

МВС України
Донецький юридичний інститут

Є.В. Зозуля

**МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
УКРАЇНИ: ІСТОРИКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ**

Монографія

Донецьк
2014

УДК

ББК

*Рекомендовано до друку Вченою радою Донецького юридичного інституту
МВС УкраїниЮ протокол № 9 від 26.02.2014*

Зозуля Є.В. Міжнародне співробітництво органів внутрішніх справ України: історико-правове дослідження: Монографія. – Донецьк: ДЮІ, 2014. – с.

Рецензенти:

Дамірлі Мехман Алішах огли, доктор юридичних наук, професор кафедри права Європейського Союзу та порівняльного правознавства Національного університету «Одеська юридична академія».

Кириченко Володимир Євгенович, доктор юридичних наук, професор кафедри загальноправових дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ.

Кобилецький Микола Мар'янович, доктор юридичних наук, професор кафедри адміністративного та фінансового права Львівського національного університету імені Івана Франка

У монографії на основі всебічного аналізу наукової літератури, опублікованих та архівних документів, інших джерел розкрито й узагальнено історичний досвід становлення та розвитку міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України протягом усього періоду існування незалежної держави, визначені основні напрямки, форми, методи та особливості міжнародної діяльності міліції у боротьбі з у боротьбі з найбільш небезпечними проявами транснаціональної злочинності, забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу та розвитку співпраці з європейськими правоохоронними структурами протягом 1991-2013рр., проаналізовані правові та організаційні засади участі працівників органів та підрозділів внутрішніх справ України в міжнародних миротворчих операціях ООН, дано характеристику розвитку міжнародного співробітництва у сфері підготовки кадрів та реалізації програм реформування органів внутрішніх справ України.

Книга розрахована на викладацький склад, ад'юнктів, здобувачів, курсантів, студентів і слухачів юридичних ВНЗ, працівників правоохоронних органів, всіх тих хто цікавиться проблемами новітньої історії міліції України.

ISBN 978-966-2526-94-3

УДК (477):343.9 (100)

ББК 67.401.213

Зозуля Є.В. 2014

ЗМІСТ

Вступ.....	7
Розділ 1. Історіографія дослідження становлення та розвитку міжнародного співробітництва правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю на території сучасної України.....	19
Розділ 2. Загальна характеристика та історичні передумови становлення і розвитку міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України.....	59
2.1. Поняття та структурно-функціональні ознаки міжнародного співробітництва правоохоронних органів як історико-правового явища.....	59
2.2. Становлення та розвиток нормативно-правового та організаційного забезпечення міжнародної діяльності правоохоронних органів Російської імперії у другій половині XIX с. – до 1917 року.....	83
2.3. Політико-правові підходи до організації системи національних правоохоронних органів, визначення внутрішніх та зовнішніх функцій в їх діяльності на різних етапах становлення української державності (1917-1921рр.).....	97
Розділ 3. Правове регулювання, організаційні засади напрямки і форми міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ суверенної України.....	120
3.1. Історичні передумови створення та основні складові договірно-правової бази співробітництва органів внутрішніх справ України з правоохоронними органами зарубіжних країн.....	120
3.2. Становлення та розвиток організаційного забезпечення у сфері міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ суверенної України.....	170
3.3. Основні напрямки, особливості й форми міжнародної співпраці органів внутрішніх справ суверенної України у боротьбі зі злочинністю: історія становлення та сучасний стан.....	192
Розділ 4. Правове забезпечення, система та форми міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України у боротьбі з	

транснаціональною організованою злочинністю і корупцією.....	239
4.1. Правове регулювання та організація співробітництва органів внутрішніх справ України із правоохоронними органами країн СНД та Європейського Союзу у боротьбі з транснаціональними формами організованої злочинності загально кримінального та економічного спрямування і корупцією.....	239
4.1.1. Генеза формування організованої злочинності та її транснаціональних форм в незалежній Україні.....	239
4.1.2. Діяльність МВС України щодо нормативно-правового та організаційного забезпечення міжнародного співробітництва із правоохоронними органами країн СНД, Європейського Союзу та інших держав у боротьбі з транснаціональними формами організованої злочинності загальнокримінального та економічного спрямування.....	259
4.1.3. Протидія корупції як стратегічний напрямок міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України.....	310
4.2. Правові засади організації та напрямки міжнародної діяльності органів внутрішніх справ України щодо боротьби з наркозлочинністю.....	337
4.3. Становлення та розвиток міжнародного співробітництва МВС України у сфері протидії тероризму, екстремізму, расизму та ксенофобії.....	382
4.4. Нормативно-правові та організаційні аспекти міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України у боротьбі з торгівлею людьми, злочинами проти суспільної моралі.....	408
4.4.1. Становлення та розвиток міждержавного співробітництва України у боротьбі з торгівлею людьми.....	408
4.4.2. Нормативно-правове та організаційне забезпечення міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України у боротьбі з незаконною торгівлею людьми та злочинами проти суспільної моралі.....	426
4.5. Основні етапи міжнародної діяльності органів внутрішніх справ щодо реалізації міграційної політики суверенної України.....	442
Підрозділ 4.6. Становлення та розвиток міжнародного співробітництва МВС України щодо протидії злочинності у сфері високих технологій.....	468

4.6.1. Діяльність органів державної влади та управління України щодо нормативно-правового та організаційного забезпечення міжнародного співробітництва у боротьбі з кіберзлочинністю.....	468
4.6.2. Історико-правові аспекти міжнародного співробітництва МВС України щодо протидії злочинності у сфері високих технологій.....	480
Розділ 5. Історико-правовий аналіз діяльності Міністерства внутрішніх справ щодо забезпечення інтеграції України до європейського союзу та розвитку співпраці з європейськими правоохоронними структурами.....	501
5.1. Генезис співпраці країн-членів Європейського Союзу та України в галузі безпеки, внутрішніх справ та правосуддя.....	501
5.2. Історія становлення та основні напрями діяльності МВС щодо організаційного та правового забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу... ..	514
5.3. Співпраця органів внутрішніх справ України з європейськими правоохоронними інституціями, міжнародними та неурядовими організаціями у боротьбі зі злочинністю, забезпеченні прав та свобод людини.....	531
5.4. Нормативно-правове забезпечення та організація міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України з підготовки забезпечення безпеки та правопорядку під час проведення чемпіонату з футболу Євро-2012.....	544
Розділ 6. Правові та організаційні засади участі працівників органів та підрозділів внутрішніх справ України в міжнародних миротворчих операціях ООН: історична ретроспектива та сучасний стан.....	559
6.1. Історичні передумови та нормативно-правове забезпечення участі суверенної України у миротворчій діяльності ООН.....	559
6.2. Нормативно-правове та організаційне забезпечення діяльності МВС України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки.....	568
6.3. Характеристика основних етапів участі працівників органів та підрозділів внутрішніх справ України у міжнародних миротворчих	

операціях.....	586
Розділ 7. Становлення та розвиток міжнародного співробітництва у сфері підготовки кадрів та реалізації програм реформування органів внутрішніх справ України.....	594
7.1. Становлення системи та основні напрями міжнародного співробітництва у сфері підготовки кадрів та професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ України.....	596
7.1.1. Кадрове забезпечення діяльності органів внутрішніх справ незалежної України: історія, сучасний стан і тенденції розвитку.....	596
7.1.2. Основні напрями міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України у сфері підготовки кадрів та професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ України.	608
7.2. Діяльність МВС щодо розвитку міжнародної співпраці у реалізації програм реформування правоохоронної системи України та приведення її у відповідність до міжнародних та європейських стандартів.....	628
Висновки.....	644
Список літератури.....	683

ВСТУП

Останнє десятиріччя XX ст. увійде в історію вельми суттєвими геополітичними змінами. Серед нових політичних реалій – створення Української незалежної держави з-поміж інших країн пострадянського простору. За 23 роки становлення та розвитку української державності маємо головне: країну, яка утвердила своє право на існування і незворотно стоїть на сторожі одвічних устремлінь українців мати розвинену європейську державу.

Невеликий, з точки зору історії, проміжок часу ознаменувався докорінними змінами в політичному та соціальному устрої, в економіці нашої держави. На сучасному етапі державотворення країна взяла курс на модернізацію всіх сфер життя. Стабілізація влади, започаткування стратегічних економічних і соціальних перетворень, збалансована і прагматична зовнішня політика надають Україні реальний шанс перетворитися з жертви кризи на будівничого посткризового світу. Глибокі зміни мають бути започатковані у секторі безпеки, правоохоронних органах та безпекових структурах, прокуратурі, армії.

Але процеси перетворень у нашій молодій державі йдуть досить непросто і обтяжені багатьма негативними явищами, серед яких найбільш небезпечними є високий рівень криміналізації економіки, корупція, консолідація злочинного світу, зростання його агресивності, вихід криміналу поза межі національних кордонів.

Наслідком цього стало те, що Україна стає об'єктом зростаючої зацікавленості міжнародних злочинних угруповань, зокрема у сферах відмивання брудних коштів, торгівлі людьми, нелегального трафіку зброї, небезпечних матеріалів, наркотичних речовин. До нашої країни також посилюється увага з боку окремих екстремістських міжнародних організацій.

У сучасних умовах розвитку людської цивілізації реальністю нашого часу стала глобалізація. Глобалізація являє собою комплексне геополітичне, геоекономічне і геокультурне явище, яке здійснює потужний вплив на всі сторони життєдіяльності суспільств і розглядається як поширення економічних,

політичних і культурних процесів за межі держав і формування на цій основі нової цілісності світового простору.

Глобалізація несе для України як позитивні, так і певні негативні наслідки. До позитиву можна віднести поширення швидкими темпами інформаційних технологій, більші можливості пошуку партнерів в усьому світі, вільне пересування українських громадян у світі, можливості отримання освіти і роботи за кордоном.

Визначаючи негативні наслідки необхідно звернути увагу на те, що серед достатньо великої кількості глобальних загроз особливу небезпеку для розвитку нашої держави становить стрімкий процес інтернаціоналізації злочинності, що призводить до зростання числа злочинних проявів, які мають міжнародний характер. Серед них, наприклад, учинення злочинів на території інших держав, переведення доходів від злочинної діяльності за кордон. Становлять міжнародну небезпеку злочини у сфері економіки, незаконний обіг наркотиків, культурних цінностей, зброї, радіоактивних матеріалів, нелегальна міграція та торгівля людьми. За наявними відомостями, кожне десяте зі злочинних формувань, що діють на території України, має зв'язки із закордонним кримінальним середовищем. Пояснюється це як тим, що у світі відбувається швидкий розвиток інтеграційних процесів, взаємно спростився порядок в'їзду й виїзду, так і тим, що проблема набуває все більш глобального характеру. Зростання рівня злочинності характерно практично як для всіх розвинених держав так і держав, які ідуть шляхом соціально-економічних перетворень.

Таким чином актуальність дослідження зумовлена сучасним характером проблем, пов'язаних із активною інтеграцією вітчизняних організованих злочинних угруповань у світову кримінальну діяльність і необхідністю вдосконалення механізмів міжнародного співробітництва у протидії транснаціональному криміналу. Актуальність зазначеної теми дослідження також зумовлена недостатністю її вивченості. До сьогоднішнього дня не існує спеціального дослідження по проблематиці міжнародної співпраці органів

внутрішніх справ періоду становлення та розбудови суверенної української держави.

Протидія такій злочинності може бути успішною лише за умови об'єднання та координації міжнародних правоохоронних зусиль. Відтак, правоохоронна політика української держави за умов глобалізації змушена враховувати всю складність ситуації, спричиненої нею, та прагнути до максимального продуктивного поєднання можливостей національного (особливого) права з досвідом застосування права європейського і світового (загального). Вочевидь, лише за цієї умови можна сподіватися на досягнення успіху в боротьбі з транснаціональною злочинністю.

Таким чином поєднання зусиль правоохоронних органів держав є безумовною умовою боротьби з транснаціональними видами злочинів і може бути ефективною тільки за умови вироблення загального правового механізму, що дозволяє реально здійснювати принципи міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю; підтримання правопорядку; охорони прав і законних інтересів громадян.

Відзначимо, що протягом усього періоду становлення та розвитку нашої незалежної держави активно розширюється й поглиблюється міжнародне співробітництво органів внутрішніх справ України в боротьбі з транснаціональними видами злочинності, яке спрямоване на розробку і координацію заходів щодо попередження, розкриття злочинів і поведження з правопорушниками, а також вироблення комплексних цілей і завдань з мінімізації транснаціональних і внутрішньодержавних протиправних діянь.

Як відомо, Міністерство внутрішніх справ є одним із основних суб'єктів системи забезпечення національної безпеки України, яке формує збалансовану державну політику та проводить комплекс узгоджених заходів щодо захисту національних інтересів у політичній, економічній, соціальній, військовій, прикордонній, екологічній, науково-технологічній, інформаційній та інших сферах від внутрішніх і зовнішніх загроз [1].

У цій площині важливого значення набуває наукове осмислення змісту, особливостей, основних форм та методів міжнародного співробітництва правоохоронних органів, і перш за все міліції нашої держави, у боротьбі зі злочинністю. Особливу значимість має дослідження саме професійних, неполітичних аспектів координації і об'єднання зусиль органів забезпечення правопорядку у боротьбі з транснаціональною злочинністю. Звернення науковців до цієї проблеми є логічною відповіддю на вимоги часу, потреби суспільства, держави та її правоохоронних органів.

Дослідження процесу становлення та розвитку міжнародного поліцейського співробітництва міліції з правоохоронними органами інших держав та міжнародними правоохоронними організаціями протягом усього періоду становлення та розвитку незалежної української держави є актуальним і з огляду на те, що досвід міжнародної співпраці в процесі боротьби зі злочинністю, накопичений упродовж новітньої історії української державності, потребує наукового узагальнення і систематизації перш за все для підвищення ефективності боротьби з різними проявами міжнародної організованої злочинності, подальшого вдосконалення практичної діяльності відповідних органів у зміцненні правопорядку і законності, повсюдного налагодження системи профілактики правопорушень, забезпечення конституційного ладу, прав і свобод людини, економічної безпеки держави.

З урахуванням європейських стандартів та зарубіжного досвіду у фері боротьби зі злочинністю, зміцненні законності та правопорядку пріоритетними в цій діяльності визнаються формування досконалої правової бази боротьби зі злочинністю і корупцією, захист політичних, економічних, соціальних та інших сфер життєдіяльності держави, активна протидія транснаціональним злочинним проявам, перш за все у сфері економіки, усунення причин і умов, що їм сприяють, виявлення і знешкодження злочинних угруповань, особливо тих, які мають зв'язки з міжнародним кримінальним середовищем.

У працях узагальнюючого, новаторського характеру вітчизняні науковці намагалися об'єктивно і неупереджено висвітити складні сторінки історії

досліджуваного періоду. Це роботи правознавців, істориків, соціологів, політологів, зокрема В. Бачініна, В. Голіна, І. Даньшина, О. Джужі, А. Закалюка, А. Зелінського, О. Кальмана, Р. Калюжного, О. Костенко, А. Кулика, О. Литвака, М. Мельника, Є. Моїсєєва, В. Тація, В. Шакуна та інших, в яких вони визначають цей час як період загострення соціальних і економічних відносин у державі, що призвело до невпинного поширення злочинності.

У цій площині важливого значення набуває наукове осмислення поняття міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю, його особливостей і форм. З-поміж достатньо значної кількості книг, дисертацій, статей, присвячених дослідженню різних аспектів міжнародної співпраці органів внутрішніх справ у боротьбі зі злочинністю, на особливу увагу заслуговують праці науковців радянського періоду В. В. Панова, І. І. Карпеця, Г. В. Ігнатенка, Г. М. Галенської, І. П. Блищенка, М. В. Жданова.

Серед закордонних авторів необхідно виокремити значний доробок праць російських дослідників-правознавців П. Д. Біленчука, Ю. О. Вороніна, К. К. Горяїнова, О. І. Гурова, А. І. Долгової, Г. І. Забрянського, Г. О. Зоріна, А. П. Исиченка, Н. Ф. Кузнєцової, І. І. Лукашука, В. В. Лунєєва, В. В. Меркушина, О. В. Наумова, В. А. Номоконова, Ю. В. Трунцевського, В. І. Шульги, які досліджували проблеми міжнародної організованої злочинності. Крім того вказані проблеми досліджували в своїх дисертаційних роботах Г. М. Геворгян, І. В. Годунов, Г. Ф. Маслов, Ю. Б. Мельников, В. С. Овчинський, Д. О. Пономарьов, А. Л. Репецкая, Г. М. Тамбовцева, В. Я. Яценко та ін.

Безпосередньо питанням міжнародного співробітництва держав або правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю присвячені наукові праці російських дослідників Г. І. Амрахова, Я. М. Бельсона, Д. В. Бєсєдина, С. О. Бокерія, О. Г. Волєводза, І. А. Волобуєва, М. П. Глуміна, В. В. Головатюка, Я. М. Злоченко, Е. А. Іванова, Є. Г. Ляхова, Т. Т. Мансурова, А. В. Марченка, В. В. Мілінчука, О. О. Нікітіної, В. П. Панова,

В. О. Пантелєєва, К. С. Родіонова, Р. С. Тамаєва, В. Ф. Цепєлєва, В. О. Чирикїна.

Окреслену тему також досліджували закордонні вчені Х. Абадінски, М. Андерсон, Д. Болз, М. Х. Боннер, Ф. Бреслер, М. Бут, Ф. Вильяме, Д. Р. Грін, Р. Л. Девидсон, Кай Бі Йй, С. В. Кастел, Д. Кресси, Д. Ли, М. Літрас, Д. Ф. Мусто, Р. Нэйлор, К. Петри, П. Пойтер, П. Роулінсон, Е. Савона, Сінь Янь, Д. Скалія, С. Стокер, Х. Трітт, Д. Фінкенауер, К. Уеда, Хао Цзянь, Хэ Бінсун, Чжао Гобінь, Ю. К. Чу, JL Шеллі, Б. Шігеру та ін.

Різною мірою окремі аспекти міжнародного співробітництва правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю привертали увагу вітчизняних науковців. Загальні проблеми міжнародного співробітництва правоохоронних органів України у боротьбі зі злочинністю були предметом наукових досліджень В. О. Боняка, О. І. Виноградової, М. І. Ковальського, В. Михальчука, І. Л. Олійник, О. С. Проневича, М. І. Смирнова, В. М. Тертишника. Проблеми запобігання транснаціональній злочинності та удосконалення діяльності органами внутрішніх справ у протидії їй з урахуванням досвіду зарубіжних країн знайшли своє відображення у дисертаційному дослідженні М. Г. Вербенського.

Проблеми розроблення заходів протидії зловживанням із боку посадових осіб органів влади та управління, викриття злочинів, пов'язаних із хабарництвом і корупцією досліджували Б. В. Кузьменко, В. Кулеба, О. М. Пасенюк, О. М. Литвак, М. І. Мельник.

Напрями співробітництва правоохоронних органів у протидії тероризму знайшли своє висвітлення у працях вітчизняних науковців В. Ф. Антипенко, В. О. Глушкова, Ю. С. Горбунова, О. М. Гончаренка, В. П. Ємельянова, В. Зеленецького, Р. М. Короткого, В. А. Ліпкана, І. В. Можейко, В. Л. Ординського, С. Телешуна, О. Н. Ярмиша та інших.

Досить значний перелік наукових статей, публікацій та монографій, дисертаційних досліджень свідчить про глибоку увагу до необхідності стримування наркопроблем, і щонайперше, в напрямі протидії

транснаціональному наркобізнесу. Про це свідчать роботи відомих вітчизняних та зарубіжних учених Ю. В. Александрова, Ю. В. Бауліна, В. І. Борисова, Е. Г. Гасанова, В. О. Глушкова, О. І. Гурова, Н. О. Гуторової, І. М. Даньшина, О. М. Джужі, А. І. Долгової, В. Ф. Долженкова, С. Е. Єркенова, А. П. Закалюка, М. Й. Коржанського, М. В. Корнієнка, О. М. Костенка, І. П. Лановенка, О. М. Литвака, М. І. Мельника, А. А. Музики, П. П. Михайленка, В. С. Овчинського, В. В. Сташиса, М. І. Панова, В. Я. Тація, В. П. Тихого, М. І. Хавронюка, М. С. Хрупи, В.І. Шакуна та ін.

Проблему протидії торгівлі людьми активно досліджували такі вчені як К. Б. Левченко, А. В. Орлеан, Б. В. Лизогуб та ін. Питання кримінальної відповідальності за торгівлю людьми розглянуто в роботах І. Бергера, М. Війєрс, Н. О. Гуторової, С. Ф. Денисова, Т. А. Денисової, Ю. А. Кармазіна, В. А. Козака, В. М. Куца, А. М. Орлеана, В. І. Осадчого, В. П. Панова, І. В. Пшеничного, Р. Хавемана, М. І. Хавронюка, Донни М. Хьюз.

У числі досліджень з проблем запобігання та протидії злочинам у сфері високих технологій віділемо роботи Н. М. Ахтирської, В. М. Бутузова, В. Д. Гавловського, В. О. Голубєва, М. В. Гуцалюка, В.Є. Козлова, В. В. Крилова, В. Г. Лукашевича, Г. А. Матусовського, В. А. Мінаєва, Р. А. Калюжного, М. В. Салтевського, О. П. Снігерьова, В. С. Цимбалюка, О. М. Юрченка та ін.

Адміністративно-управлінські аспекти участі МВС України у міжнародних миротворчих операціях розглядали у своїх роботах В. О. Заросило, І. М. Коропатник, М. Н. Курко, М. О. Міхеєв, О. О. Телічкін.

Різною мірою аспекти міжнародного співробітництва у сфері підготовки кадрів, формування позитивного іміджу міліції, приведення її до європейських стандартів діяльності набули відображення в працях М. І. Ануфрієва, О. М. Бандурки, О. Н. Ярмиша, В. М. Бесчастного, В. В. Капшина, Л. С. Криворучко, О. І. Леженіної.

Однак, незважаючи на різноплановість підходів до висвітлення цієї тематики у наукових виданнях, необхідно зазначити, що вивчення її розвитку все ще перебуває в зародковому стані. У науковій літературі відсутні

комплексні історико-правові дослідження проблем співпраці органів внутрішніх справ України у боротьбі з різними формами транснаціональної злочинності, забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу та розвитку співпраці з європейськими правоохоронними структурами. Бракує ґрунтовних досліджень історико-правових аспектів процесу формування нормативно-правової бази, визначення місця й ролі структурних підрозділів МВС у реалізації завдань на цьому напрямку діяльності, правових та організаційних засад участі працівників органів та підрозділів внутрішніх справ України в міжнародних миротворчих операціях ООН, міжнародного співробітництва у сфері підготовки кадрів та реалізації програм реформування органів внутрішніх справ України.

В той же час за роки незалежності накопичений певний досвід на цьому важливому напрямку боротьби з криміналітетом, тому враховуючи останні досягнення науки права, рекомендації наукових форумів, рівень суспільної свідомості й суспільної думки, історичні традиції, досвід міжнародної співпраці органів внутрішніх справ в новітню історію української держави потребує наукового узагальнення і систематизації для підвищення ефективності боротьби з різними проявами міжнародної організованої злочинності.

Все це робить необхідним та актуальним комплексний історико-правовий аналіз досвіду та напрямів подальшого розвитку міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ суверенної України, методологічного та практичного значення вирішення окреслених проблем, що зумовило вибір і цільову спрямованість дослідження.

Виходячи з науково-теоретичної та практичної значущості теми, автор ставить за мету комплексний аналіз історії формування та розвитку міжнародного співробітництва МВС в процесі становлення та утвердження незалежності України на протязі 1991-2013 рр., виявлення особливостей та тенденцій розвитку основних напрямків міжнародної співпраці МВС України з європейськими інституціями та правоохоронними органами країн СНД, інших держав у боротьбі зі злочинністю, і на цій основі – визначення шляхів

ефективної співпраці міжнародних та європейських правоохоронних структур та органів внутрішніх справ України за основними напрямками міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю, вирішення сучасних завдань реформування міліції України та приведення її діяльності до європейських стандартів.

Відповідно до поставленої мети в дисертаційному дослідженні передбачено вирішити такі наукові завдання:

- визначити основні теоретико-методологічні підходи в аналізі поняття «міжнародне співробітництво правоохоронних органів України» як історико-правового явища;

- охарактеризувати джерельну базу дослідження і представити загальну історіографію висвітлення проблеми становлення та розвитку міжнародного співробітництва міліції України у боротьбі зі злочинністю;

- проаналізувати основні етапи становлення та розвитку нормативно-правового та організаційного забезпечення міжнародної діяльності правоохоронних органів Російської імперії у другій половині XIX с. – до 1917 року та визначити політико-правові підходи до організації системи національних правоохоронних органів, визначення внутрішніх та зовнішніх функцій в їх діяльності періоду українських визвольних змагань, як історичної передумови міжнародної співпраці міліції суверенної України;

- узагальнити історико-правовий досвід створення договірно-правової бази та надати характеристику основних етапів розвитку організаційного забезпечення міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ суверенної України;

- дослідити діяльність органів внутрішніх справ України у пріоритетних напрямках боротьби з найбільш небезпечними проявами транснаціональної злочинності: економічної спрямованості; протидії корупції; наркозлочинності; у сфері протидії екстремізму та тероризму, незаконній міграції; у боротьбі з незаконною торгівлею людьми та злочинами проти суспільної моралі; протидії злочинності у сфері високих технологій;

- узагальнити та дати характеристику діяльності МВС України щодо забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу та розвитку співпраці з європейськими правоохоронними структурами;

- розкрити сутність та надати характеристику правових та організаційних засад участі працівників органів та підрозділів внутрішніх справ України в міжнародних миротворчих операціях ООН;

- на основі аналізу досвіду міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України у сфері підготовки кадрів та професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ України, виходячи з аналізу досвіду діяльності правоохоронних органів європейських країн та США запропонувати механізми удосконалення системи відомчої освіти;

- окреслити сучасні проблеми та визначити напрями розвитку міжнародної співпраці у реалізації програм реформування правоохоронної системи України та приведення її у відповідність до європейських (або міжнародних) стандартів.

Об'єктом дослідження є міжнародне співробітництво органів внутрішніх справ суверенної України як одного із напрямів зовнішньої політики держави.

Предметом дослідження обрано діяльність органів державної влади та управління, МВС України щодо нормативно-правового та організаційного забезпечення міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ у боротьбі зі злочинністю; участі МВС у реалізації програм щодо забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу та розвитку співпраці з європейськими правоохоронними структурами процесі утворення незалежності України; особливості боротьби з найбільш небезпечними проявами транснаціональної злочинності, які виникли в умовах трансформаційних перетворень у державі; нормативно-правові та організаційні аспекти участі працівників органів внутрішніх справ України в міжнародних миротворчих операціях; досвід міжнародної співпраці у реалізації програм реформування міліції України та приведення її у відповідність до європейських та міжнародних стандартів функціонування поліції..

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період з 1991 по 2013 рік, протягом якого відбувалося становлення й розвиток міжнародного співробітництва міліції на тлі кардинальних політичних і соціально-економічних перетворень у країні. Разом з тим, в межах необхідності, у даній роботі розглядаються окремі напрямки міжнародної діяльності правоохоронних органів Російської імперії у другій половині XIX с. – до 1917 року та політико-правові підходи до організації системи національних правоохоронних органів періоду українських визвольних змагань 1917-1921рр. Їх дослідження має принципове значення у розумінні тих процесів, які потребували розвитку міжнародного співробітництва української міліції у протидії транснаціональному криміналітету.

Наукова гіпотеза дослідження полягає в тому, що тільки на основі вивчення усіх складових міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України за основними напрямками їх оперативно-службової діяльності, забезпечення процесів європейської інтеграції нашої держави, аналізу його основних форм і напрямів можна формувати цілеспрямовану діяльність у боротьбі з основними видами транснаціонального криміналу, узагальнювати та впроваджувати в діяльність міліції нашої держави досвід правоохоронних органів європейських країн, країн-учасниць СНД та інших держав у боротьбі зі злочинністю, визначити ефективні шляхи її реформування та приведення до європейських та міжнародних стандартів правоохоронної діяльності.

Теоретична та практична значущість даного дослідження полягає в тому, що вони можуть бути використані у:

- науково-дослідній сфері – основні положення та висновки дослідження становлять основу для подальшої розробки методологічних, правових та організаційних засад міжнародного співробітництва міліції у протидії найбільш небезпечним видам транснаціональної злочинності в Україні;

- правотворчості – висновки, пропозиції та рекомендації, сформульовані в дослідженні, можуть бути використані при підготовці низки законопроектів та законодавчих актів з питань протидії транснаціональній злочинності;

– правозастосовній діяльності автор використовував результати дослідження для формування науково-практичних рекомендацій з підвищення ефективності діяльності за різними напрямками міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України ;

– навчальному процесі – матеріали дослідження можуть бути використані при викладанні курсів теорії та історії держави і права, історії політичної і правової думки України, відповідних спецкурсів з цих дисциплін та при підготовці підручників, посібників, курсів лекцій та іншого науково-методичного забезпечення навчально-виховного процесу в системі галузевої освіти МВС України та вищих навчальних закладах, що здійснюють підготовку юристів.

Крім того практична значущість дисертаційного дослідження полягає в тому, що його матеріали можуть бути використані для визначення перспектив подальшого розвитку системи міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України. Узагальнений досвід міжнародної співпраці вітчизняної міліції та правоохоронних структур інших держав у боротьби із сучасними особливо небезпечними проявами транснаціональної злочинності може бути використаний для підготовки працівників міліції до дій в умовах складної кримінальної ситуації, в пропаганді найбільш ефективних форм боротьби зі злочинністю.

РОЗДІЛ 1.

ІСТОРІОГРАФІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У БОРОТЬБІ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ НА ТЕРИТОРІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

На нашу думку історіографію теми дослідження доцільно розглядати в контексті історії виникнення та розвитку науки міжнародного права, взаємодії держав та їх правоохоронних органів у боротьбі з міжнародним криміналітетом й за хронологічно-проблемним принципом доцільно поділити на три періоди.

Перший з них охоплює другу половину XIX ст. - поч. XX ст. (до 1917 року). Міжнародне співробітництво правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю стало предметом наукових досліджень вчених-правознавців царської Росії починаючи з 70-80-х років XIX сторіччя.

Це було зумовлено тим, що внаслідок відміни кріпацького права та наступних трансформаційних перетворень в російській державі, включаючи реформу правоохоронної системи, Росія, до складу якої входила більша частина сучасної України, стала активним суб'єктом міжнародного співробітництва у сфері правоохоронної діяльності.

Відтак, наприкінці XIX ст. з'являються роботи, в яких робляться перші спроби наукового аналізу та узагальнення професійних аспектів координації і об'єднання зусиль правоохоронних органів Росії та інших держав у боротьбі зі злочинністю. Серед них можна визначити роботи Вербловського І.Г. [2], російського юриста та історика І.О. Івановського [3], П.Е. Казанського [4-7], Е.Я. Шостака [8], в яких досліджувались проблеми видачі злочинців по міжнародним угодам Росії з іншими державами, взаємодопомоги держав у провадженні слідства по кримінальним справам.

Історіографічний аналіз праць із зазначеної тематики дозволяє висновувати, що наприкінці XIX ст. і до 1917 року історико-методологічну основу вивчення зазначеної проблематики заклали праці російських вчених-

юристів, які досліджували проблеми становлення та розвитку міжнародних відносин та міжнародного права. Серед них особливо виділяється творчий доробок А.В. Гефтера [9], зазначеного вище П.Е. Казанського [10], Л.А. Камаровського [11-12], видатного російського теоретика конституційної держави, історика, публіциста С.О. Котляревського [13], П.І. Люблинського [14], фундатора правових основ міжнародної співпраці і міжнародного права Ф.Ф.Мартенса [15-16].

Аналіз історіографічного доробку зазначеного періоду дозволяє висновувати, що російські вчені-юристи значну увагу приділяли аналізу законів Російської Імперії, узаконень і розпоряджень царського уряду, нормативних актів Міністерства юстиції і Міністерства внутрішніх справ Росії, які регулювали процеси міжнародної співпраці, аналізу міжнародно-правових актів та законодавства зарубіжних держав за даним напрямком. Вагомими роботами за зазначеним напрямком є дослідження професора Варшавського університету, відомого спеціаліста з історії міжнародного права В.Н. Александренко [17], Д. Нікольського [18], М. Ткаченко [19], А. Штиглица [20].

Необхідно зазначити, що ціла плеяда вчених-юристів, які досліджували проблеми міжнародного права, співробітництва держав та правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю працювали на території сучасної України.

Як зазначають у своєму дослідженні В.Н. Денисов та К.О. Савчук сучасна наука міжнародного права в Україні почала розвиватися з другої чверті XIX століття і стала невід'ємною частиною світової науки міжнародного права. За свідченням авторів розквіт української науки міжнародного права припав на другу половину XIX – початок XX століття. Головними центрами наукових досліджень міжнародного права в Україні були Харківський університет, Університет Святого Володимира та Новоросійський університет [21].

Аналіз наукової спадщини в контексті теми дисертаційного дослідження свідчить про те, що в цей час в Україні, більша частина якої входила до складу Російської імперії, працювала ціла плеяда блискучих представників науки міжнародного права, які розробляли передові на той час ідеї про природу та

зміст міжнародного права, включаючи питання міжнародного кримінального права, взаємодії держав та їх правоохоронних органів у боротьбі з різними видами злочинності.

Серед вчених-юристів, які в різні часи кінця XIX ст. - поч. XX ст. працювали у Харківському університеті, значне місце посідають роботи професора Т.Ф. Степанова, виключна заслуга якого, за свідченням В.Э. Грабаря, полягала в тому, що він розробив перше в Російській імперії керівництво з міжнародного права, яке фактично було першим підручником міжнародного права [22, с. 244], праці видатного юриста-міжнародника Д. І. Каченовського, окресливший у своїх роботах перспективи розвитку низки важливих інститутів міжнародного права і який у своїх наукових студіях широко використовував історичний метод. Головним його внеском в науку міжнародного права стали ідеї про забезпечення порядку та миру на землі, захист особи за межами своєї батьківщини. Зазначені погляди Д. Каченовський виклав у своїй роботі «Курс международного права» [23], який у свою чергу можна вважати першим підручником з міжнародного права та території сучасної України.

Почесне місце в історії науки міжнародного права посідає фундаментальна праця А.М. Стоянова «Очерки истории и догматики международного права», яка вийшла у світ у Харкові у 1875 р. і містила систематичний виклад історії та чинного на той час міжнародного права. У цій роботі, окрім інших, розглянуто низку важливих питань міжнародного кримінального права [24].

Одним із найбільш значущих представників науки міжнародного права XIX ст. був український і російський вчений-правознавець В.П. Даневський, який у своїх працях досліджував проблеми нейтралітету, кодифікації міжнародного права, теорії міжнародного права. Досліджуючи фундаментальні проблеми розвитку міжнародного права В.П. Даневський у своїй роботі «Пособие к изучению истории международного права» [25] та інших публікаціях [26, с. 141], одним із перших серед вчених-правознавців світу

обґрунтував абсолютно нову на той час проблему про «міжнародний захист прав людини» яка є актуальною і в сучасних умовах. Крім того у своїх роботах він відстоював гуманістичні ідеї у кримінальному праві, закликав бачити у злочинцеві здатну виправитися людину.

До здобутків Харківського університету у зазначений історичний період необхідно віднести наукову спадщину юристів-міжнародників М.І. Догеля [27-28], М.О. Таубе [29], В.А. Уляницького [30], які у своїх роботах досліджували проблеми історії міжнародного права і міжнародних відносин, а також законів і звичаїв війни.

Серед наукових досліджень, які у 80-90-х рр. XIX сторіччя проводились у Новоросійському університеті вагоме значення мають наукові праці запрошеного для роботи у цьому навчальному закладі вже зазначеного вище відомого юриста-міжнародника І.О. Івановського, який в числі інших фундаментальних проблем міжнародного права досліджував абсолютно новий напрямок – міжнародне кримінальне право.

І.О. Івановський подовжив розвиток поглядів В.П. Даневського на засади міжнародного права. На його думку, основу міжнародного права складають дві головні ідеї: ідея самостійності держав та ідея союзу між ними. Гармонійне поєднання обох цих ідей є джерелом усіх прав і обов'язків держав у міжнародному житті. Крім того він стверджував, що лише міжнародне право здатне захистити права особистості, яка знаходиться за межами своєї батьківщини [31]. Крім того у своїх працях він розглядає проблеми взаємного сприяння держав у проведенні слідства по кримінальним справам [32].

Таким чином наприкінці XIX ст. – і до 1917 року в Україні, більшість земель якої входила до складу Російській імперії, працювала ціла плеяда блискучих представників науки міжнародного права, які розробляли передові на той час ідеї про природу та зміст міжнародного права і висловлювали оригінальні думки щодо його розвитку, включаючи і проблеми співробітництва держав та їх правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю.

Наступний етап у вивченні змісту, напрямків та основних форм співробітництва держав та їх правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю, пов'язаний з радянським періодом історії України (1920-1991рр.).

Аналізуючи історіографію зазначеної проблеми в контексті розвитку міжнародно-правових проблем співробітництва держав та їх правоохоронних органів необхідно зазначити, що найбільш ґрунтовні праці дослідників радянських часів присвячені розвитку російської науки міжнародного права.

Серед цілої плеяди істориків міжнародного права радянської пори необхідно виокремити наукову діяльність видатного історика міжнародного права В.Е. Грабаря, праці якого, особливо по історії науки міжнародного права, визнані на світовому рівні, і яка була зв'язуючою ланкою між російською дореволюційною і радянською наукою міжнародного права.

Однією з його найбільш значущих є вже зазначена вище робота «Материалы к истории литературы международного права в России (1647 - 1917)». Ця робота не має аналогів в світовій юридичній літературі, її безумовно можна назвати енциклопедією по історії науки міжнародного права в Росії. В той же час це аналітична, науково-дослідна праця. У книзі дається майже вичерпний огляд як літературних, так і архівних матеріалів, які відображають поступовий хід розвитку науки міжнародного права в Росії: від окремих міжнародно-правових ідей, сформульованих під впливом потреб дипломатичної практики в офіційних документах, до великої кількості наукової літератури з усіх питань міжнародного права впродовж більш ніж трьох століть.

Крім того до праць дослідників радянського часу загального характеру із зазначеної проблематики можна виокремити монографії Ф.І. Кожевникова «Русское государство и международное право»[33], «Советское государство и международное право» [34], Д.Б. Левина «Наука международного права в России в конце XIX и начале XX в.: Общие вопросы теории международного права» [35], «История международного права» [36], Ю.Я. Баскина, Д.І. Фельдмана «История международного права» [37].

Загальним для цих робіт є те, що автори свої погляди на основні принципи, джерела, систему, об'єкт та суб'єкт міжнародного права супроводжують коментарями та оцінками з позицій марксистсько-ленінської науки міжнародного права.

Загалом серед тих, хто заклав основи радянської науки міжнародного права можна відзначити імена Ю.В. Ключнікова, Є.О. Коровіна, С.Б. Крилова, О.М. Ладиженського, Є.Б. Пашуканіса, А.В. Сабаніна, засновника вітчизняної юридичної науки у радянський період історії України академіка В.М. Корецького.

Праці вчених-міжнародників довоєнного періоду характеризуються намаганням розробки основ класової концепції міжнародного права. Так, наприклад в першому радянському підручнику міжнародного права Є.О. Коровіна [38], у роботі П.І. Стучки [39], проголошуються ідеї перемоги світової пролетарської революції і створення всесвітнього СРСР. Серед перших наукових публікацій, в яких розглядалися окремі аспекти міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю необхідно відзначити роботу С. Соколова [40].

В той же час ідеологічні обмеження та політична цензура не заважають авторам висловлюватися досить вільно з окремих теоретичних питань. Прикладом цього є міжнародно-правові погляди єдиного на той час на теренах України визнаного фахівця з міжнародного права М.М. Лозинського, який підготував та видав перший український підручник з міжнародного права українською мовою, написаний в умовах докорінних соціально-політичних змін, що відбулися в країні у зв'язку зі створенням СРСР та УРСР [41].

Розвиток науки міжнародного права став основою формування нормативно-правової, організаційної та наукової бази співробітництва держави та її правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю. У повоєнні роки в радянській літературі з'являються наукові роботи, в яких висвітлюються окремі аспекти міжнародної боротьби із злочинністю. У наукових публікаціях П.С. Ромашкіна висвітлюються поняття та витоки міжнародного права [42], у

публікаціях М.Д. Шаргородського – окремі питання міжнародного кримінального права, проблеми видачі злочинців та права притулку у міжнародному кримінальному праві [43-44].

Інтерес до вивчення проблем міжнародного співробітництва держав у боротьбі з протидії міжнародним злочинам значно посилювався наприкінці 60 – на початку 70-х років минулого століття, коли тероризм, незаконний обіг наркотиків і зброї, торгівля людьми та інші види міжнародної злочинності постали у суспільній свідомості як серйозні соціально-політичні та правові проблеми, які набули інтернаціонального характеру. В цей час з'являється ціла низка наукових досліджень присвячених питанням взаємодії держав у боротьбі з міжнародними видами злочинності. Необхідно відзначити, що проблеми боротьби з міжнародними злочинами розглядається в них значною мірою під впливом політичних та ідеологічних чинників свого часу.

Так у працях Г.Е. Бувайлика [45], Л.М. Анісімова [46], В.К. Звірбуля, В.П. Шупілова [47], Р.М. Валєєва [48], К.С. Родіонова [49], розглянуті питання міжнародно-правових проблем контролю над виробництвом і розповсюдженням наркотичних та психотропних речовин, правового режиму поширення наркотичних засобів, питання видачі злочинців у сучасному міжнародному праві, надання правової допомоги, діяльності Інтерполу як координуючого органу у боротьбі з міжнародною злочинністю. Монографічні дослідження з міжнародного кримінального права, видачі злочинців опубліковані в правовій літературі країн так званого соціалістичного табору [50-51] та інших держав [52-55].

Серед знаних правознавців-міжнародників, які за радянських часів продовжили розробку фундаментальних проблем науки міжнародного права в Україні значущою є наукова спадщина професора В.А. Василенка. Необхідно відзначити як широкий круг його наукових інтересів, так і надзвичайну складність і актуальність досліджуваної ним тематики. На протязі довгого часу предметом його уваги була проблема відповідальності держав і санкцій в міжнародному праві. За результатами її розробки професор В.А. Василенко

захищає докторську дисертацію і публікує в 1976 р. [56] і 1982 р. [57] дві фундаментальні монографії. У цих роботах пропонується новий підхід до типології відповідальності і теоретично обґрунтовується наявність в міжнародному праві двох взаємозв'язаних, втім окремих інститутів - міжнародної відповідальності за міжнародні правопорушення і міжнародних санкцій.

Значні досягнення у розвитку різних складових науки міжнародного права дозволили виокремити проблеми міжнародного співробітництва держав та їх правоохоронних органів у боротьбі з різними видами міжнародної злочинності. Для системного та послідовного аналізу доктринальних позицій представників радянської школи наукове та практичне осмислення становлення та розвитку міжнародного співробітництва правоохоронних органів необхідно розглядати в контексті протидії злочинам міжнародного характеру. Зазначена проблематика активно досліджувалася від початку 70-х – протягом 80-х рр. минулого століття. Але слід зазначити, що в цей період дослідження міжнародної злочинності значною мірою знаходились під впливом ідеологічного протистояння держав з різним суспільно-політичним устроєм та реалій «холодної війни».

Необхідно відзначити, що незважаючи на те, що в умовах панування ідеї переваги соціалістичного права над буржуазним питання міжнародного співробітництва ставилися в залежність від соціальної системи зарубіжних держав, плеяда радянських вчених-правознавців зуміли розробити основні положення виникнення та розвитку правового інституту міжнародного співробітництва країн у протидії кримінальній злочинності, сформулювати теоретичну базу цього інституту.

Однією з перших найбільш повно дослідила злочини, що посягають на міжнародний правопорядок, і щодо яких на той час були укладені міжнародні угоди між державами, знаний правознавець-міжнародник, доктор юридичних наук, професор Л.Н. Галенська. У своєму кандидатському дисертаційному дослідженні та наступній роботі вона розглядає питання надання права

притулку та можливості його надання особам, що скоїли міжнародні або кримінальні злочини. Автор досліджує історію права притулку з прадавніх часів до наших днів, аналізує обширну практику надання і використання притулку [58-59].

Крім того у своїх працях Л.Н. Галенська вперше в радянській правовій науці розглядає широкий комплекс проблем міжнародної боротьби з кримінальною злочинністю. У роботі «Международная борьба с преступностью» аналізуються міжнародні конвенції, які регулюють діяльність держав в боротьбі з такими кримінальними злочинами, як рабство, работоргівля, підробка цінних паперів, поширення порнографічних видань, незаконна торгівля наркотиками, і не відомі раніше такі кримінальні злочини, як захват повітряних судів і «піратське» радіомовлення. Багато уваги приділяється питанням боротьби із злочинністю неповнолітніх [60].

Крім того у своїй монографії «Правовые проблемы сотрудничества государств в борьбе с преступностью» присвяченій одній з актуальних проблем міжнародного права, вона розглядає низку загальних проблем (роль міжнародних організацій в боротьбі із злочинністю, права людини і їх захист), а також питання боротьби з окремими видами злочинів [61].

У докторській дисертації Л.Н. Галенська досліджує принципи, які регулюють діяльність держав у боротьбі зі злочинністю, правові проблеми багатобічних договорів по боротьбі з окремими видами кримінальних злочинів та видачі злочинців, діяльність міжурядових організацій по боротьбі із злочинністю [62].

Також проблеми становлення міжнародного кримінального права та правову характеристику злочинів міжнародного характеру досліджував видатний кримінолог радянських часів І.І. Карпець. Так у його роботі «Преступления международного характера» велике місце займає виклад проблем становлення міжнародного кримінального права як нової галузі права, яка є одним з інструментів боротьби за мир, законність у відносинах між державами, протидії міжнародним злочинам і злочинам міжнародного

характеру. У книзі міститься класифікація злочинів міжнародного характеру і аналіз конкретних їх складів, передбачених як різними міжнародними конвенціями, так і тих, що виходять за рамки існуючих конвенцій [62].

І.І. Карпець систематизував та виділив чотири групи злочинів міжнародного характеру [63, с. 48-49]. Перша – злочини, що завдають шкоди мирному співробітництву і нормальному здійсненню міждержавних відносин. До них автор відносить тероризм і близькі до цього злочину склади, такі, як захоплення літаків, незаконну радіотрансляцію тощо.

Друга група – це злочини, що завдають шкоди міжнародному економічному і соціально-культурному розвитку. До них віднесені злочини, що завдають шкоду навколишньому середовищу, злочини проти національно-культурної спадщини народів у найрізноманітніших формах, контрабанду і нелегальну еміграцію, розповсюдження і торгівлю наркотиками, підробку грошей і цінних паперів та деякі інші.

Третя група – це злочини, що завдають шкоди особі, приватній та державній власності і моральним цінностям. До них можна віднести торгівлю людьми, піратство, розповсюдження порнографії і деякі інші злочини, щодо яких є міжнародні конвенції і угоди.

Четверта – інші злочини міжнародного характеру. До них можна віднести злочини, вчинені на борту повітряного судна, розрив чи пошкодження підводного кабелю, зіткнення морських суден і ненадання допомоги на морі. Зазначена класифікація і в сучасних умовах використовується дослідниками для вивчення проблем боротьби зі злочинами міжнародного характеру.

Проблеми організації боротьби з міжнародною злочинністю знайшли свій подальший розвиток у праці І.І. Карпеця «Международная преступность». В ній автор визначає тенденцію поширення злочинів міжнародного характеру, а саме злочинних діянь, що посягають на партнерські відносини між державами та завдають шкоди економічним, соціально-культурним, майновим сферам, а також організаціям і громадянам [64, с. 97], що викликає стурбованість усього світового співтовариства.

У зазначений історичний період в радянській Україні проблемам імплементації норм міжнародного права, соціально-економічним та міжнародно-правовим основам співпраці держав в боротьбі із злочинністю присвячені роботи О.С. Гавердовського [65-68]. Серед інших дослідників, які працювали над цією проблемою в радянських республіках бувшого СРСР необхідно виділити роботу Г.Е. Жванії «Международное сотрудничество в борьбе с преступностью» [69].

Необхідно відзначити, що питання міжнародного співробітництва держав та їх правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю особливо активно розроблялися дослідниками радянської доби протягом 80-х – на поч. 90-х років минулого століття, що було зумовлено зростанням міжнародної активності злочинності. Так міжнародно-правові механізми співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю, співвідношення радянського та міжнародного права, правової допомоги по кримінальним справам висвітлені у навчальному посібнику Г.В. Ігнатенко «Международное сотрудничество в борьбе с преступностью» [70]. Проблеми боротьби з міжнародними злочинами – агресією, колоніалізмом, апартеїдом, тобто тими злочинами, які загрожують міжнародному миру і безпеці, підривають міжнародний правопорядок і засади загальнолюдської моралі, є грубими порушеннями прав людини досліджені у роботі Ю.А. Решетова «Борьба с международными преступлениями против мира и безопасности» [71].

Поряд з роботами, в яких досліджувались питання боротьби з міжнародними злочинами проти стабільності міжнародних відносин і суспільної безпеки, з'являються роботи присвячені міжнародному співробітництву у боротьбі з кримінальною злочинністю. Так у монографії С.В. Бородіна, Є.Г. Ляхова «Международное сотрудничество в борьбе с уголовной преступностью. Проблемы деятельности ООН в области предупреждения преступности и обращения с правонарушителями» досліджено проблеми становлення міжнародної співпраці в боротьбі із злочинністю, дана характеристика напрямів і форм міжнародної співпраці в боротьбі із

злочинністю до прийняття Статуту ООН та ролі ООН у їх подальшому розвитку, визначена структура, компетенція та проблеми координації діяльності органів ООН, що займаються питаннями боротьби із злочинністю. Крім того у монографії досліджено проблеми запобігання та боротьби зі злочинністю і поводження з правопорушниками на міжнародному рівні, розробки, втілення та меж імплементації міжнародних норм і стандартів в області кримінальної юстиції [72].

Конкретні засоби боротьби зі злочинами міжнародного характеру присвячені дисертаційні дослідження зазначеного історичного періоду. Правовим проблемам видачі злочинців як засобу боротьби з кримінальними злочинами міжнародного характеру присвячено дисертаційне дослідження І.В. Павлової [73], значення видачі злочинців в боротьбі з міжнародним тероризмом досліджено в дисертаційній роботі Т. Александровича [74].

Також питанням характеристики міжнародно-правових актів, форм та напрямків співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю міжнародного характеру у цей час присвячено ряд навчальних видань підготовлених І.П. Блищенко, І.В. Ждановим [75] та А. Г. Богатыревим [76-77].

У 80-ті роки ХХ століття Радянська держава на тлі падіння так званої «залізної завіси» інтенсивно розвиває свої міжнародні зв'язки. Одночасно з цим, відбувалося зростання кримінальних процесів транснаціонального характеру, ініційоване організованими злочинними угрупованнями і співтовариствами як з-за кордону, так і усередині країни. Ці обставини зажадали від керівництва країни і правоохоронних структур вжиття рішучих і невідкладних заходів по боротьбі із злочинністю і її організованими проявами. До одного з таких заходів відноситься вступ СРСР в члени Міжнародної організації кримінальної поліції - Інтерполу. Відтак з'являється ряд робіт, в яких досліджено становлення та розвитку Інтерполу, його практична діяльність у боротьбі з міжнародною злочинністю, розкрито механізми міжнародного поліцейського розшуку. Серед цих праць особливо виділяються роботи російського дослідника Я.М. Бельсона, одного з небагатьох фахівців, що

тривалий час вивчали Інтерпол. Розглядаючи історію, структуру і основні напрями діяльності Інтерполу, автор на основі аналізу окремих найбільших кримінальних злочинів характеризує значення міжнародної боротьби із загальнокримінальною злочинністю [78-80].

В окремих дослідженнях цього часу досліджувались форми та напрями співробітництва держав та їх правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю [81-82]. Серед праць науковців, які на той час працювали на території України необхідно відзначити дисертаційне дослідження А.Б. Шевареги у якому автором досліджено поняття міжнародного кримінального злочину, основні напрями співробітництва держав та міжнародних організацій у боротьбі з кримінальною злочинністю та шляхи підвищення їх ефективності [83].

Третій етап в дослідженні проблем міжнародного співробітництва правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю пов'язаний з розпадом СРСР та здобуттям Україною незалежності. Набуття нашою державою незалежності потребувало налагодження міжнародного співробітництва з правоохоронними структурами інших країн для боротьби зі злочинністю, а відтак і наукового осмислення та вивчення як загальних проблем боротьби з транснаціональними криміналом, так і конкретних форм співробітництва правоохоронних органів за даним напрямком їх діяльності.

Аналіз історіографічних засад свідчить, що ступінь наукової розробки проблеми характеризується різноманітністю підходів до її наукового осмислення. Значення наукових досліджень у цій сфері обумовлено безпрецедентним зростанням масштабів і небезпеки міжнародної злочинності і відповідно, необхідністю підвищення міжнародної співпраці у протидії їй.

Дослідження питань міжнародного співробітництва держав та їх правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю посідає помітне місце як у сучасній російській правовій науці так і інших країн-учасниць Співдружності Незалежних Держав. Вже у першій половині 90-х рр. XX ст. на теренах бувшого СРСР з'явилися перші навчальні видання російських дослідників В.П. Зіміна, Панова В.П. присвячені практичним питанням організації міжнародної

співпраці в області боротьби із кримінальною злочинністю і охорони громадського порядку [84-85]. Певний інтерес становить також навчальний посібник В.В. Альхименка та Ю.М. Жданова «Организационно-правовые основы международного сотрудничества в борьбе с преступностью, в якому дається визначення основних форм, напрямів і принципів міжнародної співпраці в боротьбі із злочинністю, інституційних механізмів міжнародного співробітництва, ролі універсальних міжнародних організацій в боротьбі із злочинністю, організації міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю на міжрегіональному рівні [86].

Особливий вклад у формування правової основи міжнародної співпраці в боротьбі із злочинністю у зазначений історичний період внесли присвячені даній проблематиці наукові праці російського спеціаліста з міжнародного та європейського права Э.А. Іванова «Понятие транснациональной преступности и международно-правовое регулирование борьбы с ней» [87], «Отмывание денег и правовое регулирование борьбы с ним» [88], у яких дана характеристика основних видів транснаціональної злочинності та основних транснаціональних кримінальних корпорацій, визначені міжнародно-правові основи та форми міжнародної співпраці у боротьбі з незаконним відмиванням коштів.

Зазначимо значний доробок в розробку міжнародно-правових і кримінально-правових основ співпраці держав в боротьбі із злочинністю російського вченого-правознавця А.Г. Волеводза. Так у роботі цього автора «Правовое регулирование новых направлений международного сотрудничества в сфере уголовного процесса» розглянуті історія і сучасний стан правового регулювання міжнародної співпраці у сфері кримінального процесу, правові основи міжнародного розшуку, арешту, конфіскації грошових коштів і майна отриманих злочинним шляхом та використання відеоконференцзв'язку у міжнародній співпраці у сфері кримінального процесу [89]. Крім того значний науковий інтерес за даним напрямком являють його роботи «Международный розыск, арест и конфискация полученных преступным путем денежных средств и имущества (правовые основы и методика» та «Противодействие

компьютерным преступлениям: правовые основы международного сотрудничества» [90-91].

Серед фундаментальних праць російських дослідників на поч.. ХХІ ст. необхідно виокремити друге видання книги В.В. Лунєєва «Преступность XX века: мировые, региональные и российские тенденции». Великий фактичний матеріал книги, дає детальний, глибокий аналіз світових, регіональних (територія колишнього СРСР) і російських тенденцій злочинності ХХ ст і початку ХХІ ст.. Розглядаються тренди різних видів злочинності - політичної, насильницької, корисливої, економічної, корупційної, елітарноюї (кримінальність еліт), організованої, військової, міжнаціональної, наркогеної і т.д.і, висвітлюються питання глобалізації, ефективності кримінально-правової боротьби із злочинністю, та тероризмом [92].

Окрім дослідження загальних проблем міжнародного кримінального права необхідно відзначити наукові розробки російських дослідників, що здійснили досить успішні спроби поглибленого вивчення окремих напрямів міжнародної співпраці в боротьбі із злочинністю.

Серед праць російських вчених-правознавців, які безпосередньо досліджували питання організації міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю необхідно відзначити навчально-практичне видання П.Н. Бірюкова «Международное сотрудничество в борьбе с преступностью и правовая система РФ» [93]. Крім того виходять перші збірки документів, підготовлені російськими дослідниками стосовно організації міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю [94-95].

Високу дослідницьку значущість мають ряд монографічних видань російських правознавців, в яких розглядаються як загальні так і практичні проблеми організації протидії різним видам транснаціональній злочинності Так у колективній монографії «Транснациональная организованная преступность: дефиниции и реальность» колективом авторів за сприяння Владивостоцького центру по вивченню організованої злочинності, висвітлена найважливіша проблема сучасного життя суспільства, актуальність якого як в нашій країні,

так і за її межами визначається виключно небезпечним розмахом кримінальної діяльності злочинних угруповань, масштаби якої і висока ступінь організованості набувають вже наднаціонального характеру і вимагають в боротьбі з нею об'єднаних зусиль правоохоронних органів всього світового співтовариства [96].

Значний науковий інтерес являє робота Ю.С. Ромашева «Борьба с преступлениями международного характера, совершаемыми на море (тероризм, незаконный оборот наркотиков и другие преступления)». У зазначеній роботі розглядаються питання міжнародно-правового регулювання боротьби із злочинами міжнародного характеру, що здійснюються на морі, а також питання відповідності міжнародного права сучасним умовам і об'єктивним потребам цієї боротьби. Особлива увага приділяється тероризму, піратству, незаконному обороту наркотиків, як злочинам, що представляють найбільшу загрозу безпеці Росії і інших держав. Аналізується досвід міжнародної співпраці держав, діяльності міжнародних організацій, пропонуються шляхи підвищення їх ефективності [97].

В монографії А.Л. Осипенко «Борьба с преступностью в глобальных компьютерных сетях: международный опыт» на основі міждисциплінарного підходу розглянуто широке коло питань (організаційних, кримінологіях, криміналістичних, кримінально-правових, кримінально-процесуальних) протидії злочинності в глобальних комп'ютерних мережах. Показані загальні практичні методи їх рішення, вироблені правоохоронними органами різних держав, досліджені кримінологічні особливості сучасних глобальних мереж, а також злочини, здійснювані з їх використанням, вивчено міжнародний досвід боротьби з злочинами цього напрямку [98]. Крім того у монографії Е.Г. Гасанова досліджені міжнародний та порівнянно-правовий аспекти боротьби з наркотичною злочинністю, з позиції загальної теорії права охарактеризована система міжнародно-правових норм протидії наркотизму і здійснена їх класифікація; розкрито зміст норм, передбачених Конвенціями ООН у протидії незаконному обороту наркотичних засобів і психотропних

речовин [99], монографічне дослідження І.Б. Осмаєва присвячене міжнародним і національним правовим засобам боротьби з відмиванням кримінальних коштів [100].

Ряд монографічних видань російських дослідників присвячені аналізу міжнародного співробітництва у боротьбі з транснаціональною злочинністю у різних регіонах світу. Так у роботі І.М. Баранника «Транснациональная организованная преступность и сотрудничество стран Азиатско-Тихоокеанского региона в борьбе с ней» досліджено поняття, ознаки, види транснаціональної організованої злочинності і форми її прояву в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні (АТР), розглянуті правові основи міжнародної співпраці російських і зарубіжних правоохоронних органів країн АТР в боротьбі з транснаціональною злочинністю, її основні форми та ефективність їх використання [101]. Проблеми боротьби з транснаціональною організованою злочинністю на теренах СНГ розглянуті в роботі Г.М. Геворгяна [102].

Напрямок наукової думки, пов'язаний з вивченням багатограних аспектів співпраці в боротьбі із злочинністю на міжнародній арені, знайшов своє відображення в низці докторських та кандидатських дисертацій російських дослідників. Так кримінально-правові, кримінологічні та організаційні аспекти міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю досліджені в докторській дисертації сучасного російського кримінолога В.Ф. Цепелева [103], обґрунтування необхідності, принципи, завдання і рівні взаємодії міжнародної співпраці у сфері контролю над транснаціональною організованою злочинністю, характеристика напрямів, форм і механізмів дії міжнародної співпраці у сфері контролю над транснаціональною організованою злочинністю є складовою частиною докторської дисертації А.Л. Репецької [104]. Предметом дисертаційного дослідження А.Г. Волеводза стали кримінальне судочинство, як одна з сфер боротьби із злочинністю; міжнародно-правові документи і законодавство зарубіжних країн; конкретні напрями міжнародної співпраці в кримінальному процесі [105].

Особливе місце серед докторських дисертаційних досліджень із зазначеного напрямку займає ґрунтовна наукова розвідка Р.В. Нигматулліна «Сотрудничество государств в борьбе с преступлениями международного характера в XX – начале XXI столетия : историко-правовой аспект» в якій здійснено комплексний історико-правовий аналіз проблеми співпраці держав в боротьбі із злочинами міжнародного характеру, що дозволяє сформулювати цілісну концепцію його становлення і розвитку в XX – поч. XXI ст. [106].

Серед докторських дисертацій дослідників інших країн СНГ відзначимо роботу казахського дослідника С.Є. Еркенова присвячену взаємодії правоохоронних органів країн СНД при розкритті і розслідуванні транснаціональних злочинів. У зазначеній праці здійснено аналіз і оцінку накопиченого досвіду міжнародної співпраці в боротьбі з організованою злочинністю; розглянуто проблеми підвищення ефективності взаємодії правоохоронних органів Республіки Казахстан з правоохоронними органами інших країн; визначено основні напрями, форми і методи такої взаємодії, напрями вдосконалення карно-процесуальній регламентації спільної діяльності різних країн, особливо країн СНД, в процесі боротьби з організованою злочинністю [107].

Серед кандидатських досліджень за даним напрямком теоретико-методологічні і міжнародно-правові аспекти участі Росії в боротьбі із злочинністю в рамках міждержавних зобов'язань розглянуті в роботі В.Ю. Голубовського [108], історико-правові аспекти міжнародного співробітництва правоохоронних органів Росії у другій половині XIX – на початку XX ст. досліджено у дисертації В.А. Чирикіна [109], політичні та правові основи міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю, міжнародні аспекти політики у сфері кримінального судочинства досліджувались у дисертації Р.С. Тамаєва [110], відносини, пов'язані з реалізацією і вдосконаленням норм міжнародного права і діючого російського кримінального і кримінально-процесуального права, що діє у сфері міжнародної поліцейської співпраці є предметом дослідження

О.О. Шорора [111], правові основи міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинами міжнародного характеру стали предметом наукового аналізу у дисертаційному дослідженні Т.Т. Мансурова [112], питання міжнародного співробітництва у сфері кримінального судочинства як один із засобів реалізації призначення кримінального судочинства досліджувались в дисертації Н.М. Мазаєвої [113], стосунки між державами, їх об'єднаннями, а також міжнародними організаціями у сфері міжнародної співпраці в області запобігання злочинності і кримінального правосуддя піддані аналізу в дисертації Р.А. Шарифулліна [114], процесуально-правові та криміналістичні аспекти міжнародного співробітництва органів попереднього розслідування розглянуті в дисертаційному дослідженні О.Є. Фіоктістової [115].

Серед останніх досліджень за цим напрямком – дисертація В.О. Бояринової метою якої стало визначення правового статусу і теоретико-практичних можливостей суб'єктів міжнародного права і учасників міжнародних відносин у сфері міжнародно-правової протидії транснаціональній злочинності, інституційних і інституційних систем і їх елементів [116] та дисертаційне дослідження І.М. Нурбекова, в якому досліджено тактико-організаційні особливості взаємодії при розслідуванні злочинів міжнародного характеру [117].

Співпраця держав в боротьбі із злочинами міжнародного характеру супроводжується науковою розробкою учених-правознавців Республіки Білорусь. Однією з перших робіт, присвячених визначенню сутності транснаціональної злочинності та основних напрямків боротьби з нею є наукова праця Г.А. Зоріна та О.В. Танкевича «Стратегия борьбы с транснациональной преступностью» [118]. Також проблемам боротьби з міжнародною злочинністю присвячена робота І.В. Фисенко «Борьба с международными преступлениями в международном уголовном праве». Серед інших проблем у книзі аналізується структура міжнародної злочинності, система міжнародних і національних органів, ведучих боротьбу з міжнародними злочинами [119]. Транснаціональні злочини та стратегічні

напрямки боротьби з організованою злочинністю піддані аналізу у дисертаційному дослідженні Г.Г. Егiazаряна [120]. Правові і кримінологічні підходи у боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю з урахуванням сучасного стану науки і практики розглядаються у роботах сучасного білоруського дослідника В.В. Меркушина. Крім того у зазначеній праці проаналізовані основні механізми співпраці в рамках міжнародних договорів і організацій (ООН, Інтерпол, СНД) в боротьбі з цим негативним явищем [121-122].

Серед інших праць дослідників стран-учасниць СНД слід відзначити збірник міжнародно-правових актів, підготовлений науковцями Республіки Узбекистан, в якому представлені основні нормативні акти, прийняті державами – учасниками СНД з питань співпраці в боротьбі з такими тяжкими видами злочинів, як тероризм, незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і їх прекурсорів, а також з взаємодії у сфері припинення адміністративних правопорушень [123].

Питанням міжнародної співпраці держав або правоохоронних органів в боротьбі із злочинністю присвячувалися праці дослідників дальнього зарубіжжя. Зазначені проблеми розглядали у своїх працях Х. Абадински, М. Андерсон, Д. Болз, М. Х. Боннер, Ф. Бреслер, М. Бут, Ф. Вільяме, Д-Р. Грин, Р.Л. Дэвидсон, Кай Би Ий, С.В. Кастел, Д. Кресси, Д. Ли, М. Литрас, Д. Ф. Мусто, Р. Нэйлор, К. Петри, П. Пойтер, П. Роулинсон, Е. Савона, Синь Янь, Д. Скалия, С. Стокер, Х. Тритт, Д. Финкенауэр, К. Уэда, Хао Цзянь, Хэ Бинсун, Чжао Гобинь, Ю. К. Чу, Л. Шелли, Б. Шигеру та ін.

У свою чергу історіографію проблеми міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ в новітню історію української державності в рамках третього періоду досліджуваної проблеми доцільно поділити на дві часові складові.

Перший період охоплює рамки з кінця 1991 р. до 1995 р. У цей час, поряд з іншими періодичними та науковими публікаціями та працями в яких характеризуються окремі питання діяльності міліції у боротьбі зі злочинністю,

забезпеченні законності та правопорядку в державі з'являються перші дисертаційні дослідження стосовно окремих напрямків діяльності міліції сучасної України [124-127]. Природно, що роботи цього періоду висвітлюють лише деякі прикладні аспекти діяльності міліції незалежної держави, не було видано жодного монографічного дослідження з зазначеної тематики. Цей факт пояснюється обмеженістю джерельної бази в перші роки розбудови незалежної України та недостатнім досвідом в організації практичної діяльності новоствореного правоохоронного органу, що не дозволяло суттєво підвищити рівень наукових досліджень.

Другий період історіографії **розглядуваної** проблеми, на нашу думку, доцільно обмежити другою половиною 90-х рр. і до сучасного стану **незалежного розвитку нашої держави**. І хоча обмеженість джерелознавчої бази складає достатньо великі труднощі для всебічного вивчення означеної проблеми і в цей період, але для нього характерне більш широке введення в науковий обіг матеріалів республіканських та обласних архівів, а також поява нових збірників документів, наукових публікацій, дисертаційних досліджень, монографій, навчальних видань, розширюється проблематика наукових розвідок, підвищується їх науково-теоретичний рівень. Але комплексних наукових праць з проблем організації міжнародного поліцейського співробітництва органів внутрішніх справ в умовах становлення та розвитку незалежної України, враховуючи обмеженість історичного періоду, практично немає. Невеликою є кількість робіт фундаментального плану і наукових монографій. Специфіка теми та обмеженість джерельної бази обумовлює використання широкого кола юридичної наукової літератури і дисертаційних досліджень. Враховуючи це, дослідник проаналізував весь комплекс літератури, в якій у тій чи іншій площині висвітлюється діяльність органів внутрішніх справ сучасної України щодо розвитку міжнародного співробітництва за окремими напрямками їх діяльності. Всю цю літературу автор розподілив на три групи.

До першої групи належать наукові праці або їх розділи, дисертаційні

дослідження, наукові публікації, монографії, навчальні видання, які присвячені характеристиці міжнародної злочинності, як однієї з найактуальніших проблем сучасності та загальних проблем організації міжнародного співробітництва держав та їх правоохоронних органів в умовах політичних та соціально-економічних перетворень.

Серед перших праць із зазначеної проблематики ґрунтовністю виділяється монографія О.М. Бандурки «Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи удосконалення». В ній автором зроблено історико-правовий огляд виникнення, розвитку та управління органами охорони громадського порядку на території України, розглядається комплекс питань щодо сучасного стану управління в органах внутрішніх справ нашої держави. У монографії також висвітлено питання міжнародного співробітництва міліції сучасної України у сфері боротьби зі злочинністю та захисту прав і свобод людини [128].

Крім того виходять перші збірки документів, в яких характеризуються окремі питання міжнародно-правових відносин України в організації боротьби зі злочинністю [129].

У юридичній доктрині отримала визнання концепція, відповідно до котрої серед багатьох правопорушень існує окрема категорія міжнародних злочинів та злочинів міжнародного характеру, що становлять велику суспільну небезпеку. Правильне окреслення кола цих злочинів, їх розрізнення дозволяє виробити ефективні форми і методи боротьби з ними.

В той же час негативний вплив на практику міжнародної протидії злочинності має відсутність у вітчизняній та світовій міжнародно-правовій доктрині єдиної цілісної концепції, яка відображає зміст поняття «міжнародний злочин» у контексті міжнародного права. На цьому тлі досить вагомими є докторське дослідження Н.А. Зелінської «Міжнародно-правова концепція міжнародного злочину», присвячена створенню цілісної міжнародно-правової концепції міжнародних злочинів в контексті міжнародної протидії злочинності. Складовою дослідження є пропозиції, спрямовані на забезпечення ефективності

міжнародної співпраці у сфері протидії злочинності [130].

Для створенні цілісної міжнародно-правової концепції міжнародних злочинів у контексті міжнародної протидії злочинності велике значення мають також монографічні дослідження Н.А. Зелінської. У монографії «Международные преступления и международная преступность» здійснено комплексне міждисциплінарне дослідження категорій «міжнародний злочин» і «міжнародна злочинність», і має за мету створення цілісної теорії, яка дозволила б забезпечити концептуально-нормативну спільність наукової і практичної інтерпретації цих понять в контексті міжнародного реагування на злочинність [131].

В наступній монографії зазначеного автора «Политические преступления в системе международной преступности» містить систематизоване дослідження еволюції уявлень про політичний злочин і політичну злочинність в кримінологічному, кримінально-правовому і міжнародно-правовому ракурсах, аналізуються поняття «міжнародна злочинність» і «міжнародний злочин», пропонується класифікація міжнародних злочинів. Також розглядаються політико-кримінологічні аспекти тероризму і його міжнародно-правові дефініції, актуальні проблеми антитерористичного співробітництва держав [132]. Крім того ряд проблем міжнародно-правового визначення параметрів і видів міжнародних (транснаціональних) злочинів розглядаються автором у низці наукових публікацій [133-143].

Питання характеристики міжнародних злочинів та організації міжнародного співробітництва у протидії ним стали також складовою частиною низки підручників з «Міжнародного права». Так у підручнику М.О. Баймуратова зазначається, що успішна боротьба з міжнародним тероризмом лежить саме в площині міжнародного публічного права, заснованого на багатоплановому й багаторівневому співробітництві держав як його основних суб'єктів. Це буде ще одним серйозним підтвердженням дієвості міжнародного права як універсального засобу, що забезпечує позитивний загальносвітовий розвиток [144].

Крім того характеристика системи норм, що складаються в результаті співробітництва між державами або міжнародними організаціями з метою захисту миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку від міжнародних злочинів та злочинів міжнародного характеру активно розробляються вітчизняними вченими-правознавцями С.С. Яценко, М.В. Буроменським, В.Г. Буткевичем, І.І. Лукашуком в рамках науки міжнародного кримінального права [145-148].

Серед навчальних видань необхідно виділити також навчальний посібник «Політологія» за редакцією М.П. Гетьманчука, складовою частиною якого є проблеми забезпечення національної безпеки України, сутність та особливості правової та правоохоронної політики, місце правоохоронних органів у системі державної влади, основні аспекти протидії транснаціональній злочинності в умовах глобалізації сучасного світу [149].

Організовані форми транснаціональної злочинності та корупція – найбільш руйнівні явища, що істотно позначаються на соціальному, економічному і культурному розвитку нашої незалежної держави. Тому протидія їм стала одним з найважливіших завдань української міліції в її новітній історії. Відтак значна кількість наукових праць присвячена характеристиці змісту та основних форм транснаціональної злочинності та окремих напрямків міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ у протидії їй за сучасних умов.

Серед перших праць за цим напрямком – навчальний посібник колективу авторів «Транснациональная преступность: состояние и трансформация». У книзі вперше на багатому теоретичному і практичному матеріалі дана характеристика сучасної транснаціональної злочинності в світі, її стан і тенденції трансформації [150].

У зв'язку з цим важливе значення для вивчення історії міліції у боротьбі з організованою транснаціональною злочинністю має дисертаційне дослідження І.В. Пшеничного «Організована транснаціональна злочинність і роль правоохоронних органів у протидії їй» [151]. В цій роботі автором розглянуто комплекс питань теоретичного та практичного характеру щодо розробки заходів

для боротьби правоохоронних органів України з транснаціональною організованою злочинністю досліджені проблеми, що виникають у діяльності державних і правоохоронних органів з цих питань. Автор визначив причини та умови виникнення організованої, міжнародної та транснаціональної злочинності, дав характеристику їх окремих видів, показав роль правоохоронних органів, у тому числі міліції, у боротьбі з ними в новітній історії України.

У подальшому логічним продовженням розробки зазначеної проблематики на рівні докторського дисертаційного дослідження та монографії стали наукові розвідки М.Г. Вербенського присвячені створенню на засадах теоретичних положень кримінологічного аналізу суспільних процесів та відносин цілісної теорії сутності та змісту транснаціональної злочинності, її кримінологічної характеристики та детермінант, а також розробка на цьому підґрунті заходів запобігання вказаному виду злочинності в Україні [152-153].

Грунтовне дослідження сутності та основних складових міжнародної злочинності дозволило зосередити увагу науковців на поглибленому вивченні характеристик найбільш небезпечних її проявів, які являють безпосередню угрозу національній безпеці новонародженої держави, міжнародно-правових аспектів регулювання боротьби зі злочинами міжнародного характеру. Зазначені наукові праці складають **другу групу історіографічних джерел** з досліджуваної проблеми.

Відтак наприкінці 90-х рр. XX ст. – поч. 2000-х рр. і протягом першого десятиріччя XXI с. з'являється низка наукових монографій, дисертаційних досліджень, навчальних видань, в яких узагальнюється досвід діяльності органів державної влади та управління у формуванні системи національної та міжнародної протидії найбільш небезпечним формам транснаціональної злочинності. Серед перших наукових розвідок присвячених організації міжнародного співробітництва України у галузі боротьби зі злочинністю необхідно зазначити дисертацію О.І. Виноградової. В дисертації на основі аналізу наукової літератури по міжнародному співробітництву, в галузі боротьби зі злочинністю, міжнародно-правових актів, практики діяльності

міжнародних правозастосовних органів, національного законодавства України та інших країн, досліджується кримінально-процесуальний зміст загальних та спеціальних принципів міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю та особливостями національної імплементації міжнародних договорів у кримінально-процесуальне законодавство [154].

Крім того кримінологічному дослідженню організованої злочинності та проблем боротьби з нею в Польщі та в Україні, обґрунтуванню необхідності взаємодії міжнародного співтовариства у сфері боротьби з організованою злочинністю та аналізу шляхів її розвитку присвячена дисертація польського дослідника Т. Серватко [155]. Різною мірою всебічний аналіз зазначеної проблеми доповнено низкою наукових публікацій у фахових виданнях з юридичних наук [156-160]. З'являються також перші навчальні видання, присвячені характеристиці системи та організації міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю [161].

Необхідно зазначити, що в новітню історію України одним із визначальних напрямів державної політики стала боротьба з тероризмом. В умовах активізації міжнародного тероризму як однієї із можливих загроз національній безпеці України, особливої актуальності набуває наукове осмислення його світоглядних засад та визначення основних напрямків протидії тероризму та екстремізму.

Відтак поняття, сутність, зміст тероризму як міжнародної проблеми, його ознаки як явища сучасній дійсності, поняття та види злочинів терористичної спрямованості, шляхи і засоби вдосконалення й уніфікації кримінального законодавства досліджував у своїх працях В.П. Емельянов [162-164].

Зазначеній проблематиці присвячена також монографія В.А. Ліпкана «Тероризм і національна безпека України». Робота містить комплексний науково-практичний аналіз національної безпеки як об'єкта захисту від тероризму. Досліджене доктринальне поняття тероризму, його співвідношення з іншими поняттями соціально-політичних і соціально-правових явищ, надана

кримінально-правова оцінка тероризму, розглянуті форми його прояву. Особлива увага приділена розгляду проблем забезпечення національної безпеки України. Автором внесено низку пропозицій, спрямованих на вдосконалення законодавства по боротьбі з тероризмом, а також удосконалення діяльності уповноважених органів державної влади по захисту національної безпеки від тероризму [165].

Крім того зазначеним автором підготовлений перший у державі збірник, що узагальнює найбільш значні міжнародно-правові акти, які регулюють правовідносини у сфері боротьби з тероризмом. Окрім основних конвенцій з цієї тематики, в ньому наведені основні декларації, протоколи, що значно розширюють можливість правозастосовних органів України використовувати закордонний досвід у цій сфері [166].

Кримінологічному дослідженню тероризму присвячена низка наукових праць юриста-міжнародника В.Ф. Антипенко. Так у його дисертації «Современный терроризм: состояние и пути его предупреждения в Украине» на основі системного аналізу вітчизняних і зарубіжних досліджень, законодавчих нормативних актів, у тому числі спеціальних відомчих, та іншої літератури досліджуються кримінологічні характеристики та детермінованість тероризму, його історичні витоки, соціально-політичне психофізичне коріння., висвітлюються шляхи протидії тероризму, а також обставини, які цьому перешкоджають [167]. У подальшому правові підходи у боротьбі з сучасним тероризмом висвітлено у його ґрунтовній праці «Борьба с современным терроризмом : международно-правовые подходы» [168]. Серед сучасний його праць за цим напрямком – монографія «Международная криминология: опыт исследования терроризма» присвячена обґрунтуванню специфіки і необхідності виділення в рамках науки кримінології її актуальної сфери – міжнародній кримінології [169].

Серед наукових праць, які стосуються недостатньо досліджених аспектів проблеми тероризму як злочину міжнародного характеру необхідно зазначити дисертаційне дослідження Ю.А. Іванова в якому здійснено теоретичне

опрацювання питань міжнародно-правового співробітництва у боротьбі з тероризмом та участі України в такому співробітництві [170]. Крім того проблеми міжнародного і національно-правового регулювання протидії тероризму були предметом наукових розвідок знаного вченого-правознавця С.В. Ківалова [171].

З набуттям незалежності з'явилася та стрімко розвивається ще одна з основних загроз розбудові нашої держави – наркобізнес, який обґрунтовано вважається найнебезпечнішим проявом міжнародної організованої злочинності. Відтак у зазначений історичний період з'являються наукові дослідження, які інтегрують наявні матеріали і містять поглиблену характеристику актуальних проблем загрози транснаціонального наркобізнесу національній безпеці нашої держави та визначають напрями протидії цьому транснаціональному злу. Серед них – ґрунтовне навчальне видання «Наркомафия: уголовно-правовые средства борьбы» [172], навчальний посібник «Міжнародні та національні питання кримінальної відповідальності за злочини у сфері обігу наркотичних засобів» присвячений розгляду питань кримінально-правової протидії злочинам у сфері обігу наркотичних засобів на міжнародному та національному рівнях [173]. Серед монографічних видань - праця І.М. Гриненка «Наркобизнес и национальная безопасность»[174], монографія та докторське дисертаційне дослідження Тимошенко В. А. в яких здійснено комплексний концептуально-теоретичний аналіз сучасного наркобізнесу, розроблено та запропоновано теоретичну модель цілісної системи національної та міжнародної протидії наркозлочинності [175-176].

Зазначена проблематика знайшла своє відображення у низці дисертаційних досліджень. Так у дисертації К.Ю. Писаренко «Міжнародно-правові аспекти участі України у боротьбі із незаконним обігом наркотичних засобів» розглядаються питання визначення характеру та специфіки транснаціональних злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, окреслено основні етапи формування міжнародної нормативної бази та проаналізовано діяльність сучасної міжнародної інституційної системи у сфері

боротьби з незаконним обігом, досліджено форми та методи участі України у міжнародній боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів [177].

За цим напрямком актуальні проблеми міжнародно-правового співробітництва у боротьбі з відмиванням грошей від наркобізнесу та шляхи їх розв'язання, теоретичні положення та практичні рекомендації, спрямовані на розвиток співробітництва України з іншими державами та міжнародними організаціями щодо запобігання цьому явищу є предметом дисертаційного дослідження О.В. Столярського [178], проблемам кримінологічної характеристики та запобігання транснаціональному наркобізнесу в Україні присвячена дисертація Е.В. Расюка [179].

В новітню історію надзвичайної актуальності для нашої держави набула проблема боротьби з торгівлею людьми, яка у свою чергу є новим видом транснаціональної організованої злочинності. Відтак зазначена проблема стала предметом низки наукових досліджень. Серед них – дисертаційне дослідження [180] та монографія В.О. Іващенко [181], в яких розглядається комплекс проблем теоретичного і практичного характеру, пов'язаних із розробленням організаційно-правових заходів боротьби з торгівлею жінками і дітьми, розглядаються способи й засоби вдосконалення вітчизняного законодавства про заборону торгівлі людьми. Крім того торгівля людьми як кримінально-правова та соціальна проблема сучасності знайшла подальший розвиток у монографічних дослідженнях О.В. Надена [182] та А.М. Орлеана [183], загальна характеристика транснаціональної торгівлі людьми є предметом дослідження монографії Є.Д.Скулиша [184].

Серед дисертаційних досліджень в яких науковому аналізу були піддані міжнародно-правові аспекти співробітництва у боротьбі з рабством і работоргівлею, торгівлею жінками та дітьми необхідно зазначити праці Г.Л. Кохан [185] та Н.В. Плахотнюк [186].

Значний інтерес становить діяльність органів державної влади та управління у боротьбі з найнебезпечнішими новими видами міжнародної злочинності економічної спрямованості та корупції, які представляють найбільшу

реальну небезпеку процесам активних соціально-політичних і економічних перетворень у новітню історію України.

Серед дисертаційних досліджень необхідно виділити роботу С.Я. Петрашки, присвячену виявленню особливостей становлення та функціонування правового механізму протидії корупції на міжнародному рівні, ролі у цьому процесі міжнародних урядових та неурядових організацій, визначення шляхів вирішення проблем впровадження міжнародних норм щодо протидії корупції у національне законодавство України [187].

Крім того низка наукових розвідок вітчизняних правознавців присвячена міжнародно-правовим проблемам боротьби з відмиванням, легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом. Так у дисертаційному дослідженні О.В. Київець досліджено міжнародно-правові проблеми боротьби з відмиванням незаконно здобутих грошей, створення національних, регіональних і глобальних систем протидії проникненню «брудних» грошей у легальну економіку держав [188]. Особливе місце у дослідженні зазначеної проблеми займає науковий доробок А.И. Римарука, Ю.М. Лисенка, В.В. Капустіна, С.А. Синянского «Отмывание грязных денег: международные и национальные системы противодействия». Зазначимо, що вказана праця – перше в Україні видання, присвячене актуальній проблемі створення і функціонування міжнародної і національної систем протидії відмиванню «брудних» грошей. Виходячи з системних позицій автори розглянули історію і суть проблеми відмивання грошей, діяльність міжнародних і національних організацій по боротьбі з цим явищем, особливості національного законодавства низки країн і рекомендації міжнародних організацій по створенню національних систем протидії легалізації «брудних» грошей [189].

Серед інших напрямів – дослідження міжнародно-правових аспектів співробітництва держав у боротьбі з фальшивомонетництвом здійснене у дисертації А.В. Войціховського [190], науковому обґрунтуванню та системному аналізу основних концептуальних проблем міжнародно-правової протидії нелегальній міграції присвячена дисертація І.І. Сєрової [191], питання

криміналістичного дослідження злочинів, пов'язаних з високими технологіями й комп'ютерною технікою, які стали проблемою, що потребує міжнародної уваги розроблялись в дисертації Л.В. Борисової [192], кримінально-правові та кримінологічні аспекти транснаціональної злочинної діяльності у сфері незаконного обігу вогнепальної зброї були предметом дисертаційного дослідження Н.Є. Міняйло [193].

Таким чином, означені роботи грають велику наукову роль у з'ясуванні питань характеристики особливостей політичної, соціально-економічної обстановки в новонародженій державі, які сприяли появі нових видів злочинності, в тому числі її транснаціональних форм і виникли в пострадянській Україні, у визначенні тих основних напрямків діяльності, на яких вимушена були зосередити свою увагу органи державної влади та управління новонародженої держави, в тому числі і міліція міліція.

Третю групу досліджень складають роботи, в яких діяльність саме органів внутрішніх справ України у боротьбі з транснаціональним криміналітетом о висвітлена більш комплексн і з урахуванням того історичного досвіду, якого вони набули за роки свого існування разом зі становленням незалежної держави. Це пов'язано з тим, що МВС України, як один з головних «силових» структур у державі, є найбільш мобільним і підготовленим державним органом, та здійснює систематичні скоординовані заходи, спрямовані на рішуче посилення боротьби з міжнародними злочинами кримінальної спрямованості, в тому числі – знешкодження організованих злочинних угруповань, які мають міжрегіональний і міжнародний характер.

На початку ХХІ ст. здійснені перші спроби обґрунтувати поняття, цілі, завдання, принципи, функції міжнародної правоохоронної діяльності, дослідити теоретико-методологічні й організаційно-правові засади, форми та методи міжнародної правоохоронної діяльності (МПД) органів внутрішніх справ України, піддати аналізу особливості міжнародної правоохоронної сфери (МПС), визначити шляхи підвищення ефективності системи управління міжнародною правоохоронною діяльністю ОВС України. Вагоме значення у

розробці зазначених проблем мають наукові публікації та дисертаційне дослідження О.І. Леженіної [194-196].

Важливого значення у цьому контексті має дисертаційне дослідження М.Б. Левицької у якому розглянуті методологічні та теоретико-правові проблеми гарантування національної безпеки органами внутрішніх справ як суб'єкта системи забезпечення національної безпеки України [197].

Починаючи з кінця 90-х рр. ХХ ст. з'являються дисертації присвячені дослідженню окремих напрямків міжнародного співробітництва органів міліції України у боротьбі з різними видами транснаціональної злочинності. Так питанням міжнародного співробітництва державних та правоохоронних органів у подоланні однієї з найбільш актуальних кримінологічних і соціальних проблем сучасної України (поширення наркотизації населення, і у зв'язку з цим – незаконного обігу наркотиків) присвячене дисертаційне дослідження В.О.Романюка [198].

Як відомо, з моменту появи незалежної України у здійснюваних реформах у нашій країні особлива увага приділяється правам і свободам людини. За роки своєї новітньої історії Україна значно їх розширила та привела у відповідність до загальновизнаних міжнародних норм та принципів. Наша держава офіційно визнала людину, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність та безпеку найвищою соціальною цінністю. Захист цих прав і свобод з перших днів існування нашої держави визначає зміст діяльності міліції України. Тому не випадково цей напрямок її діяльності знайшов своє відображення у наукових працях вітчизняних дослідників-правознавців.

Так, проблемі забезпечення міліцією конституційних громадянських прав людини в Україні присвятила своє дослідження О.Б. Горова [199]. У своєму дисертаційному дослідженні автор розглядає проблему забезпечення реалізації громадянських прав і свобод, роль міліції в цій діяльності та її відповідність міжнародно-правовим нормам. Розкрито значення діяльності міліції у забезпеченні реалізації громадянських прав і свобод людини, визначено особливості такої діяльності, її основні форми та методи, а також подано

пропозиції з питань удосконалення цієї діяльності.

У подальшому рівень адміністративно-правового забезпечення впровадження міжнародно-правових стандартів у діяльність органів міліції України, науково-теоретичні положення організації їх діяльності щодо забезпечення прав і свобод людини, можливості використання в Україні досвіду діяльності поліції зарубіжних країн у сфері забезпечення прав і свобод людини розкрито у дисертаційному дослідженні Ю.Я. Касараби [200].

Починаючи з 1994 року представники МВС України беруть участь у міжнародних миротворчих операціях, відтак ця діяльність стала сучасною складовою міжнародної діяльності органів внутрішніх справ як правоохоронного органу незалежної держави. Це в свою чергу потребувало наукового осмислення зазначеного напрямку міжнародного співробітництва міліції новонародженої української держави. Суттєвим доробком у дослідженні зазначеного напрямку стала докторська дисертація В.О. Заросила, присвячена дослідженню теоретичних і прикладних проблем адміністративно-правового забезпечення участі працівників органів внутрішніх справ України в міжнародній миротворчій діяльності [201].

В новітню історію української міліції важливого значення набули питання організації міжнародного співробітництва при розслідуванні злочинів. Вивченню актуальних правових, теоретичних і практичних проблем міжнародного співробітництва слідчих органів внутрішніх справ, співробітників кримінальної міліції України з відповідними компетентними органами іноземних держав при розслідуванні злочинів присвячене дисертаційне дослідження І.В. Лешукової. В дисертації також простежено історичний шлях розвитку міжнародного співробітництва правоохоронних органів України і його значення у спільній міждержавній діяльності по боротьбі із транснаціональною злочинністю [202].

Крім того сутність та особливості адміністративно-правового забезпечення взаємодії із закордонними правоохоронними та компетентними органами, посадовими особами іноземних держав, міжнародними організаціями

при розслідуванні злочинів міжнародного характеру розглянуті у дисертаційному дослідженні Д.М. Афанасіаді [203], використання можливостей міжнародних поліцейських організацій у розшуку злочинців досліджено у дисертації О.Н. Карпова [204].

У непростих умовах становлення молодोї української державності одним з найважливіших напрямків діяльності МВС є посилення координації та взаємодії органів внутрішніх справ в рамках Співдружності Незалежних Держав (СНД). Вагомим внеском у розробку зазначених проблем є наукові розвідки В.С. Гуславського. Так дослідженню теоретико-методологічних й організаційно-правових засад управління співробітництвом органів внутрішніх справ України з правоохоронними органами країн СНД, а також шляхів організаційно-правового трансформування ОВС України як суб'єкта управління у правоохоронній сфері СНД присвячені його монографія «Співробітництво у правоохоронній сфері: Україна та Співдружність Незалежних Держав» та докторське дисертаційне дослідження [205-206]. Крім того проблемам організаційно-правового механізму взаємодії та координації органів внутрішніх справ країн-учасниць СНД, аналізу актуальних правових, теоретичних і практичних проблем міждержавного та міжнародного співробітництва у сфері протидії транскордонній злочинності присвячене дисертаційне дослідження І.Л. Олійник [207].

Пріоритетним напрямком зовнішньої політики незалежної України є курс на євроінтеграцію, що у свою чергу зумовлює необхідність вивчення ролі та завдань органів влади й управління, в тому числі і органів внутрішніх справ у забезпеченні євроінтеграційних процесів нашої держави. У зазначений період виходять наукові роботи, в яких розглянуті окремі аспекти діяльності МВС щодо реалізації галузевого співробітництва України з Європейським Союзом. Серед них – дисертаційне дослідження М.Н. Курко присвячене дослідженню теоретико-методологічних й організаційно-правових засад, форм та методів діяльності Міністерства внутрішніх справ України в напрямку реалізації євроінтеграційного курсу України, а також шляхів їх удосконалення [208].

Багатий фактичний матеріал стосовно проблем правового регулювання взаємодії МВС України та правоохоронних органів зарубіжних країн, характеристики механізмів, заходів та міжнародної практики організації боротьби з різними видами транснаціональної злочинності міститься у ряді навчальних видань та методичних рекомендацій для співробітників правоохоронних органів України [209-212]. Крім того з'являються практичні видання для працівників правоохоронних органів, підготовлені за сприяння міжнародних неурядових організацій в рамках сумісних програм по протидії злочинності. Прикладом такої співпраці, наприклад, є «Посібник для співробітників правоохоронних органів з питань виявлення, розкриття та розслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми». Посібник підготовлено на замовлення Представництва Міжнародної організації з міграції (МОМ) в Україні для фахівців правоохоронних органів України, які борються зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, у співпраці з Міністерством внутрішніх справ України та Генеральною прокуратурою України. Цей посібник був підготовлений в рамках Програми протидії торгівлі людьми Представництва МОМ в Україні за підтримки Шведської агенції з міжнародного розвитку та співробітництва (Sida) [213].

Крім того з'являються навчальні видання, дисертаційні дослідження в яких узагальнюється досвід професійної підготовки співробітників поліції в зарубіжних країнах та шляхи його використання в Україні [214-215].

Певний історичний інтерес становлять збірники нормативних актів які регулюють правові основи міжнародної діяльності МВС України, інформаційні вісники, справочні та енциклопедичні видання з міжнародної поліцейської діяльності, які містять систематизовані матеріали, що розкривають питання міжнародного співробітництва з правоохоронними відомствами інших країн [216-220].

Особливу наукову значущість має «Міжнародна поліцейська енциклопедія». В енциклопедії розкрито організаційно-правові засади, стратегія і тактика діяльності поліції — одного з найдавніших та невід'ємних

компонентів світової цивілізації. Розглядаючи емпіричний та правовий матеріал, автори, серед яких знані вітчизняні вчені-правознавці Ю.І. Римаренко, Я.Ю. Кондратьєв, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко, звертають увагу на використання у різних політичних системах ідентичних форм і методів попередження, виявлення причин, розкриття та розслідування злочинів. Висвітлено досвід розвинених країн, де багато зроблено для перетворення поліції на ефективний державний інститут, що користується довірою та повагою громадян. Енциклопедія представляє широкий спектр поглядів на основні напрями та принципи вдосконалення діяльності МВС України у контексті політичної, адміністративної та судово-правової реформ [221].

Важливим інструментом протидії транснаціональній організованій злочинності є міжнародні міжурядові організації, в системі яких особлива роль відводиться Інтерполу. Від ефективності вдосконалення інституційної системи Інтерполу, невід'ємною частиною якого є НЦБ Інтерполу в Україні, залежить і ефективність боротьби правоохоронних органів України з транснаціональною організованою злочинністю. Після здобуття незалежності, інтерес вчених до діяльності Інтерполу посилювався, наслідком чого є наукові розвідки у вигляді науково-практичних та навчальних посібників, дисертацій, монографій в яких досліджено актуальні проблеми взаємодії органів внутрішніх справ України та Інтерполу у боротьбі з міжнародним криміналітетом.

Серед праць науково-практичних та навчальних посібників створених з метою сприяння подальшому розвитку правової держави в Україні та формування правової свідомості у суспільстві, у яких надано загальне поняття про міжнародну організацію кримінальної поліції-Інтерпол, наведено скорочений огляд історії організації, описано систему організації, функції, цілі та завдання, оглянуто та схематично вказано структуру Інтерполу, визначено перспективи подальшого розвитку та встановлено приблизне коло питань, які потребують вирішення для успішної діяльності Інтерполу в майбутньому необхідно відзначити працю О.М. Бандурки [222] та навчальний посібник підготовлений колективу авторів серед яких В.С.Таржинський,

С.В.Старжинський, П.В Хотенець [223]. Крім того міжнародно-правові проблеми інституціоналізації міжнародного співробітництва у протидії транснаціональній організованій злочинності в рамках Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерпол) досліджено в дисертації В.Б. Смеліка [224].

За цим напрямком значний науковий інтерес являє колективна монографія серед авторів якої Г. О. Душейко, В. А. Некрасов, В. Я. Мацюк, Д. О. Компанієць. У монографії на основі узагальнення фактичного матеріалу і наукових досліджень систематизовано принципи застосування кримінально-правової юрисдикції України, одним із способів реалізації якої є міжнародний розшук. Сформовано теоретичне підґрунтя існування інституту міжнародного розшуку як невід'ємної частини співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю та визначено роль і місце Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерполу) у функціонуванні інституту міжнародного розшуку. Розкрито сутність, зміст, специфіку, особливості проведення, правові основи, а також процедури, оголошення і проведення міжнародного розшуку засобами Інтерполу [225]. Крім того проблеми запобігання незаконному обігу наркотичних засобів міжнародними правоохоронними організаціями (на матеріалах Інтерполу та Європолу) досліджені в дисертації Є.М. Карпенко [226].

Зазначену проблему дисертаційного дослідження розглядали у своїх наукових розвідках плеяда західних авторів, зокрема, М. Ш. Бассіоні (M.C. Bassiouni) [227-236], І. Бантекас (I.Bantekas) [237], К.Л. Блейкслі (C.L. Blakesley) [238-241], Э.М. Боссард (A. Bossard) [242], Э.М. Вайс (E.M. Wise) [243], Ван ден Вінгерт (Wyngaert C. van den.) [244-245], А. Кассезе (A.Cassese) [246], К. Кіттічайсарі (K. Kittichaisaree) [247], М. Макаре́л (M. Mackarel), Ф. Малекян (F. Malekian) [248], К. Марек (K. Marek) [249], Дж.О.У. Мюллер (G.O.W Mueller) [250-251], А. Пелет (A.Pellet) [252], Л. Садат (L. Sadat) [253], П. Саланд (P. Saland) [254], І. Шіпер (I.A. Shearer) [255], Х. Шульц (H. Schultz) [256], В. Шомбург (W.Schomburg) [257], які у своїх працях розробляли концепцію міжнародного злочину та характеристику окремих видів організованої

транснаціональної злочинності, теоретично закріпили основоположні принципи функціонування міжнародних правоохоронних організацій, наукові роботи М. Фунера (M. Fooner) [258], П. Лі (P. Lee), Ф. Бреслера (F. Bresler), А. Боссарда (A. Bossard), А. Ноубл (I. Noble), в яких найбільш ґрунтовно дослідженні основні етапи історії Інтерполу, механізми його функціонування в 70-х – 80-х роках ХХ ст. діяльність з протидії окремим видам злочинів транснаціонального характеру.

Таким чином, з характеристики робіт третьої групи видно, що вони поклали початок всебічному вивченню міжнародної діяльності правоохоронних органів, в тому числі і міліції, в умовах незалежного розвитку нашої держави. В той же час коло дослідників цієї проблеми, які працюють саме в історико-правовому аспекті, дуже обмежене, і охопити всі проблеми вони, звичайно, не могли.

Таким чином, в розглянутих працях вітчизняних та іноземних дослідників міститься доволі значний фактичний матеріал стосовно організації діяльності органів державної влади та управління України, процесів нормотворчої, управлінської, організаційної діяльності, принципів побудови, розвитку та вдосконалення системи МВС України, а також тих, які розкривають окремі напрямки міжнародної діяльності міліції України в сучасних умовах.

В цілому аналіз літератури, в якій тією чи іншою мірою розглядалися питання діяльності міліції щодо організації міжнародного співробітництва в розглядуваний історичний період незалежного розвитку України, дозволяє зробити висновок, що дослідниками проведена певна робота для вивчення основних напрямків організації діяльності правоохоронних органів у протидії міжнародному криміналітету.

Разом з тим, діяльність підрозділів внутрішніх справ по розвитку міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю в умовах становлення незалежної України в роботах цієї групи висвітлена фрагментарно. Аналіз історіографічних та наукотворчих засад досліджуваної проблеми свідчить, що проаналізовані роботи у своїй більшості висвітлюють питання нормотворчого, управлінського характеру, міжнародно-правові, адміністративно- та

організаційно-правові, кримінологічні, кримінально-правові аспекти діяльності правоохоронних органів у боротьбі з найбільш небезпечними проявами транснаціональної злочинності.

Але більшість авторів недостатньо уваги приділяє історико-правовому аспекту, досліджуючи різні напрямки багатогранної міжнародної діяльності міліції. Аналізуючи опубліковані праці, необхідно відзначити, що, незважаючи на наявність чималої кількості публікацій з досліджуваної теми, в українській історіографії відсутні спеціальні узагальнюючі роботи, присвячені проблемам організації міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ в період розбудови української державності, комплексний історико-правовий аналіз діяльності міліції за даним напрямком на сучасному етапі становлення нашої держави в них відсутній, що зумовлює його необхідність.

Важливе значення для дослідження міжнародної діяльності органів внутрішніх справ в новітню історію української держави має історико-правовий аналіз діяльності органів державної влади та управління України щодо законодавчого та організаційного забезпечення функціонування МВС України в напрямку забезпечення міжнародного співробітництва, організаційно-правових форми координації міжнародного співробітництва міліції України з правоохоронними органами інших країн.

Значний інтерес для висвітлення новітньої історії міліції України становить вивчення проблем правового забезпечення, системи та особливостей міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ правоохоронними органами інших держав у боротьбі з найбільш небезпечними видами транснаціональної організованої злочинності, перш за все економічної спрямованості, тероризмом та екстремізмом, з торгівлею людьми, наркозлочинністю, з незаконною міграцією, протидії злочинності у сфері високих технологій, які представляють найбільшу реальну небезпеку процесам активних соціально-політичних і економічних перетворень у державі.

Не менше значення має вивчення напрямів діяльності МВС щодо організаційного та правового забезпечення інтеграції України до

Європейського Союзу, процесів співпраці міліції України з європейськими правоохоронними інституціями, міжнародними та неурядовими організаціями у боротьбі зі злочинністю, забезпеченні прав та свобод людини, правових та організаційних засади участі працівників органів та підрозділів внутрішніх справ України в міжнародних миротворчих операціях ООН.

У зв'язку з проголошеним керівництвом міліцейського відомства курсом на реформування й удосконалення діяльності системи МВС України, які тривають і сьогодні і кінцевою метою яких є наближення її до кращих зразків європейської поліцейської структури значний науковий інтерес становлять проблеми міжнародного співробітництва у сфері підготовки кадрів та професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ України, діяльності МВС щодо розвитку міжнародної співпраці у реалізації програм реформування правоохоронної системи України та приведення її у відповідність до європейських та міжнародних стандартів. Саме історико-правовому аналізу зазначених проблем присвячене наше дослідження.

РОЗДІЛ 2.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

2.1. Поняття та структурно-функціональні ознаки міжнародного співробітництва правоохоронних органів як історико-правового явища.

Останніми роками активно розширюється й поглиблюється міжнародне співробітництво правоохоронних органів за різними напрямками їх оперативно-службової діяльності і в першу чергу в боротьбі зі злочинністю. Пояснюється це тим, що у світі відбувається швидкий розвиток інтеграційних процесів, взаємно спростився порядок в'їзду й виїзду, і тим, що проблема набуває все більш глобального характеру. Зростання рівня злочинності характерно практично для всіх розвинених держав.

Крім того, відбувається процес інтернаціоналізації злочинності, що призводить до зростання числа злочинних проявів, що мають міжнародний характер. Наприклад, учинення злочинів на території інших держав, переведення доходів від злочинної діяльності за кордон. Становлять міжнародну небезпеку незаконний обіг наркотиків, культурних цінностей, зброї, радіоактивних матеріалів, нелегальна міграція та торгівля людьми. В сучасних умовах, за наявними відомостями, кожне десяте зі злочинних формувань, що діють на території України, має зв'язки із закордонним кримінальним середовищем.

Боротьба з транснаціональною та транскордонною злочинністю може бути ефективною тільки за умови поєднання зусиль правоохоронних органів більшості держав, вироблення загального правового поля та механізмів, що дозволяють реально здійснювати принципи міжнародного співробітництва в

боротьбі зі злочинністю, підтримання правопорядку, охорони прав і законних інтересів громадян.

У цій площині важливого значення набуває наукове осмислення поняття міжнародного співробітництва правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю, його особливостей і форм. Як нами вже зазначалося, звернення науковців до цієї проблеми є логічною відповіддю на вимоги часу, потреби суспільства, держави та її правоохоронних органів.

За роки незалежності накопичено певний досвід у цьому важливому напрямку боротьби з криміналітетом, тому, враховуючи новітні досягнення науки права, рекомендації наукових форумів, рівень суспільної свідомості й суспільної думки, історичні традиції, нагальною є необхідність аналізу міжнародного співробітництва правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю як історико-правового явища на сучасному етапі державотворення в Україні. Для наукового осмислення цієї проблематики важливим є здійснення аналізу змісту поняття, особливостей та форм міжнародної співпраці правоохоронних органів України.

Досвід міжнародної співпраці правоохоронних органів в процесі боротьби зі злочинністю, накопичений упродовж новітньої історії української державності, потребує наукового узагальнення і систематизації перш за все для підвищення ефективності боротьби з різними проявами міжнародної організованої злочинності.

Розглядаючи цю проблему, насамперед необхідно визначитись із питанням, чи правомірно говорити про міжнародну боротьбу зі злочинністю в той час, коли злочини відбуваються на території певної держави й підлягають юрисдикції цієї держави.

Передусім зазначимо, що боротьба зі злочинністю в конкретній державі не є міжнародною в буквальному розумінні цього слова, адже на її території діє юрисдикція цієї держави, компетенція її правоохоронних органів. Тому юрисдикції держави підлягають злочини, вчинені поза її територією, наприклад у відкритому морі на морських суднах, що плавають під прапором цієї держави.

З урахуванням того, що у всіх випадках відносно злочину діє принцип юрисдикції тієї або іншої держави, міжнародну боротьбу зі злочинністю слід розуміти як співробітництво держав у боротьбі з певними видами злочинів, які становлять значну суспільну небезпеку.

Аналіз діяльності правоохоронних органів України свідчить про те, що злочинці, користуючись «прозорістю» кордонів, переходять від правосуддя на території інших держав – як далекого зарубіжжя, так і членів СНД. Внаслідок цього працівники правоохоронних органів України, керуючись засадами поваги державного суверенітету й незалежності інших держав, у взаєминах зі своїми колегами діють виходячи з принципів міжнародного права, дотримуючись норм і правил, усталених на території цих країн.

Історія свідчить про те, що розвиток співробітництва держав та їх правоохоронних органів, перш за все у боротьбі зі злочинністю у цій сфері пройшов тривалий шлях. Спочатку використовувалися найпростіші форми, наприклад досягнення домовленості про видачу особи, що вчинила злочин, або про якісь інші дії, пов'язані з тим або іншим злочином. Пізніше виникла необхідність обмінюватися інформацією, причому обсяг цієї інформації повсякчас розширювався. Якщо раніше такі відомості стосувалися окремих злочинців і злочинів, то поступово вони наповнюються новим змістом, зачіпаючи практично всі сфери боротьби зі злочинністю, включаючи статистику й наукові дані про причини, тенденції, прогнози відносно розвитку злочинності й т. ін. Отже, на певному етапі виникла необхідність обмінюватися досвідом між правоохоронними структурами різних країн у боротьбі з криміналітетом.

У зв'язку з розвитком науково-технічного прогресу співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю також видозмінюється й відіграє все більш істотну роль у відносинах між державами. Те саме відбувається й із наданням правової допомоги за кримінальними справами, включаючи розшук злочинців, вручення документів, допит свідків, збір речових доказів та інші слідчі дії.

Аналіз нормативно-правових актів стосовно міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю свідчить про те, що в сучасних умовах помітне місце у відносинах між державами посідає питання відносно надання професійно-технічної допомоги. Багато держав відчують гостру потребу в оснащенні своїх правоохоронних органів новітніми технічними засобами, необхідними для боротьби зі злочинністю. Наприклад, для виявлення вибухових речовин у багажі авіапасажирів потрібна досить складна й високовартісна апаратура, придбати яку здатні далеко не всі держави.

Поряд із цим особливе значення мають спільні дії або їхня координація, без чого правоохоронні органи різних держав не можуть успішно боротися з окремими видами злочинів, насамперед, з організованою злочинністю. Хоча боротьба зі злочинністю міжнародного характеру залишається завданням першочергової важливості, все більше уваги приділяється проблемі попередження злочинності, поводження із правопорушниками, функціонування пенітенціарної системи й т. ін.

Однак необхідно зазначити, що гострота питання боротьби з міжнародною організованою злочинністю фактично нівелюється боротьбою зі злочинністю загалом. І в цьому процесі одним із найважливіших питань є вдосконалення законодавства, спрямованого на організацію, координацію і взаємодію правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю. Цей процес повинен базуватися на позитивному розв'язанні протиріч між новими об'єктивними процесами розвитку суспільства і юридичною формою, що на сьогодні не завжди встигає за їх відображенням. В свою чергу законотворчий процес організації міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю повинен спрямовуватися на протидію негативним процесам суспільного розвитку, враховувати останні досягнення науки права, рекомендації наукових форумів, рівень суспільної свідомості й суспільної думки, історичні традиції, дотримуватися поступальності, спиратися на ресурсні можливості забезпечення чинності закону.

У зв'язку з тим, що законотворчий процес, як правило, відслідковується злочинними угрупованнями і злочинними співтовариствами, стає зрозуміло, що боротьба зі злочинністю починається з боротьби за об'єктивно зумовлений і науково обґрунтований закон.

Крім того, в умовах реформування правоохоронної системи держави проблема міжнародного співробітництва міліції України у боротьбі зі злочинністю формує необхідність побудови універсальних механізмів взаємодії з поліцейськими інститутами інших країн. Взагалі стандарти щодо питань співробітництва країн у правоохоронній сфері потребують докорінних змін. Для ефективного забезпечення взаємодії правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю внутрішньодержавних механізмів недостатньо, тому у світі гостро постало питання створення конституційних, правових, організаційних форм накопичення міждержавних ініціатив у сфері правозабезпечення для їх реалізації у контексті взаємодії поліцейських структур; формування механізмів втілення в національну методичку діяльності поліцейських органів міжнародного досвіду боротьби з різного роду проявами транснаціональної злочинності шляхом комплексного підходу до цієї проблеми. У зв'язку з цим необхідно погодитись із думкою фахівців-правознавців, що взаємодія правоохоронних структур із наведених питань не є автономним явищем, а існує як компонент міждержавних відносин у галузі міжнародного співробітництва [259].

Необхідно зазначити, що процес налагодження взаємодії, наприклад співробітництва МВС України з правоохоронними органами інших країн, невід'ємно пов'язаний із реалізацією компетенції цього державного інституту. Такі елементи означеного забезпечення як створення відповідної нормативно-правової бази, умов для реальної реалізації повноважень органів внутрішніх справ у боротьбі з міжнародними злочинними угрупованнями, налагодження системи відносин із правоохоронними органами інших країн у цьому напрямку становлять практичний аспект роботи міліції, функціональну базу саме в розрізі

напрямів її діяльності, провідним із яких є запобігання та боротьба зі злочинністю.

Із зазначеного слід розуміти, що співробітництво правоохоронних органів України з поліцейськими структурами щодо протидії міжнародним організованим злочинним угрупованням необхідно розглядати як історико-правове явище, що, безперечно, має наукове обґрунтування.

Характеризуючи теоретичні засади поняття «міжнародне співробітництво правоохоронних органів» важливим є визначення його співвідношення з поняттям «взаємодія» у зазначеній сфері, яке також часто зустрічається у науковій літературі. На погляд К. Степаненка, поняття «співробітництво» та «взаємодія» не мають принципових відмінностей, але, зважаючи на процедурний аспект названих явищ, зміст взаємодії має детальніший вигляд та постає інструментом прозорого і об'єктивного розгляду певного напрямку роботи такого інституту правозабезпечення як міліція України [259, с.148].

На нашу думку, одним із перших кроків до формування теоретичних засад цього правового явища буде визначення змісту взаємодії міліції з поліцейськими силами іноземних країн у боротьбі зі злочинністю на глобальному, універсальному та міжурядовому рівнях, що має певні особливості, зумовлені, насамперед, позанаціональним форматом дії означеного процесу.

Отже, така взаємодія може визначатися як заснована на міжнародному та національному законодавствах, а також міждержавних та відомчих нормативних актах практика боротьби зі злочинністю в межах компетенції, що здійснюється за допомогою визначених форм, методів, засобів і можливостей та спрямована на розвиток співпраці правоохоронних органів різних країн у протидії транснаціональній організованій злочинності. Якщо розглядати взаємодію міліції з поліцейськими структурами іноземних держав із цього питання у більш широкому розумінні, такий вид діяльності названого правоохоронного органу є одним із напрямів зовнішньої політики держави [259, с. 149].

Дійсно, зміст взаємодії, як видається з викладеного поняття, відображає суть зовнішньої кримінальної державної політики. Вона є цілеспрямованою активною діяльністю держави із захисту суспільства від злочинності, розроблення та реалізації цілей і завдань, визначення засобів, форм та методів такої діяльності державних, насамперед правоохоронних, органів [260, с.21]. У свою чергу міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю як напрям кримінальної політики держави має різні аспекти, серед яких можна зазначити інформаційно-аналітичний, організаційно-правовий, методичний та ресурсний аспекти.

Таким чином, міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю відбувається за взаємодоповнення складних факторів – збереження державного суверенітету, неприпустимості втручання у внутрішні справи держави, компромісних домовленостей та угод, що призводить до самообмеження, порушення суверенітету держав [260, с.22].

Необхідно зазначити, що міжнародне співробітництво правоохоронних органів України з поліцейськими структурами іноземних країн має безпосереднє відношення до конституційних основ функціонування державної влади в Україні. Основний Закон нашої держави вказує на безперечне забезпечення національних інтересів і безпеки України шляхом підтримання мирного та взаємовигідного співробітництва з членами міжнародної спільноти за загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права [261].

У юридичній доктрині отримала визнання концепція, відповідно до котрої серед багатьох правопорушень існує окрема категорія міжнародних злочинів та злочинів міжнародного характеру, що становлять велику суспільну небезпеку. На нашу думку правильне окреслення кола цих злочинів, їх розрізнення дозволяє визначити зміст, ефективні форми і методи міжнародного співробітництва правоохоронних органів у боротьбі з ними. При цьому визначення поняття міжнародного злочину та злочину міжнародного характеру дозволить визнати такими лише ті діяння, які є найбільш небезпечними для міжнародних відносин.

Як відомо, вперше перелік таких злочинів було запропоновано Статутом Нюрнберзького Міжнародного воєнного трибуналу 1945 року. У статті 6 Статуту до категорії міжнародних віднесено три групи злочинів проти людства:

злочини проти миру, а саме: планування, підготовка, розв'язування чи ведення агресивної війни у порушення міжнародних договорів, угод чи запевнень або участь у спільному плані чи змові, які спрямовуються на здійснення будь-якої із вищезазначених дій;

воєнні злочини, а саме: порушення законів чи звичаїв війни, в тому числі вбивства, тортури чи захоплення в рабство чи з іншою метою цивільного населення окупованої території, вбивства чи тортури військовополонених чи осіб, які знаходяться в морі, вбивства заручників, пограбування суспільної чи приватної власності, безглузді руйнування міст і сіл, розорення, що не виправдані воєнною необхідністю, та інші злочини;

злочини проти людства, а саме: вбивства, винищування, поневолення, заслання та інші жорстокості, вчинені щодо цивільного населення до чи під час війни, або переслідування за політичними, расовими чи релігійними мотивами з метою здійснення чи у зв'язку із будь-яким злочином, що підпадає під юрисдикцію трибуналу, незалежно від того, чи були ці дії порушенням внутрішнього права країни, де вони були вчинені, чи ні [262].

Зазначена класифікація міжнародних злочинів мала велике значення як перший документ міжнародного кримінального права, спрямований на захист миру і безпеки людства.

Із часом класифікація ускладнювалася. Так, наприклад у проєкті Кодексу злочинів проти миру і безпеки людства, що був прийнятий Комісією з міжнародного права в 1991 році, до злочинів проти миру і безпеки людства віднесені агресія; загроза агресії; втручання; колоніальне панування та інші форми іноземного панування; геноцид; апартеїд; систематичні і масові порушення прав людини; виключно серйозні воєнні злочини; вербування, використання, фінансування і навчання найманців; міжнародний тероризм;

незаконний обіг наркотичних засобів; навмисна і серйозна шкода навколишньому середовищу [263].

Римський статут міжнародного кримінального суду, що був прийнятий дипломатичною конференцією повноважних представників держав під егідою ООН у липні 1998 року, до міжнародних злочинів відніс геноцид, злочини проти людства, воєнні злочини і агресію.

До злочинів проти людства і воєнних злочинів включено, зокрема, такі злочини проти цивільних осіб як вбивство, винищення, поневолення, депортація, позбавлення волі, катування, різні форми сексуального насильства; переслідування будь-якої групи суспільства за політичними, національними, етнічними, культурними, релігійними, статевими та іншими мотивами; насильницькі зникнення людей; апартеїд; інші нелюдські діяння подібного характеру.

Більше того, до воєнних злочинів Статут Міжнародного кримінального суду відніс більше 50 різних складів, які порушують Женевські конвенції 1949 року, закони та звичаї війни і можуть бути вчинені під час збройних конфліктів міжнародного і не міжнародного характеру [264].

Злочини міжнародного характеру в юридичній літературі називаються неоднаково: «міжнародні кримінальні злочини», «кримінальні злочини міжнародного характеру», «конвенційні злочини» і т.ін. Деякі із злочинів міжнародного характеру ще раніше аналізувались ученими як міжнародні, інші з'явилися тільки останнім часом, окремі модифікувались, набули нових ознак.

Характерним для цих злочинів є те, що вони посягають на міждержавні інтереси, тобто мають міжнародний характер. Очевидним є те, що проти злочинів міжнародного характеру жодна держава світу не може самотійно вести боротьбу в силу особливостей цих протиправних діянь, що вчиняються на території різних країн. У багатьох випадках держави вже досягли згоди щодо співпраці у боротьбі зі злочинами міжнародного характеру шляхом укладення відповідних міжнародно-правових договорів.

Важливим для дослідження питання боротьби зі злочинами міжнародного характеру є визначення поняття злочинів цього виду.

Детально та обґрунтовано визначив цю групу злочинів І.І. Карпець. На його думку, це - діяння, передбачені міжнародними угодами (конвенціями), що не відносяться до злочинів проти людства, але посягають на нормальні відносини між державами, завдають шкоду мирному співробітництву в різних галузях суспільних відносин (економічних, соціально-культурних, майнових і т.п.), а також організаціям і громадянам, карані або згідно норм, встановлених у міжнародних угодах (конвенціях), ратифікованих в установленому порядку, або згідно норм національного кримінального законодавства згідно з цими угодами [63].

Доречно звернути увагу на деякі особливості злочинів, що розглядаються:

по-перше, відповідальність за злочини міжнародного характеру несуть фізичні особи;

по-друге, об'єктом злочинного посягання в даному випадку виступають нормальні відносини, міждержавне співробітництво, права людини та інші загальнолюдські цінності;

по-третє, кримінальна відповідальність за ці злочини міжнародного характеру настає за національними нормами кримінального, кримінально-процесуального і кримінально-виконавчого законодавства.

Треба зауважити, що за своїм характером, ступенем небезпеки і змістом злочини міжнародного характеру є неоднорідними. Цим пояснюється наявність різних підходів до переліку та класифікації таких діянь.

Як ми вже зазначали, однією з перших найбільш повно дослідила злочини, що посягають на міжнародний правопорядок, і щодо яких на той час були укладені міжнародні угоди між державами, Л.Н. Галенська. До таких злочинів вона віднесла: рабство, работоргівлю, інститути і звичаї, подібні їм; торгівлю жінками і дітьми; фальшування монет; розповсюдження порнографічних видань; незаконну торгівлю і вживання наркотиків;

«піратське» радіомовлення; піратство; розрив чи пошкодження підводного кабелю; зіткнення морських суден і ненадання допомоги на морі; злочини, що вчиняються на борту повітряного судна [60].

Дещо пізніше І.І. Карпець систематизував та виділив чотири групи злочинів міжнародного характеру, визначення яких було нами надано при розгляді історіографічних засад досліджуваної проблеми [63, с. 48-49]. При цьому необхідно зазначити, що перелік злочинів міжнародного характеру поповнюється постійно поповнюється.

Держави співпрацюють у запобіганні таких діянь і покаранні за їх вчинення. Свідченням цього є укладені угоди, об'єктом яких стали міждержавні відносини щодо визначення деяких протиправних діянь як злочинів міжнародного характеру. Подібні угоди отримали широке поширення після першої світової війни, але більшість із них укладено після другої світової війни. Важливим завданням української держави є втілення в життя вже прийнятих міжнародно-правових норм в цій галузі та проведення імплементації основних положень таких міжнародно-правових документів у вітчизняне законодавство.

Україна, виконуючи свої міжнародні зобов'язання в галузі кримінального права, внесла суттєві зміни і доповнення до Кримінального кодексу, який набрав чинності з 1 вересня 2001 року. Вперше до вітчизняного Кримінального кодексу було включено спеціальний розділ «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку». Серед них визначені склади таких міжнародних злочинів як пропаганда війни (ст. 436), планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни (ст. 437), порушення законів та звичаїв війни (ст. 436), застосування зброї масового знищення (ст. 439), розроблення, виробництво, придбання, зберігання, збут, транспортування зброї масового знищення (ст. 440), екоцид (ст. 441), геноцид (ст. 442) та деякі інші.

На нашу думку, зазначена класифікація дозволяє висновувати, що міжнародне співробітництво органів внутрішніх справ, в першу чергу, направлено на протидію злочинам міжнародного характеру, які завдають

шкоди міжнародному економічному і соціально-культурному розвитку, особі, приватній та державній власності і моральним цінностям.

Вивчення наявної наукової, нормативно-правової та документальної бази дозволяє висновувати, що міжнародне співробітництво правоохоронних органів як самодостатнє явище має власну законодавчу базу, що є підґрунтям співробітництва між правоохоронними органами України та відповідними правоохоронними органами інших держав у сфері боротьби зі злочинністю та забезпечення громадської безпеки, яку умовно можна поділити на дві складові. Перша – це міжнародні документи щодо забезпечення демократичних прав людини і державні угоди з надання правової допомоги. Друга група безпосередньо стосується взаємодії правоохоронних органів, зокрема органів внутрішніх справ, і визначає механізми спільної боротьби зі злочинністю. Ці документи слугують правовою основою взаємодії або міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України з правоохоронними структурами інших країн.

До останніх можна віднести:

1. Багатосторонні універсальні конвенції (договори, угоди), що містять загальні норми й інститути про відповідальність за міжнародні злочини та правопорушення (наприклад, Статут Міжнародного військового трибуналу 1945 року, Конвенція про незастосування строків давності до воєнних злочинців та злочинів проти людства 1968 року тощо).

2. Багатосторонні цільові конвенції (договори, угоди), що містять норми й інститути щодо відповідальності за окремі злочини (наприклад, Конвенція про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин 1988 року, Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників 1979 року тощо).

3. Багатосторонні регіональні конвенції (договори, угоди), які мають предметний характер, тобто передбачають норми й інститути про відповідальність за окремі злочини або регулюють інші питання боротьби зі злочинністю в межах певного регіону (наприклад, Європейська конвенція про

видачу правопорушників 1957 року з Додатковими протоколами до неї 1975 року і 1978 року, Конвенція Ради Європи про «відмивання», виявлення, вилучення та конфіскацію прибутків від злочинної діяльності 1990 року тощо).

4. Двосторонні відомчі договори (угоди) про надання правової допомоги у кримінальних справах, про видачу правопорушників, про боротьбу з окремими видами злочинів, інші форми взаємодії між поліцейськими відомствами декількох держав.

Аналіз законодавчої бази, історіографічних та наукотворчих засад дозволяє визначити те, що співробітництво держав у сфері боротьби зі злочинністю розвивається на трьох рівнях.

Передусім це співробітництво на двосторонньому рівні, основою якого є вищезазначені двосторонні угоди і яке сягає своїм корінням у давнину. За сучасних умов воно не тільки не втратило свого значення, але набуває невпинно зростаючої ролі. Двосторонні угоди дозволяють більш повно врахувати характер відносин між двома державами, їхні інтереси за кожною конкретною проблемою. У зв'язку з цим найбільшого поширення одержали двосторонні угоди з таких питань як надання правової допомоги за кримінальними справами, видача злочинців, передача засуджених осіб для відбування покарання в країні, громадянами якої вони є.

За даними МВС та МЗС у договірній практиці України на цей час налічується кілька десятків таких угод. Здебільшого це договори про правову допомогу за цивільними і кримінальними справами. У частині, що стосується карної сфери, в цих угодах регульований порядок взаємодії судово-слідчих органів двох країн у процесі здійснення карного переслідування осіб, що перебувають поза межами тієї держави, де ними скоєно злочини. Міждержавні й міжурядові обопільні угоди зазвичай супроводжуються міжвідомчими, у яких конкретизується співробітництво окремих відомств, наприклад МВС, Служби безпеки України, Державної митної служби України, більш детально визначаються їхні завдання, порядок розв'язання питань, що належать до їхньої компетенції.

Між тим, окрім двостороннього, співробітництво держав здійснюється також на регіональному рівні, що можна пояснити збігом інтересів і характером відносин країн певного регіону.

Практика міжнародного співробітництва правоохоронних структур свідчить про те, що вагома робота щодо цього проводиться в Раді Європи. Про високий рівень співробітництва в європейському регіоні свідчать конвенції: про видачу злочинців; про правову допомогу по кримінальних справах; про визнання вироків по кримінальних справах; про передачу судочинства по кримінальних справах; про правопорушення відносно культурних цінностей; про «відмивання», виявлення, вилучення й конфіскацію доходів від злочинної діяльності. У цьому контексті, на нашу думку, особливий інтерес становить підписана у 1983 році державами-членами Ради Європи Конвенція про передачу засуджених осіб. Необхідно зазначити, що Україна в 1995 році приєдналася до цієї Конвенції [265].

Також швидкими темпами розвивається співробітництво в цій сфері й у межах СНД. Його актуальність особливо очевидна як у зв'язку зі зростанням злочинності в країнах СНД, так і через відкритість кордонів, що позбавляє держави можливості успішно боротися зі злочинністю поодинці. Тут особливого значення має підписана у січні 1993 року в Мінську країнами-членами Співдружності (крім Азербайджану) Конвенція про правову допомогу й правові відносини по цивільних, сімейних і кримінальних справах. Багато статей цієї Конвенції присвячені наданню правової допомоги за кримінальними справами. Вони регламентують співробітництво з таких питань, як видача злочинців, здійснення карного переслідування, розгляд справ, підсудних судам двох або декількох держав, передача предметів, використаних під час учинення злочину, обмін інформацією про обвинувальні вирoki й судимість і т.ін. [266].

У перебігу розвитку співробітництва між державами досить швидко виявилось, що не можна обмежитися двосторонніми й регіональними угодами. Стало зрозуміло, що деякі види злочинів зачіпають інтереси всього світового співтовариства, що створило передумови для виходу співробітництва держав у

зазначеній сфері на універсальний рівень. Унаслідок цього розпочався процес укладання багатосторонніх договорів, і якщо в часи Ліги Націй у них брали участь десятки держав, то в період діяльності ООН їхня кількість перевищила сотню. У цій площині особливого значення набуває боротьба зі злочинністю на основі багатосторонніх угод, або на універсальному (міжнародному) рівні

Характеризуючи зазначений рівень міжнародного співробітництва відзначимо, що історичний процес свідчить про те, що в міру розвитку торгівлі, мореплавання, зв'язків між державами розширилася й сфера співробітництва в боротьбі з конкретними видами злочинів, що зачіпають спільні інтереси. Наприклад, здавна широкого поширення одержала боротьба з морським піратством, що було визнано державами міжнародним злочином, а піратів оголошено ворогами людства. Незважаючи на те, що піратство за нашою уявою — набуток минувшини, відомий із пригодницьких романів, це явище не зникло. Зважаючи не це, в Конвенції ООН із морського права 1982 року, а також у низці інших багатосторонніх угод містяться положення про боротьбу з піратством. Яскравим прикладом необхідності боротьби з цим видом міжнародного злочину слугує захоплення 25 вересня 2008 року судна «Фаїна» у складі екіпажу якого було 17 громадян України.

Наступним міжнародним злочином, який становить велику суспільну небезпеку, є работоргівля. Необхідно зазначити, що перший акт про скасування торгівлі неграми-рабами був прийнятий на Віденському конгресі в 1815 році, а в розвиток цього акту в 1841 році п'ять держав підписали договір, що забороняє перевезення в Америку негрів-рабів. Дотого ж договір був доповнений документами, прийнятими на Берлінській конференції, — про ріку Конго в 1885 році й на Брюссельській конференції — про боротьбу з работоргівлею в 1890 році. У цих документах работоргівля вже розглядалася як злочин.

Зазначена проблема є актуальною і сьогодні. В ООН вона знову стала предметом розгляду в Спеціальному комітеті з питань рабства, створеному Економічною і Соціальною Радою ООН (ЕКОСОР). Було визнано, що рабство, хоча й у прихованих формах, усе ще існує. У зв'язку з цим, у 1956 році було

скликано Женевську конференцію з боротьби з рабством. На конференції було прийнято Додаткову конвенцію про скасування рабства, работоргівлі, інститутів і звичаїв, аналогічних з рабства. Відповідно до конвенції, держави взяли на себе зобов'язання карати осіб, винних у скоєнні таких злочинів як перевезення рабів, введення якої-небудь особи в рабство або підневільний стан, таврування випалюванням або іншим способом і т. ін. [267].

Наступним напрямком стало співробітництво держав у боротьбі з порнографією. У зв'язку з цим становить інтерес Паризька конвенція про боротьбу з поширенням порнографічних видань 1910 року й Міжнародна конвенція про припинення обігу порнографічних видань та торгівлі ними 1923 року. Згідно з цими конвенціями, держави взяли на себе зобов'язання здійснювати карне переслідування й притягати до відповідальності осіб, винних у збуті, виготовленні, зберіганні, ввезенні й вивезенні порнографічних видань [268].

У рамках Ліги Націй, та навіть ще до створення цієї організації держави розпочали боротьбу з таким явищем як торгівля жінками й дітьми. У цьому процесі важливого значення як документ набула Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами 1949 року. Відповідно до цієї Конвенції, що замінила всі раніше укладені угоди за розглядуваним питанням, держави взяли на себе зобов'язання кваліфікувати як злочин звідництво, спонукання або розбещення з метою проституції, експлуатацію проституції, утримування будинків розпусти, здавання або зняття в оренду приміщень з цією метою і т.ін. [269].

Також становить інтерес Міжнародна конвенція щодо боротьби з підробкою грошових знаків 1929 року. Її укладання стало результатом зростання небезпеки для держав у зв'язку з поширенням цього загрозливого явища. Відповідно до Конвенції, держави взяли на себе зобов'язання переслідувати в карному порядку тих, хто підробляє або фальсифікує грошові знаки, поширює підроблені знаки, бере участь у виготовленні приладів або інших предметів, призначених для підроблення або фальсифікації. Конвенція

визначає як обов'язок учасникам притягати до кримінальної відповідальності фальшивомонетників незалежно від того, грошові знаки якої країни вони виготовляють або підроблюють [270].

Таким чином, названі багатосторонні договори дають загальне уявлення про те, за якими напрямках розвивалося співробітництво держав у боротьбі зі злочинністю на глобальному (універсальному) рівні.

До того ж це співробітництво стало більше різноманітним, змістовним і послідовним у рамках ООН. Статут ООН створив принципово нове правове підґрунтя для міжнародного співробітництва в означеній сфері, проголосивши прагнення народів Об'єднаних Націй знову затвердити віру в основні права людини, у гідність та цінність людської особистості. Показовою щодо цього є Конвенція ООН про запобігання злочину геноциду і покарання за нього від 1948 року. Імпульс для розроблення цієї Конвенції був даний Генеральною Асамблеєю ООН, яка ще в 1946 році у своїй резолюції 96 (I) оголосила, що геноцид є злочином, що порушує норми міжнародного права й суперечить духу й цілям ООН.

На підставі досвіду другої світової війни і як реакція на злочини гітлеризму, Конвенція кваліфікує як дії, що становлять геноцид: убивство членів національної, етнічної, расової або релігійної групи; заподіяння серйозних тілесних ушкоджень або розумового розладу членам такої групи; навмисне створення для якої-небудь групи таких життєвих умов, які розраховані на повне або часткове її фізичне знищення; заходи, які розраховані на запобігання народженню дітей в середовищі такої групи; насильницьку передачу дітей з однієї людської групи в іншу.

Відповідно до Конвенції, геноцид є міжнародним злочином. Держави - учасники Конвенції 1948 року зобов'язалися вживати необхідних заходів для покарання осіб, винних у здійсненні або змові з метою здійснення геноциду, у підбурюванні до його здійснення, у замаху або в співучасті в геноциді [271].

У цьому ж переліку перебуває й Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 року. Необхідно звернути увагу на те, що

підготовці Конвенції передувало прийняття низки резолюцій Генеральною Асамблеєю ООН, включаючи Декларацію про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1963 року.

Відповідно до Конвенції, злочином, який карається за законом, оголошене всяке поширення ідей, заснованих на расовій зверхності або ненависті, всяке підбурювання до расової дискримінації, всі акти насильства або підбурювання до таких актів, спрямовані проти будь-якої раси або групи осіб іншого кольору шкіри або етнічного походження, а також надання будь-якої допомоги для проведення расистської діяльності, включаючи її фінансування [272].

У рамках ООН розгорнулася непримиренна боротьба проти політики апартеїду, наслідком чого стало прийняття в 1973 році Конвенції про припинення злочину апартеїду та покарання за нього. Конвенція кваліфікує апартеїд як злочин проти людства. Акти, що є наслідком політики й практики апартеїду, розглядаються в Конвенції як злочини, що порушують принципи міжнародного права, зокрема цілі й принципи Статуту ООН. Особи, які вчиняють злочин апартеїду, підлягають міжнародній кримінальній відповідальності. Держави-учасники Конвенції зобов'язалися вживати заходів щодо карного переслідування, притягнення до судової відповідальності осіб, що несуть відповідальність або обвинувачені у здійсненні актів які, відповідно до Конвенції, кваліфікуються як злочин апартеїду [273].

Ілюстрацією подальших зусиль держав у зазначеній царині може слугувати Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, що була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН в 1984 році. Конвенція надає чітке визначення такого роду дій і розглядає їх як злочини, за які держави-учасники зобов'язані притягувати винних до кримінальної відповідальності [274].

Необхідно зазначити, що міжнародна практика останніх десятиліть свідчить про те, що з'явилася значна кількість нових видів злочинів. Вони зачіпають інтереси держав у різних сферах. Наскільки різноманітні ці сфери,

можна переконатися на таких прикладах. Так, у 1973 році в Нью-Йорку була відкрита для підписання Конвенція про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів [275]. У 1979 році Генеральна Асамблея ООН прийняла Міжнародну конвенцію про боротьбу із захопленням заручників [276]. В 1980 році у Відні відкрито для підписання Конвенцію про фізичний захист ядерного матеріалу та ядерних установок [277]. В 1988 році на конференції в Римі були прийняті Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства [278], і Протокол про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки стаціонарних платформ, розташованих на континентальному шельфі [279].

У 1989 році Генеральна Асамблея прийняла Міжнародну конвенцію про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців [280]. Також укладено низку багатосторонніх конвенцій, що мають на меті забезпечити безпеку цивільної авіації. У всіх цих документах ідеться про неприпустимість дій, якими є злочини, що підлягають кримінальному переслідуванню й покаранню.

Разом із тим, жодною мірою не зменшилося значення боротьби з тими видами злочинів, які не відрізняються новизною, але за своїм характером і, переважним чином, за своїми масштабами вийшли на перший план з огляду на зусилля, яких докладають держави щодо їхнього припинення. До таких, насамперед, належить боротьба з незаконним обігом наркотиків, торгівлею людьми, зброєю, міжнародним тероризмом та ін.

Особливе місце у взаємодії щодо боротьби зі злочинністю на глобальному, універсальному та міжурядовому рівнях посідає міжнародна організація кримінальної поліції — Інтерпол. Крім цього, з метою реалізації взаємодії щодо боротьби зі злочинністю у межах Європейського Співтовариства у 1992 році створено Центральне агентство кримінальної поліції — Європол. Також у березні 2002 році в Гаазі розпочав свою діяльність Євроюст. До складу Євроюсту входять представники держав-членів ЄС.

Головними завданнями визначено координацію діяльності органів національної влади, відповідальних за розслідування злочинів; сприяння спрощенню процедури взаємної юридичної допомоги. Діяльність Євроюсту передбачено пов'язувати з випадками, коли в розслідуванні беруть участь декілька держав, але він може займатися також справами, котрі стосуються лише однієї з країн ЄС, а також третіх країн. До компетенції Євроюсту віднесено всі злочини, зазначені в Конвенції про Європол, а також комп'ютерні злочини, відмивання грошей, злочини проти навколишнього середовища, шахрайство та корупцію.

Крім того, співробітництво європейських країн у боротьбі зі злочинністю і здійсненні правосуддя відбувається в межах Шенгенських правил, які складаються з Шенгенської угоди (додатково 5.1) та Конвенції, а також усіх постанов Виконкому Шенгенської групи.

Неможливо недооцінювати роль правоохоронних органів держави, зокрема міліції, щодо співпраці у цій сфері як одного з напрямів кримінальної політики країни. Відносно взаємодії міліції з названими вище інституціями щодо розглядуваного питання та координації спільної боротьби зі злочинністю слід зазначити про такі обставини.

По-перше, Національне центральне бюро (НЦБ) Інтерполу в Україні діє у складі МВС на правах самостійного підрозділу центрального апарату та має відділення у найбільших регіонах держави.

По-друге, активне членство та співпраця у Бюро з координації боротьби з організованою злочинністю та іншими небезпечними видами злочинів, яке створено за рішенням Ради Голів урядів СНД у 1993 році і функціонує під керівництвом Ради міністрів внутрішніх справ СНД.

По-третє, міліція України та її підрозділи будують свою роботу в тісному зв'язку з поліцейськими формуваннями інших країн, свідченням чого є низка відомчих, цільових, універсальних двосторонніх угод.

В основу виділення видів взаємодії міліції з поліцейськими органами інших держав доречно покласти певні критерії. Залежно від кола питань, що підлягають розв'язанню, можна визначити такі види взаємодії: нормативно-

правову координацію зусиль поліцейських підрозділів боротьби зі злочинністю, правозастосовну та організаційну діяльність органів правозабезпечення в означеній сфері, науково-інформаційне забезпечення цієї діяльності, матеріально-технічну допомогу.

Залежно від характеру злочинних дій можна виділити взаємодію у боротьбі з міжнародним та внутрішньодержавним тероризмом, із захопленням заручників, з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, хімічних та ядерних матеріалів, з незаконною торгівлею зброєю і боєприпасами, з незаконними операціями у сфері високих технологій, з міжнародною та національною корупцією, з незаконними банківськими операціями, з крадіжками та контрабандою автомобілів, з незаконними переведеннями людей через кордон, з торгівлею жінками та дітьми з метою їх сексуальної експлуатації, з торгівлею людьми з метою пересаджування людських органів тощо. Актуальність і пріоритет того чи іншого виду взаємодії відбито в міжнародно-правовій та внутрішньо-національній законодавчій базі.

Слід відзначити, що організаційні передумови співпраці пов'язані з суспільною небезпечністю, характером та поширеністю певних злочинів. На відміну від видів, критерієм визначення змісту форм взаємодії міліції України з поліцейськими інститутами є предметна дія з реалізації норм взаємних угод з розглядуваного напрямку.

Серед основних форм взаємодії можна окреслити такі: правова допомога у кримінальних справах; обмін оперативною, слідчою, іншою правовою інформацією; виконання доручень із міжнародного розшуку; видача осіб, які скоїли кримінальний злочин, щодо притягнення їх до відповідальності та виконання покарання, а також осіб, засуджених до позбавлення волі, для подальшого відбуття покарання до країни їх громадянства або постійного місця перебування; надання експертних і консультативних послуг, спеціальних науково-технічних засобів та іншої матеріально-технічної допомоги; підготовка кадрів, обмін досвідом роботи поліцейських підрозділів, спільне

вивчення проблем злочинності, боротьби зі злочинністю; участь у науково-практичних конференціях, семінарах, симпозіумах тощо з цих питань.

Отже, формування і реалізація основ міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України з поліцейськими органами інших країн, що відбувається у контексті боротьби зі злочинністю, перш за все має на меті створення ефективного правового поля взаємодії МВС України з іноземними правоохоронними органами з питань боротьби зі злочинністю, взаємодії в розслідуванні злочинів та розшуку злочинців.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що, система міжнародного співробітництва – це багатостороння діяльність усіх суб'єктів у різних її проявах – глобальному, універсальному, цільовому, державному, відомчому тощо. Міжнародне співробітництво органів внутрішніх справ України з поліцейськими та міжнародними інституціями європейських країн, країн-учасниць СНД, інших держав світу є лише елементом цього взаємопов'язаного та взаємодоповнюючого явища. Зазначена форма міжнародного співробітництва допомагає розв'язувати стратегічні завдання запобігання злочинності, боротьби з міжнародною злочинністю та співпраці з іншими правоохоронними формуваннями й міжнародними організаціями, які опікуються боротьбою зі злочинністю.

Звідси випливає, що під поліцейськими структурами інших країн, з якими взаємодіє міліція України, необхідно розуміти не тільки відповідні міністерства внутрішніх справ окремих держав, а й узагалі всю міжнародну систему суб'єктів боротьби зі злочинністю.

Таким чином проведений науковий аналіз змісту та структурно-функціональних ознак поняття «міжнародне співробітництво органів внутрішніх справ України» дозволяє нам сформулювати його авторське визначення як історико-правового явища. На нашу думку міжнародне співробітництво органів внутрішніх справ України сформувалося в процесі історичного розвитку України як незалежної держави як самостійний вид

міжнародної співпраці і нині виступає як об'єктивна необхідність, маючи достатні науково-теоретичні, правові та організаційні і основи.

Міжнародне співробітництво органів внутрішніх справ України – це складова компонента міждержавних відносин та один із напрямів зовнішньої політики держави, врегульований сукупністю юридичних норм міжнародного права і національного законодавства, направлених на протидію міжнародним злочинам, злочинам міжнародного характеру, транснаціональним формам загально-кримінальної злочинності, який включає організаційно-правовий, інформаційний, методологічний і ресурсний аспекти і реалізується у взаємодії з національними поліцейськими структурами інших держав та міжнародними правоохоронними організаціями на стратегічному, тактичному і оперативному рівнях оперативно-службової діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ.

, врегульований сукупністю юридичних норм міжнародного права і національного законодавства, направлених на протидію міжнародним злочинам, злочинам міжнародного характеру, транснаціональним формам загальнокримінальної злочинності, який включає нормативно-правовий, організаційний, інформаційний, методологічний (науковий) і ресурсний аспекти, реалізується у взаємодії з національними поліцейськими структурами інших держав та міжнародними правоохоронними організаціями на стратегічному, тактичному і оперативному рівнях оперативно-службової діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ;

Системний аналіз нормативно-правової бази та практики діяльності правоохоронних органів, перш за все міліції, дозволяє висновувати, що незважаючи на важливість зазначеної місії, правовий, організаційний і процедурний аспекти розглядуваного явища мають суттєві недоопрацювання та недоліки, які ускладнюють процес взаємодії правоохоронних органів України з поліцейськими структурами інших держав. Указані колізії зумовлені як національними особливостями дії органів правозабезпечення, так і повільним процесом наближення України до визнаних міжнародних стандартів боротьби зі злочинністю. Подальші наукові розробки в цьому напрямку мають важливе

значення для подолання проблем підвищення ефективності співпраці міліції України з правоохоронними структурами інших держав у боротьбі з транснаціональними формами злочинності.

Усе зазначене дає підстави для **висновку**, що історико-правовий аналіз міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю дозволяє визначити найбільш ефективні форми боротьби з міжнародним криміналітетом, а надто в контексті європейської інтеграції України, зумовлює необхідність подальшого нарощування зусиль щодо створення ефективного правового поля взаємодії МВС України з іноземними правоохоронними органами з питань боротьби зі злочинністю. З огляду на те, що цей процес набуває все більшого розвитку, його вивчення є предметом подальших наукових розвідок.

2.2. Становлення та розвиток нормативно-правового та організаційного забезпечення міжнародної діяльності правоохоронних органів Російської імперії у другій половині XIX с. – до 1917 року.

Вирішення завдання гарантування громадської безпеки, охорони правопорядку в будь-якій державі, захисту інтересів як суспільства в цілому так і особистих інтересів його громадян зумовлюється наявністю в державі потужних, всебічно забезпечених правоохоронних структур, зокрема органів внутрішніх справ, та відповідної нормативно-правової бази, що визначає організаційно-правові засади їх повсякденного функціонування.

Виходячи з того, що політика держави щодо охорони правопорядку та нормативно-правового регулювання діяльності правоохоронних органів є однією з найважливіших прерогатив держави, доцільно надати кратку характеристику історичного процесу формування та розвитку форм міжнародної співпраці правоохоронних органів царської Росії у боротьбі з політичною та загальнокримінальною злочинністю на протязі другої половини XIX ст.- до 1917 рр., що дозволить більш предметно проаналізувати політико-правові підходи держави та її політичних сил до проблеми розбудови органів внутрішніх справ на теренах України, визначення внутрішніх та зовнішніх функцій в їх діяльності за різними періодами існування державності періоду українських визвольних змагань.

Розпочинаючи безпосереднє висвітлення проблеми, зазначимо, що існуючі форми міжнародної співпраці правоохоронних органів були визначені і використовувалися ще починаючи з другої половини XIX ст. Враховуючи те, що більша частина українських земель на той час входило до складу Російської імперії для аналізу стану міжнародної співпраці на сучасному етапі державотворення певне значення має аналіз зазначеного напрямку діяльності правоохоронних органів царату починаючи з другої половини XIX ст.

В межах царської Росії зазначений напрямок діяльності правоохоронних органів почав стрімко розвиватися після скасування в 1861 році кріпосного

права. Загальновідомо, що наслідком Маніфесту 19 лютого 1861 р. була низка необхідних реформ, які стосувалися всіх сторін державно-правових стосунків. Найбільш послідовними з них були перетворення правоохоронної системи. Нова доба, в яку поступово переходила країна, створювала сприятливі умови для включення Росії в систему міжнародної співпраці, у тому числі і у сфері правоохоронної діяльності.

Крім того необхідність тісної співпраці російських і закордонних правоохоронних органів була зумовлена соціально-політичними змінами і протиріччями в Європі другої половини XIX ст., а саме: незавершеність процесів капіталістичних перетворень, активна боротьба між прибічниками монархії і республіки, численні акти державного і індивідуального політичного терору, активізація революційного руху, прояви організованої політичної злочинності практично у всіх країнах. Зазначені чинники перетворювались на серйозну перешкоду на дорозі соціально-політичного, економічного і культурного розвитку європейських країн.

Аналіз наукового доробку російських дослідників дозволяє висновувати, що міжнародне співробітництво правоохоронних органів Росії відбувалося за двома напрямками: по-перше, взаємодія правоохоронних органів Росії з правоохоронними органами інших держав в боротьбі з політичною злочинністю; по-друге, співробітництво правоохоронних органів Росії та інших країн у боротьбі з загальнокримінальною злочинністю.

Основними напрямками взаємодії правоохоронних органів Росії з правоохоронними органами інших держав в боротьбі з політичною злочинністю у зазначений історичний період були: по-перше – визначення загальних підходів в боротьбі з політичною злочинністю. Це виражалось, перш за все, в об'єднанні міжнародних зусиль правоохоронних органів у придушенні Польського повстання 1863 р., розгрому Паризької комуни, боротьбі з I Інтернаціоналом. Ініціативи по створенню міжнародного фронту в боротьбі з політичною злочинністю практично завжди були з боку Росії, яка як ніяка інша європейська держава усвідомлювала небезпеку цього явища.

По-друге – надання правової допомоги по політичним справам, основною формою якої була екстрадиція, тобто видача політичного злочинця однією державою іншій з метою притягнення його до відповідальності. Найбільш тісні взаємини на цьому напрямі співпраці склалися перш за все з німецькими, австрійськими і швейцарськими правоохоронними органами. Проте такі держави як США, Франція, Бельгія, Італія також надавали Росії окремі послуги в питаннях видачі росіянам політичних злочинців.

Прикладом такої співпраці може слугувати секретна угода, яка була укладена 1/14 березня 1904 року між Німеччиною, Австро-Угорщиною, Данією, Румунією, Росією, Сербією, Швецією і Норвегією, Туреччиною і Болгарією для боротьби з анархістським рухом [281].

Необхідно зазначити, що відповідно до Протоколу цієї угоди про міжнародні заходи боротьби з анархістами, було визнано необхідним мати в кожній з договірних держав установу Центрального Поліцейського Бюро, в якому і передбачалося зосередити справи на анархістів. [282, стр. 2.].

Відтак, відповідно до цієї угоди, для налагодження взаємного обміну інформацією, в кожній країні-участниці були визначені органи поліції, які виконували обов'язки центрального поліцейського бюро, в якому згідно ст. 2-ої секретного протоколу 1/14 марта 1904 року мали бути зосереджені справи про анархістів [283].

По-третє – взаємодія російської закордонної агентури із зарубіжними правоохоронними органами в боротьбі з політичною злочинністю. Однією з основних труднощів в діяльності російських правоохоронних органів у боротьбі з політичною злочинністю було те, що значна частина революційно-терористичних центрів знаходилися за кордоном. Власті розуміли, що без добре організованої зарубіжної агентурної мережі, без ефективної допомоги поліцейських органів інших країн оперативно запобігати і присікати злочинні діяння було неможливо [284, с. 81-82].

Необхідність та значущість міжнародного співробітництва у боротьбі з загальнокримінальною злочинністю була зумовлена тим, що починаючи з

другої половини XIX ст. вона стала явищем, що серйозно підриває позитивні процеси в багатьох державах, а також завдає істотного збитку сталим міжнародним зв'язкам. Так, наприклад, в Росії з 1868 року всі види злочинів майже при стабільній чисельності населення зросли у декілька разів. Наприклад, вбивства - більш ніж в 10 разів, крадіжки - в 5 разів і т.д. Злочинність в Росії в цілому до кінця сторіччя постійно зростала, випереджаючи темпи зростання населення [285, с. 68]. Зростання злочинності було характерним і для більшості європейських держав.

В цей час правоохоронні органи Російської імперії налагодили достатньо ефективний рівень взаємодії у боротьбі з загальнокримінальною злочинністю. Це можна підтвердити на прикладі тривалої і кропіткої роботи правоохоронних органів Росії, Бельгії, Німеччини, Швейцарії, Португалії по розшуку і екстрадиції кримінального злочинця, відставного поручика Миколи Герасимовича Савіна, шахрая міжнародного рівня. Його кримінальне переслідування здійснювалося у взаємодії правоохоронних органів зазначених країн протягом 1887 – 1903 рр. При цьому здійснювалися різні форми кримінального переслідування: обмін оперативною інформацією, пошук та затримання цього злочинця представниками російської поліції за допомогою поліції Німеччини, Португалії, Швейцарії, екстрадиція та ін [286].

Ще одним прикладом ефективного співробітництва правоохоронних органів цього часу може слугувати взаємодія Окремого корпусу прикордонної сторожи з правоохоронними органами Пруссії у протидії нелегальній міграції (за термінологією того часу «політичної контрабанди»), осіб, які являли певну загрозу для державного ладу Пруссії. [287, стр. 1]

Крім того, постійно розширювався круг злочинних діянь, що являли собою міжнародну небезпеку. Ефективну боротьбу з такими злочинами можна було вести лише при погоджених діях більшості держав, при раціональному поєднанні внутрідержавних і міжнародних зусиль. Як наслідок, співпраця правоохоронних органів та держав в області боротьби із загальнокримінальною

злочинністю в даний історичний період стала однією із складових частин міжнародних відносин.

Узагальнюючи основний зміст цього напрямку діяльності правоохоронних органів Росії у зазначений історичний період, необхідно зазначити, що російські правоохоронні органи в тій чи іншій мірі брали участь у виконанні зобов'язань царського самодержавства по всіх основних напрямках міждержавної співпраці в боротьбі з загальнокримінальною злочинністю. Ця діяльність велася у взаємодії з іншими правоохоронними органами і зацікавленими державними структурами. Однією з неодмінних умов цієї взаємодії було створення необхідної законодавчої і організаційної бази як на міжнародному, так внутрішньодержавному рівні.

Характеризуючи процес формування нормативно-правової бази зазначеного напрямку діяльності правоохоронних органів царської Росії необхідно зазначити, що він почав інтенсивно розвиватися після судової реформи 1864 року й значну частину її складали договори, укладені царським самодержавством з іншими країнами. У переліку цих договорів перше місце належало конвенціям про взаємну видачу злочинців.

Серед перших угод, за цим напрямом можна відзначити Конвенцію про взаємну видачу злочинців, укладена між Росією і Іспанією 9/21 березня 1877 року [288], Конвенцію про взаємну видачу злочинців між Росією і Нідерландами, яка була укладена 1/13-го серпня 1880 року і ратифікована російським імператором 10 вересня 1880 року [289].

Зазначена Конвенція про взаємну видачу злочинців між Росією і Нідерландами містила детальний перелік злочинів, за скоєння яких обидві сторони брали на себе зобов'язання видавати злочинців (всього 25 категорій злочинів). Серед них – від таких тяжких як посягання на життя государя або членів його дому, навмисне вбивство, зґвалтування, умисне нанесення ран або побоїв, викрадання дитини, розбої, грабежі, (в тому числі і у складі банд) – до злочинів економічної спрямованості (шахрайство, зловживання банківським

підписом, присвоєння або розтрата чужого майна або цінностей, зловживання довірою, злісне банкрутство і т.ін.) [289, стр. 4-5].

Починаючи з другої половини 60-х років XIX століття і до 1917 року, Росія уклала 21 таку угоду. Аналіз вищезгаданих договорів дозволяє виділити чотири основні напрями взаємодії, що відносяться до даної проблеми: 1) круг суб'єктів, що підлягають видачі; 2) визначення діянь, за які злочинці видавалися; 3) порядок видачі; 4) наслідки видачі [284, с. 87-89].

У перше десятиліття XX століття ці угоди були доповнені російсько-швейцарською, російсько-данською і російсько-монакською деклараціями про взаємну видачу осіб, що переслідуються за зловживання вибуховими речовинами.

Крім того до цього переліку необхідно віднести спеціальні угоди про взаємне сприяння держав у проведенні слідства по кримінальних справах; Конвенції про безпосередні стосунки прикордонних судових установ з сусідніми країнами; конвенція про припинення торгу жінками, із укладеними до неї Протоколом, прийнята 4 травня 1910 року в Парижі 14 державами: Німеччиною, Австро-Угорщиною, Бельгією, Бразилією, Данією, Іспанією, Францією, Великобританією, Італією, Нідерландами, Португалією, Росією і Швецією [290]; Конвенція про боротьбу з наркотиками, підписана 12 державами (Росією, Англією, Францією, США, Німеччиною, Італією, Нідерландами, Португалією, Японією, Китаєм, Персією, Сіамом (Таїландом) під час конференції в Гаазі з 1 грудня 1911 року по 23 січня 1912 року [291].

Поряд зі створенням правової бази правоохоронними органами царської Росії були напрацьовані різні організаційні форми та методи міжнародної взаємодії у протидії злочинності, зокрема участь у роботі міжнародних організацій, метою діяльності яких була боротьба із злочинністю в міжнародному масштабі. Так, наприклад, Росія приймала активну участь у діяльності створеної у 1872 році Міжнародної кримінально-пенітенціарної комісії серед основних завдань якої були: координація діяльності правоохоронних органів в боротьбі із загальним злом; правова взаємодопомога;

ідентифікація злочинців; видача державою власних підданих; кримінальні покарання іноземців [292, с. 16]. Крім того Росія була активним членом створеного у 1889 році Міжнародного союзу криміналістів який виступав із закликом «вивчати і пригнічувати» міжнародні злочини шляхом проведення погоджених міжнародних поліцейських заходів. Про авторитет цієї організації свідчить те, що у 1904 році організацію представляли 1300 осіб у 29 країнах, а російська група була першою з чисельності і налічувала 404 членів [284, с. 111-112].

Крім того, на початку XX ст. поліцейське відомство Російської імперії отримало запрошення до участі у діяльності Міжнародної Асоціації Шефів Поліції Сполучених Штатів, Канади, Мексики та інших країн. Прикладом цього слугує запрошення російської делегації на другий з'їзд Начальників поліції цих країн в м. Новому Орлеані, штат Луїзіана США, який проходив 12-16 травня 1903 року. Як вказувалось в листі Президента Міжнародної Асоціації Шефів Поліції, секретаря, суперінтенданта поліції Гарвее О. Карра, на той час до складу цієї організації міжнародного поліцейського співробітництва входило понад 200 членів «включаючи сюди представників Канади, Мексики, Данії, Гватемали і інших територій» [293, арк. 1-3.].

Наступним напрямком стала участь у протидії торгівлі жінками. Для протидії цьому виду кримінальної злочинності, який набув свого поширення на рубежі XIX-XX ст. в багатьох країнах були утворені національні комітети з організації боротьби з торгівлею жінками. У Росії така установа під назвою «Російське об'єднання захисту жінок» була утворена в 1900 році. Ці комітети знаходилися в тісній співпраці один з одним і утворили в 1899 році Міжнародний союз, який мав свій центральний орган, - Міжнародне бюро в Лондоні [284, с. 112].

Однією з найбільш значущих організаційних форм міжнародної взаємодії у зазначений історичний період було надання правової допомоги по кримінальним справам. Суть її була в тому, що іноземна держава сприяла в розшуку злочинців, що переховувалося на її території, давала дозвіл на допит

свідків, передавала речові докази, задовольняла вимогу про видачу злочинців, тобто виконувала необхідні для здійснення правосуддя в іншій країні певні дії. Виходячи з цього правоохоронні органи царської Росії співпрацювали з відповідними компетентними органами інших держав за такими напрямками як розшук злочинців, які переховувалися на території інших країн, виконання судових доручень, передача судових документів, проведення обшуків. Так, наприклад, протягом 1899 року російськими компетентними органами були направлені іноземним державам 10 вимог щодо проведення допитів, у свою чергу іноземними державами були направлені відповідні вимоги до Росії: Німеччиною - 95 (7 - по кримінальних справах, 88 - по цивільних), Бельгією - 4 (1 - по кримінальній, 3 - по цивільним справам), Францією - 3 (всі по кримінальних справах), Іспанією - 1 (у кримінальній справі), Північно-Американськими Сполученими Штатами і Швецією – по одній цивільній справі [284, с. 115].

Не менш важливою формою організаційної діяльності у сфері міжнародної співпраці по кримінальним справам наприкінці XIX-поч. XX ст. була видача злочинців. Характерною рисою зазначеного напрямку співпраці правоохоронних органів було те, що за встановленим порядком розшук і затримання злочинців з числа підданих іноземних держав, що переховувалися в Росії, на вимогу їх урядів здійснювався лише після позитивного розгляду Міністерством юстиції питання про видачу цих зловмисників. Разом з тим, досить часто з метою більш оперативного розгляду подібних справ, одночасно з розпорядженням про розшук і затримання злочинця розглядалося і питання про його видачу, якщо вимога супроводжувалася надсиланням необхідних документів. Аналізуючи статистичні дані щодо кількості виданих Росією іноземним державам та навпаки злочинів, можна висновувати про те, що видача стає результатом достатньо успішного розвитку міжнародних відносин у сфері правоохоронної діяльності. Так, наприклад протягом 1890-1895 рр. кількість висланих та виданих Росією за скоєння кримінальних злочинів осіб складала 230 осіб, в свою чергу до Росії іноземними державами за подібні злочини було

видано 159 осіб. При цьому із загального числа діянь основну масу складали майнові злочини.

Наступною достатньо ефективною формою міжнародної співпраці правоохоронних органів Росії у справі розслідування злочинів був обмін інформацією який здійснювався, в основному, по трьох напрямках: а) обмін оперативною інформацією; б) обмін інформацією про нормативно-правове регулювання; в) обмін інформацією про використання науково-технічних досягнень в боротьбі із злочинністю [284, с. 141].

Характеризуючи зазначені напрямки міжнародної співпраці, необхідно відмітити, що завдяки обміну оперативною інформацією у зазначений історичний період вдавалося притягувати до відповідальності злочинців, які скоїли злочини за межами держави. Характерною рисою цього напрямку діяльності було те, що обмін цією інформацією відбувався безпосередньо між відповідними російськими і закордонними правоохоронними властями, а не дипломатичним шляхом, що дозволяло оперативно вирішувати необхідні питання. Так, наприклад, у листопаді 1880 року Департамент поліції Росії схвалив ініціативу австро-угорського посольства, яке за дорученням свого уряду звернулося до російської влади з пропозицією обміну відомостями про осіб, відносно яких порушено переслідування з боку судової або поліцейської влади. Справа в тому, що у Відні дирекцією поліції на той час видавався особливий журнал з інформацією про таких осіб, про що повідомлялося всім європейським державам, за винятком Росії. 29 квітня 1881 року австрійське посольство доставило до департаменту поліції відповідний журнал за 1880 рік, що у подальшому дозволило використовувати інформацію для успішного розслідування злочинів, скоєних за кордоном.

Крім того, з метою обліку скоєних злочинів і осіб, притягнених до кримінальної відповідальності, відбувався регулярний обмін відомостями про судові вироки іноземних судів у справах російських підданих за кордоном і іноземців в Росії. Так, наприклад, в 1887 - 88 рр. до Росії були направлені копії

вироків над російськими підданими: з Італії - 8, Швейцарії - 6, Бельгії - 4, Німеччині - 2, Франції – 1 [284, с. 143].

Співпраця правоохоронних органів Росії за напрямом обміну інформацією про нормативно-правове регулювання сприяла пошуку і формуванню найбільш оптимальних підходів в боротьбі із загальнокримінальною злочинністю, а також ефективному використанню законодавчого досвіду зарубіжних держав. Держави цікавилися, в першу чергу, різними аспектами екстрадиційної політики: мірою покарання злочинців, які підлягали видачі; обопільними оголошеннями судових вироків; особливостями виконання судових доручень; організацією переслідування злочинців на території інших держав і т. ін. [284, с. 144].

Аналіз архівних джерел дозволяє висновувати, що обмін зазначеною інформацією здійснювався у двосторонньому порядку: інформація про особливості національного законодавства надавалася як російською стороною, так і російські правоохоронні структури постійно здійснювали заходи щодо отримання відповідної інформації.

Так, 16 вересня 1909 року Міністерство внутрішніх справ звернулося до МЗС з клопотанням у зв'язку з тим, що це відомство розробляло комплекс заходів по боротьбі з проституцією і належній організації нагляду за нею в містах імперії і просило повідомити його, які законоположення, правила що стосуються регламентації цього аморального явища діють у той час в інших країнах. 9 жовтня МЗС направило в 7 посольств, 12 місій, 17 генеральних консульств, 33 консульства і 5 віце-консульств клопотання про отримання відповідної інформації. З 22 листопада 1909 року по 2 червня 1912 року МЗС отримали 23 повідомлення стосовно законодавств, що діяли, з вказаної проблеми з Європи, а також з Кореї, Японії, Аргентини, Бразилії і Мексики [284, с. 148].

Необхідність постійного обміну інформацією про застосування науково-технічних досягнень в боротьбі із злочинністю на той час була зумовлена необхідністю застосування в розслідуванні злочинних діянь методів

біологічних і фізичних наук, зокрема, фотографію, дактилоскопію, антропометрію, хімічні і мікроскопічні аналізи і т. ін. Справа в тому, що кримінальний світ застосовував все більш досконалі способи у своїх діяннях, тому звичайні прийоми і способи розкриття злочинів, представлялися настільки недосконалими, що вони часто виявлялися не здатними бути дієвим засобом у виявленні злочинців.

На той час у деяких європейських країнах, зокрема Італії, Франції, Швейцарії були створені так звані інститути наукової поліції, діяльність яких давала позитивні результати на шляху впровадження у практику розслідування злочинів новітніх наукових досягнень. У свою чергу в Росії в Санкт-Петербурзі, Москві, Києві, Одесі у 1912 році були створені кабінети науково-судової експертизи, метою діяльності яких було надання правоохоронним органам можливості користуватися науково-криміналістичними даними для ефективного з'ясування матеріальної істини в судових рішеннях [294].

З метою вивчення і узагальнення досвіду влітку 1913 року група чинів правоохоронних органів, під керівництвом старшого юрисконсульта Міністерства юстиції С.Н. Трегубова, відвідала Рим, ознайомила з навчальними програмами і діяльністю освітніх судово-поліцейських установ, яких в Римі існувало три: школа наукової поліції, королівська школа жандармської поліції і школа міської поліції. Особливу увагу російська делегація приділила школі наукової поліції: її організації, вивченню поставлених перед нею завдань, а також сучасних, для того часу, методів викладання, що дають якісні результати, які в значній мірі забезпечувалися ретельним підбором викладацького складу, ознайомленню з курсом «наукової техніки розслідування злочинів» професора Гейсса. Знайомство з діяльністю цього учбового закладу було корисним для широкого круга правоохоронних органів Росії [295].

Крім того на практиці з метою встановлення найбільш ефективного спостереження за тими злочинцями, діяльність яких не обмежувалася межами своєї країни, застосовувалася така форма взаємодії як встановлення та

підтримання безпосередніх зв'язків між антропометричними бюро європейських країн. Що стосується Росії та такі зв'язки підтримувалися з антропометричними бюро Австро-Угорщини, Німеччини, Нідерландів, Франції.

Важливо зазначити, що з падінням царського самодержавства, співпраця Росії з іншими державами в області боротьби із злочинністю не припинилася, не дивлячись на те, що правоохоронна система царського режиму була скасована, а нова знаходилася у стадії становлення.

Таким, чином історико-правовий аналіз процесу становлення та розвитку нормативно-правової бази, змісту, основних форм та напрямків міжнародного співробітництва правоохоронних органів царської Росії другої половини XIX ст. – до 1917 року дозволяє висновувати, що необхідність розвитку міжнародного співробітництва правоохоронних органів була зумовлена значними економічними, політичними і культурними перетвореннями, які проводилися у другій половині XIX ст. як в Росії та і в більшості країн Європи, що в свою чергу призвело до значного зростання як політичної так і загальнокримінальної злочинності та її інтернаціоналізації. Відтак його характерною ознакою була необхідність протистояти як загальнокримінальній так і політичній злочинності. Організація і розвиток такої співпраці було одним з основних засобів приборкання помітного зростання злочинності, як на національному, так і на міжнародному рівні.

На шляху становлення та розвитку системи міжнародного співробітництва правоохоронних органів у вказаний історичний період було чимало труднощів пов'язаних з тим, що політичні, правові, економічні і ідеологічні основи співпраці правоохоронних органів різних країн не відповідали новим завданням у протидії міжнародному криміналу.

Міжнародне співробітництво у правоохоронній сфері у вказаний історичний період посідало значне місце у міжнародних відносинах царської Росії. Свої основні зусилля на зазначеному напрямку вона направила на формування відповідної нормативно-правової бази. Це знайшло своє підтвердження у чималій кількості (21) картельних конвенцій, які Росія уклала

в даний період з європейськими державами і США у питанні взаємної видачі злочинців, міжнародних угод, які визначали її співпрацю з різними державами відносно виконання судових доручень, протидії торгівлі жінками, про боротьбу з поширенням наркотиків і порнографічних видань. У перше десятиліття XX ст. ці угоди були доповнені російсько-швейцарською, російсько-данською і російсько-монахською деклараціями про взаємну видачу осіб, що переслідуються за зловживання вибуховими речовинами.

У зазначений історичний період як загальнокримінальна, так і політична злочинність характеризується якісними змінами в динаміці, структурі, підвищенням міри суспільної небезпеки злочинних діянь, ступеню організованості, що обумовлювало необхідність створення адекватної організаційної бази взаємодії правоохоронних органів. Напрями та форми міжнародного співробітництва правоохоронних органів Росії з організації боротьби із злочинністю в міжнародному масштабі напружувались в рамках участі у діяльності таких організацій як Міжнародна кримінально-пенітенціарна комісія, Міжнародний союз криміналістів; співпраці з Міжнародним союзом та національними комітетами європейських країн з організації боротьби з торгівлею жінками; організаційна діяльність з обміну інформацією між правоохоронними органами у справі розслідування злочинів; діяльності щодо формування міжнародного кримінального права, вивчення досвіду діяльності інститутів наукової поліції Італії, Франції, Швейцарії діяльність яких давала позитивні результати на шляху впровадження у практику розслідування злочинів новітніх наукових досягнень.

Отже, нами з'ясовано, що міжнародне співробітництво правоохоронних органів Російської імперії у другій половині XIX с. – до 1917 року від окремих епізодів взаємодії у зазначений історичний період перетворилося на системну діяльність, яка дозволяла достатньою мірою вирішувати проблеми ефективної боротьби із міжнародною злочинністю як в практичній діяльності, так і в теоретичних пошуках.

Аналіз міжнародного досвіду співпраці держав в області правоохоронної діяльності у вказаний період дозволяє також зробити висновок про те, що форми взаємодії, що історично склалися, представляють актуальний інтерес і можуть бути використані на новому сучасному етапі розвитку міжнародної співпраці правоохоронних органів України в сфері боротьби із транснаціональною злочинністю.

2.3. Політико-правові підходи до організації системи національних правоохоронних органів, визначення внутрішніх та зовнішніх функцій в їх діяльності на різних етапах становлення української державності (1917-1921рр.).

Безперечно, що розгляд цього питання необхідно почати з характеристики періоду Української революції, коли точилася боротьба за втілення в життя ідеї української державності та створення в Україні її національних державних інституцій, в тому числі і системи правоохоронних органів.

Тогочасну суспільно-політичну ситуацію та процеси українського державотворення досить докладно висвітлено у низці виданих як за часів існування колишнього Радянського Союзу, так і за часи незалежного розвитку в Україні й за кордоном історичних, політологічних та історико-правових праць українських, а також зарубіжних дослідників. Наявність великого обсягу наукової літератури, присвяченої суспільно-політичним подіям та процесам державотворення в Україні за доби українських визвольних змагань 1917-1920 рр., дає підстави не зупинятись докладно на їх висвітленні, а виділити тільки основні моменти, що мають значення для розкриття теми дослідження.

Вперше діяльність органів внутрішніх справ на теренах української держави було задекларовано після ухвалення 3 липня 1917 р. II Універсалу Української Центральної Ради, в якому вона проголосила про створення окремого відповідального перед нею органу - Генерального секретаріату (фактично він був утворений 15 червня 1917 р., Українська Центральна Рада визначила його «яко носителя найвищої краєвої влади Временного Правительства на Україні» [296, с. 61].

У Декларації Генерального секретаріату від 27 червня 1917 р. наголошувалось, що він, як виконавчий орган Центральної Ради, котрому вона «передає свою повну владу», «має охоплювати всі потреби українського народу». Виходячи з цих потреб, між членами Генерального секретаріату

розподілялися обов'язки за напрямками роботи, у тому числі у галузі внутрішніх справ. Керівництво нею покладалось на Генерального секретаря внутрішніх справ, якому підпорядковувалось Генеральне секретарство внутрішніх справ.

Як зазначалось у Декларації, у секретарстві внутрішніх справ «мають бути сконцентровані різні громадсько-адміністративні апарати, утворені українською демократією... Вони досі існували і працювали окремо, відірвано один від одного, не поєднані одним планом, одною системою. Тепер це має бути один апарат, складений з різних частин, але під керівництвом генерального секретаря внутрішніх справ».

Створення Генерального секретарства внутрішніх справ схвалювалося й «Основами тимчасового управління на Україні» та виробленою Тимчасовим урядом Росії «Тимчасовою інструкцією Генеральному секретаріатові Тимчасового уряду на Україні» від 4 серпня 1917 р., якими передбачалось, що до складу Генерального секретарства входить генеральний секретар по відомству внутрішніх справ.

Однак, необхідно зазначити той факт, що ні в Універсалах, ні в Декларації ще нічого не було сказано про ставлення Української Центральної Ради та Генерального секретаріату до проблеми забезпечення охорони правопорядку та боротьби зі злочинністю. Зокрема, у тій же декларації Генерального секретаріату від 27 червня 1917 р., де визначались основні напрями роботи і завдання Генерального секретаріату по внутрішніх справах, ще не йшлося про функцію забезпечення ним внутрішніх «порядку і ладу», громадської безпеки, правопорядку і законності в Україні.

Оскільки Центральна Рада оголосила чинними на території України постанови і розпорядження Тимчасового уряду Росії, то на Україну поширювалась дія нормативних актів, прийнятих Тимчасовим урядом, зокрема й тих, які регулювали діяльність органів, і мали гарантувати суспільну безпеку, охорону правопорядку та боротьбу зі злочинністю.

Прийшовши до влади після лютневих подій у Петрограді, 11 березня 1917 р., Тимчасовий уряд ухвалив постанову про ліквідацію правоохоронного органу царської Росії – департаменту поліції, утворивши при Міністерстві внутрішніх справ тимчасове управління у справах громадської поліції та по забезпеченню особистої і майнової безпеки громадян [297, с. 21]. Таким чином, одразу після Лютневої революції Тимчасовий уряд здійснив заходи із заміни колишньої царської поліції, яка скомпрометувала себе перед тогочасним суспільством, громадською поліцією. Отже, в тих умовах не було здійснено навіть перейменування поліції. Новинкою було лише додавання до старої назви аббревіатури «громадська».

Однак, враховуючи негативне ставлення суспільства до діяльності поліції за часів царської Росії, вже через місяць (14 квітня) Тимчасовий уряд ухвалив постанову про утворення міліції. Цією ж постановою було затверджено Тимчасове положення про міліцію, яка визначалася як виконавчий орган на місцях, що перебуває у безпосередньому віданні земських і міських громадських управлінь [297, с. 21-22]. Характерною особливістю зазначеного документу було те, що відтепер міліція у своїй діяльності не була підпорядкована центральному виконавчому органу - Міністерству (на Україні - Генеральному секретарству) внутрішніх справ.

Виходячи з положення, що в Україні є чинними закони, постанови і розпорядження нової влади, цей акт Тимчасового уряду Росії поширювався і на територію України і став правовою основою для створення в Україні нового органу з охорони правопорядку - міліції, підпорядкованій місцевій владі, очолюваної губернськими, міськими, повітовими комісарами.

У подальшому українські партії і рухи вимагали ліквідації Тимчасовим урядом Росії поліційної системи царату і позитивно ставилися до створення національної міліції як народного формування для забезпечення охорони громадського порядку і боротьби зі злочинністю. Про це свідчать резолюції та ухвали численних з'їздів та зборів партій, рухів, професійних та інших громадських організацій, що проходили в Україні протягом 1917 року, причому

переважна більшість із них стояла на тому ґрунті, що забезпечення «безпечности, спокою, порядку і ладу у вольній Україні» має бути покладено на «всенародну міліцію», утворену замість постійної армії. Так, постановою українського кооперативного з'їзду (Київ, 14-15 березня 1917 р.) проголошувалося, що «теперішня поліція (стражники, урядники, пристави, справники і інші) скасується і замінюється народною міліцією, якою порядкують сільські, волосні і повітові комітети» [298, с. 55]. Категоричністю ставлення до службовців царської поліції відзначається постанова Радомишльського повітового селянського з'їзду (29 квітня 1917 р.), в якій сказано: «Ніхто з чинів старої поліції не повинен далі zostаватись на службі в міліції. Комісар має негайно вжити заходів, щоб чини поліції... були одставлені. Всі місця повинні зайняти справжні міліціонери з одставлених та ранених солдат» [298, с. 270].

Сподіваючись на встановлення миру і запровадження демократичного порядку в державі, в українській суспільній свідомості, вираженій у діяльності політичних партій і рухів, склалось розуміння непотрібності постійної армії і доцільності заміни її міліцією.

Так, збори українського студентства Харкова (22 березня 1917 р.) прийняли платформу, пунктом 7 якої передбачалось, що «постійне військо замінюється всенародною міліцією» [298, с. 74]. Аналогічні погляди були й у делегатів I Всеукраїнського військового з'їзду (Київ, 5-10 травня 1917 р.), у постанові якого містився розділ «Про українську народну міліцію», що передбачав перетворення після війни української армії в народну міліцію, «щоб єдиною метою її існування і формування була охорона інтересів і прав народу» [298, с. 282]. Цілковиту підтримку цієї позиції Військового з'їзду висловили збори Українського військового товариства ім. Дорошенка м. Павлограда (18 травня 1917 р.), заявивши, що «для українського народу, як для всіх народів, не потрібно буде постійного війська, а всенародня міліція» [298, с. 316)].

Це питання стояло на порядку денному й Української Центральної Ради. Так, на П'ятій сесії Центральної Ради, що відбулась 20 червня - 1 липня 1917 р.,

при обговоренні 26 червня Декларації Генерального секретаріату представник соціалістів-революціонерів М. Ковалевський заявив, що в Декларації не заявлено про перетворення постійного війська на народну міліцію [299, с. 131]. Про те саме йшлося й у продовженні дискусії щодо Декларації на засіданні 27 червня, коли фракція соціал-демократів запропонувала Центральній Раді найближчим часом розглянути питання про перетворення українського війська у народну міліцію [300, с.135]. Проте свою політико-правову позицію щодо цього питання Центральна Рада оприлюднила набагато пізніше (у IV Універсалі) ухваленому 11 січня 1918 р., яким проголошувалась державна незалежність України [300, с 102-104].

Завдання охорони правопорядку в тих суспільно-політичних умовах, які склалися в Україні, стояло на той час доволі гостро. Оперативна обстановка була дуже складною. Багато в чому це пояснюється тим, що, по-перше, Тимчасовий уряд амністував кримінальних злочинців, зокрема рецидивістів, які одразу ж повернулися до своїх протиправних занять. По-друге, «армія» злочинців поповнилася колишніми ув'язненими тюрем, які в умовах тодішнього безладу, спричиненого зміною влади, здійснювали масові втечі з місць відбування покарання за явного потурання тюремної адміністрації. Так, лише з одеської в'язниці в березні 1917 року втекли близько 1500 кримінальних злочинців [301, с. 4]. По-третє, тяжке економічне становище, спричинене воєнною розрухою, і як внаслідок цього - зубожіння населення, нестача продовольства - призвели до того, що люди задля спасіння - власного і своїх сімей, вдавались до крадіжок і пограбувань. По-четверте, внаслідок безладу на фронтах через Україну до своїх домівок рушили озброєні дезертири, як поодинокі, так і цілими групами, які в містах і містечках, а ще більше - в селах «реквізували», тобто грабували, особисте майно, продукти, худобу, коней, кінну зброю тощо. По-п'яте, у містах і селах з'явилися агітатори, які закликали до заворушень та супротив владі. По-шосте, створений замість поспіхом ліквідованої колишньої царської поліції новий правоохоронний орган – міліція – був ще слабко організованим, нечисельним, неготовим професійно нести

службу з охорони порядку і вести боротьбу зі злочинністю. Отже, завдання гарантування суспільної безпеки, ладу і спокою, законності, охорони порядку, боротьби зі злочинністю нагально постали перед молодого українською владою [302, с. 24-25].

Підходи української держави до вирішення цих завдань набули більш конкретних обрисів в Декларації Генерального секретаріату від 29 вересня 1917 р. Констатувавши, що війна та тяжке економічне становище спричинили «несвідоме невдоволення широких народних мас», супроводжуване проявами безладдя, поширенням епідемії грабежів, самосудів, «анархістичних виступів безвідповідальних груп», Генеральний секретаріат поставив перед Генеральним секретарством внутрішніх справ завдання боротьби з цим лихом шляхом активної, організованої самодіяльності і самооборони людної, схваливши організацію «Вільного козацтва». Отже, керівництво держави, розуміючи, що поспіхом створена з ініціативи Тимчасового уряду, слабо організована, малочисельна, непрофесійна міліція не спроможна гарантувати порядок і лад в Україні, стало на позицію підтримки створюваних з народної ініціативи добровільних воєнізованих місцевих формувань з числа населення як допоміжної сили міліції [302, с. 25].

У найзагальнішому вигляді підходи держави до проблеми забезпечення правопорядку в Україні були окреслені у III Універсалі Української Центральної Ради, виданому 7 листопада, вже після подій 25 жовтня 1917 р. у Петрограді. Цим актом проголошувалося утворення Української Народної Республіки (що означало фактичний відрив України від радянської Росії), стверджувалося право Української Центральної Ради та її уряду - Генерального секретаріату України – видавати закони і здійснювати державне управління в Україні, яка все ще розглядалась як автономія у складі Російської держави. Генеральному секретарству внутрішніх справ приписувалося «вжити всіх заходів до закріплення й поширення права місцевого самоврядування, що є органами найвищої адміністративної влади на місцях». В УНР мали бути гарантовані свободи слова, друку, віри, зібраннів, союзів, страйків,

недоторканності особи і мешкання, право і можливість уживання місцевих мов у зносинах з усіма установами.

Загальновідомо, що законодавчим актом, який остаточно визначив статус України як суверенної демократичної держави, став IV Універсал Української Центральної Ради, ухвалений 11 січня 1918 р. в умовах наступу на Україну військ більшовицької Росії, що становило загрозу українській державності. Ним Україна проголошувалась «самостійною, ні від кого не залежною, вільною, суверенною державою українського народу». Щодо питань охорони правопорядку й боротьби зі злочинністю та розбудови національних органів, які мали виконувати це завдання, в Універсалі передбачалось після завершення мирних переговорів «розпустити армію зовсім, а потім замість постійної армії завести народну міліцію, щоб військо наше служило охороні робочого народу».

Практичним кроком на шляху до реалізації цієї мети стало ухвалення Малою Радою 3 січня 1918 р. Закону про створення народного війська (народної міліції), яке на той час, в умовах збройної боротьби проти більшовицького війська, призначалось для оборони УНР від загроз як зовнішніх («всякого зовнішнього нападу») так і від внутрішніх («здобутків революції від всяких спроб повернути старий лад»). На Генеральне секретарство по військових справах покладалось завдання створення інституту інструкторів, які «мають стати до роботи по заведенню народної міліції в Українській Народній Республіці». Також передбачалось, що після завершення військових дій і переходу до мирних умов державного будівництва ця народна міліція виконуватиме функцію охорони правопорядку в державі.

Наступним значущим етапом на історичному шляху становлення та розвитку національних правоохоронних органів є доба Української Держави гетьмана П.П. Скоропадського та Української Народної Республіки за доби Директорії.

Дослідженням історико-правових проблем організації охорони правопорядку та розбудови органів внутрішніх справ України у період 1918-1921 рр., зокрема Директорії, займались такі науковці, як Р.Ю. Васковський, О.А. Гавриленко, П.І.

Гарчев, В.А. Довбня, Є.С. Дурнов, І.А. Логвиненко, І.П. Мазепа, О.М. Мироненко, П.П. Михайленко, В.С. Сідак, А.П. Тимченко, П.О. Христюк, В.М. Чисніков, Я.І. Шинкарук та інші.

Суспільно-політична ситуація в Україні (1918-1920 рр.) відзначалася надзвичайною складністю як через зовнішні чинники (збройне втручання в процес українського державотворення більшовицької Росії), так і неоднозначні підходи додержавного будівництва самостійної України різних політичних сил всередині держави. Доба Української Центральної Ради закінчилась 29 квітня 1918 р., коли внаслідок державного перевороту до влади прийшов гетьман П. Скоропадський.

Нова влада була неохоча залишати у спадок правоохоронні органи УНР, зокрема міліцію, яка невдовзі була переформована у Державну варту, підпорядковану Департаменту Державної варти Міністерства внутрішніх справ Української Держави гетьмана П.П. Скоропадського [303, с.5].

Необхідно зазначити, що новоствореному уряду гетьманської держави з перших днів свого існування прийшлося вирішувати нагальні проблеми пов'язані з незадовільним станом охорони громадського порядку та боротьби зі злочинністю. Активізації злочинності сприяли акти амністії, оголошені ще Центральною Радою, коли із в'язниць було випущено тисячі злочинців, які, вийшовши на волю, вчиняли вбивства, грабунки, крадіжки тощо. З цією хвилею злочинності неспроможні були повністю впоратися підрозділи новоствореної Державної варти, якою було замінено міліцію УНР відповідно до постанови Ради Міністрів Української Держави від 18 травня 1918 р. «Про зміну чинних законів про міліцію і створення державної варти» [304].

Державна політика уряду гетьмана П. Скоропадського, орієнтована на федеративний союз із Росією, не дістала підтримки в українському суспільстві. Опозиційні сили обрали шлях збройного повстання з метою усунення гетьмана від влади, яке завершилось перемогою військ Директорії та відновленням Української Народної Республіки. Як наслідок, Українська Держава проіснувала лише неповних вісім місяців – до 14 грудня 1918 р. – і була повалена внаслідок збройного виступу проти гетьманського уряду українських революційних сил, які були

невдоволені ні способом приходу гетьмана до влади, ні його внутрішньою політикою.

Основною опозиційною силою гетьманському урядові був створений ще 21 травня 1918 р. Український Національно-Державний Союз (з початку серпня 1918 року – Український Національний Союз), очолюваний першим головою Генерального Секретаріату України доби Центральної Ради та першим генеральним секретарем внутрішніх справ В.К.Винниченком [305]. Опозиція не підтримала гетьмана П. Скоропадського щодо подальшої розбудови української державності, і керівництво УНС дійшло висновку, що єдина можливість зберегти українську незалежність – це збройне повстання з метою усунення гетьмана від влади та відновлення УНР.

20 листопада в Києві Директорія ухвалили відозву до всіх громадян України із закликом до повалення влади гетьмана, оголосивши його поза законом [306, с. 285]. Відозва є першим документом Директорії, в якому, поряд з політичними завданнями, йдеться (хай і в загальних рисах) про завдання охорони правопорядку: «Директорія Української Народної Республіки закликає всіх борців стежити за порядком і рішуче та безжалісно припиняти грабежі» [307, с. 114].

14 грудня 1918 р. до влади в Україні прийшов уряд Директорії, проголосивши відновлення Української Народної Республіки та продовження політики соціалістичної спрямованості, яку запроваджувала Українська Центральна Рада.

Тут слід зазначити, що розгляд питання щодо політико-правових підходів нової влади до проблем охорони правопорядку та організації системи правоохоронних органів, необхідно розглянути на тлі суспільно-політичну ситуації, в якій державі довелося розв'язувати ці проблеми.

Як уже зазначалось, Директорії та її уряду довелося працювати у надзвичайно складних суспільно-політичних умовах. На відміну від мирних умов існування Української Держави гетьмана П. Скоропадського, діяльність Директорії та її уряду в мирних умовах тривала тільки один місяць - до офіційного оголошення війни Радянській Росії 16 січня 1919 р. Протягом існування Української Народної Республіки за доби Директорії на території України діяло шість армій: українська,

більшовицька, біла, Антанти, польська та анархістська. Столиця УНР Київ тільки протягом неповного року п'ять разів переходила із рук у руки [308, с. 443]. Директорія та її уряд практично не мали сталої території, на якій би вони протягом тривалого часу могли втілювати в життя проголошені демократичні програми щодо влаштування внутрішнього державного життя. Підтиском більшовицької армії та військ інших супротивників Директорія та її уряд, починаючи з 2 лютого 1919 р. й аж до виходу з території України 14 листопада 1920 р., змушені були переїздити з одного міста до іншого.

За таких умов Директорії та Раді Народних Міністрів УНР було не до прийняття кардинальних законів, що визначали б внутрішню політику, зокрема й у галузі охорони правопорядку. Скасувавши окремі закони Української Держави, Директорія залишила чинними ті акти гетьманського уряду, що регламентували питання охорони правопорядку та організації і діяльності правоохоронних структур, проте в подальшому пішла шляхом створення власного законодавства у цій сфері.

26 грудня Директорія оприлюднила Декларацію з викладом програмних підходів щодо соціально-економічної політики та державного устрою, організації влади, внутрішньої та зовнішньої політики держави.

Але у Декларації тільки в загальному вигляді окреслювались підходи держави до розв'язання проблеми охорони державного ладу та забезпечення правопорядку. Йшлося про очищення від «старост, жандармів та інших злочинних інституцій», тобто про скасування гетьманських установ. Підходи держави до проблем охорони правопорядку та організації системи правоохоронних органів у цьому документі викладені не були. Не знайшли вони відображення і в Універсалі, ухваленому Конгресом Трудового Народу України, що працював у Києві 22-28 січня 1919 р.

Стосовно боротьби зі злочинністю в Декларації йшлося лише про такий вид злочинів, як спекуляція, що в умовах економічної розрухи і нестачі продовольчих товарів набула великого розмаху, для боротьби з нею мали бути організовані «комісії боротьби з спекуляцією». Декларація проголошувала, що «всі

форми спекуляції Директорія нищитиме безжалісно, не зупиняючись перед карами військового часу» [309, с.100].

Оскільки в основних політичних документах Директорії були відсутні чітко визначені політико-правові підходи держави до забезпечення законності, охорони правопорядку та боротьби зі злочинністю, віднайти їх можна лише аналізуючи тодішні закони та підзаконні нормативно-правові акти.

Правовою підставою організації та діяльності МВС став наказ Директорії за № 411 від 10 грудня 1918 р. про заснування при ній Відділу внутрішніх справ, яким завідувач Відділу наділявся правами міністра внутрішніх справ. Організаційна структура МВС залишалася майже незмінною до завершення правління Директорії УНР.

Важливим напрямом організаційної роботи МВС у цей період була заміна гетьманської державної варти на народну міліцію за Законом від 4 січня 1919 р. Вивчення спеціальних законів і підзаконних нормативно-правових актів показало, що такими підходами були:

а) першочергова заміна гетьманського правоохоронного апарату, зокрема органів внутрішніх справ, новими структурами і передусім заміна центрального апарату системи органів внутрішніх справ – Міністерства внутрішніх справ. Останнє було замінено на Відділ внутрішніх справ при Директорії, який згодом, після утворення 14 грудня 1918 р. Ради комісарів, дістав назву «Комісаріат внутрішніх справ», а з 26 грудня його було перейменовано на Міністерство внутрішніх справ у складі новоствореної Ради народних міністрів УНР;

б) реорганізація місцевих органів внутрішніх справ, які існували в гетьманській державі у формі державної варти. Законом від 4 січня 1919 р. інститут державної варти було скасовано й відновлено народну міліцію, яка перебувала в підпорядкуванні місцевих органів влади (губерніальних, міських, повітових);

в) посилення правоохоронної структури держави шляхом створення нового карального апарату. Законом від 28 лютого 1919 р. Рада народних міністрів УНР утворила Кіш охорони республіканського ладу, який діяв поряд

із народною міліцією і безпосередньо підпорядковувався МВС. Кіш становив собою збройне формування на кшталт військово-польової жандармерії, підпорядковане міністру внутрішніх справ;

г) залучення до охорони порядку на місцях громадських правоохоронних органів, а саме народної самоохорони, створення якої передбачалося виданим Радою народних міністрів наказом від 11 червня 1919 р. Не маючи змоги забезпечити достатню чисельність міліції для захисту населення, МВС ініціювало залучення до охорони правопорядку та боротьби зі злочинністю громадське формування – народну самоохорону. Проте спроби його створення не були підтримані населенням. Новою формою організації охорони правопорядку в сільських місцевостях, де не вистачало народної міліції, став запроваджений циркуляром МВС «Про тимчасову організацію влади на місцях» від 10 вересня 1919 р. інститут сільських десятських, що було підтримано населенням. Протягом 1919 р. МВС у складних умовах роботи, викликаних постійними переїздами у зв'язку з перебігом бойових дій, приділяло неослабну увагу нормотворчій діяльності;

г) забезпечення органів охорони правопорядку нормативно-правовою базою щодо організаційно-правових засад їхньої діяльності;

д) очищення лав міліції від осіб, які скомпрометували себе зв'язками з гетьманською охоронною службою та помічені в інших зв'язках і вчинках, які підривали авторитет народної міліції;

е) формування особового складу органів охорони правопорядку особами, які не підлягають призову на військову службу;

ж) новим підрозділом у 1919 р. стало лише прес-бюро, завданням якого були ередача до преси відомостей щодо діяльності міністерства (у формі бюлетенів) і поінформування міністра внутрішніх справ зі змістом публікацій про діяльність МВС у столичній і місцевій пресі України [310, с.205-206].

Крім того, політику держави у сфері забезпечення законності в роботі правоохоронних органів можна визначити з аналізу ухваленого Радою Народних Міністрів Закону про відновлення гарантій недоторканності особи від 28 лютого

1919 р., в якому проголошувалось, що особа «може підлягати переслідуванню і позбавленню волі лише за передбачені належними карними законами злочинства тільки чином, зазначеним в законі». Нагляд за додержанням приписів цього закону покладался на суддів та прокурорів окружних судів. Завдання «охорони законності й ладу в Україні» постає також із закону про формування народної міліції від 4 січня 1919 р.

Законом від 28 лютого 1919 р. «охорона республіканського ладу, внутрішнього порядку і спокою... та забезпечення вольностей і прав народу» як основне завдання покладалось на Кіш охорони республіканського ладу. Завдання «дбати про забезпечення порядку і спокою на місцях», тобто завдання охорони громадського порядку і безпеки, випливає з наказу Директорії № 411 від 10 грудня 1918 р., яким при Директорії створювався Відділ внутрішніх справ. У цьому наказі йшлося також про завдання стосовно гарантування політичних і громадянських прав у державі. Для забезпечення захисту політичних і громадянських прав представників будь-якої з народностей УНР спрямовувався Закон про карну відповідальність за образу національної честі та гідності від 24 січня 1919 р.

Завдання забезпечення охорони громадського порядку, спокою й доброго ладу ставилось перед адміністративною владою республіки Законом Ради Народних Міністрів від 13 вересня 1919 р., яким владі на місцях надавалося право видавати обов'язкові постанови і накладати кари в адміністративному порядку за порушення цих постанов.

Низка підзаконних нормативних актів визначала завдання боротьби зі злочинами проти держави, а саме – діяльність, «яка загрожує республіканському ладу, спокою і внутрішньому порядку Української Народної Республіки» та «агітація проти нової влади на Україні» [311, с. 24].

Нагальним для Директорії було й питання захисту народного добра від протиправних посягань. Так, ще до приходу до влади Директорія наказом від 30 листопада 1918 р. поставила в обов'язок відновлених інститутів місцевої влади притягати до суворой судової відповідальності злочинних елементів, які посягають

«на народне добро, ліси, фабрики і заводи України». У постанові Директорії про заборону агітації проти Української Народної Республіки від 26 листопада 1918 р., зокрема майнових злочинів, за агітацію до вчинення яких винні підлягали відданню до військового суду, називаються знищення народного добра, панських економій, цукроварень. У виданому С. Петлюрою наказі Війську Української Народної Республіки від 16 січня 1919 р. передбачалась відповідальність за посягання на військове майно та за недонесення про такі факти.

У декларації новопризначеного уряду Б. Мартоса від 12 квітня 1919 р. перелічується низка кримінальних злочинів, з якими у першу чергу він вестиме непримиренну боротьбу, а саме «зі всяким порушенням спокою і ладу і винних у цьому розбійників, хуліганів, погромщиків і інших злочинців безпощадно каратиме судом народньої совісти». Вищезгадана постанова Директорії про заборону агітації проти УНР до загальнокримінальних майнових злочинів відносить грабежі та розбої. Наказ про народну самоохорону від 11 червня 1919 р. ставить перед цими громадськими формуваннями завдання охорони сіл та доріг «від темних елементів та злочинців, що грабують населення, провадять злочинну агітацію і тероризують населення», а також виявлення дезертирів та боротьби з бандитизмом.

Крім того законодавчо регулювались питання відповідальності самих працівників правоохоронних органів. Так, Розпорядження МВС від 31 липня 1919 р. вимагало притягати до найсуворішої відповідальності не тільки осіб, винних у самогоноварінні і осіб, в яких буде знайдено для продажу спирт, «але і чинів міліції, у районах котрих буде виявлено продаж або гонку спирту, за бездіяльність» [312].

Аналіз згаданих законодавчих та інших нормативно-правових актів свідчить, що в них містились як матеріальні, так і процесуальні норми, що впорядковували питання, пов'язані із забезпеченням охорони правопорядку і боротьби зі злочинністю. Багатьма з них визначався порядок притягнення до відповідальності осіб, винних у порушеннях правопорядку та вчиненні злочинів

(процесуальні норми), та міри відповідальності за них (матеріальні норми), а також ішлося про застосування заходів боротьби з правопорушеннями.

Слід зазначити, що політико-правові підходи Директорії у галузі охорони правопорядку і боротьби зі злочинністю будувалась на тих же засадах, що й політика Центральної Ради, яка оголосила чинними на території України постанови і розпорядження Тимчасового уряду, а Тимчасовий уряд, у свою чергу, оголосив чинними закони, що діяли в Російській державі до Лютневої революції 1917 року. До речі, законодавство Російської імперії використовувалось і в Українській Державі гетьмана Скоропадського. Таким чином, на Україну поширювалась дія законів колишньої Російської імперії, зокрема ті норми, що забезпечували кримінально-правову охорону суспільних відносин у державі від злочинних посягань. Отже, у боротьбі зі злочинністю за доби Директорії в Україні застосовувались Уложення про покарання кримінальні і виправні (в редакції 1885 року), а також Статут кримінального судочинства (1864 року) та Військовий статут про покарання (1869 року) імперської Росії. Дійсно, ні Центральна Рада, ні Гетьманат, ані Директорія не спромоглися кодифікувати власне законодавство, що регулювало б питання охорони правопорядку правопорядку і боротьби зі злочинністю, і користувались законодавством неіснуючої держави [313, с. 43].

Розглянувши політико-правові підходи держави доби Директорії до проблеми охорони правопорядку і боротьби зі злочинністю, необхідно дати характеристику питань пов'язаних з вирішенням державою проблеми організації системи правоохоронних органів та визначення основних функцій у їх діяльності.

Слід зазначити, що питання організації діяльності правоохоронних органів не залишилися поза увагою Директорії, Ради Народних Міністрів та Міністерства внутрішніх справ Української Народної Республіки. Проте політико-правові підходи держави до проблеми організації системи правоохоронних органів не знайшли свого відображення ні в Декларації Української Директорії, ні в більш пізніх, як політичних, так і законодавчих, актах, що ухвалювались за доби Директорії.

Керівники відновленої УНР добре розуміли важливість чіткого функціонування органів державної виконавчої влади, зокрема органів внутрішніх справ. Про це свідчить те, що ще до вступу до Києва Директорія УНР видала наказ № 411 від 10 грудня 1918р., згідно з яким для тимчасового керування справами адміністративного управління на території УНР при Директорії засновувався Відділ внутрішніх справ. На цей орган було покладено такі завдання: реорганізація адміністративного апарату в губерніях і повітах УНР відповідно до законів, виданих Центральною Радою, постанов Генерального секретаріату (Ради Народних Міністрів), наказів, постанов і розпоряджень Директорії; надання відповідних директив органам місцевої адміністративної влади; гарантування порядку і спокою на місцях та забезпечення політичних і громадських прав особи; виконання інших поточних справ, що стосуються відомства внутрішніх справ.

Очолював установу завідувач Відділу внутрішніх справ, який підпорядковувався безпосередньо Директорії УНР. Йому надавались права, що належали міністру внутрішніх справ. За саботаж, навмисне невиконання або перешкоджання виконанню наказів завідувача Відділу внутрішніх справ винні особи (як урядовці, так і приватні), підлягали відповідальності за законами військового часу.

Проте широко розгорнути діяльність новому державному правоохоронному органу не вдалося. Всі зусилля Відділу спрямовувались переважно на допомогу військовій владі щодо організації повстанської армії та задоволення її потреб. 14 грудня 1918 р. Відділ внутрішніх справ було реформовано у Комісарство з внутрішніх справ, а 26 грудня 1918 р. замість нього створено Міністерство внутрішніх справ УНР.

Політико-правові підходи держави до проблеми організації системи правоохоронних органів, як і до проблем охорони правопорядку та боротьби зі злочинністю, можна з'ясувати, проаналізувавши спеціальні закони та підзаконні нормативно-правові акти. Із цього аналізу насамперед впливає така принципова позиція Директорії, як заміна органів державної влади, зокрема органів внутрішніх справ у центрі і на місцях, які функціонували за часів гетьманської

Української Держави, на нові органи, віддані справі Української Народної Республіки. Нормативно-правовими актами, в яких знайшла відображення ця позиція, є наказ Директорії № 411 про створення Відділу внутрішніх справ при Директорії від 10 грудня 1918 р, Постанова Ради Народних Міністрів про скасування Департаменту варті Міністерства внутрішніх справ та про утворення на- томість Адміністративно-політичного департаменту від 3 січня 1919 р., Закон про скасування інституту державної варті і сформування народної міліції від 4 січня 1919 р., постанова Директорії про звільнення урядовців усіх відомств, призначених за часів Гетьманщини.

Зазначимо, що Директорія, на відміну від Української Центральної Ради, за якої міліція не була підпорядкована Генеральному секретарству (міністерству) внутрішніх справ, стала на принципову позицію, згідно з якою відновлена народна міліція відразу ж була підпорядкована Міністерству внутрішніх справ УНР [313, с.43].

Зважаючи на загрозливу криміногенну ситуацію, яка склалася в того- часній УНР, дотримуючись політики посилення охорони правопорядку в державі, забезпечення законності, громадського порядку і спокою на місцях, захисту прав особи та її життя, народного добра та майна громадян від злочинних посягань, Директорія та її Уряд пішли шляхом створення нового правоохоронного органу - Коша охорони республіканського ладу, ухваливши 28 лютого 1919 р. відповідний Закон [314]. Згідно із цим Законом Кош мав діяти поряд з народною міліцією, перебуваючи у безпосередньому підпорядкуванні Міністерства внутрішніх справ, і спочатку (до видання статуту Коша), його діяльність мала провадитись на підставі інструкцій і розпоряджень міністра внутрішніх справ.

Ще одним політико-правовим підходом Директорії та Уряду УНР стала політика залучення до охорони правопорядку і боротьби зі злочинністю народних формувань самоохорони і охорони порядку, що було спричинено тими самими чинниками, які зумовили потребу у створенні Коша охорони республіканського ладу. Цей підхід визначено виданим Радою Народних Міністрів наказом про народну самоохорону від 11 червня 1919 р.

До принципів політико-правових підходів держави до вирішення проблеми організації системи правоохоронних органів слід віднести забезпечення органів охорони правопорядку нормативно-правовою базою щодо організаційно-правових засад їх діяльності. Вони відображені в таких нормативно-правових актах Директорії, Ради Народних Міністрів та МВС УНР, як Коротка інструкція для міліціонера від 18 червня 1919 р., Закон про тимчасові штати народної міліції від 25 липня 1919 р., Інструкція для чинів народної міліції Української Народної Республіки, 1919 р., Закон про тимчасові штати та Статут Кошу охорони республіканського ладу від 25 липня 1919р., Статут Кошу охорони республіканського ладу (серпень 1919 р.).

В роки українських визвольних змагань процеси державотворення відбувались й на західноукраїнських землях, які до завершення першої світової війни входили до складу Австро-Угорської імперії. Західноукраїнську Народну Республіку (ЗУНР, з січня 1919 року - Західна Область Української Народної Республіки - ЗОУНР) було створено після розпаду Австро-Угорщини на теренах Західної України, що входила до складу колишньої імперії. В умовах розпаду останньої 18 жовтня 1918 р. українські депутати австрійського парламенту, сеймів Галичини та Буковини, представники українських політичних партій на своєму засіданні у Львові заснували Українську Національну Раду. 19 жовтня вона ухвалила резолюцію про утворення на українських етнічних землях, що входили до складу Австро-Угорщини (Галичина, Буковина, Закарпаття), української держави.

Попри нетривалий час існування, а також те, що вона постійно вела бойові дії, у ЗУНР було сформовано дієві урядові та інші державні інституції, зокрема й правоохоронні органи, куди входили державна жандармерія та народна міліція.

9 листопада 1918 р. було сформовано уряд ЗУНР - Державний Секретаріат, який очолив К. Левицький. На початковому етапі сюди входило 14 галузевих секретарств (міністерств), але вже наприкінці листопада 1918-го їх кількість було скорочено до десяти. Як і будь-яка держава, ЗУНР не могла існувати без власних правоохоронних органів, зокрема, внутрішніх справ, відтак, до складу уряду

ввійшло й відомство внутрішніх справ, яке очолив державний секретар. Специфікою їх створення було те, що вони формувались відповідно до вимог військового стану, запровадженого в державі. Про те, що його формуванню приділялась особлива увага, свідчить той факт, що у списку держсекретарів першим було названо саме керівника державного секретарства внутрішніх справ.

Після проголошення ЗУНР, зважаючи на ліквідацію колишніх органів влади, зокрема - поліції (жандармерії), для охорони правопорядку в багатьох населених пунктах за ініціативи місцевих комісарів почалось створення загонів народної міліції як органів самооборони даної громади, органів охорони порядку [315, с. 40], які формувались на добровільних засадах. Утворення народної міліції у перші листопадові дні відбувалось переважно стихійно. Її організація та функції не були чітко регламентовані державою. Але, зважаючи на те, що діяльність міліції не суперечила діяльності жандармерії, її створення не заборонялось жодним правовим актом. Навесні 1919 р. загальна чисельність народної міліції становила близько 3 тисяч осіб. Згодом частину міліцейських відділів було реорганізовано в жандармські.

Проте це були недержавні інституції, які не могли забезпечити ладу на всій території ЗУНР. Тому Українська Національна Рада - вищий орган законодавчої влади ЗУНР - 6 листопада 1918 р. ухвалила рішення про створення Корпусу державної жандармерії.

Її очолювала команда державної жандармерії на чолі з головним комендантом (спочатку Л. Індишевський, а з лютого 1919 року О. Красіцький). У повітах створювалися команди жандармерії, які очолювалися повітовими командирами (комендантами). Останнім підлягали сільські і міські станиці жандармерії.

Слід зазначити, що в перші дні після Листопадового зриву формування української жандармерії також відбувалось переважно стихійно (часто на власний розсуд новоствореної місцевої адміністрації) і супроводжувалось роззброєнням австрійських жандармських відділень та їх українізацією. Тому з метою впорядкування створення української державної жандармерії (на

матеріальній базі розпущеної австрійської) керівництво ЗУНР ухвалило низку нормативних актів.

Так, правовою підставою діяльності корпусу української жандармерії на початковому етапі існування став закон колишньої Австро-Угорщини 1894 р. Згідно з цим документом державна жандармерія стосовно бойової підготовки, добору і вишколу командних кадрів, оперативного керівництва тощо підпорядковувалась Державному секретаріату військових справ.

Жандармський корпус було реорганізовано згідно з ухваленим УНРадою Законом про жандармерію від 15 лютого 1919 р. Щодо служби публічної безпеки, то жандармерія підпорядковувалась повітовим комісарам, по службовій лінії – своєму командуванню, а в останній інстанції в усіх справах – Державному секретаріату внутрішніх справ ЗОУНР. Закон визначав структуру органів державної жандармерії, установлював термін служби, який мав бути не менше чотирьох років, порядок використання зброї, права та обов'язки службовців.

Закон передбачав соціальний захист працівників жандармерії та членів їхніх сімей, а саме: забезпечення житлом, призначення пенсій за вислугу років та у зв'язку із втратою працездатності під час проходження служби, нарахування пенсій та разових грошових виплат удовам і дітям жандарма у разі його загибелі під час виконання службових обов'язків.

Як уже зазначалось, специфікою створення української державної жандармерії як складової органів внутрішніх справ ЗУНР був її військовий устрій. Жандарми підпорядковувались військовим дисциплінарним статутам і судочинству.

До функцій державної жандармерії належали: охорона громадської безпеки, боротьба зі шпигунством і дезертирством, охорона військового майна і комунікацій, військового тилу, проведення реквізицій в інтересах галицької армії. Для загального керування справами жандармерії при Державному секретаріаті внутрішніх справ було утворено «6-й відділ жандармерії і поліції», який очолив отаман Ю. Волощук. Видатки на організацію та утримання жан-

дармерії покладались на державу і мали бути враховані у бюджеті Державного секретаріату внутрішніх справ.

Визначення загальної чисельності державної жандармерії належало до компетенції державного секретаря внутрішніх справ, а чисельності окремих станиць - комендантів жандармерії разом з державними повітовими комісарами. Навесні 1919 р. у жандармерії несли службу 6 булавних старшин, 25 сотників і хорунжих, 1000 жандармів і 4000 пробних жандармів (пробними називали правоохоронців-стажистів, які проходили спеціальний вишкіл). Територіально державна жандармерія поділялася на 23 відділи. До її складу входили окружні та повітові команди, міські та сільські станиці.

Значна увага приділялась питанню підготовки кадрів. З метою вишколу військовиків, у Станіславові, при Команді державної жандармерії була організована спеціальна жандармська школа, до навчання у якій запрошувались національно-свідомі особи, що перебували у війську і зголосилися на службу в жандармерії [315, с. 38-39].

Після встановлення (у червні 1919 р.) в ЗОУНР диктатури державну жандармерію було підпорядковано Начальній команді Української Галицької Армії (УГА), а згодом перепідпорядковано Військовій канцелярії Диктатора.

Невдовзі після створення ЗУНР зазнала військових ударів з боку Польщі, Румунії і Чехословаччини. Більшість території країни окупували іноземні війська. Станом на середину 1919 р. ситуація стала критичною, а контрнаступи армії приносили лише тимчасові успіхи.

У липні 1919 р. уряд ЗОУНР та Українська Галицька Армія під натиском польського війська змушені були перейти на територію Наддніпрянської України. Разом з ними терени ЗОУНР залишили й правоохоронні структури, зокрема і державна жандармерія.

Перед переходом на територію Наддніпрянської України державна жандармерія нараховувала 31 старшину (офіцери), 1000 професійних жандармів, 400 пробних (стажистів) та 3000 міліціонерів. Після відбуття уряду ЗОУНР та УГА за Збруч державну жандармерію було перейменовано у Народну Сторожу. Ця

зміна терміну була вимушеною - щоб не нагадувати населенню слово «жандармерія» - назву колишнього карального органу Російської імперії. На цьому етапі Народна Сторожа складалась з 8 відділів, працівники яких пильнували безпеку і несли допоміжну військову службу в районах розташування УГА. У прифронтових смугах під час загального відступу Народна Сторожа виконувала військово-поліційні функції, а часто і контролювала окремі ділянки фронту.

Восени 1919 р. після втрати Армією УНР (під натиском більшовицьких військових частин) майже усієї території країни, уряд ЗОУНР відбув до Відня. А у грудні 1919-го керівництво ЗОУНР на знак протесту проти переговорів УНР з Польщею в односторонньому порядку розірвало Акт про злуку з Наддніпрянською Україною, після чого еміграційний західноукраїнський (закордонний галицький) уряд, створений у липні 1920 р., повернувся до старої назви держави - ЗУНР. Остаточо державні органи ЗУНР, що були позбавлені власної території ще з середини 1919-го, припинили існування у травні 1923 р., коли було розпущено уряд, усі державні органи та установи, ліквідовано дипломатичні представництва і місії ЗУНР [316, с. 37].

Таким чином аналіз вищевикладеного дозволяє висновувати, що за часів Української Центральної Ради, Української держави гетьмана П.П. Скоропадського, керівництва УНР за доби Директорії, ЗУНР керівництвом зазначених держав постійно здійснювало заходи, спрямовані на нормативно-правове та організаційне забезпечення діяльності правоохоронних органів, на забезпечення законності, охорони правопорядку та боротьби зі злочинністю. Крім того ми можемо зробити висновок, що у зазначений історичний період міжнародна співпраця не знайшла свого відображення у діяльності правоохоронних органів України, що зумовлено перш за все нетривалим строком існування української держави часів української національно-демократичної революції. Крім того УНР, ЗУНР формувалися і діяли за умов надзвичайно несприятливих міжнародних обставин, пов'язаних з збройним протистоянням радянським військам та білогвардійцям, війною з Польщею.

Вивчення історичного досвіду організації охорони правопорядку і розбудови органів внутрішніх справ за різними етапами існування державності періоду українських визвольних змагань дозволяє більш предметно окреслити основні завдання у визначенні напрямків та форм боротьби зі злочинністю. Питання організації міжнародної співпраці органів внутрішніх справ у протидії транснаціональній злочинності постали за нових історичних умов пов'язаних зі становлення та розвитком незалежної української держави.

РОЗДІЛ 3.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ, ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ НАПРЯМКИ І ФОРМИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ СУВЕРЕННОЇ УКРАЇНИ

3.1. Історичні передумови створення та основні складові договірно-правової бази співробітництва органів внутрішніх справ України з правоохоронними органами зарубіжних країн.

З часу проголошення незалежності України, 24 серпня 1991 року, спираючись на Декларацію про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року та Акт проголошення незалежності, Верховна Рада, Президент, Уряд України повсякчас приділяють увагу протидії злочинності та корупції в державі. За цей час створено відповідну нормативно-правову базу, підписано та ратифіковано низку міжнародних конвенцій про міждержавне співробітництво, створені спеціальні структури для боротьби з організованою злочинністю та корупцією. Набуття Україною незалежності потребувало також налагодження міжнародного співробітництва з міжнародними організаціями та правоохоронними структурами інших країн для боротьби зі злочинністю.

Крах СРСР привів до розпаду існуючого раніше загального соціально-економічного і правового простору, єдиної правоохоронної системи союзних республік, що входили до його складу. Наслідком цього стало стрімке зростання злочинності, особливо її організованих форм, і вихід її за межі національних кордонів колишніх республік СРСР. На відміну від соціально-економічного і правового, культурного — загальнокримінальний простір не лише зберіг спільну територію свого існування, але і навіть розширив її за рахунок смикання з організованою злочинністю країн близького та далекого зарубіжжя, чому неабиякою мірою сприяла «прозорість» кордонів між країнами новоствореної Співдружності Незалежних Держав (далі СНД).

При цьому значна кількість кримінальних співтовариств тепер уже самостійних держав активно налагоджують міждержавні і транснаціональні зв'язки. Впродовж всього пострадянського періоду в динаміці і структурі злочинності країн СНД відмічаються схожі тенденції, які являють реальну загрозу їх економічному розвитку і національній безпеці.

Характерною особливістю їх діяльності є те, що якщо спочатку, користуючись «прозорістю» кордонів, відмінністю норм кримінального і карно-процесуального законодавства в державах-учасниках СНД, зміцнення цих зв'язків обумовлювалося прагненням членів організованих злочинних угруповань уникнути відповідальності за вчинені на території цих країн злочини, то в наступні роки відбувається їх загальна консолідація, перш за все для проникнення у владу, створення умов для відмивання злочинно нажитих доходів, розкрадання бюджетних коштів, незаконного заволодіння великими промисловими об'єктами, намаганням контролювати цілі галузі економіки, досягнення інших злочинних цілей.

З набуттям незалежності ці проблеми набули особливої актуальності і для України, яка на Заході отримала спільні кордони з Європейським Союзом, а на Сході – з Російською Федерацією, Республікою Білорусь, які, як і наша держава, є членами Співдружності Незалежних Держав. У зв'язку з цим, з одного боку, злочинці, користуючись «прозорістю» кордонів СНД, після скоєння злочину в Україні частенько переховуються від правосуддя на території іншої держави – члена Співдружності (і навпаки). З іншого боку, через територію України проходять канали нелегального переміщення на територію Євросоюзу наркотиків, зброї, іммігрантів, «живого товару» і т. ін. Внаслідок цього, за своїм геополітичним становищем, Україна стала стратегічним плацдармом для транснаціональної злочинності.

У зв'язку з цим одним з пріоритетних напрямів діяльності держав-членів СНД, в тому числі і України, їх правоохоронних органів, стала боротьба з транснаціональними видами організованої злочинності. Це обумовлено тим, що боротьба з такими видами злочинів може бути ефективною лише при єдності

дій правоохоронних органів більшості держав, побудови загального правового механізму, що дозволяє реально здійснювати принципи міжнародної співпраці в боротьбі із злочинністю, забезпечення правопорядку, охорони прав і законних інтересів громадян.

Боротьба зі злочинністю традиційно розуміється як єдність профілактичної та правоохоронної діяльності. З самого початку становлення незалежної України державна організація боротьби зі злочинністю включає в себе створення відповідної нормативно-правової бази, інформаційно-аналітичну діяльність, програмно-цільове планування боротьби зі злочинністю, організаційно-ресурсне та кадрове забезпечення, контроль виконання та прийняття необхідних управлінських рішень з урахуванням соціально-економічної та криміногенної обстановки. Ці напрямки діяльності витікають із правоохоронної функції демократичної, правової держави. Основні завдання у виконанні цих правоохоронних функцій у новоствореній державі Україна були покладені на МВС, основною складовою якого є міліція, яке після проголошення незалежності стала самостійним державним органом і вийшла з підпорядкування МВС СРСР.

Політичне, економічне та соціальне оновлення суспільства в процесі побудови демократичної правової держави потребувало приведення правових, організаційних, структурних та інших засад функціонування МВС України відповідно до нових умов їх діяльності та розвитку. Криміногенна ситуація, що склалася в Україні одразу після здобуття незалежності, визначалась глибокою соціально-економічною кризою, яка охопила усі сфери суспільного життя: економіку, політику, ідеологію, мораль. Зростання злочинності досягло рівня реальної загрози національній безпеці України.

Все це висунуло перед правоохоронними органами, в тому числі і перед міліцією, нові завдання, зумовило необхідність перегляду стратегічних напрямів їх діяльності, пошуку нових підходів до організації та здійснення охорони громадського порядку і боротьби зі злочинністю, які б відповідали сучасній обстановці та тенденціям її розвитку. Законодавче забезпечення вирішення усіх цих завдань правоохоронних органів молодій незалежній державі з самого

початку було в полі зору Президента, Верховної Ради та Кабінету Міністрів України. Керівництво незалежної держави з перших днів своєї діяльності виходило з того, що обов'язковою умовою ефективного функціонування правоохоронних органів, виконання ними покладених законом функцій, дотримання посадовими та службовими особами цих органів законності, забезпечення реалізації прав і свобод людини та громадянина є чітка правова регламентація їх діяльності [317, с. 9].

Ураховуючи об'єкт нашого дослідження надамо характеристику основних складових нормативно-правової бази міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ в контексті становлення та розвитку державотворчих процесів новонародженої української держави.

Першим серед основних нормативних актів, що регламентують діяльність сучасної міліції України, став Закон України «Про міліцію», прийнятий ще за часів УРСР, 20 грудня 1990 року [318]. Поява цього закону, невдовзі після прийняття Декларації про державний суверенітет України, була зумовлена багатьма факторами, серед яких найважливіше місце посідає необхідність встановлення верховенства законності в діяльності міліції.

Історичне значення цього закону полягає в тому, що він визначає зміст, завдання та принципи діяльності міліції України, на початку її становлення як правоохоронного органу незалежної держави так і на сучасному етапі, а також її відмінні риси від міліції України часів радянського тоталітаризму. Життєвість і соціальна цінність приписів цього закону неоднакова, тому надалі цей закон неодноразово доповнювався, а окремі статті змінювались. Незважаючи на це, закон створив реальні передумови для того, щоб міліція України стала авторитетним і ефективно діючим озброєним органом державної виконавчої влади, належним чином охороняючи права та свободи громадян.

Законом України «Про міліцію» визначається, що співробітництво у сфері діяльності міліції між Міністерством внутрішніх справ України та відповідними органами інших держав і міжнародними організаціями поліції здійснюється відповідно до законодавства України, міжнародних договорів

України, а також установчих актів та правил міжнародних організацій поліції, членом яких є Україна [318, ст.8]. **Зазначене положення, на нашу думку, дає можливість здійснити класифікацію нормативно-правової бази міжнародного співробітництва міліції України, поділивши її на дві основні складові – національну та міжнародну.**

Характеризуючи національну складову нормативно-правової бази міжнародного співробітництва МВС, створену в період новітньої історії української державності, передусім необхідно виділити ті **публічно-правові акти, які в комплексі визначають державну політику і стратегію, регулюють питання боротьби з організованою злочинністю та корупцією, становлять правову основу діяльності органів внутрішніх справ в тому числі і такого важливого напрямку як організація міжнародного співробітництва.**

До таких віднесено засновані на конституційних засадах юридичні норми практично всіх трьох гілок державної влади (законодавчої, виконавчої та судової): Конституція України, вищезазначений Закон України «Про міліцію», інші законодавчі акти України, постанови Верховної Ради України; укази, розпорядження, доручення Президента України; постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України; інші нормативно-правові акти у сфері боротьби з організованою злочинністю та корупцією. Їх розвиток набув висвітлення в нормативних актах місцевих органів самоврядування, державних адміністрацій, Генеральної прокуратури, центральних правоохоронних міністерств, відомств, в тому числі і МВС України, та їх територіальних структур.

Пристаюючи до характеристики зазначеної складової нормативно-правового забезпечення співробітництва правоохоронних органів України у боротьбі зі злочинністю необхідно зазначити, що після здобуття незалежності, протягом 1991-95 рр. активно проходив процес формування нормативно-правової бази боротьби зі злочинністю, в тому числі і з її організованими та транснаціональними формами. Так організаційно-правові засади боротьби з

організованою злочинністю та корупцією було регламентовано чинним законодавством України, зокрема законами України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» та «Про боротьбу з корупцією». Так у ст. 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» визначено систему органів, що здійснюють боротьбу з організованою злочинністю, яку становлять:

- спеціально створені для боротьби з організованою злочинністю державні органи (Головне управління по боротьбі з організованою злочинністю МВС України і Головне управління по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю СБУ);

- державні органи, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю в межах виконання покладених на них інших основних функцій (органи прокуратури, митні органи, органи Держприкордонслужби України, органи ДПА, державної контрольно-ревізійної служби, органи і установи виконання покарань, розвідувальний орган Міноборони України)

Крім того у ст. 7 зазначеного Закону України передбачається, що «міжнародне співробітництво у сфері боротьби з організованою злочинністю ґрунтується на нормах міжнародного права і чинного законодавства України, міждержавних і міжурядових договорах, двосторонніх відомчих угодах» [319].

Також доречно вказати, що у сфері боротьби з організованою злочинністю Головне управління по боротьбі з організованою злочинністю МВС України і Головне управління по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю СБУ взаємодіють із Нацбанком України, Мінфіном України, Держмитслужбою України, Фондом держмайна України, Антимонопольним комітетом України, спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у справах охорони державного кордону України та іншими міністерствами й відомствами. [319, ст. 18].

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про боротьбу з корупцією» боротьбу з корупцією здійснюють відповідні підрозділи МВС України, податкової міліції, СБУ, органів прокуратури, військової служби правопорядку в Збройних

Силах України та інші органи і підрозділи, створювані для боротьби з корупцією згідно з чинним законодавством України [320].

Слід зауважити, що становлення та розвиток новонародженої української держави призвело до розширення її зовнішніх зв'язків, що, в свою чергу, підвищило роль міжнародного права і викликало необхідність належного правового забезпечення таких зв'язків, в тому числі і в сфері міжнародного співробітництва правоохоронних органів України з компетентними органами інших держав, міжнародними організаціями у боротьбі з транснаціональною злочинністю.

Це стало абсолютно новим напрямком діяльності органів внутрішніх справ України, зумовленим тим, що вони стали правоохоронним органом суверенної держави. Справа в тому, що за радянських часів, одразу у перші повоєнні роки був знов підтверджений порядок, за яким вони не мали права здійснювати безпосередньо заходи з міжнародної взаємодії у межах своєї компетенції. Це було зумовлено тим, що зносини державних установ СРСР і їх посадових осіб з установами і посадовими особами іноземних держав здійснювалось через Міністерство закордонних справ СРСР [321].

Вдаючись до історичного екскурсу зазначимо, що вперше порядок зносин урядових установ і посадових осіб Союзу РСР і союзних республік з урядовими установами і посадовими особами іноземних держав був встановлений Постановою ЦВК та РНК СРСР від 27 серпня 1926 року. [321, арк. 235].

Крім того у наступному було визначено, що при наданні правової попитаннях, пов'язаних з порушенням кримінального переслідування, проведенням дізнання і попереднього слідства, видачі і перевезення виданих осіб, повідомлення про результати кримінального переслідування і всім іншим питанням, пов'язаним з роботою органів прокуратури, державної безпеки, Міністерства внутрішніх справ зносини організовуються через Прокуратуру СРСР [322, арк. 131]. Крім того Прокуратурою СРСР про узгодженню з МВС СРСР і КДБ при Раді Міністрів СРСР затверджувалась інструкція про порядок виконання доручень про надання правової допомоги органами Прокуратури,

МВС і КДБ [322, арк.132]. Зазначений порядок у своїй більшості був пов'язаний з виконанням договорів, укладених з державами так званого «соціалістичного» табору.

Звичайно, що такий порядок не сприяв оперативному та ефективному встановленню міжвідомчої взаємодії з відповідними правоохоронними органами інших держав, особливо країн з ринковою економікою.

Аналіз діючої нормативно-правової бази на основі якої здійснюється організація міжнародної діяльності органів внутрішніх справ протягом новітньої історії становлення та розвитку незалежної української держави дає можливість систематизувати і визначити її основні складові.

Відтак зазначимо, що співробітництво органів внутрішніх справ України з правоохоронними органами іноземних держав та міжнародними організаціями здійснюється відповідно до Конституції України, законів України, міжнародних договорів України, актів Президента України і Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України, інших міжнародно-правових документів України.

Перш за все необхідно наголосити, що **Конституція України** містить ряд норм, пов'язаних із міжнародними договорами України. Так, відповідно до статті 9 Конституції передбачено, що чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України [323].

Необхідно зауважити, що основоположними документами, які унормували процедури укладання а також припинення дії міжнародних договорів на теренах новонародженої держави стали **Закони України** «Про правонаступництво України» від 12 вересня 1991 року [324], «Про дію міжнародних договорів на території України» від 10 грудня 1991 року [325], «Про міжнародні договори України» від 22 грудня 1993 року [326] та, безумовно, Віденська Конвенція про право міжнародних договорів 1969 р., яка стала частиною національного законодавства України, оскільки Указом Президії Верховної Ради УРСР від 14 квітня 1986 р. № 2077-XI «Про

приєднання Української Радянської Соціалістичної Республіки до Віденської конвенції про право міжнародних договорів» було надано згоду на її обов'язковість [327].

Крім того до нормативно-правової бази, що була сформована протягом становлення та розвитку української державності і яка в сучасних умовах використовується щодо організації міжнародного співробітництва за основними напрямками діяльності МВС України необхідно віднести низку Законів України серед яких: «Про інформацію» від 02.10.1992 № 2657-XII [328], «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» від 21.01.1994 № 3857-XII [329], «Про дипломатичну службу» від 20.09.2001 № 2728-III [330], «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 № 1861-VI [331].

Важливим кроком на шляху унормування міжнародної діяльності новонародженої держави стали **Укази та Розпорядження Президента України** серед яких необхідно визначити ті, що стали складовою нормативно-правової бази міжнародного співробітництва правоохоронних органів України, а саме: Указ Президента України від 28 серпня 1993 року № 357/93 «Про службові відрядження за кордон посадових осіб органів виконавчої влади» [332], Указ Президента України від 30.03.1995 № 270/95 «Про затвердження Положення про порядок роботи з законопроектами та іншими документами, що вносяться Президентом України на розгляд Верховної Ради України» [333], Розпорядження Президента України від 30.05.1997, № 221/97-рп «Про порядок проведення експертизи і підготовки на підпис Президентів України законів України» [334], Указ Президента України від 26.02.1998 № 153/98 «Про дипломатичний та службовий паспорти України» [335], Указ Президента України від 15.11.2006, № 970/2006 «Про Положення про порядок підготовки та внесення проектів актів Президента України» [336].

Особливого значення у цьому переліку мав Указ Президента України від 18 вересня 1996 року №841 «Про заходи щодо вдосконалення координації діяльності органів виконавчої влади у сфері зовнішніх зносин», метою якого є

забезпечення цілісності зовнішньополітичного курсу держави, узгодженості дій органів виконавчої влади України у сфері зовнішніх зносин, неухильного додержання ними відповідних положень Конституції України, основних напрямів зовнішньої політики України, визначених Верховною Радою України, Закону України «Про міжнародні договори України» [337].

Важливого значення для організаційного забезпечення міжнародного напрямку діяльності органів внутрішніх справ мали і **постанови Кабінету Міністрів України** серед яких : «Про вдосконалення порядку здійснення службових відряджень за кордон» від 11 грудня 1992 р. № 698 [338], «Про затвердження Положення про порядок укладення, виконання та денонсації міжнародних договорів України міжвідомчого характеру» від 17 червня 1994 р. № 422 [339], «Про затвердження Правил оформлення і видачі паспортів громадянина України для виїзду за кордон і проїзних документів дитини, їх тимчасового затримання та вилучення» від 31.03.1995 № 231 [340], «Про затвердження Положення про умови матеріального забезпечення осіб, направлених за кордон на навчання» від 04.03.1996 № 287 [341], «Про деякі питання удосконалення роботи з координації діяльності органів виконавчої влади у сфері зовнішніх зносин» від 03.12.2001 № 1629 [342], «Про затвердження Правил підготовки проектів актів Кабінету Міністрів України» від 06.09.2005 № 870 [343], «Про затвердження порядку здійснення офіційного перекладу багатосторонніх міжнародних договорів України на українську мову» .від 17.06.2006 № 353 [344], «Про затвердження Регламенту Кабінету Міністрів України» від 18.07.2007 № 950 [345], «Про суми та склад витрат на відрядження державних службовців, а також інших осіб, що направляються у відрядження підприємствами, установами та організаціями, які повністю або частково утримуються (фінансуються) за рахунок бюджетних коштів» від 02.02.2011 № 98 [346].

Реалізація вимог цих нормативно-правових актів в роботі відповідних підрозділів органів внутрішніх справ дозволила суттєвим чином упорядкувати

організацію міжнародної діяльності МВС України як одного з органів виконавчої влади нашої країни.

Як вже зазначалося вище, важливу роль в організації міжнародної співпраці у боротьбі з найбільш небезпечними видами транснаціональної злочинності на глобальному (універсальному) рівні виконує Міжнародна організація кримінальної поліції – Інтерпол, одним з головних завдань якого, відповідно до його Статуту, є забезпечення найширшої співпраці між зацікавленими органами кримінальної поліції у межах чинного національного законодавства країн – учасниць Інтерполу і у відповідності до положень Всесвітньої декларації з прав людини [347].

Після утвердження України як незалежної держави, Уряд України наприкінці 1992 року прийняв рішення та звернувся до Генерального секретаріату з проханням прийняти Україну до Інтерполу [348]. Прийняття України до Інтерполу відбулося 4 листопада 1992 року на 61-й сесії Генеральної асамблеї Інтерполу (м. Дакар, Сенегал).

Наступним кроком на шляху створення нормативно-правової бази організації міжнародного співробітництва стало унормування діяльності спеціального підрозділу, який би відповідав за забезпечення взаємодії на цьому напрямку оперативно-службової діяльності правоохоронних органів.

Цим нормативно-правовим актом стала постанова КМУ від 25 березня 1993 «Про Національне центральне бюро Інтерполу», якою встановлювалося, що взаємодія правоохоронних органів України з компетентними органами зарубіжних держав щодо вирішення питань боротьби із злочинністю, що має транснаціональний характер або виходить за межі країни, здійснюється лише через Національне центральне бюро Інтерполу. Міністерство внутрішніх справ виступає як Національне центральне бюро Інтерполу [349]. Цією постановою, якою також було затверджено Положення «Про Національне центральне бюро Інтерполу» [350], а наказом від 15 лютого 1995 року № 104 в структурі головних управлінь, управлінь МВС України в Криму,

областях, містах Києві та Севастополі були створені підрозділи Укрбюро Інтерполу [351].

На нашу думку до складових системи нормативно-правового забезпечення міжнародної діяльності правоохоронних органів необхідно віднести низку державних програм та концепцій щодо протидії найбільш небезпечним видам злочинності, які мали транснаціональний характер та корупції, якими визначалися конкретні напрямки та завдання їх діяльності.

Відтак, логічним продовженням діяльності органів законодавчої та виконавчої влади України для укріплення правопорядку та законності, забезпечення нормативної бази функціонування МВС було прийняття однієї з перших в незалежній державі довгострокової Державної програми боротьби зі злочинністю, затвердженої постановою Верховної Ради України від 25 червня 1993 року. Ця програма була прийнята з урахуванням надзвичайно складної криміногенної обстановки в державі в перші роки незалежності, зростання злочинності, особливо у сфері економіки, з метою ефективної комплексної боротьби з цими негативними явищами. Вона стала першим в історії нашої держави документом, який включав вагомі організаційні та практичні заходи, конкретні завдання державним органам, науковим організаціям, трудовим колективам, громадським організаціям для протидії злочинності [317, с. 16].

З метою забезпечення виконання органами і підрозділами внутрішніх справ зазначеної Програми наказом МВС України, в числі іншого, були визначені заходи щодо організації міжнародного співробітництва, які передбачалося розширити рамки правового співробітництва України з іншими державами у рамках міждержавних організацій з прав людини та боротьби із злочинністю; створення в системі МВС Національного центрального бюро Інтерполу в Україні; введення штатних посад представників МВС в державах, з якими Україна має спільні інтереси у сфері боротьби із злочинністю [352].

У подальшому, однією з форм нормативно-правового забезпечення боротьби зі злочинністю стали комплексні програми, серед яких Комплексна цільова програма боротьби зі злочинністю на 1996-2000 рр. [353], та

Комплексна програма профілактики злочинності на 2001-2005 рр. [354]. В кожній з них визначалися конкретні заходи щодо організації міжнародного співробітництва на зазначеному напрямку діяльності. МВС України у свою чергу, забезпечило організацію виконання вимог зазначених програм. Зокрема, ними передбачалося спільно з МЗС України, СБУ, Генеральною прокуратурою, Держкомкордоном України та іншими міністерствами та відомствами, підготовка пропозицій державам-учасникам СНД щодо участі у спільній підготовці цільових міжнародно-правових угод та програм щодо посилення боротьби зі злочинністю, і передусім з її організованими формами, тероризмом, незаконним обігом зброї, наркотичних засобів, контрабандою, нелегальною міграцією, крадіжками культурних та історичних цінностей та вантажів на всіх видах транспорту, а також у сфері економіки.

Також МВС України взяло на себе зобов'язання прийняти активну участь у розробці правових актів щодо приведення законодавства України у відповідність з конвенціями Ради Європи, іншими актами міжнародного права з питань боротьби зі злочинністю, до яких приєдналася Україна [355, арк.25-26].

Крім того у зазначений історичний період було прийнято низку програм щодо протидії найбільш небезпечним видам злочинності, які мали транснаціональний характер. Серед них слід звернути увагу на Національну програму протидії зловживанню наркотичними засобами та їх незаконному обігу на 1994-1997 рр. [356], Програму реалізації державної політики у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів на 2003-2010 роки [357], Програму боротьби з нелегальною міграцією на 1996-1997 рр. [358], Програму боротьби з нелегальною міграцією на 1999-2000 роки [359] та ін., які теж передбачали організацію міжнародної співпраці у зазначених сферах, в тому числі і на рівні взаємодії правоохоронних органів.

Характеризуючи історичний процес формування нормативно-правової бази міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ у сфері боротьби з корупцією, як одного з найнебезпечніших видів транснаціональної

злочинності, необхідно зазначити, що разом із зазначеним вище Законом України «Про боротьбу з корупцією» 1995 року, протягом 1998-2005 рр. основним програмним документом із протидії корупції була Концепція боротьби з корупцією на 1998-2005 роки [360]. Крім того у цьому переліку необхідно зазначити укази Президента України від 6 лютого 2003 року № 84 «Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією» [361] та від 9 лютого 2004 року № 175 «Про систему заходів щодо усунення причин та умов, які сприяють злочинним проявам і корупції» [362].

Ураховуючи завершення терміну реалізації зазначеної вище Концепції, на виконання Програми Кабінету Міністрів України «Назустріч людям», затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2005 року за № 115, Мінюстом спільно з іншими центральними органами виконавчої влади України було розроблено Концепцію подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності», яку схвалено Указом Президента України від 11 вересня 2006 року за № 742/2006. Концепція визначала стратегію дій органів державної влади в цій сфері на перспективу, ураховувала нагальні потреби того часу та забезпечила імплементацію положень міжнародних правових документів із питань боротьби з корупцією, підписаних Україною [363].

Принагідно зазначимо, що важливим кроком на шляху антикорупційної реформи в Україні став 2002 рік, коли після засідання Координаційного комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президентові України, було дано доручення розробити проект Закону про засади запобігання і протидії корупції.

Крім того 12 грудня 2003 року у м. Меріда (Мексиканські Сполучені Штати) Україна підписала Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти корупції та Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією [364-365], які були ратифіковані Верховною Радою України 18 листопада 2006 року [366]. Згідно цієї Конвенції, держави учасниці зобов'язуються посилити заходи щодо запобігання та боротьби з корупцією, а також міжнародне співробітництво в цій

сфері. Приєднавшись до конвенцій Україна також взяла на себе зобов'язання сприяти вжиттю й посиленню заходів, спрямованих на більш ефективне й дієве запобігання корупції та боротьбу з нею, а також реформувати своє законодавство в даній сфері.

Відтак, підтвердженням послідовного нарощування зусиль держави на зазначеному напрямку стало прийняття пакету антикорупційних законів, а саме: Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» [367], Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» [368], Закону України «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» [369], що, в свою чергу, символізує готовність політичних сил країни до реальних дій у сфері запобігання та протидії корупції в державі. Результатом роботи по приведенню низки законодавчих актів України у відповідність до сучасного антикорупційного законодавства став Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 17 травня 2012 року [370].

Необхідно відзначити, що Закон України «Про засади запобігання та протидії корупції» відображає та враховує міжнародні правові вимоги та стандарти, досвід країн у сфері запобігання та протидії корупції і дає можливість розвивати всебічне міжнародне співробітництво правоохоронних органів нашої держави у боротьбі з цим найнебезпечнішим проявом транснаціональної організованої злочинності.

В сучасних умовах, органи внутрішніх справ беруть безпосередню участь у реалізації вимог Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» та Державної програми в цій сфері на 2011-2015 роки [371] відповідно до положень Національної антикорупційної стратегії, схваленої Президентом України [372]. З цією метою було видано відомчі нормативні акти, у тому числі Програма антикорупційних заходів у системі МВС та План заходів з виконання державної програми щодо запобігання і протидії корупції [373].

В сучасних умовах, коли боротьба з міжнародною злочинністю стала складовою системи забезпечення національної безпеки, питання міжнародного співробітництва України у боротьбі зі злочинністю постійно знаходяться в полі зору законодавчої та виконавчої гілок влади держави. Так у ст. 3 Указу Президента України «Про Стратегію національної безпеки України» від 12 лютого 2007 р. однією зі стратегічних цілей, пріоритетів та завдань політики національної безпеки України визначено участь нашої держави у «багатосторонніх заходах з протидії розповсюдженню зброї масового ураження, тероризму, транснаціональній організованій злочинності, торгівлі людьми, незаконному обігу наркотиків та іншим викликам міжнародній безпеці» [374]. Крім того ст. 8 Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 р. до основних напрямів державної політики з питань національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері відносить проведення активної міжнародної політики України щодо участі в міжнародному співробітництві у боротьбі з міжнародною злочинністю, міжнародним тероризмом, наркобізнесом, нелегальною міграцією, міжнародними організованими злочинними угрупованнями тощо [375].

Зважаючи на те, що зазначені вище нормативні акти, які регулювали порядок укладення, виконання та припинення дії міжнародних договорів України були прийняті майже на початку становлення України як незалежної держави та розвитку її зовнішньоекономічних зв'язків й законодавства у цій сфері у 2004 році був прийнятий новий Закон України «Про міжнародні договори України» що дозволило належним чином забезпечити національні інтереси, здійснення цілей, завдань і принципів зовнішньої політики нашої держави, закріплених у Конституції та законодавстві України, в тому числі і в частині тих завдань, які належать до компетенції МВС [376].

Крім того в сучасних умовах важливою складовою визначення правового механізму протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та забезпечення формування загальнодержавної багатоджерельної аналітичної інформації, що

дає змогу правоохоронним органам України та іноземних держав виявляти, перевіряти і розслідувати злочини, пов'язані з відмиванням коштів та іншими незаконними фінансовими операціями став Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом або фінансуванню тероризму» [377].

В системі національної складової нормативно-правового забезпечення діяльності ОВС щодо організації міжнародного співробітництва, і в першу чергу на напрямку протидії транскордонним формам організованої злочинності, необхідно виокремити **відомчі нормативні акти, які визначають порядок, функції та завдання МВС України та його підрозділів на цьому напрямку діяльності.** Зазначена база нормативно-правового забезпечення діяльності міліції почала активно формуватися ще протягом 1992-1995 рр. минулого сторіччя.

Так наказом МВС України, яким затверджено заходи щодо виконання зазначеної вище Постанови КМУ від 25 березня 1993 року № 220 «Про Національне центральне бюро Інтерполу», було визначено порядок взаємодії ОВС України з компетентними органами зарубіжних держав щодо вирішення питань боротьби із злочинністю, що має транснаціональний характер або виходить за межі країни. У відповідності з ним зазначена взаємодія повинна здійснюватись лише через Національне центральне бюро Інтерполу, якщо інше не передбачене угодами та договорами, укладеними МВС України [378].

Крім того відповідним наказом МВС України було унормовано створення підрозділів Укрбюро Інтерполу та визначені вимоги до співробітників, якими комплектувалися нововведені посади [379]. У подальшому, з метою створення належних передумов для реалізації Міністерством внутрішніх справ України функції Національного центрального бюро Інтерполу в Україні була затверджена Програма розвитку МВС України як Національного центрального бюро Інтерполу в Україні на 1997-2000 роки [380].

Важливого значення для вдосконалення правової бази та підвищення ефективності обміну інформацією між органами внутрішніх справ України та

правоохоронними органами інших держав у сфері боротьби зі злочинністю мала затверджена наказом МВС України від 06.09.1995 р. та погоджена з Генеральною прокуратурою України, інструкція, якою було визначено порядок зносин ОВС України з компетентними правоохоронними органами іноземних держав з питань запобігання, розкриття та розслідування злочинів.

У відповідності з нею зносини ОВС України з компетентними правоохоронними органами іноземних держав здійснюються на основі міждержавних угод та договорів у сфері боротьби із злочинністю, учасником яких є Україна, законів України, Статуту Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерполу), Регламенту міжнародного поліцейського співробітництва і внутрішнього контролю обліків Інтерполу, Положення про Національне центральне бюро Інтерполу в Україні, нормативних актів та міжнародних угод МВС України тощо [381, арк. 42].

Інструкцією також визначалося, що зносини та співробітництво ОВСУ з компетентними правоохоронними органами іноземних держав базуються на принципах поваги до національного суверенітету, коли кожна правоохоронна структура будь-якої країни діє на своїй території згідно з національним законодавством; невтручання в справи чи окремі питання політичного, військового, релігійного або расового характеру іноземних країн, тобто лише із загальнокримінальними злочинами.

Зносини ОВСУ з правоохоронними органами іноземних держав по кримінальних та оперативно-розшукових справах залежно від характеру необхідних заходів поділяються на такі, метою яких є: отримання чи обмін відомостями оперативно-розшукового та інформаційно-довідкового характеру; здійснення на території іноземної держави процесуальних дій, можливих лише в межах надання правової допомоги.

Відповідно до Інструкції зносини між ОВСУ та компетентними правоохоронними органами іноземних держав з питань обміну відомостями оперативно-розшукового та інформаційно-довідкового характеру з метою запобігання та розкриття злочинів, які мають транснаціональний характер або

виходять за межі України, і реагування на інформації та запити іноземних правоохоронних органів, здійснюються лише через МВС як Національне центральне бюро Інтерполу в Україні.

Для спрощення зносин між ОВС прикордонних областей і правоохоронними органами сусідніх регіонів суміжних держав, а також між ОВСУ і правоохоронними органами держав СНД, обмін відомостями оперативно-розшукового та інформаційно-довідкового характеру, якщо це передбачено угодами МВСУ з МВС відповідних держав, може здійснюватися безпосередньо, але з обов'язковим наступним повідомленням про це МВС України. Таке повідомлення у триденний термін надсилається до робочого апарату Укрбюро Інтерполу. Інструкція також визначила порядок направлення правоохоронним органам іноземних держав запитів про надання правової допомоги в кримінальних справах та організацію виїзду членів слідчо-оперативних груп за кордон для участі в проведенні слідчих дій та оперативно-розшукових заходів [381, арк. 45-47].

У подальшому з метою удосконалення співробітництва правоохоронних органів України з правоохоронними структурами іноземних держав у рамках Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол, підвищення ефективності боротьби із злочинністю сумісним наказом МВС України, СБУ України, Державної митної служби України, Генеральної Прокуратури України, Державного Комітету у справах охорони державного кордону України, Державної податкової Адміністрації України у лютому 1997 року була затверджена Інструкція про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів.

Цією інструкцією був визначений порядок та особливості взаємодії з правоохоронними органами зарубіжних держав під час проведення оперативно-розшукових заходів та слідчих дій з окремих категорій злочинів (у сфері економіки та фінансів, боротьби з незаконним виготовленням підроблених грошових знаків, попередження, розкриття та розслідування злочинів

пов'язаних з транспортними засобами, боротьби з посяганням на культурні цінності та предмети антикваріату та ін.); заходи з ідентифікації та перевірки осіб за обліками поліцій зарубіжних країн, міжнародного розшуку каналами Інтерполу; особливості взаємодії правоохоронних органів України з правоохоронними органами зарубіжних країн каналами Інтерполу при виконанні кримінально-процесуальних дій по розкриттю та розслідуванню злочинів; порядок обробки та захисту інформацій в НЦБ; формування банків даних НЦБ; стосунки із засобами масової інформації [382, арк. 25-26].

Системно нарощуючи нормативно-правову базу забезпечення міжнародного співробітництва, з метою створення єдиного механізму виконання в Україні європейських конвенцій з питань кримінального судочинства, МВС України у червні 1999 року, спільним наказом Міністерства юстиції України, СБУ, Верховного Суду України, Державного департаменту з питань виконання покарань, Генеральної прокуратури України, Державної податкової Адміністрації України затвердило інструкцію, якою було визначено порядок виконання на території України європейських конвенцій з питань кримінального судочинства [383]. Крім того важливого значення для організаційного забезпечення міжнародної діяльності МВС України мають затверджені у подальшому відповідними наказами МВС Інструкція з організації відряджень у структурі Міністерства внутрішніх справ України, Інструкції про приймання осіб, які підлягають видачі (екстрадиції) з держав, що не мають спільних кордонів з Україною та не є членам СНД [384-385].

Крім того, завдання щодо організації міжнародного співробітництва за окремими напрямками діяльності були визначені в положеннях основних структурних підрозділів (управлінь, департаментів) МВС України. Так, серед основних функцій Головного управління по боротьбі з організованою злочинністю МВС, визначених відповідним положенням, було зазначено, що згідно з двосторонніми угодами воно забезпечує безпосередньо або через Національне бюро Інтерполу взаємодію з правоохоронними органами іноземних держав щодо документування і розробки міжнародних ОЗУ,

притягнення до кримінальної відповідальності осіб, причетних до транснаціональної організованої злочинності. Крім того ГУБОЗ МВС України отримав право проводити спільні оперативно-розшукові заходи з відповідними підрозділами міліції (поліції) інших держав на підставі міжнародних угод, учасником яких є Україна [386, арк. 108].

Також серед основних функцій Департаменту Державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України було визначено організацію і здійснення загальнодержавних, міжрегіональних і за дорученням Міністерства міжнародних заходів по боротьбі зі злочинністю у сфері економіки, розроблення разом з Управлінням міжнародних зв'язків Головного штабу МВС України проектів протоколів про співробітництво з аналогічними службами поліції (міліції) зарубіжних країн на основі угод між міністерствами внутрішніх справ, внесення пропозицій з цих питань керівництву МВС України [387, арк. 255]. Відповідні функції з організації міжнародного співробітництва були визначені положеннями про Управління міжнародних зв'язків МВС України [388], Департамент боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми МВС України [389], Департамент боротьби з незаконним обігом наркотиків МВС України [390], Департамент освіти та науки МВС України [391] та ін.

Протягом 2007-2011 років зазначений напрямок діяльності був остаточно унормований низкою наказів МВС України щодо організації міжнародної діяльності органів внутрішніх справ України [392-394]. Так наказом МВС України «Про організацію міжнародної діяльності органів внутрішніх справ України» від 24.05.2011 № 233 було затверджено основні відомчі нормативні акти, направлені на визначення порядку співробітництва органів внутрішніх справ України з правоохоронними органами іноземних держав і міжнародними організаціями, удосконалення роботи з міжнародно-правовими документами, упорядкування службових відряджень за кордон працівників органів внутрішніх справ України. Серед них Положення про Управління міжнародної діяльності Міністерства внутрішніх справ України; Інструкція про порядок організації

співробітництва органів внутрішніх справ України з правоохоронними органами іноземних держав та міжнародними організаціями; Інструкція про порядок укладення міжнародних договорів з питань діяльності органів внутрішніх справ України; Інструкція про порядок здійснення працівниками органів внутрішніх справ України службових відряджень за кордон; Інструкція про порядок проведення протокольних заходів у Міністерстві внутрішніх справ України, Примірна посадова інструкція представника Міністерства внутрішніх справ України у складі закордонної дипломатичної установи України [394, арк. 210].

Крім того наказом МВС України від 28.09.2012 було упорядковано взаємодію працівників ОВС України з дипломатичними та консульськими представництвами іноземних держав та міжнародних організацій, які акредитовані в Україні, правоохоронними органами іноземних держав, окремими іноземними громадянами, службових контактів з посадовими особами інших іноземних установ та організацій, а також інша діяльність по лінії міжнародних зв'язків у структурних підрозділах апарату Міністерства, головних управліннях, управліннях МВС України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, науково-дослідних установах, ВНЗ МВС, Головному управлінні внутрішніх військ МВС призначені відповідними наказами працівники, відповідальних за організацію міжнародної діяльності [395, арк. 182-183].

Таким чином на протязі усього історичного періоду незалежності органами державної влади та управління, а також безпосередньо МВС України, послідовно та системно здійснювалась робота щодо формування національної складової нормативно-правової бази міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ за основними напрямками їх оперативно-службової діяльності. Це дозволило їм забезпечити достатньо ефективну взаємодію з правоохоронними органами інших держав та міжнародними організаціями у протидії транснаціональній злочинності.

Подовжуючи дослідження основних етапів формування нормативно-правової бази міжнародного співробітництва міліції незалежної України,

необхідно зазначити, що вона, поряд з національною нормативно-правовою базою, також базується і на дотриманні основних міжнародно-правових документів, які регламентують захист прав і свобод людини, визначають світові підходи до боротьби зі злочинністю. **Комплекс цих міжнародно-правових документів являється наступною складовою означеного процесу.**

Його характерною особливістю є те, що всі міжнародно-правові акти, як правова основа діяльності міліції на зазначеному напрямку, акцентовані на гармонізацію українського законодавства з чинним міжнародним правом, що у свою чергу, безумовно, сприяє налагодженню та постійному розвитку міжнародної поліційної співпраці.

На нашу думку, аналіз зазначеного комплексу міжнародно-правових актів необхідно здійснити виходячи з того, що за висновками вітчизняних вчених правознавців-міжнародників зовнішньополітична діяльність України у сфері боротьби зі злочинністю, формування міжнародного механізму з протидії злочинності за участю нашої держави здійснюється **на двосторонньому, регіональному й універсальному рівнях.**

Крім того, аналізуючи погляди вітчизняних правознавців, зокрема К. Степаненка, можна погодитись з тим, що увесь комплекс означених нормативно-правових актів умовно можна поділити на дві частини: 1) міжнародні документи щодо забезпечення демократичних прав і свобод людини і державні угоди з надання правової допомоги; 2) документи, що визначають механізм спільної боротьби зі злочинністю та забезпечення прав громадян України за кордоном. Ці документи є складовою правової бази взаємодії правоохоронних органів України і відповідних органів та міжнародних організацій інших країн [259].

Аналізуючи двосторонній рівень міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю, можна висновувати, що формування нормативно-правової бази на цьому рівні стало наступним найважливішим напрямком організації діяльності МВС України у боротьби з цим небезпечним явищем.

Відтак наступним елементом нормативно-правової бази відносин МВС України з відповідними органами інших держав та міжнародними організаціями став комплекс міжнародно-правових документів, сформований за безпосередньої участі МВС України протягом усього періоду становлення та розвитку нашої незалежної держави. Його складовою **стали міждержавні та міжурядові угоди України, а також угоди між МВС України та зазначеними правоохоронними органами й міжнародними організаціями.** Окрім угод, відносини МВС України з відповідними органами інших держав та міжнародними організаціями оформлювалися протоколами, рішеннями, спільними заявами про співробітництво тощо, які мали однакову юридичну силу з угодами.

Принагідно зазначимо, що як вже зазначалося в підрозділі 2.1, угоди про співробітництво МВС України з відповідними службами іноземних держав будуються **як на багатосторонній, так і односторонній основі й визначають співробітництво і взаємодію як за одним, так і за кількома напрямками оперативно-службової діяльності.**

Характеризуючи історичний процес формування нормативно-правової бази на двосторонньому (міждержавному, міжурядовому, міжвідомчому) рівні необхідно зазначити, що Україна, як незалежна держава, взяла на себе значний обсяг міжнародних зобов'язань у сфері боротьби з кримінальною злочинністю. Зокрема станом на 2010 рік Україною на даному напрямку було підписано більше ста міжнародних договорів, зокрема низку угод про правову допомогу в тому числі і в кримінальних справах та за різними напрямками боротьби зі злочинністю (практично зі всіма республіками колишнього СРСР, а також багатьма країнами Європи, Азії, Африки та Америки).

Здебільшого це договори про правову допомогу в цивільних і кримінальних справах. У частині, що стосується кримінально-процесуальної сфери, ці угоди регулюють порядок взаємодії судово-слідчих органів двох країн у процесі здійснення кримінального переслідування осіб, що перебувають поза межами тієї держави, на території якої скоєно злочини [396]. Як приклад,

одними з перших нормативно-правових актів часів незалежності на зазначеному напрямку став Договір між Україною і Китайською Народною Республікою про правову допомогу у цивільних та кримінальних справах підписаний 31.10.1992р. [397], Договір між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах підписаний 24.05.1993р. [398], Договір між Україною і Канадою про взаємну правову допомогу у кримінальних справах підписаний 23.09.1996р. [399] та ін.

Відповідні договори, як ми вже зазначили, були укладені і з державами пострадянського простору, наприклад: Договір між Україною і Литовською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах підписаний 07.07.1993р [400], Договір між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах підписаний 13.12.1993р. [401], Договір між Україною і Республікою Грузія про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах підписаний 09.01.1995р. [402] та ін.

Крім того необхідно зазначити, що на міжурядовому рівні активно проводиться робота наслідком якої є підписання низки угод за конкретними напрямами боротьби зі злочинністю. В цих договорах про співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю між Урядом України та урядами зарубіжних держав МВС України здебільшого визначено як компетентний орган, що здійснює безпосереднє співробітництво (координацію) за даним напрямом (наприклад, Договір між Кабінетом Міністрів України та Урядом Латвійської Республіки про співробітництво в боротьбі з тероризмом, незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів та організованою злочинністю від 24 лютого 2000 р. [403]; Угода між Кабінетом Міністрів України й Урядом Республіки Польща про співробітництво у сфері боротьби з організованою злочинністю від 3 березня 1999 р. [404]; Угода між Кабінетом Міністрів України й Урядом Словацької Республіки про співробітництво у боротьбі з організованою злочинністю від 5 грудня 2000 р. [405]; Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Грецької Республіки про боротьбу з

тероризмом, незаконним обігом наркотиків, організованою та іншими формами злочинності від 24 квітня 2001 р. [406]; Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Кіпр про співробітництво у боротьбі зі злочинністю від 04 січня 2008 р. [407] та Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Французької Республіки про співробітництво між правоохоронними органами від 3 вересня 1998 р. [408].

Виконуючи функцію зовнішніх зв'язків з правоохоронними органами близького й далекого зарубіжжя, МВС України з самого початку своєї діяльності, як складова системи правоохоронних органів держави, бере участь у розробленні проектів вищезазначених міжнародних договорів (угод) України з питань боротьби зі злочинністю, забезпечує в межах своїх повноважень виконання укладених міжнародних договорів (угод).

Слід звернути увагу на те, що в непростих умовах становлення молодшої української державності міліція України в особі МВС, як одного з центральних органів виконавчої влади, перш за все вживало енергійних заходів щодо посилення координації та взаємодії з органами внутрішніх справ республік колишнього СРСР [409, с 130.].

На зазначеному двосторонньому напрямку перші активні кроки по створенню договірної бази були зроблені перш за все на міжвідомчому рівні. Особливо активно ця робота проводилась протягом 1992-1995 рр. Так, незабаром після отримання Україною незалежності, 28 лютого 1992 року, було підписано міжвідомчу Угоду про співпрацю між МВС України і МВС Російської Федерації [410, арк.49], 6 березня 1992 року – між МВС України і МВС Республіки Білорусія [410, арк. 55], 3 серпня 1992 року – між МВС України і МВС Республіки Киргизстан [411]. Надалі, 21 жовтня 1992 року, були підписані Угоди про співпрацю в боротьбі із злочинністю між МВС України і МВС Республіки Таджикистан, Республіки Грузія, Азербайджанської Республіки, Республіки Вірменія, Республіки Узбекистан [412, арк. 231-252], 3 листопада 1992 року між МВС України і МВС Республіки Молдова [413], а в 1993 році – з МВС Казахстану.

Необхідно відзначити, що суттєвим позитивним наслідком підписання цих угод було рішення МВС України про те, що начальники служб МВС, а також УВС прикордонних областей, за письмовим погодженням з керівництвом міністерства, з метою розвитку взаємодії по конкретних напрямках оперативно-службової діяльності можуть укладати окремі Протоколи з відповідними органами і службами цих держав. Зазначене рішення розповсюджувалося і на взаємини з органами внутрішніх справ європейських держав, з якими Україна має спільний кордон (Республіки Польща, Угорської Республіки) [410, арк.55].

Аналіз архівних джерел свідчить про те, що поряд зі встановленням міжвідомчих зв'язків з органами внутрішніх справ республік колишнього СРСР, проходив процес становлення нормативно-правової бази взаємодії з правоохоронними органами країн Балтії, які не увійшли до складу СНД та далекого зарубіжжя, перш за все європейських країн. Так протягом 1992-1993 рр. років з метою зміцнення та розвитку безпосередніх контактів з ОВС інших держав у боротьбі зі злочинністю, було укладено низку угод про співробітництво у боротьбі зі злочинністю серед них: між МВС України та МВС Республіки Польща, МВС Угорської Республіки (підписана 12 лютого 1992 року) [410, арк.49], МВС Республіки Румунії (угода підписана 18 травня 1992 року), МВС Латвійської Республіки, МВС Литовської Республіки, МВС Естонської Республіки (угоди підписано 30 травня 1992 року), Спільна Заява про співробітництво між МВС України та МВС Баварії (ФРН) (підписана 24 квітня 1992 року) [414].

Протягом 1993 року підписана Спільна Заява МВС України та МВС землі Саксонія-Анхальт про співробітництво в сфері боротьби із злочинністю (ФРН) (підписана 30 квітня 1993 року) [415], Угоди про співробітництво між МВС України та МВС Республіки Хорватія, (підписано 24 травня 1993 року) [416, арк. 79-81], МВС Італійської Республіки (підписано 28 травня 1993 року) [416, арк. 82-83], МВС Румунії на 1993-1994 рр. (підписано в Бухаресті 18 травня 1993 року) [416, арк. 84-87], між МВС України та МВС Словацької Республіки (підписана у жовтні 1993 року) [417].

Крім загальних, угодами на двосторонній основі регулювалися і окремі напрямки співробітництва у боротьбі з транснаціональними формами злочинності. Так, наприклад Угодою про співробітництво між МВС України та Федеральним міністром Австрійської Республіки (підписана у серпні 1992 року) визначалися основні напрямки взаємодії органів внутрішніх справ у боротьбі з незаконним оборотом наркотиків та організованою злочинністю [418].

Поряд з угодами, договорами між МВС України та правоохоронними органами інших держав наступною складовою нормативно-правового забезпечення міжнародної діяльності органів внутрішніх справ на двосторонньому рівні стали протоколи про співпрацю. Ними, як правило, визначалися основні принципи і форми взаємодії органів внутрішніх справ за окремими, найбільш важливими напрямами в боротьбі із злочинністю. Одним із таких значущих нормативно-правових документів є, наприклад, підписаний 29 квітня 1992 року в м. Мінську Протокол про принципи і форми співпраці служб МВС Білорусії, Росії і України, що здійснюють боротьбу із злочинністю у сфері економіки [419].

У Протоколі наголошувалося на необхідності співпраці в боротьбі з економічними злочинами: у кредитно-фінансовій і банківській системах; у сфері зовнішньоекономічної діяльності; з фальшивомонетництвом, виготовленням і збутом платіжних документів і цінних паперів; з контрабандним переміщенням стратегічної сировини, валютних цінностей, кольорових і рідкоземельних металів, інших матеріальних цінностей; на споживчому ринку.

Протоколом визначалися і конкретні форми співпраці в реалізації вказаних напрямів: виконання офіційних запитів; регулярний обмін оперативно-розшуковою, оперативно-довідковою інформацією про скоєні або підготовлювані злочини і причетних до них осіб для запобігання, виявлення і розкриття важких злочинів у сфері економіки; проведення погоджених оперативно-розшукових заходів і процесуальних дій із заходів

міжрегіонального характеру; надання практичної допомоги на території своїх держав оперативним співробітникам під час їх перебування в службових відрядженнях [419, арк. 2-3].

Наступним прикладом нормативно-правового забезпечення боротьби зі злочинністю на двосторонньому рівні взаємодії є Протокол зустрічі представників МВС України та МВС Республіки Італія з питань обміну комп'ютерною інформацією про незаконні перевезення наркотичних засобів та психотропних речовин «Балканським шляхом». Практичною складовою підписання зазначеного нормативно-правового акту стало рішення про створення спільної комп'ютерної системи для обміну інформацією між МВС України та МВС Республіки Італія за допомогою засобів телекомунікації [420, арк. 203].

Також відповідно до Протоколу про конкретні напрямки та форми співробітництва Головного Управління Державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України та Управління економічної поліції Республіки Молдова (підписаний у м. Києві 15 лютого 1995 року) визначалися основні напрями та форми взаємодії у боротьбі з економічними злочинами, а саме у кредитно-фінансовій та банківській системах; у сфері зовнішньоекономічної діяльності; з фальшивомонетництвом, виготовленням та збутом підроблених платіжних документів та цінних паперів; з контрабандним переміщенням стратегічної сировини, валютних цінностей, кольорових та рідкоземельних металів, інших матеріальних цінностей; на споживчому ринку; інших видів правопорушень у сфері економіки [421].

Окрім двостороннього, протягом усього історичного періоду незалежності Україна розвивала співробітництво й на регіональному рівні, що обумовлено збігом інтересів і характером відносин країн певного регіону.

На регіональному рівні Україна та національні правоохоронні органи, в тому числі і органи внутрішніх справ, у протидії міжнародній злочинності взаємодіють з європейськими організаціями (Рада Європи, Європейський Союз, ОБСЄ, Європол) і спеціально створеними органами в межах організації

Співдружності Незалежних Держав (Рада міністрів внутрішніх справ держав-учасників СНД, Антитерористичний центр держав-учасників СНД, Рада керівників органів безпеки і спеціальних служб держав-учасників СНД, Бюро координації боротьби з організованою злочинністю).

Варто також зазначити, що з метою реалізації національної політики поглиблення міжнародного співробітництва у сфері боротьби з транснаціональною організованою злочинністю центральні органи виконавчої влади нашої держави у межах своєї компетенції на налагодили взаємодію Організації Північноатлантичного договору (НАТО), Центральноєвропейської ініціативи (ЦЄІ), Південно-Східної європейської ініціативи (ПСЄІ), Ради Євроатлантичного Партнерства (РЄАП), Організації Чорноморського Економічного Співтовариства (ОЧЕС), Міжнародної організації з міграції (МОМ), Організації за демократію та економічний розвиток – ГУАМ (Грузія, Україна, Азербайджан та Молдова) тощо.

З перших років незалежності пріоритетним вектором зовнішньополітичної діяльності України стало налагодження співробітництва у галузі протидії злочинності з державами-учасниками СНД.

Актуальність такого співробітництва, як ми вже зазначали вище, була зумовлена відкритістю кордонів держав-учасниць СНД, що дозволяло злочинним формуванням проникати без перешкод на територію інших держав, вчиняти злочини й уникати кримінальної відповідальності, активним розширенням на теренах колишнього СРСР загальнокримінального простору, схожими тенденціями в динаміці і структурі злочинності країн СНД, які являють реальну загрозу їх економічному розвитку і національній безпеці.

Все це зумовило необхідність термінового забезпечення належної правової і практичної бази міжнародного співробітництва національних правоохоронних органів. Аналіз історіографічних та наукотворчих засад свідчить про те, що взаємодія органів внутрішніх справ СНД здійснювалась по-перше, шляхом підготовки й підписання відповідних конвенцій, договорів, угод та протоколів про правову допомогу та співробітництво у боротьбі зі

злочинністю; по-друге, у напрямку розробки погоджених програм боротьби зі злочинністю; по-третє, створення міждержавних органів для забезпечення взаємодії правоохоронних органів цих держав.

Аналіз історичного процесу формування договірно-правової бази взаємодії національних правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю свідчить про те, що протягом першого десятиріччя незалежності нашої держави була в основному сформована правова основа взаємодії ОВС (поліції) держав-учасників СНД яку перш за все складають нормативно-правові акти, які визначили основні засади надання правової допомоги, пріоритетні напрями та форми співробітництва у боротьбі зі злочинністю : Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22 квітня 1993 року [422], яка вступила в силу 19 травня 1994 року [423]; Протокол до Конвенції про правову допомогу і правові відносини в цивільних, сімейних і кримінальних справах (ратифікований Законом України від 03.03.1998 р.) [424], Угода про взаємодію Міністерств внутрішніх справ незалежних держав у сфері боротьби із злочинністю від 24 квітня 1992 року (м. Алма-Ата) [425], Угода про співробітництво Міністерств внутрішніх справ у сфері боротьби з організованою злочинністю від 17 лютого 1994 г. (м. Ашгабат) [426], Угода про співробітництво міністерств внутрішніх справ у боротьбі зі злочинністю на транспорті від 25 жовтня 1995 року (м. Єреван) [427], Угода про співробітництво держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав у боротьбі зі злочинністю від 25 листопада 1998 року (м. Москва) [428], Договір про співробітництво держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав у боротьбі з тероризмом від 04 червня 1999 р. (м. Мінськ) [429], Договір про порядок перебування і взаємодії співробітників правоохоронних органів на територіях держав-учасників СНД від 04 червня 1999 р. (м. Мінськ) [430]. За сучасних часів цей комплекс нормативно-правових актів був доповнений Договором держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав щодо протидії легалізації (відмивання) злочинних доходів і фінансуванню тероризму (підписаний в м. Душанбе 05.10.2007) [431] та низкою інших угод.

Крім того за зазначеним напрямком відповідними угодами на багатосторонній основі регулювалися і окремі напрямки співробітництва у боротьбі з транснаціональними формами злочинності. Так, одразу після здобуття Україною незалежності, відповідно до угоди про взаємовідносини Міністерств внутрішніх справ у сфері обміну інформацією від 3 серпня 1992 року (підписана керівниками Міністерств внутрішніх справ Азербайджану, Armenії, Білорусі, Грузії, Казахстану, Киргизстану, Молдови, Російської Федерації, Таджикистану, Туркменістану, Узбекистану та України) сторони зобов'язалися в інтересах попередження, розкриття та розслідування злочинів надавати один одному відомості в оперативно-довідкових, розшукових, криміналістичних та інших обліках, автоматизованих системах і банках даних, архівах, а також здійснювати обмін науково-технічними, інформаційно-аналітичними і нормативно-методичними матеріалами, які знаходяться в їх розпорядженні і відображають практику роботи правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю та інших питаннях, які становлять взаємний інтерес [411, арк. 225]. Крім того зазначеною угодою передбачалося створення міждержавного інформаційного банку до якого надавалися відомості щодо осіб, які знаходилися на обліку та предметів злочинного посягання, нерозкритих злочинів [411, арк. 214].

У подальшому було укладено ще **низку важливих багатосторонніх угод між МВС країн-учасників СНД, якими регулювалися окремі, найбільш важливі напрями боротьби зі злочинністю**. Серед них необхідно виокремити Угоду про співробітництво між міністерствами внутрішніх справ у боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів та психотропних речовин, підписана у жовтні 1992 року між МВС Азербайджану, Вірменії, Білорусі, Грузії, Казахстану, Киргизстану, Молдови, Російської Федерації, Таджикистану, Туркменістану, Узбекистану, України, Естонської Республіки) [432], забезпечення матеріально-технічними засобами та виробами спеціальної техніки [433], техніко-криміналістичного забезпечення оперативно-розшукової діяльності [416, арк. 87-89], забезпечення безпеки дорожнього руху, у питаннях

повернення неповнолітніх у держави їх проживання [417, арк. 188-190], Угода про співробітництво в боротьбі зі злочинами у сфері економіки [434] та ін.

Також окремі напрями співробітництва МВС України з правоохоронними органами держав-учасників СНД, як і на двосторонньому рівні, **регулювалися протоколами**, в яких, як правило, визначалися результати робочих зустрічей делегацій правоохоронних відомств, визначалися принципи і форми співробітництва служб, які здійснюють боротьбу із злочинністю за конкретними напрямами оперативно-службової діяльності. В якості прикладу можна навести протокол Наради міністрів внутрішніх справ, яка відбулася 23-24 вересня 1993 року у м. Волгограді за участю делегацій МВС Armenії, Білорусі, Грузії, Киргизстану, Молдови, РФ, Таджикистану, Туркменістану, Узбекистану, України, у якості спостерігачів МВС Естонської та Латвійської Республіки. Крім того на нараді виступив тодішній федеральний міністр юстиції Австрійської Республіки Николаус Міхалек, з проблем боротьби з організованою злочинністю і налагодження дієвого механізму взаємодії правоохоронних органів Австрії та незалежних держав [417, арк. 182].

Наступним прикладом є Протокол міжнародної робочої зустрічі керівників підрозділів по боротьбі з наркобізнесом країн СНД, яка проходила 18-19 червня 1993 року в м. Мінську щодо проблем боротьби із незаконним обігом наркотиків і на якій вперше після розпаду СРСР було відпрацьовано механізм їх взаємодії. Одним з суттєвих досягнень за результатом підписаного Протоколу стало впровадження з 1 січня 1994 року в дослідну експлуатацію автоматизованої системи обробки інформації про осіб, які підозрюються в причетності до незаконного обігу наркотиків і осіб, що проходять по кримінальним справам [435].

Як ми вже зазначили вище, окрім конвенцій, договорів, угод, протоколів міжнародна співпраця України з державами-учасниками й органами СНД у сфері протидії злочинності здійснюється в рамках розробки та реалізації відповідних погоджених програм.

Однією з перших на зазначеному напрямку стала затверджена рішенням Ради глав урядів СНД 12 березня 1993 року своїм Програма сумісних заходів по боротьбі з організованою злочинністю та іншими небезпечними видами злочинів на території держав учасників СНД [436].

Значний імпульс у подальшому формуванні нормативно-правової бази співробітництва країн-учасників СНД в сфері боротьби зі злочинністю надало рішення Ради глав урядів держав-учасниць СНД від 24.09.1993 щодо утворення Бюро по координації боротьби з організованою злочинністю та іншими небезпечними видами злочинів на території СНД (БКБОЗ), метою діяльності якого стало забезпечення ефективної взаємодії держав-учасниць СНД у галузі запобігання і боротьби з організованою злочинністю у рамках існуючого національного законодавства держав Співдружності [437]. У подальшому був утворений новий консультативний орган – Рада міністрів внутрішніх справ незалежних держав, (участь у якій беруть керівники органів внутрішніх справ Азербайджанської Республіки, Республіки Армєнія, Республіки Білорусь, Республіки Казахстан, Киргизької Республіки, Республіки Молдова, Російської Федерації, Республіки Таджикистан, Республіки Узбекистан, України, представники Туркменістану приймають участь в окремих засіданнях РМВС) [438]. Бюро по координації боротьби з організованою злочинністю та іншими небезпечними видами злочинів на території СНД було надано функції робочого апарату РМВС .

В рамках діяльності зазначених органів СНД, протягом усього історичного періоду незалежного розвитку, наша держава приймала участь у реалізації **низки міждержавних програм** у сфері боротьби зі злочинністю. В сучасних умовах міжнародна співпраця України з державами-учасниками й органами СНД у сфері протидії злочинності здійснюється в рамках реалізації наступних програм: Міждержавної програми спільних заходів боротьби зі злочинністю на 2011-2013 рр., Програми співпраці держав - учасників СНД у боротьбі з незаконним оборотом наркотичних засобів, психотропних речовин і їх прекурсорів та протидії наркоманії на 2011-2013 рр., Програми співпраці

держав -учасників СНД у боротьбі з тероризмом та іншими насильницькими проявами екстремізму на 2011-2013 рр., Програми співпраці держав - учасників СНД у протидії незаконній міграції на 2012-2014 рр. і Програми співпраці держав - учасників СНД у боротьбі з торгівлею людьми на 2011-2013 рр. [439].

В сучасних умовах процес формування нормативно-правової бази міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю продовжується в рамках участі керівників правоохоронних органів країн у засіданнях Ради міністрів внутрішніх справ країн-участниць СНД. Так, наприклад, у ході зустрічі глав правоохоронних відомств країн - учасниць СНД, яка відбулася 4-5 червня 2009 року у м. Ялта (АР Крим), було підписано низку багатосторонніх Угод щодо співпраці у сфері боротьби зі злочинністю. Зокрема, глави правоохоронних відомств ухвалили рішення щодо спільних профілактичних заходів у сфері протидії новим формам злочинності, пов'язаним із використанням новітніх інформаційних технологій. Також було підписано документ щодо розвитку взаємодії у сфері боротьби з незаконним обігом наркотиків. Крім того, на засіданні було розглянуто Угоду про співпрацю у боротьбі з торгівлею людьми та у сфері правового забезпечення.

У рамках засідання міністри внутрішніх справ України та РФ підписали основну актуалізовану двосторонню Угоду про співпрацю – попередню було підписано, як ми вже зазначали, ще 1992 року [440].

Таким чином можна констатувати, що протягом усього історичного періоду незалежності органи державної влади України й МВС, як їх складова, проводили системну роботу по формуванню належної нормативно-правової бази взаємодії правоохоронних відомств країн-участниць СНД, що дало можливість цілеспрямовано, комплексно й кваліфіковано розв'язувати спільні масштабні найактуальніші завдання, покладені на органи внутрішніх справ із протидії криміналітету.

Аналіз практики міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України з національними правоохоронними структурами європейських країн свідчить про те, що вагома робота в цьому напрямі

проводиться і з Радою Європи. Виходячи з цього важливою складовою, яка забезпечила необхідні умови для формування нормативно-правової бази міжнародного співробітництва МВС України у боротьбі з транснаціональною злочинністю, стало приєднання України до основних європейських конвенцій у галузі кримінального права та судочинства. В цьому системному переліку:

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 1950 р. (ратифікована Законом України № 475/97-ВР від 17.07.97) [441];

Європейська конвенція про видачу правопорушників від 1957 р. [442], Додатковий протокол до Європейської конвенції про видачу правопорушників від 1975 р. [443], Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про видачу правопорушників від 1978 р. [444] (Конвенцію та Протоколи ратифіковано із заявами і застереженнями Законом № 43/98-ВР від 16.01.98) [445].

Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 1959 р. [446], Додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах від 1978 р. [447] (Конвенцію та протокол ратифіковано із заявами і застереженнями Законом України № 44/98-ВР від 16.01.98) [448]; Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах від 2001 р. [449] (Протокол ратифіковано із заявами та застереженнями Законом № 3449-VI від 01.06.2011) [450].

- Європейська конвенція про нагляд за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками від 1964 р. (Закон про приєднання – 22 вересня 1995 року; набула чинності – 29 грудня 1995 року) [451];

Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків від 1970 р. (Конвенцію ратифіковано із заявами і застереженнями Законом N 172-IV (172-15) від 26.09.2002) [452];

Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах (ETS № 73) від 1972 р. (Про приєднання до Конвенції Закон України № 339/95-ВР від 22.09.95) [453];

Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом (ETS № 90) від 1977 р. (Конвенцію ратифіковано Законом України № 2990-III від 17.01.2002) [454]; Протокол, що вносить зміни до Європейської конвенції про боротьбу з тероризмом (ETS N 190) [455];

Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних від 1981 р. (Конвенцію ратифіковано із заявами згідно із Законом № 2438-VI (2438-17) від 06.07.2010) [456];

Конвенція про передачу засуджених осіб від 1983 р. (Закон про приєднання – 22 вересня 1995 року; набула чинності – 1 січня 1996 року) [457];

Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом від 1990 р. (Конвенцію ратифіковано із заявами і застереженнями Законом України № 738/97-ВР від 17.12.97) [458];

Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) від 1999 р. (Конвенцію ратифіковано із заявою Законом № 252-V від 18.10.2006) [459];

Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією від 1999 р. (Конвенцію ратифіковано Законом № 2476-IV від 16.03.2005) [460];

Конвенція про кіберзлочинність від 2001 р. (Конвенцію ратифіковано із застереженнями і заявами Законом № 2824-IV від 07.09.2005) [461]; Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність, який стосується криміналізації дій расистського та ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи [462];

Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 2005 р. [463] та ін.

При цьому необхідно зазначити, що приєднання до європейських конвенцій у галузі кримінального правосуддя, формування на цій основі єдиного правового простору створило принципово нові умови організації взаємодії правоохоронних органів України перш за все з компетентними інститутами країн Європейського Союзу і дозволила сформувати власну правову базу, яка забезпечила ефективний рівень міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю.

Наступною важливою складовою забезпечення формування нормативно-правової бази міждержавної (міжвідомчої) взаємодії у боротьбі зі злочинністю на європейському напрямі є співпраця України, її національних правоохоронних органів, з **Європейським Союзом** в галузі юстиції та внутрішніх справ (ЮВС). Загальновідомо, що ЄС є унікальним прикладом інтеграційного регіонального утворення наднаціонального характеру, що базується на трьох опорах. Перші дві становлять європейські співтовариства і спільна зовнішня політика та політика безпека. Третя опора – окремі сфери співробітництва в галузі юстиції та внутрішніх справ. Наступним кроком ЄС у цьому напрямку стало закріплення Амстердамським договором концепції «простору свободи, безпеки та юстиції», яка охоплює конкретний перелік співробітництва у правоохоронній сфері, а саме: співпраця судів та поліції у кримінальних справах; співпраця судів у цивільних справах; політика, що стосується свободи руху осіб (візова політика, надання притулку, імміграція) [464].

Зважаючи на євроінтеграційний вектор зовнішньої політики суверенної української держави однією з пріоритетних сфер стало співробітництво України та ЄС у галузі ЮВС.

Фундамент зазначеного напрямку співробітництва був закладений низкою міжнародних нормативно-правових актів, серед яких однією з найперших є Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 р., яка започаткувала партнерство між Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом) та їх державами-членами з одного боку та Україною з іншого боку, в тому числі і в сфері ЮВС [465].

Укладання зазначеної угоди дозволило зробити важливий крок на шляху налагодження співпраці України з Європейським Союзом (ЄС). Цим кроком стало затвердження Указом Президента України від 11 червня 1998 р. за № 615/98 Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу. Означена Стратегія визначила основні напрями співпраці України з Європейським

Союзом (ЄС) як організацією, котра в процесі свого розвитку досягла високого рівня політичної інтеграції, уніфікації права, економічного співробітництва, соціального забезпечення та культурного розвитку. Слід звернути увагу на те, що Стратегія інтеграції України до ЄС ураховує положення Стратегії ЄС щодо України від 4 жовтня 1994 р., Спільної позиції ЄС щодо України від 28 листопада 1994 р., Спільної стратегії ЄС щодо України від 11 грудня 1999 р., а також відповідних рішень Ради ЄС, декларацій та інших документів ЄС, які стосуються України [466].

Стратегія інтеграції України до Євросоюзу повинна забезпечити входження держави до європейського політичного (зокрема у сфері зовнішньої політики й політики безпеки), інформаційного, економічного і правового простору. Набуття на цій основі статусу асоційованого члена ЄС сьогодні постає головним зовнішньополітичним пріоритетом України. Визначаючи роль Міністерства внутрішніх справ України в цьому процесі, зазначимо, що воно впродовж зазначеного історичного періоду у межах своєї компетенції здійснює міжвідомчу координацію з питань співпраці України з ЄС.

У польшому базовим програмним документом у сфері європейської правоохоронної співпраці стала Стратегія Європейського Союзу на початок нового тисячоліття «Запобігання та контроль організованої злочинності», ухвалена ЄС в 2000 р. (2000/С 124/01) [467]. Ця стратегія встановила пріоритети та чіткі строкові цілі для виконання пунктів плану дій та визначає відповідальних за їх втілення.

В контексті розвитку правоохоронного співробітництва України та ЄС необхідно зазначити, що його рамки також визначаються: метою ЄС – створення «зони свободи, безпеки і справедливості», визначеної в розділі IV Договору про заснування ЄС та розділі VI Договору про ЄС, Амстердамським Планом дій щодо організованої злочинності (зокрема, Рекомендацією № 4), Висновками до звіту про зовнішні відносини у сфері юстиції та внутрішніх справ, прийнятими під час засідання Європейської Ради у м. Фейра у червні 2000 р., Висновками Європейської Ради від 21 вересня 2001 р., Спільною

стратегією щодо України, прийнятою під час засідання Європейської Ради у Гельсінкі у грудні 1999 р.; висновками за результатами самітів ЄС – Україна, а також висновки Ради з питань співробітництва тощо.

Зазначений комплекс нормативно-правових актів, які заклали основу європейського вектору нашої держави, у свою чергу дозволило зробити наступний крок на шляху нормативно-правового та організаційного забезпечення міжнародного співробітництва у напрямі організації боротьби зі злочинністю, тероризмом та іншими видами незаконної діяльності транскордонного характеру.

Ним стало підписання Плану дій ЄС у сфері юстиції та внутрішніх справ в Україні від 12 грудня 2001 р., який заклав фундамент для такого співробітництва, передбачаючи широкий спектр дій, зокрема за напрямками управління кордонами та віз, міграції і притулку, боротьби із злочинністю і тероризмом, а також зміцнення судової влади, верховенства права та належного управління. Цей документ також сформував розділ «Юстиція, свобода і безпека» Плану дій Україна – ЄС 2005 року. До нього також додається План-графік, який дав змогу відслідковувати виконання Плану дій у сфері юстиції, свободи та безпеки [468].

Прийняття оновленого загального Плану дій Україна – ЄС, затвердженого на засіданні Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС, що відбулося 21 лютого 2005 р. (далі – План дій Україна – ЄС 2005 року) було зумовлено тим, що після розширення ЄС, яке відбулося 1 травня 2004 р., ЄС і Україна вперше стали межувати між собою і як безпосередні сусіди почали стикатися зі спільними викликами у боротьбі із транснаціональними видами злочинності.

План дій Україна – ЄС 2005 року охоплював часові рамки в три роки. Його імплементація сприяла реалізації положень Угоди про партнерство та співробітництво як чинної основи співпраці України і ЄС та підтримало наміри України щодо подальшої інтеграції до європейських економічних і соціальних структур. До того ж імплементація Плану дій значно наблизила українське законодавство, його норми та стандарти до законодавства Європейського Союзу.

Важливою складовою нормативно-правової бази, яка забезпечує розвиток співробітництва між Україною та ЄС у сфері ЮСБ стали підписані 18 червня 2007 року угоди про спрощення оформлення віз та реадмісію осіб, які були ратифіковані 15 січня 2008 року [469-470].

МВС України в рамках своєї компетенції уживало конкретних заходів щодо організації своєчасної та якісної реалізації, заходів щодо виконання Плану дій «Україна-ЄС». Так, наприклад, Планом робочих заходів МВС України щодо виконання Плану дій «Україна-ЄС» у 2006 році передбачалося продовжити виконання Спільної програми співробітництва між Європейською Комісією та Радою Європи для зміцнення демократії та стабільності в Україні. Заходи, які визначалися у зазначеному Плані були направлені на реалізацію заходів щодо виконання Загальнодержавної програми адаптації України до ЄС, сприяння підвищенню кваліфікації працівників правоохоронних органів і установ виконання покарань у сфері захисту прав людини, ужиття заходів, спрямованих на поліпшення умов утримання засуджених та осіб, узятих під варту, для боротьби з контрафактною/піратською продукцією та ін. [471].

Системно нарощуючи нормативно-правову базу, з метою інтенсифікації співробітництва України з ЄС у сфері юстиції, свободи та безпеки 18 червня 2007 року на засіданні Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС було підписано оновлений План дій Україна - ЄС у сфері юстиції, свободи та безпеки. У подальшому з огляду на важливість та ефективність Плану дій в контексті співробітництва України та РЄ наприкінці 2007 р. українською стороною було ініційовано розробку нового Плану дій із назвою «План дій Ради Європи для України 2008-2011». План був ухвалений на 1032-му Засіданні заступників міністрів Комітету міністрів Ради Європи 9-10 червня 2008 р. Як базовий, концептуальний документ, серед інших, він містить розділ «Верховенство права», в якому визначені заходи по боротьбі з корупцією, організованою злочинністю та тероризмом [472].

В сучасних умовах основні напрями взаємодії України та Ради Європи, зокрема такі, як забезпечення прав людини, реформування судової системи,

боротьба із корупцією, соціальна єдність, передбачені Планом дій РЄ для України на 2011-2014 роки. План дій є безпрецедентний за змістовним наповненням та обсягом фінансування. і спрямований на надання Україні підтримки в виконанні решти її статутних та індивідуальних зобов'язань як держави - члена Ради Європи, передбачаючи пакет пріоритетних заходів, покликаних допомогти в приведенні українського законодавства, інститутів та практики у відповідність до європейських стандартів щодо прав людини, верховенства права і демократії [473].

Аналіз змісту зазначеного нормативно-правового акту дозволяє висновувати, що допомога Україні в рамках Плану дій РЄ для України надається у формі конкретних проектів, які реалізуються в Україні з метою зміцнення потужностей нашої держави у таких сферах як забезпечення захисту і розвитку прав людини, верховенства права, демократичного виборчого процесу, зміцнення прав жінок та дітей, застосування Європейської конвенції з прав людини, боротьба проти фінансування тероризму, відмивання грошей та корупції, зміцнення соціальної єдності, розвиток місцевої демократії, міжкультурного діалогу, молодіжної політики і спорту.

Підсумовуючи значення вищезазначених нормативно-правових документів, можна зробити висновок, що вони є прикладом гнучкого та ефективного інструменту, який підлягає періодичному перегляду з метою оновлення у відповідності до потреб України.

Наступною важливою складовою системи нормативно-правового забезпечення міжнародного співробітництва України, її правоохоронних органів та ЄС у протидії злочинності стало підписання 4 грудня 2009 р. Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом (Європол) про стратегічне співробітництво [474], яку було ратифіковано Законом України від 05.10.2010 № 2576-VI [475].

Як відомо **Європейський поліцейський офіс (Європол)** – правоохоронний орган Європейського Союзу, розташований в м. Гаага. Основним завданням Європолу є боротьба з тяжкими міжнародними злочинами

та тероризмом шляхом координації та співпраці між державами-членами Європейського Союзу та іншими країнами і міжнародними організаціями. Серед основних напрямків роботи Європолу слід виокремити боротьбу з тероризмом, міжнародною наркоторгівлею, відмиванням грошей, організованим шахрайством, підробкою євро та контрабандою і торгівлею людьми.

Підписання зазначеної Угоди між Україною та Європолем перш за все викликане наявністю спільних інтересів у посиленні співробітництва в боротьбі із серйозними формами міжнародної злочинності. Відтак, метою Угоди є посилення співробітництва країн-членів Європейського Союзу з Україною через Європол у сфері запобігання, виявлення, припинення та розслідування найнебезпечніших транснаціональних злочинів, а саме: незаконний обіг наркотиків; злочини, пов'язані з ядерними та радіоактивними речовинами; нелегальна контрабанда іммігрантів; торгівля людьми; злочини, пов'язані з автотранспортними засобами; підробка грошових знаків та інших платіжних засобів; нелегальна діяльність, пов'язана з відмиванням грошей. Це дає нам змогу стверджувати, що Укладання Угоди між Україною та Європолем про стратегічне співробітництво не тільки сприяє діяльності України у сфері боротьби з організованою злочинністю на національному та міжнародному рівні, але й засвідчує прагнення нашої країни до поглиблення практичної взаємодії з європейськими правоохоронними інституціями.

МВС України відіграє значну роль в реалізації зазначеної Угоди. Підтвердженням цього є те, що відповідно до ст. 4 Угоди Україна призначає Міністерство внутрішніх справ України діяти як національний контактний пункт між Європолем та іншими компетентними органами України. Контактний пункт, призначений Україною, і той, що призначена Європолем, проводять між собою регулярні консультації з питань політики й питань, що становлять взаємний інтерес, з метою виконання їхніх завдань і координації їхніх відповідних дій [474, ст.4].

Разом з тим поглиблення співробітництва і встановлення безпосередніх каналів зв'язку з Європейським поліцейським офісом потребує укладення Угоди про оперативне співробітництво, яка визначає порядок обміну персональними даними. Відтак, наступним кроком співпраці між Україною та Європейським союзом має стати укладення угоди про оперативне співробітництво, яка надасть можливість Україні не тільки здійснювати обмін інформацією, але й безпосередньо брати участь у спільних оперативних заходах з розслідування міжнародних кримінальних злочинів, що скоюються як на території України, так і на території держав-членів ЄС.

На реалізацію цього важливого завдання Міністерством внутрішніх справ України був розроблений проект розпорядження Президента України «Про делегацію України для участі в переговорах між Україною та Європейським поліцейським офісом щодо підготовки проекту Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне співробітництво», склад якої був затверджений розпорядженням Президента України від 04.11.2011 № 315/2011-рп [476]. На нашу думку підписання Президентом України зазначеного розпорядження сприятиме прискоренню проведення переговорного процесу з Європейським поліцейським офісом щодо підготовки згаданої вище Угоди.

Необхідно зазначити, що передумовою укладення оперативної угоди є ратифікація 6 липня 2010 р. Україною Конвенції Ради Європи «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних» від 1981 р. та Додаткового протоколу до неї [477]. Крім того на сучасному етапі між Україною та ЄС ухвалено низку угод, ряд з яких має характер двосторонніх міжнародних правоохоронних програм.

Крім того на цьому рівні важливого значення має співробітництво правоохоронних органів нашої держави з такими інституціями як Міжнародний кримінальний суд; Група з розробки фінансових заходів з відмивання грошей (FATF), Ліонська група старших експертів з транснаціональної організованої злочинності тощо.

Варто також зазначити, що з метою реалізації національної політики поглиблення міжнародного співробітництва у сфері боротьби з транснаціональною організованою злочинністю центральні органи виконавчої влади нашої держави у межах своєї компетенції налагодили на регіональному рівні взаємодію із відповідними підрозділами Організації Північноатлантичного договору (НАТО), Центральноєвропейської ініціативи (ЦЕІ), Південно-Східної європейської ініціативи (ПСЕІ), Ради Євроатлантичного Партнерства (РЕАП), Організації з питань безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), Організації Чорноморського Економічного Співтовариства (ОЧЕС), Організації за демократію та економічний розвиток – ГУАМ (Грузія, Україна, Азербайджан та Молдова), що у свою чергу потребує подальшого розвитку нормативно-правового забезпечення на зазначеному напрямку.

Тенденції розвитку сучасного глобалізованого світу, зокрема загострення загрози транснаціональної злочинності, що зачіпає інтереси всього світового співтовариства, підтверджують необхідність налагодження міжнародного співробітництва держав у зазначеній сфері і **на універсальному (глобальному) рівні., що в свою чергу потребує відповідного нормативно-правового забезпечення.**

На рівні глобальної взаємодії низка важливих завдань у боротьбі з транснаціональною злочинністю вирішується за сприяння міжнародних організацій серед яких провідними є Організація Об'єднаних Націй, її органи та спеціалізовані установи й Міжнародна організація кримінальної поліції – Інтерпол.

Визначальною складовою в системі міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю є Організація Об'єднаних Націй, яка визначає загальні стандарти, принципи, рекомендації, формулює міжнародні норми поведінки із особами, які залучені до сфери кримінального судочинства. Ці норми виходять з положень Загальної декларації прав людини та Міжнародного пакту про громадянські і політичні права.

Серед головних органів ООН питаннями попередження транснаціональної злочинності і боротьби з нею займаються: Генеральна Асамблея, ЕКОСОР, Секретаріат ООН і низка спеціалізованих установ ООН. Ініціатором розробки міжнародних і національних програм боротьби з найбільш небезпечними і поширеними видами злочинів є Генеральна Асамблея ООН. Серед її основних завдань – боротьба з економічною злочинністю, проблеми наркобізнесу, «відмивання грошей» здобутих злочинним шляхом, та іншими злочинами міжнародного характеру. Генеральна Асамблея ООН розглядає доповіді Генерального секретаря ООН з найважливіших проблем міжнародного співробітництва щодо попередження злочинності та боротьби з нею.

Крім того цими проблемами займається також ряд комітетів Генеральної Асамблеї ООН: головні комітети (Третій і Шостий), Комітет з попередження злочинності та боротьби з нею, спеціальні комітети і комісії: Комісія ООН з наркотичних засобів, Комісія ООН з попередження злочинності та кримінального правосуддя, Спеціальний комітет з міжнародного тероризму, а також ряд робочих груп. В цьому переліку – Економічна і соціальна рада – основний орган ООН, який визначає практичні завдання організації міжнародного співробітництва щодо попередження злочинності та боротьби з нею [478, с. 47].

Також у системі органів ООН функціонує низка установ, що спеціалізовано займаються питаннями боротьби зі злочинністю: Управління ООН з наркотиків і злочинності (United Nations Office on Drugs and Crime – UNODC) (створено у 1997 році в результаті злиття Програми ООН Контролю над Наркотиками та Центру Попередження Міжнародної Злочинності) [479]; Європейський інститут з попередження злочинності та боротьби з нею (The European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations) [480], Міжрегіональний науково-дослідний інститут ООН з питань злочинності і правосуддя ((United Nations Interregional Crime and Justice Research Center – UNICRI) [481], Азіатський і Далекосхідний інститути ООН з

попередження злочинності і поводження з правопорушниками (United Nations Asia and Far East Institute – UNAFEI) [482]; Інститут ООН країн Латинської Америки з попередження злочинності та боротьби з малолітньою злочинністю (Latin America Institute for Prevention of Crime and Treatment of Offenders – ILANUD) ([483], Африканський інститут ООН з попередження злочинності та поводження з правопорушниками (United Nations African Institute – UNAFRI) [484].

Упродовж майже 68-річної історії членства в ООН Україна зробила суттєвий внесок у її діяльність у сфері міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю. За час свого членства в Раді Безпеки ООН, Економічній і Соціальній Раді ООН, Раді ООН з прав людини, Комісії з попередження злочинності та кримінального правосуддя, Комісії з наркотичних засобів, Статистичної комісії та інших органах, Україна проводила активну діяльність щодо вироблення міжнародних механізмів з протидії міжнародній злочинності [485].

Відтак, за означеною вище класифікацією, визначальними в переліку міжнародно-правових документів, які складають основу міжнародної поліційної діяльності **на універсальному (глобальному) рівні** в контексті забезпечення демократичних прав людини та надання взаємної правової допомоги, є документи ООН: Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена 10 грудня 1948 р. [486]; Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями, прийняті 30 серпня 1955 р. [487]; Міжнародний пакт про громадянські й політичні права, прийнятий 16 грудня 1966 р. (Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII (2148-08) від 19.10.73) [488]; Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, прийнята 10 грудня 1984 р. (Конвенцію ратифіковано із застереженнями Указом Президії ВР № 3484-XI (3484-11) від 26.01.87) [489]; Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку, прийняті сьомого вересня 1990 р. [490].

Також до цього переліку міжнародно-правових актів належать: Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників, прийнята 17 грудня 1979 р. (Про приєднання із застереженням та заявою див. Указ Президії Верховної Ради УРСР № 3954-XI (3954-11) від 08.05.87) [491], Резолюція 45/117 Генеральної Асамблеї ООН «Типовий договір про взаємну допомогу в галузі кримінального правосуддя», прийнятий 14 грудня 1990 р. [492], Факультативний протокол до Типового договору про взаємну допомогу в галузі кримінального правосуддя, стосовно прибутків від злочинів, прийнятий 14 грудня 1990 р. [493] та інші документи.

Крім того, визначальним є те, що Україна приєдналась і ратифікувала практично всі міжнародно-правові конвенції, присвячені боротьбі з організованою злочинністю і тероризмом, іншими злочинами проти життя людей. Відповідно до цього, у сфері міжнародної співпраці Україною було ратифіковано Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та протоколи, що її доповнюють, – Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї та Протокол проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітря [494], Конвенцію Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин [495], Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти корупції [496], Цивільну конвенцію про боротьбу з корупцією [497], Конвенцію про корупцію у контексті кримінального права [498], Додатковий протокол до Конвенції про корупцію в контексті кримінального права [499].

Підсумовуючи, слід зазначити, що аналіз діючого в Україні законодавства щодо протидії міжнародній злочинності дозволяє висновувати, що протягом усього періоду незалежності органами державної влади та управління здійснюється послідовна робота зі створення та зміцнення законодавчої бази, вдосконалення системи державного управління у сфері боротьби з транснаціональними видами злочинності та корупції, що заклало підґрунтя та дозволило створити умови для розвитку міжнародного

співробітництва органів внутрішніх справ як із компетентними органами зарубіжних держав, так міжнародними організаціями на двосторонньому, регіональному та універсальному (глобальному) рівнях.

Зазначений комплекс міжнародно-правових документів, сформований за безпосередньої участі МВС України протягом усього періоду становлення та розвитку нашої незалежної держави дозволив створити необхідні умови для організації міжнародного співробітництва у боротьби з транснаціональною злочинністю та корупцією за основними напрямками оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ України.

На сучасному етапі державотворення розпочата в Україні адміністративно-правова реформа в умовах подальшого розвитку суспільства на шляху до плюралістичної економіки і політики визначила перед органами державної влади, в тому числі і перед органами внутрішніх справ надзвичайно важливе питання про забезпечення повноважень правоохоронних органів та формування реальних умов для безкомпромісної боротьби з організованою злочинністю, в тому числі і з її транснаціональними видами, і корупцією.

В цих умовах невід'ємним елементом удосконалення нормативно-правової бази міжнародної поліційної діяльності є її реформування з урахуванням європейських і євроатлантичних критеріїв, приведення кримінального законодавства та кримінального судочинства у відповідність із стандартами і рекомендаціями Ради Європи, визначення оптимальної структури та штатної чисельності правоохоронних органів, виходячи з нагальних потреб національної антикорупційної політики та економічних можливостей держави, усунення частого дублювання функцій різними органами, підвищення рівня професіоналізму та відповідальності в усіх ланках правоохоронного сектору, подальше впровадження демократичних світових стандартів у повсякденну та службову діяльність.

У зв'язку з цим особливу увагу необхідно приділити подальшому розширенню та вдосконаленню правової бази, що забезпечує можливості

реального співробітництва з органами поліції зарубіжних країн у конкретних питаннях.

Проблеми транснаціональної злочинності, як ніколи, у сучасних умовах вимагають участі правоохоронних органів усіх країн у їх вирішенні в умовах тісної співпраці як на національному, так і міжнародному рівнях, що потребує об'єднання зусиль МВС України з глобальними та регіональними міжнародними організаціями і механізмами з метою узгодження загальних регламентаційних і правоохоронних стратегій у цій галузі.

Крім того, на порядку денному діяльності МВС є реалізація ініціативи МВС, підтриманої на державному рівні, щодо поступового переходу від міжвідомчих до міжурядових угод про співробітництво у сфері запобігання й боротьби зі транснаціональними видами злочинності. Це дозволить підвищити правовий статус цих договірних документів, врегулювати проблеми пов'язані з відмінностями структур, повноважень і функцій міністерств внутрішніх справ країн-партнерів, забезпечити умови для об'єднання та й координації зусиль компетентних органів цих країн у протидії транснаціональному криміналу.

3.2. Становлення та розвиток організаційного забезпечення у сфері міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ суверенної України.

Міліція України з перших років свого існування як правоохоронного органу незалежної держави почала активно входити в сферу міжнародного співробітництва у боротьбі з транснаціональним криміналом, що у свою чергу потребувало організаційного забезпечення цього напрямку її діяльності. Відповідно до цього, з метою підтримання співробітництва органів внутрішніх справ України з правоохоронними органами іноземних держав, міжнародними та неурядовими організаціями 1991 року в структурі Управління кадрів МВС України вперше було утворено відділ зовнішніх зносин, який вже за рік потому став самостійним підрозділом МВС України.

Серед основних його завдань було – організація і координація міжнародних зв'язків ОВС України з ОВС і громадської безпеки, поліцією та державними установами і фірмами закордонних країн з питань, що становлять компетенцію МВС України; забезпечення разом з іншими зацікавленими підрозділами МВС України участі представників міністерства в роботі міжнародних організацій, симпозіумів, конференцій, колоквіумів, які проходять за кордоном і в Україні, і де обговорюються питання, що становлять інтерес для ОВС; виконання роботи по протокольному забезпеченню іноземних делегацій, що прибули в МВС України; здійснення перекладу і аналізу інформаційних матеріалів, що надійшли із закордону.

Крім того на відділ було покладено функції організації зібрання матеріалів про передові форми та методи діяльності ОВС закордонних країн, збору, аналізу і узагальнення матеріалів про діяльність МВС та інших правоохоронних органів закордонних країн, накопичення інформації про стан боротьби зі злочинністю за кордоном, а також документів про правове регулювання основних напрямків цієї роботи.

Також Разом з Головним управлінням кадрів МВС України відділ мав право вносити пропозиції про прийом іноземних громадян на навчання, а також з відповідними службами – пропозиції по навчанню і стажуванню співробітників ОВС України за кордоном [500].

Аналізуючи подальший процес організаційного забезпечення зазначеного напрямку діяльності органів внутрішніх справ, необхідно вказати, що у 1994 році на базі відділу було засновано Управління міжнародних зв'язків, яке з 1996 по 2004 рр. входило до складу Головного штабу МВС України, а з 2004 року стає самостійним структурним підрозділом МВС України. З січня 2008 року воно входило до складу новоутвореного Департаменту зв'язків із громадськістю та міжнародної діяльності.

В сучасних умовах, після проведеної протягом 2010-2011 рр. реорганізації МВС України, функціонує Управління міжнародних зв'язків, як є самостійним структурним підрозділом апарату МВС України і в своїй діяльності забезпечує планування, організацію та координацію дій структурних підрозділів апарату МВС, головних управлінь, управлінь МВС в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, на транспорті, науково-дослідних установ, вищих навчальних закладів МВС, Головного управління внутрішніх військ МВС, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління МВС, щодо здійснення міжнародного співробітництва з компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями з питань, що належать до компетенції МВС.

Крім того стан організації співробітництва у боротьбі з транснаціональними видами злочинності потребував подальшого розвитку та удосконалення основних напрямів діяльності цього підрозділу. Відтак основним завданням УМЗ є забезпечення міжнародного співробітництва МВС, участь у розробленні проектів та укладенні міжнародних договорів України з питань боротьби зі злочинністю та інших питань, що належать до компетенції Міністерства, забезпечення в межах своїх повноважень виконання укладених

міжнародних договорів України з питань діяльності органів внутрішніх справ України [501].

В сучасних умовах організаційно-управлінська діяльність УМЗ щодо реалізації цього основного завдання здійснюється за наступними важливими напрямками:

- організація та участь у формуванні основних напрямків державної політики у сфері вдосконалення співробітництва органів внутрішніх справ України та внутрішніх військ МВС з правоохоронними органами іноземних держав та міжнародними організаціями;

- забезпечення та координація участі МВС у міжнародному співробітництві, реалізація інтересів МВС у рамках взаємодії з іноземними правоохоронними органами та міжнародними організаціями;

- розвиток та вдосконалення договірно-правової бази міжнародного співробітництва МВС з правоохоронними органами іноземних держав та міжнародними організаціями, здійснення загального нагляду за виконанням органами внутрішніх справ міжнародних договорів України.

- розробка спільно із зацікавленими підрозділами МВС проектів міжнародних договорів України з питань, що належать до компетенції МВС, та здійснення внутрішньодержавних процедур з набрання ними чинності;

- підготовка пропозицій щодо вдосконалення механізмів взаємодії МВС з правоохоронними органами Європейського Союзу, координація заходів, які здійснюються органами внутрішніх справ України та внутрішніми військами МВС, щодо дотримання єдиного державного зовнішньополітичного курсу України, зокрема реалізації стратегічних цілей і пріоритетних напрямів державної політики у сфері європейської інтеграції;

- загальне керівництво, організація та координація роботи представників МВС у складі закордонних дипломатичних установ України, забезпечення розвитку та поглиблення зв'язків з представниками правоохоронних органів іноземних держав, які працюють у складі дипломатичних представництв іноземних держав в Україні;

- визначення доцільності участі працівників органів внутрішніх справ у миротворчих та інших міжнародних програмах з питань удосконалення роботи правоохоронних органів та систем правосуддя на території інших держав;

- здійснення організаційно-методичного керівництва роботою структурних підрозділів апарату МВС, ГУМВС, УМВС, науково-дослідних установ, вищих навчальних закладів МВС, Головного управління внутрішніх військ МВС, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління МВС, у сфері міжнародної діяльності;

- визначення пріоритетних напрямків міжнародної діяльності МВС з урахуванням особливостей сучасного розвитку міжнародних відносин, забезпечення загального контролю за міжнародною діяльністю структурних підрозділів апарату МВС та територіальних органів і підрозділів внутрішніх справ України.

- забезпечення координації співробітництва органів внутрішніх справ України та внутрішніх військ МВС з відповідними органами Європейського Союзу, Ради Європи, Організації Об'єднаних Націй, Організації Північноатлантичного договору, Міжнародної організації з міграції, Організації з безпеки та співробітництва в Європі, Організації Чорноморського Економічного Співробітництва (далі – ЄС, РЄ, ООН, НАТО, МОМ, ОБСЄ, ОЧЕС), а також у рамках Центральної Європейської ініціативи, Південно-східної європейської ініціативи та Співдружності Незалежних Держав (далі – ЦЕІ, ПСЄІ, СНД), іншими міжнародними організаціями; в тому числі і забезпечення реалізації заходів галузевого співробітництва з Європейським Союзом та в роботі з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу;

- сприяння, за необхідності, здійсненню в установленому порядку прямих контактів структурних підрозділів апарату МВС та територіальних органів і підрозділів внутрішніх справ України із зарубіжними партнерами з питань оперативно-службової діяльності [501, арк. 166].

Позаяк керівництво Міністерства приділяє значну увагу розвитку та поглибленню міжнародної співпраці МВС України у галузі боротьби зі злочинністю та забезпечення громадської безпеки, роль Управління міжнародних зв'язків в цьому процесі є безумовно вагомою.

На протязі всього історичного періоду своєї діяльності головною метою роботи цього підрозділу МВС України стало не тільки утримання наявного обсягу співробітництва з правоохоронними органами інших держав, але й прагнення зробити все можливе для того, щоб розширити налагоджений механізм взаємодії з ними у боротьбі з організованою міжнародною злочинністю, обміну оперативно-розшуковою, оперативно-довідковою і криміналістичною інформацією, вивчення та використання позитивного міжнародного досвіду та ін..

Створення підрозділу, який забезпечував координацію співробітництва з міжнародними організаціями та правоохоронними органами інших країн, потребував створення відповідної **нормативно-правової бази, що використовується в його роботі**. Варто відзначити, що протягом усього періоду своєї діяльності Управління міжнародних зв'язків МВС керується як міжнародно-правовими документами, так і законодавством України.

Серед міжнародно-правових документів перш за все необхідно виділити Віденську конвенцію про дипломатичні зносини [502], Віденську конвенцію про консульські зносини [503], Віденську конвенцію про право міжнародних договорів [504] , які є універсальними міжнародними договорами і основним джерелом сучасного дипломатичного права, регулюють широке коло питань, що стосуються дипломатичних зносин між державами .

Основну частину комплексу нормативно-правового забезпечення міжнародної діяльності органів внутрішніх справ України вже було проаналізовано нами у попередньому підрозділі. В той же час, характеризуючи законодавство України, що використовується в діяльності підрозділу, який безпосередньо відповідає за організацію цього напрямку діяльності МВС, перш за все необхідно виокремити такі нормативно-правові акти як Конституція

України, Закони України «Про міліцію», «Про міжнародні договори України». На додаток зазначимо ще низку важливих нормативно-правових актів з цього напрямку, серед яких Закони України «Про інформацію» [328], «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» [329], «Про дипломатичну службу» [507-330], «Про Регламент Верховної Ради України» [331].

Крім того діяльність підрозділу регулюється актами Президента України серед яких необхідно визначити наступні: Указ Президента України від 28.08.1993 № 357/93 «Про службові відрядження за кордон посадових осіб органів державної виконавчої влади» [332], Указ Президента України від 18.09.1996 «Про заходи щодо вдосконалення координації діяльності органів виконавчої влади у сфері зовнішніх зносин» [337], Указ Президента України від 15.11.2006 № 970/2006 «Про Положення про порядок підготовки та внесення проектів актів Президента України» [336].

Серед основних актів Кабінету Міністрів України з зазначеного напрямку необхідно виокремити вже проаналізовані у попередньому підрозділі Постанову КМУ від 11.12.1992 № 698 «Про вдосконалення порядку здійснення службових відряджень за кордон» [338], Постанову КМУ від 17.06.1994 № 422 «Про затвердження Положення про порядок укладення, виконання та денонсації міжнародних договорів України міжвідомчого характеру» [339], Постанову КМУ від 03.12.2001 № 1629 «Про деякі питання удосконалення роботи з координації діяльності органів виконавчої влади у сфері зовнішніх зносин» [342], Постанову КМУ від 06.09.2005 № 870 «Про затвердження Правил підготовки проектів актів Кабінету Міністрів України» [343], Постанову КМУ від 18.07.2007 № 950 «Про затвердження Регламенту Кабінету Міністрів України» [345] та ін.

В сучасних умовах, окрім вищезазначених нормативно-правових актів, Управління міжнародних зв'язків, як структурний підрозділ МВС України у своїй діяльності керується наказами МВС серед яких: наказ МВС України від 31.12.2004 № 1666 «Про затвердження Інструкції з організації відряджень у

структурі Міністерства внутрішніх справ України» [384], наказ МВС України від 24.05.2005 № 369 «Про затвердження Інструкції про приймання осіб, які підлягають видачі (екстрадиції) з держав, що не мають спільних кордонів з Україною та не є членам СНД» [385], наказ МВС України 27.07.2012 № 649 «Про затвердження Інструкції з організації нормотворчої діяльності в Міністерстві внутрішніх справ України» [505]

Аналізуючи стан практичної діяльності можна дійти висновку, що протягом всієї історії своєї діяльності підрозділ МВС України, який відповідає за забезпечення розвитку міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ (відділ зовнішніх зносин – Управління міжнародних зв’язків – Департамент зв’язків із громадськістю та міжнародної діяльності, а в сучасних умовах – Управління міжнародних зв’язків МВС) достатньо ефективно координує роботу, пов’язану з міжнародною співпрацею структурних підрозділів міністерства, ГУМВС та УМВС в областях, на транспорті та навчальних закладів. До того ж воно забезпечує координацію з іншими підрозділами, спрямованість діяльності яких також має міжнародний характер: Управлінням боротьби з кіберзлочинністю, ГУБОЗ, ГУВВ, Робочим апаратом НЦБ Інтерполу в Україні, відділом організаційного та методичного забезпечення миротворчих операцій ДКЗ МВС України.

Крім того, історія діяльності підрозділу свідчить про те, що він неодноразово надавав дієву допомогу і Управлінню боротьби з кіберзлочинністю та підрозділам по боротьбі з торгівлею людьми, зокрема під час координації спільних дій із США та Міжнародною організацією з міграції. Конкретний внесок цієї служби наявний і в здобутках Управління боротьби з незаконним обігом наркотиків, а саме в проведенні на високому професійному рівні операцій, пов’язаних із перекриттям міжнародних каналів транзиту наркотиків із азійського регіону.

Слід звернути увагу на важливу роль підрозділу і у розв’язанні проблемних питань, що в компетенції ГУБОЗ. Поміж іншим, за допомогою «міжнародників» підтримує безпосередні контакти з колегами з-за кордону щодо обміну

досвідом, проведення спільних навчань та підготовки проєктів нормативно-правових актів Головне управління внутрішніх військ. Окремо слід вказати на взаємодію з навчальними закладами МВС, які за сприяння УМЗ протягом всього періоду становлення та розвитку відомчої системи підготовки кадрів підтримують міжнародне співробітництво щодо обміну досвідом, участі в навчальних курсах, конференціях та забезпечують стажування іноземних правоохоронців в Україні.

Аналіз наявної документальної бази свідчить про те, що в Управлінні міжнародних зв'язків МВС протягом усього періоду його діяльності створено солідну договірно-правову базу міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю, яка дозволяє достатньо ефективно організовувати роботу щодо забезпечення міжнародного співробітництва за різними напрямками боротьби з транснаціональною злочинністю. Кількість укладених міждержавних, міжурядових та міжвідомчих договорів (протоколів), де Міністерство внутрішніх справ є компетентним органом, станом на 2007 рік становила 158 документів, а вже на 2013 рік понад 200 .

Аналіз нормативно-правової бази міжнародного співробітництва, здійснений у попередньому підрозділі, дозволяє більш детально визначити **коло основних суб'єктів міжнародного співробітництва міліції України у сфері запобігання злочинності. Перш за все це безпосередньо МВС України**, яке у договорах про співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю між Урядом України та урядами зарубіжних держав здебільшого виступає як один з компетентних органів, що здійснює безпосереднє співробітництво (координацію) зазначеного напрямку (наприклад, на додаток, крім уже розглянутих у попередньому підрозділі – Угода між Урядом України Урядом Федеративної Республіки Німеччини про співробітництво в боротьбі з організованою злочинністю, тероризмом та іншими тяжкими злочинами від 6 лютого 1995 р. [506]; Угода між Україною та Королівством Іспанія про співробітництво у галузі боротьби зі злочинністю від 7 листопада 2001 р [507]; Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Турецької Республіки про співробітництво правоохоронних органів від 4 вересня 2009 р. [508]; Угода між

Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Словенія про співробітництво в боротьбі зі злочинністю [509] та. ін.

Як свідчить аналіз міжвідомчої нормативно-правової бази МВС України на сьогодні, за даними офіційного сайту МВС, укладено більше 50 угод між МВС України та відповідними правоохоронними органами держав як ближнього так і дальнього зарубіжжя, в яких на МВС, на основі чинного законодавства покладено зобов'язання здійснювати співробітництво за конкретними напрямками оперативно-службової діяльності.

Крім того важливою ланкою в системі організаційного забезпечення міжнародної діяльності відомства є керівництво МВС, яке відповідно до своїх обов'язків забезпечують координацію цього важливого напрямку оперативно-службової діяльності органів та підрозділів внутрішніх справ. Так, наприклад, передбачено, що перший заступник Міністра за дорученням Міністра забезпечує міжнародну співпрацю з представниками держав-учасниць Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності та держав – членів Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерполу; бере участь у розробленні проектів та укладенні міжнародних договорів України з питань боротьби зі злочинністю та інших питань, що належать до компетенції МВС; організовує і координує оперативно-профілактичні, що проводяться структурними підрозділами апарату Міністерства на міждержавному рівні, у масштабах країни або спільно з іншими державними органами; координує і контролює діяльність Робочого апарату Укрбюро Інтерполу.

Заступник Міністра – керівник апарату забезпечує адаптацію національного законодавства з питань діяльності ОВС до законодавства Європейського Союзу; роботу представників МВС у дипломатичних представництвах України за кордоном;

участь миротворчого персоналу з числа працівників ОВС у міжнародних миротворчих операціях, здійснення оперативного управління та контролю за їх діяльністю; відбір, підготовку і навчання кандидатів для направлення до складу

миротворчого персоналу з числа працівників ОВС; координує і контролює діяльність Управління міжнародних зв'язків.

Відповідальним за забезпечення взаємодії з Комітетами Верховної Ради України у закордонних справах, з питань європейської інтеграції визначено начальника УМЗ МВС України.

Водночас аналіз нормативно-правової бази, здійснений у попередньому підрозділі дозволяє визначити організаційні аспекти реалізації цих завдань. Конкретизуючи це питання відзначимо, що взаємодія ОВС України з компетентними органами зарубіжних держав щодо вирішення питань боротьби із злочинністю, що має транснаціональний характер або виходить за межі країни, здійснюється лише **через Національне центральне бюро Інтерполу. Цей підрозділ, який почав свою діяльність у перші роки незалежності нашої держави, є наступною важливою складовою організаційного забезпечення міжнародної діяльності правоохоронних органів в системі центрального апарату МВС України.**

Аналізуючи історичний процес приєднання нашої держави до світового антикримінального співтовариства слід зазначити, що після проголошення незалежності Україна потребувала здійснення постійного, оперативного та ефективного міжнародного співробітництва, а також залучення передового зарубіжного досвіду для розбудови власної правоохоронної системи та протидії транснаціональній організованій злочинності.

З огляду на відсутність відповідного досвіду, перші кроки у цій сфері були непростими. Слід зауважити, що можливість вступу України до Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерпол) вивчалася ще у квітні 1991 року, коли Українська Республіка входила до складу СРСР. Відразу, після проголошення незалежності, за ініціативи Міністерства внутрішніх справ України, підтриманої Міністерством юстиції, Міністерством закордонних справ та Службою безпеки, від імені Уряду було подано заявку до Генерального секретаріату Інтерполу про вступ України до Організації.

Як ми вже зазначали у попередньому підрозділі прийняття України до Інтерполу відбулося 4 листопада 1992 року на 61-й сесії Генеральної асамблеї Інтерполу (м. Дакар, Сенегал). Від України у сесії брала участь делегація, складу якої входили перший заступник Міністра внутрішніх справ України Володимир Михайлович Корнійчук та начальник Штабу МВС – Олександр Михайлович Іщенко.

Після набуття членства в Інтерполі виникла нагальна необхідність створення підрозділу, який би безпосередньо забезпечив функцію Національного центрального бюро Інтерполу в Україні. З цією метою в МВС було створено тимчасову робочу групу для взаємодії з Інтерполом, керівником якої був призначений Петро Захарович Мельник.

До складу робочої групи увійшли працівники Міністерства внутрішніх справ Григорій Іванович Стельмах, Ігор Степанович Лимарченко, Олег Олександрович Каплін, Зінаїда Володимирівна Вербенко та інші. Ці люди провели колосальну роботу і по суті створили фундамент для подальшого розвитку українського бюро Інтерполу.

А вже 25 березня 1993 року, відповідно до зобов'язань, передбачених членством держави в Організації, рішенням Уряду України було створене Національне центральне бюро Інтерполу. Як ми вже зазначали, в цей день також було затверджене «Положення про Національне центральне бюро Інтерполу». Сьогодні учасниками другої за кількістю членів після ООН міжнародної організації є 190 держав світу [510].

В історії становлення цього зовсім нового для системи МВС підрозділу необхідно згадати керівників, які розбудовували його діяльність. Першим керівником бюро Інтерполу був призначений Ярослав Юрійович Кондратьєв, заступником, а в подальшому й керівником Укрбюро Інтерполу, був призначений Петро Захарович Мельник.

Слід підкреслити, що згідно з законодавством України, діяльність Укрбюро Інтерполу полягає в організації міжнародного співробітництва правоохоронних органів України в рамках Міжнародної

організації кримінальної поліції - Інтерпол. Відтак, співпраця з Інтерполом, якій у 2013 році виповнилося вже 20 років є наступною важливою формою організації міжнародного співробітництва МВС.

Організаційні аспекти взаємодії правоохоронних органів України з компетентними органами зарубіжних держав щодо вирішення питань боротьби із злочинністю, що має транснаціональний характер або виходить за межі країни були унормовані вищезазначеною постановою КМУ від 25 березня 1993 № 220, якою визначалося, що ці напрямки діяльності здійснюються лише через Національне центральне бюро Інтерполу. Міністерство внутрішніх справ виступає як Національне центральне бюро Інтерполу [349].

В структурі самого Міністерства було створено орган, який став так би мовити координаційним центром – проміжною ланкою, через яку здійснюється безперервний зворотній зв'язок Міжнародної організації кримінальної поліції Інтерпол і Національного центрального бюро Інтерполу в Україні – Робочий апарат Укрбюро Інтерполу, у складі якого функціонує і відділ взаємодії з Європолом .

Визначаючи більш детально загальні засади діяльності цієї важливої ланки організаційного забезпечення міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю необхідно зазначити, що робочий апарат Укрбюро Інтерполу є самостійним структурним підрозділом апарату Міністерства внутрішніх справ України на правах департаменту, який забезпечує реалізацію повноважень МВС щодо представництва України в Міжнародній організації кримінальної поліції - Інтерпол та Європейському поліцейському офісі (Європол), а також повноважень МВС як Національного центрального бюро Інтерполу та Національного контактного пункту Європолу в Україні. Робочий апарат Укрбюро Інтерполу став центром координації та забезпечення взаємодії правоохоронних та інших органів державної влади України з компетентними органами іноземних держав з питань, що належать до сфери діяльності Інтерполу та Європолу.

Виходячи з цього, основними завданнями РА Укрбюро Інтерполу є реалізація, у межах компетенції, державної політики щодо боротьби зі злочинністю, яка має транснаціональний характер; координація, організація та забезпечення співробітництва правоохоронних та інших органів державної влади України з компетентними органами іноземних держав у сфері боротьби зі злочинністю з використанням можливостей Інтерполу та Європолу.

РА Укрбюро Інтерполу відповідно до покладених на нього завдань у своїй діяльності реалізує низку важливих функцій. Серед головних з них – обмін інформацією з Генеральним секретаріатом Інтерполу, Європейським поліцейським офісом, правоохоронними та іншими органами державної влади України, а також з компетентними органами іноземних держав з питань боротьби зі злочинністю; отримання запитів про проведення перевірок, оперативно-розшукових та інших заходів на території України від компетентних органів іноземних держав-членів Інтерполу й організація їх виконання правоохоронними та іншими органами державної влади України; організаційна діяльність щодо виконання запитів від Європолу з питань, визначених Угодою про співробітництво між Україною та Європолом, організація їх виконання правоохоронними та іншими органами державної влади України та інформування Європолу про результати їх виконання; співпраця з дипломатичними установами України за кордоном та дипломатичними установами іноземних держав в Україні з міжнародними міжурядовими та неурядовими організаціями з питань боротьби зі злочинністю; інформаційно-аналітичне забезпечення правоохоронних та інших органів державної влади України з питань боротьби зі злочинністю на підставі матеріалів Інтерполу та Європолу та ін.; координація діяльності підрозділів Укрбюро Інтерполу головних управлінь, управлінь МВС України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі та ін. [511].

Характеризуючи основні віхи діяльності та розвитку цього структурного підрозділу на нашу думку можна виділити два основних етапи: перший – це

1993-1996 рр., який можна визначити як період становлення організаційної структури та формування нормативно-правової бази його функціонування.

Ми вже зазначали той історичний факт, що в перші ж роки після набуття незалежності постановою ВР України 25 червня 1993 року № 3325-XII була затверджена Державна програма боротьби із злочинністю [512]. На виконання означеної Програми МВС України було здійснено низку подальших організаційних заходів, в тому числі і в напрямку забезпечення міжнародного співробітництва, якими передбачалося розширити рамки правового співробітництва України з іншими державами у рамках міждержавних організацій з прав людини та боротьби із злочинністю; створення в системі МВС Національного центрального бюро Інтерполу в Україні; введення штатних посад представників МВС в державах, з якими Україна має спільні інтереси у сфері боротьби із злочинністю [352].

Серед основних здобутків та подій цього історичного періоду слід зазначити те, що наприкінці 1994 р., згідно з планом технічної модернізації Генерального секретаріату Інтерполу, Укрбюро було обладнано сучасною системою зв'язку, що дозволило значно покращити обмін інформацією українських правоохоронців з іноземними колегами.

Наступним кроком на шляху організаційного забезпечення діяльності цього підрозділу у зазначений історичний період, як свідчить попередній аналіз нормативно-правової бази, стало створення у 1995 році у структурі головних управлінь, управлінь МВС України в Криму, областях, містах Києві та Севастополі підрозділів Укрбюро Інтерполу. Їх основним завданням стало поліпшення взаємодії та координації роботи правоохоронних органів щодо своєчасного попередження, розкриття і розслідування злочинів, які мають транснаціональний характер або виходять за межі території України. Комплектування нововведених посад здійснювалося найбільш кваліфікованими працівниками, які мають стаж оперативно-розшукової або слідчої роботи в ОВС не менше трьох років та володіють однією з таких іноземних мов: англійською, французькою чи іспанською [351].

Наступний період – 1996 р. – по теперішній час, можна визначити як час удосконалення організаційного та нормативно-правового забезпечення діяльності Укрбюро Інтерполу, формування його авторитету в системі Інтерполу, напрацювання ефективних форм та методів діяльності, які дозволяли забезпечити ефективність міжнародного співробітництва правоохоронних органів України у протидії найбільш небезпечним видам транснаціональної злочинності.

Важливим подіями на цього періоду, які мали важливе значення у становленні Укрбюро Інтерполу стали візити в Україну високих посадових осіб Міжнародної організації кримінальної поліції – у січні 1996 р. Президента Інтерполу пана Борна Еріксона (представника поліції Швеції) і в травні того самого року – Генерального секретаря Організації пана Раймонда Кендалла (представника поліції Великобританії).

Також серед основних здобутків цього часу – створення систематизованих банків даних Укрбюро Інтерполу, прийняття нормативних документів, що регламентували порядок міжнародного співробітництва правоохоронних органів України каналами Інтерполу, у т.ч. такого важливого нормативного акту як Інструкція про порядок використання правоохоронними органами можливостей Національного центрального бюро Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідування злочинів, затверджену спільним наказом Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Державного комітету у справах охорони державного кордону України, Державної митної служби України, Державної податкової адміністрації України від 9 січня 1997 р. № 3/1/2/5/2/2 [382].

Важливим етапом становлення й розвитку Укрбюро Інтерполу став період 1997 – 2000 років. Зокрема, у 1998 р. розширено штат Бюро, що дозволило створити чергову частину. Відтоді підрозділ став працювати у цілодобовому режимі.

Наступний крок у розвитку цього підрозділу був зроблений у 2003 році, коли відбувся візит в Україну Генерального секретаря Інтерполу пана Рональда

Кеннета Ноубла, який провів робочі зустрічі з Президентом України, керівництвом МВС та керівниками інших правоохоронних органів України.

Проведені переговори дали значний поштовх розвитку міжнародного співробітництва правоохоронних органів України каналами Інтерполу. По-перше, Робочий апарат Укрбюро Інтерполу було підключено до нової телекомунікаційної системи Інтерполу I-24/7, по-друге, Генеральним секретарем було порушене питання про надання Європейською Комісією міжнародної технічної допомоги українському підрозділу Інтерполу, по-третє, висока оцінка діяльності Укрбюро Інтерполу першою особою Організації у подальшому стала передумовою для більш тісної співпраці правоохоронних органів України з Генеральним секретаріатом Інтерполу.

Крім того, починаючи з 2003 року вийшло на новий рівень співробітництво Укрбюро Інтерполу з Генеральним секретаріатом Організації. Зокрема, згідно з домовленістю між МВС та Генеральним секретаріатом Інтерполу, згідно з відповідними Указом Президента та постановою Кабінету Міністрів України було вирішено питання про направлення представника МВС України до Генерального секретаріату Інтерполу.

Крім того, у період з 2006 по 2008 року в МВС здійснювались заходи з реалізації проекту міжнародної технічної допомоги Європейської Комісії проекту TACIS «Міжнародне співробітництво в кримінальних справах за допомогою Інтерполу». На значущість цього проекту вказує те, що бюджет указанного проекту складав 990 тис. євро.

Відповідно до тристоронньої угоди технічна допомога надавалась за рахунок коштів Європейської Комісії, безпосередньо імплементація проекту здійснювалась Генеральним секретаріатом Інтерполу, а МВС України було одержувачем цієї допомоги. Його основним завданням було – всебічне вдосконалення діяльності українського бюро Інтерполу та міжнародного співробітництва правоохоронних органів України в рамках Інтерполу загалом.

Зазначимо, що за два роки, за кошти проекту було організовано участь працівників Робочого апарату Укрбюро Інтерполу та інших підрозділів МВС в

міжнародних заходах, що проводились Інтерполом; суттєво оновлено парк комп'ютерної та організаційної техніки в Робочому апараті Укрбюро Інтерполу; створено та обладнано в Національній академії внутрішніх справ навчальну аудиторію для навчання працівників правоохоронних органів України та іноземних держав роботі з банками даних Інтерполу, а також використання інших можливостей Інтерполу у повсякденній діяльності під час розкриття та розслідування злочинів [513]. Необхідно зазначити, що відповідні візити Генерального секретаря Інтерполу стали системними та дозволили достатньо ефективно вирішувати важливі питання подальшого розвитку відносин між Укрбюро та Генеральним секретаріатом Інтерполу. Таку візити відбулися у листопаді 2006 року, січні 2009 року, лютому 2011 року.

За сучасних умов новий імпульс подальшому вдосконаленню діяльності Укрбюро Інтерполу надав наступний візит до України у вересні 2013 року Генерального секретаря Інтерполу пана Рональда Кеннета Ноубла, під час якого відбулась його зустріч з Міністром внутрішніх справ України Віталієм Захарченком і керівником Робочого апарату Укрбюро Інтерполу Василем Неволею. Результатом цього візиту став подальший розвиток актуальних напрямків взаємодії України з Генеральним секретаріатом Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол та державами – членами Інтерполу в боротьбі з транснаціональною злочинністю.

Крім того в рамках свого візиту в Україну Генсек Інтерполу Рональд Ноубл разом з керівником РА Укрбюро Інтерполу Василем Неволею взяв участь у 10-му щорічному саміті Ялтинської Європейської Стратегії (м. Ялта, Автономна Республіка Крим). Зазначений саміт є провідною платформою у Східній Європі, яка просуває європейську інтеграцію України та надає можливість обговорення на найвищому рівні глобальних викликів й актуальних проблем [514].

Значущості та необхідності подальшого розвитку взаємодії на цьому напрямку надає той факт, що в рамках Інтерполу забезпечується інституціональне співробітництво правоохоронних органів держав-членів, яке

базується не на положеннях міжнародних договорів, а на факті членства держави в Організації. Так, наприклад, при відсутності будь-яких договірних відносин у сфері боротьби зі злочинністю між Україною та деякими державами, співробітництво з правоохоронними органами цих держав може здійснюватись каналами Інтерполу.

Таким чином на Національне центральне бюро Інтерполу в Україні було покладено завдання здійснення координації між МВС та правоохоронними органами інших держав щодо запобігання транснаціональній організованій злочинності, якщо інше не передбачене угодами та договорами, укладеними МВС України та представників МВС (офіцерів зв'язку) у дипломатичних установах і міжнародних поліцейських організаціях.

У цій площині суттєвим чинником поліпшення організаційно-управлінської діяльності у сфері боротьби з міжнародною злочинністю став наказ МВС України від 09 січня 1997 р. № 26 «Про розмежування функцій між службами МВС України в організації діяльності органів внутрішніх справ, профілактичній роботі і боротьбі із злочинністю.

В наказі було визначено, що координація діяльності правоохоронних органів України в боротьбі із злочинністю, що має транснаціональний характер або виходить за межі країни, забезпечення обміну офіційною, конфіденційною інформацією, а також забезпечення інших форм взаємодії з Генеральним секретаріатом Інтерполу і відповідними органами держав членів відноситься до компетенції Укрбюро Інтерполу [515].

Аналіз нормативно-правової бази та практичної складової діяльності органів та підрозділів внутрішніх справ на протязі усього періоду незалежного розвитку нашої держави, свідчить, що безпосереднє міжнародне співробітництво за конкретними напрямками здійснюють самостійні структурні підрозділи центрального апарату МВС України. Так наприклад, відповідно до Договору про співробітництво між Урядом України і Урядом Республіки Хорватія у боротьбі з тероризмом, контрабандою, зловживанням наркотиками, організованою та іншою злочинністю від 26 жовтня 1993 р. безпосереднє

співробітництво у рамках реалізації цього Договору здійснюють Договірні Сторони, а саме: від України - самостійні структурні підрозділи Міністерства внутрішніх справ [516, ст.2].

Наступним прикладом слугує Додатковий протокол про імплементацію Статті 1 Угоди про співробітництво між Урядом України та Урядом Турецької Республіки в боротьбі зі злочинністю (торгівлі людьми) від 7 червня 2005 р. в якому вказано, що органом, відповідальним за координацію імплементації положень вказаного протоколу, з української сторони, є Департамент боротьби з торгівлею людьми МВС України [517].

Також до цього переліку додаються також Головні управління та управління внутрішніх справ областей, міст та на транспорті (наприклад Угода про співробітництво між МВС України та МВС Республіки Болгарія від 18 квітня 1994 р. вказує на те, що безпосереднє співробітництво в рамках реалізації цієї угоди від України здійснюють самостійні структурні підрозділи МВС України, МВС Республіки Крим, Головні управління та управління внутрішніх справ областей, міст та на транспорті [518].

Особливе значення має спільна робота правоохоронних органів в прикордонних регіонах наших країн. Адже саме тут проходять основні потоки контрабанди, міграції, у тому числі і нелегальної, канали міжнародного наркотрафіку, торгівлі зброї і «живого товару». Відтак, на нашу думку, як окремих суб'єктів безпосереднього міжнародного співробітництва у сфері запобігання злочинності, у тому числі транснаціональній, можна виділити органи внутрішніх справ прикордонних регіонів.

Так, Угода між МВС України і МВС Республіки Білорусь про співробітництво органів внутрішніх справ прикордонних регіонів від 12 травня 1997 р. передбачає, що органи внутрішніх справ прикордонних регіонів, а саме УМВС України в Волинській, Житомирській, Київській, Рівненській, Чернігівській областях будуть безпосередньо співробітничати на основі положень цієї Угоди, діючи в межах своєї компетенції з дотриманням національних законодавств і міжнародних договорів своїх держав [519, ст.2].

Наступним прикладом є Угода між МВС України і МВС Російської Федерації про співробітництво органів внутрішніх справ прикордонних регіонів від 15 травня 1998 року. У цій Угоді під органами внутрішніх справ прикордонних регіонів в Україні маються на увазі: - Головне управління Міністерства внутрішніх справ України в Автономній Республіці Крим, управління Міністерства внутрішніх справ України в Донецькій, Луганській, Сумській, Харківській, Чернігівській областях; управління Міністерства внутрішніх справ України на Донецькій, Дніпропетровській, Південно-Західній та Південній залізницях [520, ст. 1]

Безперечним є і той факт, що за весь час існування МВС як правоохоронного органу незалежної держави, його керівництво приділяло постійну увагу удосконаленню організаційного забезпечення розвитку міжнародної співпраці. Прикладом цього стали постійні офіційні зустрічі та особисті знайомства з керівниками правоохоронних органів інших держав, які дають можливість підтримувати не тільки службові, а й тісні дружні стосунки з колегами. Крім того з 2001 року керівництво МВС України впровадило в практику своєї роботи спільні наради з головами дипломатичних представництв іноземних держав і міжнародних організацій, акредитованих в Україні. Враховуючи актуальність наявних проблем та необхідність обговорення з дипломатами стану боротьби зі злочинами, пов'язаними з іноземцями, було прийнято рішення щодо організації таких зустрічей щороку.

В якості висновків зазначимо, що аналіз нормативно-правової бази та практичної діяльності органів внутрішніх справ у сфері міжнародного співробітництва, дозволяє визначити коло основних суб'єктів міжнародного співробітництва міліції України за всіма напрямками оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ. Перш за все це безпосередньо МВС України, яке у договорах про співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю між Урядом України та урядами зарубіжних держав здебільшого виступає як один з компетентних органів, що здійснює безпосереднє співробітництво (координацію) зазначеного напрямку.

З вищезазначеного можна також висновувати, що починаючи з 1991 року МВС України здійснювало системні заходи щодо організаційного забезпечення діяльності органів внутрішніх справ суверенної України у сфері міжнародного співробітництва. Разом із формуванням правової бази, почалося створення відповідних організаційних структур в системі МВС України, які забезпечували міжнародне співробітництво міліції України як правоохоронного органу незалежної держави, формування необхідного кадрового складу, розробка нової системи управління та організації взаємодії з іншими структурними підрозділами, які в межах своєї компетенції забезпечували співробітництво з правоохоронними структурами інших держав на основних напрямках оперативно-службової діяльності.

Системна, цілеспрямована діяльність керівництва МВС, керівників структурних підрозділів МВС дозволила створити самостійний структурний підрозділ апарату МВС України, який протягом 1991-2013 рр. пройшов певний еволюційний шлях свого розвитку (від відділу зовнішніх зносин до Управління міжнародних зв'язків МВС). Відтак можна висновувати, що Управління міжнародних зв'язків МВС стала центральною ланкою на цьому напрямку і забезпечує загальну організацію та координацію діяльності структурних підрозділів апарату МВС, головних управлінь, управлінь МВС в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, на транспорті, науково-дослідних установ, вищих навчальних закладів МВС, Головного управління внутрішніх військ МВС, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління МВС, щодо здійснення міжнародного співробітництва з компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями з питань, що належать до компетенції МВС.

Наступною важливою складовою організаційного забезпечення міжнародної діяльності правоохоронних органів в системі центрального апарату МВС України є Національне центральне бюро Інтерполу в особі МВС України.

Головним завданням цього принципового нового підрозділу, який в історії української міліції був створений вперше, стала організація взаємодії правоохоронних органів України з компетентними органами зарубіжних держав щодо вирішення питань боротьби із злочинністю, що має транснаціональний характер або виходить за межі країни. Відтак наступним логічним кроком на шляху організаційного забезпечення його діяльності стало створення Робочого апарату Укрбюро Інтерполу, який став координаційним центром – проміжною ланкою, через яку здійснюється безперервний зворотній зв'язок Міжнародної організації кримінальної поліції «Інтерпол», Європолу і Національного центрального бюро Інтерполу в Україні.

До системи Робочого апарату Укрбюро Інтерполу також увійшли його підрозділи у структурі головних управлінь, управлінь МВС України в Криму, областях, містах Києві та Севастополі.

Крім того до системи організаційного забезпечення міжнародного співробітництва у сфері запобігання транснаціональній злочинності увійшли інші структурні підрозділи центрального апарату МВС (департаменти, головні управління (управління) МВС), територіальні підрозділи (Головні управління та управління внутрішніх справ областей, міст та на транспорті), в тому числі управління МВС України прикордонних регіонів, що здійснюють виключно оперативні, організаційні та координаційні функції.

В якості висновку також зазначимо, що аналіз організаційних форм діяльності МВС щодо розвитку міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю впродовж існування нашої незалежної держави свідчить про важливість і нагальну необхідність подальшого розвитку і вдосконалення цього напрямку як одного із складових ефективної боротьби з криміналітетом, який уже давно перетнув національні кордони.

3.3. Основні напрямки, особливості й форми міжнародної співпраці органів внутрішніх справ суверенної України у боротьбі зі злочинністю: історія становлення та сучасний стан.

Вітчизняні дослідники наголошують, що ефективна протидія організованій злочинності з урахуванням факту її глобалізації, розмаху отриманих прибутків неможлива без скоординованої дії міжнародної спільноти, гармонізації та уніфікації законодавчих систем різних країн [521, с. 92].

Ряд укладених Україною з середини ХХ ст. міжнародних угод, приєднання до ряду конвенцій, договорів з міжнародним статусом, офіційно визначений Україною курс на євроінтеграцію вимагає від держави виконання взятих на себе зобов'язань. Ці зобов'язання охоплюють різні сфери суспільного і політичного життя. Серед позицій міжнародного співробітництва, учасником якого є й Україна, позначена сфера протидії організованій злочинності, яка на сьогодні є однією з найбільших небезпек сучасному суспільно-економічному ладу на міжнародному рівні [522, с. 163].

Виходячи з цього від України та її правоохоронних органів вимагається налагодження системи співробітництва з міжнародними організаціями, а також з конкретними державами на двосторонній основі з метою узгодження форм і методів протидії організованій злочинності спираючись, перш за все, на підходи Європейського Союзу та Ради Європи, які вже доказали свою ефективність.

Аналізуючи історичний процес становлення та розвитку напрямків, основних форм міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ на етапі становлення та розвитку незалежної української держави необхідно зазначити, що одразу після здобуття незалежності були здійснені дійєві заходи щодо його налагодження перш за все на міжвідомчому рівні. Одними з перших нормативно-правових актів, які визначили форми міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ, як «ближнього» так і «дальнього» зарубіжжя у боротьбі зі злочинністю, стали Угоди про співробітництво між

МВС України та МВС Республіки Білорусь, МВС Республіки Польща, МВС Російської Федерації, МВС Угорської Республіки, які були оголошені відповідним наказом МВС України від шостого травня 1992 року [410].

Зазначеними Угодами визначалося, що співробітництво на основних напрямках оперативно-службової діяльності між правоохоронними органами зазначених держав здійснюється у таких формах як обмін оперативно-розшуковою, оперативно-довідковою і криміналістичною інформацією про такі, що готуються або скоєні злочини та причетних до них осіб; спільного здійснення процесуальних дій і оперативно-розшукових заходів у відповідності з національним законодавством держав; обмін досвідом роботи, законодавчими і нормативними актами з питань діяльності ОВС, а також надання сприяння у підготовці, перепідготовці і підвищенні кваліфікації кадрів; обмін науково-технічною літературою та інформацією з питань діяльності ОВС, спільного проведення наукових досліджень, розробок і програм з актуальних проблем, що становлять взаємний інтерес [410, арк. 55].

Важливим історичним фактом є те, що на початку 90-х років проходив інтенсивний процес формування основних принципів взаємодії правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю, в тому числі і на міжнародних конференціях. Так, з метою поліпшення і подальшого розвитку безпосередніх контактів з підрозділами кримінальної поліції/міліції інших держав у боротьбі зі злочинністю з ініціативи Оперативно-пошукового бюро Головної комендатури поліції Республіки Польща 16-19 листопада 1992 року у м. Легіоново Республіки Польща була проведена міжнародна конференція представників кримінальної поліції/міліції за участю представників МВС Республіки Білорусь, Республіки Естонія, Республіки Литва, Республіки Латвія, Республіки Молдова, Республіки Польща, Російської Федерації, України. Конференція була проведена з метою розробки принципів взаємодії у боротьбі з організованою, загальнокримінальною та економічною злочинністю, взаємної допомоги, а також обміну інформацією відносно осіб, які готували або скоїли ці злочини [523].

Аналіз існуючої нормативно-правової бази дозволяє дійти висновку, що вже протягом першого року незалежного розвитку держав колишнього СРСР, окрім укладання угод з МВС окремих держав, були зроблені дієві кроки на шляху формування спільного антикримінального фронту органу внутрішніх справ колишнього СРСР. Беручи до уваги, що боротьба із злочинністю неможлива без співробітництва на міжнародному рівні, враховуючи розмах міжнародної організованої злочинності, розповсюдження незаконної торгівлі наркотичними засобами і психотропними речовинами ці держави, у квітні 1992 року у м. Алма-Аті (Казахстан), на рівні міністерств внутрішніх справ, заявили про готовність до виконання заходів, які можна визначити як напрями боротьби у боротьбі з міжнародним криміналітетом: обмін інформацією та досвідом роботи у галузях боротьби з міжнародною організованою злочинністю, нелегальним виробництвом та розповсюдженням наркотичних речовин та психотропних засобів; злочинністю у галузі економіки, у тому числі з виготовленням та розповсюдженням фальшивих платіжних засобів та цінних паперів; нелегальною міграцією, нелегальним виробництвом і нелегальною міжнародною торгівлею зброєю та вибуховими речовинами, нелегальною торгівлею радіоактивними речовинами [415, арк.122-123].

У подальшому, на протязі усього історичного періоду становлення та розвитку міжнародного співробітництва правоохоронних органів нашої країни у протидії міжнародному криміналу МВС України, в межах своєї компетенції, постійно здійснювало відповідні організаційні заходи щодо налагодження та забезпечення співробітництва не тільки на міжвідомчому рівні, а і на багатосторонньому, в рамках участі України в різних міжнародних організаціях (ООН, ОБСЄ, НАТО, ЄС, Рада Європи, МОМ та ін.), регіональних та субрегіональних структурах (ГУАМ, СНД, ОЧЕС, Центральноєвропейської ініціативи (ЦЄІ, Ради Євроатлантичного Партнерства (РЄАП), Південно-Східної європейської ініціативи (ПСЄІ).

Характеризуючи організаційну складову, зміст становлення та розвиток напрямків і форм взаємодії у сфері міжнародного співробітництва міліції

України на багатосторонньому рівні необхідно зазначити, що на протязі усього історичного процесу суверенного розвитку нашої держави найбільш ефективно воно розвивалося в рамках співпраці з відповідними компетентними органами стран-учасниць СНД.

Подовжуючи історико-правовий аналіз формування та розвитку напрямків і форм співробітництва правоохоронних органів на теренах колишнього Союзу РСР зазначимо, що одним з перших кроків на цьому шляху стала Нарада Міністрів внутрішніх справ незалежних держав (Азербайджан, Армения, Білорусь, Грузія, Казахстан, Киргизстан, Молдова, РФ, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан, Україна), яка відбулася 16-17 жовтня 1992 року у м. Києві [524].

Наступним не менш важливим заходом стало проведення 23-24 вересня 1993 року у м. Волгограді Наради міністрів внутрішніх справ у роботі якого прийняли участь делегації МВС Армения, Білорусь, Грузія, Киргизстан, Молдова, РФ, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан, Україна, у якості спостерігачів МВС Естонської та Латвійської Республіки. Як ми вже зазначали у попередньому підрозділі, особливістю цього заходу стало те, що на ньому вперше була присутня делегація правоохоронного відомства «далекого зарубіжжя», а саме із Австрійської Республіки. На нараді з проблем боротьби з організованою злочинністю і налагодження дієвого механізму взаємодії правоохоронних органів Австрії та незалежних держав виступив федеральний міністр юстиції Австрійської Республіки Николаус Міхалек [417, арк. 182].

За результатами цих цієї зустрічі були підписані Угода про співробітництво МВС у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху (підписано МВС Азербайджану, Арменії, Грузія, Киргизстан, Молдова, РФ, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан, Україна, у якості спостерігачів МВС Естонської та Латвійської Республіки) [7, арк. 188-190], Угода про співробітництво МВС у питаннях повернення неповнолітніх у держави їх проживання, Рішення про підготовку у 1993-1994 роках багатосторонніх договорів про співробітництво органів внутрішніх справ [417, арк. 181-197].

Аналіз нормотворчої та практичної діяльності органів та підрозділів внутрішніх справ дає можливість узагальнити та визначити, що основними напрямками взаємодії МВС України з правоохоронними органами країн - учасниць СНД протягом перших років незалежності стали:

- участь у створенні й гармонізації міжнародного законодавства у сфері боротьби з організованою злочинністю, тероризмом і наркобізнесом;
- проведення робочих зустрічей із представниками правоохоронних органів зарубіжних країн, участь у міжнародних конференціях і нарадах;
- обмін оперативною інформацією;
- виконання запитів загального й конфіденційного характеру;
- проведення спільних оперативно-розшукових і профілактичних заходів, а також широкомасштабних цільових спеціальних операцій;
- розшук осіб, що перебувають у міждержавному розшуку, їхня екстрадиція або депортація.

Основною формою організаційного забезпечення взаємодії на зазначеному напрямку стала участь МВС України у діяльності Ради міністрів внутрішніх справ держав-учасниць СНД (РМВС), яка протягом усього періоду свого існування зарекомендувала себе однією з найбільш дієздатних галузевих рад правоохоронної сфери СНД. Цей орган було створено 19 січня січні 1996 року Рішенням Ради глав держав СНД з метою ефективної взаємодії та координації дій у протидії злочинності [525].

До складу РМВС увійшли міністри внутрішніх справ або керівники інших державних органів, що виконують аналогічні функції. Головне завдання Ради полягає в тому, щоб забезпечити результативну взаємодію країн-учасниць СНД у боротьбі зі злочинністю, охороні правопорядку та інших сферах діяльності органів внутрішніх справ. Для цього РМВС не лише розглядає профільні питання, а й розробляє відповідні пропозиції, стежить за виконанням прийнятих рішень та сприяє взаємному обміну інформацією між міністрами внутрішніх справ.

Характеризуючи організаційну складову слід зазначити, що основною формою діяльності Ради є засідання, котрі проводяться з конкретної нагоди, але не рідше

двох разів на рік. На засіданні головує міністр внутрішніх справ тієї держави, на території якої воно проводиться. Цю функцію він виконує до наступного чергового засідання РМВС.

У підпорядкуванні Ради знаходиться Бюро з координації боротьби з організованою злочинністю та іншими небезпечними видами злочинів на території країн-учасниць Співдружності (БКБОЗ). Цей підрозділ був створений рішенням Ради глав урядів держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав] і став основним постійно діючим органом, створеним для забезпечення ефективної взаємодії міністерств внутрішніх справ і державних органів держав-учасниць СНД у боротьбі з організованою злочинністю та іншими небезпечними видами злочинів на території Співдружності Незалежних Держав [526].

Аналіз організаційних та практичних форм взаємодії дозволяє висновувати, що діяльність РМВС країн-учасниць СНД та БКБОЗ є конструктивною та має абсолютно конкретний характер. Протягом усього історичного періоду свого існування, завдяки спільним зусиллям органам внутрішніх справ країн-учасниць вдалося розкрити багато злочинів та затримати злочинців, які намагаються сховатися на території інших держав.

Слід також зазначити, що порівняно з іншими галузевими органами Співдружності, у РМВС Україна активніше взаємодіє та використовує досвід інших держав-учасниць. Починаючи з 1992 року, підписано понад півсотні договорів та рішень за різними напрямками оперативно-службової діяльності, спрямованими на виявлення транснаціональних злочинних груп, що займалися наркобізнесом, тероризмом, торгівлею людьми тощо. Крім того у рамках СНД існує Міждержавний інформаційний банк (МІБ), утримувачем якого є МВС Російської Федерації. Завдяки йому МВС України має можливість отримувати дані щодо розшукуваних злочинців, невідомих трупів, зниклих безвісті осіб, а також викраденого автотранспорту.

Необхідно зазначити, що за 20 років існування цього банку, він зарекомендував себе як ефективна інформаційна система. Так, наприклад, лише у 2013-му році завдяки роботі МІБ у країнах СНД було затримано 175

осіб, які скоїли злочини та оголошені у розшук органами внутрішніх справ України. Також вдалося встановити місцезнаходження майже 100 громадян України. Як ми вже зазначали, МІБ діє на підставі Угоди про взаємовідносини міністерств внутрішніх справ у сфері обміну інформацією.

В сучасних умовах до спільного обміну інформацією у межах роботи МІБ залучено 11 країн СНД. Загальний об'єм централізованих обліків міждержавного інформаційного банку складає більше 77 мільйонів об'єктів обліку.

В контексті процесів реформування, які тривають в МВС України, важливим конкретним напрямом взаємодії є вивчення досвіду реформування міліції в поліцію колег з Росії, які вже здійснили суттєві кроки на цьому шляху. В той же час необхідно зазначити, що цей процес є взаємопов'язаним. Так в сучасних умовах поліцейські сусідньої держави мають намір активно знайомитись з роботою вітчизняного МВС в умовах нового Кримінального процесуального кодексу [527].

Слід зауважити, що в організації своєї практичної діяльності на міжнародному напрямку ОВС України використовують низку міжнародних договорів, укладених в рамках СНД, приміром, вже зазначену у попередньому підрозділі, Конвенцію про правову допомогу та правові відносини в цивільних, сімейних і кримінальних справах. У разі скасування її дії виникне необхідність в укладенні на міждержавному рівні двосторонніх угод про правову допомогу, а також екстрадицію та передачу осіб, засуджених до позбавлення волі.

Окрім співробітництва в рамках регіональних правоохоронних структур керівництвом міліції України протягом всього історичного періоду своєї діяльності велика увага приділяється налагодженню прямих контактів між міністерствами внутрішніх справ країн-учасниць СНД, завдяки цьому вдається уникнути бюрократичних процедур під час оформлення необхідної документації.

Аналіз розвитку нормативно-правової бази та результатів практичної діяльності дозволяє також дійти висновку, що на цьому напрямку особливо динамічно розвиваються взаємовідносини між правоохоронними відомствами

Росії та України. Основи цього співробітництва були закладені Договором про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Росією, який був підписаний у м. Києві 31 травня 1997 року. Цим договором визначалося, що Україна та РФ співробітничать у боротьбі із злочинністю, передусім з організованою, тероризмом у всіх його формах і проявах [528, стр. 33].

Свідченням цього є те, що достатньо ефективно реалізуються положення укладених договорів і угод, за останні роки активізований обмін інформацією, широке поширення набула практика укладання угод про співпрацю на рівні регіонів держав.

У цьому контексті дієвою формою організаційного забезпечення такого співробітництва на двосторонньому рівні стали спільні засідання колегій МВС України та МВС Російської Федерації, які регулярно проводяться на протязі усього періоду незалежного розвитку наших держав. Необхідність такої форми співробітництва зумовлена тим, що криміногенні процеси, що відбуваються в наших країнах, мають багато спільного. Відтак нагальною потребою часу стали чіткі скоординовані дії практично у всіх напрямках боротьби зі злочинністю. Зокрема, йдеться про протидію організований злочинності, незаконному обігові зброї та наркотиків, злочинам проти особи та у сфері економічних відносин і високих технологій, а також в питаннях організації розшукової роботи.

Так, у 2004 році, на спільному засіданні колегій МВС України та Російської Федерації, обговорювалося питання щодо боротьби з транснаціональною організованою злочинністю, а саме з міжнародною організованою злочинністю у сфері торгівлі людьми, незаконним обігом наркотиків та іншими тяжкими злочинами [529].

Наступним прикладом організації ефективної взаємодії є проведення спільного засідання колегій міністерств внутрішніх справ Російської Федерації та України від 23 вересня 2005 року на якому обговорювалися напрямки взаємодії з протидії тероризму, виявлення та припинення каналів незаконного обігу зброї, боєприпасів та вибухових речовин. Його результатом стало налагодження обміну оперативною та іншою інформацією з УМВС України в

областях, прикордонних з Російською Федерацією, стосовно розкриття тяжких злочинів, учинених у прикордонні, переміщення через державний кордон нелегальних мігрантів, контрабанди, стратегічної сировини, культурних цінностей, автотранспорту, дорогоцінного каміння та металів, підакцизних та інших товарів, наркотичних засобів, зброї, боєприпасів, вибухових та радіоактивних речовин, інших засобів терору [530].

За сучасних умов охорона громадського порядку під час масових заходів та обмін інформацією в процесі оперативно-профілактичної роботи – основні питання, які обговорювалися під час спільного засідання колегій МВС України та Російської Федерації, яке відбулося в Одесі 24 вересня 2013 року [527].

Вивчення та аналіз архівних джерел свідчить, що на цьому напрямку співробітництва однією з основних форм реалізації рішень спільних засідань колегій міністерств внутрішніх справ України та Російської Федерації стало видання сумісних наказів про затвердження прийнятих рішень і якими визначалися конкретні заходи по їх реалізації.

Свідченням цього слугує сумісний наказ МВС України та МВС РФ від 01 жовтня 2004 року № 1129/609, яким були затвердженні рішення спільного засідання колегій міністерств внутрішніх справ України та Російської Федерації. Цим наказом були визначені заходи щодо удосконалення взаємодії ОВС РФ та України по забезпеченню безпеки громадян у міждержавному залізничному, повітряному та водному сполученні, попередженні, протидії та розкритті розкрадання вантажів, організації взаємодії у протидії тероризму, виявленні і припиненні каналів незаконного обігу зброї, боєприпасів і вибухових речовин, удосконалення спільної діяльності у протидії проникненню злочинності у сферу економіки держав [531].

Принагідно зазначимо, що цим наказом також було поставлено завдання щодо проведення регулярних (не менш як двічі на рік) робочих зустрічей керівників ОВС прикордонних областей РФ та України для координації дій, аналізу ефективності сумісних оперативно-профілактичних заходів, а також обміну досвідом з пріоритетних напрямків діяльності. Крім того вимагалось

подовжити практику підписання щорічних протоколів про співробітництво у боротьбі зі злочинністю у прикордонних регіонах [531, арк.. 143]. Це ще раз підтверджує обґрунтований вище висновок, що органи внутрішніх справ прикордонних регіонів являються важливими суб'єктами безпосереднього міжнародного співробітництва у сфері запобігання міжнародним видам злочинності.

Крім того за результатами зазначеного засідання колегій міністерств внутрішніх справ України і Російської Федерації була сформована низка організаційних заходів направлених на вдосконалення механізму оперативного обміну інформацією відносно осіб, які розшукуються за вчинення злочинів, між інформаційними та прикордонними підрозділами міністерств з метою затримання цих осіб, про міжнародні злочинні групи, їх зв'язки, злочини, які ними готуються або скоєні, безвісті зниклих осіб. До того ж були визначені завдання щодо організації та проведення наступних оперативно-профілактичних заходів щодо виявлення та припинення виготовлення і постачання нелегальної алкогольної продукції та спирту; стосовно попередження та виявлення незаконного виробництва і обігу наркотиків, сильнодіючих хімічних, біологічних і радіоактивних речовин [532].

Наступною важливою формою організаційного забезпечення діяльності щодо співробітництва між МВС України та РФ стало проведення спільних нарад за основними напрямками оперативно-службової діяльності. Так, наприклад, 15-17 лютого 2007 року у МВС Російської Федерації відбулася спільна нарада з питань боротьби з міжнародною злочинністю і тероризмом. За підсумками її проведення було прийнято рішення щодо використання інноваційних технологій МВС Російської Федерації з метою впорядкування роботи щодо використання в практичній діяльності органів та підрозділів внутрішніх справ України новітніх форм і методів роботи [533].

Зазначена форма організації міжнародного співробітництва знайшла свій подальший розвиток і стосунках з ОВС інших держав, які мають спільний кордон з Україною. Так, наприклад, 16 червня 2006 року в м. Мозирі

Гомельської області Республіки Білорусь відбулася регіональна нарада з прикордонного співробітництва МВС України та МВС Республіки Білорусь, у ході якої було обговорено широкий спектр проблем, пов'язаних з викриттям організованих груп з транснаціональними зв'язками, виявленням та перекриттям міжнародних каналів контрабанди наркотиків і нелегальної міграції, наданням міжнародної правової допомоги в розшуку осіб, які переховуються від правосуддя, встановленням та поверненням законним власникам викрадених транспортних засобів, організацією ефективного обміну інформацією з питань, що становлять обопільний інтерес.

За підсумками вказаного заходу було затверджено спільне рішення, яким, зокрема, передбачалося запровадження взаємного оперативного інформування сторін про злочини та інші правопорушення, учинені їх громадянами на території іншої з держав-участниць угоди. Також з метою вдосконалення взаємодії підрозділів кримінальної міліції та спецпідрозділів по боротьбі з організованою злочинністю України та Білорусі, підвищення ефективності заходів з розшуку безвісно зниклих осіб і злочинців, які переховуються від правоохоронних органів, виявлення та документування контактів між представниками кримінальних кіл обох держав, викриття створених ними спільних схем протиправної діяльності було передбачено забезпечити оперативне інформування чергового ДКР МВС України про всі зареєстровані злочини, учинених громадянами Білорусі, або стосовно їх чи інші надзвичайні події, пов'язані з особами зазначеної категорії [534].

Крім того, серед основних заходів щодо виконання Директиви МВС України на 1998 рік., яка була схвалена колегією МВС України 24 травня 1997 року визначалися ряд заходів щодо організації і проведення зустрічей з представників головних оперативних підрозділів МВС України та керівників підрозділів УМВС України прикордонних регіонів з відповідними представниками не тільки МВС Російської Федерації та Республіки Білорусь, а й МВС Республіки Молдова, Республіки Польща, Словацької Республіки Угорщини, Румунії,. Крім того передбачалося проведення сумісних заходів з

представниками внутрішніх військ Російської Федерації та Республіки Білорусь з питань обміну досвідом організації службово-бойової діяльності внутрішніх військ по боротьбі зі злочинністю, забезпечення громадської безпеки [535].

Необхідно також зазначити, що дієвою формою організації співробітництва стала взаємодія на рівні окремих структурних підрозділів центрального апарату МВС України та відповідних підрозділів правоохоронних органів інших держав. Одним з перших кроків на цьому напрямі у новітню історію української держави став розглянутий у попередньому підрозділі Протокол про принципи і форми співробітництва служб, які здійснюють боротьбу із злочинністю в сфері економіки МВС Білорусі, Росії й України, який було підписано за результатами наради керівників вказаних служб 29 квітня 1993 року у Мінську [419].

У зазначеному документі були визначені конкретні форми співпраці у протидії економічній злочинності, серед них:

виконання офіційних запитів; регулярний обмін оперативно-розшуковою, оперативно-довідковою інформацією про злочини, які готуються або скоєні злочини і причетних до них осіб для попередження, виявлення та розкриття тяжких злочинів у сфері економіки;

проведення узгоджених оперативно-розшукових заходів та процесуальних дій по заходах міжрегіонального характеру, надання практичної допомоги на території своїх держав оперативним співробітникам, під час їх перебування у службових відрядженнях;

систематичний обмін досвідом роботи, законодавчими актами, навчально-методичною літературою; надання допомоги у підготовці та підвищенні кваліфікації кадрів.

Також було визначено, що для координації взаємодії сторони проводять Нараду керівників служб не менше одного разу у півріччя [419, арк 2-3].

Прикладом подальшого розвитку організаційного забезпечення співробітництва за напрямком протидії злочинам економічної спрямованості може слугувати Протокол про конкретні напрямки та форми співробітництва

ГУ Державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України та Управління економічної поліції Республіки Молдова, підписаний у м. Києві 15 лютого 1995 року та яким теж визначалися основні напрями та форми взаємодії цих підрозділів у боротьбі з економічними злочинами між оперативними підрозділами наших держав [421].

Наступною достатньо дієвою формою організації міжнародного співробітництва стало проведення робочих зустрічей керівників окремих структурних підрозділів правоохоронних органів на яких розглядалася питання та визначалися заходи протидії найбільш небезпечними формам транснаціональної організованої злочинності.

Так, наприклад, з 18 по 20 жовтня 2005 року було проведено робочі зустрічі керівників Департаменту ДСБЕЗ МВС України та Управління боротьби з економічною злочинністю Головного управління кримінальної міліції МВС Республіки Білорусь, а з 27 по 28 жовтня 2005 року в м. Донецьку – з керівником Департаменту економічної безпеки МВС Російської Федерації та керівниками ОВС прикордонних областей.

У ході проведення робочих зустрічей було налагоджено ділові стосунки між учасниками центральних апаратів міністерств та представниками прикордонних областей ОВС, досягнуто домовленості про взаємодію в питаннях обміну передовим досвідом з викриття злочинів економічної спрямованості, удосконалення організації роботи підпорядкованих підрозділів, надання інформації відносно запитів про матеріали, що знаходяться в провадженні, а також проведення робочих зустрічей керівників підрозділів по боротьбі з економічною злочинністю у сфері економіки прикордонних областей. За результатами зустрічей було підписано Рішення про погодження спільних заходів, спрямованих на активізацію боротьби зі злочинністю у сфері економіки [536].

Свідченням результативності зазначених форм організації співробітництва правоохоронних органів стало запровадження регулярних спільних оперативно-профілактичних операцій за всіма напрямками оперативно-службової діяльності,

які були спрямовані на попередження і виявлення фактів незаконного обігу зброї, вибухівки, наркотичних засобів, розшуку злочинців, протидію нелегальній міграції, припинення економічних злочинів, заходи з обміну передовим досвідом роботи та ін.

Зокрема, з метою захисту національних інтересів держав на напрямку протидії нелегальній міграції було запроваджено регулярне проведення комплексу спільних цілеспрямованих широкомасштабних багатостадійних оперативно-профілактичних заходів під назвою «Кордон».

Так, наприклад, тільки в ході операції «Кордон – 2001» за участю правоохоронних органів Росії, Білорусії, Польщі, Румунії, Словаччини та Угорщини перевірено понад 4 тис. місць імовірної концентрації іноземців та осіб без громадянства, майже 30 тис. транспортних засобів. У результаті затримано 908 нелегальних мігрантів та осіб, що займалися організацією незаконного переправлення через державний кордон. Порушено 76 кримінальних справ. Під час операцій було виявлено 70 злочинців, які знаходились у міждержавному розшуці [537, арк. 192].

Ще одним прикладом є проведення оперативно-профілактичної операції «Кордон» в Донецькій, Луганській, Сумській, Харківській, Чернігівській областях спільно з ГУВС, УВС прикордонних регіонів Російської Федерації в період з 27 березня по 2 квітня 2006 року і направлена на протидію незаконній міграції. Ця операція проводилась на виконання рішення спільного засідання колегій міністерств внутрішніх справ Російської Федерації та України від 23 вересня 2005 року про організацію взаємодії міністерств внутрішніх справ Російської Федерації та України з протидії тероризму, виявлення та припинення каналів незаконного обігу зброї, боєприпасів та вибухових речовин». [530, арк. 75].

Крім того з метою активізації розшуку осіб, які переховуються від суду, слідства, відбування покарання, безвісти зниклих громадян та встановлення осіб невпізнаних трупів – спільно з МВС Російської Федерації, Республіки

Білорусь та Республіки Молдова було запроваджено проведення оперативно-профілактичної операції «Розшук»

Під час проведення цих операцій особлива увага зверталась на взаємодію з ГУМВС прикордонних областей МВС Російської Федерації, Республіки Білорусь та Республіки Молдова у питанні обміну оперативною та іншою інформацією стосовно розшуку злочинців, громадян, які зникли безвісті, встановлення особи невідомих трупів, розкриття злочинів, скоєних на території держави, незаконного переміщення через державний кордон нелегальних мігрантів, зброї та наркотичних засобів [538].

Так, наприклад, з метою стабілізації оперативної обстановки в державі, підвищення ефективності розшуку злочинців, безвісті зниклих осіб в період з 21 по 28 жовтня 2002 року на території України було проведено міждержавну (сумісно з правоохоронними органами Російської Федерації) спеціальну оперативно-профілактичну операцію «Розшук». Завдяки вмілої її організації затримано 2369 злочинців, в тому числі: 2 особи за вчинення бандитизму, 63 вбивць, 71 особу, що причинила тяжкі тілесні ушкодження, 59 – що вчинили розбійні напади, 207 грабіжників та 42 гвалтівники. Встановлена доля 490 безвісті зниклих громадян [539].

Слід відзначити, що проведення цих міждержавних спеціальних оперативно-профілактичних операцій набуло системного характеру. Свідчення цього є міждержавна операція «Розшук», яка проводилась у період з 16 по 18 жовтня 2006 року спільно з правоохоронними органами держав-участниць СНД. Ужитими заходами на території України за три дні проведення операції встановлено місцезнаходження 2363 злочинців, з яких затримано 1835, у т.ч. 28 вбивць, 42 особи, які заподіяли тяжкі тілесні ушкодження, 64 розбійники, 45 грабіжників та 12 гвалтівників.

У ході цієї операції основний акцент було зроблено на активізації оперативно-розшукових заходів щодо встановлення місця переховування розшукуваних осіб та їх затримання за ініціативою МВС України на території інших країн, а також затримання злочинців на території України, розшукуваних

правоохоронними органами іноземних держав. Розроблення і проведення зазначених заходів здійснювалося у тісній взаємодії з органами внутрішніх справ держав-участниць СНД. У результаті вжитих заходів за межами України встановлено місцезнаходження 117 розшукуваних злочинців, з яких 61 було затримано [540].

Наступним на прикладом системного підходу до здійснення цих операцій є проведення спеціальної профілактичної операції «Розшук» у березні 2009 року на території України, Російської Федерації, Республіки Білорусь та Республіки Молдова. Її результатом стало затримання на території цих держав майже 2,5 тисячі злочинців, зокрема, 23 убивць, 54 осіб, оголошених у розшук за завдання тяжких тілесних ушкоджень, 64 зловмисників, розшукуваних за розбійні напади, та 179 грабіжників. Вдалося також встановити місцезнаходження 161 злочинця за межами України. Водночас відпрацьовувалися прикордонні регіони країн-учасниць у контексті боротьби з транскордонною злочинністю.

Крім того за погодженням з МВС РФ, Республіки Білорусь та Республіки Молдова спільно з Держмитслужбою та Держкомкордоном було запроваджено проведення міждержавних комплексних операцій «Канал» по перекриттю контрабандного переміщення наркотиків на україно-російській, україно-білоруській та україно-молдавській ділянках державного кордону [541], комплексні оперативно-профілактичні відпрацювання «Візит» -направленні на викриття й профілактику правопорушень, вчинених іноземцями, «Мігрант» - перевірка підстав перебування в країні іноземців, у тому числі осіб, які бажають набути статус біженця, «Мак» - виявлення порушень вимог законодавства щодо культивування нарковмісних рослин.

Серед інших – міжнародні операції «Пурпур» та «Прекурсор», які проводились спільно з спецслужбами зарубіжних країн по недопущенню витоку у незаконний обіг прекурсорів, які використовуються для виготовлення наркотиків, міжнародні оперативно-профілактичної операції «Міраж», ініційовані Регіональним Центром Південно-Східної європейської ініціативи по

боротьбі з транскордонною злочинністю і направлені на припинення діяльності міжнародних злочинних угруповань, які спеціалізуються на торгівлі людьми.

Спільні точки дотику МВС України з правоохоронними органами країн Співдружності знайшли і у питаннях знешкодження кримінальних угруповань. Так, наприклад, у вересні 2008-го працівники підрозділів БОЗ України та Росії затримали у Криму впливового «зłodія в законі» на прізвисько Вася-бандит та лідера ОЗГ «Подільські» на прізвисько Едик. Оголошені у розшук на території РФ, вони не лише переховувалися на нашій території, а й намагалися вплинути на перерозподіл сфер кримінального бізнесу та взяти під контроль ряд вітчизняних підприємств [542].

Таким чином можна висновувати, що історико-правовий аналіз організаційних форм співпраці міліції суверенної України свідчить про те, що в СНД правоохоронна сфера є ефективною та продуктивною галуззю співробітництва держав-учасниць Співдружності. Це вимагає від органів внутрішніх справ України цілеспрямованої діяльності щодо подальшого розвитку та укріплення своїх зв'язків з правоохоронними органами держав-учасниць СНД.

Наступним напрямком взаємодії є діяльність МВС України щодо налагодження та розвитку міжнародної поліцейської співпраці з компетентними інституціями так званого «далекого» зарубіжжя і перш за все країн-членів Ради Європи. Цей напрямок діяльності органів внутрішніх справ отримав потужний розвиток саме після отримання Україною незалежності, бо за радянських часів контакти з правоохоронними структурами іноземних держав (за виключенням країн, які входили до соціалістичного табору і були членам Ради Економічної Взаємодопомоги та Варшавського договору) були вкрай обмеженими.

Після отримання незалежності об'єднана Європа та Україна отримали багато спільних цілей, які необхідно досягати, і проблем, що потребують свого вирішення через координацію зусиль. Це зумовлено тим, що незалежна Україна стала своєрідним «антикримінальним фільтром» Європи. Завдяки цілеспрямованій та ефективній роботі органів внутрішніх справ на території

нашої країни вдається щороку виявляти велику кількість мігрантів зі Східної та Південної Азії (особливо з таких країн як Китай, В'єтнам, Бангладеш, Пакистан, Афганістан), а також з деяких африканських країн, як Сомалі, Нігерія, Єгипет. З іншого боку, в Україні намагаються знайти притулок злочинці та кримінальні авторитети з ближнього (Росія, Молдавія, Грузія тощо), а іноді й дальнього (європейські країни, США) зарубіжжя. Окрім того, зацікавлені кола намагаються використати транзитний потенціал нашої держави не лише у різноманітних бізнес-проектах. На його можливості постійно звертає увагу і транснаціональна організована злочинність, яка займається обладками із наркотиками, зброєю, «живим товаром» та іншими найбільш прибутковими видами кримінального бізнесу.

Тому дуже необхідним стало налагодження постійної та ефективної співпраці органів внутрішніх справ України з європейськими правоохоронними структурами, використання всіх можливостей для інтеграції у процесі міжнародної поліційної співпраці. За визначенням науковців інтернаціональна поліційна співпраця – об'єднання зусиль органів поліції та міліції різних держав із метою вироблення більш ефективних організаційно-правових заходів, стратегії й тактики діяльності у боротьбі з правопорушеннями, вдосконалення її кадрового, науково-методичного, інформаційного й технічного забезпечення. Значну роль у цьому процесі відіграють Організація Об'єднаних Націй та її спеціалізовані інститути, Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол) [543, с. 217], правоохоронні установи створені Євросоюзом – Європейська судова мережа у кримінальних справах, Європейське поліцейське відомство, (Європол), підрозділ Європейського Союзу з судової співпраці – Євроюст.

Відтак, важливим фактом розвитку міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ є те, що крім встановлення взаємодії на рівні правоохоронних органів держав колишнього СРСР, у першій половині 90-х років минулого сторіччя були зроблені перші кроки у налагодженні їх взаємодії з правоохоронними органами європейських країн. Підтвердженням цього є

проведення вищезазначеної 23-24 вересня 1993 року у м. Волгограді наради міністрів внутрішніх справ країн колишнього. На нараді такого рівня, як ми вже зазначали, вперше була присутня делегація із Австрійської Республіки, та була здійснена одна з перших спроб налагодження дієвого механізму взаємодії правоохоронних органів Австрії та незалежних держав у боротьбі з організованою злочинністю. Крім того на цій нараді було прийнято рішення про підготовку у 1993-1994 роках багатосторонніх договорів про співробітництво органів внутрішніх справ зазначених держав[417, арк. 182].

Необхідно зауважити, що принципово нові умови для організації цього напрямку взаємодії правоохоронних органів України з компетентними інституціями країн-членів Ради Європи були створені фактом вступу України до Ради Європи та формуванням єдиного правового простору з цими країнами, що у першу черг явилось можливим завдяки приєднанню нашої країни до багатьох європейських конвенцій (станом на 2011 рік Україною було підписано і ратифіковано 71 конвенцію) й підписанням низки міжнародних угод у галузі кримінального правосуддя.

Ми вже зазначали у попередньому розділі, що взаємодія щодо боротьби зі злочинністю на глобальному (універсальному) та міжурядовому рівнях здійснюється в рамках співпраці з міжнародною організацією кримінальної поліції – Інтерполом. Крім цього взаємодія щодо боротьби зі злочинністю у межах Європейського Співтовариства у новітню історію української державності здійснюється в межах співпраці з Європейським поліцейським офісом (Європол) та Європейською організацією з питань юстиції (Євроюст).

При цьому необхідно зазначити, що першою із наднаціональних європейських правоохоронних установ стала Європейська судова мережа (ЄСМ), створена 1998 року для посилення співпраці у сфері правосуддя та правозастосування у кримінальних справах. «Національні контакти» було об'єднано в мережу, покликану забезпечувати двостороннє судове співробітництво. Створення ЄСМ мало велике значення, адже з'явилася

система, в якій об'єднуються дані, знання й досвід «національних контактів» і встановлюється порядок збору та обміну даними [544].

Європол був створений на основі Маастрихтського договору про Європейський Союз від 7 лютого 1992 р., у ст. 29 якого йшлося про попередження злочинності - організованої та іншої, тісної співпраці країн-членів у сфері внутрішніх справ та правосуддя [545]. Європол відноситься до так званої третьої опори Європейського Союзу, тобто до сфери міжурядового співробітництва держав-членів і являє собою установу правопорядку Європейського Союзу, метою якого стало підвищення ефективності співробітництва компетентних органів у запобіганні, аналізі причин та протидії особливо небезпечним злочинам європейського масштабу.

Відтак Європейське поліцейське відомство (Європол) – правоохоронна установа, яка призначена для надання практичного сприяння та інформаційної підтримки на європейському рівні заходам поліцейських органів держав у сфері боротьби: з транснаціональною організованою злочинністю; з міжнародним тероризмом; а також з «іншими тяжкими формами злочинності» міжнародного характеру: торгівлею наркотиками, відмиванням грошей і т. ін.(всього 24 категорії злочинних діянь).

Таким чином Європол створений і функціонує в рамках Європейського Союзу. Його діяльність поширюється на територію 28 держав-членів. Однак як установа з правами юридичної особи Європол уповноважений встановлювати співпрацю з країнами, які не входять у Європейський Союз («третіми») державами, а також з міжнародними організаціями та установами, включаючи Інтерпол [546].

Історико-правовий екскурс свідчить про те, що свою діяльність він розпочав з січня 1994 року як управління з боротьби з наркотиками і поступово поширював свою діяльність на боротьбу з іншими видами кримінальної злочинності. У момент створення Європолу (середина 90-х років XX століття) Європейський Союз не мав повноваження видавати законодавство в кримінально-правовій сфері. З цієї причини установами Європолу

здійснювалася співпраця шляхом укладення між державами-членами спеціального міжнародного договору, підписаного в 1995 році, який вступив у силу в 1998 році (Конвенція про створення Європейського поліцейського відомства, коротко іменована «Конвенція про Європол»).

Відтак, першого жовтня 1998 року, після ратифікації в усіх державах-членах набули чинності Конвенція про створення Європолу та пов'язані з нею правові акти [547]. Як наслідок, першого липня 1999 року Європол розпочав повномасштабну роботу в усіх сферах своїх повноважень, а саме: незаконна торгівля наркотиками; незаконні мережі імміграції; тероризм, незаконна торгівля автотранспортом; торгівля людьми і дитяча порнографія; виготовлення фальшивих грошей та інших платіжних засобів; відмивання грошей.

У подальшому у зв'язку зі скасуванням Конвенції 1995 року на її основі «старий» Європол припиняє своє існування. На його місці створюється «новий» Європол, який повністю інтегрований в організаційний механізм Європейського Союзу і повинен фінансуватися вже не за рахунок внесків держав-членів, а безпосередньо із загального бюджету Європейського Союзу. «Новий» Європол набуває ряд додаткових можливостей і повноважень, яких не мав його попередник, зокрема, повноваження займатися злочинами, які не обов'язково вчинені в рамках злочинної організації [547, с. 18].

Серед основних напрямків роботи Європолу слід виокремити боротьбу з тероризмом, міжнародною наркоторгівлею, відмиванням грошей, організованим шахрайством, підробкою євро та контрабандою і торгівлею людьми.. Крім того, до пріоритетних сфер діяльності Європолу належать злочини проти особи, фінансові та кіберзлочини. Європол також допомагає державам-членам в обміні інформацією; здійснює оперативний аналіз заходів, до яких вдаються держави-члени; готує стратегічні звіти (зокрема, формулює загрози) та дослідження злочинності; виконує експертизу і надає технічну підтримку в рамках розслідувань і операцій всередині ЄС; а також сприяє гармонізації процедур розслідування у державах-членах.

Характеризуючи діяльність Європолу, як європейської міжурядової організації поліційного напрямку, з питань протидії організованій злочинності необхідно зазначити, що завдання, структура, техніка, методи та компетенція Європолу були вибудовані таким чином, щоб вони не перекривали поліційні повноваження держав-членів ЄС. Науковці і практики вважають, що вказані сфери злочинної діяльності відповідають у переважній частині тим, що відносяться до організованої злочинності [548, с. 164].

Зазначимо, що правову базу взаємодії Європолу з партнерами визначають два види Угод – Угода про стратегічне співробітництво та Угода про оперативне співробітництво. Ці угоди Європол укладає з третіми країнами – державами, що не входять до Європейського Союзу.

Аналізуючи співробітництво компетентних органів нашої держави, у тому числі і органів внутрішніх справ, з цією міжнародною правоохоронною організацією необхідно зазначити, що суттєвим кроком на шляху розвитку співробітництва між Україною та Європолом стало рішення Ради міністрів ЄС з питань юстиції та внутрішніх справ у жовтні 2009 року, яким вона вповноважила директора Європолу на укладення двосторонньої угоди про стратегічне співробітництво з Україною.

Зазначена Угода була підписана четвертого грудня 2009 року у м. Києві у рамках Саміту Україна – ЄС. Метою цієї Угоди є посилення співробітництва держав - членів Європейського Союзу, які діють через Європол, з Україною в запобіганні й протидії серйозним формам міжнародної злочинності, їхньому виявленні, припиненні та розслідуванні в рамках мандата Європолу, зазначеного в установчому документі Європолу, зокрема шляхом обміну стратегічною й технічною інформацією між відповідними службами МВС України та Європолом.

Документ визначає загальні сфери взаємодії і координації зусиль держав-членів ЄС та України і розповсюджується на такі види злочинів, як тероризм і його фінансування, незаконний обіг наркотиків, майнові і фінансові злочини,

включаючи відмивання коштів й фальшивомонетництво, злочини у сфері високих технологій [549].

Українська держава, у свою чергу оперативно зробила ряд послідовних кроків, направлених на імплементацію зазначеної Угоди до національного правової системи. Так п'ятого жовтня 2010 року Верховною Радою України прийнято Закон України № 2576-VI «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво» [550], 26 жовтня 2010 року зазначений Закон був підписаний Президентом України і 12 листопада 2010 року Угода між Україною та Європолем про стратегічне співробітництво набула чинності.

Визначаючи роль та завдання органів внутрішніх справ в реалізації завдань зазначеної угоди, необхідно зазначити, що відповідно до цієї угоди Україна призначила Міністерство внутрішніх справ діяти як національний контактний пункт між Європолем та іншими компетентними органами України [549, ст.4]. Угодою також передбачено посилення співробітництва держав-членів Європейського Союзу, які діють через Європол, з Україною щодо запобігання серйозних форм міжнародної злочинності, їхнього виявлення, припинення та розслідування, зокрема, як ми вже зазначали, шляхом обміну стратегічною та технічною інформацією.

Визначаючи зміст основних форм взаємодії відповідно до зазначеної Угоди, необхідно зауважити, що між Європолем і компетентними органами України на високому рівні було започатковано регулярне проведення засідань для обговорення питань, які стосуються цієї угоди та співробітництва в цілому. Контактний пункт, призначений Україною, і той, що призначено Європолем, в сучасних умовах проводять між собою регулярні консультації з питань політики й питань, що становлять взаємний інтерес, з метою виконання їхніх завдань і координації їхніх відповідних дій.

Характеризуючи такий важливий напрямок взаємодії між МВС України та Європолем як обмін інформацією, необхідно зазначити, що інформація, обмін якою здійснено згідно з угодою, використовується лише для цілей угоди

та під час розслідування, кримінального переслідування, запобігання кримінальним правопорушенням і процесуальних дій, пов'язаних із кримінальними справами.

Обмін інформацією не стосується питань взаємного надання правової допомоги в кримінальних справах. Унаслідок цього жодні положення угоди не перешкоджають положенням будь-якої угоди про надання взаємної правової допомоги, здійсненню робочих контактів правоохоронних органів чи будь-яким іншим угодам або домовленостям щодо обміну інформацією між Україною та будь-якою державою – членом Європейського Союзу, не стосуються їх якимось чином і не впливають на них.

В той же час поглиблення співпраці і встановлення безпосередніх каналів зв'язку з Європейським поліцейським офісом потребувало укладення Угоди про оперативну співпрацю, яка визначає порядок обміну персональними даними. З цією метою четвертого листопада 2011 року Президент України підписав розроблене Міністерством внутрішніх справ України розпорядження «Про делегацію України для участі у переговорах з Європейським поліцейським офісом щодо укладення Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне співробітництво» [551].

Безумовно, підписання Президентом України зазначеного розпорядження дозволило суттєво прискорити проведення переговорного процесу з Європейським поліцейським офісом щодо підготовки згаданої вище Угоди. До того ж зазначена угода дала можливість визначити організаційні форми реалізації досягнутих домовленостей, зокрема облаштування в Україні Європейського поліцейського офісу.

На сучасному етапі МВС України у співпраці з центральними органами виконавчої влади України опрацьовується проект Угоди про оперативне співробітництво з Європолем. Після відповідного вивчення Українською стороною положень проекту вказаної Угоди і напрацювання узгодженої позиції буде започатковано переговорний процес між Україною та Європолем з метою підписання Угоди про оперативне співробітництво.

Зазначимо, що укладення Угоди про оперативне співробітництво повинно стати наступним важливим кроком співпраці між Україною та Європейським поліцейським офісом. Зазначена Угода надасть можливість Україні не тільки здійснювати обмін стратегічною та технічною інформацією з Європолем, як це передбачено чинною Угодою між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво, але й безпосередньо брати участь у спільних заходах з розслідування злочинів, обмінюватись оперативними та персональними даними тощо.

Укладення угоди про оперативне співробітництво сприятиме піднесенню співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю на якісно новий рівень.

Характеризуючи організаційні форми співробітництва між органами внутрішніх справ України та Європейською організацією з питань юстиції (Євроюст) відзначимо, що вони були визначені рішенням Ради ЄС від 28 лютого 2002 року на допомогу державам-членам у розслідуванні та судовому покаранні важких транскордонних злочинів і організованих злочинних дій і має на меті зміцнити загальноєвропейську співпрацю з кримінальних справ.

Визначаючи зміст та характер організаційно-правових форм співробітництва правоохоронних органів України з Євроюстом необхідно зацентувати увагу на тому, що у Договорі про функціонування ЄС (ст. 85) передбачено: призначенням Євроюсту є підтримка та посилення координації і співробітництва національних органів, відповідальних за проведення розслідувань і кримінального переслідування за фактами тяжких злочинів, що зачіпають дві чи більше держав-членів або потребують проведення кримінального переслідування на загальних засадах — виходячи з операцій, які здійснюються органами держав-членів та Європолем, і на базі наданої ними інформації [552].

Відтак, у першу чергу, діяльність Євроюсту направлена на спрощення обміну інформацією, надання правової допомоги та видачі правопорушників. Євроюст також заохочує і поліпшує координацію між слідчими й судовими

установами держав-членів, зокрема, полегшуючи надання взаємної міжнародної правової допомоги та виконання запитів про екстрадицію.

В цьому контексті важливим є і те, що Євроюст створив і підтримує першу в світі мережу судових установ. Він надає приміщення й перекладацькі послуги для зустрічей слідчих і прокурорів з різних країн, під час яких відбувається як обмін досвідом з конкретних справ, так і обговорення стратегічних завдань і специфічних проявів злочинності.

Окрім Європолу, Євроюст активно співпрацює з такими організаціями як Європейська судова мережа (European judicial network, EJN), Європейське бюро з боротьби з шахрайством (European Anti-fraud Office, OLAF), Європейська агенція з управління оперативним співробітництвом на зовнішніх кордонах держав-членів Європейського Союзу (Frontex) та Європейський поліцейський коледж (European Police College, CEPOL) [544].

Що стосується питань нормативно-організаційного забезпечення співпраці правоохоронних органів нашої держави, в тому числі і органів внутрішніх справ, з цією європейською правоохоронною інституцією, то тут важливим чинником стало те, що Україна та Євроюст восьмого грудня 2011 року у м. Гаага (Королівство Нідерландів) за результатами переговорів парафували проект Угоди про співробітництво. Це стало можливим завдяки ратифікації Україною Конвенції Ради Європи про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних та Додаткового протоколу до неї (відповідний Закон України Верховна Рада ухвалила 6 липня 2010 р.) [553].

Варто вказати, що після укладання та ратифікації Угоди буде створено правову основу для використання нашою державою можливостей Євроюсту щодо швидкого обміну інформацією, координації дій у протидії транскордонній злочинності, сприяння збору доказів. На нашу думку така співпраця, підніме на новий рівень ефективність діяльності правоохоронних органів України та Європейського Союзу у розслідуванні і переслідування тяжких злочинів транснаціонального характеру.

Окрім співпраці з загальноєвропейськими правоохоронними структурами органами внутрішніх справ України постійно вживаються організаційні та практичні заходи спрямовані на розвиток взаємодії на міжвідомчому рівні.

Характеризуючи основні напрями взаємодії МВС України з органами внутрішніх справ європейських країн на міжвідомчому рівні необхідно зазначити, що початок такої співпраці був закладений одразу після здобуття незалежності. Підтвердженням цього є те, що вже на початку 1992 року було укладено низку угод в яких було визначено основні напрямки та форми спільної протидії міжнародному криміналітету. Серед основних напрямів, які були визначені цими угодами співробітництво і надання один одному допомоги в забезпеченні громадської безпеки і правопорядку, попередження, розслідування і розкритті злочинів, особливо в питаннях боротьби з тероризмом і з організованою міжнародною злочинністю; нелегального виробництва і розповсюдження наркотичних і психотропних засобів; боротьби з нелегальним виготовленням зброї, вибухових речовин та інших небезпечних матеріалів, а також торгівлею ними; із фальшивомонетництвом /виготовленням, підробкою і розповсюдженням фальшивих засобів і цінних паперів/; боротьби із злочинами в сфері економіки і фінансів; із злочинами проти життя, здоров'я честі і гідності особи, а також її власності; розшуку осіб, які ухиляються від кримінальної відповідальності; протидія нелегальній міграції; боротьби з торгівлею людьми та сутенерством; безпеки дорожнього руху

Зазначеними угодами були визначені і основні форми співробітництва з правоохоронними органами зазначених держав. Серед них: виконання офіційних запитів; обмін оперативно-розшуковою, оперативно-довідковою і криміналістичною інформацією про такі, що готуються або скоєні злочини та причетних до них осіб; спільне здійснення процесуальних дій і оперативно-розшукових заходів у відповідності з національним законодавством держав; обмін досвідом роботи, законодавчими і нормативними актами з питань діяльності ОВС, а також надання сприяння у підготовці, перепідготовці і підвищенні кваліфікації кадрів; обмін науково-технічною літературою та

інформацією з питань діяльності ОВС, спільного проведення наукових досліджень, розробок і програм з актуальних проблем, що становлять взаємний інтерес; надання практичній допомоги на території своїх держав оперативним співробітникам під час їх перебування в службових відрядження [410, арк.59-60].

Узагальнюючи зміст основних форм взаємодії у протидії транснаціональним злочинним угрупованням на європейському напрямі необхідно зазначити, що вони перш за все, полягають в організації практичної взаємодії правоохоронних органів України з компетентними органами зарубіжних країн. Відтак, пріоритетами у співпраці та взаємодії стала спільна розробка організованих злочинних угруповань транснаціонального характеру.

Як позитивний приклад такої співпраці можна навести спільні розробки правоохоронних органів України, Бельгії та Угорщини по документуванню злочинних дій та притягненню до кримінальної відповідальності членів транснаціональних злочинних угруповань.

Аналіз результатів оперативно-службової діяльності свідчить проте, що одним з порівняльно нових видів спільних заходів на цьому напрямку стала участь правоохоронних органів України у проведенні міжнародних операцій, спрямованих на протидію найбільш небезпечним видам протиправної діяльності, що має транскордонний характер (торгівлі людьми, нелегального виробництва і розповсюдження наркотичних і психотропних засобів, протидія нелегальній міграції, боротьби з тероризмом, з нелегальним виготовленням зброї, вибухових речовин та інших небезпечних матеріалів, а також торгівлею ними, із злочинами в сфері економіки і фінансів, кіберзлочинністю та ін.).

Так, наприклад, у 2002-2003 рр. органами внутрішніх справ взято участь в проведенні на території держав Східної та Західної Європи міжнародної операції «Соняшник», яка проводилась Європолем по перекриттю каналів вивезення жінок з України до Італії з метою їх подальшої сексуальної експлуатації та залучення у боргову кабалу. Наступним прикладом є участь у проведенні міжнародних операцій «Міраж» та «Міраж-2003», «Міраж-2004»,

які організовані за ініціативою Регіонального центру Південно-Східної ініціативи по боротьбі з транскордонною злочинністю (SECI), з метою запобігання та боротьби з торгівлею людьми та нелегальною міграцією на території країн Південно-Східного регіону Європи [554].

Прикладом інноваційного підходу в організаційному забезпеченні взаємодії з правоохоронними органами європейських держав стало створення ще до початку проведення футбольного чемпіонату Євро 2012 в Україні спеціального оперативного штабу МВС, який виконував функції Міжнародного центру поліцейського співробітництва. Він був розгорнутий на базі МВС, став основною ланкою управління заходів з безпеки чемпіонату та виконував завдання з координації структур, що задіяні в організації правопорядку турніру, обміну інформацією з іноземними представниками служб безпеки, взаємодії під час організації безпеки іноземних делегацій, які перебували на території України.

Окрім європейських країн активні міжвідомчі зв'язки розвивалися з компетентними органами інших країн та США.

Зокрема, співпраця правоохоронних органів України та Сполучених Штатів Америки отримала свою первинну правову регламентацію після підписання сьомого травня 1992 року Угоди між Урядом України і Урядом Сполучених Штатів Америки про гуманітарне і техніко-економічне співробітництво, в якій було визначено, що стосовно конкретних видів діяльності Сполучених Штатів по наданню допомоги може виявитися необхідним або бажаним укласти додаткові домовленості або угоди [555, ст. 5].

У подальшому цей напрямок співробітництва був регламентований Меморандумом про взаєморозуміння між Урядами обох держав щодо допомоги з правоохоронних питань, який був підписаний ще у 2002 році [556]. Відповідно до положень Меморандуму в Україні було створено програмно-технічну інфраструктуру для забезпечення оперативно-розшукової діяльності підрозділів МВС України. Крім того, проведено навчальні тренінги з підготовки фахівців у сфері внутрішньої безпеки та боротьби з корупцією.

Співпраця в рамках зазначеного Меморандуму дала можливість вдосконалити проведення експертиз цифрових доказів та аналізу ДНК у кримінальних справах; роботу підрозділів з питання розслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми та покращити захист потерпілих і свідків у цих кримінальних справах,. Окремо хотілось би відмітити проекти щодо вдосконалення системи професійної підготовки ОВС та підвищення кваліфікації працівників щодо зв'язків із громадськістю для формування позитивного іміджу працівника міліції,.

Крім того працівники органів внутрішніх справ отримали можливість брати участь в різних проектах щодо боротьби зі злочинністю і таким чином здобувати досвід, який українські правоохоронці можуть перейняти у експертів високого професійного рівня [557].

Серед інших практичних здобутків співпраці – організоване з ініціативи Департаменту юстиції США у Вашингтоні систематичне навчання груп керівників структурних підрозділів МВС, СБУ, Генпрокуратури України. Також було розроблено єдину правову інформаційну систему в Україні, проводиться цілеспрямована робота щодо вивчення досвіду ФБР США щодо створення спільних (з Росією та Італією) робочих груп із розслідування діяльності й забезпечення взаємодії для ліквідації транснаціональних мафіозних злочинних угруповань.

Розглянувши організаційні форми міжнародної взаємодії міліції України у рамках співпраці з правоохоронними органами держав-учасниць СНД та європейських країн необхідно акцентувати увагу на інтеграційній формі взаємодії у реалізації завдань міжнародної співпраці, яка була започаткована та дістала свого розвитку саме за сучасної історії діяльності правоохоронних органів нашої держави. Нею являється використання можливостей інституту представників МВС у дипломатичних установах України за кордоном (так званих офіцерів зв'язку).

Варто вказати, що взаємодія поліцейських відомств через офіцерів зв'язку є досить важливим інструментом міжнародного співробітництва. Чимало країн

використовують його для забезпечення різних цілей своєї внутрішньої та зовнішньої політики – від обміну інформацією у рамках конкретних кримінальних чи оперативно-розшукових справ до комплексного аналізу тенденцій транснаціональної організованої злочинності у різних державах та регіонах світу. Саме поняття «офіцери зв'язку» є загальноприйнятим, але не зовсім офіційним. Такі особи постійно знаходяться в дипломатичних представництвах своїх держав за кордоном, перебуваючи на посадах аташе, радників таких установ, або представників компетентних національних центральних органів виконавчої влади [558, с.18].

Протягом усього періоду розвитку міжнародної співпраці міліції України зазначена форма організаційної діяльності довела свою достатньо значущість та необхідність. Такі представники працюють при окремих Посольствах України країн як ближнього так і дальнього зарубіжжя. Їх головним завданням є сприяння органам внутрішніх справ у налагодженні співробітництва в боротьбі з проявами транснаціональної організованої злочинності. Ці представники координують, у межах своєї компетенції, спільні дії щодо попередження, розкриття та розслідування конкретних кримінальних злочинів та забезпечують обмін інформацією оперативно-розшукового, процесуального та довідкового характеру, матеріалами щодо досвіду правоохоронної діяльності тощо.

Хоча головною функцією представників МВС України за кордоном є виконання завдань, пов'язаних із правоохоронною діяльністю, як працівники дипломатичної установи вони також представляють інтереси Батьківщини і в інших сферах міжнародної діяльності. Так, наприклад, репрезентант МВС України у Російській Федерації водночас є членом Бюро з координації боротьби з організованою злочинністю держав-учасниць СНД. Працівник міліції, задіяний при Посольстві України в Румунії, водночас є виразником інтересів при Центрі Південно-Східної Ініціативи (Центр об'єднує правоохоронні органи країн південно-східної Європи), а представник МВС при Посольстві нашої держави в Турецькій Республіці водночас відстоює позицію правоохоронних органів України в ОЧЕС.

Необхідно зазначити, що результати діяльності офіцерів зв'язку свідчать про достатньо високу ефективність цього напрямку організаційного забезпечення міжнародної діяльності міліції України. Так, наприклад, у 2003 році вони опрацювали понад 1200 запитів, що надійшли від МВС та інших правоохоронних органів України, а також забезпечили участь і представництво МВС України у 440 міжнародних заходах правоохоронної тематики. Наступний приклад – відповідно до Спільної заяви про домовленість подальшого розвитку співробітництва між МВС України та МВС Угорської Республіки від 12 травня 2005 р., сторони домовились щодо поглиблення співробітництва між двома міністерствами внутрішніх справ, зокрема через існуючий інститут офіцерів зв'язку [559].

В свою чергу протягом всього історичного періоду існування незалежної держави вагомий внесок у боротьбу зі злочинністю здійснюють офіцери зв'язку, акредитовані в Україні при посольствах Австрії, Азербайджану, Бельгії, Білорусі, Великої Британії, Греції, Грузії, Ізраїлю, Китаю, Латвії, Скандинавських країн, Словаччини, США, Португалії, Польщі, Російської Федерації, Румунії, Туреччини, Угорщини, Франції, ФРН, Чеської Республіки та ін. Особливо необхідним є запровадження зазначеної категорії працівників в посольствах країн, з якими Україна має спільний кордон (Російська Федерація, Білорусія, Молдова, Словаччина), або там де дуже тісні кримінальні зв'язки українських порушників законності зі злочинними угрупованнями цих країн (наприклад Грузії, США) .

При цьому необхідно звернути увагу на те, що правоохоронні відомства країн, з якими наша держава має спільний кордон також визначають, що однією з найбільш ефективних форм забезпечення практичної взаємодії правоохоронних органів із зарубіжними партнерами в боротьбі із злочинністю (особливо організованою, незаконним оборотом наркотиків, зброї і культурних цінностей, економічними злочинами) є отримавший значний розвиток у світі інститут представників правоохоронних органів, що працюють на постійній основі в іноземних державах («поліцейські аташе»).

Так, наприклад, наприкінці 90-х рр. представники МВС Росії знаходились в шести країнах (Болгарія, Ізраїль, Польща, США, Фінляндія і ФРН), а в Москві працюють представники правоохоронних органів з 21 держави: Вірменії, Бельгії, Болгарії, Великобританії, В'єтнаму, Ізраїлю, Італії, Іспанії, Канади, Китаю, Південної Кореї, Нідерландів, Норвегії, Польщі, Словаччини, США, Фінляндії, ФРН, Чехії, Швеції і Японії) [223, с. 7].

Зважаючи на європейський вибір України, який передбачає у перспективі вступ до ЄС, на сучасному етапі державотворення перед МВС постають нові завдання, розв'язання яких вже сьогодні є необхідним. Сенсом концепції реформування у сучасних умовах є створення якісно нової моделі ОВС України в контексті загальнодержавного реформування правоохоронних органів та судової системи з урахуванням досвіду зарубіжних країн (про що вже давно точаться суперечки в суспільстві, але, на жаль, цей процес невиправдано затягнувся). Основними складовими означеного процесу є відмова від певних стереотипів, руйнування консервативних поглядів, вироблення нової ідеології; максимально можлива демілітаризація міліції; підготовка цілісного пакету законопроектів та інших нормативно-правових актів з питань радикального реформування ОВС України. Для цього на державному рівні необхідно прийняти політичне рішення щодо визначення місця, функцій і завдань ОВС у системі центральних органів виконавчої влади.

У зв'язку з цим, для підвищення ефективності використання технічної допомоги та активізації співробітництва на європейському векторі актуальним є запровадження посади офіцера зв'язку МВС в Представництві України при Європейських співтовариствах (м. Брюссель) та посилення співпраці з Європолом.

На універсальному (глобальному) рівні важливою складовою міжнародного співробітництва МВС є співпраця з Інтерполом, якій у 2013 році виповнилося вже 20 років. Сьогодні учасниками другої за кількістю членів після ООН міжнародної організації є 190 держав світу.

У попередньому підрозділі ми вже зазначали, що згідно з законодавством України організацію міжнародного співробітництва правоохоронних органів України в рамках Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерпол) здійснює Національне центральне бюро Інтерполу яке є центром координації взаємодії правоохоронних органів країни з компетентними органами закордонних держав щодо боротьби зі злочинністю, яка має транснаціональний характер чи такий, що виходить за межі країни.

У контексті дослідження необхідно зацентувати увагу на тому, що Робочий апарат Укрбюро Інтерполу протягом усього періоду своєї діяльності забезпечує співробітництво правоохоронних органів України та зарубіжних країн як у цілому, так і в окремих напрямках боротьби зі злочинністю та терористичною діяльністю. Основними формами взаємодії, які сформувалися на протязі усього періоду співробітництва з цією міжнародною правоохоронною інституцією, є надання можливості для підготовки та надсилання ініціативних запитів за кордон; підготовки та надсилання відповідей на запити зарубіжних правоохоронних органів; обмін оперативно-розшуковою, оперативно-довідковою та криміналістичною інформацією про підготовку та вчинення злочинів і причетних до них осіб, а також архівною та, в окремих випадках, процесуальною інформацією; обмін досвідом роботи, законодавчими та іншими нормативними актами, учбово-методичною літературою з питань діяльності правоохоронних органів; обмін науково-технічною та іншою інформацією з питань боротьби зі злочинністю.

Крім того треба також наголосити, що одним із пріоритетних напрямів діяльності НЦБ Інтерполу в Україні стала боротьба зі злочинами, які мають міжрегіональний характер і вчинені із застосуванням вогнепальної зброї та вибухових речовин, незаконним обігом важких наркотиків, нелегальною міграцією, тобто можуть бути пов'язані із терористичними загрозами [381].

Аналіз нормативно-правової бази, здійснений у попередньому підрозділі дозволяє також зацентуввати увагу на те, що МВС низкою відомчих нормативно-правових актів протягом 1995-1997 років було унормовано

організацію взаємодії в питаннях надання правової допомоги в кримінальних справах; направлення правоохоронним органам іноземних держав звернень про надання правової допомоги в кримінальних справах; організації виїзду членів слідчо-оперативних груп за кордон для участі в проведенні слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, визначено порядок використання правоохоронними органами України можливостей НЦБ для співробітництва з Генеральним секретаріатом Інтерполу і правоохоронними органами інших держав у період здійснення діяльності, пов'язаної з запобіганням, розкриттям і розслідуванням злочинів та запобігання внутрішньої безпеки, які мають транснаціональний характер чи виходять та створюють внутрішню безпеку країни [382].

Крім того суттєвим чинником поліпшення управлінської діяльності щодо організації взаємодії структурних підрозділів МВС України у сфері боротьби з міжнародною злочинністю став вищезазначений наказ МВС України від 09 січня 1997 р. № 26. Ним визначено, що Укрбюро Інтерполу здійснює координацію діяльності правоохоронних органів України в боротьбі із злочинністю, що має транснаціональний характер або виходить за межі країни, забезпечує обмін офіційною, конфіденційною інформацією, а також забезпечує інші форми взаємодії з Генеральним секретаріатом і відповідними органами держав – членів Інтерполу в боротьбі із злочинністю [515].

У подальшому стратегічні напрямки діяльності МВС як Національного центрального бюро Інтерполу в сучасну історію української держави були визначені Програмою розвитку МВС України як Національного центрального бюро Інтерполу в Україні на 1997-2000 роки. Ними стали розвиток структури та удосконалення організації роботи; співпраця з підрозділами МВС; взаємодія з іншими правоохоронними органами; співробітництво з Генеральним Секретаріатом Інтерполу та НЦБ країн-членів організації; стосунки з іншими міжнародними організаціями; робота з кадрами; розвиток технічної бази та ін. Програмою було визначено, що в рамках покладених на Робочий апарат Укрбюро Інтерполу завдань, характеристику яких ми здійснили у

попередньому розділі, цей підрозділ взаємодіє з правоохоронними органами, центральними і місцевими органами державної влади в Україні, правоохоронними органами іноземних держав й одержує інформацію від них з питань, що належать до його компетенції, а також у свою чергу надає їм отриману лінією Інтерполу необхідну інформацію [380].

Принагідно зазначимо, що співробітництво Робочого апарату Укрбюро Інтерполу каналами Інтерполу з правоохоронними органами закордонних країн у запобіганні, розкритті й розслідуванні злочинів транснаціонального характеру інтенсивно розвивається на протязі усього періоду більш як 20-ї історії діяльності цього підрозділу. Обмін інформацією та інші форми взаємодії налагоджені з правоохоронними органами понад 120 країн світу, серед яких правоохоронні органи Польщі, Німеччини, Росії, Білорусі, Молдови, Словенії, Румунії, Туреччини, Нідерландів, Бельгії, Латвії, Естонії, Болгарії, Канади, Данії, Норвегії, Швеції, Великої Британії, США та ін.

Загальновизнаною і важливою формою співробітництва, налагодження контактів у рамках Міжнародної організації кримінальної поліції стала участь у конференціях, нарадах, симпозіумах, які проводяться Генеральним секретаріатом організації за різними напрямками боротьби зі злочинністю. На протязі усього періоду співробітництва співробітники українських правоохоронних органів беруть активну участь у цих заходах. Результатом участі працівників апарату НЦБ у конференціях стало створення у вересні 1997 р. на базі НЦБ національного консультативного пункту з проблем комп'ютерних злочинів, завдяки чому з'явилася можливість більш оперативно, професійно, кваліфіковано виробляти як стратегію, так і тактичні прийоми боротьби з цим видом злочинності, що є реальною загрозою для економіки, фінансової та банківської систем української держави [560].

Історико-правовий аналіз нормативної бази та результатів практичної діяльності дозволяє стверджувати, що упродовж більш як двох десятиріч з моменту створення Національного центрального бюро воно стало

високотехнологічним підрозділом, здатним забезпечувати обмін оперативною інформацією поліцейського спрямування у цілодобовому режимі.

На сьогоднішній день у базі Генерального секретаріату Інтерполу зберігається інформація про близько 40 мільйонів викрадених документів. Наша держава здійснює розшук 878 осіб каналами Інтерполу. Крім того, в розшук оголошено 173 об'єкти, які є предметами культурної спадщини або творами мистецтва. Так, наприклад, завдяки тісній поліцейській співпраці лише впродовж 2012 року за безпосередньої участі Укрбюро Інтерполу було встановлено місцезнаходження 223 осіб, які розшукувались за вчинення злочинів. 166 з них розшукувались правоохоронними органами України і були встановлені за кордоном, а 57 осіб, які розшукувались правоохоронними органами зарубіжних держав – встановлені на території України. Крім того впродовж 2012 року було здійснено процедуру екстрадиції 60 осіб, які розшукувались за вчинення злочинів. З них 43 особи було екстрадовано до України і 17 осіб – за кордон [561].

Серед інших дієвих форм організації співробітництва, які сформувалися на протязі усього історичного періоду незалежності нашої держави стала реалізація спільних ініціатив Євросоюзу та Інтерполу в Україні. Серед перших з них – Проект «Міжнародна співпраця в кримінальних справах за допомогою Інтерполу». Європейський Союз надав близько 1 млн. євро на цей 22-місячний проект, а Інтерпол забезпечив його експертною підтримкою та обладнанням. Варто зазначити, що проект суттєво підвищив можливості української міліції брати участь в міжнародній співпраці задля боротьби з організованою злочинністю та тяжкими правопорушеннями. Крім того проект надав українським правоохоронцям сучасні технології для доступу до глобальної правоохоронної комунікаційної системи Інтерполу I-24/7. Було створено навчальний центр та надано можливості для активної участі українських правоохоронців в міжнародній правоохоронній координаційній діяльності. Зазначений навчальний центр виконуватиме роль форуму для набуття нових вмінь, обміну інформацією та розширення національної, регіональної та міжнародної співпраці між правоохоронними органами [562].

Наступним не менш важливим напрямком взаємодії на глобальному (універсальному) рівні, який сформувався саме в новітню історію української державності є співпраця правоохоронних органів України з спеціальними інституціями ООН, які ведуть боротьбу з транснаціональними формами організованої злочинності.

Необхідність розвитку цього напрямку співробітництва була зумовлена тим, що до сфери соціальної і гуманітарної діяльності ООН належать питання попередження злочинності, боротьби з нею і поводження з правопорушниками. Серед достатньої кількості спеціальних інституцій ООН, які опікуються проблемами боротьби зі злочинністю і з якими активно співпрацюють правоохоронні органи України, необхідно виокремити Управління ООН з наркотиків та злочинності (ЮНОДК), яке є світовим лідером у боротьбі з незаконним обігом наркотиків і міжнародною злочинністю, Комісію з попередження злочинності та кримінального правосуддя, Комісію з наркотичних засобів. Участь України у діяльності цих спеціалізованих інституцій ООН направлена перш за все на вироблення міжнародних механізмів з протидії міжнародній злочинності. МВС України, на протязі всієї історії становлення та розвитку новонародженої держави, в межах своєї компетенції, приймає активну участь в цьому процесі.

Основними формами взаємодії тут стала участь МВС у нормотворчій діяльності з надання допомоги Україні у ратифікації та впровадженні міжнародних угод, розвитку національного законодавства, що стосується сфери наркотиків, злочинності та тероризму, участь у реалізації проектів технічної співпраці задля посилення потенціалу правоохоронних органів у боротьби з незаконним обігом наркотиків, злочинністю та тероризмом.

На сучасному етапі, виходячи з нагальної необхідності розробки світовою спільнотою заходів боротьби з міжнародним тероризмом, важливим напрямком взаємодії стала участь у протидії цьому найбільш небезпечному кримінальному явищу. Суттєвим позитивним чинником на шляху організації міжнародного співробітництва правоохоронних органів за цим напрямком є те,

що Україна стала учасником усіх універсальних антитерористичних міжнародних договорів. Основною формою співпраці тут стала участь у розробці заходів, спрямованих на боротьбу з конкретними видами терористичних заходів, обмін інформацією про терористичні загрози, запобігання незаконній діяльності на території нашої держави осіб, груп та інших утворень, що займаються терористичною діяльністю та ін..

Наступний актуальний напрямок взаємодії зумовлений тим, що Генеральна Асамблея ООН у своїй резолюції 65/232 від 21 грудня 2010 року звернулася до Управління Організації Об'єднаних Націй з наркотиків і злочинності, в рамках існуючого мандата, активізувати свої зусилля по збору, аналізу та розповсюдження точних, надійних і порівнянних даних та інформації з метою розширення знань про тенденції в сфері злочинної діяльності та надавати підтримку державам-членам у розробці належних заходів у відповідь конкретних областях злочинної діяльності, зокрема в її транснаціональному аспекті, з урахуванням необхідності забезпечення якомога кращого використання наявних ресурсів.

Відтак, нагальною необхідністю є участь МВС у забезпеченні участі України у реалізації заходів схваленої Комісією ООН по запобіганню злочинності та кримінальному правосуддю Програми створення міжнародної класифікації злочинів, розробки статистичних інструментів для аналізу злочинів, що важко піддаються статистичному обліку, сприянню проведенню обстежень по питаннях віктимізації та удосконаленню національних систем збору статистичних даних про злочини [563].

Наступним важливим напрямком взаємодії стала участь органів внутрішніх справ у розвитку співпраці України з Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ). Регіональне представництво УВКБ в Білорусі, Молдові та Україні у партнерстві з Державною міграційною службою України, діяльність якої спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України, фінансує та реалізує в нашій країні низку проектів в міграційній сфері.

МВС України, через діяльність ДМС, на протязі усього періоду історичного розвитку нашої держави, здійснює послідовну роботу щодо участі у зміцненні законодавчої бази, вдосконалення системи державного управління міграційними процесами відповідно до міжнародних стандартів. Зміни, внесені до законодавства України протягом останніх років заклали належні умови для створення системи притулку в Україні відповідно до міжнародних стандартів. І в цьому здобутку велика роль належить і органам внутрішніх справ.

Успішно розвивається співробітництво української сторони з Міжнародною організацією з міграції, провідна роль в якому належить Міністерству внутрішніх справ. На цьому напрямку МВС України разом з Державною прикордонною службою України (ДПСУ) налагодило активну співпрацю з Міжнародною організацією з міграції (МОМ) та її представництвом в Україні. Основним напрямками співпраці є впровадження найкращого досвіду у сфері центрів тимчасового перебування іноземців та у сфері захисту прав мігрантів за допомогою створення спільних механізмів контролю за умовами проживання, надання гуманітарної допомоги та поліпшення доступу мігрантів до кваліфікованих медичних, правових, перекладацьких та інших соціальних послуг [564]. Також налагоджена активна співпраця відповідних підрозділів МВС з представництвом МОМ в Україні і у сфері протидії торгівлі людьми.

МВС України значна увага приділялася розвитку співпраці з Управлінням ООН з наркотиків і злочинності (УНЗ ООН). Предметом співпраці тут стали питання, пов'язані з підписанням міжвідомчих угод, участю фахівців підрозділів МВС по боротьбі з незаконним обігом наркотиків у міжнародних конференціях, тематичних сесіях, координаційних нарадах. Безумовно, міжнародне співробітництво для працівників цих спецпідрозділів міліції є основою, завдяки якій вдосконалюються напрями їх діяльності, акумулюється досвід колег з Європи і світу. Без такої взаємодії було б важко досягти вагомих результатів у протидії незаконному обігу наркотиків.

На сучасному етапі державотворення прикладом плідного, взаємовигідного співробітництва між антинаркотичними організаціями ООН, зокрема, між Управлінням з наркотиків і злочинності ООН та органами внутрішніх справ стала участь провідних фахівців і експертів цієї організації у розробці проекту Стратегії державної політики щодо наркотиків до 2020 року.

Крім того працівники системи МВС України зарекомендували себе як високопрофесійні фахівці миротворчої діяльності в складі місій Організації Об'єднаних націй та ОБСЄ.

До речі, прикладом того, що керівництво МВС на протязі всього періоду існування як правоохоронного органу незалежної держави визначало як винятково важливий напрямок діяльність по налагодженню плідної взаємодії з правоохоронними органами інших держав може слугувати встановлення у 1998 році премії МВС «За міжнародне співробітництво у правоохоронній діяльності». Вона була встановлена з метою морального та матеріального стимулювання працівників правоохоронних органів у їх службовій діяльності по зміцненню законності та правопорядку, захисту інтересів держави, боротьби з міжнародною злочинністю, активну участь у миротворчих операціях, а також відзначення громадян іноземних держав, які надають матеріально-технічну, гуманітарну, освітню, медичну та іншу допомогу ОВС України [565, арк. 225].

Крім того у 2011 році була встановлена відомча заохочувальна відзнака МВС України медаль «За міжнародне співробітництво у правоохоронній діяльності». Цією відзнакою нагороджуються особи рядового і начальницького складу ОВС, військовослужбовці внутрішніх військ і цивільні працівники системи МВС, працівники інших правоохоронних органів і військових формувань, громадяни України за виняткові заслуги в боротьбі з міжнародною злочинністю, вагомий особистий внесок у роботу з налагодження плідної взаємодії з правоохоронними органами інших держав, активну участь у миротворчих операціях щодо підтримання миру, а також громадяни іноземних держав, які надають матеріально-технічну, гуманітарну, освітню (підготовка та підвищення кваліфікації кадрів), медичну та іншу допомогу ОВС України [566].

У **висновках** зазначимо, що діяльність міжнародної інституційної системи є важливим чинником успішного розвитку міжнародного співробітництва правоохоронних органів України, суттєво впливає і відіграє помітну роль в протидії транснаціональним формам злочинності. На протязі усього новітнього періоду становлення та розвитку незалежної української держави органи внутрішніх справ активно вивчають зарубіжний досвід, налагоджують обмін оперативною та іншою інформацією, активно посилюють спільну оперативну роботу в межах відповідних мандатів, для підтримати глобальних заходів у боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю та тероризмом

На протязі усього новітнього періоду української державності МВС здійснило низку організаційних заходів, які дозволили налагодити достатньо ефективний рівень співробітництва з правоохоронними органами інших держав як на міжвідомчому, так і на регіональному та глобальному (універсальному) рівнях.

Першим кроком на шляху організації міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ незалежної України стало налагодження міжвідомчої взаємодії з відповідними компетентними органами республік колишнього СРСР та європейських країн протягом 1992-1995 рр. У подальшому найбільш ефективно міжнародне співробітництво за своїми напрямками та формами розвивалося в рамках взаємодії з відповідними компетентними органами стран-участниць СНД. Основними формами організаційного забезпечення взаємодії на зазначеному напрямку стала участь МВС України у діяльності Ради міністрів внутрішніх справ держав-учасниць СНД (РМВС), та налагодження прямих контактів між міністерствами внутрішніх справ країн-участниць СНД. Взаємодія як на регіональному так і на міжвідомчому рівні дозволила сформувати достатньо ефективну систему форм співпраці за різними напрямками оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ.

В межах взаємодії з правоохоронними органами стран-участниць СНД були сформовані принципи та основні форми співробітництва характерною особливістю

яких є комплексність та практична спрямованість. Основні зусилля тут були направлені на створення й гармонізацію міжнародного законодавства у сфері боротьби з різними видами організованої злочинності, обмін оперативною інформацією; проведення спільних оперативно-розшукових і профілактичних заходів, а також широкомасштабних цільових спеціальних операцій, взаємна допомога у підготовці кадрів, проведення спільних наукових досліджень проблем протидії міжнародному криміналітету.

Виходячи з європейського вектору розвитку нашої держави, наявності багатьох спільних цілей, які необхідно досягати, і проблем, що потребували свого вирішення через координацію зусиль у протистоянні з міжнародною злочинністю, на регіональному рівні не менш важливим напрямком стало налагодження постійної та ефективної співпраці органів внутрішніх справ України з європейськими правоохоронними структурами, використання всіх можливостей для інтеграції у процесі міжнародної поліційної співпраці. На цьому напрямку пріоритетними стала організація спільного антикримінального фронту в межах співпраці з Європейським поліцейським офісом (Європол) та Європейською організацією з питань юстиції (Євроюст).

Важливим чинником організації практичного співробітництва стало призначення Україною Міністерства внутрішніх справ України діяти як національний контактний пункт між Європолом та іншими компетентними органами нашої держави.

Особливістю форм та методів співпраці з цими правоохоронними структурами є те, що вони, в основному, були спрямовані на формування єдиного правового простору, запобігання виявлення та припинення найбільш небезпечних форм міжнародної злочинності, обмін стратегічною й технічною інформацією., регулярне проведення засідань та консультацій з метою виконання завдань і координації відповідних дій направлених на розвиток поліційної співпраці у боротьбі зі злочинністю.

МВС України у питаннях організації боротьби з транснаціональною злочинністю певною мірою використовує і можливості такої співпраці з

Євроюстом. Основними формами співпраці тут стало використання можливостей Євроюсту щодо швидкого обміну інформацією, координації дій у протидії транскордонній злочинності, сприяння збору доказів. Організація взаємодії з цією європейською правоохоронною інституцією дозволяє підняти на новий рівень ефективність діяльності правоохоронних органів України та Європейського Союзу у розслідуванні і переслідуванні тяжких злочинів транснаціонального характеру.

Окрім регіонального рівня МВС України протягом усього періоду своєї діяльності як правоохоронного органу незалежної держави розвивало різні форми співпраці з правоохоронними органами європейських та інших держав і на міжвідомчому рівні. Основними формами співпраці тут стали виконання офіційних запитів; обмін оперативно-розшуковою, оперативно-довідковою і криміналістичною інформацією про такі, що готуються або скоєні злочини та причетних до них осіб; спільне здійснення процесуальних дій і оперативно-розшукових заходів у відповідності з національним законодавством держав; обмін досвідом роботи, законодавчими і нормативними актами з питань діяльності ОВС, а також надання сприяння у підготовці, перепідготовці і підвищенні кваліфікації кадрів; обмін науково-технічною літературою та інформацією з питань діяльності ОВС, спільного проведення наукових досліджень, розробок і програм з актуальних проблем, що становлять взаємний інтерес; надання практичній допомоги на території своїх держав оперативним співробітникам під час їх перебування в службових відрядженнях.

Узагальнюючи зміст основних форм взаємодії у протидії транснаціональним злочинним угрупованням як на європейському напрямі та і у взаємовідносинах з правоохоронними органами інших держав необхідно зазначити, що вони перш за все, полягають в організації практичної взаємодії органів внутрішніх справ України з компетентними органами зарубіжних країн. Відтак, пріоритетами у співпраці та взаємодії стала спільна розробка організованих злочинних угруповань транснаціонального характеру та

здійснення практичних оперативно-розшукових заходів з припинення їх діяльності.

За роки незалежного розвитку нашої держави завдяки системній та цілеспрямованій діяльності органи внутрішніх справ змогли успішно інтегруватися в систему Інтерполу. На цьому напрямку, поряд зі формуванням нормативно-правової бази, проведена необхідна робота по створенню підрозділів, які забезпечують реалізацію повноважень МВС щодо представництва України в Міжнародній організації кримінальної поліції - Інтерпол та Європейському поліцейському офісі (Європол), а також повноважень МВС як Національного центрального бюро Інтерполу та Національного контактного пункту Європолу в Україні. Як наслідок, в сучасних умовах Робочий апарат Укрбюро Інтерполу є дієвим центром координації та забезпечення взаємодії правоохоронних та інших органів державної влади України з компетентними органами іноземних держав з питань, що належать до сфери діяльності Інтерполу та Європолу.

Визначаючи напрямки взаємодії органів внутрішніх справ в рамках Інтерполу та Європолу необхідно зважити на певну відмінність напрямків їх діяльності. Так Інтерпол забезпечує обмін інформацією між поліцейськими відомствами різних держав у боротьбі з тими видами злочинів, які виходять за межі однієї країни. Іншими словами робота Інтерполу – це більшою мірою аналіз, створення та ведення баз даних, до яких мають доступ правоохоронні органи країн-членів цієї організації, сприяння обміну інформацією, координація дій поліцій багатьох держав. Інтерпол і Європол – це різні міжнародні організації. І якщо в Інтерпол входить більшість держав, то Європейська поліцейська організація (Європол) – це правоохоронний орган Європейського Союзу, метою створення якого є сприяння у підвищенні ефективності взаємодії компетентних органів країн-членів Європейського Союзу в боротьбі з міжнародною організованою злочинністю.

В рамках участі України в діяльності ООН правоохоронними органами держави, в тому числі і органами внутрішніх справ встановлено достатньо високий рівень взаємодії зі спеціальними інституціями ООН, які ведуть боротьбу з транснаціональними формами організованої злочинності. Це перш за все Управління ООН з наркотиків та злочинності (ЮНОДК), Комісія з попередження злочинності та кримінального правосуддя, Комісія з наркотичних засобів. Основними формами співпраці, які сформувалися протягом усього періоду існування незалежної держави, стали участь МВС у нормотворчій діяльності з метою імплементації та ратифікації міжнародних угод, направлених на боротьбу з найбільш небезпечними формами транснаціональної злочинності та тероризмом, участь у реалізації проектів технічної співпраці задля посилення потенціалу правоохоронних органів у протидії кримінальним загрозам.

Крім того, на сучасному етапі характерною нагальною необхідністю в контексті удосконалення співпраці органів внутрішніх справ суверенної України з правоохоронними органами інших держав є створення нових міжнародних форм поліцейського співробітництва для забезпечення безпеки та громадського порядку під час проведення значущих міжнародних заходів.

Також аналіз організаційних форм діяльності МВС щодо розвитку міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю впродовж існування нашої незалежної держави свідчить про важливість і нагальну необхідність подальшого розвитку і вдосконалення цього напрямку як одного із складових ефективної боротьби з криміналітетом, який уже давно перетнув національні кордони.

Проведений аналіз діяльності органів внутрішніх справ щодо організаційного забезпечення міжнародного співробітництва за основними напрямками їх оперативно-службової діяльності свідчить про те, що встановлення ділових контактів із правоохоронними органами країн ближнього та дальнього зарубіжжя або міжнародними організаціями дає позитивні результати незалежно від того, на якому рівні та в якій формі ці

контакти здійснюються. Основне ж завдання правоохоронних органів при цьому залишається незмінним – забезпечення захисту прав та законних інтересів громадян усіх держав.

РОЗДІЛ 4. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, СИСТЕМА ТА ФОРМИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ У БОРОТЬБІ З ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЮ ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ І КОРУПЦІЄЮ.

4.1. Правове регулювання та організація співробітництва органів внутрішніх справ України із правоохоронними органами країн СНД та Європейського Союзу у боротьбі з транснаціональними формами організованої злочинності загально кримінального та економічного спрямування і корупцією.

4.1.1. Генеза формування організованої злочинності та її транснаціональних форм в незалежній Україні.

Розпочинаючи безпосереднє висвітлення проблеми, зазначимо, що попри те, що наша держава вже 23-й рік є незалежною, і донині відсутня національна програма побудови нового суспільства в Україні на базі розпаду соціалістичної системи господарювання, соціального і культурного розвитку минулого. Тому в більшості випадків побудова нової суспільної формації в Україні відбувається шляхом необачного впровадження в практику, а часто навмисного, цілеспрямованого і спотвореного копіювання капіталістичних систем західних держав без урахування специфічної площини їх застосування – посткомуністичного економічного та соціального середовища та ідеології.

Все це призвело до того, що організована злочинність і корупція міцно вкоренились у суспільстві, стали елементами системи суспільних відносин і частиною його буття. Таким чином, на сучасному етапі розвитку суспільних відносин постали складні й масштабні завдання щодо вдосконалення діяльності спеціальних підрозділів МВС, інших правоохоронних органів із підвищення ефективності їх діяльності у боротьбі з організованою злочинністю та корупцією, неконтрольований рівень яких є загрозливим для національної безпеки України.

Конкретизуючи загальні положення, які стосуються кримінологічної характеристики означених суспільно небезпечних явищ, слід сказати про те, що вищою формою професіоналізму сучасної злочинності слід вважати саме організовану злочинність, особливо її транснаціональні форми, сенсом якої є пристосованість до виживання і забезпечення найбільшої результативності діяльності.

Ми погоджуємось з думкою сучасного вітчизняного правознавця-кримінолога М.Г. Вербенського, що для визначення сутності транснаціональної злочинності, як різновиду організованої злочинності, у першу чергу поряд із з'ясуванням сучасного поняття злочинності в кримінології, яке з методологічних позицій є похідним для формування наукового понятійного апарату цього дослідження через ланцюг «злочинність» – «організована злочинність» – «транснаціональна організована злочинність», необхідним є аналіз причин виникнення та основних тенденцій розвитку транснаціональної організованої злочинності в сучасній Україні для вироблення стратегії діяльності правоохоронних органів для протидії цьому явищу [567, с. 4].

Узагальнюючи міжнародні підходи до визначення сутності цього вкрай небезпечного явища зазначимо, що транснаціональна злочинність відноситься до одного із найбільш складних питань, що мають національний і міжнародний характер. Протидія їй не може бути забезпечена в рамках однієї держави. Складність подолання даного явища пояснюється протиріччям між зростанням міжнародного чинника в діяльності сучасних злочинних організацій (в результаті розвитку процесів глобалізації) і обмеженими можливостями національних урядів здійснювати контроль за діяльністю злочинних структур транснаціонального характеру.

Організована злочинність, як зазначалося на VIII Конгресі ООН із попередження злочинності (Гавана, серпень-вересень 1990 року), становить пряму загрозу національній і міжнародній безпеці, стабільності, державності. Вона компрометує соціальні та економічні процеси в державі, що має результатом втрату довіри до демократичних перетворень. Організована

злочинність продовжує процвітати і фактично поширила свій вплив за межі національної юрисдикції [568, с. 62].

Для кваліфікованого визначення шляхів протидії цьому найнебезпечнішому виду злочинності необхідно дати його чітку кримінологічну характеристику. На нашу думку необхідно погодитись з оцінкою кримінологів, що організована злочинність ніколи не залишається в рамках кордонів тієї або іншої держави, згодом вона неминуче набуває транснаціонального характеру.

У загальному вигляді транснаціональна злочинність визначається як злочинність, яка поширюється за межі однієї країни [569, с. 133]. Її слід відрізняти від міжнародних злочинів і злочинів міжнародного характеру, до яких відносять злочини, що посягають на міжнародний правопорядок чи завдають шкоди нормальному співіснуванню держав. Якщо суб'єктами міжнар. злочинів є суб'єкти міжнародного права, то суб'єктами транснаціональних злочинів є фізичні особи (за законодавством деяких країн – і юридичні особи). Відповідальність за транснаціональні злочини настає виключно за національним кримінальним законодавством країн, до юрисдикції яких вони віднесені, тоді як за міжнародні злочини і злочини міжнародного характеру відповідальність передбачається міжнародними договорами. Справи про транснаціональні злочини (як і про злочини міжнародного характеру) розглядаються національними судами, а міжнародні злочини віднесені до компетенції органів міжнародної кримінальної юстиції [570].

Згідно класифікації ООН всі транснаціональні злочини поділяються на 17 груп: 1) відмивання грошей; 2) тероризм 3) незаконне привласнення витворів мистецтва і предметів культури 4) крадіжка інтелектуальної власності; 5) незаконна торгівля зброєю; 6) угон літаків; 7) морське піратство; 8) захват наземного транспорту; 9) шахрайство із страховкою; 10) комп'ютерна злочинність; 11) екологічна злочинність; 12) торгівля людьми; 13) торгівля людськими органами; 14) незаконна торгівля наркотиками; 15) фіктивне

банкрутство; 16) проникнення в легальний бізнес; 17) корупція і підкуп громадських і партійних діячів, виборних осіб [571, с. 223].

Характерною ознакою і водночас умовою успішності й масштабності діяльності організованої злочинності є корупція. Узагальнюючи думку вітчизняних та зарубіжних учених-правознавців стосовно ролі корупції в організованій злочинності, по-перше, можна дійти висновку, що корупція – це один із засобів, використовуваних суб'єктами організованої злочинності. До того ж корупція є одним із елементів механізму виживання та розвитку суб'єктів організованої злочинності [572]. По-друге, більшість учених-правознавців розглядає корупцію як метод, за допомогою якого суб'єкти організованої злочинності проникають до державних та суспільних інститутів із метою їх трансформації та нейтралізації [573].

Відтак, можна висновувати, що корупція є елементом системи забезпечення діяльності організованої злочинності, зокрема зовнішньої підтримки, захисту від соціального контролю, проникнення в легальну економіку і політичну владу. Це дозволяє організованим злочинним співтовариствам не тільки мати інформацію, необхідну для здійснення їхньої діяльності й сприяння контролюваним ними фірмам і організаціям, одержувати допомогу в протидії діяльності правоохоронних органів, але і впливати на законодавчу, виконавчу і судову сфери життєдіяльності держави. Масштаби корупції у світі величезні. Так, наприклад, Світовий банк оцінює обсяг корупційних послуг у світі в один трлн. дол. [574].

Зростання міжнародної організованої злочинності та пов'язаної з нею корупції все більше непокоїть міжнародну спільноту. В документах міжнародних організацій вказується на нерозривний взаємозв'язок корупції та організованої злочинності й сформульовано рекомендації щодо підвищення ефективності боротьби з організованою злочинністю за умови приділення особливої уваги боротьбі з корупцією. Так, ООН одним із стратегічних напрямків попередження організованої злочинності визначає вивчення проблем боротьби з корупцією. У принципах, прийнятих восьмим Конгресом ООН «О

руководящих принципах предупреждения организованной преступности и борьбы с ней», безпосередньо вказується, що «необхідною умовою розробки програм по попередженню злочинності є дослідження проблем корупції, її причин, характеру, наслідків, взаємозв'язку з організованою злочинністю та заходів по боротьбі з нею» [575]. Це дає нам підстави стверджувати, що у світі сьогодні наявне чітке усвідомлення того, що політико-економічні наслідки розповсюдження цих негативних явищ можуть призвести до надзвичайно небезпечних наслідків, аж до втрати суверенітету окремих держав, що, безперечно, стосується й української державності.

Особливою формою організованої злочинності є транснаціональні групи, що включають до сфери діяльності території поза країною свого базування. При цьому вони використовують для своєї діяльності більш сприятливі умови інших країн (правові, економічні, соціальні), щоб займатися постачанням нелегальних товарів і послуг на ринки з метою отримання максимального прибутку [576].

Визначаючи витоки перших паростків організованої злочинності на теренах новоствореної української держави необхідно відзначити, що за свідченням вітчизняних науковців прояви організованої злочинності з транснаціональними ознаками на теренах України виникли ще на початку 1980-х рр., коли країна разом з іншими республіками перебувала у складі СРСР. Велика радянська спільнота була об'єднанням самостійних і суверенних за конституціями держав, а отже, фактично злочини, які вчинювалися на території кількох республік, вже тоді мали ознаки майбутньої міждержавної злочинності [567, с 4].

Необхідно зазначити, що особливо значне загострення криміногенної відбулося ще за часів існування СРСР та УРСР, наприкінці 80-рр-поч. 90-х рр.. XX ст., в часи так званої «перебудови». Свідченням цього є те, що у 1990 році загальнокримінальна злочинність порівняно з 1988 роком зросла на 31,8 %.. Негативні зміни сталися і в якісній характеристиці злочинності. Зросли злочинні посягання корисливої спрямованості.

Розбої, грабежі, крадіжки державного, суспільного і особистого майна громадян на той час досягли двох третин від загального числа злочинів проти життя, здоров'я і гідності громадян. Майже на 50% збільшилося число правопорушень, здійснених в громадських місцях. Не менш складною була оперативна обстановка у сфері економіки. Збитки від злочинних посягань в 1988 році перевищили 4 млрд. рублів (за даними Держкомстату СРСР).

Вже на той час викристалізовується тенденція до професіоналізації кримінального елементу, підвищення рівня організованої злочинності. При цьому зростають злочинні посягання у великих і особливо великих розмірах.

Такий стан справ потребував вжиття адекватних заходів. Відтак у 1989 році в органах внутрішніх справ були створені служба профілактики правопорушень і спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю, укріплені апарати кримінального розшуку. У 24 найбільш крупних містах із складною оперативною обстановкою для підтримки належного громадського порядку організовані загони міліції особливого призначення, на 17 тисяч збільшена чисельність внутрішніх військ МВС СРСР.

Апаратами карного розшуку в 1989 році було розкрито близько 800 тис. злочинів, що на 20% більше в порівнянні з 1988 роком. Виявлено більше 1600 злочинних угруповань, що на 30% більше, ніж в 1988 році [577, арк. 34].

Про високий на той час в УРСР рівень насильницької злочинності свідчить статистика вироків засуджених до смертної кари. До речі зазначимо, що впродовж майже всієї радянської епохи, інформація по здійсненню смертних вироків складала державний секрет, і лише в січні 1991 року, вперше з 1931 року, Міністерство юстиції СРСР відкрило обмежені статистичні дані з питання смертної кари [578, арк. 52].

Так у 1990 році до Верховного Суду УРСР надійшло 119 справ на 127 осіб, засуджених обласними судами республіки до смертної кари. Протягом 1990 року до страти засуджено 117 осіб (у 1989 р. – 91 особа., 1988 р. – 62 особи). Приведені дані свідчать про збільшення числа засуджених до яких застосована виняткова міра покарання. З 117 осіб за умисні вбивства було

засуджено 116 осіб., за зраду Батьківщині – 1 особа. Ці 116 осіб., засуджених за умисні вбивства, позбавили життя 173 особи., у тому числі чоловіків – 76, жінок – 78, дітей 19. Вони ж зробили замах на умисне вбивство ще на 10 чіл., яким в більшості були заподіяні тяжкі тілесні ушкодження [579, арк. 3].

До речі подовжуючи історичний екскурс принагідно зазначимо, що одразу після розпаду СРСР незалежна Україна зробила кроки, направлені на обмеження здійснення смертної згідно із законом. Число злочинів, здійснення яких в мирний час передбачало смертний вирок, було понижене від 17 до п'яти. За офіційними статистичними даними Міністерства юстиції від травня 1995 року, в 1994 році 143 людини були засуджені до страти, 60 вироків було приведено у виконання, і лише 2 людини отримали пом'якшення смертного вироку [578, арк. 48].

Принагідно зазначимо, що Українська РСР, яка була самостійним, окремо від СРСР, членом ООН, в 1989 році була співавтором першого всесвітнього договору, направленого на відміну смертної кари, – Другого факультативного Протоколу до Міжнародного пакту про цивільні і політичні права, який увійшов в силу 1 липня 1991 року [578, арк. 53].

Повертаючись до характеристики криміногенної обстановки наприкінці 80-х-поч. 90-х рр., зазначимо, що в цей час перед правоохоронними органами республіки певною мірою постали питання, пов'язані з необхідністю налагодження міжнародного співробітництва з компетентними органами інших країн. Це було пов'язано з тим, що демократичні процеси, що відбуваються в республіці, в значній мірі розширили зовнішньополітичні зв'язки з іншими країнами. Цьому сприяють укладення договорів й утворення сумісних підприємств, спрощений порядок в'їзду й виїзду, туристичні зв'язки. Внаслідок відмічених змін в 1990 році республіку відвідали представники більш ніж 130 країн світу.

Із збільшенням іноземного представництва в республіці в значній мірі зросла кількість злочинів, скоєних по відношенню до іноземних громадян та за їх участю. В 1989 році в республіці скоєно 1235 злочинів щодо іноземних

громадян, а в 1990 році 1307. Найбільш їх вчинено у Львівській – 186, Харківській – 170, Волинській – 108, Одеській – 100 областях, та в м. Києві – 192. [580, арк. 41].

Збільшились випадки протиправної поведінки і з боку іноземних громадян. В порівнянні з 1989 роком кількість скоєних ними злочинів на території республіки збільшилась з 59 до 62. За вчинені злочини ОВС УРСР притягнуто до кримінальної відповідальності дев'ять громадян Соціалістичної Республіки В'єтнам, шість – Республіки Афганістан, п'ять – Республіки Румунії, а також піддані Польської Республіки, Сирійської Арабської Народної Демократичної Республіки Ємен, Монгольської Народної Республіки, Республіки Перу та Нігерії..

Одним з характерних прикладів діяльності правоохоронних органів у протидії першим паросткам транснаціональної злочинності є операція проведена 11 лютого 1991 року в м. Одесі в морському порту працівниками міліції разом з митницею і УКДБ, коли під час догляду багажу співробітника посольства Соціалістичної Республіки В'єтнам в СРСР Буй Суан Вієта було вилучено не внесені в декларацію золоті вироби на суму більш ніж 200 тис. карбованців. З цього приводу була порушена кримінальна справа.

Відтак, розслідування вказаної категорії злочинів потребувало встановлення відповідних зв'язків правоохоронних органів на міжвідомчому рівні. Необхідно зауважити, що на той час органи внутрішніх справ республіки зазнавали серйозних труднощів при розслідуванні кримінальних справ про злочини щодо іноземних громадян в зв'язку з неналежним виконанням органами зарубіжних країн окремих доручень на їх території [580, арк. 42].

Так, наприклад, В 1990 році ОВС республіки було надіслано в інші країни 60 доручень про виконання окремих слідчих дій. Однак, із них були виконані лише чотири, і ті з порушеним строком. Правоохоронними органами Чехословацької Федеративної Республіки, Соціалістичної Республіки В'єтнам, Республіки Румунії, Соціалістичної Федеративної Республіки Югославії

протягом 1988-90 рр. взагалі не виконували договори про надання практичної допомоги по кримінальним, сімейним і цивільним справам.

Дещо краще на той час вирішувалось це питання з правоохоронними органами Польської Республіки. Цьому сприяє укладена угода між Прокуратурою УРСР і Прокуратурою Польської Республіки. Але при відносно високому рівні злочинності щодо громадян цієї країни і широким розповсюдженням міжнародних злочинних угруповань існуючий порядок не в силі забезпечити охорону прав і інтересів громадян, а також поступальну боротьбу із злочинністю. Відтак на той час нагальною потребою, як зазначало керівництво тодішнього МВС України, було заключення угод між урядом УРСР і урядами прикордонних держав про надання правової допомоги в сфері боротьби з злочинністю [580, арк. 43-44].

В новітній історії України кримінальна ситуація ще більше ускладнилася, і її характерними рисами стали: відносно високий рівень злочинності в цілому; зростання рівня злочинності, зокрема організованої, у сфері економіки; корисна спрямованість більшості злочинів; агресивність антисоціальної поведінки; транснаціональний характер злочинності; деморалізація і криміналізація суспільства.

Треба також наголосити, що перші десять років незалежності характеризуються змінами самої сутності злочинності, її рівня, структури й динаміки. Про те, що злочинність в Україні, починаючи з перших років незалежності, невинно і динамічно зростала, стаючи все більш жорстокою, свідчить статистика. Якщо в 1990 р. статистикою було зареєстровано близько 370 тис., злочинних посягань [567, с. 5], то вже протягом 1991 р. скоєно 405 500 злочинів, у 1993 р. – 539 300, в 1994 р. – 572 100 злочинів, 1995 р. – 642 тис. [581, с. 203-204], у 2000 р. цей показник становив 554 тис. [567, с.5].

Крім того протягом перших років незалежності України постійно збільшується інтенсивність злочинної агресії, насильницьких посягань на життя і здоров'я людей. Так, наприклад, якщо у 1991 р. кількість убивств становила трохи більше 2800, то у 1996 р. – вже майже 4800 [582, с. 219-220].

Крім того в перші роки незалежності на криміногенну обстановку в Україні негативно впливає неконтрольований обіг вогнепальної зброї та боєприпасів. Так, наприклад, в 1993 році органами внутрішніх справ тільки у злочинців було вилучено 1,3 тис. одиниць зброї, в тому числі 20 радіокерованих ракет, 3 міномета, 79 гранатометів, 111 автоматів, 1700 гранат, 373 міни і снаряди, біля 150 кг. вибухівки і т. ін. У 1994 році зареєстровано понад 700 тяжких злочинів (у т.ч. 144 вбивств) з використанням вогнепальної, особливо автоматичної зброї, що на третину більше ніж у 1993 році. Характерною особливістю оперативної обстановки стали збройні сутички між злочинними угрупованнями, вбивства на замовлення [583].

В той же час необхідно зауважити, що органам внутрішніх справ України протягом 2005-2008 рр. вдалося домогтися певного зниження рівня злочинності. Так, у 2005 р. зареєстровано 485725 злочинів, у 2006 р. – 420900, у 2007 р. – 401293, у 2008 р. – 384424. Однак за сучасного періоду незалежності нашої держави знов простежується достатньо високий рівень злочинності (у 2009 р. – 434678 злочинів, у 2010 р. – 500902. у 2011 р. – 515833, за 9 місяців 2012 р. – 515833) [584].

На нашу думку, однією з найбільш вагомих причин такої ситуації стала неспроможність держави в перші роки незалежності в Україні достатньою мірою виробити і закріпити на законодавчому рівні стратегічні засади державної правової політики, спрямованої на протидію злочинності. Крім того такий стан справ став наслідком соціальної нестабільності, політичного протистояння пов'язаного з розбіжністю поглядів на подальший розвиток країни.

Аналіз статичних відомостей показує, що в Україні існує пряма кореляція між загальним рівнем злочинності та поширенням організованих і злочинних організацій. Це, на наш погляд, зумовлено взаємозв'язком загальної та організованої злочинності: загальна злочинність живить організовану, організована підтримує загальну і таким чином впливає на криміногенну ситуацію в країні.

На нашу думку особливістю організованої злочинності в Україні є її структура, яку умовно можна поділити на дві складові: загально кримінальну та економічну. За сучасних умов центр економічної організованої злочинності перемістився в найбільш прибуткові сфери економіки (приватизація, паливно-енергетичний і агропромисловий комплекси, металургійна та гірничо-збагачувальна промисловість).

Організована злочинність, як прелюдія транснаціональних злочинних проявів – найбільш руйнівне явище, що з перших днів новітньої історії України істотно позначалося на соціальному, економічному та культурному розвитку країни, а також на стані злочинності, втягуючи в неї все нові прошарки населення. Аналіз оперативної інформації служби по боротьбі з організованою злочинністю свідчить, що вже в 1992 р., на першому році незалежного розвитку нашої держави, посилюється консолідація злочинних елементів, у т. ч. з міжрегіональними та міждержавними зв'язками. Збільшуються масштаби організованих злочинних акцій. З'являються нові, особливо небезпечні форми протиправної діяльності: торгівля зброєю, військовою технікою, стратегічними матеріалами та сировиною, отримали розповсюдження випадки здійснення вбивств найманими злочинцями, викрадення культурних та історичних цінностей зі збутом викраденого за кордоном [585].

Треба також наголосити на тому, що в основі виникнення та розвитку організованої злочинності лежали також соціально-економічні, морально-психологічні причини, непрості, суперечливі процеси в духовному житті новонародженої держави. Значний резерв для розширення та відтворення кримінального потенціалу складали люди, які на той час не мали роботи. Рівень фактичного безробіття сьогодні серед молоді сягає 11-15 % у різних вікових категоріях. За даними професора, доктора економічних наук І. Радіонової, кількість безробітних в Україні у 1998 р. складала близько 4 млн. осіб [586, с.20]. Вимушена втрата роботи, тривалі затримки виплати зарплати, пенсій, згорання програм соціальної підтримки малозабезпечених верств населення, певна втрата

орієнтирів духовного життя, поставили перед багатьма людьми дилему вибору між легальним і злочинним способом існування.

Крім того, в основі виникнення організованої злочинності лежали і політичні причини. Розпад СРСР, крах соціалізму і пов'язана з цим глибока політична й економічна криза супроводжувались в Україні, як і в усіх республіках колишнього Радянського Союзу, різким зростанням злочинності.

Згідно із Законом України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», під організованою злочинністю (ОЗ) слід розуміти сукупність злочинів, що скоюються організованими злочинними угрупованнями [319, ст. 1]. Особливістю вітчизняної організованої злочинності стало те, що вона сформувалася як розвинена мережа злочинних угруповань, діяльність яких спрямовується постійними лідерами, тримається на міцному економічному підґрунті захищається надійним «дахом» у вигляді корумпованих владних структур й активно здійснює розподіл усієї держави на території свого злочинного впливу [317, с. 50-51].

Розвиток організованих форм злочинності в Україні з перших років незалежності становить підвищену суспільну небезпеку, про що свідчать наступні статистичні дані. Так, за даними МВС України, у 1991 р. було виявлено 260 організованих злочинних груп, у 1992 р. – 469, у 1993 р. – 631, у 1994 р. – 871, у 1995 р. – 875, у 1996 р. – 953 (зростання у порівнянні з 1991 р. у 3,7 разів) [587, с. 134]. Відзначається як кількісне збільшення злочинних організованих формувань, так і їх перетворення на міжнародні кримінальні структури. Ця тенденція, на жаль, продовжилась і у наступні роки.

Підтвердженням цього є те, що і на сучасному етапі державотворення в Україні організована злочинність продовжує нести в собі надзвичайно негативний вплив як на суспільство в цілому, так і окремі його галузі.

Так, наприклад, тільки упродовж 2008 року, за даними Генеральної прокуратури України, правоохоронними органами держави було викрито 406 організованих груп і злочинних угруповань, до складу яких входило понад півтори тисячі осіб, що вчинили понад 4,2 тис. злочинів. До суду направлено

420 кримінальних справ про злочини, вчинені у складі злочинних угруповань, із них 19 з корумпованими зв'язками, 23 – із міжнародними [584].

Усвідомлюючи критичність ситуації, усе ж відзначимо, що за наявності організованої злочинності Україна не лідер і не виняток. В останні десятиліття у світі загалом спостерігається швидке зростання рівня організованої злочинності. Від корисливих посягань страждають багато сильних держав із розвиненою економікою. Тому, звертаючи увагу на зростання організованої злочинності в Україні, необхідно враховувати загальну світову тенденцію і умови, що сприяли інтеграції вітчизняної організованої злочинності в міжнародне кримінальне середовище. Попри те, що, наприклад, за 10 місяців 2009 року органами внутрішніх справ було розкрито 224187 злочинів загальнокримінальної спрямованості [588], кримінал зберігає можливість контролювати значні сектори економіки, паливно-енергетичний комплекс, значущі бюджетні активи й експортні операції.

У структурі організованої злочинності зростає питома вага бюджетних та корупційних злочинів, незаконного обігу наркотиків, викрадення автомобілів, відмивання «брудних» коштів. Не знижується кількість викритих банд-формувань, фактів шахрайства та незаконного обігу зброї.

Так, наприклад, ОВС протягом 2012 року виявлено та припинено діяльність 233 організованих груп та злочинних організацій, якими вчинено понад 1,9 тис. злочинів. Серед викритих груп 33 діяли в бюджетній сфері, 35 – мали корумповані та міжрегіональні, 28 – міжнародні зв'язки, 18 – сформовано на етнічній основі, 14 – банд та 8 злочинних організацій [589].

Таким чином, наведені цифри свідчать про те, що на теренах новоствореної держави виникла значна кількість організованих злочинних угруповань усіх видів, які почали діяти у сферах кредитно-фінансової, банківської, зовнішньоекономічної діяльності, нелегального та напівлегального бізнесу, контрабанди, незаконного обороту наркотиків, зброї та вибухових речовин тощо. Необхідно відмітити, що якщо в перші роки незалежності України міліція вела боротьбу зі злочинними групами загальнокримінального характеру, то в

подальшому організована злочинність поступово трансформувалася в розгалужені стійкі, а тому найбільш небезпечні злочинні організації, члени яких займалися бандитизмом, розбійними нападами, розкраданнями державного або колективного майна у великих і особливо великих розмірах. З року в рік діяльність організованих злочинних угруповань невинно посилювалася, і вони почали активно налагоджувати кримінальні зв'язки з організованими злочинними угрупованнями інших держав.

На сучасному етапі негативний процес ускладнюється як тенденцією підпорядкування загальнокримінальних формувань та окремих груп, що входять до них, більш могутніми політико-економічними групами кримінально-олігархічного типу, так і активізацією інтеграції зазначених співтовариств до міжнародних кримінальних структур. Саме ними сьогодні контролюється лєвова частка тіньового капіталу, протиправна діяльність, пов'язана з відмиванням та легалізацією «брудних» коштів, шахрайством з фінансовими ресурсами, рекетом, нелегальною міграцією, наркобізнесом, незаконною торгівлею зброєю, радіоактивними матеріалами, автотранспортом тощо.

Особливу увагу з перших років незалежності нашої держави міліція України вимушена була приділяти протидії організованій злочинності у найбільш прибуткових сферах економіки. В рамках цих завдань протягом тільки в 1995-1998 рр. було виявлено 1355 злочинів, скоєних членами організованих злочинних угруповань у фінансово-кредитній системі, 381 – у сфері зовнішньоекономічної діяльності, 6 – у сфері приватизації, 1089 – у діяльності комерційних структур [590].

Подовжуючи аналіз витоків цього найбезпечнішою прояву злочинності в Україні, можна впевнено сказати, що більшість з них має своє коріння у сфері економіки, у неузгодженості податкової, фінансової, інвестиційної, структурної, промислової, митно-тарифної та інших складових економічної політики.

До факторів, які насамперед стимулювали розвиток і поширення економічної злочинності, слід у першу чергу віднести недостатню законодавчу урегульованість питань про власність, недостатній контроль за законністю

походження капіталу, особливо в перші роки становлення ринкової економіки в молодій державі, нестабільність фінансово-кредитної та податкової системи, операцій з цінними паперами та інші.

Цей вид злочинності виріс в нашому суспільстві також і на ґрунті корупції керівників та співробітників держапарату, охопивши спочатку верстви, які володіли владними повноваженнями та розпоряджались державним майном, грішми, а потім об'єдналися зі звичайною загальнокримінальною злочинністю.

Відтак, серед багатьох негативних явищ, породжених суперечливими трансформаційними процесами, які відбувалися на початковому етапі становлення суверенної України найбільш небезпечним виступає криміналізація економічної сфери держави.

Перше десятиріччя незалежного розвитку новоствореної держави стало періодом відчутного сприяння розвитку вітчизняної організованої злочинності, зумовленого тим, що влада панічно боялася бути звинуваченою у слідуванні тоталітарним традиціям і відсторонилася від присутності в економіці. До «верхів» влади і керівних важелів у економіці наблизилися люди, що мали особистий корисливий інтерес. Учорашні «тіньовики», що накопичили і «відмили» значні фінансові ресурси, отримані, поміж іншим, і від бандитизму, рекету, вдалися до роздержавлення власності. У нормальному функціонуванні правоохоронної системи й правосуддя не були зацікавлені високостатусні клани, які першими поспіхом долучилися до розподілу власності, стали ідеологами приватизації і здійснили її найбільш ганебними засобами.

Аналіз підсумків приватизації в Україні дозволяє дійти безперечного висновку, що більшість приватизаційних операцій було проведено з грубим порушенням чинного законодавства. Зокрема, дійсна ціна об'єктів не визначалася, а була віддана на розсуд тих, хто особисто був зацікавлений у її заниженні. За даними Державного комітету статистики, з 1992 року форму власності в Україні станом на 2008 рік змінили майже 90,5 тис. підприємств, тобто відбувся досить масштабний процес приватизації. Було приватизовано

85% основних фондів підприємств. Це один із найвищих показників з-поміж країн СНД [591, с. 24].

Від приватизації такої величезної кількості підприємств бюджет країни на той час отримав лише близько 40 млрд. грн. На думку експертів, реальна їх вартість у десятки, а то і в сотні разів є вищою. Може здатися, що чергова згадка про хижацьку приватизацію в Україні є зайвою, і нічого нового, окрім роздратування, не викликає. Ми ж вважаємо, що феномен роздержавлення економіки в Україні потребує ретельного дослідження з боку українських науковців із метою об'єктивної оцінки впливу його наслідків на розбудову української державності.

Характерною особливістю вітчизняної приватизації стало те, що саме в період інституційних перетворень у економіці та соціально-політичній сфері, в умовах безконтрольності й безкарності з боку чиновників, які розпоряджалися національним надбанням і безпосереднім чином брали участь у його розграбуванні, сформувалася і зміцніла так звана «білокомірцева» злочинність. Махінації з акціонуванням, приватизацією, передачею в довгострокову оренду, умисне знецінення власності заклали справжнє мінне поле під усю економічну структуру новонародженої української держави. У цей період сформувалося поняття «відкат» і склався клас корумпованих управлінців, які досить уміло розподілилися у всіх сферах життєзабезпечення суспільства і держави. Вони і донині забезпечують один одному взаємну підтримку і кругову поруку. Це одна з причин тих труднощів, які й сьогодні не дозволяють правоохоронним структурам вести ефективний наступ у боротьбі з цим видом економічної злочинності.

Дослідження, проведені вітчизняними науковцями, а також оцінки закордонних експертів дають підстави для висновку, що приватизація стала визначальним генератором криміналізації економіки в Україні, яка широко відчинила ворота організованій економічній злочинності та корупції.

В той же час, історичний перебіг подій за майже два десятиліття засвідчив, що більша частина українського суспільства, яка перебувала у стані

очікування справедливих ринкових та соціальних перетворень, залишаючись при цьому законослухняною, опинилася у найгіршому стані [567, с. 5].

У період становлення України як незалежної держави в демократичних політичних колах панувала думка, що тіньова економіка є породженням деформацій радянської системи, а з упровадженням приватної власності зростатиме інтерес до легальної діяльності. Більш реалістичний погляд висловили вітчизняні кримінологи. Аналіз процесів, які відбуваються в економіці, свідчить про поступовий розвиток негативних тенденцій. Діапазон кримінальних видів діяльності розширився від банального розкрадання державного майна до великомасштабних афер і встановлення контролю за цілими галузями вітчизняної економіки.

Аналіз офіційних та оперативних даних діяльності органів внутрішніх справ свідчить, що зі здобуттям незалежності в Україні із року в рік зростали рівень і масштаби економічної злочинності. Криміналітет з перших років існування нашої держави прагнув узяти під свій контроль найбільш пріоритетні напрямки економіки: кредитно-фінансову (зокрема банківську), інвестиційну сфери, систему енергозабезпечення, приватизацію, зовнішньоекономічну діяльність тощо [592]. Економічна злочинність стала в новітню історію України однією з найбільш серйозних проблем.

Підтвердженням цього є наступні цифри : у 1991 р. – зареєстровано 34 838 злочинів економічної спрямованості (збільшення в порівнянні з 1990 р. на 15,2%); у 1992 р. – 36 860 (5,8%); 1993 р. – 41 253(11,9%); 1994 р. – 46 828 (13,5%); 1995 р. – 60 846 (9,9%); 1996 р. – 61 042 (0,3%); 1997 р. – 62 371(2,2%); 1998 р. – 65 322 (4,7%). Таким чином, протягом 1993 – 1998 рр. загальне число виявлених у сфері економіки злочинів збільшилася на 58,3%, [592, с. 42].

Міліції України в нових історичних умовах довелось вести боротьбу з якісно новими видами економічної злочинності, яких не було за радянських часів. Новими видами злочинності, які виникли в пострадянській Україні з розвитком комерційної діяльності і яких раніше не знала міліція стали рекет, фіктивне підприємництво, порушення порядку випуску цінних паперів, фіктивне

банкрутство, ухиляння від сплати податків, таємне розміщення валюти в іноземних банках та ін. І все це на організованій злочинній основі.

Властиве багатьом країнам колишнього СРСР посилення криміналізації і тінізації соціально-економічних процесів об'єктивно перетворилося на одну з найреальніших загроз українській державності. За роки незалежності в Україні по суті склалося дві економіки – офіційна (легальна) і неофіційна («тіньова»). «Тіньова» економіка протягом усієї історії існування суверенної держави представляє небезпеку для прогресивного економічного та політичного розвитку України. Про розмах тіньової економіки й обсяги її капіталів свідчать такі дані. Якщо в 1993 р. тіньова економіка в Україні становила 25%, то в 1994 р. – 35-40%, в 1995 р. – 50%, у 1996 р. вона досягла близько 60%. На думку вітчизняних вчених, тіньова економіка «годує» близько 75 % населення України [593]. Спеціалісти також стверджують, що тіньовий капітал контролює половину валового національного продукту [594, с. 22]. Так, наприклад, рівень тінізації національної економіки склав у 2001 р. 45% обсягу внутрішнього валового продукту [595].

Подовжуючи цей аналіз зазначимо, що ця тенденція є характерною для економіки нашої держави і у XXI сторіччі. Так, наприклад, за даними Міністерства економіки, обсяг тіньового обігу за 2007 рік обчислювався у 180 млрд. грн. Рівень тінізації становив 26%. Вісімдесят відсотків товарів широкого вжитку надходять до України за тіньовими схемами контрабандним шляхом. За незалежними експертними оцінками, близько 90% приватизованих підприємств працюють під контролем кримінально-олігархічних кланів, а тіньова економіка становить 50-60%.. Як бачимо, ситуація зі злочинністю в Україні має яскраво виражене економічне підґрунтя. На відміну від країн із розвиненою демократичною структурою та політичною стабільністю, економічна організована злочинність у нашій країні зосередилась переважно у сфері господарської діяльності та управління нею [596].

Таким чином, тіньова економіка як істотна (хоча і заборонена законом) частина нашої економічної системи, теж стала однією з важливих причин

організованої злочинності. Не перебільшуючи, можна стверджувати: зростання протиправної господарської діяльності, рівня корупції та прогресуюча «тінізація» економіки створюють найбільшу загрозу економічній безпеці країни, перетворились у потужну перешкоду на шляху перетворень, які відбуваються в державі.

Про гостроту проблеми та її небезпеку свідчить те, що керівництво держави протягом усієї недовгої історії незалежності постійно було вимушено знову і знову повертатися до цієї проблеми. Так, Л. Д. Кучма, тодішній Президент України, виступаючи 14 грудня 1999 року на розширеному засіданні Координаційного комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президентові України, наголосив, що криміналізованими та «тінізованими» є всі сфери економіки. Тож доводиться говорити про фактичну втрату керованості багатьма процесами. Нинішня ситуація – прямий наслідок того, що, по суті, у жодній зі сфер економічної діяльності ми не маємо логічно завершеного, системного законодавчого забезпечення. А прогалини у правовому полі, його неповнота та непослідовність – живильне середовище для кримінальних елементів і корумпованих чиновників [597].

Сучасний аналіз свідчить, що тіньова економіка продовжує суттєво впливати на стан економічної ситуації в державі. З'явилися нові схеми протиправної діяльності в енергетиці, в агропромисловому комплексі, на ринку зерна, нафти, спирту, горілчаної продукції, що дає певним колам осіб можливість вимивати кошти з прибуткових галузей, отримувати надприбутки. Масштаби злочинності у сфері економіки за роки незалежності сягнули такого рівня, що вона стала визначати характер і напрям реформ не тільки у сфері економіки, а й у системі державного будівництва та правоохоронної діяльності.

Відтак боротьба міліції України з організованою злочинністю, особливо з її транснаціональними проявами, в тому числі і у сфері економіки, стала одним із найважливіших напрямів для подолання з економічної кризи в державі, підвищення життєвого рівня громадян.

Організована злочинність, охоплюючи кредитно-банківську сферу, сферу приватизації, нерухомості, паливо-енергетичний комплекс, гірничодобувну та металургійну галузі, зовнішньоекономічну діяльність, використовуючи відкриті й таємні методи, виходить за межі національних кордонів.

Все це поклало на міліцію незалежної України відповідальні обов'язки в боротьбі з цим найнебезпечнішим проявом злочинності в новітній історії нашої держави, який реально загрожує самому її існуванню.

4.1.2. Діяльність МВС України щодо нормативно-правового та організаційного забезпечення міжнародного співробітництва із правоохоронними органами країн СНД, Європейського Союзу та інших держав у боротьбі з транснаціональними формами організованої злочинності загальнокримінального та економічного спрямування.

Як ми вже зазначили, найбільш руйнівним та небезпечним явищем, що істотно позначається на соціально-економічному розвитку країни, а також стані злочинності, є організована злочинність, як прелюдія транснаціональних злочинних проявів. Відтак протягом усього періоду існування незалежної держави органам внутрішніх справ прийшлося вести напружену боротьбу з зростаючим валом організованої злочинності, левову частку якої складали ОЗГ економічної спрямованості, в тому числі і з тими, які мали міжнародні зв'язки.

Всі ті процеси, характеристика яких дана в попередньому підрозділі, з самого початку знайшли адекватний відгук у роботі міліції України. Не буде перебільшенням сказати, що у період становлення нової української державності органи міліції України виявили себе достатньо організованими та здатними у складних, неординарних умовах передбачити та здійснити комплекс рішучих заходів для стабілізації кримінальної обстановки в країні, виконувати відповідальні завдання зміцнення громадського порядку та законності [598].

На нашу думку, в контексті дослідження проблем, пов'язаних із організацією міжнародного співробітництва у протидії найбільш небезпечним формам транснаціональної злочинності, доцільно по-перше дати характеристику організаційно-правових заходів, які були здійснені в системі МВС України щодо протидії організованим злочинним угрупованням, які активно взаємодіяли з міжнародним криміналом, у період становлення новоствореної держави.

Наступним напрямком нашої наукової розвідки є характеристика організаційно-правових форм та заходів практичної взаємодії органів внутрішніх справ України з правоохоронними органами держав-участниць

СНД, Європейського Союзу та інших держав у протидії транснаціональним формам злочинності в процесі становлення та розвитку державотворчих процесів в Україні.

Розпочинаючи безпосереднє висвітлення проблеми, перш за все відзначимо, що для ефективної боротьби з організованою злочинністю була створена спеціальна служба міліції. До речі, початком діяльності відповідної служби боротьби з організованою злочинністю стало 6 травня 1991 року, ще за часів існування УРСР.

В цей день на виконання Указу Президента СРСР від 4 лютого 1991 року «Про заходи щодо посилення боротьби з найбільш небезпечними злочинами і їх організованими формами» розпорядженням Кабінету Міністрів СРСР було створене Міжрегіональне управління боротьби з організованою злочинністю МВС СРСР-МВС УРСР з підпорядкуванням його Шостому головному управлінню МВС СРСР і міністру внутрішніх справ Української РСР [599]. Штатна чисельність його складала одну тисячу працівників, його підрозділи були організовані в 110 містах республіки. Тільки протягом 1991 року працівники новоствореного підрозділу знешкодили 255 організованих злочинних угруповань, співучасники яких викриті у скоєнні 1,6 тис. злочинів. У них було вилучено грошей на суму понад 6 млн. карбованців, 115 одиниць вогнепальної зброї [600].

Після проголошення незалежності в 1991 р., ставлячи за мету необхідність протистояти кримінальній агресії, у системі МВС України було створено міжрегіональне Управління боротьби з організованою злочинністю. Вже в перший рік існування, завдяки вмілій організації роботи, проведенню комплексу оперативно-розшукових заходів, в результаті вжиття сміливих і рішучих дій працівниками Міжрегіонального управління боротьби з організованою злочинністю МВС України було викрито 275 організованих злочинних угруповань, члени яких вчинили понад 2,7 тис. злочинів [567, с. 6].

У подальшому в незалежній Україні реорганізоване Головне управління боротьби з організованою злочинністю МВС України стало тим органом, який покликаний протидіяти організованій злочинності. Пріоритетними напрямками

діяльності новоствореної служби поряд з розкриттям злочинів у кредитно-фінансовій і банківській системах, боротьби з незаконним обігом валютних ресурсів, з корупцією і хабарництвом, виявленням злочинів у сфері приватизації, ліквідації бандитських і рекетирських формувань, стала і боротьба з міжнародною та міжрегіональною злочинністю.

Як ми вже зазначали у попередньому розділі, 30 червня 1993 року приймається Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», а 5 жовтня 1995 року – «Про боротьбу з корупцією», які визначили головні напрями загальнодержавної політики та організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю та стали законодавчою базою для створення спецпідрозділів служби. Крім того важливого значення в організації боротьби з організованою злочинністю, в тому числі і міжнародного спрямування, мало введення в дію Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [601].

З прийняттям цих законів було сформовано правове поле їх діяльності. Служба боротьби з організованою злочинністю почала діяти як цілісний структурний підрозділ у системі ОВС.

У цьому контексті треба визначити, що в перші роки незалежності в цілому була сформована система державних органів в Україні, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю і яку становлять спеціально створені для боротьби з організованою злочинністю державні органи (Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президентові України, спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю МВС та СБУ) та державні органи, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю в межах виконання покладених на них інших основних функцій [602, арк. 160].

В непростих умовах перших років становлення новонародженої держави правоохоронні органи, і перш за все органи внутрішніх справ, значно активізували свої зусилля в боротьбі зі злочинністю і, щонайперше, з її

організованими формами, довели свою спроможність активно протистояти і міжнародному криміналу.

Одним з перших прикладів успішної боротьби з організованими формами міжнародної злочинності стала операція проведена в січні-березні 1992 року. Тоді в результаті ретельно проведених реалізацій оперативної інформації спільними діями співробітників ГУКР МВС України і ОВС м. Києва, відділень міліції по оперативному обслуговуванню прикордонних КПП в Ужгородському РВВС Закарпатської і Мостиському РВВС Львівської областей, з використанням можливостей РНДІЦ при МВС України і допомоги співробітників Мостиської митниці, затримано 5 злочинних груп, які займалися на території України скоєнням розбійних нападів на водіїв, крадіжками і угонами автомашин з вивозом їх для продажу в Угорщину, Польщу і інші країни Європи [603].

Наступним прикладом стало знешкодження в червні 1992 року добре законспірованих та мобільних груп фальшивомонетників, які мали тісні зв'язки із злочинним світом Республіки Польщі та Білорусі. У результаті грамотної і організованої в короткі строки роботи спецпідрозділи української міліції зуміли організувати сумісно з правоохоронними органами Польщі і Білорусі проведення комплексу заходів по виявленню фальшивомонетників.

Завдяки високій професійній майстерності оперативних та слідчих працівників ОВС України, Польщі і Білорусі, їх самовіданості та наполегливості була успішно проведена одна із найбільших міждержавних операцій, в результаті якої було знешкоджено небезпечну злочинну організацію і ліквідовано в Польщі центр по виготовленню фальшивих грошей. За причетність до фальшивомонетництва було заарештовано 31 особу, вилучено фальшивих купонів на суму 18,5 млн. карб. [604].

За перші 10 років свого існування служба БОЗ зазнала певної трансформації, яка була зумовлена тими обставинами, що склалися в країні по лінії боротьби з організованою злочинністю та її транснаціональними проявами. Одним з визначних етапів у її діяльності на цьому напрямку став 1993 р., коли

були переглянуті пріоритети діяльності служби БОЗ і посилено акцент на боротьбі з бандитизмом, організованими злочинними угрупованнями в економічній сфері. Для цього у подальшому були сформовані нові структурні підрозділи: боротьби з організованою злочинністю у фінансово-кредитній і банківській системах, у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Наступним важливим кроком на шляху організаційного забезпечення боротьби з транснаціональними формами злочинності стало створення у структурі ГУБОЗ управління по боротьбі з міжнародними та етнічними ОЗУ [605, арк. 39].

Крім того у квітні 1999 року з метою запобігання злочинам, пов'язаних з незаконним переміщенням вантажів через митний кордон та у справах торгівлі людьми були створені міжрегіональні відділи, відділення, групи по боротьбі з міжнародними організованими злочинними угрупованнями в прикордонних областях та Криму, підпорядковані ГУБОЗ МВС України [606].

На початку 2000-х рр. у зв'язку з організаційно-штатними змінами, що відбулися в системі МВС України, та з метою підвищення ефективності діяльності підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю МВС України, спрямованої на викриття й знешкодження ОЗУ, боротьбу з корупцією, виявлення та усунення умов, процесів і явищ, що породжують організовану злочинність та сприяють МВС було прийнято рішення, що у складі ГУБОЗ України можуть утворюватися підрозділи з корупцією й організованою злочинністю міжнародного та міжрегіонального характеру.

Крім того, в цей час серед основних завдання ГУБОЗ було визначено створення правової основи, організаційних, матеріально-технічних та інших умов для ефективної боротьби з організованою злочинністю, організація міжнародного співробітництва у цій сфері, виявлення міжнародних та етнічних ОЗГ [386, арк. 107-108].

У подальшому, а саме у 2002 році, в процесі організаційно-штатної перебудови, зважаючи на необхідність посилення боротьби з транснаціональними формами злочинності в структурі Департаменту боротьби

з організованою злочинністю створено Управління боротьби з міжнародною злочинністю [607, арк. 248].

Ще одним суттєвим кроком на шляху вдосконалення діяльності підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю стали заходи, здійснені керівництвом МВС України у другій половині 2005 року.

В цей час з метою вдосконалення діяльності спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю ОВС, визначення їх завдань відповідно до соціально-економічних умов у державі, беззастережного виконання Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» та доручень Президента України у сфері посилення протидії організованим формам злочинності, оптимізації функцій і форм роботи зазначених спеціальних підрозділів було прийнято рішення щодо підпорядкувати ГУБОЗ МВС України:

- у питаннях стратегії розвитку, організації та координації роботи – Міністрові внутрішніх справ;

- у питаннях оперативно-розшукової діяльності та безпосередньої роботи з попередження та розкриття злочинів – заступникові Міністра внутрішніх справ – начальнику кримінальної міліції.

Крім того спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю МВС України в АР Крим, м. Києві та Київській області, управлінь МВС в областях, м. Севастополі та на транспорті були підпорядковані безпосередньо начальникам цих управлінь.

Серед низки пріоритетних напрямів в роботі спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю ОВС одним з головних завдань було визначено протидію транснаціональній злочинності в усіх її проявах [608].

Про те, що спецпідрозділи міліції України достатньо ефективно протистояла злочинному світові, свідчить те, що за перші 4 роки існування служби по боротьбі з організованою злочинністю її оперативними підрозділами було ліквідовано 7,5 тис. злочинних груп, у тому числі 3,1 тис. з ознаками організованості, розкрито 25,5 тис. злочинів, вилучено 4 159 одиниць

вогнепальної зброї, грошей, цінностей, майна на загальну суму 4 трлн. 345 млрд. крб., іноземної валюти на загальну суму 3 млн. 350 тис. доларів США, 1200 автомобілів, з використанням яких члени злочинних формувань скоювали злочини [577, с. 167].

У другій половині 90-х рр.. XX ст. злочинність в Україні набуває все більш поширеного характеру, особливо її організовані форми. Почастішали випадки вбивств «на замовлення», групові розбої та грабежі із застосуванням вогнепальної зброї, напади на державних посадових осіб, працівників правоохоронних органів, терористичні акції з використанням вибухівки. Серйозно загострюється криміногенна обстановка в кредитно-фінансовій та банківській системах, поширюються факти хабарництва, зловживань та інших порушень з боку посадових осіб.

Серйозні недоліки мали місце в охороні громадського порядку, по боротьбі з хуліганством, викраданням автотранспортних засобів, розкраданням державного майна, у викритті організованих злочинних угруповань, хабарництвом та іншими небезпечними злочинами.

В той же час здійснювані на місцях заходи часто не мали наступального характеру і не адекватні тодішній ситуації. Це викликало велику тривогу і справедливе нарікання людей, підривало авторитет органів виконавчої влади, правоохоронних органів у спроможності наведення належного правопорядку в державі, забезпечення особистої та майнової безпеки громадян [609, арк 2].

Такий стан справ пояснюється насамперед тим, що в цей час різко скоротилося виділення необхідних коштів для фінансування Державної програми по боротьбі із злочинністю, а також на утримання правоохоронних органів та їх матеріально-технічне забезпечення, що негативно позначилось на ефективності боротьби із злочинністю та зміцненні правопорядку

Так, наприклад, у 1994 році на ці цілі Урядом України було виділено лише 47 відсотків коштів, потрібних для нормального функціонування МВС України. Аналогічне становище фінансування склалося в Службі безпеки, Генеральній прокуратурі і судових органах [610].

Необхідно зазначити, що і на місцях в неповному обсязі виконувалась Державна програма по боротьбі із злочинністю, Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», постанови Верховної Ради та Уряду України, рішення Координаційного комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю. На низькому рівні проводилась профілактична робота з раніше засудженими, непрацюючими, п'яницями, наркоманами. Серйозні недоліки мають місце в охороні громадського порядку, по боротьбі з хуліганством, викраданням автотранспортних засобів, розкраданням державного майна, у викритті організованих злочинних угруповань, хабарництвом та іншими небезпечними злочинами. В той же час здійснювані на місцях заходи часто не мають наступального характеру і не адекватні сьогоденній ситуації [609, арк 2-3].

В той же час, на нашу думку, 1994 р., певною мірою можна назвати переломним у боротьбі з організованою злочинністю, що обумовлюється появою Указу Президента від 21 липня 1994 року «Про невідкладні заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю». Необхідно підкреслити, що це було перше визнання на найвищому рівні існування організованої злочинності та корупції в нашій державі, і треба було мати неабияку мужність, щоб окреслити перед народом реальний стан справ у цій сфері.

Необхідно зазначити, що у боротьбі з організованою злочинністю і корупцією спецпідрозділи міліції зуміли налагодити тісну взаємодію з відповідними підрозділами Служби безпеки, Генеральної прокуратури України та інших правоохоронних органів України. З цією метою на виконання розпорядження Президента України від 10 лютого 1995 року «Про заходи щодо активізації боротьби з корупцією і організованою злочинністю» для координації зусиль органів внутрішніх справ та підрозділів СБУ в боротьбі з цими найнебезпечнішими проявами злочинності, вирішенні питань внутрішньої безпеки у штати Укрбюро Інтерполу, ГУБОЗу МВС України, головних управлінь, управлінь МВС України в областях і м. Києві, управлінь БОЗ ГУМВС – УМВС уведено посади помічників начальників підрозділів і радника начальника ГУМВС

України в Криму, на яких покладені функції координації діяльності ОВС і відділів СБУ в боротьбі з корупцією та організованою злочинністю [611].

В цей час основні зусилля спецпідрозділів цих правоохоронних органів на шляху протидії транснаціональному криміналу були направлені на організацію разом з правоохоронними органами країн СНД та Західної Європи оперативно-розшукових операцій по виявленню коштів приватних осіб, організацій, фірм та спільних підприємств України в іноземних банках, отриманих злочинним шляхом, вжиття необхідних заходів щодо повернення національних валютних коштів та притягнення винних до відповідальності [49, арк.4].

Крім того перед МВС України разом з СБ України, Генеральною прокуратурою, Держкомкордоном, Держмиткомом, Національною гвардією, МО України, місцевими державними адміністраціями було поставлено завдання щодо організації проведення спеціальних операцій, скоординованих з відповідними службами сусідніх держав з метою виявлення та знешкодження злочинних угруповань і осіб, які займаються контрабандою, незаконним переміщенням зброї, наркотиків, різних товарів та стратегічної сировини, автомашин, незаконного перевезення людей, зокрема мігрантів інших держав. Також керівництво держави прийняло рішення збільшити кількість спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю [612, арк. 5].

Подовжуючи історико-правовий аналіз діяльності спецпідрозділів органів внутрішніх справ у протидії організованій злочинності, в тому числі і її транснаціональним формам необхідно звернути увагу на особливу складність стану криміногенної ситуації в новонародженій державі протягом другої половини 90- рр.

Аналіз небезпечних проявів ОЗУ свідчить про те що починаючи з 1997 р. розпочався новий етап еволюції нашої вітчизняної мафії. В цей час почався етап її стрімкої політизації. Метою підкупів і силових дій злочинних формувань стає все більшою мірою не лише економічна, а й політична влада. Укоренившись у комерційних, фінансово-кредитних, банківських структурах, вони поставили собі за мету освоїти владні структури, в тому числі й правоохоронні. Діяльність ОЗУ

дедалі більше набувала транснаціонального характеру. Під захистом корумпованих політичних діячів та представників правоохоронних органів створювалися великі корпорації, спостерігалось масштабне проникнення мафії в політичні структури, тривало накопичення корпоративними групами кримінального капіталу. І все це робилося заради досягнення єдиної мети отримання реальної можливості корегувати політику відповідно до своїх злочинних інтересів.

На додаток до цього, зазначимо, що в цей період масштабність та агресивний характер вуличної злочинності стали одним з основних факторів, що посилювали соціальну напругу в суспільстві та занепокоєність громадян за власну безпеку. Спостерігалась тенденція збільшення розбійних нападів, пограбувань громадян, хуліганських проявів, викрадень автотранспорту і особливо розбірок між кримінальними угрупованнями з застосуванням вогнепальної зброї та вибухових речовин, що призводить до загибелі безвинних осіб. Випереджаючими темпами криміналізується сільська місцевість, де число злочинів збільшилося на 17,7 відсотків. Почастішали напади на керівників сільгосппідприємств, об'єкти агропромислового комплексу, індивідуальні господарства громадян [613].

Згідно з оцінкою та даними Координаційного комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президентові України за 1999р. щодо стану криміногенної ситуації у першому півріччі 1999 р. в Україні з'явилися такі нові види злочинів: торгівля людьми, секс - експлуатація жінок та підлітків, викрадання або скупка немовлят і малолітніх дітей для використання у жебрацтві, заволодіння шляхом шантажу або шахрайства житловою площею, проникнення у електронні мережі банків з метою перекачки на інші рахунки та подальшого викрадення грошових коштів. В країні набувають поширення злочинні дії організованих угруповань, пов'язаних з трансплантацією та контрабандою донорських людських органів.

Одним з основних чинників дестабілізації та подальшої криміналізації суспільства у 2000 р. залишалася активність протиправних дій організованих

мафіозно-рекетирських угруповань, зміцнення їх зв'язків з міжнародними транснаціональними злочинними формуваннями.

У цій ситуації МВС України, на виконання вимог Президента України, Уряду щодо посилення боротьби з корупцією і організованою злочинністю та завдань Комплексної цільової програми боротьби зі злочинністю на 1996-2000 роки, здійснило низку цілеспрямованих заходів активізації протидії організованому криміналітету, посилення контролю за криміногенною ситуацією.

Особливої уваги протягом 90-х років минулого століття з боку правоохоронних органів держави було приділено організації взаємодії у прикордонних регіонах, де спостерігалась активізація діяльності міжнародних злочинних груп.

Важливість організації взаємодії правоохоронних органів прикордонних регіонів була зумовлена тим, що після утворення України і Росії як незалежних держав 13 областей цих держав набули статусу прикордонних. Протяг їх загальних кордонів склав понад 2200 км. Одним з негативних результатів отримання незалежності став розрив зв'язків, що історично склалися, між братськими слов'янськими країнами. Понад усе це відчули на собі прикордонні регіони, в яких сусідство визначало високу інтеграцію господарських зв'язків і розвинену транспортну мережу.

Все це потребувало відпрацювання ефективного механізму взаємодії прикордонних регіонів новонароджених суверенних держав. Генеза цього напрямку співробітництва свідчить, що його правовою основою стала Угода про принципи економічного, науково-технічного та культурного співробітництва прикордонних областей Російської Федерації та України, яка була підписана 28 червня 1993 року керівниками прикордонних областей Російської Федерації (Белгородською, Брянською, Воронежською, Курською, Ростовською) і України (Донецькою, Луганською, Сумською, Харківською, Чернігівською) [614].

Наступним логічним кроком стало створення за ініціативою керівників Харківської і Білгородської областей Ради керівників прикордонних областей України і Росії. Організаційне становлення Ради відбулося в м. Белгород в січні 1994 року. Тоді до складу Ради увійшли 5 областей України (Донецька, Луганська, Сумська, Харківська, Чернігівська) і 5 областей Росії (Белгородська, Брянська, Воронежська, Курська, Ростовська). У 1996 році до складу Ради були прийняті 3 області Республіки Білорусь (Гомельська, Могильовська і Вітебська).

У 2002 році до складу Ради входить вже 19 регіонів: від Республіки Білорусь - Гомельська, Могильовська і Вітебська області; від Російської Федерації - Белгородська, Брянська, Воронежська, Курська, Ростовська, Тульська області і Краснодарський край; від України –Донецька, Запорізька, Луганська, Полтавська, Сумська, Харківська, Чернігівська, Автономна Республіка Крим; м. Севастополь [615].

Все це дозволило більш ефективно та цілеспрямовано налагоджувати зв'язки між правоохоронними органами прикордонних регіонів як ближнього так і дальнього зарубіжжя. Для цього спільно з правоохоронними органами Польщі, Словаччини, Угорщини, Білорусі, Російської Федерації було проведено 11 зустрічей для координації заходів щодо запобігання злочинності у прикордонній зоні, підписано 15 документів [616].

Крім того відбулися робочі зустрічі у м. Ужгороді працівників оперативних служб МВС держави та МВС Словацької Республіки, а також керівництва МВС та МВС республіки Беларусь у м. Гомелі з метою напрацювання спільних заходів щодо запобігання злочинності у прикордонній зоні [617].

В цій площині важливого значення мали результати візиту до України 17-18 червня 1997 року тодішнього Міністра внутрішніх справ Російською Федерації А.С. Кулікова на чолі делегації МВС Росії з метою провести переговори з українською стороною про зміцнення взаємодії. Одним з головних питань, яке обговорювалось під час цього візиту було підвищення ефективності

двосторонньої співпраці в правоохоронній сфері, в.т.ч. було розглянуто (за участю керівників зацікавлених управлінь внутрішніх справ) питання про зміцнення організаційно-правових форм забезпечення взаємодії в прикордонних регіонах .

Російською стороною також було ініційовано питання щодо укладення двостороннього міждержавного Договору про співпрацю в боротьбі із злочинністю, який міг би регламентувати нетрадиційні форми взаємодії органів внутрішніх справ у боротьбі зі злочинністю (переслідування за гарячими слідами», продовження спостереження на території суміжної держави і т.ін.).

На додаток зазначимо, що за результатами візиту делегації МВС Росії керівництвом України прийняті принципові рішення, а саме - про участь МВС України як повноправного члена Ради міністрів внутрішніх справ держав-учасниць СНД; про підписання міжвідомчої Угоди про Співпрацю органів внутрішніх справ прикордонних регіонів на черговому засіданні Ради міністрів внутрішніх справ держав-учасниць СНД в Баку у вересні 1997 року; про розробку і підписання міжурядової Угоди про співпрацю в правоохоронній сфері, а також про ініціацію міністерствами внутрішніх справ Росії і України розробки проекту міждержавної Угоди про взаємодію в боротьбі із злочинністю.

Крім того українською стороною в цілому була позитивно оцінена пропозиція МВС Росії про надання Бюро по координації боротьби з організованою злочинністю на території СНД статусу субрегіонального бюро Інтерполу по країнах СНД [618].

Позитивного значення мало також співробітництво в межах спільної українсько-російської комісії зі співробітництва у складі якої працювала підкомісія з питань правопорядку і боротьби з організованою злочинністю. Наслідком цієї роботи стала значна активізація договірного процесу у правоохоронній сфері. Так, наприклад, тільки протягом 1997 року, зазначеною підкомісією було підготовлено низку важливих нормативно-правових актів серед яких Угода між Урядом Російської Федерації та Кабінетом Міністрів

України про співробітництво у боротьбі проти незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів та зловживання ними, Угода між Урядом України і Урядом Російської Федерації про співпрацю в боротьбі із злочинністю, Угода між МВС України і МВС Російської Федерації про співпрацю органів внутрішніх справ в прикордонних регіонах, Угода між МВС України і МВС Російської Федерації про обмін представниками [619].

Наслідком такої активної діяльності щодо встановлення ефективної взаємодії у прикордонних регіонах стало проведення органами внутрішніх справ низки успішних спільних операцій по ліквідації найбільш небезпечних міжнародних кримінальних угруповувань. Так, наприклад, у результаті плідної співпраці було вирішено завдання Президента України щодо ліквідації угорсько-української мафії, що діяла на кордоні Закарпаття та Угорщини. За свідченням угорських колег вона припинила своє існування. Всього було знешкоджено 52 організовані злочинні угруповання з міжнародними зв'язками [616, арк.5].

Поряд з цим, протягом 1996-1997 рр. органами міліції було розкрито 192 тяжких злочини, скоєні у прикордонних районах, виявлено 50 випадків незаконного вивезення за межі України сільськогосподарської продукції, продовольчих товарів тощо. Було затримано 972 порушники кордону, у т.ч. 363 нелегальних мігрантів.

У травні 1996 року спільною операцією «Антикваріат», здійсненою правоохоронними органами України та Росії на території Харківської та Белгородської областей поряд зі злочинами, пов'язаними з крадіжками антикваріату розкрито вбивство, п'ять тяжких тілесних ушкоджень, факт корупції, 59 крадіжок державного та колективного майна, 84 крадіжки особистого майна. Вилучено 13 одиниць вогнепальної та холодної зброї, затримано 11 розшукуваних злочинців [620, арк.103].

Також систематичного характеру набуло проведення спільних комплексних операцій правоохоронних органів за іншими напрямками оперативно-службової діяльності, такі як «Канал», «Гастролер», «Рубіж».

Ще одним прикладом співпраці та взаємодії органів внутрішніх справ й інших правоохоронних органів України з правоохоронними органами прикордонних регіонів у боротьбі зі злочинністю може слугувати проведення низки спільних оперативно-профілактичних операцій наприкінці 90-рр.

Так, наприклад, для локалізації і припинення діяльності міжрегіональних і міжнародних злочинних угруповань, нелегальної міграції, контрабанди та інших протиправних проявів у прикордонні правоохоронними структурами, митними установами Сумської області і Сумським загonom прикордонного контролю протягом 1998 року спільно з органами безпеки, внутрішніх справ, митниками і прикордонниками суміжних областей Російської Федерації було проведено операції «Канал», «Потяг», «Кордон».

За період операцій в прикордонні порушено 65 кримінальних справ, розкрито 75 злочинів, 22 крадіжки державного та особистого майна, затримано 37 злочинців, які переховувалися від слідства та суду, виявлено 20 фактів незаконного обігу наркотиків.

Всього з початку 1998 року за результатами реалізації спільних оперативно-розшукових заходів по ліквідації контрабандної діяльності було порушено 40 кримінальних справ за контрабанду, попереджено незаконний вивіз та вилучено товарів на суму 503 тис. 950 грн.

У відповідності з Протоколом про співробітництво на 1997-1998 роки між МВС України і МВС Російської Федерації управлінням МВС України в області з 27 травня по 8 червня 1998 року проведено комплексні профілактичні заходи по виявленню організованих злочинних угруповань, особливо з міжнародними зв'язками, викриттю фактів незаконного перевезення товарно-матеріальних цінностей, припиненню фактів незаконної міграції, обігу наркотиків, автотранспорту, зброї, боєприпасів.

За цей час було виставлено 300 прикордонних нарядів, з них 154 спільних. Затримано 690 порушників законодавства України, 115 нелегальних мігрантів, вилучено 12 кг. наркотичної сировини, контрабандних товарів у 15 випадках на загальну суму 47,8 тис. грн.

Завершена реалізація оперативно-розшукової справи стосовно організованого злочинного угруповання, до складу якого входили 11 громадян України та 3 громадянина Білорусії. Вказані особи організували стійкий канал контрабандного ввезення з України в Російську Федерацію високоліквідної продукції машинобудівного призначення. Проведений в рамках цієї ОРС комплекс оперативно-розшукових та слідчих дій у взаємодії з ФСБ РФ і КДБ Білорусі дозволив викрити основних організаторів та виконавців злочину [621, арк. 246-247].

В той же час, необхідно зазначити, що попри певні успіхи, діяльність спецпідрозділів БОЗ у прикордонних регіонах не була достатньо ефективною. Так за підсумками оперативно-службової діяльності підрозділів БОЗ у 1999 році, визначено, що незважаючи на розповсюдження впливу міжнародних злочинних угруповань та ОЗУ, створених на етнічній основі, повільно розгортають свою діяльність підрозділи по боротьбі з міжнародними організованими злочинними угрупованнями у прикордонних областях та Криму. Не було знайдено ефективних запобіжних заходів торгівлі людьми. Такі злочини викривалися лише у шести регіонах країни, хоча інформація та повідомлення ЗМІ свідчать про розповсюдженість цього явища. Не зменшується потік нелегальних мігрантів [622].

Співробітництво органів внутрішніх справ прикордонних регіонів має своє подовження і протягом 2000-х рр. Особливо предметно та цілеспрямовано ця взаємодія здійснюється між МВС України та МВС РФ. Підтвердженням цього стало рішення спільного засідання колегій міністерств внутрішніх справ України та Російської Федерації від 01 жовтня 2004 року № 1129/609, яким було визначено, що ГУВС, УВС пригранічних суб'єктів РФ, УВС на транспорті РФ, ГУМВС, УВС України в прикордонних областях, УМВС України на транспорті повинні проводити не рідше ніж два раз на рік робочі зустрічі на рівні керівників органів внутрішніх справ прикордонних областей РФ і України для координації дій, аналізу ефективності сумісних оперативно-профілактичних заходів, а також обміну досвідом по пріоритетним напрямкам діяльності;

породовжити практику підписання щорічних протоколів про співпрацю у боротьбі із злочинністю в прикордонних регіонах [531, арк. 143].

Починаючи з 1999 року однією з ефективних форм діяльності органів внутрішніх справ стало проведення комплексних оперативно-профілактичних заходів по знешкодженню організованих злочинних угруповань, в тому числі і з міжнародними зв'язками. Прикладом ефективності цієї форми боротьби стала комплексна операція щодо профілактики, виявлення та припинення діяльності злочинців, особливо учасників злочинних угруповань, яка була проведена .МВС України та УМВС України в Донецькій області в період з 15 по 25 лютого 1999 року .

В ході операції було розкрито 2082 злочини, з них 26 вбивств, 54 тяжких тілесних ушкоджень, 112 розбійних нападів та пограбувань. Поручено 1918 кримінальних справ відносно розкрадачів, хабарників, вимагачів, торговців наркотиками, зброєю та інших категорій злочинців. Припинена діяльність 80 злочинних формувань різного рівня організованості.. Під час операції було затримано 288 злочинців, які знаходились у розшуку, 29 злочинців-гастролерів, у тому числі 11 – з кавказького регіону, 137 нелегальних мігрантів.

Проведеними заходами у злочинців вилучено: грошей на суму 10,2 млн. грн., валюти на суму 54,3 тис. доларів США, 120 автомобілів, 89 одиниць вогнепальної зброї, 9,4 кг вибухових речовин, біля 9 тис. набоїв, 8 гранат, 22,5 кг наркотичних засобів.

Наступним прикладом ефективної взаємодії правоохоронних органів на міжнародному рівні слугує розкриття тяжкого, резонансного злочину. Так, у січні 1999 року, завдяки проведеному на високому професійному рівні комплексу оперативно-розшукових заходів, працівниками УМВС України в Закарпатській і Донецькій областях у тісній взаємодії із спецпідрозділами поліції Чехії, Словачії, Польщі, Білорусі та Росії було розкрито вбивство із застосуванням вогнепальної зброї депутата Закарпатської обласної Ради Токаря М.І. В процесі цього були викриті члени організованого злочинного

угруповання з міжнародними зв'язками, четверо з яких, громадяни Білорусі і України, були заарештовані [623].

Зазначений напрямок діяльності мав своє продовження і протягом 2000-х років XXI ст. В цей час однією з дієвих форм стала організація боротьби з міжнародними злочинними угрупованнями в рамках реалізації правоохоронних програм на рівні обласних рад регіонів України. Прикладом такої програми може слугувати програми Донецької обласної ради «Правопорядок», які були започатковані в цей період. В цих програмах були визначені відповідні завдання, а саме спільно з відповідними службами інших областей України та Російської Федерації здійснити реалізацію скоординованих заходів щодо попередження утворення та ліквідації діючих в області транснаціональних та з міжнародними зв'язками організованих злочинних груп [624, арк. 178], здійснювати скоординовані заходи щодо ліквідації діючих в області транснаціональних, та з міжнародними зв'язками організованих злочинних угруповань [625, арк. 242].

Наслідком реалізації цих програм стали конкретні результати у протидії злочинним угрупованням з міжнародними зв'язками. Так, наприклад на початку 2000-х рр. під час оперативного відпрацювання Маріупольського торговельного порту були виявлені канали контрабандного постачання товарів на територію України. Відтак була припинена діяльність ОЗГ, до складу якої входили громадяни Індії і України, які, маючи корумповані зв'язки в митниці, займалися контрабандою продуктів харчування з Італії. Було заарештовано 4 учасники ОЗГ, накладений арешт на контрабандний товар в сумі близько 1 млн. грн [626, арк. 129].

Наступним прикладом реалізації зазначених програм є виявлення в області у 2002 році трьох ОЗГ з корумпованими зв'язками і чотирьох – з міжнародними. Була припинена діяльність міжрегіональної злочинної групи у складі жителів Маріуполя і громадян В'єтнаму, які планували зробити розбійний напад на комерційний автобус. У злочинців вилучені пістолет «ТТ» калібру 7,62 мм, два саморобні револьвери калібру 9 мм і патронів до них,

підроблене посвідчення судді, 2 комплекти форми працівників міліції [627, арк. 141].

Необхідно зазначити, що протягом усього пострадянського періоду консолідуючись на територіальному, міжрегіональному і міжнародному рівнях, злочинні співтовариства активно використовують території держав-учасників СНД та інших країн для різних видів кримінальної експансії. Зрозуміло, що ефективна боротьба із злочинністю може бути забезпечена тільки на основі тісної взаємодії правоохоронних органів, що поставило перед міліцією України, поряд з протидією злочинним угрупованням усередині держави, завдання з організації міжнародного співробітництва за основними напрямками її оперативно-розшукової діяльності не тільки у прикордонних регіонах а й на міждержавному (регіональному) рівні. У свою чергу це вимагає зміцнення організаційних і правових механізмів взаємодії правоохоронних органів нашої держави із зарубіжними партнерами.

В цій площині, аналізуючи стан міжнародної співпраці МВС з правоохоронними органами інших держав на регіональному рівні, і передусім країн-учасниць СНД у боротьбі з транснаціональною **злочинністю**, необхідно зазначити, що однією з передумов їх діяльності стало формування та подальше вдосконалення нормативно-правової бази для боротьби з цим небезпечним явищем. Як свідчать дослідження організованої злочинності, організовані групи та злочинні об'єднання, будучи пов'язаними з незаконними операціями з переміщення через державні кордони матеріальних і нематеріальних засобів, які мають результатом істотну економічну вигоду, використовуючи сприятливу ринкову кон'юнктуру інших держав, значні розбіжності в системах кримінального правосуддя різних країн, сучасні комунікаційні технології, банківські системи електронних розрахунків, все частіше проникають у легальну економіку інших країн за допомогою корупції й насильства.

Крім правових проблем у процесі взаємодії органів внутрішніх справ країн-учасниць СНД постали і проблеми організаційного забезпечення спільної діяльності по боротьбі з транснаціональними злочинними

угрупованнями. Як ми вже зазначали у попередніх розділах дослідження, на початковому етапі цього процесу встановлення взаємодії основні зусилля були зосереджені на створенні міжвідомчої договірної бази на двосторонньому рівні. Характерною особливістю цих Угод було те, що ними визначалися основні напрями та форми співпраці у протидії злочинності. Конкретні ж можливі спільні форми боротьби з міждержавною організованою злочинністю в цих угодах в цих угодах ще не визначалися.

Серед перших нормативно-правових актів, які поклали початок формуванню спільного правового поля та організації взаємодії в рамках СНД у протидії транснаціональній організованій злочинності необхідно виокремити Угоду про взаємодію міністерств внутрішніх справ незалежних держав у сфері боротьби зі злочинністю (Алма-Ата, 24 квітня 1992 року), якою були визначені основні напрями, форми та порядок організації взаємодії органів внутрішніх справ в сфері боротьби зі злочинністю, Крім того відповідно до цієї Угоди був сформований перший міжвідомчий орган для координації і взаємодії у боротьбі зі злочинністю – Нарада міністрів внутрішніх справ незалежних держав, що дозволяло налагодити взаємодію оперативних служб держав-участниць СНД [425].

Серед інших багатосторонніх Угод, які в цей час були підписані на цьому напрямку необхідно відзначити вже охарактеризовані нами у попередньому розділі Угоду про взаємовідносини міністерств внутрішніх справ держав у сфері обміну інформацією від 3 серпня 1992 року (відповідно до цього був створений міждержавний інформаційний банк до якого надавалися відомості щодо осіб, які підлягають обліку, предметів злочинного посягання, нерозкритих злочинів [411, арк. 214], Угода про співробітництво між міністерствами внутрішніх справ у боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів та психотропних речовин від 21 жовтня 1992 року (м. Київ) [628] та ін.

Наступним значним кроком на шляху об'єднання зусиль країн - членів СНД в боротьбі з криміналітетом стало прийняте на засіданні Ради глав урядів Співдружності Незалежних Держав Рішення про спільні заходи боротьби з

організованою злочинністю та іншими небезпечними видами злочинів на території держав-учасниць СНД підписане 12 березня 1993 р., (м. Москва) яким було затверджено Програму сумісних заходів по боротьбі з організованою злочинністю та іншими небезпечними видами злочинів на території держав-учасниць СНД [436, арк. 231].

Як ми вже зазначали, напередодні Україна стала учасником Мінської Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах країн СНД від 22 січня 1993 р. – фактично правової бази для виконання завдань Програми, що поряд з організаційно-правовими заходами, визначеними іншими дво- та багатосторонніми угодами, укладеними між МВС та міністерствами внутрішніх справ держав-учасниць СНД у сфері боротьби зі злочинністю (розробка і затвердження міждержавних угод, формування спеціалізованого банку даних про злочинність, і т. ін.), передбачала конкретні заходи щодо боротьби з бандитизмом, незаконного обігу зброї, наркотиків, злочинами у сфері економіки, інших тяжких злочинів.

Визначаючи характер та особливості міжнародного співробітництва держав-учасниць СНД відповідно до цих нормативно-правових документів необхідно зазначити, що зносини та співробітництво органів внутрішніх справ з компетентними правоохоронними структурами держав-учасниць СНД будуються на принципах поваги до суверенітету цих держав, зважаючи на те, що будь-які дії на території держави можуть виконуватись тільки відповідно до її законодавства.

В окремих випадках, у разі невиконання правоохоронними органами іноземної держави або при неможливості виконання в повному обсязі запитів без прямих контактів із співробітниками органів внутрішніх справ України, можливий виїзд останніх за кордон.

Перебуваючи на території іноземної держави, працівники органів внутрішніх справ України зобов'язані дотримуватись законодавства держави перебування. Будь-яке втручання з їх боку в дії працівників правоохоронних органів держави перебування, а також самостійне проведення слідчих дій і

оперативно-розшукових заходів забороняється. Такий же порядок дій передбачений і для працівників правоохоронних органів інших держав на території України.

У разі скоєння злочинів однією особою чи групою осіб на території декількох держав СНД, розслідування цих злочинів, здійснюється слідчими органами держав, на території яких вчинено ці злочини, згідно процедури визначеної їх кримінально-процесуальним законодавством.

Принагідно зазначимо, що вже на той час керівництво МВС України ставило питання про доцільність створення міждержавних спільних груп і розробку необхідної для їх діяльності правової бази [629].

В той же час характеризуючи недоліки в питаннях організації взаємодії оперативних підрозділів за напрямком боротьби з транснаціональними злочинними угрупованнями слід зауважити, що основні проблеми, які виникають під час розслідування цієї категорії злочинів, на нашу думку, були зумовлені, не стільки недосконалістю існуючої правової бази, а переважною більшістю – неналежним станом виконання її норм.

Подовжуючи історико-правовий аналіз практичних результатів діяльності щодо розвитку взаємодії з правоохоронними органами інших держав і перш за все держав-учасниць СНД, у протидії злочинності зазначимо, що у 1996-1997 роках в державах-учасниках Співдружності було здійснено більше 7 млн. злочинів, майже половина з них тяжкі. Відмічається значне зростання тяжких злочинів, що мають транснаціональний характер, здійснюваних організованими злочинними формуваннями.

Не знижується кількість злочинних угруповань з міжрегіональними і міжнародними зв'язками. Особливо широкого поширення набули наркобізнес, контрабанда зброї і військової техніки, радіоактивних матеріалів, культурних цінностей, рідкоземельних і стратегічних матеріалів, фальшивомонетництво, крадіжки автомобілів, злочини у фінансовій сфері, в т.ч. з використанням інформаційно-обчислювальної техніки і новітніх платіжних засобів, різні прояви тероризму, легалізація злочинних доходів, замовлені вбивства,

загострилася проблема нелегальної міграції, яка набувала усе більш кримінального відтінку і ін. небезпечні види злочинів. Продовжували збільшуватися масштаби злочинного проникнення в сферу економіки, у фінансово-банківські і промислові структури.

Заходи, які на той час приймалися в державах Співдружності, не завжди були адекватними цим злочинним проявам, недостатньо скоординовані і погоджені. В результаті збільшуються масштаби транснаціональної організованої злочинності, можливості її проникнення в економічну, політичну, соціальну і фінансову сфери, що здійснювало дестабілізуючий вплив на весь хід соціально-економічних перетворень в окремих державах і на міждержавні відносини.

Обстановка, що склалася, настійно диктувала необхідність вжиття відповідних міждержавних заходів, направлених на інформаційне забезпечення держав, на гармонізацію і уніфікацію правової бази, проведення конкретних погоджених заходів правоохоронних і інших органів системи кримінальної юстиції в боротьбі з організованою і іншими видами злочинної діяльності [630].

На тлі цих проявів основою для подальшого розвитку правового простору і конкретних спільних заходів боротьби з транснаціональною злочинністю стала Міждержавна програма спільних заходів боротьби з організованою злочинністю і іншими видами небезпечних злочинів на території держав-учасників Співдружності на період 1996-2000 років, затверджена Радою глав держав Співдружності 17 травня 1996 року.

Необхідно зауважити, що ця програма була розроблена на виконання Протокового вирішення Ради глав урядів СНД від 3 листопада 1995 року.

Її характерною ознакою є те, що у цій програмі були враховані недоліки і причини невиконання ряду позицій Програми 1993 року: відсутність правової бази та практики співпраці, нереальні строки для вирішення вузлових проблем співпраці, ресурсні обмеження, недостатня координованість задіяних міністерств і відомств і т. ін.

Відзначимо також, що комплекс заходів, передбачених Програмою, ґрунтується на аналізі криміногенної ситуації і прогнозах розвитку злочинності в країнах Співдружності Незалежних Держав, результатах наукових досліджень, практики боротьби з організованими формами злочинності, у тому числі досвіді спільних дій з виконання заходів, передбачених попередньою Програмою спільних заходів по боротьбі з організованою злочинністю і іншими видами небезпечних злочинів на території держав-учасників СНД, затвердженої Радою глав урядів 12 березня 1993 року.

Виконання цієї програми одразу ж стало спільним завданням правоохоронних органів. Підтвердженням цього стали заходи, які були визначені на спільному засіданні Координаційної Ради Генеральних прокурорів, Ради міністрів внутрішніх справ, Ради керівників органів безпеки та спецслужб, Ради командувачів Прикордонними військами, Ради керівників митних служб та керівників податкової поліції держав-учасниць СНД, яке відбулося у грудні 1997 року у м. Москві [631].

Крім того з метою зміцнення міжнародно-правової бази співпраці був прийнятий Протокол до Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах.

В контексті цього зауважимо, що МВС України з самого початку підготовки цього важливого нормативно-правового акту заявило свою позицію і вважало доцільною участь України в роботі над Протоколом до Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 року та брало активну участь у цьому [632].

Вагомого значення мав той факт, що Міжпарламентська Асамблея держав-учасників Співдружності в цей час розробила і прийняла модельний кримінально-процесуальний і кримінально-виконавчий кодекси, модельні законодавчі акти про протидію незаконному обороту наркотичних засобів, про боротьбу з організованою злочинністю. Також була продовжена робота по формуванню спеціалізованого банку даних міністерств внутрішніх справ держав-учасників Співдружності.

Як наслідок, наприкінці 90-х рр. минулого сторіччя в рамках реалізації Міждержавної програми правоохоронними органами України разом з держав-учасників СНД були проведені великомасштабні заходи і спеціальні операції щодо боротьби із злочинністю, зокрема по припиненню контрабанди і розкрадань установ та сировинних ресурсів і культурних цінностей, незаконного звороту наркотиків, зброї і вибухових речовин, розкрадань матеріальних цінностей і вантажів, що перевозяться ж/д транспортом [633].

Серед них спеціальні широкомасштабні цільові міжнародні операції МВС України – «Канал», які проводились у взаємодії з правоохоронними органами Російської Федерації, Білорусі та Молдови. з метою виявлення та перекриття каналів транзиту та постачання наркотичних засобів і психотропних речовин із суміжних з Україною держав; «Розшук» - розшук злочинців і безвісті зниклих осіб у взаємодії з правоохоронними органами Російської Федерації [541, арк. 42], «Щит», яка проводилась з метою активізації дій правоохоронних органів у виявленні, запобіганні та припиненні порушень митного законодавства комплекс заходів щодо виявлення та перекриття каналів контрабандної діяльності на українсько-російській ділянці державного кордону [634, арк. 183], «Мігрант» - знешкодження криміналітету в іноземному середовищі, протидії нелегальній міграції та пов'язаними з нею негативними правопорушеннями [635], та інші, спрямовані на попередження і виявлення фактів незаконного обігу зброї, вибухівки, наркотичних засобів, розшуку злочинців, протидію нелегальній міграції, припинення економічних злочинів тощо. Такі спільні, скоординовані дії дозволили забезпечити певний рівень ефективності боротьби з нелегальною міграцією, контрабандою, незаконним обігом наркотиків та зброї в державі.

Ефективність цих спеціальних широкомасштабних цільових міжнародних операцій підтверджується результатами їх проведення. Так, наприклад, з метою стабілізації оперативної обстановки в державі, підвищення ефективності розшуку злочинців, безвісті зниклих осіб в період з 21 по 28 жовтня 2002 року на території України було проведено міждержавну (сумісно з

правоохоронними органами Російської Федерації) спеціальну оперативно-профілактичну операцію «Розшук».

Завдяки вмілої її організації затримано 2369 злочинців, в тому числі: 2 особи за вчинення бандитизму, 63 вбивць, 71 особу, що причинила тяжкі тілесні ушкодження, 59 – що вчинили розбійні напади, 207 грабіжників та 42 гвалтівники. Встановлена доля 490 безвісти зниклих громадян [539].

Підтвердженням послідовності дій урядів держав-участниць СНД за цим напрямом стала затверджена 25 січня 2000 року на засіданні Ради глав держав-учасників СНД Міждержавна програма спільних заходів боротьби із злочинністю на період з 2000 до 2003 року, розроблена за ініціативою Російської Федерації [636].

У подальшому практика прийняття аналогічних програм на рівні держав-участниць СНД була подовжена. Прикладом цього є аналогічні програми, що діяли протягом 2003–2004 рр.; 2005–2007 рр, 2008–2010 рр., які передбачали комплекс заходів, які базуються на аналізі криміногенної ситуації і прогнозі розвитку злочинності, результатах наукових досліджень та практики боротьби зі злочинністю попередніх років.

В сучасних умовах взаємодія правоохоронних органів держав-участниць СНД здійснюється відповідно до затвердженої рішенням Радою глав держав СНД 10-го грудня 2010 року Міждержавної програми спільних заходів боротьби із злочинністю на 2011-2013 роки [637].

Серед низки найважливіших нормативно-правових актів з організації міжнародного співробітництва в рамках СНД необхідно відзначити Угоду про співробітництво держав-участниць СНД у боротьбі зі злочинністю, яка була підписана 25 листопада 1998 року (м. Москва), в якій були визначені види злочинних діянь у запобіганні, припиненні, виявленні, розкритті і розслідуванні яких здійснюється співробітництво компетентних органів держав-участниць СНД, основні форми цього співробітництва, порядок виконання запитів компетентних органів сторін про сприяння. Суттєвого значення має також те, що компетентні органи, серед них і органи внутрішніх

справ, та їх територіальні підрозділи, з метою виконання цієї Угоди, отримали можливість безпосередньо зноситись друг з другом у питаннях організації боротьби зі злочинністю [428].

Необхідно зазначити, що укладанню цієї Угоди передувала кропітка та узгоджена робота на рівні повноважних представників і експертів держав-учасників Співдружності по доопрацюванню і узгодженню проектів як цієї Угоди, так і проекту Концепції взаємодії держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав у боротьбі із злочинністю у лютому 1998 року у Виконавчому Секретаріаті СНД [638], та на нараді повноважних представників та експертів СНД, яка відбулася 7-10 квітня 1998 року у м. Мінську [639]. За свідченням російських колег, які були ініціаторами підготовки та підписання даного документа, його прийняття дозволило здійснити ще один важливий крок на шляху створення надійної правової основи співпраці держав-учасників СНД на антикримінальному напрямі [640].

Наступним нормативно-правовим актом, який засвідчив про системну роботу за цим напрямком стала Концепція взаємодії держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав у боротьбі із злочинністю, яка була схвалена рішенням Ради Глав держав-учасниць СНД другого квітня 1999 року. Зазначена Концепція у концентрованому вигляді визначила принципи, завдання, основні напрями, форми і систему забезпечення взаємодії держав-учасників СНД в боротьбі із злочинністю через визначені ними компетентні органи, серед яких органи внутрішніх справ та інші державні органи, що здійснюють боротьбу із злочинністю, а також через статутні органи і органи галузевої співпраці СНД, створені для координації і взаємодії в боротьбі із злочинністю (серед яких важливого значення мають Рада міністрів внутрішніх справ, Бюро по координації боротьби з організованою злочинністю і іншими небезпечними видами злочинів на території держав-учасників СНД та інші) [641].

Практика боротьби з транснаціональними формами злочинності на теренах СНД довела необхідність правового урегулювання перебування і

взаємодії співробітників правоохоронних органів на територіях держав-учасниць СНД. З 1993 року проект договору з цього питання неодноразово розглядався на нараді експертів Міністерств внутрішніх справ держав-учасниць СНД і двічі виносився на обговорення Наради Міністрів внутрішніх справ Співдружності, де і було сформовано принципове рішення про необхідність укладення вищезгаданого договору на рівні глав держав.

Аналіз нормативно-правової бази свідчить про те, що проект Договору про порядок перебування та взаємодії співробітників правоохоронних органів на територіях держав-учасниць СНД був розроблений на виконання Протокольного рішення Ради глав урядів СНД від 3 листопада 1995 року про проект «Міждержавної програми спільних заходів боротьби з організованою злочинністю і іншими видами небезпечних злочинів на територіях держав-учасників СНД на період до 2000 року».

Необхідність підписання даного Договору, обумовлена наростаючою консолідацією злочинних груп, які використовували прозорість кордонів країн СНД і неузгодженість дій їх правоохоронних органів для поширення свого впливу [642]. Вже у травні 1996 року проект зазначеного Договору був направлений Виконавчим секретарем СНД на розгляд керівників урядів держав-учасниць СНД [643].

Відтак, виходячи з того, що в умовах, які склалися в державах Співдружності наприкінці 90-х рр.. минулого століття, погоджені дії правоохоронних органів в боротьбі із злочинністю є безумовною необхідністю, четвертого червня 1999 року був підписаний Договір про порядок перебування та взаємодії співробітників правоохоронних органів на територіях держав-учасниць СНД. Цей Договір дозволив створити правові підстави перебування і взаємодії співробітників правоохоронних органів на території держав-учасниць СНД, що у свою чергу дозволило підвищити ефективність боротьби із злочинністю на територіях держав-учасниць СНД [430].

Вважаємо, що така плідна співпраця в подальшому тривала вже як складова частина міждержавних відносин, набираючи нових форм і

визначатиме основні напрями взаємодії правоохоронних органів, в тому числі і органів внутрішніх справ у боротьбі з транснаціональними формами злочинності. Пов'язано це, передусім, з тим, що на структуру та динаміку злочинності в країнах СНД значною мірою впливають зовнішні фактори.

На сучасному етапі вагомим кроком на шляху подальшого розвитку нормативно-правової бази міжнародного співробітництва в рамках СНД стало подання Президентом України у вересні 2013 року до ВР законопроекту № 0042 який передбачає приєднання України до Договору держав - учасників СНД про міждержавний розшук осіб. Приєднання до вказаного Договору засвідчило послідовність прийняття Україною рішень відносно налагодження співпраці з іноземними партнерами в боротьбі із злочинністю на міжнародному рівні [644].

Таким чином, можна стверджувати, що створення розгалуженої нормативно-правової бази дозволило досягати значного рівня взаємодії з правоохоронними органами держав-участниць СНД у боротьбі з транснаціональними злочинними угрупованнями (навести приклади).

Підтвердженням цього може слугувати спільна операція українських та російських спецпідрозділів органів внутрішніх справ, здійснена протягом 2000 року. В результаті вміло організованої та скоординованої роботи російських колег, працівників Головного управління, управлінь БОЗ УМВС України в Донецькій області та МВС України в м. Києві було знешкоджено ОЗУ з міжнародними та регіональними зв'язками. До його складу входили громадяни України, Росії, які займалися організацією та виконанням вбивств на «замовлення». Було заарештовано найбільш активних членів ОЗУ, у тому числі безпосереднього виконавця вбивств народного депутата України Щербаня Є.О. та президента футбольного клубу «Шахтар» Брагіна О.С. [645].

В той же час органи внутрішніх справ достатньо ефективно організовували взаємодію у боротьбі зі злочинністю і з компетентними органами інших країн. Яскравим прикладом ефективної співпраці з правоохоронними органами як ближнього так і дальнього зарубіжжя, який

увійшов в історію української міліції, стала операція по звільненню на території України заручників з числа громадян ФРН.

Справа в тому, що третього квітня 2002 року у містечку Ульцен ФРН троє злочинців здійснили напад на банк і під загрозою зброї викрали 200 тис. євро та взяли у заручниці двох співробітниць з числа персоналу банку. При цьому злочинці відібрали зброю у трьох поліцейських і на автомобілі «СЕАТ» проїхали через територію ФРН, а також Республіки Польща, де одній із заручниць вдалось втекти з машини.

У МВС України був негайно скликаний Оперативний штаб на чолі з виконуючим обов'язки Міністра внутрішніх справ України генерал-полковником міліції Гапоном О.А. Були узгоджені спільні дії з представниками Федерального міністерства кримінальної поліції ФРН та МВС Республіки Польщі.

Після того, як злочинці перетнули кордон з Україною, генерал-полковник міліції Гапон О.А. своїм розпорядженням на території Волинської, Рівненської, Львівської, Житомирської, Хмельницької, Тернопільської областей увів план операції «Заручник». На автозаправочних станціях у цих областях були виставлені працівники оперативних служб, які забезпечили охорону людей від злочинців. Про подію було проінформовано керівництво МВС Російської Федерації та Республіки Беларусь, забезпечена взаємодія між внутрішніми військами та СБУ. Діставшись до міста Рівне автомобіль зупинився на його околиці.

У телефонній розмові О.А. Гапону вдалося схилити злочинців до співбесіди. Відповідальність за проведення переговорів взяв на себе начальник Управління УМВС України в області генерал-майор міліції Француз А.Й. Незважаючи на великий ризик для власного життя, він наблизився до автомобіля із злочинцями і сві у нього, добровільно ставши їх заручником. Оперативне прикриття цієї операції здійснювали перший заступник та заступник начальника УМВС в області полковники міліції Кмита О.В. та Бистрицкий Ю.І.

Завдяки професіональним діям, рішучості, витримці й самовладанню та умілій аргументації працівників міліції хід переговорів вдалося направити у потрібне русло, зняти емоційну напругу й схилити злочинців добровільно скласти зброю. При цьому заручницю булот звільнено, зброю і гроші вилучено, а злочинців заарештовано [646].

За особисті мужність і героїзм, виявлені при затриманні міжнародної терористичної групи і звільненні заручниці начальникові Управління МВС України в Рівненській області генерал-майору міліції Французу Анатолію Йосиповичу було присвоєно звання Герой України з врученням ордена «Золота Зірка» [647].

За сучасної доби історії нашої держави прикладом ефективної співпраці у протидії міжнародним злочинним угрупованням стала низка спільних операцій спецпідрозділів української та російської міліції. Так, наприклад, п'ятого березня 2005 року Краматорським міжрайонним відділом боротьби з організованою злочинністю управління боротьби з організованою злочинністю Управління МВС в Донецькій області була отримана інформація про підготовку до скоєння вбивства на замовлення громадянина Російської Федерації. Для викриття злочину була створена оперативна група, до якої увійшли найбільш професійно підготовлені працівники підрозділу управління боротьби з організованою злочинністю та працівники Головного УВС м. Санкт-Петербурга і Головного УВС Краснодарського краю Російської Федерації.

У період з лютого по травень 2005 року в результаті проведених на високому професійному рівні спільних оперативно-технічних та оперативно-розшукових заходів було попереджено спробу вбивства на замовлення громадянина Флерова Д.Ю., ведучого топ-менеджера, керівного директора компанії електричних мереж ВАТ «Лененерго» м. Санкт-Петербурга.

У результаті скоординованих високопрофесійних дій правоохоронних органів двох держав 30 квітня 2005 року в м. Краснодарі затримані замовники та організатор-посередник, які зізналися у скоєнні злочину. У них вилучено речові докази та 23300 доларів США [648].

Наступним значним досягненням українських та російських правоохоронців стала спільна операція в результаті якої працівниками центрального апарату Департаменту карного розшуку МВС України та УКР УМВС України в Донецькій області у 2005 році було виявлено та знешкоджено міжрегіональну ОЗГ на чолі з Немсадзе Г.Д., якою упродовж 10 років учинено низку резонансних убивств на замовлення із застосуванням вогнепальної зброї та вибухівки на території різних регіонів України та Республіки Грузії.

Для організації розшуку і затримання цих злочинців підготовлено та направлено до Генеральної прокуратури і МВС Російської Федерації відповідні документи, передбачені вимогами Європейської конвенції про видачу правопорушників та Інструкції про єдиний порядок здійснення міждержавного розшуку осіб.

Завдяки скоординованим діям українських правоохоронців та їх російських колег встановлено всіх учасників зазначеної організованої групи, які переховувались у м. Москві, використовуючи підроблені посвідчення особи та постійно змінюючи місця свого перебування, а також їх зв'язки в кримінальному середовищі Росії. 27.01.2006 під час проведення широкомасштабної спеціальної операції працівниками МВС РФ одночасно в різних місцях Москви та Підмосков'я затримано 14 активних учасників кримінальної спільноти, 7 з яких перебували в міждержавному розшуку [649]. Крім того протягом першого десятиріччя 2000-хрр. перед органами внутрішніх справ постала необхідність у протидії міжнародним злочинним угрупованням сформованим на етнічній основі.

Аналіз криміногенної ситуації в державі цього часу свідчить, що етнічна злочинність стала одним із факторів впливу на її загострення, насамперед у великих містах та обласних центрах. Громадянами держав-участниць СНД на території України тільки протягом 2006 року було вчинено майже 3 тис. злочинів, серед них 46 умисних убивств, 43 тяжкі тілесні ушкодження, 735 крадіжок, 165 грабежів, 72 розбійних нападів, 85 шахрайств, 47 незаконних заволодінь автомобілями і 16 фактів фальшивомонетництва. Крім того, ними

було вчинено 293 злочини у сфері незаконного обігу наркотиків, 56 – незаконних поведень зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами та 17 – торгівлі людьми. Ліквідовано 6 організованих груп, сформованих на етнічній основі.

Найбільшу кримінальну активність проявляють громадяни Росії, якими вчинено 809 злочинів, а також Молдови – 450, Грузії – 397, Азербайджану – 73, Білорусі – 52, Узбекистану – 38 та Вірменії – 34.

Прогноз криміногенної ситуації вказував на подальше її ускладнення через поширення міграції кримінального елементу, насамперед вихідців з кавказького регіону, їх намагання поновити «злочинні традиції» через установлення контролю над злочинним середовищем та окремими найбільш прибутковими суб'єктами господарювання.

На нашу думку, причинами негативного впливу етнічної злочинності на оперативну обстановку в державі є несвоєчасність реагування на загострення цієї проблеми. Підтвердженням цього є те, що протягом 2005-2007 рр. МВС України не було організовано жодного цілеспрямованого заходу щодо комплексного використання сил та засобів ОВС з її вирішення.

Це змусило керівництво Міністерства, починаю з 2007 року ужити необхідних організаційно-практичних заходів. Так з метою зменшення негативного впливу етнічної злочинності на криміногенну ситуацію в державі, притягнення до кримінальної відповідальності або видворення за межі України лідерів, кримінальних авторитетів та «злочинців у законі», розкриття тяжких і особливо тяжких злочинів, до вчинення яких причетні вихідці з кавказького регіону та інших держав-учасниць СНД, активізації розшукової роботи, формування відповідних баз даних оперативного призначення у взаємодії зі Службою безпеки, Державним комітетом у справах національностей та міграції і Державною прикордонною службою України було запроваджено практику проведення спеціальних комплексних оперативно-профілактичних операцій під умовною назвою «Трал» [650]. Їх проведення дозволило суттєво поліпшити стан боротьби з міжнародним криміналом етнічної спрямованості.

Окрім країн-учасниць СНД, країн Європи, МВС України розвивало міжнародне співробітництво з правоохоронними органами США. Співпраця правоохоронних органів України та Сполучених Штатів Америки регламентована Меморандумом про взаєморозуміння між Урядами обох держав щодо допомоги з правоохоронних питань, який був підписаний ще у 2002 році. Відповідно до положень Меморандуму в Україні створено програмно-технічну інфраструктуру для забезпечення оперативно-розшукової діяльності підрозділів Міністерства. Крім того, були проведені навчальні тренінги з підготовки фахівців у сфері внутрішньої безпеки та боротьби з корупцією.

Співпраця органів внутрішніх справ України та США дала можливість вдосконалити проведення експертиз цифрових доказів та аналізу ДНК у кримінальних справах; роботу підрозділів з питання розслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми та покращити захист потерпілих і свідків у цих кримінальних справах. Окремо хотілось би відмітити проекти щодо вдосконалення системи професійної підготовки ОВС та підвищення кваліфікації працівників щодо зв'язків із громадськістю для формування позитивного іміджу працівника міліції. Крім того завдяки міжнародній співпраці між правоохоронними органами наших країн українські правоохоронці отримали можливість брати участь в різних проектах щодо боротьби зі злочинністю впроваджувати у практичну діяльність досвід, який можуть перейняти у експертів високого професійного рівня якими, безумовно є представники правоохоронної сфери США.

В сучасних умовах МВС України цілеспрямовано нарощує зусилля на шляху співробітництва у протидії транснаціональній злочинності в межах **взаємодії з Інтерполом**. Так Укрбюро Інтерполу тільки протягом 2013 року було опрацьовано понад 42,5 тисячі документів або носіїв інформації, з них традиційно більша половина – від закордонних колег. До трійки країн, з якими найбільш тісно довелося співпрацювати українським правоохоронцям, увійшли Російська Федерація, Чехія та Німеччина. В цілому ж географія співпраці охопила понад 130 держав світу.

При цьому необхідно зазначити, що одним з основних напрямків співпраці стало супроводження розслідування кримінальних проваджень. Найбільше серед них різного роду шахрайств, у тому числі – з фінансовими ресурсами, а також злочини проти власності, злочинні посягання на життя та здоров'я тощо.

Із використанням можливостей підрозділу здійснюється міждержавний та міжнародний розшук осіб, які зникли безвісти або переховуються від правосуддя, екстрадиція затриманих злочинців, розшук викрадених транспортних засобів, художніх цінностей. Крім того, працівники Укрбюро Інтерполу беруть участь у протидії незаконному обігові наркотиків, поширенню контрафактної продукції. Ще одним напрямком роботи є забезпечення безпеки міжнародних спортивних, мистецьких та культурних заходів.

У 2013 році працівники підрозділу МВС сприяли встановленню місцезнаходження 136 осіб, які розшукувалися правоохоронними органами як підозрювані або засуджені за вчинення злочинів. 96 людей були розшукані на території зарубіжних країн. В якості фінального етапу розшуку – екстрадиції – до України було повернено 41 особу, а 17 затриманих громадян були передані до країн-ініціаторів їх розшуку. В Україні також було встановлено місцезнаходження 12 осіб, які розшукувалися правоохоронними органами іноземних країн як зниклі безвісти, а закордоном були розшукані 17 громадян, яких шукали українські правоохоронці.

Протягом 2013 року з використанням каналів Інтерполу було встановлено 230 транспортних засобів, які перебували у розшуку. З них 201 розшукували іноземні правоохоронні органи і 29 – вітчизняні.

Наведені цифри дають підстави зробити висновок, що в цілому роботу підрозділу можна визнати такою, що відповідає вимогам сьогодення [651].

Зважаючи на те, що особливу увагу нашої наукової розвідки ми зосереджуємо на дослідженні процесу співпраці МВС із правоохоронними органами країн-учасниць СНД та Європейського Союзу, іншими державами

світу у боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю економічної спрямованості і корупцією, зазначимо, що наведені вище приклади свідчать про те, що протягом усього періоду існування незалежної держави органам внутрішніх справ прийшлося вести напружену боротьбу з зростаючим валом організованої злочинності, левову частку якої складали ОЗГ економічної спрямованості, в тому числі і з тими, які мали міжнародні зв'язки.

Визначаючи важливість співпраці в межах правоохоронних органів СНД у боротьбі з транснаціональними формами економічної злочинності, зазначимо, що це зумовлено тим, що властиве багатьом країнам экс-СРСР посилення тінізації соціально-економічних процесів об'єктивно перетворилося на одну з найреальніших загроз державності.

Відтак, розвиток тісних торговельно-економічних відносин між державами СНД вимагав пошуку шляхів більш ефективної взаємодії правоохоронних органів щодо захисту економіки від злочинних посягань.

Отож, діяльністю транснаціональних організованих злочинних співтовариств, координацією їхніх дій зі злочинними організаціями нашої країни, забезпеченням «каналів» переправлення незаконних товарів і послуг можна пояснити необхідність міжнародного співробітництва правоохоронних органів у боротьбі з цим небезпечним видом злочинності. Саме тому виникала необхідність у зміцненні співпраці підрозділів боротьби з економічною злочинністю країн Співдружності як на центральному, так і регіональному рівнях.

Як ми вже зазначали у попередньому розділі, підвалини такого співробітництва були визначені Протоколом про принципи і форми співробітництва служб, які здійснюють боротьбу із злочинністю в сфері економіки МВС Білорусі, Росії й України, який було підписано 29 квітня 1993 року у Мінську. У зазначеному Протоколі була підкреслена необхідність співробітництва у боротьбі з економічними злочинами, а саме у кредитно-фінансовій та банківській системах; у сфері зовнішньоекономічної діяльності; фальшивомонетництвом, виготовленням та збутом платіжних документів та

цінних паперів; з контрабандним переміщенням стратегічної сировини, валютних цінностей, кольорових та рідкоземельних металів; інших матеріальних цінностей; на споживчому ринку.

Відповідно до цих напрямів були визначені і форми співпраці спецпідрозділів ОВС у боротьбі з транснаціональними формами злочинності економічної спрямованості основними з яких стали виконання офіційних запитів; регулярний обмін оперативно-розшуковою, оперативно-довідковою інформацією про злочини, які готуються або скоєні злочини і причетних до них осіб; для попередження, виявлення та розкриття тяжких злочинів у сфері економіки; проведення узгоджених оперативно-розшукових заходів та процесуальних дій по заходах міжрегіонального характеру, надання практичної допомоги на території своїх держав оперативним співробітникам, під час їх перебування у службових відрядженнях; систематичний обмін досвідом роботи, законодавчими актами, навчально-методичною літературою; надання допомоги у підготовці та підвищенні кваліфікації кадрів.

Крім того для координації взаємодії була започаткована така форма співпраці як Нараду керівників служб протидії економічній злочинності, яка проводилась не менше одного разу у півріччя [419, арк. 2-3].

У наступному, з метою подальшого налагодження конструктивного співробітництва з правоохоронними органами держав-учасниць СНД в боротьбі зі злочинами у сфері економіки, формат співпраці за цим напрямком був суттєво розширений завдяки Угоді про співробітництво в боротьбі зі злочинами у сфері економіки, яка була підписана 12 квітня 1996 року (м. Москва) урядами Вірменії, Азербайджану, Білорусі, Грузії, Казахстану, Киргизстану, Молдови, РФ, Таджикистану, Туркменістану, Узбекистану та України [652]. Укладення Угоди було викликане необхідністю координації зусиль правоохоронних органів країн Співдружності та прийняття ефективних заходів протидії злочинності у сфері економіки [653].

Підписання цієї Угоди мало на меті вироблення узгодженої стратегії та зміцнення взаємодії правоохоронних та контрольних органів і виконання

міжнародних зобов'язань кожної державних у боротьбі зі злочинами у сфері економіки, передусім у банківській і кредитно-фінансовій системах, у галузі зовнішньоекономічної діяльності та відмивання (легалізації) доходів, отриманих злочинним шляхом [434]. Виконання Угоди з українського боку повинні забезпечувати такі міністерства і відомства: Генеральна прокуратура, МВС, Служба безпеки, Державний комітет у справах охорони кордону, Державний митний комітет [654].

МВС, як уповноважене відомство, відповідальне за виконання цієї Угоди розпочало активну роботу щодо здійснення зазначеного напрямку співробітництва шляхом обміну інформацією з питань боротьби зі злочинами у сфері економіки; вживання заходів по попередженню, виявленню, припинення і розкриття злочинів у сфері економіки; обміну досвідом роботи з попередження, виявлення, припинення і розкриття злочинів у сфері економіки; організації спільних наукових досліджень, семінарів, конференцій; сприяння підготовці та підвищенню кваліфікації кадрів; подання на запити нормативних актів, що регламентують діяльність у сфері економіки [434, арк. 25].

Визначаючи організаційні засади міжнародного співробітництва у боротьбі з міжнародною злочинністю економічної спрямованості необхідно зазначити, що в новоствореній українській державі у структурі Міністерства внутрішніх справ були створені спеціалізовані підрозділи, безпосереднім завданням яких є боротьба з економічною злочинністю. Найпотужнішим з них є Державна служба боротьби з економічною злочинністю (ДСБЕЗ), яка була створена 5 липня 1993 року постановою Кабінету Міністрів України на базі служби захисту економіки від злочинних посягань МВС України

Державна служба по боротьбі з економічною злочинністю покликана своєчасно припиняти злочини у галузі економіки та запобігати їм, здійснювати аналіз і прогнозування криміногенних процесів в економіці та своєчасно інформувати про них органи державної виконавчої влади; виявляти причини й умови, що сприяють вчиненню правопорушень у цій сфері, а також вживати заходів для їх усунення.

Серед головних завдань служби є співпраця з правоохоронними органами іноземних держав, міжнародними правоохоронними організаціями, підготовка матеріалів до засідань колегії МВС України і держав-учасниць СНД, а також до міжнародних зустрічей, конференцій з питань, що належать до компетенції служби [655].

У другій половині 90-х рр. МВС України було ініційовано заключення низки міжвідомчих угод, спрямованих на організацію конкретних напрямків та форми співробітництва у боротьбі з економічними злочинами. Відповідно до цих угод міжнародне співробітництво у боротьбі з економічними злочинами на двосторонньому рівні було зосереджено на взаємодії у кредитно-фінансовій та банківській системах; у сфері зовнішньоекономічної діяльності; боротьбі з фальшивомонетництвом, виготовленням та збутом підробних платіжних документів та цінних паперів; з контрабандним переміщенням стратегічної сировини, валютних цінностей, кольорових та рідкоземельних металів, інших матеріальних цінностей; на споживчому ринку та інших видів правопорушень у сфері економіки.

Основні форми взаємодії тут стали своєчасне виконання офіційних запитів по кримінальним справам та справам оперативного обліку; регулярний обмін оперативно-пошуковою, оперативно-довідковою інформацією, відомостями про скоєні злочини і причетним до них особам; проведення узгоджених та у встановленому порядку оперативно-пошукових заходів та процесуальних дій по матеріалам міжрегіонального характеру, надання практичної допомоги на територіях своїх держав оперативним працівникам під час їх перебування у службових відрядженнях; систематичний обмін досвідом роботи, законодавчими та нормативними актами, навчально-методичною літературою; сприяння у підготовці та підвищення кваліфікації кадрів [656].

Зростаючий рівень міжнародного співробітництва дозволив починаючи з 1997 р. з метою підвищення якості боротьби з економічною злочинністю переорієнтувати особовий склад оперативних служб міліції поступово на першочергове викриття найбільш небезпечних злочинів, великомасштабних

корисливих зловживань у стратегічно важливих ключових галузях економіки, ситуація в яких безпосередньо впливала та впливає на економічну політичну стабільність у державі. Зусилля підрозділів боротьби з економічною злочинністю зосереджувались на викритті замаскованих тяжких корисливих злочинів у кредитно-фінансовій і банківській системах, зовнішньоекономічній діяльності, паливно-енергетичному комплексі, на дієвому супроводженні інвестиційних програм, процесів приватизації, цільовому використанні кредитних, валютних ресурсів, профілактиці розкрадань коштів, виділених на заробітну плату, стипендії, пенсії, на суттєвому посиленні боротьби з хабарництвом і корупцією.

Все це дозволило органам міліції України протягом 1997 р. майже вдвічі (порівняно з 1996 р.) збільшити кількість викритих злочинів економічної спрямованості у фінансово-кредитній сфері та банківських установах, паливно-енергетичному комплексі, зовнішньоекономічній діяльності, у сфері приватизації, які стали об'єктом злочинних посягань організованої злочинності, в тому числі і з міжнародними кримінальними зв'язками.

Це підтверджується цифрами міліцейської статистики. Майже 15 тис. (або в два рази більше) злочинів було виявлено у визначальних напрямках оперативно-розшукової діяльності. Забезпечено відшкодування збитків на суму понад 250 млн. грн. За вчинення економічних злочинів було притягнуто до відповідальності 42,3 тис. осіб, з яких кожний десятий – керівник різних ланок, кожний четвертий орудував у групах. Особливо вагомих успіхів було досягнуто у 1999 р. Так, було виявлено 9,6 тис. злочинів у фінансово-кредитній системі, з них у банківських установах – 6,5 тис. У 2000 р. у фінансово-кредитній системі було викрито 8959 злочинів, з них 4124 – у банківській сфері [317, с. 101-102].

У зв'язку з цим одним з першочергових завдань міліції України стало забезпечення прозорості процесу приватизації, а особливо – посилення захисту інтересів держави після початку великої приватизації. Про серйозність стану справ у цій галузі нами вже сказано вище. Справа в тому, що криміналітет проявив підвищений інтерес до приватизації

високорентабельних, суспільно значимих підприємств. При цьому окремі організовані злочинні формування з регіональними та міжнародними зв'язками намагались привласнити, у той же час за безцінь, великі підприємства під час грошової приватизації. Особлива увага цим процесам приділялася з боку криміналізованих структур Росії, Західної Європи, США і насамперед у стратегічно важливих для економіки і безпеки України державних підприємств, об'єктів енергетичного, нафтопереробного комплексів, металургійної та переробної промисловості, літакобудівної тощо [592, с. 45].

Особливо вагомих успіхів у цьому напрямку підрозділи боротьби з економічною злочинністю знову-таки досягли наприкінці 90-х років. На цьому етапі на виконання вимог Президента України було розроблено та впроваджено в практику нову форму діяльності у боротьбі з економічною злочинністю – Програми оперативного супроводження процесу приватизації, інвестиційних програм, експорту металів, вугілля, спирту та іншої конкурентоспроможної продукції, виробленої на вітчизняних підприємствах. Так, у Програмі оперативного супроводження процесу приватизації, яка була розроблена і втілювалась у життя у 1997 р., головна увага приділялась забезпеченню прозорості приватизаційного процесу, посиленню захисту інтересів держави під час великої приватизації [657].

Наслідком реалізації цієї програми стала значна активізація боротьби зі злочинністю в цій сфері. Про це свідчать дані міліцейської статистики. Вдвічі більше було виявлено фактів хабарництва, майже втричі – розкрадань у великих та особливо великих розмірах. Було притягнуто до кримінальної відповідальності 149 посадових осіб органів державної влади та управління, які скоїли злочини в процесі роздержавлення власності. В 1998 р. таких злочинів було викрито вже в 1,6 разу більше, ніж у попередньому [658, с. 6].

Ця тенденція знайшла продовження і в 1999 р., коли в ході оперативного супроводження процесів приватизації було викрито майже 2,9 тис. злочинів,

збитки від яких склали понад 68,2 млн. грн., з яких майже 16 млн. грн. було відшкодовано [598, с. 128].

На початку 2000-х років XXI ст. організована злочинність в Україні набуває нових рис кримінальної діяльності. В цей час організовані злочинні угруповання намагаються проникнути в фінансові установи, отримати контроль над стратегічно важливими сферами та об'єктами економіки, використовуючи при цьому різні злочинні механізми, а саме:

- легалізація викраденої і незаконно видобутої сировини через фіктивні фірми з послідуною реалізацією її за посередництвом фірм-оптовиків та через мережу АЗС – у нафтогазовидобувній промисловості;
- використання безгрошових схем проведення взаєморозрахунків, постачання сировини та обладнання на ТЕЦ – в електроенергетиці;
- відмивання викрадених грошових коштів, виділених на реструктуризацію шахт, закупівлю обладнання, матеріалів та дотацій – у вугільній промисловості;
- відмивання коштів через офшорні компанії шляхом скупки акцій, цінних паперів стратегічних об'єктів та нерухомості, зловживання посадових осіб у регіональних відділах фонду держмайна, фінансових, банківських установах, судовій системі та Мінюсті, а також використання злочинних схем приватизації через банкрутство – у сфері приватизації;
- отриманих шляхом ухилення від сплати мита та ПДВ за ввезення товарів акцизної групи і автотранспорту – у сфері експортно-імпортних операцій;
- шляхом створення фіктивних суб'єктів підприємницької діяльності, «конвертацій них» центрів, відмивання коштів через об'єкти ігорного бізнесу.

Крім того аналіз стану криміногенної ситуації в сфері економіки на початку 2000-х рр. свідчить про подальше посилення впливу криміналітету на економічні відносини в регіонах, що вимагало вдосконалення організації роботи та оргштатної побудови підрозділів ДСБЕЗ.

Якісне виконання завдань Президента та Уряду України по перебудові діяльності органів внутрішніх справ потребувало запровадження нетрадиційних заходів, нових форм і методів в оперативно-службовій діяльності.

Виходячи з цього з метою підвищення ефективності захисту економічних інтересів держави, посилення протидії економічній злочинності міжрегіонального характеру, документування і припинення «тіньових» схем відчуження державного майна та коштів, нейтралізації кримінального впливу на бюджетоутворюючі підприємства, що задіяні в міжобласному ланцюгу видобування, постачання, переробки і реалізації високоліквідної продукції у східному промисловому регіоні державі керівництвом МВС було прийнято рішення створити у складі Бюро оперативних розробок ДСБЕЗ при Департаменті ДСБЕЗ МВС України спеціальний міжрегіональний відділ для протидії злочинності міжрегіонального характеру в Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій і Луганській областях.

У свою чергу, заходи з нейтралізації криміналітету на міжрегіональному рівні дозволили певним чином вплинути на підвищення ефективності протидії міждержавним формам злочинної діяльності.

В цей час аналіз наявної інформації засвідчив про те, що у зв'язку з активізацією оперативно-службової діяльності правоохоронних та митних органів на автомобільних пунктах пропуску через західну ділянку державного кордону України значне поширення набули факти незаконного вивезення до країн Центральної та Східної Європи залізничним транспортом тютюнових виробів і паливо-мастильних матеріалів.

У відповідь на це спецпідрозділи української міліції протягом 2004-2005 рр. значно активізували боротьбу з контрабандою а рамках проведення міжнародних операцій.

Так, наприклад, протягом серпня 2004 року на території Волинської, Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Одеської та Чернівецької областей у взаємодії з Держприкордонслужбою, Держмитслужбою України та правоохоронними органами Республіки Польща, Румунії, Словацької Республіки та Угорської Республіки був проведений практичний етап міжнародної операції щодо попередження правопорушень, пов'язаних з незаконним переміщенням через державний кордон України тютюнових

виробів і пального [659]. В результаті проведення низки таких операцій була перекрита значна кількість незаконних шляхів контрабанди тютюнових виробів і паливо-мастильних матеріалів через державний кордон України

Наступною формою взаємодії з відповідними органами Російської Федерації у боротьбі з міжнародними злочинними угрупованнями економічного спрямування, які були започатковані після 2005 року, стали спільні оперативно-розшукові та оперативно-профілактичні **заходи** з виявлення та знешкодження джерел незаконного виготовлення та розповсюдження контрафактної продукції на територіях обох держав, незаконного виготовлення товарного знака; щодо виявлення та припинення виготовлення і постачання нелегальної алкогольної продукції та спирту; стосовно попередження та виявлення незаконного виробництва і обігу наркотиків, сильнодіючих хімічних, біологічних і радіоактивних речовин; щодо виявлення фактів незаконного обігу зброї, боєприпасів, вибухових речовин, каналів їх переміщення через державний кордон [532].

Протягом 2000-2010 рр. економічна злочинність продовжує посідати одне з перших місць серед інших видів злочинів, які вчиняються в Україні. За даними МВС України, протягом цих десяти років загальна кількість організованих злочинних угруповань збільшилась з 421 до 1157, тобто у 2,7 раза, а кількість учасників організованих злочинних груп – з 1600 до 4836 осіб, більше ніж в 4 рази. Що особливо бентежить, наголошують А. Редько і С. Єфремов, – організована злочинність зростає значно швидше від загальної [660, с. 29]

За сучасних умов найбільш ефективно питання взаємодії правоохоронних органів у боротьбі з транснаціональними формами економічної злочинності розвиваються в межах СНД. Разом з тим, необхідно звернути увагу на те, що нині розвиток тісних торговельно-економічних відносин між державами СНД вимагає пошуку шляхів більш ефективної взаємодії правоохоронних органів щодо захисту економіки від злочинних посягань. Саме тому виникає необхідність у зміцненні співпраці підрозділів боротьби з економічною

злочинністю країн Співдружності як на центральному, так і регіональному рівнях.

Одним із прикладів такої співпраці стала зустріч міністрів внутрішніх справ Республіки Білорусь, Російської Федерації та України, що відбулася 6-7 грудня 2006 року в Мінську. Ця зустріч засвідчила, що рівень взаємодії органів внутрішніх справ наших країн у сфері боротьби з економічною злочинністю характеризується постійним динамічним розвитком, що загалом сприяє захисту інтересів трьох держав. Система взаємодії, що склалася на цей час, сприяла досягненню певних позитивних результатів, однак цілком очевидно є необхідність її поглиблення. Передусім це зумовлено тим, що економічна злочинність дедалі більше набуває транснаціонального характеру, а отже несе в собі загрозу національній безпеці трьох держав.

Зазначимо, що відносини між трьома близькими в історичному і духовному плані країнами традиційно будуються на добросусідській основі, а національні інтереси визначаються не лише географічною близькістю, а й взаємодоповнюваним господарським комплексом, причому обсяги зовнішньоторговельних відносин всякчас збільшуються. Отже, можна дійти висновку, що в контексті мінської зустрічі обговорювалася перспектива нагальних багатосторонніх контактів, які могли дати змогу комплексно й масштабно розв'язувати найактуальніші завдання із протидії криміналітету.

Необхідно зазначити, що вжиті на той час Президентом та урядом України заходи дозволили пригальмувати процес тінізації нашої економіки, що, відповідно, позитивно позначилося на бюджеті держави. Подальші завдання стосовно зменшення нелегального сектору економіки були пов'язані, передусім, із витісненням криміналітету з найприбутковіших галузей господарства, зокрема транспорту, сфери використання надр, спиртогорілчаної промисловості; обмеженням можливостей фінансово-кредитної та банківської систем щодо легалізації «брудних» грошей; боротьбою з масштабними шахрайствами в розрахунках за зовнішньоекономічними контрактами. До того ж актуальними вже у 2006 році для України стали проблеми рейдерства, стимульовані

недосконалістю вітчизняного законодавства, та питання, пов'язані з особами, оголошеними в міждержавний розшук [661].

Таким чином, системність, безперервність взаємодії правоохоронних відомств Республіки Білорусь, Російської Федерації та України дає можливість цілеспрямовано, комплексно й кваліфіковано розв'язувати спільні масштабні завдання, покладені на органи внутрішніх справ. Відзначаючи важливість таких тристоронніх зустрічей, проведених у їх перебігу переговорів та активного обміну думками, необхідно зазначити, що вони продовжили традиції співпраці між українськими, білоруськими й російськими правоохоронцями. Безперечно, вони сприяли успішному розв'язанню багатьох конкретних питань взаємодії з різних напрямів боротьби зі злочинністю.

Основними напрямками такої співпраці в сучасних умовах є, насамперед, протидія злочинам, пов'язаним із зовнішньоекономічною діяльністю, серед іншого з розкраданням бюджетних коштів. Ще один із пріоритетних напрямків – припинення незаконного переміщення товарів через державний кордон, тобто боротьба з контрабандою; вжиття спільних заходів щодо боротьби з кримінальним відмиванням коштів, отриманих злочинним шляхом; протидія та припинення злочинності у сфері інтелектуальної власності та комп'ютерних технологій; боротьба з виготовленням та розповсюдженням контрафактної продукції; боротьба з підробленням грошей. Такі напрямки подальшої співпраці відбито в протоколах спільних дій за результатами зустрічей керівників служб БЕЗ країн співдружності [662].

В Україні, як і на території її партнерів зі Співдружності, криміналітет дедалі ширше використовує міжнародні тіньові й «рейдерські» схеми одержання значних матеріальних ресурсів, надприбутків та легалізації доходів. Відтак виникла гостра необхідність удосконалення взаємодії правоохоронних органів на магістральних напрямках декриміналізації економічних відносин. Передусім, на думку вітчизняних правоохоронців, це стосується протидії відмиванню доходів, здобутих злочинним шляхом; захисту законних майнових прав громадян і економічних інтересів суб'єктів господарювання незалежно від форм власності

та країни реєстрації; боротьби з контрабандою; дотримання законності у сфері інтелектуальної власності, а також боротьби з комп'ютерною злочинністю.

Усвідомлюючи, що протидія легалізації брудних доходів неможлива без дієвої співпраці в галузі фінансового моніторингу і контролю за незаконним обігом грошових коштів, МВС України запропонувало створити перелік комерційних структур із кримінальними капіталами, після чого організувати і здійснити спільні заходи з відстеження й документування злочинних фінансових потоків.

Так зване рейдерство, характеристику якого ми вже надали у попередньому підрозділі, дуже швидко перетворилося на вкрай актуальну і масштабну проблему для України, позаяк тісно пов'язане з діяльністю корумпованих посадовців із держструктур, а нерідко спирається й на інтереси міжнародних кримінальних інвесторів. Підтвердженням того слугують як спроби, так і факти встановлення контролю кримінальних структур над ринком «Озерка» в Дніпропетровську, об'єктами рекреаційних зон Криму, окремими стратегічними для держави підприємствами (скажімо, обласними енергетичними компаніями). Вдалий досвід подолання цієї проблеми напрацьований російськими колегами, що дає можливість українським правоохоронцям вивчити його і налагодити регулярний взаємобмін інформацією стосовно осіб і структур, причетних до такого бізнесу.

Наступний спільний пріоритет — боротьба з комп'ютерною злочинністю, доволі новим для нас явищем, що виникло із упровадженням в економіку сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій. Певна річ, це вимагає максимально ефективного інформаційного забезпечення протидії таким злочинам, упровадження в практику правоохоронних «ноу-хау». Зокрема, представники МВС України вивчили досвід із метою впровадження в діяльність аналогічних підрозділів механізму роботи російського національного контактного пункту, в якому зосереджується вся інформація щодо цього виду злочинів [663].

У березні 2009 року на зустрічі глав МВС Білорусі, України й Російської Федерації, що відбулася в Мінську, було досягнуто домовленості про те, що правоохоронні органи в умовах світової кризи тісніше взаємодіятимуть у боротьбі із злочинністю. Економіки трьох країн залежні одна від одної й повинні посилити контроль та оперативно-розшукову діяльність, аби не допустити шахрайств. Особливу увагу буде приділено кредитно-фінансовій сфері, щоб усі засоби, спрямовані на підтримку суб'єктів господарювання, доходили до конкретних одержувачів, щоб не допустити зупинення виробництв, масових звільнень, соціальних заворушень [664].

Починаючи з 2005 року однією з форм боротьби з міжнародною економічною злочинністю і контрабандою стало загальнодержавне оперативно-профілактичне відпрацювання. Так під час його проведення наприкінці 2006 - початку 2007 року до участі в ньому було залучено понад 48 тисяч працівників МВС, із них близько 2.6 тисячі – військовики ВВ, яким допомагало 23 тисячі представників інших міністерств і відомств. Вони змогли перевірити близько 330 тисяч об'єктів, серед них понад 46 тисяч ринків, 102 тисячі магазинів та закладів торгівлі, 17 тисяч аптек, 45 тисяч розважальних закладів, 38 тисяч готелів і гуртожитків, понад 13 тисяч АЗС тощо.

Мета операції – поліпшення криміногенної ситуації в країні, запобігання контрабанді, розповсюдженню неякісних, неліцензійних споживчих товарів (також підакцизних) і продовольства, фальсифікату та їх реалізації у торговельній мережі країни, що має сприяти захисту інтересів національного споживчого ринку. Також до пріоритетів цієї акції віднесли протидію нелегальній міграції, дитячій безпритульності, торгівлі людьми, незаконному розповсюдженню зброї та наркотиків. До проведення операції було залучено понад різних 20 відомств. Наслідком цієї роботи стало суттєве призупинення контрабандного товаропотоку [665].

Крім того, на початку XXI ст. в Україні та країнах СНД з'явилися нові види злочинів серед яких насамперед легалізація (відмивання) коштів та іншого майна, отриманих злочинним шляхом; фальшування грошей та цінних паперів;

хабарництво і корупція в органах державної влади; незаконний автобізнес, а також злочини у фінансово-кредитній сфері пов'язані з підробкою банківських чеків та кредитних карток, випуском і поширенням незабезпечених цінних паперів, проведенням незаконних операцій з переказу за кордон великих грошових коштів, фіктивним банкрутством, контрабандою валюти, ювелірних виробів, історичних і культурних цінностей тощо. За даними Інтерполу, у країнах Західної Європи і сьогодні діють кілька злочинних об'єднань, зайнятих контрабандними поставками з України та інших держав СНД на світовий ринок.

Подальший розвиток міжнародних відносин засвідчив про зростання та підвищення активності злочинного середовища щодо встановлення міжнародних зв'язків, кількості злочинів транснаціонального характеру, серед яких найбільш небезпечними є злочини у сфері економіки, зокрема легалізація брудних коштів. Цьому на теренах України сприяло виникнення зовнішньоторговельних організацій та підприємств, у які вкладалися кошти, отримані незаконним шляхом, а також бурхливий свого часу розвиток комерційних банків, інвестиційних фондів, які уможливили переведення за кордон величезного нелегального капіталу.

Виходячи з цього у 2011 керівництвом році МВС України було прийнято рішення сконцентрувати зусилля в протидії організованій злочинності на викритті та документуванні злочинних організацій, банд, організованих груп з корумпованими та міжнародними зв'язками, сформованих на етнічній основі, причетних до розкрадання бюджетних коштів та створення міжнародних і міжрегіональних трафіків [666].

Все це зумовило необхідність подальшої інтеграції зусиль органів внутрішніх справ України з правоохоронними органами інших країн у протидії новим викликам транскордонної злочинності.

В сучасних умовах боротьба з організованою злочинністю, корупцією та іншими небезпечними видами злочинності, які, мають міжнародний характер, вимагає від правоохоронних органів використання сучасних й ефективних

форм, методів та засобів. Одним з найбільш ефективних методів боротьби є позбавлення правопорушників прибутків, отриманих незаконним шляхом.

Досягнення цієї мети зумовило необхідність подальшого забезпечення належних правових умов, в тому числі і в справі міжнародного співробітництва на шляху протидії легалізації (відмиванню) коштів та іншого майна, отриманих злочинним шляхом, як складової транснаціональної організованої злочинності, безумовно, насамперед, керуючись принципами й нормами міжнародного права.

За ініціативи уряду РФ на початку 2000-го року було ініційовано підготовку Договору держав – учасників Содружества Независимых Государств о противодействии легализации (отмыванию) преступных доходов и финансированию терроризма [667, с. 54-69].

Необхідність укладання цієї угоди була обумовлена подальшою зростаючою загрозою процесу криміналізації економіки та фінансової сфери на територіях держав-учасниць СНД, зміцнення міжнародних зв'язків злочинних груп і організацій, які використовувались також і для «відмивання» прибутків від незаконної діяльності. Успіх у протистоянні цим негативним процесам можливо було забезпечити тільки за рахунок об'єднання зусиль правоохоронних органів держав Співдружності.

Укладання зазначеної Угоди повинно було сприяти розвитку міжнародно-правової бази співпраці правоохоронних органів держав-учасниць СНД в боротьбі з легалізацією доходів, отриманих незаконним шляхом, що дозволило б ефективніше протидіяти розширенню фінансової бази організованої злочинності, у тому числі конфісковувати майно, що знаходиться в інших країнах Співдружності, позитивно позначиться на процесі оздоровлення економічних і фінансових систем держав-учасників СНД [668].

В питаннях практичної складової взаємодії правоохоронних органів необхідно зацентувати увагу на тому, що укладання цієї угоди дозволило спецпідрозділам української міліції здійснювати співробітництво на цьому напрямку з компетентними органами держав-учасниць СНД в таких формах як

гармонізація законодавства; надання правової допомоги; обмін інформацією; виконання запитів та вручення необхідних документів; здійснення конфіскації; проведення по відповідним запитам оперативно-розшукових заходів; взаємні консультації; обмін представниками.

Однак, попри певні успіхи органів внутрішніх справ країн-учасниць СНД у боротьбі з організованою злочинністю і корупцією, вирішального перелому на цьому напрямку їх діяльності не сталося. Науковий аналіз та вивчення досвіду міжнародної співпраці МВС України з правоохоронними органами інших держав у боротьбі з корупцією і організованою злочинністю дозволяє дійти **висновків**, що ефективність усієї правоохоронної системи України й МВС зокрема, попри постійну активізацію зусиль, не відповідає темпам, якими розвиваються суспільно-економічні відносини в державі. Наявна кількість розрізнених, слабо скоординованих у своїх діях правоохоронних органів у державі є малопродуктивною в остаточному підсумку. МВС України у нинішньому вигляді не виконує всіх функцій, покладених на правоохоронні органи більшості європейських країн. Виходячи з цього, необхідно нарощувати зусилля на шляху міжнародного співробітництва МВС України з правоохоронними структурами інших країн, підвищувати якість антикримінальної роботи відповідних підрозділів органів внутрішніх справ, здійснити проведення реформи всієї системи МВС, яка вже давно назріла.

4.1.3. Протидія корупції як стратегічний напрямок міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України.

Особливу загрозу підвалинам української державності впродовж усього періоду її становлення та розвитку становить нестримне поширення корупції у всіх сферах життя суспільства.

Корупція, безумовно, є видом транснаціональної злочинності, який все більше загрожує традиційній системі безпеки в національному і міжнародному вимірах, ставлячи під загрозу дотримання і забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

Деструктивний вплив корупції на процес розвитку держави призводить до таких негативних наслідків, як соціальна нерівність, тотальне руйнування морально-етичних засад суспільства. У сфері правоохоронної діяльності це негативне явище призводить до суттєвого обмеження конституційних прав і свобод громадян, що зумовлює недовіру населення до державної влади та її інституцій [373, арк.5].

Визнаючи корупцію однією з найбільш серйозних загроз основоположним цінностям верховенства права, демократії, соціальної справедливості й економічній системі, що ґрунтується на принципах вільної ринкової економіки та чесної конкуренції, міжнародна спільнота в боротьбі з транснаціональною злочинністю велику увагу приділяє саме протидії корупції. Однією з найбільш важливих подій в історії сучасних міжнародно-правових стосунків у сфері протидії корупції стало підписання міжнародним співтовариством 9 грудня 2003 року в р. Меріда (Мексика) «Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції» – найбільш значущого міжнародного акту, направлено на запобігання і боротьбу з корупцією, як в світовому так і в національному масштабі.

Сприйняття корупції в Україні було предметом багатьох наукових досліджень, що проводилися з моменту набуття країною незалежності в 1991 році. Проблеми розроблення заходів протидії зловживанням із боку посадових осіб органів влади та управління, викриття злочинів, пов'язаних із

хабарництвом і корупцією, є предметом постійних досліджень у науковій літературі. Зокрема, Б.В. Кузьменко досліджував політологічні та кримінологічні проблеми впливу корупції на економічну злочинність у сучасній Україні [669-670]. Проблеми застосування українського законодавства у боротьбі з корупцією були предметом наукового дослідження В. Кулеби [671]. Стан правового забезпечення боротьби з організованою злочинністю та корупцією в Україні досліджував О.М. Пасенюк [672, с. 12-13], основні засади антикорупційної політики держави розглядав у своїх наукових розробках О.М. Литвак [673]. Вплив корупційної злочинності на соціально-економічні процеси в Україні, витоки корупції як соціального явища, проблеми наукового забезпечення боротьби з нею висвітлював у своїх наукових працях М.І. Мельник [674-676].

Як ми вже зазначали, на початку 90-х років в Україні, як і в інших колишніх союзних республіках, унаслідок складних соціально-економічних процесів організована злочинність та корупція почали проникати у всі сфери суспільного життя країни та, перетворившись на один із визначальних важелів боротьби за владу, створили відчутну загрозу національній безпеці молодій держави.

Характеризуючи становлення та розвиток національного антикорупційного законодавства на теренах новоствореної суверенної держави, зазначимо, що перші задекларовані спроби боротьби з корупцією в Україні виникли ще на зорі незалежності. У грудні 1992 року тодішній прем'єр-міністр України Леонід Кучма заявляв, що «уряд України встановить жорсткий контроль за незаконними прибутками, вже зараз веде важку боротьбу з корупцією». Поступово процес боротьби з корупцією в Україні набуває інституційних форм. За часів президентства Леоніда Кравчука в листопаді 1993 року, згідно з указом за № 561/93, було створено Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю [677]. Законодавче забезпечення боротьби з організованою злочинністю і корупцією було покладено на відповідні комітети Верховної Ради [602, арк. 162].

Міліція України лише з другої половини 90-х років отримала відповідну нормативно-правову базу для боротьби з цим негативним явищем. В нашій державі вперше поняття корупції як правової категорії було визначено у прийнятому саме з ініціативи МВС Законі України «Про корупцію» від 5 жовтня 1995 року [678]. Цим Законом визначені правові та організаційні засади запобігання корупції, він став правовим базисом українського законодавства у зазначеній сфері і відкрив можливості для профілактики корупційних дій, реального впливу на корумпованих чиновників [602, арк. 163]. Крім того, в цьому Законі були визначені органи, які ведуть боротьбу з корупцією, серед яких і МВС України.

Не бракувало й відповідних програм у означеній царині. Так, 1996 року Президентом України було затверджено Комплексну цільову програму боротьби зі злочинністю на 1996-2000 рр., якою було передбачене вжиття певної системи антикорупційних заходів [679]. Однак, понад третину заходів не було виконано, а ті, про виконання котрих формально звітували, не дали позитивних результатів, не усунули причин і умов, що породжують корупцію і злочинність.

У лютому 1997 року Президент Леонід Кучма оголосив про вжиття реальних заходів щодо боротьби з корупцією, які він зіставив із проведеною раніше в Польщі кампанією «Чисті руки». В контексті цього 10 квітня 1997 року Указом Президента України було затверджено Національну програму боротьби з корупцією, якою визначалися профілактичні, організаційно-правові та інформаційно-аналітичні заходи, які забезпечували боротьбу з корупцією та пов'язаною з нею злочинністю [680].

Наступною складовою в системі нормативно-правового забезпечення боротьби з корупцією став Указ «Про концепцію боротьби з корупцією на 1998-2005 роки», підписаний Президентом 28 квітня 1998 року [602, арк. 164]. В цьому ряду необхідно відзначити і прийняту Кабінетом Міністрів України постанову від 23 березня 1998 року «Про стан виконання центральними і місцевими органами виконавчої влади актів законодавства про державну службу і

боротьбу з корупцією». Передбачалося, що ці нормативно-правові акти суттєвим чином доповнять існуючу на той час наявну нормативну базу боротьби з корупцією. Крім того на виконання зазначеного Указу щорічно урядом затверджується план заходів щодо боротьби з корупцією.

В той же час варто зазначити, що виконання Національної програми боротьби з корупцією в Україні було цілком провалено з вини Кабінету Міністрів України і Координаційного комітету по боротьбі з організованою злочинністю і корупцією при Президенті України. Провалу Програми певною мірою сприяла відсутність у ній і в Указі Президента України положень щодо звітування Уряду перед громадськістю про перебіг її виконання, брак широкого висвітлення здійснюваних заходів у засобах масової інформації.

Суттєвим чинником, який дозволив правоохоронним органам більш цілеспрямовано здійснювати антикорупційні заходи стала Постанова Кабінету Міністрів України від 10 травня 1999 року, якою, нарешті, було ухвалено рішення до 1 червня 1999 року запровадити державну статистичну звітність про стан розгляду кримінальних та адміністративних справ і кількісний склад осіб, засуджених за корупційні діяння та правопорушення, пов'язані з корупцією, в органах державної влади Також були прийняті певні нормативні акти, пов'язані з дерегуляцією економіки.

Подальший комплекс заходів щодо подолання цього явища було визначено в Указі Президента України від 9 лютого 2004 року «Про систему заходів щодо усунення причин та умов, які сприяють злочинним проявам і корупції». Зрештою, 11 вересня 2006 року Президент України Віктор Ющенко видає Указ за № 742/2006 «Про Концепцію подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності» [681].

В той же час аналіз ситуації з питань протидії корупції та хабарництву в державі свідчить про вкрай незадовільне виконання вимог чинного антикорупційного законодавства. Підрозділами органів внутрішніх справ не було вжито вичерпних заходів із забезпечення ефективного виконання вимог

вищезазначених нормативно-правових України по боротьбі з корупцією щодо запобігання, виявлення та припинення її проявів.

Незважаючи на принципову оцінку роботи та поставлені керівництвом МВС завдання щодо посилення боротьби з корупцією, діяльність органів внутрішніх справ у більшості регіонів держави не вдалося переорієнтувати до нових вимог. Продовжується практика виявлення дріб'язкових правопорушень, не забезпечується належне оперативне супроводження та відслідковування результатів розгляду в судах адміністративних матеріалів про корупцію.

Відтак, ураховуючи важливість поставлених до органів внутрішніх справ завдань щодо посилення протидії корупції та хабарництву в державі, Комплексної програми профілактики правопорушень на 2007-2009 роки, затвердженої постановою КМУ від 20 грудня 2006 року №1767, та вказівки МВС України від 14 квітня 2007 року № 363 «Про заходи щодо покращання результатів оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ України у боротьбі з організованою злочинністю та корупцією», з метою підвищення ефективності боротьби з проявами корупції та хабарництва була запроваджена практика проведення цільових оперативно-профілактичних операцій під умовною назвою «Корупціонер».

Це одразу мало певні позитивні наслідки. Так, наприклад, за наслідками проведення такої операції у 2007 році було задокументовано 1258 злочинів про хабарництво. В отриманні хабарів викрито 563 особи, серед яких 110 керівників підприємств, установ, організацій, 49 службових осіб органів влади, управління та місцевого самоврядування, 115 посадовців контролюючих органів. Задокументовано 95 злочинів про хабарництво, де сума хабара перевищує 10 тис. грн., 34 злочини – понад 30 тис. грн. До суду направлено кримінальні справи за 812 злочинами про хабарництво [682].

В сучасних умовах прикладом активізації реальної боротьби в означеному напрямі став пакет антикорупційних законів «Про принципи запобігання і протидії корупції», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відповідальності за корупційні правопорушення» і «Про

відповідальність юридичних осіб за здійснення корупційних правопорушень», який було прийнято Верховною Радою 11 червня 2009 року. Необхідно зазначити, що ухвалення цих законів дозволило завершити процес ратифікації Конвенції ООН проти корупції та Кримінальної конвенції Ради Європи проти корупції.

Нове антикорупційне законодавство вдосконалює механізм правового регулювання кримінальної та адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення. Суттєво розширено і перелік суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення, доповнений перелік видів діянь, які буде визнано корупційними, запроваджено фінансовий контроль за видатками держслужбовців, обмеження щодо роботи близьких родичів держслужбовців, отримання подарунків як у приватному порядку, так і під час здійснення офіційних заходів. Суспільство сподівалось, що з його впровадженням в Україні буде зроблено серйозний крок у напрямку зниження рівня корупційності влади.

Позитивним моментом стало те, що в 2009 році досягнуто поглиблення протидії кримінально караним корупції. Майже на третину більше службовців, які займають відповідальне становище, було притягнуто до відповідальності за корупційні діяння. У 2009 році за фактом давання хабара було порушено понад 40 кримінальних справ, 28 із них передано до суду. Стосовно 11 суддів, підозрюваних у хабарництві, було винесено обвинувальні вироки [683]. 21 грудня 2010 року Верховна Рада скасувала раніше ухвалений пакет антикорупційних законів.

Свідченням подальшого розвитку антикорупційної стратегії слід вважати Указ Президента України від 26 лютого 2010 року «Про Утворення Національного антикорупційного комітету», що має на меті кардинальне поліпшення ситуації у сфері боротьби з корупцією в Україні, забезпечення узгодженості дій правоохоронних органів у цій сфері, здійснення реальних кроків для відновлення довіри громадян до влади, суттєвого поліпшення інвестиційного клімату, зміцнення партнерських відносин із міжнародним

співтовариством, неухильного дотримання конституційних прав і свобод людини в інтересах утвердження законності й правопорядку.

Крім того 7 квітня 2011 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про засади запобігання та протидії корупції в Україні» № 3206-VI, який набув чинності з 01 липня 2011 року. Аналізуючи вказаний Закон, можна зробити висновок, що він містить низку кардинально нових положень порівняно із попереднім антикорупційним законодавством. Серед основних його новацій: закон чітко визначає та розширює коло суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення; встановлює обмеження щодо використання службового становища, одержання дарунків (пожертв), роботи близьких осіб зокрема для депутатів місцевих рад, державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, посадових та службових осіб інших органів державної влади; запроваджено положення, яке визначає конфлікт інтересів на публічній службі та порядок його врегулювання; визначає коло суб'єктів, які можуть здійснювати заходи щодо запобігання та протидії корупції, а також структуровану систему організації взаємодії між органами державної влади та правоохоронними органами у питаннях запобігання та протидії корупції; у законі установлена заборона органам державної влади, органам місцевого самоврядування одержувати від фізичних, юридичних осіб безоплатно майно та послуги; визначено правовий режим дарунка (пожертви), крім того, передбачено вичерпний перелік випадків, коли отримання дарунка забороняється; запроваджено жорсткі обмеження щодо роботи близьких осіб; запроваджено вимоги до поведінки осіб, які уповноважені на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування; законом закріплена можливість притягнення винних осіб до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової або дисциплінарної відповідальності в залежності від суті правопорушення; передбачається, що особи, яких притягнуто до відповідальності за порушення, пов'язані з порушенням обмежень, передбачених законодавством для цих осіб, підлягають звільненню з відповідних посад у триденний строк; крім заходів кримінального та

адміністративного покарання, на особу, яка скоїла корупційне правопорушення, покладається обов'язок відшкодувати у повному обсязі моральну та/або майнову шкоду, збитки, що завдані державі, фізичним та юридичним особам, права яких порушено внаслідок вчинення корупційного правопорушення [684].

Відтак можна зробити висновок, що з прийняттям у 2011 році Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції», який розроблено на підставі європейського досвіду правозастосування, спеціальне антикорупційне законодавство України, спрямоване на попередження корупції, було наближено до європейських стандартів громадянського суспільства.

Серед останніх позитивних кроків української влади на шляху удосконалення законодавчої бази боротьби з корупцією – прийняття Верховною Радою нового Кримінального процесуального кодексу, Закону України «Про правила етичної поведінки», реалізація заходів відповідно до Державної програми щодо запобігання і протидії корупції на 2011–2015 рр. , національна антикорупційна стратегія на 2011–2015 рр., схвалена Указом Президента України 21 жовтня 2011 року [685].

Таким чином, аналіз антикорупційного законодавства в Україні, дозволяє дійти висновку, що головною тенденцією сьогодення є активне прийняття на законодавчому рівні норм, які спрямовані на запобігання та протидію корупції та посилення відповідальності за вчинення корупційних правопорушень.

Тут варто вказати, що національні заходи боротьби з корупцією також були посилені за рахунок чинних регіональних і міжнародних інструментаріїв, передових практичних підходів, вироблених країнами регіону, насамперед Радою Європи (РЄ), Європейським Союзом (ЄС), Цільовою групою з фінансових заходів у сфері відмивання доходів (ФАТФ), Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Організацією з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) і Організацією Об'єднаних Націй (ООН).

На жаль, антикорупційна політика держави протягом усього періоду незалежності не принесла вагомих результатів. Це призвело до того, що репутацію надзвичайно корумпованої держави Україна отримала і на

міжнародному рівні, про що свідчить її незмінно низький рейтинг за рівнем доброчесності, визначений за результатами досліджень, проведених протягом останніх років авторитетними міжнародними інституціями. Зокрема, індекс сприйняття корупції (дослідження Transparency International) в Україні становив у 2005 році 2,6, у 2004 – 2,2, у 2003 – 2,3, а у 2002 році – 2,4 (за методологією цього дослідження, до держав з небезпечним рівнем доброчесності належать ті, в яких значення індексу менше ніж 3) .

За оцінками Міжнародної організації Transparency International, індекс сприйняття корупції в Україні в 2009 році становив 2,2 бали, так само, як і в Камеруні, Еквадорі, Кенії, Російській Федерації, Сьєрра-Леоне, Східному Тиморі й Зімбабве. З таким результатом наша країна в 2009 році посіла 146 місце з-поміж 180 держав світу, які брали участь в опитуванні (у 2008 р. Україна в цьому рейтингу мала 134 місце) [686].

Ця ситуація залишилась майже незмінною і в сучасних умовах. Згідно результатами опублікованого Transparency International Індексу сприйняття корупції у 2012 році (ІСК-2012) Україна посіла 144 місце зі 176 країн, охоплених дослідженням, набравши при цьому 26 балів зі 100 можливих (чим нижче бал, тим ближче країна знаходиться до корупційної прірви). Будь-який результат, менший за 30 балів, з точки зору Transparency International вважається «ганьбою для нації» [687]. Ситуація 2013 року залишилась майже незмінною – Україна за рівнем корупції посіла 144 місце зі 177 країн, охоплених дослідженням [688].

Принагідно зазначимо, що більш вагомими ми на цьому напрямі були здобутки української влади на міжнародному рівні. На цьому напрямку значна увага приділяється удосконаленню національного законодавства відповідно до міжнародно-правових норм. Підтвердженням цього є те, що в січні 1999 року Україна в складі 21 держави-члена Ради Європи підписала Конвенцію з кримінального права у сфері боротьби з корупцією. Україною також підписана Цивільна концепція про боротьбу з корупцією, яка була розроблена РЄ на

виконання Програми дій РЄ проти корупції та рішень Другого саміту РЄ у Страсбурзі 4 листопада 1999 року [602, арк. 164].

Також, як ми вже зазначали, підписання Україною Цивільної концепції про боротьбу з корупцією, яка була розроблена РЄ на виконання Програми дій РЄ проти корупції та рішень Другого саміту РЄ у Страсбурзі 4 листопада 1999 року, Конвенцій Організації Об'єднаних Націй, зокрема Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності та Конвенції ООН проти корупції, яку Україна ратифікувала 18 жовтня 2006 року, дозволило суттєвим чином поліпшити роботу по приведенню національного антикорупційного законодавства у відповідність з нормами міжнародного права у частині, що стосується питань протидії корупції.

Крім того в рамках регіонального Плану дій по боротьбі з корупцією Антикорупційної мережі для країн Євро-Кавказького регіону Організації економічного співробітництва і розвитку делегація України підготувала Національну доповідь України про стан організаційно-правової та інституціональної бази боротьби з корупцією. Підписання та ратифікація Україною цих міжнародних документів передбачає необхідність імплементації антикорупційних норм міжнародного права у національне законодавство. [602, арк.165]. На нашу думку з того часу створення ефективної системи протидії цьому явищу визнано одним із ключових національних пріоритетів Української держави.

Серед останніх заходів українських законодавців на цьому напрямку – ухвалення у квітні 2013 року Верховною Радою України Закону «Про приєднання України до Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності» [689]. Приєднання до протоколу засвідчило послідовність позиції України щодо налагодження та розвитку міжнародного співробітництва з питань боротьби з транснаціональною організованою злочинністю

В той же час аналіз практики діяльності правоохоронних органів на цьому напрямку дозволяє стверджувати, що незважаючи на ті зусилля, які докладалися органами державної влади і управління як на національному такі міжнародному рівнях, транснаціональна корупція як складова та економічне підґрунтя організованої злочинності в Україні, поступово набула ознак системного явища через ураження життєво важливих інститутів суспільства та перетворилася на функціонально важливий спосіб їх існування, становлячи значну загрозу демократії, реалізації принципу верховенства права, соціальному прогресу, національній безпеці, розвитку громадянського суспільства, стала однією з проблем, які потребують невідкладного розв'язання.

Боротьба з цими негативними явищами потребувала розвитку співпраці МВС із правоохоронними органами країн СНД, насамперед Росії, європейськими та міжнародними правоохоронними інституціями, як от Інтерпол, Європол, Євроюст.

Аналізуючи боротьбу міліції України з корупцією, зазначимо, що відбувалася вона в надзвичайно складних умовах, пов'язаних із відсутністю політичного, правового, економічного й соціального контролю за прибутками держслужбовців, прозорості й громадського контролю за діяльністю вищої державної влади (політичних діячів, народних депутатів, а надто за наявності нецивілізованого імунітету в останніх), недостатнім рівнем гласності всіх аспектів діяльності влади в центрі та на місцях, недосконалістю податкового законодавства. Все це призвело до розгулу чиновницького свавілля, небаченої раніше тотальної політико-економічної корупції, що стала нормою суспільно-політичного й економічного життя в Україні [690, с. 95].

Характеризуючи організаційні заходи, які здійснювалися в системі МВС необхідно зазначити, що для більш активної протидії корупційним діям з боку посадових осіб органів влади й управління було створено міжрегіональні підрозділи боротьби з корупцією, які були підпорядковані безпосередньо Головному управлінню. В 1995 р. в ГУБОЗ було створено новий відділ боротьби

з корупцією та організованою злочинністю міжрегіонального характеру чисельністю 70 співробітників [691].

Створення цих підрозділів відразу ж дало вагомі результати. Було порушено цілий ряд кримінальних справ проти посадових осіб, які завдали державі мільйонних збитків.

Так одним з характерних прикладів діяльності спецпідрозділів міліції, направленої на виявлення та ліквідацію корумпованих зв'язків організованої злочинності з владними структурами, стала операція, яка була здійсненна в першому півріччі 1998 р., коли в результаті комплексу оперативно-розшукових заходів в Одеській області було викрито ОЗУ із 23 осіб, до якого входили працівники Чорноморської регіональної митниці, митні брокери, приватні підприємці, працівники морського порту. Ця злочинна група, яка мала розгалужені міжнародні та корупційні зв'язки, за хабарі сприяла контрабандному ввезенню в Україну із Туреччини сантехнічних виробів на суму 100 тис. доларів США. За вироком суду винних засуджено до позбавлення волі на строки від 4 до 12 років [692].

Як ми вже зазначали, враховуючи те, що хабарництво як складова корупції – явище досить складне, органи БОЗ починаючи з 1998 р. для результативної боротьби з ним визначили найбільш важливі для держави галузі економіки: паливно-енергетичний комплекс, сферу зовнішньо-економічної діяльності та приватизації, кредитно-фінансову та банківську сферу використання державних коштів.

Прикладом плідної діяльності спецпідрозділів БОЗ у цих напрямках стало припинення працівниками УБОЗ МВС України в Житомирській області у взаємодії з працівниками ГУБОЗ МВС України та прокуратури області в 1997 р. діяльності організованого злочинного формування з міжрегіональними та міждержавними зв'язками, до складу якої входили корумповані посадові особи державного концерну «Укрспирт» відповідальних працівників спиртозаводів і об'єднань, працівники державних органів Волинської, Житомирської, Київської, Донецької областей та Автономної Республіки Крим. Початком цієї

операції став аналіз надходжень до державного бюджету коштів виторгу за спиртні напої, який за останні роки зменшився з 48 до 1,5 %. Відстежуючи причини ненадходження до бюджету коштів від продажу горілчаної продукції, працівники органів БОЗ уважно вивчили ситуацію на місцях, охопивши оперативними заходами 15 областей. Результатом цієї великої роботи та стало припинення дій вище названого ОЗУ. У справі проходило понад 90 осіб, 56 із яких були заарештовані. Підступна діяльність цієї розгалуженої злочинної групи з міжрегіональними та міждержавними зв'язками завдала державі збитків на 1,5 мільйона грн. [693].

Аналіз сучасної нормативно-правової бази, результатів діяльності органів державної влади та управління, правоохоронних органів дозволяє стверджувати, що Україна, її правоохоронні органи, серед яких і МВС, відповідно до укладених нею міжнародних договорів досить активно співпрацює у сфері протидії корупції з іноземними державами, їх правоохоронними органами і спеціальними службами, а також із міжнародними організаціями, які здійснюють заходи щодо протидії корупції.

Одним із важливих напрямків цієї діяльності є організація роботи уряду та правоохоронних органів української держави в частині виконання рекомендацій Стамбульського плану дій із боротьби з корупцією для країн із перехідною економікою. У рамках дій щодо його реалізації правоохоронними органами, наприклад, у 2006 році було направлено до суду 1495 кримінальних справ відносно злочинів із ознаками корупційних дій (+13,3 % порівняно з 2005 роком), порушених за матеріалами з реалізації скоординованих заходів правоохоронних органів, серед них 444 за статтею 368 УК (отримання хабара), притягнуто до відповідальності 1780 осіб, які вчинили злочини з ознаками корупційних дій, із них 545 (30,6 %) посадових осіб органів виконавчої влади і місцевого самоврядування. За інформацією МВС, упродовж 2008 року органами внутрішніх справ у сфері службової діяльності викрито понад 5,94 тис. злочинів, поміж іншим 1048 фактів хабарництва. У хабарництві викрито майже 350 осіб, із яких посадовців органів влади та управління 67, працівників

наглядових органів 80.

З-поміж пріоритетних напрямків міжнародного співробітництва МВС України у сфері протидії корупції можна виділити такі: правова допомога у справах про корупційні правопорушення; участь у проведенні антикорупційних досліджень та експертиз; обмін фахівцями і технологіями; обмін досвідом роботи та організація науково-методичного забезпечення заходів, створення інформаційних систем, орієнтованих на протидію корупції; взаємодопомога в підготовці й підвищенні кваліфікації кадрів підрозділів, завданням яких є боротьба з корупцією.

Реалізація зазначених напрямків здійснюється за рахунок участі правоохоронних структур нашої країни в роботі міжнародних організацій, реалізації міжнародних проектів, пов'язаних із протидією корупції, з урахуванням інтересів національної безпеки України; взаємодії з правоохоронними органами іноземних держав, участю в спільних програмах боротьби з корупцією, програмах технічної співпраці тощо.

Одним із шляхів реалізації зазначених напрямів міжнародної співпраці МВС у сфері протидії корупції є діяльність спрямована на гармонізацію та уніфікацію положень вітчизняного законодавства з міжнародними стандартами, нормами та правилами з протидії корупції. Складовою такої роботи є аналіз положень зарубіжного антикорупційного законодавства з метою формування пропозицій для перегляду національного антикорупційного законодавства, ліквідації його прогалин і суперечностей, а також норм, що передбачають з можливість їх довільного тлумачення, тим самим створюючи передумови корупційної поведінки. Розгляд цих проблем на міжнародних науково-практичних семінарах та конференціях із залученням експертів Ради Європи, за участю вчених та науковців вищих навчальних закладів МВС знову ж таки свідчить про необхідність комплексного підходу до розроблення та вдосконалення норм чинного законодавства.

Водночас доречним буде зауважити, що одним із важливих заходів протидії корупції та організований злочинності є не тільки участь МВС у

розробленні досконалого законодавства, подальше узгодження його з міжнародними нормативними правовими актами з цих питань, а й поглиблення практичної міжнародної співпраці з правоохоронними органами зарубіжних країн, європейськими та міжнародними правоохоронними інституціями.

Реалізація цього напрямку діяльності здійснюється шляхом укладання міжнародних договорів, невіддільною складовою яких є заходи, спрямовані на боротьбу з транснаціональною корупцією. У зв'язку з цим відзначимо, що з 1992 року МВС України укладено понад 160 міжнародних договорів у цих напрямках. Отже, можна констатувати, що сформувався ефективний правовий механізм забезпечення виконання взятих Україною на себе міжнародних зобов'язань. До того ж, важливою передумовою активізації участі правоохоронних органів у міжнародних заходах боротьби зі злочинністю і корупцією стали юридичне оформлення вступу України до Ради Європи, а також приєднання як ми вже зазначали, до шести європейських конвенцій у галузі кримінального права та судочинства.

Важливим кроком на шляху формування антикорупційної стратегії держави стало приєднання України у 2003 році до Антикорупційної мережі ОЕСР (ACN OECD). Відповідно до оціночного звіту АКМ (ACNOECD) у січні 2004 року, Україна потребувала оновленої національної антикорупційної стратегії, між іншим, з більшим акцентом на попередження корупції з метою визначення системних недоліків, які створюють сприятливе для корупції середовище, та ефективнішої концентрації можливостей правоохоронної системи для боротьби проти корупції [694].

Важливим напрямком міжнародного співробітництва МВС є діяльність у контексті участі України в Групі держав боротьби з корупцією GRECO (Group of Countries against Corruption), до якої вона приєдналася, у зв'язку з набуттям для України чинності Цивільної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією (ратифіковано Законом від 16 березня 2005 року). З 1 січня 2006 року Україна стала сороковим членом Групи держав проти корупції GRECO – це так звана розширена часткова угода (enlarged partial agreement) Ради Європи.

Групу було засновано в 1999 році для здійснення моніторингу дотримання антикорупційних стандартів організації. На сьогодні її членами є 49 держав (48 європейських держав та Сполучені Штати Америки).

Метою діяльності цієї організації є вдосконалення компетентності її членів у боротьбі з корупцією для вжиття заходів через динамічний процес спільного оцінювання методів проведення та однакового впливу згідно з їхніми зобов'язаннями в цій сфері. Приєднавшись до ГРЕКО, Україна тим самим надала згоду проходити оцінку з боку GRECO щодо імплементації в національне законодавство положень Кримінальної та Цивільної конвенцій Ради Європи проти корупції, Керівних принципів боротьби з корупцією Ради Європи, прийнятих у рамках виконання Програми дій проти корупції, схваленої Радою Європи.

Принагідно зазначимо, що участь України у GRECO також надає їй можливості виявляти недоліки національної антикорупційної політики, сприяє проведенню необхідних законодавчих та інституційних реформ, дає змогу використовувати міжнародний досвід щодо запобігання корупції.

На виконання рекомендацій GRECO Планом заходів щодо реалізації Концепції «На шляху до доброчесності» на період до 2010 року було передбачено створення в системі правоохоронних органів об'єднаної бази з корупційних та інших правопорушень, пов'язаних із корупцією. Також у МВС було створено автоматизовану базу даних відносно адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією, яка містить інформацію про осіб, щодо яких було складено й направлено до суду адміністративні протоколи про вчинення корупційних дій, а також про відповідні судові рішення. З метою вдосконалення чинної системи обліку Міністерство внутрішніх справ розробило проект нового документа, який було затверджено 29 жовтня 2008 року спільним наказом МВС, ГПУ, СБУ, ДПА і ДСАУ. Наказ набув чинності 1 січня 2009 року. Відтак, це дозволило створити в правоохоронній системі єдину базу даних відносно корупційних справ, яка з 1 січня 2009 р. почала функціонувати [694].

Крім того МВС ініціювало розробку пропозицій щодо внесення змін до законодавчих актів з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму в частині впровадження Сорока рекомендацій з відмивання грошей (FATF), затверджених у новій редакції на Берлінському засіданні Групи в червні 2003 року, та подальшої імплементації дев'яти Спеціальних рекомендацій зазначеної групи щодо боротьби з фінансуванням тероризму і Резолюції 1373 (2001 рік), прийнятої Радою Безпеки ООН на 4385-му засіданні.

Наступним напрямком міжнародної співпраці МВС у протидії корупції є участь у спільних програмах із метою запровадження єдиної системи навчання на постійній основі для особового складу правоохоронних органів щодо виявлення і розслідування корупційних правопорушень, а також створення спеціалізованих курсів навчання для тих, хто має безпосередній стосунок до боротьби з корупцією.

У рамках реалізації цього напрямку діяльності МВС здійснило низку ініціатив у галузі підготовки працівників спеціалізованих правоохоронних підрозділів, що беруть безпосередню участь у виявленні корупційних діянь. Вони передбачають навчання працівників міліції в процесі роботи, яке проводить Національна академія внутрішніх справ України. На додаток, у рамках програм підвищення кваліфікації оперативних працівників міліції запроваджено спеціальні курси й навчання з таких питань як, наприклад, законодавче забезпечення протидії корупції та практика застосування антикорупційного законодавства. Зрештою, працівники правоохоронних органів систематично проходять підвищення кваліфікації у навчальному центрі Державного комітету фінансового моніторингу.

Так, наприклад, у червні 2008 року, за угодою між МВС України і Федеральним міністерством внутрішніх справ Німеччини, Академія МВС України організувала міжнародний семінар із питань виявлення і розслідування корупційних правопорушень. Участь у семінарі, який провели офіцери

німецької кримінальної поліції, брали практичні працівники спеціалізованих підрозділів протидії корупції МВС України [694] .

Крім того Управління міжнародних зв'язків, Департамент внутрішньої безпеки МВС України починаючи з 2004 року на підставі укладених з іноземними державами, їх правоохоронними органами та спеціальними службами міжнародних договорів про співробітництво у сфері протидії корупції здійснюються системні заходи щодо організації навчання та підвищення кваліфікації працівників ДВБ ГУБОЗ МВС України в державах, які мають позитивний досвід і відповідні досягнення в боротьбі з корупцією серед персоналу [695].

Визначаючи перспективи подальшого розвитку міжнародного співробітництва МВС у протидії транснаціональним формам корупції, можна стверджувати, що вони перебувають у площині подальшого розширення міжнародної співпраці щодо боротьби з організованою злочинністю та корупцією, участі фахівців МВС у підготовці проектів міждержавних угод щодо правових відносин та правової допомоги; розширення практики укладання угод МВС України з відповідними структурами зарубіжних країн про співпрацю в боротьбі зі злочинністю та корупцією, рішучого поліпшення практичної взаємодії на підставі укладених угод; створення інституту правових аташе при посольствах України за кордоном; активізації участі в реалізації заходів проти корупції, передбачених міжнародними конвенціями у галузі боротьби з організованою злочинністю і корупцією, передусім Конвенцією Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності. Також потребують на негайне розв'язання організаційні питання активної діяльності МВС України у діяльності міжнародних організацій, насамперед структур ООН, Ради Європи, СНД, які координують практичну діяльність та наукові дослідження у сфері боротьби з організованою злочинністю та корупцією.

Наступним напрямком є аналіз наявних в Україні матеріалів, пропозицій, рекомендацій міжнародних організацій, конференцій, правоохоронних та інших

державних органів зарубіжних країн, а також узагальнення їх досвіду боротьби з організованою злочинністю та корупцією, забезпечення їх упровадження в діяльність органів внутрішніх справ нашої країни; налагодження співпраці з науково-дослідними установами зарубіжних країн, які опікуються проблемами боротьби з організованою злочинністю і корупцією. Не менш важливим є налагодження постійного обміну досвідом спецпідрозділів нашої держави зі спецслужбами зарубіжних країн, стажування та навчання за кордоном найбільш перспективних працівників відповідних підрозділів МВС України, щонайперше Антикорупційного бюро; відпрацювання функцій, форм і засобів зв'язку, конкретної взаємодії між службами МВС, СБУ, Українським бюро Інтерполу та відповідними структурами зарубіжних країн із боротьби з проявами транснаціональної організованої злочинності та корупції; інформування державних органів та громадськості зарубіжних країн про заходи, вживані Україною для поліпшення діяльності в боротьбі з організованою злочинністю та корупцією.

У зв'язку з цим необхідно зазначити, що з вересня 2008 року на розгляді у Верховній Раді перебуває проект Закону України «Про антикорупційне бюро України», що передбачає створення відповідної інституції та, власне, пропонує створення в складі МВС спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань протидії корупції, який забезпечує організацію та системну протидію (запобігання, виявлення, припинення) корупції в органах влади і державного управління.

Фундаментальною новацією для правоохоронної системи України стало заснування у складі МВС Антикорупційного бюро. Принагідно зазначимо, що у грудні 2011 року Міністерство юстиції погодило з Президентом України рішення щодо недоцільності підготовки проекту закону щодо створення спеціального уповноваженого органу з питань антикорупційної політики (ОАП).

Це зумовлено тим, що в Україні сьогодні фактично почалася реформа системи правоохоронних органів. За її результатами буде визначено, який

правоохоронний орган відповідає за боротьбу з корупцією у країні. До протидії корупційним проявам необхідно підходити системно і тільки після завершення згаданих реформ. Тому законодавче врегулювання питання про статус ОАП і його функції є передчасним [696]. Як відомо, створення ОАП є однією з вимог плану дій візової лібералізації (ПДВЛ) з Євросоюзом. Раніше в ЄС відзначали, що не можуть перейти до другого етапу виконання ПДВЛ до вирішення питання щодо антикорупційного органу.

Аналіз нормотворчої та організаційно-управлінської діяльності органів внутрішніх справ дозволяє дійти висновку, що ужиті в попередні роки організаційно-правові заходи дозволили значно посилити антикорупційну спрямованість законодавства та відомчої нормативно-правової бази, визначити основні напрями та форми попередження та протидії корупції. Антикорупційну діяльність визначено пріоритетним напрямом у роботі ОВС. МВС розроблено і реалізується на практиці відомче нормативне та організаційно-методичне забезпечення антикорупційної роботи в підпорядкованих підрозділах, яке засноване на принципах системності та наступальності в боротьбі з корупцією, розподілі функцій і відповідальності суб'єктів.

Разом з тим, діяльність служб і підрозділів щодо боротьби з корупційними проявами в ОВС потребувало подальшого вдосконалення, забезпечення комплексного поєднання профілактичних, попереджувальних та правозастосувальних заходів, спрямованих, насамперед, на ліквідацію умов, що створюють сприятливе підґрунтя для вчинення правопорушень у сфері оперативно-службової діяльності. Крім того, очевидно є необхідність зосередження зусиль на вирішенні, у межах компетенції МВС, питань щодо цілеспрямованої нейтралізації соціальних та економічних чинників відомчої корупції.

В сучасних умовах діяльність міліцейських підрозділів, в тому числі і в напрямку міжнародного співробітництва, організовано на виконання вимог Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції», Державної програми щодо запобігання і протидії корупції на 2011-2015 роки, затвердженої

постановою Кабінету Міністрів України від 28 листопада 2011 року № 1240, відповідно до положень Національної антикорупційної стратегії, схваленої Президентом України. З цією метою було видано відомчі нормативні акти, у тому числі Програма антикорупційних заходів у системі МВС та План заходів з виконання державної програми щодо запобігання і протидії корупції.

Прийняття Програми антикорупційних заходів у системі МВС на 2011-2015 роки зумовлено прийняттям Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» та необхідністю подальшого вдосконалення боротьби з корупцією в ОВС України.

Передбачені Програмою заходи розроблено з урахуванням аналізу динаміки криміногенної обстановки, пов'язаної з учиненням службових зловживань у системі ОВС, прогнозованої оцінки корупційних ризиків на основних напрямках оперативно-службової діяльності, результатів наукових досліджень, а також досвіду практичної реалізації органами та підрозділами внутрішніх справ України заходів щодо боротьби з корупційними правопорушеннями.

Зазначеною Програмою визначено і напрямки міжнародного співробітництва за цим напрямом оперативно-службової діяльності ОВС. Основними з них є забезпечення участі представників підрозділів внутрішньої безпеки МВС у міжнародних заходах з питань протидії корупції, запрошення представників компетентних органів іноземних держав до участі в інформаційно-аналітичних заходах Міністерства, присвячених питанням боротьби з корупцією. Крім того поставлено завдання при укладенні договорів про співробітництво між МВС та правоохоронними органами іноземних держав передбачати домовленості щодо обміну досвідом з питань боротьби з корупцією [373].

На виконання цих завдань вже протягом 2011 року було вжито комплекс організаційних і практичних заходів, спрямованих на підвищення ефективності боротьби з корупцією. Так, рішенням розширеної наради керівництва Міністерства з розгляду питання «Про стан боротьби з корупцією відповідно до

Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» та заходи щодо його покращання», яка відбулася 22.11.2011, визначено чітке розмежування функцій у сфері протидії корупції між спеціальними підрозділами по боротьбі з організованою злочинністю і Державної служби боротьби з економічною злочинністю.

Із 1 липня 2011 року (дата набрання чинності Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції») по 31 грудня 2011 року за результатами вжитих органами і підрозділами внутрішніх справ практичних заходів направлено до суду кримінальні справи за вчинення 632 злочинів з ознаками кримінальної корупції, з яких 48,9% – одержання хабарів (ст. 368 КК України – 309) та 18,8% – зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України – 119), а також пов'язаних з привласненням, розтратою майна або заволодінням ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України – 47), перевищенням влади або службових повноважень (ст. 365 КК України – 24), службовим підробленням (ст. 366 КК України – 20), постановленням суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови (ст. 375 КК України – 1), перевищенням військовою службовою особою влади чи службових повноважень (ст. 424 КК України – 4) тощо. У вчиненні 51 злочину з ознаками корупції обвинувачуються учасники організованих груп.

Також напрацьовується досвід документування нових складів злочинів, відповідальність за які встановлена Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення».

До відповідальності за вчинення злочинів з ознаками кримінальної корупції було притягнуто 477 осіб, з них 111 державних службовців, 40 інших службових осіб держадміністрацій, 8 місцевих депутатів, 90 посадових осіб місцевого самоврядування, 3 професійних суддів, а також 33 учасників організованих груп. Установлена сума матеріальних збитків за зазначеними злочинами з ознаками кримінальної корупції склала 232,3 млн. грн., з яких

відшкодовано – 45,1 млн. грн. Крім того, за злочинами, закінчених розслідуванням безпосередньо органами внутрішніх справ, накладено арешт на майно вартістю 7,5 млн. грн., пред’явлено цивільних позовів на суму 1,2 млн. грн.

Загалом за порушеними в 2011 році кримінальними справами виявлено 16 тис. службових злочинів, у тому числі 2875 фактів хабарництва (з них на суму понад 10 тис. грн. – 375, понад 30 тис. грн. – 190, понад 100 тис. грн. – 126), учинених службовими особами органів влади та управління (702), працівниками контролюючих органів (874) і суддями (20).

До кримінальної відповідальності за вчинення цих злочинів притягується 8,3 тис. осіб, з них 1,7 тис. – за хабарництво на загальну суму понад 75,5 млн. грн. (середній розмір одержаного хабара складає 44,5 тис. грн.).

Зокрема за отримання хабарів у розмірі 10,5 млн. затримано голову райдержадміністрації (Хмельницька область), 2,4 млн. грн. – начальника районного управління Держкомзему (Київська область), 1,6 млн. грн. – посадових осіб міськради (Автономна Республіка Крим), 1,5 млн. грн. – начальника міжрайонної ДПП, 800 тис. грн. – директора автомобільного ринку (Київська область), 480 тис. грн. – заступника начальника райвідділу Держкомзему (Житомирська область), 280 тис. грн. – голову райдержадміністрації та депутатів райради (Тернопільська область).

За вчинення службових злочинів до відповідальності також притягуються два колишні заступники міністра, керівники управління капітального будівництва облдержадміністрації (Запорізька, Черкаська області), управління регіонального розвитку архітектури та інфраструктури облдержадміністрації (Чернівецька область) та інші посадовці [697].

Заходи, спрямовані на підвищення ефективності оперативно-службової діяльності у сфері боротьби з корупцією були продовжені і в наступні роки. Конкретні завдання на цьому пріоритетному напрямку роботи визначені Планом основних заходів Міністерства внутрішніх справ на 2012 рік, рішенням колегії МВС України від 17.01.2012 «Про підсумки оперативно-службової

діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ України за 2011 рік та основні завдання щодо посилення роботи на пріоритетних напрямках у 2012 році».

Крім того для зниження рівня корупції Міністерством внутрішніх справ здійснюється комплекс організаційних та практичних заходів. Серед них ініціювання законодавчих змін, участь у реалізації Національної антикорупційної стратегії на 2011-2015 роки, вивчення та впровадження міжнародного досвіду.

Як ми вже зазначали виконання завдань, поставлених перед відомством у протидії корупції, перш за все покладено на спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю.

Завдяки скоординованим заходам, в тому числі і в межах міжнародної взаємодії, спецпідрозділам міліції України тільки протягом 2013 року було розслідувано 1,6 тис. корупційних злочинів, а це складає 77 % від загальної кількості виявлених всіма правоохоронними органами. Аналіз результатів діяльності цих підрозділів засвідчив, що кожне друге правопорушення – одержання неправомірної вигоди. Загальна сума незаконно отриманих грошей становить майже 40 млн. грн., а середній розмір хабара досягає 35 тис. грн. Загалом за вчинення корупційних злочинів було притягнуто до відповідальності 1,1 тис. осіб.

Крім того було забезпечено оперативне супроводження досудового розслідування 27 кримінальних проваджень відносно злочинних груп з корумпованими зв'язками, а це майже кожна п'ята із загальної кількості викритих організованих груп і злочинних угруповань. Їх учасниками скоєно 266 злочинів з ознаками корупції. На лаву підсудних відправлено учасників 6 злочинних груп хабарників, яким доведено вчинення 122 злочинів, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди.

За матеріалами працівників ОВС було складено 900 адміністративних протоколів, 70 % з яких – безпосередньо співробітниками служби БОЗ. За результатами судового розгляду до відповідальності притягнуто 628 осіб [698]. Аналіз матеріалів оперативно-розшукової діяльності спецпідрозділів міліції

свідчить, що на сучасному етапі державотворення найбільш корумпованими є сфери земельних відносин, розподілу і використання бюджетних коштів, освіти і охорони здоров'я, державних закупівель, будівництва, житлово-комунального господарства, надання адміністративних послуг населенню.

У висновках зазначимо, що висока інтенсивність міжнародного співробітництва України у правоохоронній сфері свідчить про відповідну якість національного законодавства. Можна стверджувати, що сьогодні в Україні є достатня нормативно-законодавча база для наступальної протидії організованій злочинності й корупції та їх викорінення, а отже питання імплементації та внесення концептуальних змін до законодавства з питань боротьби з організованою злочинністю та корупцією слід розглядати виключно на підставі наукових висновків.

На нашу думку існують чітко визначені функції правоохоронних органів, щодо забезпечення наступальної професійної роботи по запобіганню кримінальному переслідуванню осіб, які порушили Закон.

Водночас, як свідчить проведений аналіз, діяльність правоохоронних органів у сфері протидії організованій злочинності та корупції як на протязі усього періоду становлення та розвитку суверенної української держави так і в сучасних умовах неадекватна стану, тенденціям, розвитку і масштабам її поширення в країні. Нажаль, діяльність правоохоронної системи і правосуддя сьогодні не забезпечує незворотне покарання за корупційні дії та відшкодування збитків, які були нанесені внаслідок корупційних діянь.

В цілому можна констатувати, що певні позитивні зрушення в системі державного управління та діяльності правоохоронних органів відбуваються, однак поки що вони є фрагментарними і недостатніми для реального впливу на стан боротьби з організованою злочинністю та корупційну ситуацію в Україні.

Відтак стратегічним напрямом запобігання передумовам організованій злочинності та корупції та їх нейтралізації має стати демократизація всіх сфер суспільного життя, розвиток громадянської свідомості та активності у побудові демократичної держави. Крім того важливого значення має постійне

вдосконалення нормативно-правової бази з урахуванням міжнародного та вітчизняного досвіду, забезпечення транспарентності діяльності урядових структур, посадових осіб усіх рівнів, які приймають важливі рішення, їх підзвітності, чіткого механізму дієвого контролю за їх діяльністю.

В той же час на сьогоднішній день, завдання, які необхідно вирішувати у сфері антикорупційного законодавства, вбачаються і в необхідності розробки механізмів чіткого, прозорого, своєчасного застосування вже існуючих правових норм.

На нашу думку врахування громадської думки допомогло б виявити чинники, які сприяють розвитку корупції, об'єктивно оцінити діяльність органів державної влади, правоохоронних органів, що уповноважені на виявлення та запобігання проявам корупції, забезпечити удосконалення законодавчо-правової та інституціональної бази з питань боротьби з корупцією роботу, приведення національного антикорупційного законодавства у відповідність з нормами міжнародного права у частині, що стосується питань протидії корупції,

Проведений аналіз нормативно-правової та організаційної діяльності МВС дозволяє також дійти висновку, що поряд із прийняттям нових законодавчих актів, розробленням стратегій та програм протидії такому негативному суспільному явищу, вкрай необхідним є і вивчення закордонного досвіду, що направлений на викорінення проблеми корупції, використання можливостей міжнародного співробітництва правоохоронних органів і міждержавної взаємодії у питаннях подолання організованої злочинності та корупції.

Отже подальший розвиток міжнародної співпраці МВС України з правоохоронними структурами зарубіжних країн дозволить суттєво підвищити ефективність цього напрямку протидії транснаціональним формам організованої злочинності.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що проблема організованої злочинності, корупції та тіньової економіки гостро постає не тільки перед

українським урядом, а й властива високорозвинутим країнам Заходу. Таке актуальне питання повинно вирішуватися і в кожній державі окремо, і на міжнародному рівні у взаємодії не тільки всіх владних структур, але й громадськості.

Між тим, не можна не погодитись з думкою багатьох сучасних вчених правознавців, що жодні нормативно-правові акти національного законодавства, міжнародні угоди та конвенції, відповідні дії правоохоронних органів не матимуть значних результатів, поки не відбудуться зміни у свідомості людей, і такі якості як службова порядність та відданість своїй справі не стануть невід'ємним атрибутом державної служби, а поняття бюрократії та свавілля чиновників стануть історичним минулим нашої держави.

4.2. Правові засади організації та напрямки міжнародної діяльності органів внутрішніх справ України щодо боротьби з наркозлочинністю.

Останнім часом проблема наркотиків набула надзвичайної актуальності у всьому світі. Якщо ще десять років тому це стосувалося, переважним чином, США та країн Західної Європи, то наразі ця проблема постала перед країнами Центральної та Східної Європи, СНД як одна з найболючіших у повсякденному житті. Світове співтовариство під егідою ООН визначило наркоагресію як одну з основних загроз людства у XX ст. Понад 180 млн. осіб (4,2% населення земної кулі віком старше 15-ти років) уживають різного типу наркотики. Світовий прибуток від розповсюдження наркотиків досяг 320 млрд. дол., що перевищує ВВП майже 90 держав.

В сучасних умовах наркозлочинність перетворилася на масштабний, високорентабельний, чітко організований кримінальний бізнес. Стрімкий розвиток цього одного з найнебезпечніших видів організованої міжнародної злочинності зумовлюється його надприбутками. Світовий обіг наркотиків згідно з оцінками експертів ООН, становить близько 8% обігу всієї міжнародної торгівлі [699]. Операції з наркотиками приносять від 300 до 2000 % прибутку, що робить їх привабливими для транснаціональних злочинних організацій з метою одержання максимального прибутку за короткий час [700, с. 43]. За оцінками Міжнародного валютного фонду у світі щорічно легалізується близько 600 млрд. дол. США одержаних незаконним шляхом [701], (для України цей показник складає приблизно 1 млрд. дол. США), що робить його привабливим для транснаціональних злочинних організацій, основною метою діяльності яких є одержання максимального прибутку за короткий час.

Із набуттям незалежності в Україні виникла і спостерігається стійка тенденція до загострення проблем, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, яка вміщує культивування наркотиковмісних рослин, розробку, виробництво, виготовлення, зберігання, розподіл, торгівлю, використання, транспортування

територією України та поза її межами, що створює безпосередню загрозу генофонду нації, забезпеченню правопорядку та національній безпеці країни.

Політика протидії наркозлочинності складає невід'ємну частину загальної політики держави по боротьбі зі злочинністю в цілому. Як, власне, і з тими її різновидами, що тісно пов'язані з незаконним обігом наркотиків: організованою, рецидивною, дитячою злочинністю тощо.

Досить значний перелік наукових статей, публікацій та монографій, дисертаційних досліджень свідчить про глибоку увагу до необхідності стримування наркопроблем, і зокрема, в напрямі протидії транснаціональному наркобізнесу. Про це свідчать роботи відомих вітчизняних та зарубіжних учених Ю.В. Александрова, Ю.В. Бауліна, В.І.Борисова, Е.Г. Гасанова, В.О. Глушкова, О.І. Гурова, Н.О. Гуторової, І.М. Даньшина, О.М. Джужі, А.І. Долгової, В.Ф. Долженкова, С.Е. Єркенова, А.П. Закалюка, М.Й. Коржанського, М.В. Корнієнка, О.М. Костенка, І.П. Лановенка, О.М. Литвака, М.І. Мельника, А.А. Музики, П.П. Михайленка, В.С. Овчинського, В.В. Сташиса, М.І. Панова, В.Я. Тація, В.П. Тихого, М.І. Хавронюка, М.С. Хрупи, В.І. Шакуна та ін.

Разом із тим бракує узагальнених праць, які би інтегрували наявні матеріали і містили більш поглиблену характеристику актуальних проблем міжнародного співробітництва міліції України з правоохоронними органами інших держав та міжнародними організаціями у нейтралізації загрози транснаціонального наркобізнесу національній безпеці нашої держави.

Актуальність дослідження цього напрямку міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ, зумовлена сучасним характером проблем, пов'язаних із активною інтеграцією вітчизняних організованих злочинних угруповань у міжнародну мережу торгівлі наркотиками і необхідністю вдосконалення механізмів міжнародного співробітництва у протидії міжнародній наркомафії. Таким чином, метою нашого дослідження є аналіз особливостей і тенденцій розвитку актуальних напрямів міжнародного співробітництва МВС України у боротьбі з транснаціональним наркобізнесом.

Розпочинаючи безпосереднє висвітлення проблеми, зазначимо, що проблема наркоманії досить гостро стояла ще за радянських часів. Досить згадати Указ Президії Верховної Ради СРСР від 25 квітня 1974 року «Про посилення боротьби з наркоманією», в якому вже на той час визначалась необхідність зосередження зусиль правоохоронних органів на активному виявленні і притягненні до відповідальності осіб, які займаються незаконним збутом наркотиків, а також осіб, які схилиють неповнолітніх і молодь до вживання наркотиків [702, арк. 3].

В часи перебудови про серйозність цієї проблеми говорилося у постановах ЦК КПРС від 21 квітня 1987 року «Про поліпшення пропаганди знань про шкідливість уживання наркотичних речовин» і «Про незадовільне виконання постанови ЦК КПРС «Про посилення боротьби з наркоманією». В прийнятих постановах ЦК КПРС відмічалось, що боротьба з наркоманією ведеться незадовільно. Вжиті заходи, направлені на викорінення цього соціального зла, виявилися недостатніми та малоефективними. Наркоманія та пов'язані з нею злочини продовжували зростати. Розповсюджувалось розкрадання наркотичних засобів з медичних установ [703, арк.180].

Не минула ця проблема і територію УРСР. Так, за оперативними даними міліції, тільки за 9 місяців 1987 року в УРСР було виявлено та поставлено на облік 15, 5 тис. осіб, які вживали наркотики. За правопорушення, пов'язані з наркоманією, до кримінальної відповідальності було притягнуто понад 5 тис. осіб [704]. У результаті проведених заходів, силами міліцейських підрозділів у Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Миколаївській, Одеській, Херсонській областях тільки протягом того ж 1987 р. було знищено 945 тонн наркотичної сировини, у злочинців вилучено 4,5 тонни макової соломки, 55 кг гашишу, 38,5 кг опію [705].

За радянських часів масштаби наркоманії всіляко приховувались від суспільства. Всі рішення партійних комітетів, органів державної влади та управління з цього питання мали гриф «таємно». Так, у постанові секретаріату

Донецького обкому КПУ від 21 листопада 1985 року зазначалося, що на ґрунті наркоманії здійснюється значна кількість злочинних проявів.[702, арк. 2].

Також в інформації Донецького обкому КПУ про боротьбу з наркоманією в області в другій половині 80-х років відзначалось: дослідженнями останніх років встановлено, що хвиля наркотоксикоманій продовжує розповсюджуватись. У зв'язку з цим прогнозується модель наркотичної ситуації в Союзі аналогічно до такої, як у США, Франції, Швеції, Італії [703, арк.. 182]. А в цей час в офіційній пресі цієї проблеми зовсім не порушувалася.

Про масштаби цієї проблеми наприкінці 80-х років тільки в Донецькій області свідчить знов-таки те саме таємне рішення Донецького обкому КПУ. В ньому зазначається, що кількість осіб, які вживали наркотики і перебували на обліку в ОВС, збільшилась у першому півріччі 1987 р., у порівнянні з аналогічним періодом минулого року на 45% і на 1 липня становила понад 5000 осіб (!). За злочинний оборот наркотиків притягнуто до кримінальної відповідальності та засуджено 785 осіб, з яких кожний третій раніше судимий [703, арк. 188].

В другій половині 80-х рр. на ґрунті наркоманії та незаконного обороту наркотиків в УРСР буйно розцвіла злочинність. У постанові секретаріату Донецького обкому КПУ від 21 листопада 1985 року (з грифом “таємно”) зазначалось, що збільшилась кількість осіб, які вживають наркотичні речовини і хворі на наркомані, а на ґрунті наркоманії скоюється значна кількість злочинних проявів [706, арк. 13]. У зв'язку з цим від правоохоронних органів зажадали зосередити зусилля на активному виявленні та притягненні до відповідальності осіб, які займаються незаконним збутом наркотиків, а також осіб, які схилили неповнолітніх та молодь до вживання наркотичних речовин [706, арк. 4].

В часи перебудови з року в рік росла кількість злочинів, у тому числі тяжких, які здійснювались у стані наркотичного сп'яніння. Так, якщо в Донецькій області в 1983 р. кількість осіб, які здійснили такі злочини, складала 42 особи, то в 1985 р. – 125, 1986 р. – 161, в тому числі неповнолітніми (1985 р. – 190, 1986 р. – 222) [703, арк. 183].

Протягом 1986-1987 рр. органами міліції Донецчини було викрито 251 злочинну групу, яка займалася злочинним оборотом наркотиків, в яких брало участь 809 осіб. За даними УВС виконкому Донецької обласної Ради народних депутатів наприкінці 1987 року в області перебувало на обліку 4971 особа, схильних до немедичного вживання наркотиків [707, арк. 19.].

Вже на той час наркоділки оперували фінансовими ресурсами в сотні тисяч рублів. Масштаби цієї злочинної діяльності з року в рік зростали. Так, якщо в 1986 р. в Донецькій області міліцією було вилучено близько 700 кг наркотиків та сировини для їх виготовлення, загальною вартістю на «чорному ринку» 550 тис. рублів [703, арк. 195], то в результаті заходів, направлених на вилучення наркотичних засобів, у Донецькій області протягом 1988 р. на залізниці, в аеропортах, на залізничних, аеро-, автовокзалах, поштових відділеннях з використанням спеціально підготовлених собак територіальними органами міліції було вилучено 944,5 кг наркотичної сировини та наркотиків, транспортними органами міліції – 184 кг, співробітниками лінійних відділів міліції в аеропортах – 16,4 кг, загальною вартістю на «чорному ринку» 900 тис. рублів [703, арк. 188]. У 1988 році в Донецькій області було викрито 46 злочинних груп, які займалися незаконним наркобізнесом і до складу яких входило 114 осіб. [708, арк. 10]. І це тільки в одному регіоні республіки!

Все це говорить про те, що з проблемою боротьби з незаконним оборотом наркотиків, наркоманією, пов'язаною з нею злочинністю міліція України зіткнулась ще за радянських часів, особливо гостро ця проблема постала за часів перебудови. У зв'язку з цим наказом МВС СРСР від 12 червня 1990 року був створений Міжрегіональний відділ МВС СРСР для боротьби з наркобізнесом [709].

При цьому необхідно відзначити той факт, що ще за радянських часів УРСР як одна з держав-співзасновників ООН ініціювала заходи щодо об'єднання зусиль світової спільноти у боротьбі з наркоманією. Прикладом цього є те, що у 1989 році в світлі пропозицій про розробку глобального плану дій з боротьби цим соціальним злом УРСР висунула ідею про проголошення

Десятиліття ООН по боротьбі з наркоманією, яка знайшла відображення в резолюції Генассамблеї ООН [710].

Після розпаду Радянського Союзу разом із занедбаною економікою пострадянські країни отримали у спадщину всі негаразди періоду тоталітаризму та подальшої «перебудови». Однією зі значних загроз національній безпеці держав СНД була тенденція масштабного розповсюдження наркотичних речовин. Залучення все більшої кількості країн у нелегальний обіг наркотиків супроводжувалося розширенням масштабів криміналізації суспільства, збільшенням кількості людей, які страждають на наркозалежність та інші захворювання, пов'язані із уживанням наркотичних засобів (СНІД, гепатит тощо.). Ця загроза є актуальною і в сучасних умовах. За оцінками експертів, у країнах-учасницях СНД мешкає від 600 до 700 тис. наркозалежних осіб, які мають схильність до вживання наркотиків [711].

З набуттям незалежності перед Україною поряд з численними соціально-економічними труднощами та зростанням злочинності також постала проблема наркоманії та нелегального розповсюдження наркотичних і психотропних речовин. В період з 1991 по 1993 роки було зареєстровано поширення незаконного вирощування опіуму та злочинів, пов'язаних з наркотиками. Україна постає як нова країна для транзиту незаконних наркотиків до країн СНД і західних держав [712, арк. 94].

Проблеми незаконного обігу наркотиків та зловживання ними в Україні особливо загострились протягом перших років незалежності і набули гострого соціального характеру, негативно впливають на соціально-психологічну атмосферу у суспільстві, економіку, політику, правопорядок. Це стало наслідком складних процесів в соціально-політичній і економічній сфері новонародженої держави [713, арк. 172].

Аналіз архівних, документальних та наукових джерел дає підстави стверджувати, що загострення проблеми в Україні було обумовлено наявністю трьох безумовних факторів:

- по-перше економічною ситуацією, бурхливим переходом до ринкових відносин, що сприяє неконтрольованому пошуку додаткових, навіть незаконних джерел прибутків;

- по-друге, збільшення міграційних процесів населення. Перетинання великою кількістю людей кордонів України розширює змогу наркоділкам завуальовано перевозити із країни в країну наркотичні засоби;

- по-третє, неосвоєністю наших ринків збуту, які привертають увагу міжнародної наркоманії. Появою можливості накопичення значних валютних коштів та вкладання їх у наркобізнес, так як ціни на важкі наркотики в Україні значно вищі, ніж у країнах Західної Європи або Південної Америки. Якщо 1 грам кокаїну в Колумбії коштує 20 долл. США, та в Україні – 200.

Ускладнює ситуацію і наявність в державі значної сировинної бази для виробництва наркотичних засобів. Незважаючи на існуючу заборону, незаконним вирощуванням опійновмісного маку займаються сільські жителі, які стали на шлях збагачення за рахунок його реалізації, оскільки на той час ціна за 1 кг макової соломки становила в середньому 100 долл. США. [713, арк. 173].

Свідченням тяжкості тієї загрози перед якою опинилась молода українська держава також є динаміка розвитку наркологічної ситуації. Так, якщо у 1991 р. в наркологічних установах МОЗ України перебувала на обліку 31 тис. осіб, які зловживали наркотиками, то у 1994 році за оцінками експертів кількість наркоманів в Україні становить уже 400 тис. (!). В цей час в країні відзначається прогресуючий ріст незаконного розповсюдження наркотиків та збільшення кількості їх споживачів Щорічно виявляється і береться на облік до 10 тис. осіб цієї категорії [713, арк. 172.]. Цифри як ми бачимо вражаючі.

З початку 1990-х років кількість наркозалежних у нашій країні щороку зростає на 10 - 12%, при цьому 60% указанного зростання доводиться на молодь до 20-ти років, а 13% - на дітей віком від 11-ти до 14-ти років.

При цьому необхідно взяти до уваги, що офіційні статистичні дані не відповідають реальній ситуації. Насправді кількість споживачів наркотиків в

нашій державі значно більша. З урахуванням коефіцієнту 9,4 (його застосовують у багатьох країнах світу для визначення дійсної кількості осіб, які допускають немедичне вживання наркотичних засобів) їх в Україні приблизно 1,5 млн. [714, с. 15]. За оцінками окремих експертів в сучасних умовах реальна кількість наркозалежних може перевищувати 2 млн. осіб., що складає біля 4,4% населення України. І це при тому, що за оцінками науковців, при досягненні бар'єра наркотизації 7,5% в країні починаються невідворотні процеси наркотизації та звиродніння нації. [715, с. 83]. Наведені цифри є свідченням того, що розповсюдження наркотичних засобів та рівень організації наркоторгівлі набув для нашої держави рівня національної загрози.

В нових історичних умовах, виходячи з наявного стану справ, уряд України, мав намір перш за все розробити законодавство, яке базуватиметься на моделі, запропонованій ООН з допомогою законодавчої місії, яка представляла програму контролю за наркотиками [712, арк. 100]. Принагідно зазначимо, що законодавство щодо наркотиків уряд України успадкував від колишнього Радянського Союзу. Воно було розроблено у 1961 р. і до нього були внесені лише незначні зміни.

Варто підкреслити той факт, що ліберальні політичні та економічні реформи нової адміністрації України одразу ж дозволили досягти певного прогресу у становленні правової бази, виходячи з якої були створені ефективні програми, в т.ч. і по контролю за наркотиками. На цьому напрямку уряд України спирався на допомогу міжнародних організацій, по контролю за наркотиками.

Підтвердженням цього є той факт, що вже в квітні 1992 р. Міжнародна програма ООН по контролю за наркотиками (МПКН ООН) направила практичну місію високого рівня до семи країн СНД, включаючи Україну, для оцінки потенціалу основних проблем, пов'язаних з постачанням, торгівлею та вживанням наркотиків. Уряд України був проінформований про основні факти, а також рекомендації цієї комісії, і в різних секторах було розпочато підготовку до розробки національної програми контролю за наркотиками. [712, арк. 96.].

Експерти цієї місії надали рекомендації та допомогу у підготовці нового законодавства.

При відвіданні місією різних міністерств і відомств останні звернулися з окремими проханнями. Запит МВС України зводився до зміцнення матеріально-технічної бази наукових лабораторій і підготовки міліцейських кадрів. Пріоритетними були визначені допомога в законодавчій базі, устаткуванні, підготовка працівників митної служби, а також допомога в постачанні підрозділам по боротьбі з незаконним обігом наркотиків технічного обладнання. Серед запропонованих місією рекомендацій було створення органу для координації діяльності всіх підрозділів по боротьбі з незаконним обігом наркотиків. У зв'язку з цим в жовтні 1993 року місія МПKN ООН по наданню законодавчої допомоги Україні надала консультативну експертну допомогу в підготовці нового законодавства по контролю за наркотиками [712, арк.97].

Уряд усвідомлював серйозність наркотичної погрози і тому контроль за наркотиками було піднято до національних пріоритетів. В Україні почала проводитися робота по створенню ефективного державного механізму боротьби з незаконним обігом наркотиків. При цьому необхідно зазначити, що в сфері правового регулювання наркотичних засобів Україною було взято на себе обов'язки, визначені в міжнародних конвенціях.

Як відомо, універсальні міжнародно-правові норми протидії цьому виду транснаціональної злочинності здебільшого сконцентровані в трьох конвенціях, прийнятих в рамках ООН: Єдиній конвенції про наркотичні засоби 1961 р., Конвенції про психотропні речовини 1971 р., Конвенції про боротьбу проти незаконного обороту наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 р. Тому наступним логічним кроком стало те, що Україна першою з пострадянських держав у 1995 році приєдналася до зазначених конвенцій та ратифікувала їх.

Визначаючи роль МВС в становленні нормативно-правової бази з наркозлочинністю необхідно зазначити, що виходячи з положень Конвенцій ООН та з метою приведення чинного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів, МВС спільно з іншими міністерствами та відомствами

було розроблено пакет законопроектів щодо посилення боротьби з наркоманією, регулюють обіг наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів. які отримали високу оцінку ЮНДКП ООН [713, арк. 175].

В перші роки незалежності українська влада, усвідомлюючи можливі масштаби трагедії в разі наркотизації суспільства, здійснила ряд заходів, які дозволили сформувати певну нормативно-правову базу з протидії цьому виду транснаціональної злочинності.

Слід зауважити, що національна законотворчість на цьому напрямку була започаткована в грудні 1993 року, коли КМУ за участю міністерств та інших урядових структур була розроблена та у наступному затверджена Національна програма боротьби з наркоманією та незаконним обігом наркотиків на 1994-1997 рр., яка передбачала застосування широкого кола законодавчих заходів з метою профілактики зростання попиту на наркотичні засоби та психотропні речовини, профілактики, лікування, відновлення трудового потенціалу та соціальної реабілітації осіб, які вживають наркотики не з лікувальною метою, протидії незаконному обігу наркотиків та міжнародного співробітництва у цих питаннях Крім того, з метою координації усіх державних органів і громадських формувань по виконанню цієї програми, було засновано Національну координаційну Раду боротьби з наркоманією при КМУ [712, арк.100].

Нарощуючи свої зусилля на напрямку нормативно-правового забезпечення протидії незаконному наркобізнесу у наступному відповідно до Національної програми протидії зловживанню наркотичними засобами та їх незаконному обігу на 1994-1997 роки МВС України розробило проект Концепції державної політики по контролю за наркотиками в Україні, яка була схвалена КМУ [716]. Принагідно зазначимо, що ця нормотворча практика отримала своє подовження на протязі усього періоду незалежного розвитку нашої держави і МВС України приймає в цьому процесі безпосередню участь.

В цей час до парламенту було передано новий проект законів щодо контролю за наркотиками. Цей проект повинен був допомогти урядові в його зусиллях посилити дієздатність та потужність національних підрозділів по боротьбі з розповсюдженням наркотиків, їх координацію, вдосконалити підготовку та оперативні контакти в регіоні, встановити контроль над легальним виробництвом наркотиків, відмиванням грошей, здійснити детальну розробку концепції профілактики і реабілітації. Але важкі економічні та бюджетні проблеми не дали урядові змоги інвестувати достатньо фондів для контролю за наркотиками [712, арк. 94].

Однак незважаючи на труднощі був розроблений і 15 лютого 1995 року Верховною Радою прийнятий пакет Законів України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів» і «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» та інші законодавчі акти, які стали основою національного антинаркотичного законодавства та привели чинне вітчизняне законодавство у відповідність до ратифікованих Україною конвенцій, визначивши юридичні засади наркообігу в нашій державі [717, с. 86].

У подальшому, зважаючи на значну небезпеку поширення наркоманії в державі, у грудні 2006 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів», яким визначені правові та організаційні засади державної політики щодо обігу в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, встановлений порядок державного контролю, повноваження органів виконавчої влади, права та обов'язки фізичних і юридичних осіб у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів [718]. Необхідно зазначити, що закон містить низку суттєвих позитивних змін, які відбивають рух України до лібералізації законодавства й адаптації законодавства до країн-членів Європейської спільноти.

Зважаючи на те, що в умовах економічної нестабільності виконання національної програми викликало значні труднощі, Міжнародною програмою ООН по контролю за наркотиками було прийнято рішення про надання Україні консультативної та технічної допомоги.

Відтак, наступним кроком на шляху співробітництва України з МПКН ООН став візит у жовтні 1994 року до України Виконавчого директора Міжнародної програми ООН по контролю за наркотиками Дж. Джакомеллі.

Під час його візиту та зустрічі з віце-прем'єр-міністром України, Головою Національної координаційної Ради боротьби з наркоманією при КМУ Марчуком Є.К. головну увагу було приділено питанню надання допомоги Уряду України з боку Міжнародної програми ООН по контролю за наркотиками з метою створення та зміцнення відповідних національних структур та вдосконалення заходів боротьби з незаконним обігом наркотиків в Україні.

Результатом зустрічі стало підписання Проекту Уряду України «Створення установ та вдосконалення заходів контролю в Україні» розробленого експертами України та Міжнародної програми ООН по контролю за наркотиками. Реалізація проекту розрахованого на 18 місяців, починаючи з жовтня 1994 року, була покладена з боку Уряду України – на Національну координаційну Раду боротьби з наркоманією при КМУ, з боку ООН – на Міжнародну програму ООН по контролю за наркотиками [719].

Необхідно зазначити, що реалізація передбачених в ньому заходів певною мірою сприяла інтеграції України в міжнародних організаціях, зайнятих проблемою наркоманії. Було заявлено, що Україна, як член ООН, і надалі буде підтримувати будь-які зусилля міжнародних організацій і громадських об'єднань, спрямовані на зменшення наркотичної небезпеки у світі.

Крім того, підписання такого документу між Урядом України і ЮНОДК ООН дало можливість правоохоронним органам удосконалювати вітчизняну практику боротьби з наркобізнесом, здійснити відповідну перепідготовку своїх кадрів за кордоном, створити єдину інформаційну систему з наступним

входженням її в Європейський банк даних про осіб, які займаються контрабандою наркотиків на міжнародному і міжрегіональному рівні [720].

Позитивним моментом в організації спільної діяльності з міжнародними організаціями на цьому напрямку стала участь України у Нараді керівників національних установ по забезпеченню дотримання законів щодо наркотиків (ХОНЛЕА) країн Європи, яка проводиться МПКН ООН [712, арк. 101].

Проте в загальному ситуація в країні щодо зміцнення установ, які займаються боротьбою із зловживанням наркотиками на той час змінилася мало. Значний попит на наркотики породжує їх пропозиції, які не можуть бути іншими, ніж злочинними. Злочинність, пов'язана з наркотиками, зростає. Це підтверджується тим фактом, що протягом 1989-1994 рр. кількість виявлених злочинів, пов'язаних з наркотиками, в Україні зросла більш як у 6 разів і досягла 25,3 тис. (1989 р. – 4000 випадків зареєстрованих злочинів, 1993 р. – 25229) [713, арк. 172].

Внаслідок свого географічного розташування Україна стає стратегічним пунктом обігу наркотиків, особливо, коли так званий «балканський маршрут» поширився на інші регіони – в результаті розпаду колишнього СРСР та завдяки новій політичній ситуації в Центральній Європі [712, арк. 98].

Тільки у 1993 році наркоманами та особами у стані наркотичного сп'яніння було скоєно більше 6 тис. інших кримінальних злочинів, в т.ч. 21 вбивство, 19 тяжких тілесних ушкоджень, 54 розбійних нападів, 125 пограбувань, 1300 крадіжок. Викрито 823 злочинні групи наркоділків, у яких конфісковано матеріальних цінностей на суму 2 млрд. крб. Кількість вилучених у злочинців наркотиків виросла майже у 5 разів і сягнула у 1993 році понад 28 тонн, що по цінах «чорного» ринку становить 1 млн. долл. США, але за оцінками експертів це 8-10 відсотків від тієї кількості, яка знаходиться в обігу. Кожний 15-20-й злочин, який на той час було скоєно в Україні – пов'язаний з наркотиками. По кожному третьому розкритому злочину – встановлена

причетність осіб, які займаються незаконними діями з наркотиками [713, арк. 172].

Таким чином наявні на той час оперативні та легалізовані дані дають всі підстави стверджувати, що наркоситуація в Україні набула стійку тенденцію до загострення. В першу чергу це відноситься до таких її аспектів, як активізація діяльності транснаціональних наркоугруповань по насиченню «чорного» ринку наркотиків за рахунок контрабандного везу та збуту в Україні так званих «важких» наркотиків, таких як амфетамін, метаамфетамін, «екстазі», яке відбувається на фоні небувалих темпів росту наркоманії в Україні [620, арк. 103].

Міжнародні групи, що займаються нелегальним наркобізнесом, почали активно вибудовувати свою діяльність з метою розвитку в Україні інфраструктур, які сприяли б їх ефективному функціонуванню по реалізації та транспортуванню наркотиків. Так вже у 1993 році зареєстровано 24100 випадків незаконного перевезення та торгівлі наркотиками [14, арк. 99].

Відтак, в новітню історію України боротьба з незаконним обігом наркотичних засобів стала складовою діяльності державних органів і громадських організацій, направленої на ліквідацію цього соціального зла, розповсюдження якого створює реальну загрозу здоров'ю населення і добробуту людей, негативно впливає на стан злочинності в цілому.

МВС України – це провідний орган по застосуванню національного законодавства щодо контролю за наркотиками. У зв'язку з цим на ОВС, у тому числі і міліцію як складову органів виконавчої влади було покладено низку завдань серед яких виявлення та облік осіб, які схильні до немедичного вживання наркотичних засобів, вжиття щодо них заходів виховного та медичного впливу; запобігання, розкриття та розслідування злочинів, пов'язаних з наркотичними засобами; виявлення причин та умов, які сприяють нелегальному обігу наркотиків, вжиття заходів до їх усунення [721].

Все це спонукало керівництво МВС піти на створення спеціального підрозділу міліції, головним завданням якого була б боротьба з незаконним

обігом наркотиків. Вдаючись до історичного екскурсу зазначимо, що ще у 1986 році в МВС було створено спеціальні відділи по боротьбі із зловживанням наркотиками та їх незаконним обігом [712, арк. 101].

Як ми вже зазначали, міліція грає провідну роль у виконанні законодавства по боротьбі з незаконним обігом наркотиків в Україні. Цей широкий спектр відповідальності в основному покладено на службу по боротьбі з наркотиками, яка і стала одним з підрозділів міліції, створених в 1993 році. Характеризуючи організаційну складову діяльності органів внутрішніх справ на зазначеному напрямку їх діяльності відзначимо, що до осені 1993 року функції з протидії наркозлочинності покладалися на працівників карного розшуку, а вже наприкінці жовтня Кабмін виніс рішення про створення окремого управління. Воно складалося з двох відділів: організаційно-аналітичного та практичного.

Відтак у структурі кримінальної міліції з жовтня 1993 року була створена і почала успішно працювати самостійна служба боротьби з незаконним обігом наркотиків та її підрозділи на місцях – Управління боротьби з незаконним обігом наркотиків (УБНОН) МВС України [713, арк. 174].

Через 10 років його було реорганізовано в департамент, а вже в березні 2008-го затверджено нову структуру. В ній сформовано важливі підрозділи боротьби з правопорушеннями у сфері легального обігу наркотиків та оперативних розробок міжрегіональних наркоугруповань. Кожний десятий працівник підрозділу пройшов курс навчання та стажування на базі програм ООН і Департаменту боротьби з наркобізнесом США. В подальшому, з огляду на досить актуальну проблему легального обігу наркотиків, під час реорганізації структури МВС було створено управління з легального обігу наркотиків. Створення такого підрозділу в департаменті і в обласних управліннях було своєрідною реакцією на проблеми, що виникли в державі з лікарськими отруйними засобами (наприклад, тим самим трамадолом). Після проведених протягом 2010-2011 рр. заходів з реорганізації структури МВС у

складі Департаменту кримінальної міліції діє Управління боротьби з незаконним обігом наркотиків.

Цей підрозділ своїм головним завданням поставив створення ефективної системи протидії розповсюдженню наркоманії. Тим більше, що цей вид кримінального бізнесу сприяв консолідації на цьому ґрунті злочинного середовища, посиленню його організованості та професійності, виникненню ОЗУ, в тому числі і з міжнародними зв'язками.

Його основними завданнями стала боротьба з незаконним обігом наркотиків, виявлення і викриття злочинних груп і ділків наркобізнесу, збувальників наркотичних засобів, що мають міжрегіональний і транснаціональний характер, або виходять за межі країни.

Серед головних завдань УБНОН – взаємодія з іншими службами, зацікавленими міністерствами і відомствами, громадськими організаціями, а також правоохоронними органами зарубіжних країн і міжнародними органами у вирішенні питань боротьби з наркозлочинністю [722]. Відтак виконання цих функцій здійснюється у взаємодії з іншими оперативними службами МВС, СБУ, Митним комітетом України. До речі зазначимо, що під час створення цей підрозділ мав у своєму складі всього 19 офіцерів, які займалися розслідуванням злочинів у цій сфері [712, арк. 101].

З самого початку свого заснування значні зусилля УБНОН МВС України спрямувало на те, щоб створити надійний кордон розповсюдженню наркозлочинності в державі.

Розширення ринку збуту наркотиків стимулює виникнення організованих злочинних груп наркоділків, діяльність яких глибоко законспірована, має міжрегіональний та міждержавний характер, і, за даними Інтерполу, вже досягає держав Східної Європи. Якщо у 1993 році в Україні виявлено 823 організовані злочинні угруповання наркоділків, то у 1994 р. понад 800. Враховуючи географічне положення нашої держави, наявність стабільного внутрішнього споживання, давало серйозні підстави вважати, що Україна все частіше використовувалась як міжнародний ринок збуту наркотиків.

Крім того територія країни почала використовуватися як транзитна для доставки наркотиків до Західної Європи так званим «Афганським» та «Балканським» маршрутами, про що свідчать факти переміщення через наші кордони героїну та кокаїну з В'єтнаму, Ірану та Пакистану. Підтвердженням цього стали результати операції новоствореної української спецслужби, за результатами якої у серпні 1994 року МВС України затримали колумбійських наркокур'єрів з кокаїном, спільно з МВС Росії була проведена робота по документуванню злочинної групи, яка займалася доставкою кокаїну з Панами в Росію і на Україну [713, арк. 173].

На розвиток подальшої ситуації в Україні суттєво вплинуло те, що наприкінці ХХ ст. значно посилювався потік наркотиків до СНД із країн далекого зарубіжжя (переважно з регіонів Південно-східної Азії та Західної Європи). При цьому територія СНД, як свідчить прикордонна і митна статистика, найчастіше використовується для транзитного перевезення наркотиків до Європи. У сфері незаконного обігу наркотиків почали діяти десятки злочинних співтовариств із транснаціональними зв'язками. Постачання опіуму до СНД із країн далекого зарубіжжя збільшилися за останніх 10 років у десятки тисяч разів.

За оцінками експертів СНД, чисельність наркоспоживачів у державах Співдружності найближчим часом може сягнути понад 20–25 млн., із них до 10 млн. можуть бути враженими ВІЛ-СНІД. Середньорічні темпи приросту (2000–2004 рр.) кількості наркозлочинів та споживачів наркотичних засобів, відповідно, становлять 7,1 та 7,7 % [723, с. 5, 73]. Наркобізнес набув масштабів реальної загрози національній, регіональній та глобальній безпеці ставши багатфакторною кримінальною системою, що агресивно впливає, в передусім чергу на економічне, політичне, духовне життя і генофонд країн СНД [711, с.28].

Отже, з набуттям незалежності з'явилася та стрімко розвивається одна з основних загроз розбудові нашої держави – наркобізнес, який обґрунтовано вважається найнебезпечнішим проявом сучасної організованої злочинності. В

Україні організована злочинність скористалася тим, що державні інститути перебували у процесі становлення і тому ще не мали тієї сили та досвіду з виявлення та знешкодження протиправної форми наркобізнесової діяльності та ведення боротьби з нею. Внаслідок чого наркобізнес за короткий час швидко трансформувався на транснаціональний вид злочинної діяльності [724].

На території України сформувалися потужні організовані злочинні угруповання, однією зі сфер кримінальної діяльності яких став наркобізнес, їх очільники розглядають нашу країну як привабливий ринок збуту, територію виробництва і транзиту наркотиків, а також місце відмивання коштів, отриманих від наркоторгівлі. Аналіз діяльності злочинних угруповань сферою діяльності яких є наркобізнес протягом усього періоду становлення України як незалежної держави, приводить до висновку щодо високого рівня їх організації, активної участі в комерційних структурах, поширеності зв'язків між кримінальними співтовариствами, наявності корумпованих зв'язків у владних та правоохоронних органах.

Більшість злочинних угруповань є складниками у транснаціональній організованій злочинності, що суттєво збільшує ступінь суспільної небезпеки. Розширення географії міжнаціональних зв'язків наркоманії становить загрозу національній безпеці не тільки України, а й багатьох інших країн. Поширення наркоманії в державі набуло епідемічного характеру, охопивши всю територію країни, а надто південну її частину. І, що викликає особливу тривогу суспільства, утворився кримінальний ринок наркотиків на рівні організованих злочинних угруповань.

На думку фахівців, на цей час існують чотири основні загрози, які містить незаконний обіг наркотиків в Україні. Перша – це використання території нашої країни для транзиту наркотичних речовин афганського походження до країн ЄС. Транспортують їх із Центральної Азії через Росію в Україну й далі на захід або з Туреччини через Балкани й Україну. Друга – це контрабанда кокаїну з Латинської Америки до України: як для нашого внутрішнього ринку, так і для подальшого транзиту до сусідніх держав. Третя проблема –

контрабанда синтетичних наркотиків та психотропних речовин із інших країн. І четверта – внутрішня – використання наркоділками промислового культивування маку.

Виходячи з міжнародного характеру, проблеми протидії незаконному обігу наркотиків та подолання наркоманії в державі можна вирішити лише завдяки об'єднанню спільних зусиль світової спільноти, зміцненню та розширенню співпраці у цій сфері. До цього необхідно зауважити, що до об'єднання зусиль у боротьбі з наркобізнесом і наркоманією на міждержавному рівні закликають держави і усі міжнародно-правові документи в цій області, у тому числі і Політична Декларація спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН від 10.06.1998.

Роки нелегкої боротьби з цим соціальним злом переконали працівників МВС України в тому, що успіх у цій справі можливий за умови поєднання національних та міжнародних інтересів. Тому взаємодія з правоохоронними органами та міжнародними організаціями стала одним із стратегічних напрямків діяльності органів внутрішніх справ у профілактиці наркоманії та протидії наркозлочинності протягом усього періоду незалежності України.

Зважаючи на транснаціональний характер цього виду злочинності діяльність правоохоронних органів України, серед них і спеціальних підрозділів боротьби з незаконним обігом наркотиків МВС, з самого початку була зосереджена на комплексному вирішенні проблем міжнародно-правового співробітництва у справі превенції незаконного обігу наркотичних речовин на основі тісної співпраці держав у рамках відпрацьованих правових та організаційних механізмів як на універсальному, так і на регіональному рівнях.

Визначаючи роль Міністерства внутрішніх справ України у реалізації програм міжнародної співпраці в боротьбі з незаконним обігом наркотиків, необхідно зазначити, що на нього покладено обов'язки координації проведення з відповідними службами держав ЄС спеціальних скоординованих оперативно-розшукових заходів із запобігання надходженню наркотиків на внутрішній ринок, їх транзиту територією країни.

Цей напрямок діяльності МВС є дуже важливим з огляду на те, що попри комплекс запобіжних заходів, до яких протягом усього періоду новітньої історії України, вдаються органи державної влади, рівень поширення наркоманії в країні залишається високим. Так, наприклад, за даними Міністерства внутрішніх справ України, на початок 2011 року на наркологічних обліках перебуває 152, 8 тис. осіб, у тому числі 2,4 тис. неповнолітніх, молодь віком від 14 до 17 років – 1,5 тис. осіб. У середньому на кожні 10 тис. населення припадає 33,3 споживача наркотиків (у 2005 році – 30 споживачів) [725, с. 33]. За статистичними даними на кінець 2013 року в Україні лише на офіційному обліку перебуває майже 92,5 тисячі споживачів наркотиків. Серед них – майже 540 неповнолітніх. Більше половини з усіх облікованих наркоспоживачів мають офіційно встановлений діагноз «наркоманія». Хоча реальні цифри можуть бути в рази більшими, адже наркоманія – це досить латентне явище [726].

Ситуація ускладнюється тим, що зберігається тенденція до збільшення нелегального надходження до України синтетичних наркотиків, передусім амфетамінів, територія нашої держави дедалі активніше використовується для трафіку важких наркотиків з країн Азії до Західної Європи. Міжнародні злочинні угруповання посилюють здійснення транзитного переміщення наркотичних засобів та психотропних речовин територією України. Свідченням цього є те, що протягом 2005-2009 років було ліквідовано понад 1 тис. каналів переміщення таких засобів та речовин [727, с. 202].

Формуючи універсальні механізми міжнародного співробітництва Україна водночас надає непересічного значення також регіональній співпраці в боротьбі з незаконним обігом наркотиків. На цьому шляху МВС України в особі Управління БНОН МВС України проводить послідовну політику в налагодженні міжнародних стосунків між правоохоронними органами спрямовану на недопущення контрабанди наркотиків як на територію нашої держави, так і транзитного їх переміщення через державні кордони країни.

За роки незалежності було підписано договори про співробітництво у сфері боротьби з незаконним обігом наркотиків з усіма державами СНД та 57 іншими

зарубіжними країнами. Вступ до Україна Інтерполу, також сприяв активізації міжнародного співробітництва у сфері боротьби з наркобізнесом.

Аналізуючи історико-правові засади співробітництва органів внутрішніх справ, відзначимо, що одним з перших кроків на цьому шляху стало налагодження взаємодії з відповідними правоохоронними структурами краї-учасників СНД. Підтвердженням цього є те, що зазначені форми співробітництва знайшли своє відображення у низці угод, в яких були визначені заходи щодо співробітництва у протидії незаконному наркобізнесу. Так, у вищезазначеній Угоді про взаємодію МВС незалежних держав в сфері боротьби із злочинністю, яка була підписана між МВС Азербайджан, Armenії, Білорусі, Грузії, Казахстану, Киргизстану, Молдови, РФ, Таджикистану, Туркменістану, Узбекистану, України. у м. Алма-Аті 24 квітня 1992 року одним з напрямків співробітництва визначалося співробітництво у боротьбі з незаконним обігом наркотиків та психотропних речовин [415, арк. 122-123].

Визначальним на цьому шляху стало підписання 21 жовтня 1992 року Угоди про співробітництво між міністерствами внутрішніх справ у боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів та психотропних речовин, яка містить комплекс заходів по зміцненню регіонального співробітництва стосовно правоохоронних проблем, включаючи контроль за наркотиками. Зазначена угода була підписана між МВС Азербайджану, Armenії, Білорусі, Грузії, Казахстану, Киргизстану, Молдови, РФ, Таджикистану, Туркменістану, Узбекистану, України, Естонської Республіки.

В угоді зазначалося, що сторони у відповідності із законодавством своїх держав з метою вироблення узгодженої стратегії и спільних заходів боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів та психотропних речовин, удосконалення діяльності спецпідрозділів по запобіганню та розкриттю пов'язаних з наркотиками злочинів, виконання міжнародних зобов'язань по контролю за незаконним обігом наркотиків здійснюють співробітництво у наступних формах:

- обмін оперативно-розшуковою, оперативно-довідковою і криміналістичною інформацією про: конкретні факти, події та особи, причетні до міждержавного незаконного обігу наркотиків; методах укривання та маскування, які застосовуються при транспортуванні та збуті наркотиків; нових видах наркотиків, які з'явилися у незаконному обігу наркотиків, технологіях їх виготовлення;

- проведення за запитом Сторін оперативно-пошукових заходів та процесуальних дій по справам і злочинам пов'язаних з наркотиками;

- здійснення узгоджених заходів (операцій) по перекриттю каналів незаконного переміщення наркотиків, включно проведення «контрольованих поставок»

- надання допомоги у сфері боротьби з відмиванням коштів, які одержані в результаті злочинної діяльності, пов'язаною з незаконним обігом наркотиків;

- обмін новими методами дослідження та ідентифікації наркотиків;

- створення на базі ЕКЦ МВС РФ єдиної колекції наркотиків, які знаходились у незаконному обігу для наступного її використання усіма сторонами з метою встановлення місця та часу виготовлення вилучених наркотиків, а також можливого інформування Інтерполу

- регулярний обмін передовим досвідом організації роботи, використання сучасних форм, методів і науково-технічних засобів у справі виявлення та пресечення фактів виготовлення, хищення, транспортування та збуту наркотиків;

- проведення сумісних наукових досліджень, кооперація у розробці нових зразків технічних засобів боротьби з незаконним обігом наркотиків;

Крім того Угодою передбачалося сприяння в підготовці та перепідготовці кадрів у відомчих навчальних закладах, організація стажування і підвищення кваліфікації, здійсненню прямих контактів ОВС суміжних регіонів сторін при розкритті злочинів пов'язаних з наркотиками та перекриття каналів їх транспортування.

Значення підписання цієї Угоди посилюється тим, що форми співробітництва, які були визначені нею лягли в основу всіх наступних нормативно-правових актів з питань міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ у боротьбі з наркозлочинністю.

Однак, незважаючи на прийняті заходи, протягом 1992 – 1993 рр. ситуація, що склалася в Україні з розповсюдження наркотиків, набула загрозливого характеру. Наркотизація поширилась практично на всі регіони країни. Не перекриті джерела та канали надходження наркотиків до споживачів. Росла злочинність на ґрунті наркоманії, в першу чергу організована, яка набула глибоко законспірованого, міжрегіонального та міжнародного характеру. Чітко проявляється тенденція щодо налагодження стійких зв'язків наркоділків України та країн «близького і далекого» зарубіжжя.

В цей час додатково сприяє насиченню внутрішнього ринку наркотиками і те, що Україна стала транзитною територією для їх транспортування так званим «Афганським» та «Балканським» шляхами.

Враховуючи ситуацію, що склалася, в м. Мінську 18-19 червня 1993 року відбулася нарада керівників підрозділів по боротьбі з наркобізнесом країн СНД де було відпрацьовано механізм їх взаємодії.

Одним з суттєвих досягнень підписаного за результатами наради Протоколу стало впровадження з 1 січня 1994 року в дослідну експлуатацію автоматизованої системи обробки інформації про осіб, які підозрюються в причетності до незаконного обігу наркотиків і осіб, що проходять по кримінальним справам [435, арк. 141].

Встановлення тісної взаємодія з правоохоронними органами інших країн одразу ж дало змогу провести чимало вдалих операцій із знешкодженням злочинних груп наркоділків, у тому числі з виявленням підпільних нарколабораторій. Однією з таких гучних справ стала ліквідація у 1997 р. підпільної лабораторії з виготовлення синтетичних наркотиків, яка діяла на базі Донецького інституту органічної хімії та вуглехімії. За технологією

міжнародних наркобізнесменів з Англії та Німеччини до виготовлення наркотику були залучені наші висококваліфіковані фахівці-хіміки, а також громадяни Росії та Республіки Білорусь. У злочинців було вилучено 3 млн. 700 тис. доз синтетичних наркотиків, вартість яких на «чорному» ринку на той час перевищувала 74 млн. долл. США [616, арк. 5]. У наступному 1998 р. потужні нарколабораторії були викриті у Волинській, Рівненській, Одеській областях [317, с. 89].

В той же час, характеризуючи процес становлення та розвитку міжнародного співробітництва у боротьбі з наркозлочинністю в межах СНД необхідно зазначити, що він мав немало труднощів. Так, наприклад, Міждержавною програмою спільних заходів боротьби з організованою злочинністю і іншими видами небезпечних злочинів на території держав-учасників СНД на період до 2000 року була передбачена підготовка в 4 кварталі 1996 р. проекту Угоди про співробітництво у боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин. Відповідальними виконавцями цього заходу були призначені Республіка Казахстан і Республіка Узбекистан, проте воно не було виконано [728, с. 2-3].

Крім того, в цей час за ініціативи Координаційної Ради Генеральних прокурорів держав-учасників СНД, було запроновано створення у рамках СНД постійно діючого органу – Міждержавного Центру по боротьбі з наркоманією і наркобізнесом як єдиного штабу з оперативної стратегічної протидії наркобізнесу і наркоманії, який би об'єднував і направляв зусилля держав-учасників СНД в цьому напрямі.

Ця ініціатива була зумовлена тим, що в СНД немає і єдиного штабу з оперативної стратегічної протидії наркобізнесу і наркоманії, який би об'єднував і направляв зусилля держав-учасників СНД в цьому напрямі [729, с. 17]

Ідея утворення такого Центру була підтримана практично усіма Генеральними прокурорами і Головами Рад правоохоронних органів держав-учасників СНД. З такою ж ініціативою у Виконавчий секретаріат СНД 18.05.1998 р. звернувся уряд Азербайджанської Республіки. Ця пропозиція

розглядалася на засіданні спеціального форуму по реорганізації СНД в Мінську і також знайшло підтримку.

Передбачалося, що запропонований Міждержавний Центр об'єднає сили правоохоронних і інших державних відомств, працівників охорони здоров'я, освіти, соціальної сфери, учених, громадськості, усю систему контролю за незаконним обігом наркотиків, сприятиме боротьбі з міжнародною організованою злочинністю в цілому. Крім того потрібні також універсальна законодавча база, комплексна система заходів боротьби з наркобізнесом і наркоманією, єдина програма дій з припинення і попередження цих правопорушень, медичного лікування, реабілітації і ресоціалізації наркоманів, залученню ЗМІ до антинаркотической пропаганди, налагодження міжнародної співпраці в цій області.

З урахуванням цього Секретаріатом Координаційної Ради Генеральних прокурорів держав-учасників СНД був розроблений проект Положення про Міждержавний Центр по боротьбі з наркоманією і наркобізнесом, в якому були визначені завдання, основні напрями і принципи його діяльності. Вказаний проект був розглянутий 27.10. 1998 р. і схвалений Координаційною Радою Генеральних прокурорів держав-учасників СНД і представлений на розгляд компетентних органів СНД [730]. На жаль, ця ініціатива так і не була реалізована.

Характеризуючи подальші кроки на шляху розвитку взаємодії правоохоронних органів нашої держави за цим напрямом зазначимо, що положення вказаних міжнародних конвенцій, а також рішення і рекомендації ООН стали правовою базою прийнятої главами урядів держав - учасниць СНД 30 листопада 2000 р. у Мінську Угоди про співпрацю в боротьбі з незаконним оборотом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, у якій визначені основні принципи, напрями і форми співпраці, а також компетентні органи, уповноважені на здійснення прямих контактів, встановлений порядок співпраці на підставі запитів про надання сприяння [731]. Крім того 7 жовтня 2002 р. було прийнято Концепцію про співпрацю держав - учасниць СНД у

протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та їх прекурсорів [732].

Розвиток та вдосконалення нормативно-правової бази дозволяло досягати позитивних результатів на шляху організації практичного співробітництва органів внутрішніх справ нашої держави з компетентними органами держав-учасниць СНД у протидії злочинному наркобізнесу.

Найбільш дієві стосунки в рамках співпраці з державами - учасницями СНД міліція України налагодила з відповідними спецпідрозділами Російської Федерації. У другій половині 90-х рр. минулого сторіччя для виявлення і перекриття каналів контрабандного надходження наркотиків в Україну, документування злочинних груп наркоділків, оперативно-профілактичного відпрацювання найбільш криміногенних об'єктів і територій МВС спільно із Держмиткомом, СБУ, Держкомкордоном у взаємодії з правоохоронними органами Російської Федерації, Білорусії, Молдови у прикордонних районах було започатковано проведення у спеціальної операції «Канал». Проведення зазначених операцій одразу ж продемонструвало їх ефективність. Так протягом проведення зазначеної операції протягом 1996 року (були задіяні 2400 працівників МВС, 1000 прикордонників, 750 митників, створювалося понад 300 оперативних груп) на пунктах митного контролю було затримано 180 перевізників наркотиків, викрито 30 наркокур'єрів. Взагалі в державі було виявлено понад 18 тис. злочинів, пов'язаних з наркотиками, знешкоджено 332 групи наркоділків, у злочинців вилучено 9,9 тонн наркотичних засобів [616, арк. 4-5].

Крім того свою ефективність показали заходи, які здійснюються під час проведення міжнародних операцій «Мак», «Шторм», «Океан», «Кальмар», які покликані протидіяти контрабанді наркотиків морем та втягуванню українських громадян до наркобізнесу. На нашу думку досвід проведення цих операцій слід запровадити і на кордонах з іншими європейськими суміжними державами.

Вирішенню завдань боротьби з міжнародним наркобізнесом сприяє інтегрування правоохоронних органів України з аналогічними структурами

європейських країн. Одним з перших прикладів на цьому шляху стало підписання 11 лютого 1993 р. у м. Києві Протоколу зустрічі представників МВС України та МВС Республіки Італія з питань обміну комп'ютерною інформацією про незаконні перевезення наркотичних засобів та психотропних речовин «Балканським шляхом». Його підписання дозволило у межах взаємної допомоги і міжнародного співробітництва, а також з метою створення ефективних спільних заходів у боротьбі проти розповсюдження наркотиків створити автоматизовану систему обміну комп'ютерною інформацією про незаконне транспортування наркотичних засобів та психотропних речовин «Балканським шляхом» між МВС України та МВС Республіки Італія за допомогою засобів телекомунікації [420].

Наступним прикладом може слугувати спільна Заява МВС України та МВС землі Саксонія-Анхальт про співробітництво у галузі боротьби зі злочинністю та забезпечення громадської безпеки, яка була підписана у м. Києві 30 квітня 1993 року. В ній обидві сторони, беручи до уваги, що боротьба із злочинністю неможлива без співробітництва на міжнародному рівні, враховуючи розмах міжнародної організованої злочинності, розповсюдження незаконної торгівлі наркотичними засобами і психотропними речовинами заявили про готовність до виконання заходів з обміну інформацією та досвідом роботи у галузях боротьби з міжнародною організованою злочинністю, нелегальним виробництвом та розповсюдженням наркотичних речовин та психотропних засобів [415, арк. 122-123].

Крім того протягом першої половини 90-х рр. були підписані угоди про співробітництво в галузі боротьби з незаконним обігом наркотиків з усіма країнами СНД. Протоколи цих угод із пропозицією приєднатися були надіслані до МВС Австрії, Болгарії, Польщі, Угорщини, Румунії та Словачії.

Процес зміцнення міжнародного співробітництва у значній мірі сприяв об'єднанню зусиль усіх країн світу у боротьбі з незаконним обігом наркотиків, дозволяв розробити програму спільних заходів щодо припинення розповсюдженню наркоманії [713, арк. 174].

Подовжуючи історико-правовий аналіз цього важливого напрямку діяльності органів внутрішніх справ зазначимо, що протягом 1995-2000 рр. рішучого перелому на фронті з цим найнебезпечнішим злочином так і не було досягнуто, а наркоманія в Україні за ці роки стала серйозним фактором, який негативно впливає на розвиток суспільства.

На нашу думку, одним із головних недоліків є те, що боротьба міліції з наркобізнесом, особливо в перше десятиріччя незалежності, незважаючи на певні успіхи, по суті звелася до боротьби з хворими на наркоманію. Повільно нарощувались показники щодо виявлення підпільних лабораторій з виробництва синтетичних психотропних речовин, шляхів їх транспортування, у тому числі трансконтинентальних. Рідко встановлюються особи оптових постачальників наркотиків, місця концентрації коштів, одержаних від наркобізнесу, способи їх легалізації. І наявність в Україні значної наркотичної сировинної бази створювала та створює сприятливі умови для подальшого розповсюдження зла.

Аналіз соціально-демографічної структури споживачів зілля за 1995-2000 роки підтверджує стійку тенденцію до їхнього збільшення: серед непрацюючих – у 3,3 разу, жінок – у 2,4 разу, неповнолітніх – у 2 рази, сільських жителів – у 9 разів. Про це свідчать результати роботи міліції України, наприклад, за 1997 рік. Виявлено 38 286 злочинів, пов'язаних з незаконним оборотом наркотиків, та 29 411 осіб, що їх скоїли. Серед затриманих більшу частину становить молодь у віці від 18 до 29 років. Аналіз показує, що в першу чергу це стало можливим через відсутність постійної узгодженої цілеспрямованої первинної профілактики наркоманії з боку державних органів. Є й інші тривожні факти. Все більше жінок притягається до кримінальної відповідальності за злочини, пов'язані з наркотиками. В тому ж 1997 р. таких було засуджено понад 6 тисяч. Понад 86 % з числа притягнутих до кримінальної відповідальності – безробітні. Основним заняттям цих людей є або вживання наркотиків, або проведення незаконних операцій з ними. Наркотизація населення і незаконний оборот наркотиків тягнуть за собою зростання злочинності [620, с. 90].

Протягом другого десятиріччя української незалежності МВС України продовжує послідовно реалізувати політику зміцнення та розширення міжнародного співробітництва у цій сфері, здійснює практичні кроки з недопущення контрабанди наркотиків як на територію нашої держави, так і їх транзитного переміщення.

Одним з визначальних на цьому напрямку стало зміцнення співробітництва з міжнародними організаціями, органами та спец установами системи ООН, зокрема Міжнародною програмою ООН з контролю за наркотичними засобами (UNDCP), компетентними європейськими структурами, які опікуються проблемами боротьби з наркозлочинністю.

Так, починаючи з 2003 року, згідно з домовленостями між Урядами Білорусі, України та Молдови, а також угоди між Європейською Комісією та Програмою розвитку ООН, реалізовувалась «Програма із запобігання ловживанню та боротьби з незаконним обігом наркотиків в Білорусі, Україні та Молдові (БУМАД)». Бюджет наданої технічної допомоги склав близько 11 млн. дол. США на території всіх трьох країн, зокрема, в Україні – близько 4 млн. дол. США.

Слід відзначити, що реалізацією спільної програми Європейської комісії і ООН зроблений значний внесок у боротьбу з протидією розповсюдженню наркотиків в Україні. За три роки дії програми в Україні було виявлено і конфісковано понад тонну героїну афганського походження, що є найбільшим досягненням не лише за роки існування незалежної України, але й за часи боротьби з наркотиками в Радянському Союзі.

До тогож, завдяки реалізації зазначеної Програми в Україні основний закон «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів» був доповнений відповідно до міжнародних стандартів. Правоохоронні операції були вдосконалені шляхом створення міжвідомчої бази даних із незаконного обігу наркотиків. Українські експерти створили уніфіковані методики дослідження наркотиків із метою поліпшення якості криміналістичної експертизи.

Однією з ефективних форм міжнародної співпраці у боротьбі зі злочинністю є підготовка спеціалістів. З цією метою було запроваджено навчання працівників підрозділів БНОН у США, Угорщині, Польщі, Туреччині.

Одним із пріоритетних напрямків діяльності підрозділів БНОН протягом 2000-х рр. є перекриття міжрегіональних та міжнародних каналів незаконного переміщення наркотиків. Це було зумовлено тим, що починаючи з початку 2000-х рр. XXI ст. наша держава поступово перетворюється із транзитної у наркоспоживаючу, що вимагає удосконалення способів протидії розповсюдженню наркотичних засобів, особливо «важких» їх видів [733, арк. 28].

Такий стан справ був зумовлений також тим, що політичні зміни, що відбулися у Центральноазіатському регіоні протягом 2001-2002 років, створили умови для проникнення героїну афганського походження в Україну. Територія нашої держави розглядається закордонними наркоділками із країн «Золотого півмісяця» в якості зони транзиту наркотичних засобів до нелегальних ринків країн Західної Європи, тимчасового складування наркотиків для подальшого переправлення закордон та базою для вербування наркокур'єрів, а також придбання прекурсорів, що використовуються у виробництві героїну.

На початку 2000-х рр. Афганістан виступав в якості основного постачальника героїну на ринки Азії та Європи. На цей час опіум афганського походження складає 72% від загальносвітових обсягів виробництва цієї речовини. Із урахуванням посилення охорони західного кордону Афганістану із Іраном та південного зруйнування у ході антитерористичної операції усталених каналів переправлення героїну, прогнозується, що основна частина виробленого наркотику буде контрабандно переміщуватись північною гілкою так званого «Балканського шляху» (Туреччина-Молдова-Україна-Польща), а також «Шовковим шляхом», через азійські країни СНД в Україну, Білорусь та західну частину.

Таким чином, виникла реальна загроза насичення нар коринку України дешевим та високоякісним героїном афганського походження, що створило

передумови для подальшої наркотизації населення країни, загострення криміногенної ситуації у державі, втягнення українських громадян у незаконні операції з наркотиками та прекурсорами, широкого використання території нашої держави та її громадян у незаконному транзиті наркотиків через Україну, залучення банківсько-фінансового сектору української економіки для «відмивання» (легалізації) грошей.

Вказані тенденції створюють реальну загрозу національній безпеці держави, активно впливають на міжнародний імідж України [734, арк. 88.].

Це зумовило необхідність посилення координації підрозділів УБНОН МВС України з відповідними підрозділами правоохоронних органів інших країн. Певна результативність діяльності на цьому напрямі на протязі досліджуваного періоду підтверджується результатами оперативно-службової діяльності спецпідрозділів української міліції.

Так у вересні 2000р. внаслідок проведення контрольованої поставки припинено функціонування міжнародного каналу надходження наркотиків із Центрально-Азіатського регіону до м. Запоріжжя у затриманого наркокур'єра вилучено 2,5 кг гашишу, вартість якого складала понад 100 тис. грн. [735]. Протягом 2000-х рр. була подовжена практика проведення за погодженням з МВС РФ, Республіки Білорусь та Республіки Молдова спільно з Держмитслужбою та Держкомкордоном міждержавних комплексних операцій «Канал» по перекриттю контрабандного переміщення наркотиків на україно-російській, україно-білоруській та україно-молдавській ділянках державного кордону.

Крім того спільно з спецслужбами зарубіжних країн була започаткована участь підрозділів УБНОН МВС України у міжнародних операціях «Пурпур» та «Прекурсор-2000» по недопущенню витоку у незаконний обіг прекурсорів, які використовуються для виготовлення наркотиків.

Наступним прикладом ефективної взаємодії з правоохоронними органами інших держав на цьому напрямку може слугувати операція, коли в ході реалізації оперативної інформації, отриманої Департаментом БНОН МВС

України, та у взаємодії із Федеральною службою наркоконтролю Росії на території Росії були затримані громадянки Вайдалович Р.О. та Доронцева Є.В., які доставляли наркотичний засіб – метадон з Росії до України, у результаті чого з незаконного обігу вилучено 102 гр. мета дону (за цінами «чорного ринку» майже на 25 тис. доларів США) та ліквідовано міжнародний канал поставки синтетичних наркотичних засобів [736].

З метою протидії експансії героїну афганського походження правоохоронними органами Сполучених Штатів Америки, Туреччини та Європи проводиться міжнародна операція «Стримування», до участі у якій запрошено Україну. Крім того, з урахуванням викладеного, СБУ, МВС, Держкокордоном та Держмитслужбою України було розроблено План організації оперативно-розшукових заходів з протидії контрабанді героїну афганського походження під назвою «Редут-2002», які проводились у рамках зазначеної міжнародної операції [734, арк. 89].

Особливістю проведення цих операцій на сучасному етапі є проведення оперативно-розшукових заходів з використанням методів оперативної закупки та контрольованої поставки щодо виявлення та документування злочинної діяльності угруповань наркоділків з міжрегіональними та міжнародними зв'язками, які під прикриттям комерційної діяльності займаються наркобізнесом [541, арк. 35].

Важливого значення для визначення та здійснення у період до 2010 року заходів щодо протидії поширенню наркоманії і злочинності, пов'язаної з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів мало затвердження постановою КМУ Програми реалізації державної політики у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів на 2003-2010 роки .

Необхідність її затвердження була зумовлена тим, що незважаючи на комплекс запобіжних заходів, що здійснюються органами державної влади, рівень поширення наркоманії в країні залишається високим. На кожні 10 тис.

населення в середньому 21 особа незаконно вживає наркотичні засоби та психотропні речовини.

До речі у 2005 році на обліках перебуває 126,3 тис. осіб, які незаконно вживають наркотики, серед яких 4,7 тис. – неповнолітні, однак за оцінками фахівців ці показники вищі в 10 разів. На 01.10.2005 – на обліку перебувало 141,5 тис. споживачів наркотиків [737].

Продовжують збільшуватися обсяги контрабандного надходження наркотичних засобів на територію України. Відбувається інтенсивна перебудова нелегального наркоринку висококонцентрований опій, кокаїн, героїн, синтетичні наркотичні засоби поступово витісняють традиційні для України опійну макову соломку і марихуану. Мають місце факти надходження наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів у незаконний обіг внаслідок порушення правил їх виробництва, зберігання, розподілу та торгівлі [738].

З метою належного і своєчасного виконання зазначеної Програми та у зв'язку з необхідністю вжиття скоординованих спільних заходів щодо стабілізації наркоситуації в суспільстві МВС України було затверджено План заходів щодо її виконання. Ним передбачалося здійснити низку організаційних заходів, в тому числі і за напрямом міжнародного співробітництва. Серед них – спільно з МЗС продовжити практику укладання багатосторонніх і двосторонніх угод у сфері протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів.; розширювати співробітництво з міжнародними організаціями, створеними з метою протидії поширенню наркоманії та наркобізнесу, шляхом участі у виконанні програм боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин, легалізацією (відмиванням) грошей, отриманих від діяльності, пов'язаної з наркобізнесом.

Крім того передбачалося низка заходів, які необхідно було здійснити у взаємодії з іншими органами виконавчої влади, які опікуються проблемами протидії незаконному наркобізнесу. Так у взаємодії СБУ передбачалося підтримувати на постійній основі контакти з правоохоронними органами і

спецслужбами зарубіжних країн з питань протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, брати участь у міжнародних семінарах-нарадах, конференціях; спільно з СБУ вжити заходів до формування офіцерів зв'язку з питань боротьби з організованою і наркозлочинністю при дипломатичних представництвах України за кордоном у країнах, які є постачальниками наркотичних засобів та психотропних речовин або через території яких пролягли злочинні канали перевезення наркотиків, з метою зміцнення співробітництва у сфері боротьби з наркобізнесом.; активізувати співробітництво з державами-учасницями ЄС, СНД. ГУУВМ у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів у рамках відповідних багатосторонніх і двосторонніх договорів.

Крім того спільно з СБУ передбачалося забезпечити участь України в роботі Комісії ООН з наркотичних засобів та реалізацію схвалених стратегій; вивчити систему організації та функціонування в зарубіжних країнах підрозділів боротьби з наркобізнесом і транснаціональною наркозлочинністю з метою можливого запровадження їх досвіду у вітчизняній практиці та налагодити тісну взаємодію у сфері протидії контрабанді наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів.

Також за сприяння НКР боротьби з наркоманією при КМУ передбачалося вивчати і впроваджувати зарубіжний досвід з питань запобігання поширенню наркоманії та боротьби з наркобізнесом, забезпечити участь представників України в міжнародних семінарах, наукових конференціях тощо.

Важливого значення у планах МВС відводилось взаємодії з Міністерством охорони здоров'я. Передбачалося спільно з МОЗ розширювати партнерські відносини з Об'єднаною програмою ООН/СНІД (ЮНЕЙДС) та іншими міжнародними організаціями, що працюють у сфері протидії наркоманії та СНІДУ, сприяти виконанню міжнародних програм та проектів щодо запобігання поширенню у суспільстві таких негативних явищ; Вивчити можливість залучення фінансової допомоги з боку європейських та світових

урядових і неурядових міжнародних організацій, спеціальних установ з метою створення в Україні об'єднаної бази даних «Наркобізнес».

Певні заходи були визначені і на напрямку співробітництва з компетентними європейськими структурами. Зокрема у рамках міжгалузевої співпраці з ЄС підтримати клопотання про можливе приєднання України до взаємовигідної програми PHARE стосовно інформаційних систем у сфері боротьби з наркоманією в країнах Центральної та Східної Європи та участі в роботі ЄМЦН (Лісабон) стосовно співпраці у галузі моніторингу [739].

Реалізація зазначеного плану заходів дозволило певною мірою стабілізувати ситуацію та провести у взаємодії з правоохоронними органами інших держав низки операцій, направлених на зменшення обсягів незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зниження рівня незаконного вживання наркотичних засобів і психотропних речовин.

Так, наприклад, нарощуючи результати у 2007 році в результаті співпраці з правоохоронними органами інших країн та взаємодії з прикордонниками бнонівцями перекрито 181 міждержавний канал постачання наркотичних засобів. За незаконні операції з наркотиками в Україні в місцях позбавлення волі перебувають громадяни більше ніж 20 країн світу. Серед них росіяни, білоруси, поляки, турки, угорці, німці та інші. У справі протидії розповсюдженню наркотиків департамент тісно співпрацює з правоохоронцями Польщі, Угорщини, Туреччини. Також позитивні перспективи подальшого розвитку міжнародного співробітництва пов'язані з тим, що українське законодавство дозволяє здійснювати спільно з іноземними правоохоронцями міжнародне контрольне постачання. Така схема вже досить чітко відпрацьована, свідченням чого є підсумки десятків операцій.

Крім того у 2007 році структурними підрозділами Міністерства та ОВС на місцях було здійснено ряд організаційних і практичних заходів, спрямованих на реалізацію напрямків забезпечення протидії наркозлочинності. Так з метою ефективної протидії незаконному обігу наркотиків удосконалено було

структуру Департаменту БНОН МВС та регіональних підпорядкованих підрозділів. Упродовж року проведено 14 цільових відпрацювань по лінії протидії наркозлочинності. Завдяки цим заходам за 10 місяців 2007 року з незаконного обігу вилучено 25 т наркотичних засобів на загальну суму близько 136,1 млн. грн.. Виявлено 6,8 тис. осіб, причетних до збуту наркотиків, припинено злочинну діяльність 30 організованих злочинних наркоугруповань. Виявлено 207 фактів переміщення наркотиків через державний кордон [740, арк. 15].

Наступним прикладом досить ефективної діяльності підрозділів БНОН є результати їх діяльності у 2008 році, коли завдяки скоординованим заходам із відповідними спецслужбами інших країн у протидії наркоманії вдалося втричі (до 1,6 тис.) збільшити кількість кримінальних справ, порушених за збут сильнодіяльних та отруйних лікарських засобів. Тридцять відсотків від усіх виявлених наркозлочинів – саме збут, що становить найвищий результат за роки незалежності [741].

У 2009 році однією з найбільш резонансних справ стала сумісна операція ДБНОН МВС з правоохоронними органами Туреччини та Болгарії в результаті якої було ліквідовано транснаціональне злочинне угруповання, яке налагодило транзит героїну з Ірану через Україну до Західної Європи. Маршрути перевезення партій мали пролягати через Україну, але завдяки тому, що українські правоохоронці провели на території держави низку успішних операцій по перехопленню цього наркотрафіку, їх було змінено.

Ще однією з найбільш успішних операцій українських правоохоронців на цьому напрямку яка була проведена у тому ж 2009 році стала спецоперація під кодовою назвою «Вітряк», яка була проведена у взаємодії з підрозділами по боротьбі з незаконним оборотом наркотиків Російської Федерації, Білорусі та Казахстану. Внаслідок її проведення було затримано 23 учасники міжнародного організованого злочинного угруповання, що займалося розповсюдженням тяжких наркотичних речовин як на території України, так і за її межами. Вперше в історії української міліції відбулося таке масове затримання членів одного

угруповання. У злочинців було вилучено понад 7 кг. Кокаїну, інші наркотичні засоби та психотропи, загальна вартість яких за цінами чорного ринку становила більше 6 млн. грн. [742].

Що ж до загальних тенденцій, то кількість фактів вилучення на території України наркотичних засобів та психотропних речовин іноземного походження суттєво збільшилась, при цьому українські наркокур'єри усе частіше залучаються до міжнародного наркотрафіку [743].

В сучасних умовах, усвідомлюючи небезпеку такої ситуації та виконуючи положення Конвенції ООН, Україна змінює тактику та методику боротьби з наркозлочинністю. Основними стратегічними напрямками, за якими в сучасних умовах працюють підрозділи БНОН, є встановлення каналів постачання наркотиків; викриття організованих злочинних груп та окремих осіб, які займаються збутом наркотиків та заробляють на чужому здоров'ї гроші; арешт таких осіб та покарання за незаконні операції з наркотиками; накладення арешту на майно та вилучення цінностей; взаємодія з населенням, громадськими організаціями та правоохоронними органами інших країн.

Відповідно до цього на напряму міжнародного співробітництва основними завданнями підрозділів БНОН є здійснення взаємодії у вирішенні питань протидії наркозлочинності з правоохоронними органами зарубіжних країн та міжнародними організаціями; організація боротьби з транснаціональною наркозлочинністю та виявлення і викриття організованих злочинних груп збувальників наркотичних засобів, що мають міжрегіональний та транснаціональний характер або виходять за межі держави.

Крім того підрозділи БНОН відповідно до покладених на нього завдань у межах своєї компетенції, бере участь у міжнародному співробітництві з питань організації протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та проблем поширення наркоманії.; надає допомогу представникам компетентних органів зарубіжних держав, які прибули для здійснення оперативно-розшукових та інших заходів, пов'язаних з наркозлочинністю;

У взаємодії зі СБУ, Державною митною службою України та Адміністрацією Державної прикордонної служби України підрозділи БНОН здійснюють заходи щодо припинення нелегального ввезення в Україну, вивезення з України чи транзиту через її територію наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та проводить з цього питання міждержавні операції, а також, у межах своєї компетенції, взаємодії з підрозділами кримінальної міліції (поліції) інших країн з питань розкриття злочинів, розшуку і затримання наркозлочинців [390, арк. 29-30].

Мережа учасників наркобізнесу дедалі розгалужується, розподіляються їхні ролі, вони удаються до конспірації, використовують Інтернет, залучають до своєї діяльності міжнародних автоперевізників, встановлюють кримінальні зв'язки в інших країнах, удосконалюють тактику. Щоб активно протидіяти злочинним угрупованням наркоділків із міжрегіональними та міжнародними зв'язками, Управління БНОН розробило та запровадило інформаційно-аналітичну систему, що забезпечує взаємодію територіальних підрозділів по викриттю ОЗУ з міжрегіональними та міжнародними зв'язками. Активну допомогу в організації цієї роботи надали відповідні підрозділи з Польщі, Російської Федерації, Туреччини, Білорусі та інших країн.

Водночас статистичні дані правоохоронних органів свідчать про зниження активності боротьби з організованими злочинними групами, що діють у сфері незаконного обігу наркотиків, за того, що загальна кількість виявлених злочинів означеної категорії загалом по Україні збільшилася. Спецпідрозділами Міністерства внутрішніх справ України ліквідовано організованих злочинних угруповань у сфері незаконного наркообігу: 2004 року – 43, у 2005р. – 39, у 2006р. – 39, у 2007р. задокументовано злочинну діяльність лише 30 організованих злочинних угруповань [744]. Аналіз даних оперативних підрозділів державної прикордонної служби України, отриманих у межах взаємодії від підрозділів боротьби з незаконним обігом наркотиків МВС та СБ України, свідчить про наявність стійкої тенденції до ускладнення ситуації

у сфері контрабанди й транзитного переміщення територією України наркотичних засобів.

На сучасному етапі одним з найбільш значущих кроків на цьому шляху стала підписана на початку 2011 року Угода між МВС України та Федеральною службою Російської Федерації з контролю за обігом наркотиків про співробітництво в боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та їх прекурсорів. Цей документ став правовим оформленням співпраці у зазначеному напрямі між двома країнами, що триває з часу заснування СНД. Угодою передбачено механізми обміну інформацією для проведення спільних операцій та заходів, зокрема контрольних поставок та контрольних закупівель. Крім того, нею визначено регламент початку проведення оперативно-розшукових заходів стосовно певних осіб та організацій за запитом однієї країни на території іншої [745]. Підсумовуючи значущість прийнятого документу необхідно зазначити, що Угода відкрила великі можливості для максимально швидкого прийняття рішень, необхідні погодження передбачені цим документом. Крім того Угода створює дієві правові механізми організації тіснішої взаємодії між відповідними спецпідрозділами України і Російської Федерації, які протидіють наркозлочинності.

Глибокі трансформації соціально-економічних і політико-правових умов функціонування системи МВС України, курс нашої країни на євроінтеграцію зумовлюють необхідність подальшої активізації діяльності органів виконавчої влади, серед них і Міністерства внутрішніх справ України, щодо поглиблення і розширення відносин між Україною та Європейський Союзом і НАТО, зокрема, в контексті реалізації політики загальноєвропейської безпеки та боротьби зі злочинністю.

Для створення цілісної системи боротьби з наркоманією та підвищення результативності державного управління в цій сфері у 2010 році МВС України

розроблено Концепцію реалізації державної політики у сфері протидії поширенню наркоманії, боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів на 2011-2015 роки (далі Концепція) з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду, стратегічно-цільового плану дій Євросоюзу по боротьбі з наркотиками на 2009-2012 роки та рекомендацій експертів Групи Помпиду, яка затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2010 року за №1808. Метою концепції є збереження та зміцнення здоров'я населення України, зменшення негативних соціально-економічних наслідків від уживання наркотиків за допомогою реалізації відповідних заходів на міждержавному, національному та регіональному рівнях [746]. Крім того на виконання Концепції з урахуванням пропозицій громадських організацій МВС був розроблений План заходів, який затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22 листопада 2020 року № 2140.

Одним з останніх нормативно-правових актів, які дозволяють спецпідрозділам МВС України достатньо ефективно протистояти кримінальному наркобізнесу стала Концепція створення системи моніторингу ситуації у сфері протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2011 року № 1193-р. [747]. Метою реалізації Концепції є створення та визначення засад функціонування системи моніторингу ситуації у сфері протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, з'ясування причин (факторів), що спричиняють зловживання такими засобами і речовинами, і виділення груп осіб, на які будуть спрямовані профілактичні заходи.

Аналіз досвіду міжнародного співробітництва у сфері протидії наркобізнесу свідчить про те, що реалізація програм сприяння боротьбі з контрабандою наркотиків може бути ефективнішою за умови створення на базі Міністерства внутрішніх справ України єдиного міжвідомчого банку даних про осіб, причетних до незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних

речовин та прекурсорів, відділ для якого вже створено у міністерстві, а також забезпечення спецпідрозділів органів внутрішніх справ із боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів необхідними технічними засобами контролю, що є можливим лише за фінансової, технічної та методичної допомоги з боку ЄС.

Поміж іншим, завдяки міжнародному співробітництву проводяться спільні оперативно-розшукові заходи з викриття міжнародних наркоугруповань із правоохоронцями Польщі, Угорщини, Словаччини, Німеччини, Туреччини і США та іншими. Проблема незаконного обігу наркотиків не оминула жодної країни світу, її вирішення можливе лише за умови об'єднання зусиль світового співтовариства. В цьому напрямку МВС України налагоджено співробітництво з 54 правоохоронними відомствами країн ГУАМ, СНД та країн ЄС.

Практичною складовою міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ нашої держави стало те, що кожний десятий працівник підрозділів по боротьбі з незаконним оборотом наркотиків пройшов курс навчання та стажування на базі програм ООН і Департаменту боротьби з наркобізнесом США.

Проведений комплекс заходів дозволив суттєво підвищити ефективність діяльності підрозділів БНОН на міжнародному напрямку їх діяльності. Так, упродовж 2012 року ними було задокументовано майже 33 тисячі кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків. Зокрема, органами внутрішніх справ припинено функціонування 62 підпільних нарколабораторій та 1,3 тисячі наркопритонів.

Концентрація зусиль на протидії організованим наркозлочинності дозволила направити до суду понад 30 матеріалів кримінальних проваджень щодо діяльності організованих злочинних наркоугруповань, члени яких є причетними до скоєння понад 330 злочинів.

В якості яскравого прикладу роботи підрозділів БНОН необхідно привести приклад щодо припинення міліцією спроби транзитного переміщення територією України значної партії героїну з країн азійського регіону до держав

Євросоюзу. Мова йде партію наркотику вагою понад 50 кілограмів. Працівники БНОН затримали групу зловмисників, які є іноземними громадянами.

Вартість вилученого героїну за цінами «чорного» ринку становить більше 7 мільйонів доларів США. Цієї кількості наркотику мало би вистачити на виготовлення півмільйона доз. Тож можна казати про те, що це найбільша партія героїну, вилученого правоохоронцями з незаконного обігу упродовж кількох останніх років. Необхідно додати, що посилення протидії саме в напрямку виявлення збувачів наркозасобів, особливо з міжнародними зв'язками, дало змогу вилучити з незаконного обігу значні партії синтетичних та напівсинтетичних наркозасобів – понад 23,6 кг кокаїну та більше 55 кг героїну.

На сучасному етапі зусилля МВС України зосереджені на ліквідації економічного підґрунтя для продовження наркобізнесу. Зокрема, органами внутрішніх справ протягом 2012 року було викрито майже 60 кримінальних правопорушень, пов'язаних з використанням коштів, отриманих від незаконного обігу наркотиків. У цілому по державі на майно наркозлочинців було накладено арешт на суму у 33,6 млн. гривень, вилучено такого майна на суму 7,5 млн. гривень.

По-друге, працівниками БНОН відстежується така тенденція, що останнім часом набуває значного поширення – використання українського сегменту мережі Інтернет для розповсюдження так званих «важких» наркотиків та психотропів.

Це пов'язано з тим, що сьогодні в мережі є можливість придбати різноманітні наркотичні засоби чи психотропні речовини, дізнатись про особливості їх виготовлення, а також замовити обладнання, рецепти та компоненти для їхнього виготовлення. У більшості випадків особа отримує замовлений товар через кур'єрські служби доставок вантажів.

Відтак підрозділи БНОН працюють над їх виявленням, документуванням та припиненням. Зокрема, упродовж 2012 року працівниками служби було викрито 25 таких кримінальних правопорушень.

По-третє, серед найбільш вагомих позитивних тенденцій з протидії незаконному обігу наркотиків у 2013 році слід відзначити стан справ, пов'язаних з викриттям та ліквідацією незаконних посівів нарковмісних рослин. Наприклад, якщо у 2012 році було виявлено та ліквідовано лише 1,5 млн. рослин маку та коноплі, то в 2013 році їх було знищено майже в 15 разів більше – 22,8 млн. рослин.

Крім того, слід зазначити, що посилення контролю з боку органів внутрішніх справ у сфері легального обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів дозволило упродовж 2013 року значно підвищити рівень викриття кримінальних правопорушень, пов'язаних зі збутом отруйних або сильнодіючих речовин, а також сильнодіючих лікарських засобів. Тобто в порівнянні з 2012 роком кількість задокументованих правопорушень цієї категорії збільшилася у 1,5 рази і в 2013 році склала 738 кримінальних правопорушень [726].

В той же час, незважаючи на певні позитивні тенденції необхідно констатувати і наявність проблем у співробітництві на цьому напрямку оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ. Насамперед вони викликані недостатньою інформаційною та практичною взаємодією з державами, що безпосередньо не межують із Україною.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що, виходячи із завдань, визначених Президентом України, ефективність роботи органів внутрішніх справ у цьому напрямку повинна оцінюватися не за кількістю виявлених наркозлочинів, а за адекватністю заходів щодо протидії цьому виду злочинності. Для цього керівництвом МВС визначені стратегічні напрямки діяльності. І найважливіше в цьому переліку – це встановлення міжнародних каналів надходження наркотичних засобів і психотропних речовин на територію України, зокрема синтетичних та «важких» наркотиків. У зв'язку з цим, одним із пріоритетних напрямків діяльності підрозділів БНОН повинно бути неухильне розширення взаємодії з правоохоронними органами інших країн із питань протидії міжнародній наркозлочинності. Складовою цієї

важливої ланки діяльності правоохоронних органів є посилення міжнародної співпраці в протидії нелегальній міграції. Річ у тім, що значною мірою проблему нелегального наркобізнесу не тільки для країн Заходу, але й для України створюють нелегальні мігранти. Виступаючи водночас в ролі кур'єрів і наркодилерів, вони є основою наркомережі. Підтвердженням цього є те, що за збут наркотиків в Україні відбувають покарання в місцях позбавлення волі представники 20-ти країн: Афганістану, Пакистану, Ірану, Йорданії, Нігерії, Серії, Польщі, Болгарії, Угорщини та ін.

За свідченням практичних працівників ОВС та вітчизняних науковців, з урахуванням існуючих міжнародних домовленостей, залишається нормативно неврегульованим механізм застосування спеціальних методів боротьби з наркобізнесом, насамперед організації та проведення міжнародних контрольованих поставок, здійснення спільних з правоохоронними органами іноземних держав оперативно-розшукових заходів, введення в міжнародні злочинні наркоугруповання, які діють як на території України, так і на території інших країн, працівників компетентних правоохоронних органів України та іноземних держав, створення спільних баз даних щодо міжнародних наркоділків, обміну інформацією тощо [715, с. 97]. До тогож, ураховуючи напрацювання європейських країн, маємо відмітити нагальну необхідність посилення співпраці з Європолем, зі службами протидії наркозлочинності зацікавлених країн у розробленні та реалізації практичних заходів із обміну оперативною інформацією щодо міжнародних організованих угруповань наркозлочинців, створення спільних слідчих груп, проведення навчань для працівників правоохоронних органів, які ведуть боротьбу з транснаціональним наркобізнесом.

4.3. Становлення та розвиток міжнародного співробітництва МВС України у сфері протидії тероризму, екстремізму, расизму та ксенофобії.

Загальновідомо, що тероризм, у тому числі в його трансграничних формах, — одна з найнебезпечніших форм злочинності. Тероризм, давно вийшовши за національні межі, набув міжнародного характеру. Він став ефективним знаряддям залякування і знищення в одвічній і непримиренній суперечці різних світів, що кардинально різняться власним розумінням, усвідомленням і відчуттям життя, етичними нормами, своєю культурою. На

сучасному етапі це явище перетворилося на фактор, що серйозно дестабілізує нормальний розвиток міжнародних відносин. Особливу небезпеку можуть становити терористичні зазіхання з використанням ядерних та інших засобів масового ураження.

Активна зовнішньополітична діяльність протягом всього періоду розвитку України як незалежної держави, участь у численних міжнародних заходах, серед іншого й антитерористичної спрямованості, наявність зовнішніх та внутрішніх чинників, – усе це підвищує вірогідність терористичних атак, спрямованих проти нашої держави. Безумовно, Україна визнає боротьбу з тероризмом одним із визначальних напрямів своєї державної політики, а отже бере активну участь у розробленні стратегії та механізмів забезпечення ефективної протидії терористичним проявам.

Тероризм тісно пов'язаний з насильницькою злочинністю. Його рівень і конкретні форми прояву є показником, з одного боку, суспільної моральності, а з іншого ефективності зусиль суспільства і держави щодо розв'язання найгостріших проблем, зокрема профілактики і припинення його проявів.

Значний внесок у вивчення проблеми тероризму та його правового аналізу зробили вітчизняні науковці В.Ф. Антипенко, М.П. Вавринчук, В.О. Глушков, Ю.С. Горбунов, О.М. Гончаренко, Е.О. Дідоренко, В.П. Ємельянов, В.С. Зеленецький, Р.М. Короткий, О.В. Копан, В.А. Ліпкан, О.О. Лов'як, І.В. Можейко, В.Л. Ординський, В.П. Столбовий, В.О. Шамрай та інші.

Враховуючи небезпечність окремих проявів тероризму та екстремізму для України на сучасному етапі її розвитку, а також рівень науково-теоретичної розробленості всіх аспектів цієї проблеми та потреб практики, метою підрозділу вважаємо аналіз становлення та розвитку міжнародного співробітництва МВС України у сфері протидії тероризму та екстремізму на сучасному етапі державотворення.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що на тлі численних сучасних викликів безпеці України як молодій незалежній держави боротьба з міжнародним тероризмом та екстремізмом набуває пріоритетного значення і

ефективність її вимагає вжиття відповідних більш активних заходів на міжнародному, регіональному та національному рівнях.

Розпочинаючи безпосереднє висвітлення проблеми, зазначимо, що процес становлення міжнародного співробітництва у протидії тероризму, формування його основних принципів і норм має певні історичні етапи. Перші багатобічні зусилля держав у цьому напрямку сягають кінця 20-х – другої половини 30-х років минулого сторіччя. Під час проведення міжнародних конференцій із уніфікації кримінального законодавства міжнародній спільноті вдалося сформулювати й прийняти (у формі рекомендацій державам-учасникам) визначення тероризму, яким розуміли застосування будь - яких засобів, здатних тероризувати населення, з метою знищення всякої соціальної організації.

На міжнародних конференціях відбувалася також робота над створенням механізмів, які дозволяли би здійснювати кримінальне переслідування терористів за межами національних кордонів. Наслідком цієї діяльності є те, що сьогодні у світовому співтоваристві сформувалося визнання об'єктивної необхідності підкріплення заходів, прийнятих на національному рівні, розробленням відповідних міжнародно-правових норм.

Новим етапом міжнародного співробітництва держав у цій сфері стало завершення у 1937 році розроблення під егідою Ліги Націй Конвенції про попередження тероризму й покарання за нього, а також Конвенції про створення міжнародного кримінального суду. Попри те, що обидві конвенції так і не набули чинності, багато їхніх положень лягли в основу становлення таких дієвих принципів і норм міжнародного співробітництва у боротьбі з тероризмом як неминучість покарання злочинців, універсальна юрисдикція, зобов'язання видавати ймовірних злочинців або переслідувати їх у кримінально-процесуальному порядку, положення про взаємний обмін відповідною інформацією тощо.

Сучасні параметри міжнародного співробітництва держав у боротьбі з тероризмом переважним чином сформувалися в післявоєнний період. У 1977

р. було прийнято Європейську Конвенцію про боротьбу з тероризмом [748]. Також можна назвати значну кількість резолюцій, прийнятих Генеральною Асамблеєю ООН. Серед них Декларація Генеральної Асамблеї ООН 1994 р. про заходи для ліквідації міжнародного тероризму і Декларація Генеральної Асамблеї ООН 1996 р., що доповнює Декларацію 1994 р. Ізпоміж останніх документів можна назвати Міжнародну Конвенцію про боротьбу з бомбовим тероризмом, прийняту резолюцією 52/164 Генеральної Асамблеї ООН від 16 грудня 1997 року [749]. Із набуттям чинності цією Конвенцією пакет міжнародно-правових актів, спрямованих на боротьбу з тероризмом, налічує 14 універсальних і регіональних договорів.

До речі зазначимо, що деідеологізація міжнародних відносин наприкінці 80-х рр. XX ст., помітно відбилася на діяльності України як члена ООН, її соціально-правових органів у пошуку рішення важливих глобальних соціальних проблем, в тому числі і таких як боротьба з міжнародним тероризмом [750, арк. 197-198].

З'ясування історичних витоків тероризму, його сутнісних характеристик, соціально-деструктивного змісту, тенденцій розвитку і розробки заходів з попередження для науковців, які займаються цією проблематикою давно вже не є чимось новим. Проте для нашої держави ці питання повною мірою постали після набуття незалежності, коли в політичних та соціально-економічних відносинах відбулися корінні зміни і Україна стала повноцінним суб'єктом міжнародних відносин.

У незалежній Україні процес інституалізації боротьби з тероризмом розпочався з середини 90-х років минулого століття. Так, 15 березня 1996 року відбулася нарада за участю керівників силових структур країни, присвячена питанням боротьби з тероризмом. Тоді ж керівництво держави дійшло висновку щодо необхідності створення в Україні єдиного антитерористичного центру, метою якого є координація діяльності як спеціальних підрозділів Служби безпеки України, так і підрозділів інших силових міністерств. Наприкінці липня 1996 року ці зусилля набули більш чітких обрисів. Так, на

засіданні Ради національної безпеки України було ухвалене рішення відносно розроблення документів про створення антитерористичного центру в Україні.

На виконання цього рішення, для організації та проведення антитерористичних операцій і координації діяльності суб'єктів, які ведуть боротьбу з тероризмом чи є залучуваними до антитерористичних операцій, згідно з Указом Президента України 11 грудня 1998 року було створено Антитерористичний центр при СБ України [751] та у наступному Указом Президента України і від 14 квітня 1999 року № 379/99 затверджено Положення про Антитерористичний центр та його координаційні групи при регіональних органах Служби Безпеки України» [752].

Координаційні групи Антитерористичного центру та його координаційні групи при регіональних органах Служби Безпеки України визначають конкретні терористичні загрози у регіонах, сили та засоби, які можуть бути задіяні в антитерористичних заходах.

У державному бюджеті України на 1999 рік за функціональною класифікацією вже було передбачено відповідне фінансування цього підрозділу, що становило 11 млн. грн.

Економічна, соціальна та політична криза, яка на той час охопила Україну, неминуче позначилася на погіршенні криміногенної обстановки та розширенні терористичної діяльності. Підтвердженням того, що проблема тероризму вже на той час набула для українського суспільства достатньої актуальності, став інцидент, який стався у липні 1996 року, коли вибуховий прилад спрацював на шляху кортежу тодішнього прем'єр-міністра Павла Лазаренка, що офіційно визначений як невдалий замах на нього.

Про рівень зростаючої загрози свідчить те, що за даними СБУ, тільки впродовж 1996-1997 рр. в Україні було скоєно понад 560 злочинів терористичного характеру, внаслідок чого 90 осіб (із них 15 представників владних структур) загинуло. Оперативна обстановка характеризується зростанням активності міжнародних терористичних організацій, насамперед із країн Близького Сходу («Хезболах», «Абу Ніджалъ», «Хамас», «Брати-

мусульмани»), які прагнуть використовувати територію України для транзиту своїх бойовиків до країн Західної Європи, а також для підготовки акцій проти послів та представників іноземних держав в Україні, насамперед із США та Ізраїлю [753].

Аналіз архівної та джерельної бази свідчить про те, що особливо гостро проблема протидії проявам тероризму постала наприкінці 90-хх рр. минулого сторіччя. Так у 1999 році під час президентської кампанії в кандидата Наталію Вітренко було кинута дві гранати РГД-5. На щастя, ніхто не загинув, але постраждали 45 осіб. Убивство народного депутата В. Гетьмана, низка терористичних актів проти відомих політиків, бізнесменів, журналістів змусили з повною серйозністю говорити про проблему тероризму та екстремізму в Україні.

Вже на той час співробітники МВС, іноді ризикуючи своїм життям, запобігали конкретними проявам тероризму на території нашої держави. Так, 30 вересня 1999 року о 15.00 годині на ст. Керч при відпрацюванні пасажирського потяга сполученням «Москва-Керч» до старшини міліції Прилуцького В.В., міліціонера патрульно-постової служби, від провідників вагону № 7 надійшло повідомлення про те, що в купе №5 на столі виявлено картонний ящик з таймером та раді передаючими пристроями, прикріпленими до боковин ящика. Враховуючи те, що виявлений предмет нагадував вибуховий пристрій, а біля нього знаходилася велика кількість пасажирів, старшина міліції Прилуцький В.В., попередньо забезпечивши безпеку пасажирів, самостійно через неробочий тамбур вагону виніс даний пристрій за межі станції в безпечне місце. Де пізніше він був знищений фахівцями підрозділу міністерства з надзвичайних ситуацій м. Керчі. За цей мужній вчинок старшина міліції Прилуцький В.В був нагороджений відзнакою МВС України «Хрест Слави» [754].

Крім того на протязі 1999 року вибухотехнічними підрозділами науково-дослідних експертно-криміналістичних центрів, разом з іншими підрозділами ОВС України проведена певна робота щодо попередження, розслідування та

розкриття злочинів, скоєних із застосуванням вибухових пристроїв і речовин. Активна участь спеціалістів в операціях «Вибухівка» сприяла вилученню з незаконного обігу 1229 кілограм вибухових речовин.

Посилилася робота щодо попередження вибухів. Під час підготовки та проведення масових заходів було здійснено понад 2900 профілактичних оглядів об'єктів. Так, 16.10.1999 року в м. Чернівці спеціалістами-вибухотехніками попереджено навмисний вибух газу в п'ятиповерховому житловому будинку. Завдяки вжитим у 1999 році не допущено збитків від можливих вибухів на суму більш ніж 3 млн. 200 тис. грн. [755].

Не менш загрозливою оставалася обстановка і на початку 2000-х рр.. Так тільки за результатами роботи Управління по попередженню і припиненню терористичних і екстремістських проявів Управління СБ України в Донецькій області за 10 місяців 2000 року були встановлені 6 авторів і виконавців анонімних матеріалів, що містили загрози терористичного характеру. З метою недопущення фактів незаконної участі громадян України в озброєних конфліктах інших держав в 2000 році здобуті дані про плани 62 осіб виїхати за межі України для реалізації подібних протиправних намірів, з них 46 чоловік було профілактивовано [756, арк. 47].

Наступний ескалація терористичної загрози відбулася протягом 2001 року. Це було обумовлено тим, що розвиток подій навколо антитерористичної операції США та їх союзників засвідчить про початок застосування мусульманськими екстремістами на території західних країн елементів бактеріологічної зброї. Україна, як держава, що підтримала антитерористичну операцію, отримала цілком ймовірну можливість стати об'єктом бактеріологічних атак. Одним із способів поширення носіїв небезпечних захворювань (епідемії) стали поштові відправлення, як це мало місце в США та ряді країн Західної Європи.

В цей час і в Україні значно поширилися випадки виявлення у поштових відправленнях невідомих речовин. Було зареєстровано майже 90 фактів вилучення підозрілого порошку. Не менш загрозливим явищем стали анонімні

повідомлення про загрозу вибухом. В той же час розкриття таких злочинів було вкрай незадовільним і ледве сягало 9 відсотків.

З огляду на це з метою своєчасного реагування на факти виявлення поштових відправлень з невідомими речовинами, анонімні повідомлення про загрозу вибуху, розшуку, затримання і притягнення до відповідальності винних осіб у МВС України була створена робоча група до складу якої були залучені працівники ГУКР, ДНДЕКЦ, ВД, УТСМ, ГУБОЗ, ГСУ, УОІ.

Основними завданнями цієї групи стали контроль за організацією та здійсненням ОВС практичних заходів щодо розслідування по фактах виявлення невідомих речовин та анонімних повідомлень про загрозу вибуху, встановлення та затримання підозрюваних осіб; напрацювання тактики та методики розслідування кримінальних справ порушених за фактами виявлення невідомих речовин та анонімних повідомлень про загрозу вибуху, встановлення та затримання підозрюваних осіб [757].

Крім того, на початку 2001 року, аналіз оперативної обстановки, що складається в окремих регіонах держави, засвідчив про ескалацію екстремізму, активізацію протиправної діяльності окремих груп молоді, котрі намагалися створити непередбачені законодавством воєнізовані формування всередині країни., розпалюють антисемітські настрої. На цьому ґрунті 13 квітня 2001 року було побито вікна Київської Центральної синагоги та окремих громадян єврейської національності, які проводили в ній культові заходи [758, арк. 18].

Усвідомлюючи непересічну суспільну небезпечність тероризму для становлення та розвитку незалежної держави, Верховна рада України 20 березня 2003 року ухвалила Закон України «Про боротьбу з тероризмом». Цей Закон визначив правові та організаційні засади боротьби з цим небезпечним явищем, повноваження і обов'язки органів виконавчої влади, об'єднань громадян і організацій, посадових осіб та окремих громадян у цій сфері, порядок координації їх діяльності, гарантії правового і соціального захисту громадян у зв'язку з участю в боротьбі з тероризмом [759].

Прийняття зазначеного закону значно розширило можливості антитерористичної діяльності міліції України. При цьому необхідно зазначити, що у зв'язку з загостренням й глобалізацією останніми роками проблем тероризму значно зросли вагомість та терміновість правоохоронних завдань, віднесених до компетенції ОВС, та тих, що спрямовуються до них. Поряд з вимогами проведення конкретних заходів щодо запобігання, виявлення та припинення злочинів, вчинених з терористичною метою, розслідування яких віднесено законодавством України до компетенції ОВС, забезпечення охорони громадського порядку, захисту об'єктів, навчань, нарад, удосконалення нормативно-правової бази, фінансування збільшуються обсяги листування з цих питань з СБУ, МЗС, іншими міністерствами та центральними органами виконавчої влади України, іноземними державами, впливовими міжнародними організаціями тощо.

У той же час відсутність на той час в МВС окремої структури, що безпосередньо організовувала б й контролювала діяльність всіх органів і підрозділів внутрішніх справ з цього надто важливого питання, призводило нерідко до дублювання функцій галузевих служб, відволікання для розгляду та виконання невластивих їм завдань, порушення термінів виконання доручень і т. інш.

З метою своєчасного і якісного виконання вимог законодавства України, доручень Президента України та КМУ, Указів, згідно з якими в нашій державі була затверджена Спеціальна програма антитерористичних заходів, створені і діють антикризовий центр, антитерористичний центр при СБУ, відомчі координаційні комісії, до складу яких входить і керівництво МВС України керівництвом міністерства у травні 2003 року було прийнято рішення створити в МВС України Центр з моніторингу діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ щодо запобігання, виявлення та припинення злочинів, вчинених з терористичною. На Центр було покладено такі завдання:

- у межах компетенції МВС вироблення і здійснення скоординованих заходів щодо запобігання терористичним актам та проявам на території України чи проти її інтересів;

- організація тісної взаємодії з АТЦ при СБУ, іншими правоохоронними органами з питань боротьби з тероризмом;

- організація збору, систематизація та аналіз оперативної інформації щодо можливих терористичних актів та осіб, причетних до терористичних й екстремістських організацій.

Крім того передбачалося за рахунок перерозподілу існуючої штатної чисельності апарату МВСУ створити робочий орган з безпосереднім підпорядкуванням його керівництву Центру, на який покласти завдання щодо збору, узагальнення і оцінки інформації про терористичні наміри і прояви, вивчення досвіду правоохоронних органів іноземних держав, підготовку рекомендацій щодо подальшого вдосконалення діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ; розробки концептуальних засад вдосконалення діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ із запобігання терористичним проявам та їх припинення; внесення керівництву Міністерства пропозицій щодо організації діяльності структурних підрозділів, органів і підрозділів внутрішніх справ з протидії тероризму; контролю за виконанням Спеціальної програми антитерористичних заходів, затвердженої Указом Президента України від 3 лютого 2003 року №66, покладених на органи і підрозділи внутрішніх справ; організації, спільно з АТЦ при СБУ, міжвідомчої фахової підготовки особового складу спецпідрозділів по боротьбі з тероризмом та підготовки ц проведення командно-штабних навчань, тренувань у рамках антитерористичної операції «Бумеранг».

Також було прийнято рішення обов'язково включити до Положень про структурні підрозділи Міністерства та функціональних обов'язків працівників завдання з організації роботи по протидії терористичним проявам (блоку кримінальної міліції та БОЗ, блоку міліції громадської безпеки, Головного штабу, ДКР, ДСБЕЗ, ДБНОН та ін.) [760].

Всі ці заходи суттєвим чином поліпшили стан організаційної діяльності структурних підрозділів МВС та їх взаємодію з іншими органами державної влади у питаннях протидії тероризму та екстремізму на території нашої держави. Так, починаючи з 2004 року на виконання вимог Закону України «Про боротьбу з тероризмом» та вдосконалення тактики дій залучених сил та засобів ОВС було запроваджено участь органів та підрозділів внутрішніх справ у командно-штабних, тактико-спеціальних навчаннях та тренуваннях з протидії можливим терористичним проявам на вразливих у терористичному відношенні об'єктах відповідно до Плану-графіка проведення командно-штабних і тактико-спеціальних навчань АТЦ при СБУ [761].

До того ж у період активізації діяльності міжнародних терористичних та екстремістських організацій, надходження інформації про ймовірність учинення терористичних актів, насамперед у районах розташування іноземних дипломатичних представництв і консульських установ була запроваджена практика створення відповідного оперативного штабу. Такий штаб, наприклад, було створено у березні 2004 року. Він був створений з метою стеження за оперативною обстановкою, координації антитерористичних дій органів і підрозділів внутрішніх справ, організації взаємодії зі Службою Безпеки, МЗС, іншими зацікавленими міністерствами і відомствами; виконання вимог Спеціальної програми антитерористичних заходів, яку затверджено Указом Президента України від 3 лютого 2003 року №3/2003, доручення Президента України від 9 лютого 2004 року №7/2004 [762].

Відповідним чином такі системні заходи позитивно впливали і на покращання взаємодії за цим напрямком оперативно-службової діяльності з компетентними органами інших держав.

Характеризуючи сучасний стан законодавчого забезпечення протидії тероризму і екстремізму в Україні, необхідно зазначити, що воно, передусім, спрямоване на імплементацію в національне законодавство положень міжнародних Конвенцій та резолюцій Ради Безпеки ООН, створення нормативної бази щодо протидії фінансуванню терористичної діяльності. Відзначимо,

що міцною базою для подальшого зміцнення антитерористичного потенціалу нашої держави є те, що на цей час Україна стала стороною всіх універсальних антитерористичних міжнародних договорів, серед іншого й у сфері запобігання фінансуванню тероризму. До того ж, Антитерористичний центр при СБУ активно співпрацює з міжнародними організаціями, зокрема Контртерористичним комітетом (КТК) і Управлінням із наркотиків та злочинності (УНЗ) ООН, контртерористичною мережею ОБСЄ, Комітетом експертів Ради Європи з питань боротьби з тероризмом (CODEXTER).

Відзначимо, що в умовах трансформації та формування демократичного суспільства загроза тих чи інших проявів тероризму та екстремізму стала повсякденною реальністю сучасного життя. Підтвердженням цього є динаміка проявів злочинів терористичного характеру в Україні, яка за останні роки має такий вигляд: 2008 р. – 159; 2009 р. – 179; 2010 р. – 252.

Одним із основних витоків поширення тероризму на території України є міжетнічні конфлікти, які спричиняють не тільки підвищення соціальної напруженості в суспільстві, а й провокують розкол України (проблемними регіонами в цьому плані є Закарпаття та Крим). На сьогодні в Україні, за різними даними, мешкають представники більше ніж 150 різних націй, народностей та етносів. На жаль, в Україні останніми роками на загальнодержавному рівні не тільки не здійснюються реальні кроки для налагодження міжетнічного спілкування та взаємодії, а навпаки – приймаються та впроваджуються рішення, які провокують розв'язання міжетнічних конфліктів (насамперед, ідеться про мовні питання). Протистояння між етносами посилюється і через поширення окремими політичними силами міфу про територіальну неоднорідність України та можливе (а в заявах окремих політичних сил і необхідне) розокремлення України (щонайменше на дві частини – Захід та Схід). Другою причиною є релігійні конфлікти, в основі яких значна різниця між віросповіданням представників різних регіонів України.

Також необхідно зазначити, що в кризових суспільствах особливого розповсюдження набувають нетрадиційні релігії та секти. Саме до такого типу

суспільства зараз належить Україна. На цей час кількість прибічників тих чи інших нетрадиційних релігій і сект становить приблизно 10% від загальної кількості вірян в Україні. Враховуючи достатню активність прихильників нетрадиційних релігій та сект, а також їх агресивність, можна говорити про реальну загрозу для мирного розвитку українського суспільства.

Третьою причиною є міжкланові конфлікти, які набули значного загострення саме зараз, у період перманентної політичної кризи в Україні. Зважаючи на те, що політичний шантаж уже став комунікативною нормою українського політикуму, поширення міжкланових конфліктів може доволі скоро призвести до терористичних актів. На додаток, починаючи з середини 90-х рр. минулого століття, значного поширення набув кримінальний тероризм злочинних формувань, тобто скоєння терористичних актів організованими та іншими злочинними групами для залякування чи знищення конкурентів, для впливу на державну владу з тим, щоб домогтися найкращих умов для своєї злочинної діяльності (вбивства відомих в Україні бізнесменів А. Табачника в Одесі, В. Щербаня, президента компанії «Данко» Момота в Донецьку, російського бізнесмена М. Курочкіна в Києві тощо).

Ще однією з причин вважаємо конфлікти, що виникають в українському суспільстві, виходячи з можливості вступу України до НАТО. Річ у тім, що більшість терористичних актів, які відбуваються у світі, – це прояви негативного ставлення до міжнародної політики США. Тому активізація підготовки до вступу України до НАТО, де провідну роль відіграють США, може призвести до виникнення терористичних актів проти політики США на території України, як це вже трапилося в Лондоні після початку війни проти Іраку [763].

Ми вже зазначали, що, згідно з національним законодавством провідним органом у загальнодержавній системі антитерористичної діяльності є Служба безпеки України. Органи внутрішніх справ, реалізуючи свої повноваження, надають Антитерористичному центру при СБУ необхідні сили і засоби, забезпечуючи їх ефективне використання в ході практичних операцій.

У напрямі подальшого вдосконалення механізму обміну інформаційними і аналітичними матеріалами з проблем боротьби з тероризмом між територіальними підрозділами міністерств та інших органів виконавчої влади, своєчасного аналізу і прогнозування оперативної обстановки в регіонах, і відпрацювання адекватних заходів протидії в регіонах держави важливого значення має діяльність регіональних Координаційних груп антитерористичного Центру [764].

Особливого значення в цьому контексті набуває міжнародна співпраця правоохоронних органів України з відповідними правоохоронними органами країн-учасниць СНД та європейськими правоохоронними інституціями в цьому напрямку антитерористичної діяльності, протидії расизму та ксенофобії.

Необхідно зазначити, що на пострадянських теренах сформувалася певна система взаємодії правоохоронних органів країн-учасниць СНД у сфері боротьби з міжнародним тероризмом та екстремізмом. Компетенцію органів внутрішніх справ держав-учасників СНД у сфері протидії тероризму і екстремізму визначено у відповідних національних нормативно-правових актах, якими безпосередньо регламентовано міру участі правоохоронних органів в протидії цим погрозам. Взаємодія органів внутрішніх справ держав-учасників СНД у сфері протидії тероризму та екстремізму в сучасних умовах набула характеру міжвідомчої допомоги, що надається на основі як міжнародно-правових угод, так і внутрішньодержавних нормативно-правових актів, у яких визначені завдання, напрями, форми і методи такої співпраці.

Зазначимо, що Україна є активним учасником процесів створення правового простору для співпраці правоохоронних органів держав-учасниць СНД у сфері протидії погрозам тероризму і екстремізму. Цей процес пройшов певні етапи.

Необхідно зазначити, що ще в січні 1996 року під час саміту Ради глав країн і урядів СНД було підписано угоду про розроблення концепції запобігання збройним конфліктам та розповсюдженню тероризму на території країн СНД. «Усі учасники Співдружності готові об'єднатися й діяти спільно

проти терористів» – вказував тодішній Президент Росії Борис Єльцин. Однак широкому загалу про спільні дії та їх наслідки мало що відомо [765].

Наступний крок було зроблено наприкінці 1998 року, коли на черговому засіданні Ради міністрів закордонних справ держав-учасників СНД було заплановано розглянути проекти Договору про співпрацю держав-учасників СНД в боротьбі з тероризмом і Перелік статистичних показників результатів роботи по боротьбі з організованою злочинністю на територіях держав-учасників СНД з тим, щоб їх схвалити і рекомендувати для підписання на засідання рада глави уряд держава-учасник СНД. Крім того проекти вказаних документів були погоджені на зустрічі експертів країн Співдружність 7-9 жовтня 1998 року [766, арк. 20].

Необхідно акцентувати, що наприкінці 90-х рр. минулого століття проблеми боротьби з міжнародним тероризмом стали настільки актуальними, що їм була присвячена значна частина часу в роботі Стамбульського саміту ОБСЄ і Московської зустрічі глав держав СНД.

Відтак стало очевидно, що світовій спільноті необхідно вживати активні заходи, спрямовані на боротьбу з тероризмом як на національному, так на регіональному і міжнародному рівнях. В зв'язку з цим виникла необхідність пошуку ефективних форм і методів контртерористичної боротьби, які б поєднували зусилля, що додаються окремими державами і групами держав, об'єднаних спільною метою [777].

Виходячи з цього Радою глав держав СНД, в контексті рішень Стамбульського (1999 р.) саміту ОБСЄ, було на початку 2000 року було прийнято рішення щодо того, щоб Радам безпеки держав-учасників Співдружності спільно з Радою керівників органів безпеки і спецслужб, Радою міністрів внутрішніх справ і Радою міністрів оборони держав-учасників Співдружності розробити цільову програму боротьби з міжнародним тероризмом і екстремізмом, передбачивши, у тому числі, створення міжнародного антитерористичного центру [778, с. 79].

З-поміж основних документів Співдружності, якими відповідно до цього було урегульовано питання міждержавних відносин у сфері протидії тероризму і екстремістській діяльності, можна відзначити такі нормативні акти: Статут СНД, затверджений Рішенням Ради глав держав СНД від 22 січня 1993 р.; Угода про співпрацю держав - учасників СНД у боротьбі із злочинністю від 25 листопада 1998 р.; Договір про співпрацю держав - учасників СНД в боротьбі з тероризмом від 4 червня 1999 р.; Рішення Ради глав держав СНД про Антитерористичний центр держав - учасників СНД від 1 грудня 2000 р.; Протокол про затвердження Положення про порядок організації і проведення спільних антитерористичних заходів від 7 жовтня 2002 р.; Концепція співпраці держав - учасників СНД у боротьбі з тероризмом і іншими насильницькими проявами екстремізму від 26 серпня 2005 р.

Однак, необхідно зазначити, що Україна на той ж час не приєдналася до Договору про співпрацю держав - учасників СНД в боротьбі з тероризмом від 4 червня 1999 р. Лише у вересні 2013 року Президент України подав у ВР законопроект № 0043 яким пропонується приєднатися до Договору про співпрацю держав-учасників СНД в боротьбі з тероризмом підписаного 4 червня 1999 року. Відзначимо, що в Законі про приєднання до Договору планується зробити застереження щодо незастосування Україною положень Договору, якими визначаються підстави і умови напряду спеціальних антитерористичних формувань для надання практичної допомоги в боротьбі з тероризмом [779]. Приєднання України до зазначеного договору, на нашу думку, сприяло б створенню дієвого механізму співпраці правоохоронних органів держав-учасників СНД.

Важливу роль у сфері протидії тероризму і екстремізму відіграли прийняті та реалізовані, поміж іншим і Україною, Програми держав - учасників СНД по боротьбі з міжнародним тероризмом і іншими проявами екстремізму. Наразі в дію вступила прийнята 25 жовтня 2013 року Програма співпраці держав - учасників СНД у боротьбі з тероризмом та іншими насильницькими проявами екстремізму на 2014-2016 рр.

Важливою подією на шляху боротьби з тероризмом на теренах СНД стало засідання Ради міністрів внутрішніх справ країн СНД, створеної 19 січня 1999 року рішенням Ради Глав держав Співдружності. Зустріч «силових» міністрів СНД відбулася 5-8 вересня 2000 року в Киргизстані в Чолпон-Аті, де міністри домовилися про зміцнення співпраці у боротьбі з тероризмом. Ця зустріч проходила під знаком пошуку найефективніших спільних рішень у боротьбі з тероризмом. Отже, Україна як складова СНД ще раз логічно закріпилася у відповідній лакупі. Одним із конкретних кроків, здійснений у результаті зустрічі, стала Угода про співпрацю міністерств внутрішніх справ країн СНД. У документі йшлося про обмін інформацією про підготовлювані теракти, вжиття узгоджених заходів щодо припинення діяльності терористичних груп, спільні навчання підрозділів.

Водночас необхідно зазначити, що відповідні рішення щодо приєднання України до цієї спільної антитерористичної діяльності були підписані Україною «із застереженнями», які стосувалися, зокрема, рішення за Програмою держав-учасниць СНД щодо боротьби з міжнародним тероризмом та іншими виявами екстремізму на період до 2003 року, а також рішення про створення Антитерористичного центру держав-учасниць СНД.

Необхідність активізації відповідних структур країн-членів СНД, серед іншого і України, у напрямі боротьби з тероризмом нині можна розглядати в контексті конфліктів, які відбуваються на цей час в країнах СНД. Наочним прикладом того, яку загрозу становить тероризм, є терористична атака, здійснена на станціях метро в Москві 29 березня 2010 року, в результаті якої загинув і громадянин України. Терористичні акти в московському метро є грізною пересторогою і вимагають від правоохоронних органів наступу на тероризм єдиним силовим антитерористичним фронтом.

В сучасних умовах питаннями координації взаємодії компетентних органів держав - учасників СНД у боротьбі з тероризмом та іншими проявами екстремізму безпосередньо займається Антитерористичний центр (АТЦ) СНД [780].

Вдаючись до історичного екскурсу зазначимо, що рішення про розробку цільової програми боротьби з міжнародним тероризмом і екстремізмом і створення міжнародного антитерористичного центру було прийнято на засіданні Ради глав держав СНД від 25 січня 2000 року [778, с. 75].

На його виконання АТЦ СНД був створений рішенням Ради глав держав-учасників СНД від 21 червня 2000 року. Першого грудня 2000 року Рішенням глав держав-учасників СНД затверджено Положення про Антитерористичний Центр СНД, встановлено чисельність співробітників і фінансове забезпечення діяльності [780].

Загальне керівництво роботою АТЦ здійснює Рада керівників органів безпеки (РКОБ). У своїй роботі АТЦ взаємодіє з іншими координаційними органами, створеними в рамках СНД: Радою міністрів внутрішніх справ (РМВС), Бюро по координації боротьби з організованою злочинністю та іншими небезпечними видами злочинів на території держав - учасників СНД (БКБОЗ), Радою міністрів оборони (РМО), Радою командувачів пограничними військами (РКПВ), Координаційною радою генеральних прокурорів та їх робочими органами. Одним із позитивних здобутків діяльності АТЦ стало створення спеціального банку даних, в якому формуються інформаційні масиви відносно осіб, оголошених у міжнародний розшук, підозрюваних у причетності до здійснення актів тероризму, в фінансуванні терористичних і екстремістських організацій.

Першочергове значення для визначення головних напрямів міждержавної співпраці органів внутрішніх справ України з відповідними структурами країн-учасниць СНД у сфері протидії тероризму і екстремізму має діяльність у рамках Ради міністрів внутрішніх справ. Заходи рекомендаційного характеру, ухвалювані на її засіданнях, сприяють тому, що органи внутрішніх справ України, як і інших держав - учасників СНД, ефективно використовують наявний потенціал взаємодії під час розв'язання завдань боротьби з проявами тероризму й екстремізму.

Варто відзначити, що особливу роль у цьому процесі має Бюро із координації боротьби з організованою злочинністю та іншими небезпечними видами злочинів на території держав - учасників СНД, що виконує на додаток до основних координаційно - практичних завдань, функції робочого органу РМВД. У 1999 році, адаптуючи свою діяльність до оперативної обстановки, яка склалася на той час, Бюро створило тимчасову робочу групу координації взаємодії міністерств внутрішніх справ країн Співдружності в боротьбі з тероризмом та іншими проявами екстремізму. Група опікувалася питаннями інформаційного забезпечення органів внутрішніх справ з метою запобігання і розкриття актів тероризму й екстремістської діяльності та розшуку осіб, причетних до такого роду діянь.

З метою координації діяльності й організації взаємодії були створені структурні підрозділи БКБОП – Управління координації боротьби з організованою злочинністю, тероризмом, незаконним зворотом наркотичних засобів, відділ сприяння в міждержавному розшуку, екстрадиції, проведенні спеціальних операцій і координації боротьби з тероризмом; оперативна група по координації боротьби з тероризмом та іншими проявами екстремізму.

Крім того заходи з організації взаємодії у протидії тероризму, незаконному обігу зброї боєприпасів і вибухових речовин визначалися рішеннями спільних засідань колегій міністерств внутрішніх справ України та Російської Федерації [781, арк. 246].

Це давало також можливість використання в практичній діяльності ОВС України новітніх форм і методів роботи, матеріалів та інноваційних технологій, наданих МВС Російської Федерації [533].

Аналіз практичної діяльності спецпідрозділів правоохоронних органів України в рамках вищезазначених організаційних структур свідчить, що основними формами взаємодії Міністерства внутрішніх справ України з правоохоронними органами держав-учасників СНД у сфері протидії тероризму й екстремізму стали такі форми як обмін інформацією; надання взаємної правової, оперативної, методичної, технічної та іншої допомоги; проведення

спільних або погоджених оперативних та інших заходів; підготовка кадрів; розроблення правових актів у сфері боротьби з тероризмом і екстремізмом; спільна або погоджена робота із запобігання і усунення причин і умов, сприятливих для здійснення актів тероризму і екстремізму.

Ці форми взаємодії набули практичного застосування в різного виду практичних заходах, у реалізації яких беруть участь органи внутрішніх справ України. Наприклад, у сфері протидії тероризму і екстремізму позитивно зарекомендували себе спільні міжвідомчі оперативно-профілактичні, оперативно-розшукові заходи й спеціальні операції з метою запобігання, виявлення і припинення масштабних терористичних акцій, нейтралізації терористів, які проводяться відповідно до Положення про порядок організації та проведення спільних антитерористичних заходів на територіях держав-учасників Співдружності Незалежних Держав [782].

За даними МВС Російської Федерації, протягом 2006-2008 рр. при проведенні спільних оперативно-профілактичних заходів розкрито 46,3 тис. злочинів, затримано 18,6 тис. осіб, що перебували в розшуці, присічено діяльність 102 організованих злочинних співтовариств і груп, вилучено 12 тис. одиниць вогнепальної зброї, 15,7 т. наркотичних речовин [783].

На думку партнерів українських правоохоронних органів в сучасних умовах з метою поглиблення співпраці держав-учасників СНД в боротьбі з тероризмом нагальним є необхідність прискорення ратифікації відповідних міжнародних договорів і виконання інших внутрідержавних процедур, необхідних для набирання чинності документів, прийнятих Радою глав держав і Радою глав урядів держав-учасників СНД; продовження практики проведення погоджених оперативно-профілактичних заходів і спеціальних операцій по запобіганню, виявленню і припиненню терористичних актів на території країн СНД. Це сприятиме нарощуванню об'єднаного потенціалу для протидії тероризму, посиленню погоджених міждержавних заходів по нейтралізації його загрозливого характеру і негативних тенденцій [784, с.75].

Крім того з порядку денного діяльності української міліції не знімаються питання протидії різним формам екстремізму, расизму та ксенофобії. Так, наприклад, на початку 2007 року керівництво МВС констатувало, що на території держави зростає кількість випадків порушення громадського порядку з боку агресивно налаштованих молодіжних угруповань. З початку 2007 року мали місце порушення громадського порядку з проявами расизму та ксенофобії, зокрема у м. Києві та Одесі, за фактом яких порушені кримінальні справи.

Зазначені події за певних умов створюють загострення суспільно-політичних відносин у державі, викликають негативне ставлення населення до правоохоронних органів. Однією з радикально налаштованих молодіжних течій в Україні є так званий «скінхедівський рух», представники якого, як правило, збираються під час проведення масових та спортивних заходах і проявляють себе з негативної сторони. Відтак органи внутрішніх справ вимушені були ужити низку заходів направлених на запобігання протиправній діяльності радикальних молодіжних угруповань, в тому числі і тих, які підтримували зв'язки з аналогічними радикальними угрупованнями інших держав [785].

Важливого значення має і те, що органи внутрішніх справ суттєву увагу приділяли організації міжнародного співробітництва з компетентними органами інших країн і на напрямку протидії расизму та ксенофобії. Прийняття у 2007 році МВС України Плану заходів щодо протидії расизму на період до 2009 року стало початком суттєвих зрушень, підтримане іншими правоохоронними органами та центральними органами виконавчої влади.

На виконання цього Плану станом на 2010 рік у структурі Міністерства та головних управлінь МВС України в місті Києві, Львівській, Одеській, Харківській, Дніпропетровській і Луганській областях було створено відділи з протидії правопорушенням, пов'язаним з діяльністю радикально налаштованих і неформальних молодіжних рухів та організацій, поставлено на облік 1053 осіб, які вважають себе прихильниками неонацистської ідеології, організовано заходи оперативно-профілактичного характеру.

На міжнародному напрямку було налагоджено співпрацю з рядом міжнародних організацій: Офісом Верховного Комісара ООН у справах біженців, Міжнародною організацією з міграції, ОБСЄ, Британською Радою в Україні.

Фахівці центрального апарату Міністерства працюють у складі Міжвідомчої робочої групи з питань протидії ксенофобії, міжетнічній та расовій нетерпимості, створеної на базі Державного комітету України у справах національностей та релігій. Ними було внесено ряд суттєвих пропозицій до національного Плану заходів щодо протидії ксенофобії, расової та етнічної дискримінації в українському суспільстві на 2010-2012 роки.

Разом з тим потребують подальшого удосконалення організаційно-управлінські заходи МВС України щодо протидії ультраправому руху, особливого значення набуває професійний рівень працівників ОВС з питань адекватного реагування на злочини, учинені за мотивами расової, релігійної та іншої дискримінації, запобігання упередженого, не толерантного ставлення до представників етнічних меншин.

Нарощуючи зусилля на цьому напрямі МВС затвердило План заходів МВС України щодо протидії расизму та ксенофобії на період до 2012 року. Ним було визначено низку заходів міжнародного співробітництва, взаємодії з неурядовими організаціями та інформаційна політика. Серед них – розвиток співробітництва з іншими країнами та правоохоронними органами іноземних держав із метою вивчення та систематизації набутого досвіду, обміну інформацією щодо практики застосування передових управлінських рішень і законодавчих ініціатив у сфері протидії проявам ксенофобії, расової та етнічної дискримінації, участі у міжнародних заходах з цієї проблематики. Крім того передбачалося підписати Меморандум про взаєморозуміння між МВС України та Бюро демократичних інститутів та прав людини ОБСЄ (ODIHR); забезпечити роботу Національного координатора по співпраці між правоохоронними органами України та Бюро демократичних інститутів та прав людини ОБСЄ (ODIHR).

Важливого значення має забезпечення постійної взаємодії та співпраці із зацікавленими неурядовими та громадськими організаціями щодо недопущення будь-яких проявів ксенофобії, міжетнічної та расової нетерпимості, спільного моніторингу дотримання прав іноземців та представників етнічних меншин з боку працівників ОВС.

На практичному напрямі діяльності було передбачено організувати централізований обмін інформацією щодо протиправної діяльності організацій радикальної спрямованості між органами внутрішніх справ України, держав-участниць СНД та правоохоронними структурами країн дальнього зарубіжжя [786].

Водночас поряд із чималими позитивними зрушеннями залишилося чимало проблемних питань, які були пов'язані з тим, що в рамках проведення в Україні адміністративної реформи зазнала змін інституційна організація впровадження державної політики протидії проявам расизму, ксенофобії та інших форм нетерпимості. Зокрема, у грудні 2010 року було ліквідовано Державний комітет у справах національностей та релігій, функції якого передані Міністерству культури України, а також діючу при ньому Міжвідомчу робочу групу з питань протидії ксенофобії, міжетнічній та расовій нетерпимості. Також впродовж 2010 року у Департаменті кримінального розшуку МВС було скасовано відділ, який фактично займався розкриттям злочинів, скоєних як іноземними громадянами, так і відносно іноземних громадян, злочинів на расовому ґрунті зокрема. Також, розформовано Департамент моніторингу прав людини МВС, утворений свого часу з метою протидії расизму та ксенофобії. Комітет ООН з ліквідації расової дискримінації у вересні 2011 року дав негативну оцінку цим інституційним змінам та рекомендував українській стороні відновити діяльність ліквідованих структур

Зазначені інституційні зміни негативно вплинули на діяльність вітчизняних правоохоронних органів у справі протидії проявам расизму, ксенофобії та інших форм нетерпимості в українському суспільстві. Зокрема це стосується виконання «Плану заходів МВС України щодо протидії расизму та

ксернофобії на період до 2012 року». Так, в Альтернативній доповіді щодо виконання Україною Міжнародної конвенції ООН про ліквідацію всіх форм расової дискримінації зазначається не виконання з березня 2010 року «Плану заходів МВС України щодо протидії расизму та ксернофобії на період до 2012 року». Вітчизняні правоохоронні органи не лише не здійснюють активних заходів з протидії нетерпимості в українському суспільстві, а самі є активним суб'єктом проявів дискримінації.

Попри зростання кількості злочинів, скоєних стосовно іноземців в Україні так і налагоджено збір та облік статистичних даних про кількість злочинів на ґрунті нетерпимості та кількості потерпілих від них, а також, точних даних стосовно випадків розпалювання нетерпимості. Відсутність комплексної та достовірної інформації у цій галузі не дає можливість здійснювати аналіз характеру, масштабу поширення та динаміки злочинності на ґрунті нетерпимості, а відтак – здійснювати ефективні заходи профілактики та розслідування протиправних дій на ґрунті нетерпимості.

Покращенню ситуації може сприяти координація та взаємодія вітчизняних правоохоронних органів з громадськими організаціями, що здійснюють моніторинг проявів расизму, ксернофобії та інших форм нетерпимості в українському суспільстві, здійснюють активну діяльність та накопичили значний досвід у сфері протидії цим явищам українського суспільства. Однак в Україні досі конструктивний потенціал співпраці органів державної влади з вітчизняними та міжнародними громадськими організаціями у справі протидії проявам расизму, ксернофобії та нетерпимості значною мірою ігнорується [787].

Усвідомлюючи рівень суспільної небезпеки цього виду злочинності керівництвом МВС у 2011 році в територіальних структурах БОЗ створені підрозділи для протидії проявам тероризму і екстремізму.

Те, що ці заходи були дуже вчасними знайшло своє підтвердження під час розслідування вибухів, які прогрімилі 20 січня 2011 року в Макіївці поряд з торговим центром і держпідприємством «Макіїввугілля». Ще масштабнішим

терактом стали трагічні події 27 квітня 2012 року у Дніпропетровську. Тоді протягом кількох годин по місту прогрімали чотири вибухи на трамвайних зупинках. Влада назвала вибухи, в результаті яких постраждала 31 людина, зокрема – 10 підлітків, терактом. Для розслідування цього злочину за дорученням глави держави був створений координаційний штаб до складу якого увійшли генеральний прокурор України, міністр внутрішніх справ та голова служби безпеки України, а також представники обласної влади.

Про масштабність загрози свідчить те, що задля гарантування безпеки жителів міста його вулиці патрулювало понад 1,5 тис. міліціонерів, військовослужбовців внутрішніх військ МВС, курсантів відомчих вишів, членів громадських формувань. На маршрути вийшов 521 піший наряд, з-поміж них – 18 із використанням службово-розшукових собак, 180 патрулів. Додатково в зонах відпочинку несли службу кілька кінних нарядів. До розслідування справи було залучено 136 слідчих та 593 оперативних працівники органів і підрозділів ГУМВС. Завдяки злагодженим діям працівників органів внутрішніх справ вдалося звести до мінімуму наслідки вибухів у Дніпропетровську [788].

На сучасному етапі МВС України нарощує зусилля у розвитку співпраці з Контртерористичним комітетом ООН. Це стосується взаємодії правоохоронних органів у питанні протидії злочинності та проявам тероризму як усередині країни, так і на міжнародному рівні. Суттєвого значення має те, що починаючи з 2012 року відповідно до рішення Президента України діяльність Державної прикордонної служби та Державної міграційної служби України координується Міністром внутрішніх справ. Завдяки цьому співпраця між підрозділами Міністерства та іншими компетентними органами завжди залишається на високому рівні. При цьому необхідно відзначити відповідальне ставлення українських правоохоронців до своїх службових обов'язків, дотримання військової присяги іноді навіть ціною свого здоров'я.

Підтвердженням цього є подія, яка сталася 4 жовтня 2013 року у міжнародному пункті пропуску для автомобільного сполучення «Бачівськ», де у мікроавтобусі, який прибув з РФ українські прикордонники виявили невідому особу, яка там переховувалась. Звернувши увагу на невідповідність інформації, зазначеної в паспорті цієї особи, прикордонники затримали її. У цей момент правопорушник привів у дію невідомий вибуховий пристрій. У результаті цього два військовослужбовця отримали тяжкі поранення [789].

Відзначимо, що крім усього іншого, своїми діями українські прикордонники виконали вимоги Резолюції Ради Безпеки ООН 2001 року. У ній зазначено, що держави повинні попереджати переміщення терористів або терористичних груп за допомогою ефективного прикордонного контролю і контролю за видачею документів, що засвідчують особу, проїзних документів, а також за допомогою засобів попередження фальсифікації, підробки, або незаконного використання таких документів. Відтак, українські правоохоронці як ніхто розуміють зміст слова «взаємодія» і зацікавлені у обміні міжнародним досвідом у сфері боротьби з тероризмом та іншими незаконними діями, пов'язаними з цим феноменом.

Підсумовуючи слід відзначити, що наразі ми можемо сказати, що в Україні об'єктивно не існує прямої терористичної загрози. Відсутні серйозні терористичні організації чи їх осередки. Але є те, що називається сукупністю теророгенних факторів. Однак, попри посилену увагу з боку держави та правоохоронних органів до вищезазначених питань, поки що не вироблено ефективну політику щодо захисту особистості, суспільства та держави від актів тероризму. Національна система безпеки ще не повністю готова ефективно протидіяти тероризму, а профілактичні заходи не завжди приносять бажаний результат. Подальший розвиток державотворчих процесів вимагає необхідності втілення нових підходів у формуванні системної протидії тероризму та екстремізму, насамперед через консолідовану позицію громадських сил.

Відтак, ураховуючи провідну роль Міністерства внутрішніх справ у протидії ксенофобії та расизму, актуальність підвищення рівня толерантності в багатоетнічному українському суспільстві, а також міжнародні зобов'язання України в цій сфері актуальним є об'єднання зусиль з неурядовими організаціями, засобами масової інформації, органами державної влади у сфері боротьби з різними проявами расової дискримінації, толерантного відношення до різних народів і націй. Це дозволить певним чином знизити протистояння у суспільстві, а відтак і рівень терористичної загрози.

Однак результату може бути досягнуто тільки тоді, коли об'єднуватимуться зусилля держави і суспільства на принципах демократії, захисту прав людини, безпеки нашого життя. І однією з умов підвищення ефективності цієї діяльності є подальше вдосконалення та розвиток механізмів взаємодії органів внутрішніх справ України з правоохоронними структурами держав-учасників СНД, європейськими правоохоронними структурами у сфері протидії тероризму й екстремізму. з вітчизняними та міжнародними громадськими організаціями, що здійснюють свою діяльність у сфері протидії проявам ксенофобії, расизму та нетерпимості.

Необхідно також розглянути можливість відновлення діяльності ліквідованих, або ж створення нових інституційних структур з протидії проявам расизму, ксенофобії та нетерпимості в українському суспільстві.

4.4. Нормативно-правові та організаційні аспекти міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України у боротьбі з торгівлею людьми, злочинами проти суспільної моралі.

4.4.1. Становлення та розвиток міждержавного співробітництва України у боротьбі з торгівлею людьми.

З набуттям Україною статусу суверенної та незалежної держави, характерною тенденцією 90-х років минулого століття стало збільшення

кількості українських громадян, які виїхали за кордон, передусім з метою працевлаштування.

Соціально-економічна ситуація в країні та фактор безробіття призвели до зниження життєвого рівня значної частини населення, створення умов для збагачення тіньових ділків та шахраїв, що організували кримінальний бізнес – торгівлю людьми, який полягає у вербуванні та продажі жінок і дітей за кордон з метою їх сексуальної або трудової експлуатації, використання в порнобізнесі і жебрацтві, утягненні в зайняття проституцією, а також заволодінні обманним шляхом грошима громадян під виглядом їх працевлаштування на низько кваліфікованих роботах за кордоном [790].

Головними передумовами поширення цього одного з найбільш небезпечних видів міжнародного злочинного бізнесу, що грубо порушує права людини, стали недосконале правове поле, соціальна та економічна нестабільність, відсутність механізму й методики протидії цьому виду злочинів [791, арк. 156].

На сьогодні проблема боротьби з торгівлею людьми набула надзвичайної актуальності для нашої держави. Це зумовлено тим, що одним із негативних проявів світових інтеграційних процесів стала інтернаціоналізація організованої злочинності. Організована злочинність набуває глобального характеру. Діяльність міжнародних організованих злочинних угруповань, у тому них і тих, що сформувалися в Україні, поширюється на всі регіони світу і досягла рівня, недосяжного для них раніше. Створення стійких каналів нелегальної міграції та торгівлі людьми є однією з найприбутковіших сфер і напрямків транснаціональної організованої злочинної діяльності в Україні.

Аналізуючи стан вивчення цієї проблеми в сучасній історико-правовій науці, необхідно зазначити, що, як свідчить історія, проблема торгівлі людьми має глибоке коріння, і суспільство на різних етапах свого розвитку по-різному ставилося до неї. Але лише на початку XX століття розпочинається міждержавна робота, в рамках якої світове співтовариство розглядає торгівлю людьми як проблему боротьби зі злочинністю.

В сучасному світі торгівля людьми – одна з найскладніших проблем, що давно вийшла за межі окремих держав і посідає одне з чільних місць у сфері міжнародної злочинності. Згідно з даними ООН, за рівнем прибутків (від 8 до 12 млрд. дол. США щороку) цей злочинний бізнес посідає третє місце після торгівлі наркотиками і зброєю.

Обравши за мету безпосереднє висвітлення проблеми, зазначимо, що підвалини ефективного міжнародного механізму у сфері протидії торгівлі людьми було закладено у 1949 році Генеральною Асамблеєю ООН шляхом прийняття Конвенції про боротьбу з торгівлею людьми і експлуатацією проституції третіми особами. Конвенцію схвалено резолюцією 317 (IV) Генеральної Асамблеї ООН від 2 грудня 1949 року, вона набула чинності 25 липня 1951 року, для УРСР — 15 лютого 1955 року [269].

Подальшими важливими етапами розвитку міжнародної координації та поглиблення комплексних заходів міжнародного співтовариства у боротьбі з торгівлею людьми стала Всесвітня конференція з прав людини (Відень, 1993 р.), коли вперше насильство над жінками було визнано порушенням прав людини, розроблення з позицій захисту прав людини низки міжнародних документів щодо боротьби з торгівлею людьми (Гаазька Міністерська Декларація (1997 р.), Конвенція ООН по боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю (2000 р.), Брюссельська декларація (2002 р.) [792].

З набуттям незалежності Україна, як і більшість країн колишнього Радянського Союзу, зіштовхнулася з проблемою торгівлі людьми. Використовуючи труднощі перехідного періоду соціально-економічного розвитку держави, складну економічну ситуацію, високий рівень безробіття і правову недосконалість захисту громадян молодій державі, транснаціональні злочинні угруповання започаткували кримінальний бізнес у сфері торгівлі людьми, зміст якого становлять усі форми сексуальної експлуатації, втягнення у боргову кабалу, рабство чи звичаї, подібні до рабства, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, проведення дослідів над людиною без її згоди, вилучення органів, примусова вагітність тощо.

Зважаючи на транснаціональний характер злочинів у цій сфері, основні зусилля новонародженої держави були зосереджені на формуванні відповідних міждержавних угод та комплексних заходів організаційного, правового, соціально-економічного, інформаційного та іншого характеру в боротьбі з торгівлею людьми, без чого ефективна протидія цьому виду транснаціональної злочинності та реабілітація потерпілих від неї не могли бути реалізованими.

Виходячи з цього, на міжнародному рівні Україна протягом усього періоду свого розвитку як незалежної держави бере активну участь у багатосторонній та двосторонній співпраці в досліджуваній сфері. Після набуття незалежності міжнародне співробітництво у сфері боротьби з торгівлею людьми відбувалося на наступних трьох основних рівнях:

1) у рамках участі України в діяльності різноманітних міжнародних організацій;

2) у рамках виконання зобов'язань за універсальними багатосторонніми договорами у сфері захисту прав людини, окремі положення яких стосуються боротьби з торгівлею людьми (Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 року; Конвенція про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року, а також Конвенція про права дитини 1989 року та ін.);

3) у рамках двосторонніх і багатосторонніх локальних та регіональних міжнародних договорів, спрямованих на боротьбу з міжнародною злочинністю.

Зазначимо, що проблема запобігання усім формам насильства стосовно жінок в Україні наприкінці 90-х рр.. ХХ ст. набуває все більшої актуальності. Питання їх захисту вперше становиться складовою частиною Національного плану дій на 1997-2000 роки, затвердженого Постановою КМУ від 8 вересня 1997р, за №993.

В рамках реалізації заходів, передбачених зазначеним планом, МВС у взаємодії з іншими міністерствами та відомствами, неурядовими правозахисними організаціями були підготовлені, а у березні 1998 року Верховною Радою прийняті зміни та доповнення до Кримінального та кримінально-процесуального кодексів України, які передбачають кримінальну

відповідальність за торгівлю людьми. Їх складова охоплює такі протиправні дії як торгівля жінками, їх сексуальна та інша експлуатація, втягнення на цій підставі у злочинну діяльність тощо [793, арк. 55].

Відтак, оцінюючи зусилля України в боротьбі з торгівлею людьми, необхідно відзначити, що наша держава однією з перших у Європі прийняла Закон про кримінальну відповідальність за вчинення зазначеного злочину. Кримінальну відповідальність за торгівлю людьми було встановлено Законом України від 24 березня 1998 року шляхом доповнення Кримінального кодексу України 1960 року новою статтею 124-1, де вперше було застосовано кримінально-правове визначення поняття «торгівля людьми» [794].

Крім криміналізації у 1998 році торгівлі людьми як тяжкого злочину проти волі, честі та гідності особи, важливого значення в означеній царині має визначення Указом Президента України від 18.02. 2002 року №143 «Про заходи щодо дальшого зміцнення правопорядку, охорони прав і свобод громадян» протидії їй як одного із пріоритетних напрямків в діяльності правоохоронних органів України, прийняття Комплексної програми протидії торгівлі людьми на 2002-2005 роки, головними цілями яких є вжиття превентивних заходів, посилення кримінального переслідування осіб, причетних до організації та вчинення злочинів зазначеної категорії, а також реабілітація та реінтеграція потерпілих.

Аналізуючи історичний процес діяльності нашої держави на шляху становлення нормативно-правового та організаційного забезпечення міжнародного співробітництва у сфері протидії торгівлі людьми варто відзначити, що важливого значення у справі розгортання боротьби з торгівлею жінками, їх сексуальною та іншою експлуатацією мала зустрічі Президента України Л. Кучми та Віце-Президента США А. Гора в липні 1998 року. За її результатами Україна та США зобов'язалися здійснити кроки, необхідні для боротьби з цим небезпечним видом злочинів, в т.ч. розробити надійний механізм переслідування та покарання злочинців, що займаються цією

протиправною діяльністю. МВС Також було ініційовано питання щодо визнання протиправними таких дій як сутенерство [793, арк. 56].

Одним із перших реальних організаційних кроків на шляху протидії міжнародній торгівлі людьми на теренах новонародженої держави стало створення 15 червня 1999 р. за ініціативою українського омбудсмана Національної координаційної ради щодо запобігання торгівлі людьми при Уповноваженому з прав людини. Її було створено з метою об'єднання зусиль усіх зацікавлених сторін для вжиття заходів щодо запобігання поширенню цього ганебного злочину на теренах України та Європи. Активну підтримку у створенні цієї ради надали міжнародні організації: представництво Міжнародної організації міграції в Україні, Місія Організації з безпеки та співробітництва в Європі в Україні, а також Бюро демократичних інституцій та прав людини. Зокрема, було започатковано тристоронній проект підтримки діяльності координаційної ради при Уповноваженому з прав людини. До складу членів Ради, крім міжнародних організацій, увійшли також представники міністерств та відомств України, компетенція яких надає можливість уживати заходів щодо боротьби з торгівлею людьми, зокрема це Міністерство внутрішніх справ, Національне центральне бюро Інтерполу МВС України, Міністерство закордонних прав, Міністерство праці та соціальної політики, Державний комітет справах охорони Державного кордону України, тодішнє Міністерство у справах сім'ї та молоді та інші, а також представники неурядових правозахисних організацій, що опікуються питаннями запобігання торгівлі жінками, зокрема «Ла Страда-Україна». Слід зазначити, що створення на національному рівні координувального органу з питань запобігання торгівлі людьми виявилось першою такою спробою на теренах Європи.

Проблема боротьби з насильством над жінками стала настільки злободенною для України, що була включена до Національного плану дій на 1997-2000 рр. щодо поліпшення положення становища жінок і підвищення їх ролі у суспільстві [795, арк. 45].

У наступному Указом Президента України від 18 лютого 2002 року за № 143 «Про заходи щодо подальшого зміцнення правопорядку, охорони прав і свобод громадян» боротьбу з торгівлею людьми визнано одним із пріоритетних напрямків діяльності правоохоронних органів держави [796]. Логічним продовженням організаційно-правових зусиль держави стала Постанова Кабінету Міністрів України від 5 червня 2002 року за № 766 «Про затвердження Комплексної програми протидії торгівлі людьми на 2002-2005 роки» [797].

Головна мета цієї програми – розвиток механізмів запобігання торгівлі людьми, кримінального переслідування осіб, причетних до вчинення цього виду злочину, захисту та реінтеграції потерпілих. Із метою міжвідомчої координації здійснення заходів, визначених Комплексною програмою, було утворено Міжвідомчу координаційну раду з питань протидії торгівлі людьми, що стала постійнодіючим консультативно-дорадчим органом при Кабінеті Міністрів України.

Оцінюючи значення цих нормативно-правових актів відзначимо, що головними цілями їх є вжиття превентивних заходів, посилення кримінального переслідування осіб, причетних до організації та вчинення злочинів зазначеної категорії, а також реабілітація та реінтеграція потерпілих.

Крім того з метою міжвідомчої координації здійснення заходів, що визначені Комплексною програмою, було 25 грудня 2002 року постановою КМУ було утворено Міжвідомчу координаційну раду з питань протидії торгівлі людьми, що є постійно діючим консультативно-дорадчим органом при КМУ [791, арк. 156].

Сучасним міжнародно-правовим документом щодо протидії торгівлі людьми є Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності та Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює її. У грудні 2000 року в м. Палермо (Італія) Україна спільно з іншими 124-ма країнами світу підписала ці міжнародні документи і ратифікувала 4 лютого 2004 року на сесії Верховної

Ради України з двома протоколами, що доповнюють її: Протоколом про запобігання і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї і Протоколом проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітрю, що є одним із поступальних кроків до інтеграції у світове співтовариство з питань посилення боротьби зі злочинністю [495].

Необхідно зазначити, що боротьба із торгівлею людьми є одним з міжнародних зобов'язань, які взяла на себе Україна при вступі до Європейського співтовариства, на виконання якого, органи законодавчої та виконавчої влади нашої держави, на постійних засадах уживають комплексних організаційних та практичних заходів.

Отже, логічним продовженням співпраці України з державами континенту в сфері захисту прав людини, серед яких право на життя і на особисту недоторканність посідає одне з чільних місць, стало приєднання до Конвенції Ради Європи про заходи з протидії торгівлі людьми від 16 травня 2005 року. Ця подія сталася 17 листопада 2005 року в штаб-квартирі Ради Європи в Страсбурзі в рамках 115-го засідання Комітету міністрів Ради Європи. Конвенція охоплює всі форми боротьби з торгівлею людьми на міжнародному й національному рівнях і є міжнародно-правовим документом, що юридично зобов'язує захищати фізичних осіб, котрі стали жертвами, безвідносно форми експлуатації, а також гарантувати захист прав потерпілих. Вона також покликана запобігти такій торгівлі шляхом кримінального переслідування торговців. Документом передбачене створення незалежного наглядового механізму дотримання положень Конвенції сторонами, якими на сьогодні є 16 держав-членів Ради Європи [463].

У квітні 2001 року Верховна Рада України прийняла новий Кримінальний Кодекс України, що набув чинності з 1 вересня 2001 року, до складу якого увійшла стаття 149 «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини». В результаті подальших змін, викликаних, серед іншого і приєднанням до вищезгаданих конвенцій, названу статтю було суттєво доопрацьовано та максимально наближено до положень Конвенції ООН проти

транснаціональної організованої злочинності. Згідно зі статтями Кримінального кодексу України, була передбачена кримінальна відповідальність за незаконне позбавлення волі або викрадення людини; під загрозою кримінального покарання заборонена експлуатація дитячої праці; передбачена відповідальність за примушування чи втягнення у заняття проституцією [798].

В подальшому Постановою Кабінету Міністрів України від 07.03.2007 за № 410 було затверджено Державну програму протидії торгівлі людьми на період до 2010 року [799]. Для забезпечення цільового спрямування і координації зусиль органів виконавчої влади та громадських організацій у протидії торгівлі людьми при Кабінеті Міністрів України створено Міжвідомчу координаційну раду з питань протидії торгівлі людьми.

За сучасних умов у результаті спільних зусиль органів державної влади, міжнародних організацій, правоохоронних органів триває робота зі створення банків даних на дітей, батьки яких виїхали на заробітки за кордон, здійснюється соціальний супровід таких дітей через центри соціальних служб для молоді на місцях. В рамках договору про співпрацю з Міжнародною організацією міграції в Україні (МОМ) проведено роботу щодо створення в п'яти регіонах України міжрегіональних центрів реінтеграції осіб, які постраждали від торгівлі людьми.

У квітні 2007 року в Україні й Молдові відбулося офіційне відкриття проекту Міжнародної організації праці (МОП) «Протидія торгівлі людьми за допомогою інструментів ринку праці». Проект із обсягом фінансування у 1 млн. євро, що надані ЄК і Ірландською Республікою, був реалізований упродовж двох років.

На додаток до правоохоронних органів, до боротьби з торгівлею людьми активно залучаються й інші міністерства та відомства нашої держави. Позитивним прикладом слід вважати діяльність, наприклад, Міністерства праці та соціальної політики України. Відповідно до Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» [800], постанови Кабінету Міністрів України від 14 листопада 2000р. за № 1698 «Про затвердження

переліку органів ліцензування» [801], відомство здійснює ліцензування посередництва у працевлаштуванні на роботу за кордоном і регулярно проводить перевірки суб'єктів господарської діяльності з метою контролю дотримання ними ліцензійних умов.

До того ж, Мінпраці проводить систематичний моніторинг рекламних оголошень у засобах масової інформації, які стосуються надання послуг з посередництва у працевлаштуванні на роботу за кордоном, виявляє рекламу суб'єктів підприємницької діяльності, які працюють без ліцензій, з простроченими ліцензіями або за туристичними ліцензіями, та попереджає керівників відповідних фірм щодо неправомірності роботи з працевлаштування за кордоном поза правовим полем України. З метою поглиблення та підвищення рівня профілактичної роботи з питань трудової міграції та захисту громадян України від шахрайських дій комерційних структур Міністерство праці та соціальної політики України співпрацює з Міжнародним жіночим правозахисним центром «Ла Страда – Україна» у питаннях надання населенню консультацій у рамках «гарячої лінії», розробляє і забезпечує виконання програм зайнятості населення.

Вельми активну участь у роботі в сфері запобігання торгівлі людьми, забезпечення дієвого захисту жінок-громадян України, які виїхали за кордон з метою навчання, працевлаштування тощо та потрапили в тенета сексуальної експлуатації, бере МЗС України. Протягом останніх років консульські установи України надали сприяння значній кількості жінок у поверненні на Батьківщину.

Серед найнагальніших проблем, пов'язаних із наслідками торгівлі людьми, є реінтеграція жертв торгівлі людьми в суспільство. Переважна більшість жінок, що повернулися на батьківщину, має порушення психіки, страждає на різноманітні захворювання, багато з них втратили здатність народжувати дітей.

Важливу роль у наданні допомоги потерпілим відіграють центри реінтеграції для осіб, які постраждали від торгівлі людьми. Міністерством України у справах сім'ї, дітей та молоді спільно з іншими центральними

органами виконавчої влади свого часу було розроблено Типове положення про центр реабілітації для осіб, які постраждали від торгівлі людьми, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 27.06.2003р. за № 987 [802]. Діяльність названих закладів спрямована на забезпечення юридичного захисту жертв торгівлі людьми, конфіденційного медичного обстеження, соціальної та психологічної допомоги. Реінтеграційними програмами передбачено проведення тренінгів, індивідуальної роботи з метою подальшого працевлаштування жертв торгівлі людьми, надання їм практичної допомоги у розв'язанні житлових та майнових питань. Причетними органами центральної виконавчої влади України розроблено Положення про реінтеграційні центри для осіб, котрі постраждали від злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми, інших насильницьких дій.

Слід зазначити, що багатостороннє співробітництво органів державної влади та управління української держави у рамках участі в діяльності різноманітних міжнародних організацій та в рамках виконання своїх зобов'язань за універсальними багатосторонніми договорами у сфері захисту прав людини не обмежувалося координацією спільних дій, спрямованих на забезпечення досягнення мети договорів. Дієвою формою міжнародної співпраці в цьому напрямку є також постійний обмін інформацією щодо ефективних методів та стратегій захисту прав людини (в числі іншого й щодо боротьби з торгівлею людьми), застосовуваних державами. Один із способів поширення такої інформації – подання державою спеціально створеним у рамках системи ООН та в рамках міжнародних договорів органам моніторингу її звітів і доповідей про діяльність щодо імплементації положень окремих міжнародно-правових актів.

Своєчасне подання Україною різноманітних загальних періодичних та спеціальних тематичних доповідей (зокрема, що безпосередньо стосуються звіту щодо заходів у сфері боротьби з торгівлею людьми) допоміжним органам системи ООН (Комісія з прав людини, Комісія з питань становища жінок, Комісія з питань запобігання злочинам та питань кримінального правосуддя,

спеціальні доповідачі та робочі групи тощо) та конвенційним органам контролю (Комітет з прав людини, Комітет з питань ліквідації дискримінації щодо жінок та Комітет з прав дитини) сприяв підвищенню міжнародного авторитету нашої держави.

Досвід останніх років переконує, що Україна відзначалася пунктуальністю щодо подання доповідей органам моніторингу, створеним у рамках універсальних міжнародних договорів у сфері захисту прав людини (Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р. (останню доповідь України було подано в 1999 році), Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 р. (останню доповідь Україна подала у 2002 році), Конвенція про права дитини 1989 р. (останню доповідь України розглянуто у 2002 році), проте недостатньо уваги приділяла інформаційній співпраці з органами системи ООН [803]. Аналіз результатів свідчить про необхідність активізації співпраці нашої держави з останньою згаданою категорією міжнародних органів моніторингу.

Крім того, необхідно зазначити, що на протязі усього періоду розбудови незалежної держави Україна поряд з іншими країнами світу активно розбудовує своє національне законодавство щодо захисту прав дітей відповідно до міжнародних документів. Головним міжнародним документом, з якого розпочалося формування системи міжнародних стандартів щодо захисту прав дітей є Конвенція ООН про права дитини, яка була прийнята резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1989 року [804]. Україна ратифікувала Конвенцію в 1991 р. та внесла відповідні зміни до національного законодавства [805].

Відтак, міжнародні стандарти захисту прав дитини закріплені у Конституції України, Законі України «Про охорону дитинства», Сімейному кодексі, інших нормативно-правових актах. Їх забезпечення стало найважливішим обов'язком держави. Характеризуючи законодавче поле захисту прав дитини в державі необхідно відзначити, що згідно зі ст.9 Конституції України набули чинності і стали складовою національного

законодавства такі міжнародні документи у галузі прав дитини, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України:

- Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії (ратифіковано 3 квітня 2003 р.);

- Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах (ратифіковано 23 червня 2004 р. із заявою);

- Угода про співробітництво держав – учасниць Співдружності Незалежних Держав з питань повернення неповнолітніх у держави їх постійного проживання (ратифіковано 12 січня 2005 р.);

- Конвенція про кіберзлочинність (ратифіковано 7 вересня 2005 р. із застереженнями і заявами);

- Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей (ратифіковано 11 січня 2006 р.);

- Конвенція про стягнення аліментів за кордоном (приєднання – 20 липня 2006 р. із заявою);

- Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність, який стосується криміналізації дій расистського і ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи (ратифіковано 21 липня 2006 р. із застереженнями);

- Європейська конвенція про здійснення прав дітей (ратифіковано 3 серпня 2006 р. із заявою);

- Конвенція про визнання і виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання в рамках Гаазької конференції з міжнародного приватного права (приєднання – 14 вересня 2006 р. із заявою та застереженням);

- Європейська соціальна хартія (переглянута) (ратифіковано 14 вересня 2006 р. із заявами);

- Конвенція про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей у рамках Гаазької конференції з міжнародного приватного права (приєднання – 14 вересня 2006 р. із заявами та застереженням);

- Європейська конвенція про контакт з дітьми (ратифіковано 20 вересня 2006 р. із заявою);
- Європейська конвенція про громадянство (ратифіковано 20 вересня 2006 р. із застереженням та заявою);
- Європейська конвенція про визнання та виконання рішень стосовно опіки над дітьми та про поновлення опіки над дітьми (ратифіковано 6 березня 2008 р. із заявами та застереженням);
- Європейська конвенція про правовий статус дітей, народжених поза шлюбом (ратифіковано 14 січня 2009 р.);
- Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми (ратифіковано 21 вересня 2010 р.).

На підставі положень Конституції України, Конвенції ООН про права дитини та інших міжнародних документів 26 квітня 2001 р. прийнято Закон України «Про охорону дитинства» [806], а також ряд інших законів, спрямованих на забезпечення захисту прав та інтересів дітей.

З 2004 р. в Україні набрали чинності нові Цивільний кодекс України та Сімейний кодекс України – базові законодавчі акти незалежної України, зокрема і у сфері правовідносин щодо дітей. У нових кодексах ураховано низку важливих зауважень та рекомендацій Комітету ООН з прав дитини.

Крім того органами державної влади та управління України на протязі 23 років існування держави здійснено комплекс заходів у напрямку протидії таким ганебним формам порушення прав дитини як торгівля дітьми, дитяча проституція і дитяча порнографія. Ратифікувавши Факультативний протокол до Конвенції ООН про права дитини (3 квітня 2003 року), Україна взяла на себе зобов'язання привести національне законодавство у відповідність до вимог цього міжнародного документу, а навесні 2006р. уряд України надав первісну державну доповідь про виконання його положень.

У 2007р. Комітет з прав дитини ООН надав зауваження стосовно виконання Україною положень Факультативного протоколу. Комітет відзначив, що законодавство України в цілому відповідає положенням Факультативного

протоколу стосовно попередження торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії, хоча містить і певні прогалини. У висновках також зауважувалося, що Факультативний протокол, прийнятий десять років тому, уже не відповідає всім викликам сучасності, оскільки проблема торгівлі дітьми, дитячої проституції та порнографії змінюється з кожним роком, з'являються нові аспекти та тенденції, а це означає, що для попередження та подолання цих проблем мають з'являтися й нові стратегії, що будуть спрямовані саме на сучасні прояви цих злочинів. Комітет рекомендував Україні усунути ці та інші прогалини шляхом внесення відповідних змін та доповнень до чинного законодавства України [807].

В сучасних умовах державотворення охорона дитинства та захист прав дітей об'єктивно стають одним із пріоритетів юридичного забезпечення національної безпеки. Відтак, актуальним є формування в системі права України нової галузі – ювенального права як відносно самостійної системи ціннісно-нормативного регулювання, спрямованого на забезпечення виживання, розвитку та соціалізації молодого покоління, на захист прав та інтересів дітей і молоді. В цьому контексті фундаментального значення має дисертація Н.М. Крестовської в якій досліджено основні тенденції становлення, формування, існування та розвитку ювенального права України. [808].

Спираючись на дослідження вітчизняних учених-правознавців МВС України поставило чітко окреслені завдання, а саме – підвищити відповідальність держави за виховання і безпеку дитини, максимально забезпечити дотримання її прав від самого народження. У реалізації цих завдань головним є вимога керівництва держави - щоб правоохоронці найперше стали захисниками і помічниками для дитини, а не застосовували до неї каральні функції. В контексті цього на рівні Міністерства внутрішніх справ започатковано роботу щодо реформування підрозділів, відповідальних за політику в сфері захисту прав дитини, посилення цих підрозділів та створення в перспективі ювенальної міліції.

При цьому необхідно відзначити що Концепція реформування кримінальної міліції у справах дітей та створення на її базі ювенальної міліції ураховує реалії сьогодення у діяльності підрозділів КМСД, менталітет нашого суспільства та досвід європейських країн у сфері захисту прав дітей. Головним напрямом діяльності новоствореного підрозділу має стати профілактична робота, яка дозволить запобігти криміналізації дітей та сприятиме реінтеграції неповнолітніх правопорушників у суспільство [809].

Як відомо, система ювенальної юстиції базується на взаємодії сім'ї, освітніх закладів, державних та муніципальних органів та установ, громадських організацій. Відтак, на нашу думку, запорукою успіху на шляху реалізації зазначеної Концепції є налагодження такої взаємодії.

Аналіз вищенаведеного дозволяє дійти висновку, що 2010-2013 роки стали визначальними з точки зору формулювання та створення законодавчої й нормативної бази, що покликана захистити права дітей, які перебувають в конфлікті з законом.

Зрештою одним із основних досягнень України можна вважати укладення окремих пов'язаних із боротьбою з торгівлею людьми двосторонніх угод та Програм спільних дій, а також провадження активної роботи щодо розроблення проектів міждержавних договорів про правові відносини та правову допомогу в цивільних і кримінальних справах. Наслідком такої активної роботи є те, що, наприклад уже у 2004 році договірно-правова база України про правові відносини та правову допомогу в цивільних і кримінальних справах становила 78 міжнародних договорів, із яких 63 набули чинності.

На сучасному етапі, беззаперечно найважливішим досягненням на шляху нормативно-правового забезпечення протидії торгівлі людьми стало ухвалення 20 вересня 2011 року Верховною Радою України Закону «Про протидію торгівлі людьми». У Законі «Про протидію торгівлі людьми» визначено основні напрями реалізації державної політики, спрямованої на протидію торгівлі людьми; повноваження органів виконавчої влади під час здійснення заходів з

протидії торгівлі людьми; механізм запобігання торгівлі людьми, боротьби з нею, надання допомоги та захисту постраждалим особам.

Також закон визначає права постраждалих від торгівлі людьми осіб, які звернулися за допомогою; засади міжнародного співробітництва у сфері протидії торгівлі людьми [810].

Таким чином, можна стверджувати, що загалом протягом усіх років свого незалежного розвитку Україна спромоглася забезпечити поступальний рух у напрямку вдосконалення стратегій боротьби з торгівлею людьми як на міжнародному, так і на внутрішньодержавному рівнях. Однак слід відзначити, що загальна національна стратегія боротьби з досліджуваним злочином ще далека від досконалості й характеризується низкою недоліків. Основним чинником, який би суттєво підсилив зусилля України в боротьбі з торгівлею людьми, є необхідність запровадження в дію комплексного закону з протидії торгівлі людьми та Загальнодержавної цільової програми протидії торгівлі людьми на певний період. Розроблення комплексного законодавства є ключовим чинником забезпечення захисту прав постраждалих від торгівлі людьми, а також запобігання та належного переслідування цього злочину. Воно може стати надійним інструментом у поєднанні зусиль державних органів та громадянського суспільства з протидії торгівлі людьми відповідно до принципів верховенства права і прав людини.

Прийняття та запровадження в дію цих актів дозволило би не лише забезпечити належне покарання злочинців, а й послугувало також ефективним запобіжним засобом та витокм державної підтримки постраждалих осіб. Це сприятиме підтриманню Україною комплексного підходу до протидії торгівлі людьми відповідно до чинних міжнародних норм та стандартів, як того вимагає План дій ОБСЄ з боротьби з торгівлею людьми, прийнятий у 2003 році.

Крім того, за свідченням міжнародних правозахисних організацій однією з нагальних проблем на даному напрямку є те, що на жодний орган центральної виконавчої влади не покладені зобов'язання у сфері протидії та попередженні торгівлі людьми, наданні допомоги постраждалим. Вони відсутні і в положенні

про Міністерство внутрішніх справ України, в якому перелічені основні напрями протидії злочинності, і в положенні про Міністерство соціальної політики України, до сфери компетентності якого перейшли питання сімейної та гендерної політики, захисту прав дітей, попередження насильства в сім'ї, і в положенні про Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, яке визначено відповідальним за реалізацію підписаного 15 лютого 2011 року Плану співпраці між Урядом Сполучених Штатів Америки та Урядом України з питань протидії торгівлі людьми. Це означає, що функція протидії торгівлі людьми втрачається і на обласному та місцевому рівнях, оскільки немає структури, відповідальної за координацію дій, за реалізацію національного механізму перенаправлення постраждалих від торгівлі людьми для надання їм всебічної допомоги, за проведення попереджувальної роботи [811].

Відтак, вважається за необхідне здійснити на загальнодержавному рівні наступні заходи:

- в межах проведення адміністративної реформи розробити та внести зміни в положення про центральні органи влади, визначивши уповноважений орган державної влади у сфері протидії торгівлі людьми.;
- запровадити практику затвердження державних програм протидії торгівлі людьми на визначені періоди їх реалізації;
- відновлення роботи координаційних структур (Міжвідомчої ради) щодо протидії торгівлі людьми.
- розробити та затвердити план заходів по реалізації положень Конвенції Ради Європи про заходи по боротьбі із торгівлею людьми та рекомендації Комітету ООН з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок
- розробити та прийняти законопроекти, необхідних для приведення законодавства України у відповідність до Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми.

4.4.2. Нормативно-правове та організаційне забезпечення міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України у боротьбі з незаконною торгівлею людьми та злочинами проти суспільної моралі.

Як вже зазначалося у попередньому підрозділі за своєю природою торгівля людьми майже у всіх випадках має транснаціональний кримінальноорганізований характер, оскільки в процесі її здійснення до неї долучаються представники злочинного світу різних країн, а потерпілих від цих злочинів можуть переміщувати через значну кількість державних кордонів.

Правоохоронні органи нашої держави зіткнулися з цим новим видом

транснаціональної організованої злочинності вже на початку 90-х років – майже одразу після набуття Україною незалежності. Головними передумовами поширення цього одного з найнебезпечніших видів транснаціональної злочинності стали недосконале правове поле, соціальна та економічна нестабільність, відсутність нормативно-правової бази, механізмів, методики й досвіду протидії цьому виду злочинів.

Зважаючи на це, з урахуванням транснаціонального характеру злочинів у цій сфері основні зусилля новонародженої держави були зосереджені на формуванні відповідних міждержавних угод та комплексних заходів організаційного, правового, соціально-економічного, інформаційного та іншого характеру щодо боротьби з торгівлею людьми, без чого ефективна протидія цьому виду міжнародної злочинності та реабілітація потерпілих від неї не могли бути реалізованими.

Аналізуючи процес формування нормативно-правої бази діяльності ОВС України на цьому напрямку їх оперативно-службової діяльності зазначимо, зазначимо, що надважливим чинником, як ми вже зазначали, стало підписання державою Україна спільно з іншими 124-ма країнами у грудні 2000 року в м. Палермо (Італія) Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності та Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, та покарання за неї, що її доповнює. 4 лютого 2004 року Верховна Рада України ратифікувала ці міжнародні документи, а держава Україна взяла на себе відповідальність щодо імплементації її положень.

На підставі цього МВС справ України розробило проект Закону України «Про внесення змін до статей 149 (торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини) та 303 (проституція або примушування чи втягнення до заняття проституцією) КК України», яким було передбачено кримінальну відповідальність за вербування, перевезення, передачу, приховування або одержання особи шляхом насильства чи погрози його застосування, знищення чи пошкодження майна, викрадення, обману, зловживання довірою, зловживання владою чи своїм службовим становищем, або уразливим станом

особи, а також інших форм примушування, вчинені з метою експлуатації. До тогож, пропонувалося декриміналізувати відповідальність за систематичне заняття проституцією, виключивши частину першу статті 303 КК України. Цю законодавчу ініціативу МВС України було реалізовано. Верховна Рада України Законом «Про внесення змін до Кримінального Кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за торгівлю людьми та втягнення в заняття проституцією» статтю 149 та 303 Кримінального кодексу виклала у новій редакції (закон набув чинності 10 лютого 2006 року). Формулювання цих статей відповідає міжнародним стандартам дотримання прав жертв торгівлі людьми та передбачає адекватне, більш суворе покарання за вчинення цих злочинів.

Утім необхідно зважити на те, що серйозну та більш системну боротьбу з цими видами злочинів в Україні розпочато тільки з 2001 року. Підтвердженням цього став вищезазначені Указ Президента України від 18.02.2002 за № 143 «Про заходи щодо дальшого зміцнення правопорядку, охорони прав і свобод громадян», яким було визначено, що боротьба з торгівлею людьми є одним із пріоритетних напрямків діяльності правоохоронних органів України [796] та Постанова Кабінету Міністрів України від 5 червня 2002 року за № 766 якою було затверджено Комплексну програму протидії торгівлі людьми на 2002-2005 роки. [797].

Логічним продовженням дій українського уряду стала подальша практика прийняття Державних програм протидії торгівлі людьми. Серед останніх – Державна цільова соціальна програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 року. Її основною метою є запобігання торгівлі людьми, підвищення ефективності переслідування осіб, які вчиняють пов'язані з нею злочини або сприяють їх вчиненню, а також захист прав осіб, що постраждали від торгівлі людьми, та надання їм допомоги [812]. МВС України є одним з співвиконавців всіх означених програм, які приймалися урядом держави.

Характеризуючи організаційні заходи з протидії цьому виду транскордонної злочинності необхідно звернути увагу на те, що протидія

торгівлі людьми на національному рівні – це комплексна проблема, до вирішення якої сьогодні залучені працівники багатьох міністерств та відомств. Основне навантаження щодо боротьби з цим видом транснаціональної злочинності нарівні з СБУ, МЗС, Мінюстом, Держкомнацміграції та Адміністрацією Держприкордонслужби взяло на себе МВС України.

Перші кроки на цьому напрямі були зроблені на регіональному рівні ще у 1998 році, коли за ініціативи Донецької обласної ради, з метою боротьби з поширенням в Донецькій області проституції і на її ґрунті нелегального бізнесу, в квітні 1996 року у складі Управління кримінального розшуку УМВС України в Донецькій області був створений відділ по боротьбі з проституцією, СНІДОМ і правопорушеннями з боку і по відношенню до іноземних громадян, який у зв'язку з реорганізацією штатів і приведенням їх до бюджетних можливостей в липні 1998 року був ліквідований.

Однак, за недовгий період своєї діяльності зазначений підрозділ довів свою ефективність. Підтвердженням цього є те, що за цей час співробітниками відділу була задокументована злочинна діяльність і зібрані матеріали по яких було відкрито 5 кримінальних справ по ст. 210 УК України. Також проводилася оперативна розробка злочинних груп, які займалися вивозом, жінок за кордон з метою використання їх в порнобізнесі. Також здійснювалися заходи зі створення єдиної інформаційної бази відносно осіб, схильних до здійснення таких правопорушень [813, арк. 47].

До речі, необхідно зазначити, що зважаючи на високі показники у діяльності зазначеного підрозділу, у наступному 1999 році Донецька обласна рада ініціювала відновлення його роботи у структурі УМВС України в Донецькій області та виділення коштів на фінансування спеціального підрозділу по боротьбі з правопорушеннями, пов'язаними з іноземними громадянами і у сфері суспільної моралі в кількості 8 осіб [814].

Зазначена ініціатива була підтримана і Київською міською радою. За пропозицією Головного управління МВС України в м. Києві, погодженням з МВС України, друга сесія Київської міської ради від 02 липня 1998 р.,

прийняла рішення про створення та фінансування окремих підрозділів ГУ МВС України у м. Києві, які утримуються за рахунок міського бюджету [815]. На підставі цього рішення був сформований відділ по боротьбі з правопорушеннями у сфері громадської моралі штатною чисельністю 21 одиниця та виділені кошти на його утримання у розмірі 124 700 грн. [816].

На рівні центрального апарату МВС перші організаційні кроки були зроблені на початку 1999 року, коли керівництвом відомства було поставлено завдання щодо створення за рахунок наявної штатної чисельності УБОЗ апаратів ГУМВС, УМВС відділень, груп по боротьбі з міжнародними організованими злочинними угрупованнями у справах торгівлі людьми [606, арк. 210].

Незабаром, з метою цілеспрямованої протидії злочинам зазначеної категорії 23 травня 2000 року наказом МВС України № 319 у структурі служби карного розшуку центрального апарату та ГУМВС, УМВС були створені відділи (відділення, групи) по боротьбі зі злочинами у справах торгівлі людьми та у сфері громадської моральності.

З часу створення в карному розшуці МВС України та в обласних управліннях органів внутрішніх справ спеціалізованих підрозділів боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, провідну роль у протидії цьому виду злочину відведено саме цим структурам.

Відповідно до затвердженого положення основні зусилля ці підрозділи зосередили на організаційному та практичному забезпеченні виконання завдань щодо запобігання та боротьби зі злочинами пов'язаними з торгівлею людьми, згідно з законодавством та нормативно-правовими актами МВС України. На напрямку міжнародного співробітництва їх основними завданнями стало за дорученням керівництва МВС України організація взаємодії з відповідними правоохоронними органами інших країн з питань запобігання та боротьби пов'язаними з торгівлею людьми, обмін методами їх розкриття, інформацією

стосовно злочинних груп та окремих осіб, які займаються торгівлею людьми [817].

З моменту створення, за достатньо невеликий час, ці підрозділи напрацювали практичний досвід по виявленню та розкриттю злочинів, пов'язаними з торгівлею людьми. Характеризуючи наслідки конкретних операцій можна навести приклади діяльності підрозділів по боротьбі з торгівлею людьми в Донецькій області. Так протягом 2000 року ними було здійснено комплекс заходів щодо виявлення і припинення діяльності організованих злочинних груп, які займаються торгівлею людьми. Протягом 2000 року було викрито 6 таких груп з корумпованими зв'язками, які організували незаконне переміщення жінок через державний кордон України для подальшої сексуальної експлуатації в іноземних країнах. Лідери 4 зазначених груп були заарештовані [818, арк. 117-118].

Підрозділи по боротьбі з торгівлею людьми у своїй діяльності щодо протидії цьому виду транскордонної злочинності діяли у взаємодії з іншими підрозділами ОВС та підрозділами СБУ. Підтвердженням ефективності такої співпраці може слугувати спецоперація, яка була проведена протягом 2001 року відділом по боротьбі з торгівлею людьми та УБОП УМВС України в Донецькій області.

За її результатами була припинена діяльність злочинної групи у складі Прімака В.А., Матюшенка В.І., Міхенка Н.В., яка впродовж лютого-грудня 2001 року займалася підбором і вивозом неповнолітніх дівчат з неблагополучних сімей і сиріт в м. Москву з метою їх сексуальної експлуатації. За кожну вивезену дівчину, яку вони продавали московським сутенерам злочинці отримували від 500 до 700 доларів США. Всього за вказаний період часу членами злочинної групи було направлено 15 дівчат, від продажу яких отримано в цілому близько 10 тис. доларів США. За оперативними даними в цей час з території області жінок вивозять також в основному до Туреччини, Греції, Об'єднаних Арабських Еміратів, республік колишньої Югославії і Східної Європи [819, арк. 92].

У наступному 2002 році на території області у взаємодії з підрозділами УСБУ в Донецькій області була припинена діяльність чотирьох ОЗГ з транскордонними зв'язками, відкрито вісім кримінальних справ за ознаками ст. 332 УК України відносно осіб, які здійснювали незаконне переміщення громадян України (молодих жінок) за кордон з метою подальшої сексуальної експлуатації [820, арк. 93].

Цифри міліцейської статистики підтверджують поступове нарощування зусиль на цьому напрямку діяльності спецпідрозділів ОВС України. Так, з часу введення кримінальної відповідальності за торгівлю людьми (з березня 1998 року) по 2004 рік ними було виявлено 702 злочини зазначеної категорії (у 1998 році – 2, 1999 – 11, 2000 – 42, 2001 – 90, 2002 – 169, 2003 – 289, 4 місяці 2004 року – 99).

У зв'язку з глобалізацією феномену торгівлі «живим товаром» у світових масштабах ця проблема на початку нового ХХІ тисячоліття набула значної гостроти та актуальності як на національному, так і міжнародному рівні. Зважаючи на певні позитивні тенденції на цьому напрямку, об'єктивною необхідністю в державі стала активізація зусиль органів внутрішніх справ у протидії вказаним злочинам, зміцнення кадрового апарату відповідних оперативних підрозділів, зміна якісних підходів у виявленні та документуванні фактів торгівлі людьми із наданням пріоритету саме викриттю транснаціональних організованих груп зазначеної спрямованості.

У рамках виконання взятих на себе Україною міжнародних зобов'язань щодо боротьби з міжнародним трафіком 30 березня 2005 року наказом МВС України № 197 на базі зазначених підрозділів у структурі кримінального блоку міліції створена самостійна служба (управління та відділи) боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми [821], яка 29 серпня 2005 року наказом МВС України № 725 реорганізована в Департамент (управління, відділи ГУМВС, УМВС) БЗПТЛ [822], що зумовило певні позитивні зрушення в боротьбі з цим злочинним явищем.

Основні зусилля Департаменту спрямував на організаційне та практичне забезпечення виконання завдань із попередження та протидії торгівлі людьми, незаконній міграції, злочинам у сфері суспільної моралі (створенню або утриманню місць розпусти і звідництва, сутенерству, примушуванню чи втягненню в заняття проституцією, розбещенню неповнолітніх), незаконним діям щодо усиновлення (удочеріння), порушенню встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини, насильницькому донорству, виготовленню та розповсюдженню продукції порнографічного характеру, серед іншого в мережі Інтернет, а також протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних від таких злочинів [389, арк. 161].

З цього часу напрямки роботи новоствореної служби визначені Президентом, Урядом держави пріоритетними в діяльності ОВС і перебувають під постійним контролем з боку світової спільноти та громадськості. За час свого існування підрозділи боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, активно заявили про себе та набули авторитету серед правоохоронних органів держави та народу України.

Створення спеціалізованої служби одразу дало позитивні результати на цьому напрямку оперативно-службової діяльності ОВС. Лише впродовж 2005 року було виявлено 415 злочинів, передбачених ст.149 (Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини) КК України, встановлено та повернуто в Україну 446 потерпілих, з яких 39 неповнолітніх, знешкоджено 37 організованих груп торговців людьми, у тому числі 14 – з міжнародними зв'язками, що удвічі більше порівняно з попереднім роком [567].

У подальшому через відповідні управління та відділи в ГУМВС, УМВС України в областях Департамент забезпечив проведення оперативно - розшукової діяльності щодо виявлення міжрегіональних (транснаціональних) злочинних груп, які діють у сферах торгівлі людьми, незаконної міграції та суспільної моралі. У липні 2010 року його було перейменовано в Департамент боротьби з кіберзлочинністю і торгівлею людьми. У вересні 2011 він знов був реорганізований в Управління боротьби з торгівлею людьми та

кіберзлочинністю року яке увійшло до складу новоствореного Департаменту кримінальної міліції МВС України [823].

У 2013 році внаслідок упорядкування організаційно-штатної структури знов був утворений Департамент боротьби зі злочинами, пов'язаним з торгівлею людьми Міністерства внутрішніх справ України, управління та сектори боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми (УБЗПТЛ) в ГУМВС (УМВС) областей, м. Києва та м. Севастополя.

В сучасних умовах зазначений підрозділ належить до кримінальної міліції та, відповідно до законодавства України, забезпечує реалізацію державної політики у сфері протидії торгівлі людьми, попередження, виявлення та припинення кримінальних правопорушень, пов'язаних з нелегальною міграцією, а також правопорушень у сфері суспільної моралі [824].

На протязі усього періоду своєї діяльності цей підрозділ демонструє збільшення кількості викритих злочинів, що свідчить, в першу чергу, про більш ефективну роботу ОВС та напрацювання позитивного досвіду на цьому напрямку роботи. Необхідно зауважити, що позитивних результатів у цій сфері допомагає досягти плідна співпраця зазначених підрозділів з правоохоронними органами різних держав світу, що перш за все, обумовлено міжнародним рівнем протиправної діяльності торговців людьми.

Для прикладу, за даними МВС ФРН в 1999 році найбільшу кількість жінок, потерпілих від торгівлі людьми у Німеччині, складали жінки з України (174 потерпілих, або 21,7%). Але, уже в 2002 році кількість потерпілих – українок суттєво зменшилась (86 потерпілих, або 10,6% від загальної кількості по Німеччині). Тенденція до зменшення кількості потерпілих з України пов'язана у першу чергу з підвищеною увагою до цього явища в Україні.

Протидія транснаціональним злочинним угрупованням, що діють у сфері торгівлі людьми полягає, перш за все, у практичній взаємодії правоохоронних органів України з компетентними органами зарубіжних країн. Пріоритетами ж у співпраці та взаємодії повинна бути спільна розробка організованих злочинних угруповань транснаціонального характеру.

Одним із нових напрямків роботи у боротьбі з цим явищем є участь представників правоохоронних органів України у проведенні міжнародних операцій, спрямованих на протидію торгівлі людьми. Як позитивний приклад такої співпраці можна навести спільні розробки правоохоронних органів України, Бельгії та Угорщини по документуванню злочинних дій та притягненню до кримінальної відповідальності членів транснаціональних злочинних угруповань.

Наступною формою взаємодії стала участь правоохоронних органів України у проведенні міжнародних операцій, спрямованих на протидію торгівлі людьми. Так, у 2002-2003 рр. було взято участь в проведенні на території держав Східної та Західної Європи міжнародної операції «Соняшник», яка проводилась Європолем по перекриттю каналів вивезення жінок з України до Італії з метою їх подальшої сексуальної експлуатації та залучення у боргову кабалу.

Наступним прикладом ефективної взаємодії спецпідрозділів МВС України з європейськими правоохоронними структурами на цьому напрямку стала участь у проведенні міжнародних операцій «Міраж» та «Міраж-2003», «Міраж-2004» які організовані за ініціативою Регіонального центру Південно-Східної ініціативи по боротьбі з транскордонною злочинністю (SECI), спрямованих на припинення діяльності міжнародних злочинних угруповань, які спеціалізуються на торгівлі людьми на території країн Південно-Східного регіону Європи [825] й Організації за демократію та економічний розвиток – ГУАМ (операції «Химера», «Перехват»), які проводилися з метою запобігання та боротьби з торгівлею людьми й нелегальною міграцією на території країн Південно-Східного регіону Європи.

Ефективність проведення таких операцій можна оцінити на прикладі міжнародної операції під умовною назвою «Міраж-2004» яку було проведено в період з 26 травня до 6 червня 2004 року спільно з правоохоронними органами країн Південно-Східного регіону Європи. У проведенні операції взяли участь правоохоронні органи країн-учасниць SECI (Албанії, Боснії та Герцеговини,

Болгарії, Греції, Македонії, Молдови, Румунії, Сербії та Чорногорії, Словенії, Хорватії, Туреччини та Угорщини), а також представники МОМ у Косово і Україні як рівноправні учасники операції. Спостерігачами за проведенням заходів виступали міжнародні правоохоронні організації Інтерпол та Європол. У результаті проведених організаційних та оперативно-розшукових заходів органами внутрішніх справ України в рамках проведення операції було виявлено 39 злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми, до кримінальної відповідальності було притягнуто 51 підозрюваного, встановлено 95 потерпілих від їх злочинної діяльності, сім із яких неповнолітні. Припинено діяльність трьох злочинних груп із ознаками організованості.

Згідно з вимогами керівництва МВС України, пріоритетним напрямком оперативно-розшукової роботи підрозділів боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, є документування злочинної діяльності організованих груп, члени яких займаються міжнародним трафіком. Так, наприклад, тільки протягом 2006 року було виявлено та знешкоджено 23 організовані групи такої спрямованості, з яких дев'ять мали транснаціональний характер. Про систематичне нарощування зусиль спецпідрозділів МВС України у протидії нелегальній торгівлі людьми свідчить те, що, наприклад, із часу запровадження кримінальної відповідальності за торгівлю людьми (березень 1998 року) до 2006 року було виявлено 1655 таких злочинів (у 1998 році – 2, 1999 – 11, 2000 – 42, 2001 – 89, 2002 – 169, 2003 – 289, 2004 – 262, 2005 – 415, в 2006 році – 376) [826].

Доволі цікавою слід визнати статистику справ, які протягом означеного періоду надійшли до суду. Так, за даними Міністерства внутрішніх справ України в 2002 р. із 169 зареєстрованих справ до суду надійшло 139. У 2003 р. – з 289 до суду надійшло 226, у 2004 р. – із 269 надійшло 260, у 2005 р. – з 415 тільки 357, у 2006 р. – з 376 до суду потрапило 317. За даними Державної судової адміністрації України, кількість розглянутих апеляційними та місцевими судами кримінальних справ за ст. 149 (124-1) КК України у 2002 – 2006 рр. становить відповідно: 36, 62, 74, 96 та 99. Кількість засуджених осіб за

торгівлю людьми в 2006 р. становить 86 осіб [827]. Правоохоронці продовжили активно нарощувати зусилля на цьому напрямку. Так, наприклад протягом 2009 року було зареєстровано 290 злочинів пов'язаних з торгівлею людьми, притягнуто до відповідальності 130 осіб, повернено на Батьківщину 45 неповнолітніх потерпілих [828].

Необхідно зазначити, що свої зусилля у запобіганні торгівлі людьми та протидії злочинним угрупованням, які відправляють українських жінок за кордон МВС України об'єднує з офісом Уповноваженого Верховної Ради з прав людини. Це насамперед питання реінтеграції потерпілих, створення належних умов для їхнього повернення додому, здійснення координації зв'язків із недержавними організаціями, зокрема – Міжнародною організацією міграції. Така співпраця передбачає підготовку деяких змін до чинного законодавства, зокрема й доповнень До Кримінального кодексу України, щодо посилення відповідальності за використання високих технологій транснаціональними злочинними угрупованнями.

Одним із актуальних напрямків діяльності органів внутрішніх справ є протидія організованим злочинності у сфері суспільної моралі, оскільки існування злочинних груп такої спрямованості є своєрідним підґрунтям для процвітання «сучасного рабства». Аналіз діяльності оперативних підрозділів міліції свідчить про зростання кількості виявлених злочинів цієї категорії, що пов'язано з тим, що, з одного боку, правоохоронці більш жорстко почали пресингувати ділків брудного бізнесу, а з іншого, – з глобалізацією світу, вільним доступом до мережі Інтернет, де станом на кінець 2008 року функціонувало не менше 100 тис. сайтів тільки з дитячою порнопродукцією. Лише протягом 2006 року було знешкоджено 63 такі групи, з яких 40 із ознаками організованості (33 – сутенерство і звідництво та сім - виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів), у їх числі одна злочинна організація. Більше ніж на 86% (450) зросла кількість виявлених злочинів, 450 – передбачених ст. 302 (створення або утримання місць розпусти і звідництво) КК України. Протягом 2008 року в проваджені слідчих перебувало вже 743

кримінальні справи цієї категорії (додатково 6,5% порівняно з 2007 роком). Розслідувано і направлено до суду 543 із них [829].

До того ж, на теренах України невпинно збільшується кількість виявлених злочинів, пов'язаних із ввезенням, виготовленням, збутом і розповсюдженням порнографічних предметів, у числі іншого через всесвітню комп'ютерну мережу Інтернет. Тривожні тенденції спостерігаються і в частині протидії порушенням установленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини. Однією з найбільш резонансних справ стало викриття у серпні 2010 року Департаментом по боротьбі з кіберзлочинністю і торгівлею людьми МВС України спільно з Держприкордонслужбою діяльності транснаціонального угруповання, яке працювало близько трьох років, вербуючи громадян України, Росії, Молдови, Білорусії й Узбекистану, й перевозячи їх до Азербайджану і Еквадору для трансплантації органів реципієнтам із Ізраїлю. До складу злочинної групи входило 12 осіб, а очолював організацію ізраїльський підданий. У цій схемі були задіяні четверо провідних лікарів однієї з київських клінік – інституту Шалімова [830].

Попри те, що ключова роль у попередженні та протидії торгівлі людьми належить безпосередньо правоохоронним органам, без об'єднання зусиль усіх зацікавлених сторін на державному та громадському рівні домогтися досягнення позитивних результатів було би просто неможливо. Лише забезпечення такої взаємодії може змінити ситуацію на краще. Виходячи з цього, МВС України плідно співпрацює з міжнародними організаціями та громадськими об'єднаннями, які представлені в Україні й працюють у напрямку запобігання та боротьби з торгівлею людьми.

Дотримуючись у своїй діяльності принципу відкритості та прозорості, що певною мірою забезпечує громадський контроль, підрозділи боротьби проти торгівлі людьми правоохоронних органів України активно співпрацюють із представниками МОМ, ОБСЄ, правозахисними організаціями «Ла-Страда Україна», «Вінрок Інтернешнл», іншими урядовими та неурядовими організаціями з питань запобігання та боротьби з торгівлею людьми.

Підтвердженням належної взаємодії, є підписання у грудні 2002 року програм співробітництва між МВС України та Представництвом МОМ в Україні на 2003-2005 роки. На розвиток цього співробітництва у вересні 2005 року було підписано Угоду про співробітництво між МВС та МОМ.

Зазначена Угода передбачає співпрацю у запобіганні незаконному ввезенню мігрантів на територію України і торгівлі людьми, а надто жінками і дітьми, та в боротьбі з цими явищами; сприяння добровільному поверненню незаконних мігрантів з України до країн їх походження та добровільному поверненню українських жертв торгівлі людьми до України з-за кордону; збір, застосування та поширення пов'язаної з міграцією інформації; проведення тренінгів щодо протидії торгівлі людьми та нелегальній міграції для посадових осіб та осіб, котрі проходять підготовку в органах внутрішніх справ України; створення та функціонування консультаційних центрів для мігрантів [831].

За сприяння міжнародних неурядових організацій, МВС України постійно приймає участь в проведенні семінарів, конференцій та круглих столів, під час яких розглядалися питання запобігання та протидії торгівлі людьми, вдосконалення взаємодії в цьому напрямку з поліцейськими структурами іноземних держав.

Наступною формою такої співпраці є участь представників місцевих підрозділів органів внутрішніх справ у діяльності так званих «гарячих ліній», що має за мету попередження фактів торгівлі людьми, обмін інформацією, виявлення потерпілих, комерційних фірм, злочинних угруповань та окремих осіб, причетних до вчинення злочинів цієї категорії. До протидії торгівлі людьми МВС залучає інші вітчизняні відомства, наприклад такі як міністерства культури і туризму, закордонних справ, праці й соціальної політики. Так, спільно з останнім проводяться рейди, під час яких підлягають перевірці фірми, що займаються працевлаштуванням громадян. Здійснюється контроль за діяльністю суб'єктів господарювання з посередництва в працевлаштуванні за кордоном, суб'єктів туристичної діяльності, шлюбних та модельних агенцій то-що [832].

Крім того в Україні діє запроваджений спільно з Радою Європи проект «Посилення спроможності українських інституцій у переслідуванні торгівлі людьми та наданні допомоги жертвам», який націлений підняти на вищий рівень фахову підготовку працівників Управління боротьби з кіберзлочинністю і торгівлею людьми. У межах упровадження цієї ініціативи, наприклад, у грудні 2011 року був підписаний договір про передачу МВС України комп'ютерної техніки від європейської організації безпеки та співробітництва для зазначеного управління МВС. Зважаючи на те, що нині кіберзлочинці і торговці людьми використовують у своїх обладках найновітніші технології така допомога є дуже необхідною, адже українських правоохоронців потрібно забезпечити обладнанням, котре дозволило б боротися із цим злом [833].

Крім того офіс ОБСЄ в Україні підтримує створення окремого відділу з підготовки кваліфікованих спеціалістів у складі ДБТЛ МВС України. Головна мета діяльності цієї структурної одиниці – розробка спеціалізованих курсів і тренінгів для вишколу кадрів у сфері протидії кіберзлочинності та торгівлі людьми. На нашу думку таке співробітництво сприятиме впровадженню в навчальні програми ВНЗ МВС України сучасної інформаційної бази.

Наступним формою міжнародної співпраці органів внутрішніх справ у зазначеному напрямку є протидія комерційній сексуальній експлуатації дітей. За даними міжнародних правозахисних організацій Молдова, Білорусь та Україна є основними країнами походження жертв торгівлі дітьми, особливо по відношенню до Росії та Західної Європи [834].

З метою імплементації в українське законодавство положень Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності та Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, покарання за неї, до якого Україна приєдналася 15 листопада 2001 року, МВС України було розроблено проект Закону України «Про внесення змін до статей 149 (торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини) та 303 (проституція або примушування чи втягнення до заняття проституцією) КК України», яким було запропоновано передбачити кримінальну відповідальність

торгівлю людьми, а так само за вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану особи. Зазначений Закон був ухвалений Верховною радою України 12.01.2006 [835].

Відтак, можна висновувати, що торгівля людьми є одним з найнебезпечніших злочинів і ми можемо боротися з цим злом тільки у співпраці, об'єднуючи зусилля правоохоронних органів як країн походження, транзиту так і країн призначення «живого товару».

На жаль, поки що залишається невирішеним питання розробки механізму повернення потерпілих від торгівлі людьми на батьківщину. Сьогодні вже назріла необхідність пошуку альтернативних депортації механізмів гуманного та безпечного повернення жертв торгівлі людьми, які мають розглядатися як такі, що постраждали від дій організованої злочинності. Саме такій підхід сприятиме більш ефективній протидії торгівлі людьми.

В сучасних умовах основні зусилля на шляху успішної протидії незаконному міжнародному трафіку зосереджені на практичній взаємодії МВС України з міжнародними правоохоронними організаціями, правоохоронними органами країн вивозу, транзиту та, насамперед, із основними країнами призначення: Турецькою Республікою, Російською Федерацією, Республікою Польща, Чеською Республікою, ФРН та Державою Ізраїль – проведенні спільних оперативних розробок транснаціональних злочинних угруповань, що спеціалізуються на торгівлі людьми, обміні оперативною інформацією, а також на організації та проведенні спільних заходів щодо реалізації ефективних механізмів захисту потерпілих і свідків у кримінальних справах зазначеної категорії. Це одразу дало свої позитивні результати.

Рамки дослідження не дозволяють охопити весь широкий спектр проблем діяльності органів внутрішніх справ України у боротьбі з торгівлею людьми. Наш аналіз цієї проблематики дозволяє дійти висновку про те, що, попри певні успіхи, в державі за наявності необхідного правового забезпечення є зниженим адміністративно-організаційний рівень протидії торгівлі людьми, координація

діяльності різних державних установ, серед них і правоохоронних органів, та недержавних і міжнародних організацій, яка наразі фактично відсутня.

У системі МВС України ефективній протидії цьому виду транснаціональної злочинності заважає нескоординованість роботи різних правоохоронних органів; слабка забезпеченість кадровими, фінансовими, матеріальними ресурсами, недостатність уваги до питань навчання працівників МВС поведінки та дій у ситуаціях торгівлі людьми (як на рівні початкової підготовки, так і у ВНЗ) і, як наслідок – відсутність навичок роботи в працівників органів внутрішніх справ у випадках торгівлі людьми. Вирішення цих проблем дозволило би суттєво посилити протидію організованим злочинності на цьому напрямку їх діяльності.

На загальнонаціональному рівні одним із кроків до подолання зазначеної ситуації може стати розроблення та прийняття комплексного закону щодо міжнародного співробітництва у протидії торгівлі людьми.

4.5. Основні етапи міжнародної діяльності органів внутрішніх справ щодо реалізації міграційної політики суверенної України.

Набуття незалежності молодого українською державою мало результатом необхідність розв'язувати абсолютно нове завдання – регулювання міграційних процесів. Це зумовлено тим, що впродовж усіх років незалежності Україна активно залучається до світових міграційних процесів. Із одного боку, її територією пролягають шляхи незаконних мігрантів із країн СНД, Азії та Африки, які прямують до країн Західної Європи; з іншого, – щороку кілька мільйонів українців від'їздять за кордон на заробітки, причому більшість із них працює нелегально, виконуючи низькокваліфіковану, непривабливу роботу.

Характеризуючи стан міграційного обміну на теренах колишнього СРСР зазначимо, що тільки між Росією та Україною протягом 1991-1995 рр. кількість прибулих з України до Росії склало 1034,6 тис. осіб, а прибувших до України –

965,4 тис. осіб., близько 63 відсотків всіх нелегальних мігрантів в СНД затримуються на кордоні України з Росією і Білорусією [836].

Зазначимо, що термін «нелегальна міграція» – загальноприйняте поняття на визначення руху людей через державні кордони з порушенням правових норм. Терміни «нелегальна міграція» та «незаконна міграція» вживають як синоніми. Однак термін «незаконна міграція» найчастіше вживають в офіційних документах, тимчасом як поняття «нелегальна міграція» влади ве науковим дослідженням і публіцистичним текстам.

Незаконна міграція є різновидом транснаціональної організованої злочинності. За даними МВС України, за переправлення через кордон України із суміжними країнами за маршрутом СНД-Європа за одного нелегального мігранта організатори контрабанди «живим товаром» виплачують провідникам майже 5 тис. дол. США, а прибуток організаторів за транспортування однієї особи за маршрутом країна походження – Західна Європа становить від 10 до 15 тис. дол. США.

Розпочинаючи безпосереднє висвітлення проблеми зазначимо, що розпад СРСР у грудні 1991 року спричинив глибинні соціо- і геополітичні зміни. Насамперед, вони набули вираження у започаткуванні нових державних утворень у політичному просторі колишнього СРСР. Із набуттям незалежності одним із чинників, який протягом всього періоду становлення України як незалежної держави суттєво впливає на зростання злочинності й постає провокативно-конфліктогенним фактором у соціальній, політичній та інших сферах суспільного життя української держави, стала нелегальна міграція. При цьому необхідно зазначити, що українська політична система до 1993 року не мала ні нормативної бази, ні концепції державної міграційної політики з чітко визначеними цілями і завданнями, ні системи органів державної влади, які адекватно відповідали би сформованій після розпаду СРСР суспільно-політичній ситуації.

Варто зазначити, що після здобуття незалежності розпочалося створення нормативно - правового поля регулювання міграційних процесів. Уже в

Декларації про державний суверенітет (п.5 розд.IV) було заявлено, що Україна регулює імміграційні процеси [837]. За часів незалежності було сформовано правову базу міграційної політики України, базис якої становлять Закон України «Про імміграцію» (2001), Закон України «Про біженців» (2001), Закон України «Про громадянство України» (2001), ратифікація Конвенції «Про статус біженців» 1951 року та Протоколу 1967 року (2002), Закон України «Про Державну прикордонну службу України» (2003) та «Про внесення змін в деякі законодавчі акти в зв'язку з прийняттям Закону «Про державну прикордонну службу України» (2003), які набули чинності з 1 серпня 2003 року, Закон України від 11 грудня 2003 р. № 1382-IV «Про свободу пересування і свободу вибору місця проживання в Україні», Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-IV «Про основи національної безпеки України», Закон України «Про ратифікацію Європейської конвенції про правовий статус трудящих мігрантів» від 16 березня 2007 р. №755-V, Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 22 вересня 2011 р., Закон України «Про ратифікацію Конвенції про правовий статус трудящих-мігрантів і членів їхніх сімей держав - учасниць Співдружності Незалежних Держав» від 21 грудня 2011 р. № 4207-VI, Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 1995 р. № 1074 «Про Правила в'їзду іноземців в Україну, їх виїзду з України і транзитного проїзду через її територію», Правила оформлення віз для в'їзду в Україну і транзитного проїзду через її територію, затвердженими Постановою Кабінету Міністрів України від 1 червня 2011 р. № 567.

Механізмами реалізації цих законів стали численні постанови уряду, якими було врегульовано окремі питання. Загострення проблеми нелегальної міграції вимагає невідкладного розроблення та реалізації комплексу загальнодержавних заходів. В цьому контексті важливого значення в системі нормативно-правового забезпечення протидії нелегальній міграції стала практика затвердження постановами КМУ на певний період державних програм боротьби з нелегальною міграцією. Однією з перших стала відповідна програма, яка була затверджена постановою КМУ від 15.01.1996 № 83 [358].

Як наслідок, за висновками міжнародних експертів, Україна сформувала ліберальне міграційне законодавство. Також необхідно відзначити, що Міжнародна організація з міграції оцінила українське законодавство як одне з найрозвиненіших на теренах СНД [838].

Крім того, станом на 2010 рік для легалізації трудової міграції та підвищення рівня трудового і соціального захисту трудових мігрантів Україною укладено 13 двосторонніх міжнародних договорів з працевлаштування і соціального захисту трудових мігрантів та 7 двосторонніх міжнародних договорів щодо соціального забезпечення [839, с.12].

Аналіз наявної нормативно-правової бази дозволяє висновувати, що основним здобутком державної міграційної політики протягом усього періоду становлення та розвитку суверенної України є те, що вона формувалася на основі загальновизнаних міжнародних норм та стандартів, що забезпечує надійний фундамент для її вдосконалення відповідно до сучасних вимог.

При цьому необхідно зважати на те, що важливим міжнародним механізмом захисту прав людини є Рада Європи, яка в своїй діяльності особливу увагу приділяє безпосередньо захисту найбільш вразливих верств населення. Однією із характерних ознак дії цього механізму є те, що він пропонує, як правило, вищий рівень забезпечення прав людини, ніж національні законодавства. Таким конкретним прикладом може бути, зокрема українські реалії, коли Європейська конвенція з прав людини є механізмом, під захист якого підпадає більше категорій осіб, ніж під захист національних регулятивних документів, зокрема Конституції України – найвищого законодавчого документа. Мова йдеться, наприклад, про захист не тільки громадян, а й осіб, які перебувають під юрисдикцією держави, і це є особи, які перебувають як на законних підставах, так і незаконно. Це є свідченням того, що міжнародні норми і міжнародні документи забезпечують ширший захист, ніж національні нормативно-правові акти. Окреслений механізм впроваджується на рівні Європейського суду і пропонується всім державам як потужний засіб

захисту осіб, які перебувають законно чи незаконно на території, під юрисдикцією держави, яка ратифікувала конвенцію.

В контексті цього визначним досягненням у напрямку забезпечення європейських стандартів щодо свободи пересування має ратифікація Верховною Радою України 5 жовтня 2005 р. Європейської угоди про правила, що регулюють пересування осіб між державами-членами Ради Європи [840]. Крім того у жовтні, 2007 року Україна приєдналася до ключового на сьогодні правового інструмента Ради Європи – Європейської конвенції про правовий статус трудящих-мігрантів, що як ми вже зазначили, врегульовано Законом України «Про ратифікацію Європейської конвенції про правовий статус трудящих мігрантів» від 16 березня 2007 р. №755-V.

При цьому необхідно вказати, що міграційна політика та міграційне законодавство ніколи не були пріоритетними напрямками роботи українських урядів. Саме тому формування міграційного законодавства відбувалося радше на підставі тиску зовнішніх чинників, аніж свідомого українського бачення розвитку міграційної політики. Такими зовнішніми чинниками переважним чином слід вважати політику країн Євросоюзу, спрямовану, по-перше, на обмеження зовнішньої легальної міграції з країн СНД, а по-друге, – на жорстку політику протидії незаконній міграції, в числі іншого з України. Саме вимоги ЄС щодо посилення охорони кордонів, боротьби з транзитною нелегальною міграцією та небажання врегулювати двосторонні процеси перебування українських заробітчан у країнах Європи переважним чином зумовили тенденції розвитку законодавства та інститутів, що його реалізують [841, с.16].

Водночас варто вказати, що з часу здобуття незалежності міграційна політика слідувала за подіями, реагувала на них, а не була результатом детального вивчення ситуації та пошуків оптимальних методів досягнення цілей [842, с.83]. Зрештою, незважаючи на досягнення, протягом майже 20-ти років становлення та розвитку незалежної держави органи державної влади так і не спромоглися прийняти нормативний документ, який би остаточно визначив пріоритети міграційної політики України.

Тільки 16 лютого 2010 року Верховна Рада України прийняла за основу проект Закону № 5085-1 «Про концепцію державної міграційної політики» [843]. Законопроектом визначені терміни, правові засади, мета й принципи державної міграційної політики України; основні засади регулювання міграційних процесів, обмеження у сфері міграції та відповідальність за незаконну міграцію; завдання державних органів щодо реалізації засад державної міграційної політики України; загальні пріоритети державної міграційної політики України; повноваження та завдання органів державної влади щодо впровадження державної міграційної політики; інформаційне й фінансове забезпечення провадження державної міграційної політики; принципи міжнародного співробітництва у сфері міграції.

З метою забезпечення вивчення та врахування думки громадськості та дотримання вимог абзацу третього пункту 3 Порядку залучення громадян до формування та реалізації державної політики, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 6 січня 2010 року за № 10, Міністерство юстиції оприлюднило з 10 серпня 2010 року на своєму сайті проект Закону України «Про Концепцію державної міграційної політики» (далі – проект). Проект було розроблено Міністерством юстиції на виконання рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 червня 2007 року «Про напрями державної міграційної політики України та невідкладні заходи щодо підвищення її ефективності», уведеного в дію Указом Президента України від 20 липня 2007 року за № 657, а також відповідно до листа віце-прем'єр-міністра України від 5 липня 2010 року за № 32804/4/1-10.

Розроблення проекту мало причиною відсутність концептуального визначення державної міграційної політики, принципів діяльності державних органів у сфері управління міграційними процесами, стратегічних цілей, завдань і стандартів із забезпечення реалізації прав людини, що, зрештою, не дає змоги підвищити ефективність протидії явищам, що становлять загрозу національній безпеці, - незаконній міграції, загостренню демографічної кризи, відпливу за межі території України її працівників інтелектуальної сфери та

висококваліфікованої частини працездатного населення. Оптимальним варіантом вважаємо провадження узгодженої діяльності державними органами відповідно до затвердженого Верховною Радою України концептуального документа, яким повинна бути передбачена системна й послідовна реалізація державної міграційної політики на основі єдиних принципів, стратегічних цілей, завдань, стандартів із забезпечення прав і свобод людини. У зв'язку з цим пропонується прийняти закон «Про Концепцію державної міграційної політики», який дозволить узгодити діяльність державних органів відповідно до концептуального документа, яким будуть передбачені єдині принципи, стратегічні цілі, завдання, стандарти із забезпечення прав і свобод людини у сфері державної міграційної політики.

За висновками міжнародних експертів, зволікання з прийняттям закону «Про Концепцію міграційної політики України» стало на заваді подальшому розвитку законодавства, а надто розвитку необхідних країні інституцій. Прийняття ж закону не тільки слугуватиме базою для вироблення ефективної міграційної політики, а й відкриє шляхи для вдосконалення всього міграційного законодавства [841, с. 17].

Відсутність законодавчого визначення напрямів державної міграційної політики України, принципів діяльності державних органів у сфері міграції, стратегічних цілей, завдань і стандартів із забезпечення реалізації прав людини негативно позначається на ефективності протидії явищам, що становлять загрозу національній безпеці України, нелегальній міграції, загостренню демографічної кризи, а також від'їзду за межі України вчених, фахівців, кваліфікованої робочої сили.

Відтак, за відсутності закону важливого значення в системі нормативно-правового забезпечення міграційної політики нашої держави має Указ Президента України від 30 травня 20011 року, яким і було схвалено Концепцію державної міграційної політики. Ця Концепція визначає напрями, стратегічні завдання державної міграційної політики України, принципи і пріоритети діяльності державних органів у сфері міграції, напрями вдосконалення її

законодавчого та інституціонального забезпечення, а також механізми реалізації Концепції [844].

Визначаючи внесок МВС України у формуванні та розвитку нормативно-правового забезпечення міграційної політики нашої держави необхідно зазначити, що основні зусилля воно зосередило на організації протидії нелегальній міграції, що реалізується шляхом вдосконалення законодавства, яке регламентує в'їзд, виїзд та перебування іноземців в Україні. За ініціативи МВС на початку 2011 року перед Урядом було порушено питання щодо необхідності розробки та прийняття законопроекту, який регламентує внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України в частині скорочення строків розгляду судами адміністративних справ про затримання та примусове видворення іноземців та осіб без громадянства. Крім того на розгляд Уряду було внесено проект Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» (нова редакція), розроблений у 2010 році Міністерством юстиції спільно з МВС України. Зазначений Закон, який визначає правовий статус іноземців та осіб без громадянства, які перебувають в Україні, та встановлює порядок їх в'їзду в Україну та виїзду з України, був ухвалений Верховною радою України 22.09.2011 [845].

До того ж 19 березня 2009 року Верховною Радою України був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення», розроблений за ініціативи МВС. Цим Законом посилено адміністративну відповідальність як іноземців, так і громадян України за порушення міграційного законодавства, зокрема у сфері приймання та надання послуг іноземцям [846].

Характеризуючи організаційні напрями забезпечення ефективного управління міграційними потоками, необхідно зазначити, що у 1993 р. для координації зусиль різних відомств у галузі міграції, повернення депортованих, біженців було створено Міністерство України у справах національностей і міграції, який став центральним органом державної влади і на який безпосередньо були покладені обов'язки з розроблення і реалізації міграційної

політики держави. Органи міграційної служби, підпорядковані Держкомітету й одночасно місцевій владі, було створено 1994 року.

Однак одним із найбільш складних питань у сфері державної міграційної політики, що так і не отримало розв'язання і до сьогодні, є проблема різних відомчих підходів до розгляду міграційних питань.

Наслідком цього є те, що в державі достатньо довго була відсутня єдина міграційна служба. Протягом усього періоду розвитку України як незалежної держави питання координації міграційної політики неодноразово делегувалися від одного органу до іншого. Державний комітет у справах національностей та релігій за всі роки незалежності витримав вісім ліквідацій і реорганізацій. Остання реорганізація відбулася у 2007 році, коли Державний комітет у справах національностей та міграції Постановою Кабінету Міністрів України від 14.02.2007 за № 213 був реорганізований у Державний комітет у справах національностей та релігій [847] і у свою чергу ліквідований 9 грудня 2010 р.

Окрім вищезазначеного Державного комітету, питаннями міграційного контролю в Україні довгий час опікувалися ще два самостійних відомства: Державний департамент у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб у складі Міністерства внутрішніх справ та Державна прикордонна служба. На нашу думку, основною причиною такої ситуації була протидія прийняттю принципового рішення про створення єдиної міграційної служби відповідними високопосадовцями, які прагнули зберегти власні посади у центральних органах виконавчої влади.

Відтак однією з нагальних проблем, вирішення якої дозволило би суттєво поліпшити стан боротьби з нелегальною міграцією, стала необхідність створення єдиної міграційної служби. Про необхідність створення міграційною служби, в якій були б зосереджені основні питання міграційної політики, йдеться від початку перемовного процесу між Україною та ЄС у рамках Угоди про Партнерство і Співробітництво у розділі «Юстиція та внутрішні справи» [465]. До зазначеного додамо, що в Цільовому плані Україна – НАТО на 2006 рік Україна зобов'язалася прийняти закон про створення єдиної

міграційної служби [848]. До того ж, у плані дій ЄС у сфері юстиції та внутрішніх справ стосовно України у 2006–2008 роках це питання визначено однією з основних цілей підрозділу «Міграція та притулок» [849]. У рамках плану визначалася і можливість широкої технічної допомоги Україні в разі такої реформи. У Цільових планах співробітництва Україна – НАТО впродовж останніх трьох років це питання було одним із головних зобов'язань України.

У 2009 році виникли інституційні та концептуальні засади для формування та здійснення ефективної міграційної політики. Уряд почав робити кроки, про необхідність яких роками зазначали експерти. 24 червня 2009 року уряд постановою за № 643 створив Державну міграційну службу України (ДМСУ) на базі Державного департаменту у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб [850]. Цією постановою також було затверджено Положення про ДМСУ, яке визначило основні функції, завдання та повноваження цього органу. Певна частина повноважень ДМСУ безпосередньо стосувалася протидії незаконній міграції, контролю за дотриманням законодавства про правовий статус іноземців і виконання угод про реадмісію. Також уряд змінив обсяг функцій МВС, пов'язаних із протидією незаконній міграції, що безпосередньо передбачені для органів внутрішніх справ законами України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», «Про міліцію», поклавши їх постановою на ДМСУ.

Однак протистояння уряду, парламенту і Президента за часів правління «помаранчевої команди» призвело до того, що де-факто створена урядом Державна міграційна служба де-юре так і не отримала інституційної та законодавчої бази для свого повноцінного функціонування. А створення служби поза Міністерством внутрішніх справ України та без відповідних законодавчих змін викликало нові проблеми в міграційній сфері.

Це стало однією з причин того, що Кабінет Міністрів України урядовою постановою від 7 липня 2010 р. за № 559 «Деякі питання державного управління у сфері міграції» з метою оптимізації системи державного управління у сфері міграції зупинив ліквідацію Державного департаменту у

справах громадянства, імміграції і реєстрації фізичних осіб, а також ліквідував Державну міграційну службу [851].

І тільки дев'ятого грудня 2010 року Указом Президента України знов була створена Державна міграційна служба України, на яку було покладено функції з реалізації державної політики з питань громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб, а також у справах міграції в межах, визначених законодавством про біженців [852]. Також у квітні 2011 року Указом Президента України було затверджено Положення про Державну міграційну службу України, яким визначено основні завдання, функції та повноваження ДМС України. Відповідно до нього Державна міграційна служба України є центральним органом виконавчої влади діяльність якого спрямовується і координується КМУ через Міністра внутрішніх справ України [853].

Відтак, створення єдиної міграційної служби на сучасному етапі розвитку нашої держави, на нашу думку, дає змогу вирішити такі проблеми контролю над нелегальною міграцією як скоординований міжвідомчий контроль за в'їздом, перебуванням іноземців та осіб без громадянства в Україні та їх своєчасним виїздом за межі території держави, налагодження належного механізму обміну інформацією між МЗС, МВС та Адміністрацією Держприкордонслужби про осіб, яким видано візи на в'їзд до України, які в установленому порядку прибули і зареєструвалися в пунктах пропуску через державний кордон України, а також про осіб, яким заборонено в'їзд до України. В той же час зазначимо, що не сприяє ефективності міграційного контролю розмежування між Держприкордонслужбою України та МВС України відповідальності за вислання за межі держави нелегальних мігрантів, які незаконно потрапили до держави (компетенція Держприкордонслужби) і тих, які законно потрапили до держави, але після завершення встановленого терміну перебування ухилилися від виїзду та перейшли на нелегальне становище (компетенція МВС).

На наш погляд, необхідно зважити на думку міжнародних експертів, які вважають, що нині найефективнішим чином функціонування ДМСУ можливе у

складі МВС як органу урядового управління, а не центрального органу виконавчої влади. Це дозволяє уникнути суперечок щодо можливостей міграційної служби застосовувати повноваження, властиві правоохоронним органам у системі органів внутрішніх справ. Та й організація взаємодії – внутрішньої в системі міністерства, і зовнішньої через міністра з іншими міністерствами та відомствами є в такому випадку набагато ефективнішою [842, с.26].

МВС України впродовж усього періоду своєї діяльності як правоохоронного органу незалежної держави бере активну участь у реалізації державної політики боротьби з нелегальною міграцією, є державним органом, який постає одним із суб'єктів протидії нелегальній міграції. Відповідно до Указу Президента України від 18 січня 2001 року № 22/2001 МВС України здійснює координацію роботи, пов'язаної з боротьбою з незаконною міграцією [854].

Важливість цього напрямку діяльності органів внутрішніх справ нашої країни зумовлена тим, що невідповідність міграційних процесів, вплив закордонного криміногенного елемента, окремих фінансово-промислових груп, зацікавлених у дестабілізації в нашій країні, ослаблення з причин об'єктивного і суб'єктивного характеру контролю за в'їздом і перебуванням на території України іноземців та осіб без громадянства, зокрема держав ближнього зарубіжжя, спричиняє посилення негативних змін у криміногенній обстановці на території нашої держави. На теренах України іноземці та особи без громадянства дедалі частіше вчиняють різного роду правопорушення і злочини, створюють нові або вступають у вже наявні організовані злочинні групи. Спостерігається підвищений інтерес міжнародних злочинних угруповань у плані переміщення їх діяльності на територію України та освоєння тут високорентабельних сфер кримінального бізнесу. Особливе значення має питання незаконного проникнення на нашу територію іноземців та осіб без громадянства [855].

Характеризуючи розвиток відомчої нормативно-правової бази, яка забезпечує цей напрямок діяльності органів внутрішніх справ України, в тому числі і в питаннях міжнародної співпраці, щонайперше необхідно вказати на Закон України «Про міліцію». Відповідно до вимог цього закону, міліція зобов'язана (ст. 10) контролювати додержання громадянами та службовими особами встановлених законодавством правил паспортної системи, в'їзду, виїзду, перебування в Україні і транзитного проїзду її територією іноземних громадян та осіб без громадянства [318]. Органи внутрішніх справ також здійснюють розшук іноземних громадян та осіб без громадянства, які ухиляються від виконання встановленого порядку реєстрації та порушують правила перебування в Україні.

Також за часів незалежності було прийнято низку нормативних документів, якими було врегульовано окремі питання на цьому напрямку діяльності відповідних підрозділів МВС України і які становили на той час єдиний перелік заходів щодо боротьби з нелегальною міграцією в Україні. Серед них наказ МВС України від 26.11.1996 р. за № 814 «Про затвердження відшкодування з державного бюджету витрат, пов'язаних з примусовим адміністративним видворенням іноземців з України», наказ МВС України № 110 «Про попередження нелегальної міграції та порядок роботи ОВС з іноземними громадянами» щодо неухильного виконання «Плану оперативно-розшукових, зовнішньо-профілактичних та режимних заходів по боротьбі з нелегальною міграцією іноземців на 1998 рік», наказ МВС України від 14.11.1999 р. за № 802 «Про затвердження Інструкції з організації роботи дільничного інспектора міліції», яким передбачений обов'язковий контроль дотримання іноземцями та особами без громадянства встановлених правил в'їзду в Україну, виїзду, перебування в країні й транзитного проїзду її територією.

Як уже було зазначено, в сучасних умовах питаннями міграційного контролю в системі МВС України опікується Державна міграційна служба України. Одними з основних завдань цього підрозділу є внесення пропозицій

щодо формування державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, реалізація державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції. Крім того ДМС України відповідно до покладених на неї завдань здійснює міжнародне співробітництво, бере участь у розробленні проектів та укладенні міжнародних договорів України з питань громадянства, міграції, біженців, осіб, які потребують інших форм захисту, реєстрації фізичних осіб та реадмісії, забезпечує в межах своїх повноважень виконання укладених міжнародних договорів України [853].

Також у межах своєї компетенції постійною роботою з виявлення нелегальних мігрантів займаються підрозділи кримінальної міліції, міліції громадської безпеки МВС України, дільничні інспектори, котрі зобов'язані контролювати дотримання правил проживання іноземними громадянами і виявлення нелегальних мігрантів.

Вдаючись до історичного екскурсу зазначимо, що організація участі галузових служб в організації діяльності органів внутрішніх справ щодо протидії нелегальній міграції була упорядкована наказ МВС України від 20 травня 1998 р. № 365. Цим наказом з метою підвищення ефективності роботи галузових служб міністерства, посилення ролі та відповідальності за організацію діяльності органів внутрішніх справ щодо протидії нелегальній міграції та пов'язаних з нею небезпечними видами організованої злочинності та злочинними проявами встановлюється установлювалось, що відповідальність за координацію діяльності служб міністерства з виконання законодавчих актів, рішень Президента України, Кабінету Міністрів України, колегії міністерства, відомчих нормативних актів щодо протидії нелегальній міграції та пов'язаних з нею небезпечними формами організованої злочинності та злочинними проявами покладається на керівників галузових служб.

Цим наказом було визначено низку напрямків організаційної роботи галузових служб МВС та ГУБОЗ, ГУКР, ГУДСБЕЗ, ГУАСМ, ГУКП. з протидії нелегальній міграції серед яких :

- підготовка спільних з СБУ та Держкомкордоном України планів режимних, військових, адміністративно-правових та інших заходів щодо виявлення, запобігання та припинення протиправної діяльності осіб і організацій, які завозять мігрантів або їх транзитом переміщають через територію України;

- розробка і проведення операцій: «Іноземець» - боротьба з транснаціональною злочинністю, розкриття та припинення злочинів та інших правопорушень, скоєних іноземцями чи в групі з громадянами України;

«Мігрант» - перевірка підстав перебування в країні іноземців, у тому числі осіб, які бажають набути статус біженця; «Готель», «Гуртожиток» - перевірка наявності документів для поселення іноземців, дотримання реєстраційних процедур;

- боротьба з порушеннями законодавства про правовий статус іноземців в Україні, організація розкриття злочинів.

- виявлення та знешкодження організованих злочинних угруповань, у тому числі з міжрегіональними та міждержавними зв'язками, які займаються незаконною міграцією, припинення протиправних дій осіб та організацій причетних до цієї діяльності [856].

Особливе місце в системі служб, що займаються боротьбою з нелегальною міграцією, посідає ДАІ та органи внутрішніх справ на транспорті, обов'язком яких є виявлення мігрантів, що нелегально переміщуються автомобільним, залізничним та іншими видами транспорту територією України.

Перші кроки на шляху формування спільного антикримінального фронту правоохоронних органів у протидії нелегальній міграції були зроблені вже на початку 1992 року, коли в угодах про співробітництво між МВС України та МВС Республіки Білорусь, МВС Республіки Польща, МВС Російської Федерації, МВС Угорської Республіки серед інших напрямів співробітництва і надання допомоги в забезпеченні громадської безпеки і правопорядку, попередження, розслідування і розкритті злочинів було зазначено і протидія нелегальній міграції [410, арк. 55].

У наступному цей напрям співробітництва був закріплений в Угоді про взаємодію МВС незалежних держав в сфері боротьби із злочинністю, яка була підписана між МВС Азербайджану, Armenії, Білорусі, Грузії, Казахстану, Киргизстану, Молдови, РФ, Таджикистану, Туркменістану, Узбекистану, України, у м. Алма-Ата 24 квітня 1992 року [415, арк. 123].

Аналізуючи результати практичної діяльності органів внутрішніх справ зазначимо, що особливої гостроти проблеми протидії незаконній міграції в Україні набули на початку ХХІ ст. Аналіз оперативної обстановки того часу свідчить, що через специфічне географічне положення безпосередньо на шляху до країн Західної Європи, відкриття нових транспортних сполучень, незавершеність формування системи імміграційного контролю, збереження режиму вільного пересування з країнами СНД та інші внутрішні чинники Україна стала однією з основних ланок транснаціональних каналів незаконної міграції, яка набула розмірів явища, що реально загрожує національній безпеці, економічним і політичним інтересам держави. Стійкі канали незаконної міграції на територію України йдуть переважно через середньоазіатські і закавказькі держави СНД та Російську Федерацію з регіонів, охоплених військовими конфліктами, де проповідується тероризм, поширений наркобізнес. Простежується тенденція до накопичення незаконних мігрантів.

Це стало свідченням того, що Україна поступово перетворюється з країни транзиту незаконних мігрантів в державу їх накопичувача. Аналіз оперативної обстановки свідчить також про певну адаптацію нелегальних мігрантів до правоохоронних заходів ОВС.

Організатори незаконних переправлень все більше застосовують можливості нелегального прибуття мігрантів в Україну з метою нібито службового відвідування за запрошенням фірм, для навчання та туризму. Значна кількість іноземців використовують навчальні заклади як можливість легалізації в Україні для вирішення справ, не пов'язаних з навчанням.

Окремі іноземці, які тривалий час перебувають в Україні, організовуються на етнічній основі у злочинні угруповання, реєструють на

підставних осіб приватні комерційні структури, які під прикриттям комерційної діяльності займаються організацією та забезпеченням функціонування каналів незаконного переправлення мігрантів через державний кордон. Виняткова прибутковість цієї діяльності стимулює лідерів злочинних угруповань налагоджувати із застосуванням озброєних груп злочинців «контроль» над процесом незаконної міграції.

Тривалість розв'язання проблеми договірно-правового оформлення російської ділянки державного кордону України позбавляє можливості у повному обсязі застосовувати щодо його порушників – незаконних мігрантів та співучасників незаконних акцій – передбачені Кримінальним кодексом санкції. Складна соціально-економічна ситуація у прикордонних районах України змушує певну частину їх населення для задоволення матеріальних інтересів сприяти мігрантам у незаконному перетинанні державного кордону.

Висновки з аналізу обстановки свідчать, що незаконна міграція містить у собі низку злочинів, дізнання та розслідування яких законодавством віднесено до компетенції правоохоронних органів, а рівень боротьби з незаконною міграцією не завжди відповідає гостроті цієї проблеми і потребує подальших зусиль усіх гілок влади.

Все це викликало необхідність у взаємодії з Держкомкордоном, СБУ протягом 1999-2000 рр. реалізувати низку адміністративно-правових, військових, режимних заходів щодо виявлення, запобігання та припинення протиправної діяльності осіб і організацій причетних до нелегальної міграції, під час яких було встановлено і припинено понад 88 тис. порушень іноземцями законодавства про їх правовий статус, виявлено та припинено понад 39,8 тис. порушень законодавства щодо режиму перебування іноземних громадян.

Одночасно МВС України протягом цього періоду здійснило низку організаційних заходів з підготовки законодавчих та інших нормативних актів, направлених на посилення боротьби з нелегальною міграцією, удосконалення режиму перебування іноземців та інших осіб, встановлення відповідальності міжнародних перевізників за доставку нелегалів на територію України.

Виконання цих завдань дозволило достатньою мірою реалізувати заходи щодо виконання державної програми боротьби з нелегальною міграцією на 1999-2000 рр. [857].

В 2001 році ця робота була продовжена. Вжиті заходи щодо протидії нелегальній міграції сприяли активізації роботи служб і підрозділів по виявленню незаконних мігрантів, викриттю каналів їх переміщення через Державний кордон та документування протиправної діяльності причетних до цього осіб. Тільки в жовтні-листопаді 2001р. під час проведення таких заходів працівниками міліції було затримано 49 груп незаконних мігрантів загальною кількістю 593 особи.

В той же час в діяльності оперативних підрозділів на початку 2000-х рр.. було немало недоліків. На той час ще ненапрацьовано ефективну систему збору та узагальнення інформації про організаторів цього незаконного бізнесу, осіб, які надають допомогу у пересуванні мігрантів, імовірні маршрути їх руху, місця концентрації тощо.

Оперативні служби не надають відповідну інформацію у прикордонних областях мобільним міліцейським групам, у наслідок чого діяльність щодо перекриття шляхів ймовірного проникнення залишалася малоефективною. Не використовується оперативні можливості служб ДСБЕЗ щодо контролю за діяльністю сумісних підприємств, засновниками яких є громадяни мусульманських країн, виявлення фірм та організацій, що займаються прийомом та облаштуванням іноземців-нелегалів.

Все це потребувало нагального здійснення рішучих заходів для підвищення ефективності діяльності органів внутрішніх справ у протидії ОЗУ, які контролювали канали незаконної міграції. І такі заходи були здійснені. Основні зусилля були направлені на підвищення ролі і ефективності ролі і ефективності діяльності галузевих служб у боротьбі з незаконною міграцією. Також в МВС був запроваджений централізований банк даних стосовно іноземців, яким за допущені порушення під час перебування в Україні

заборонено в'їзд в Україну; розроблено систему централізованого обліку мігрантів та формування загальнодержавної дактокартотеки осі.

Низка важливих заходів була здійснена і на напрямку розвитку міжнародного співробітництва. Перш за все були здійснені практичні кроки з організації взаємодії з правоохоронними органами країн, з яких прибувають нелегали, а також Білорусії, Росії і Молдови та організовано одержання упереджувальної інформації щодо намагання груп нелегалів і осіб, які їх супроводжують, перетнути державний кордон України.

Не менш важливого значення мало продовження співробітництва з Міжнародною організацією з міграції, іншими міжнародними організаціями з метою вдосконалення управління міграційними процесами в Україні, в тому числі в рамках реалізації проектів «Імміграційний контроль і управління спільним кордоном», вирішення питань щодо можливості надання відповідної допомоги, створення спеціального фонду для сприяння боротьбі з незаконною міграцією та повернення незаконних мігрантів до держав їх походження.

Також в цей час представники МВС України взяли участь у підготовці та проведенні МЗС України переговорів з країнами-учасницями СНД, ЄС та іншими державами з питань укладення угод про умови взаємних поїздок громадян, реадмісію та співпрацю у боротьбі з незаконною міграцією;

Крім того МВС України взяло активну участь у запровадженні МЗС України механізму взаємодії зацікавлених центральних органів виконавчої влади України та провідних іноземних держав, передусім – держав-членів Європейського Союзу, з метою використання їх допомоги для здійснення заходів щодо протидії незаконній міграції в Україні.

Серед інших важливих заходів за цим напрямом – забезпечення підготовки та надання Мініюсту України пропозицій щодо укладення міжнародних договорів про співробітництво міграційних служб України та інших держав, участь у реалізації заходів КМУ щодо адаптації національного законодавства з прикордонних питань та правоохоронної діяльності у сфері міграції до законодавства ЄС [858, арк. 58].

Важливого значення керівництво МВС України надавало поліпшенню взаємодії органів і підрозділів МВС України та СБУ, Державного комітету у справах охорони державного кордону України, Державної митної служби України та інших зацікавлених міністерств і відомств з питань боротьби з нелегальною міграцією.

Такі спільні, скоординовані дії дозволили забезпечити певний рівень ефективності боротьби з нелегальною міграцією, контрабандою, незаконним обігом наркотиків та зброї в державі. Протягом 2000-2001 року найбільш часто факти нелегального перетину виявлялись на українсько-російській (близько 21 відс.), українсько-словацькій (близько 34 відс.) та українсько-угорській ділянках державного кордону. Спостерігалася також активізація переміщення незаконних мігрантів через українсько-білоруський та українсько-польський кордон.

Спільними цілеспрямованими заходами у 2000 році було припинено функціонування 59 каналів незаконної міграції. На основі реалізації оперативної інформації попереджено 115 спроб незаконного перетинання кордону групами іноземців. Під час проведення оперативно-профілактичних заходів на території України виявлено та притягнуто до адміністративної відповідальності 96 тис. іноземців, які порушували Правила перебування в Україні. До адміністративної відповідальності притягнуто понад 11 тис. юридичних і фізичних осіб в Україні, які своїми діями сприяли іноземцям в порушенні законодавства про їх правовий статус [537, арк. 191].

Подовжуючи тиск на міжнародні транснаціональні угруповання, які займалися незаконною міграцією, з метою захисту національних інтересів держави протягом березня-квітня 2001 року керівництво країни прийняло рішення провести комплекс спільних цілеспрямованих широкомасштабних багатоетапних оперативно-профілактичних заходів під назвою «Кордон-2001».

Ці спільні оперативно-службові заходи були проведені силами Прикордонних військ, МВС, Міністерства транспорту, Міністерства освіти і науки, СБУ, ДПА України, Державної митної служби України, Державного

комітету у взаємодії з прикордонними та правоохоронними відомствами РФ, Республіки Білорусь на основних напрямках протиправної діяльності на державному кордоні з одночасним проведенням оперативно-пошукових дій на основних транзитних коридорах переправлення незаконних мігрантів через територію держави від східного до західного кордонів.

Основні зусилля були зосереджені в трьох регіонах: східному (в межах Чернігівської, Сумської та Харківської областей), центральному (в межах м. Києва, м. Хмельницького та Київської області), та західному (в межах Львівської та Закарпатської областей) [859, арк. 192].

За результатами операції «Кордон – 2001» за участю правоохоронних органів Росії, Білорусії, Польщі, Румунії, Словаччини та Угорщини перевірено понад 4 тис. місць імовірної концентрації іноземців та осіб без громадянства, майже 30 тис. транспортних засобів. У результаті затримано 908 нелегальних мігрантів та осіб, що займалися організацією незаконного переправлення через державний кордон. Порушено 76 кримінальних справ. Під час операцій виявлено 70 злочинців, які знаходились у міждержавному розшуку.

Така системна та цілеспрямована діяльність була продовжена. Підвищенню ефективності роботи органів і підрозділів внутрішніх справ сприяло затвердження Указом Президента України від 18 січня 2001 року № 22/2001 Програми боротьби з незаконною міграцією на 2001-2004 роки, якою була визначена координуюча роль МВС України в реалізації державної політики пов'язаною з боротьбою із незаконною міграцією [854].

Для забезпечення цієї діяльності постановою Кабінету Міністрів України від 14 червня 2002 р. № 844 та відповідним наказом МВС України було утворено Державний департамент у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб як урядовий орган державного управління [860].

Крім того, постановою Кабінету Міністрів України від 26 грудня 2002 р. № 1983 затверджено порядок провадження у справах з питань імміграції, яким майже удвічі збільшено кількість категорій іноземців та осіб без громадянства, що мають право на оформлення дозволу на постійне проживання

в Україні, а функції по виконанню законодавства про імміграцію та встановлення відповідних квот покладено на ДДГІРФО і його територіальні органи та підрозділи [864].

Були здійснені важливі організаційно-штатні заходи щодо посилення боротьби з незаконною міграцією. У зв'язку з ускладненням ситуації з нелегальною міграцією, а також з метою розмежування правоохоронних і адміністративних функцій у підрозділах у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб, кадрового та організаційного посилення цієї роботи керівництво МВС прийняло рішення створити відділ протидії нелегальній міграції у структурі Державного департаменту у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб МВС України та відділення, групи протидії нелегальній міграції у структурі управлінь, відділів у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб ГУМВС України в АР Крим, м. Києві та Київській області, УМВС України в областях і м. Севастополі [860].

На виконання означеної вище програми МВС України визначило основні напрями службової діяльності структурних підрозділів центрального апарату МВС України та відповідних органів і підрозділів ГУМВС, УМВС, УМВСТ, внутрішніх військ МВС України по протидії нелегальній міграції, здійснило низку організаційних та практичних заходів направлених на посилення заходів по перекриттю транснаціональних каналів незаконної міграції на державному кордоні України та за його межами, припинення протиправної діяльності фізичних і юридичних осіб, які незаконно переправляють мігрантів в Україну або переміщують їх транзитом через територію країни [865, арк. 53].

З метою запобігання порушенням законодавства про правовий статус іноземців, розкриття і припинення злочинів, інших правопорушень, що вчиняються іноземцями та особами без громадянства, у тому числі у співучасті з громадянами України, зміцнення контролю за створенням і функціонуванням спільних підприємств, компаній, сфера діяльності яких пов'язана з іноземним

туризмом, навчальних закладів, що здійснюють підготовку іноземців та осіб без громадянства, було прийнято рішення забезпечити не рідше одного разу на рік проведення спеціальних цільових операцій «Мігрант», «Іноземець», «Кордон», «Рубіж», «Підприємець», «Студент», «Турист», «Магістраль» [854].

Така діяльність дозволила органам та підрозділам української міліції досягти певних успіхів на цьому напрямку їх оперативно-службової діяльності. У результаті реалізації заходів, передбачених Програмою боротьби з незаконною міграцією на 2001-2004 рр., в ході оперативно-профілактичних операцій вдалося виявити майже 10 тис. нелегальних мігрантів, понад 5 тис. іноземців було видворено за межі України [537, арк. 192].

В той же час, незважаючи на певні успіхи правоохоронних органів Україна посідає ключову позицію на карті європейської міграції. Щороку Україною рухаються значні міграційні потоки як країною походження, транзиту та призначення. Якщо 2007 року кількість трудових мігрантів знизилася, то починаючи з 2008 року криза змусила українців знову виїждати за кордон. Транзитні потоки хоча й зменшилися у зв'язку з упорядкуванням як українських, так і кордонів країн-сусідів, нелегальна міграція зі Сходу в Україну та її територією на Захід усе ж зростає. Кількість нелегальних мігрантів, виявлених компетентними українськими державними органами, наприклад, 2008 року перевищила 50 тис. осіб. Загалом упродовж 1991 року – першого півріччя 2009 року працівники прикордонної служби України виявили та не допустили на територію України 228 тисяч нелегальних мігрантів. Найбільший показник кількості нелегальних мігрантів територією України, що становив 65 тисяч іноземців, доводився на 1994–1998 роки [866]. За даними МВС, 2007 року в Україні нелегально перебувало 732 тис. мігрантів [867].

Характеризуючи діяльність міліції України щодо протидії нелегальній міграції на сучасному етапі необхідно відзначити, що тільки упродовж 2009-2010 років правоохоронці виявили 29 тис. нелегальних мігрантів. За матеріалами міліції СБУ в цей час порушила 257 кримінальних справ за незаконне переправлення осіб через наш кордон. За межі України було

видворено майже 11 тис. нелегалів, з них кожен сьомий – примусово. Ще 45,4 тис. іноземців за порушення встановлених правил перебування були притягнуті до відповідальності [868].

Нині робота з мігрантами будується переважно в напрямку протидії нелегальній міграції. Згідно з останнім рішенням уряду була підтверджено раніше визначене рішення, що координувальну роль у реалізації державної політики у сфері міграції покладено на МВС. Це досить серйозне і амбітне завдання, яке потребує удосконалення діяльності Державної міграційної служби, як центрального органу виконавчої влади, у складі МВС.

На цьому шляху була здійсненна спроба організаційного підсилення цього напрямку діяльності. З метою забезпечення виконання органами внутрішніх справ завдань і функцій у сфері протидії нелегальній міграції у квітні 2012 року було прийнято рішення про створення Управління міліції міграційного контролю загальною граничною чисельністю 1500 одиниць, функціонально підпорядкувавши його Державній міграційній службі України [869]. Однак того ж року, у зв'язку з прийняттям Законів України від 18 вересня 2012 року № 5294-УІ та від 16 жовтня 2012 року № 5459-УІ, якими в повному обсязі були врегульовані повноваження ДМС України у виконанні покладених завдань, Управління міліції міграційного контролю МВС України було ліквідовано [870].

На сучасному етапі, надзвичайно актуальним завданням є участь МВС України у зміцненні безпеки на нових східних кордонах ЄС. Це пов'язано з тим, що за умов сучасного східного розширення Європейського Союзу упродовж 2004–2006 рр. відбулося формування нового міжнародного кордону між Європейським Союзом і Україною. Це потребує розвитку нового формату відносин у «триєдиній» площині відносин: Україна – ЄС – держави-сусіди України (насамперед Польща, Словаччина, Угорщина).

Певні повноваження надані Міністерству внутрішніх справ України та його органам на місцях у зв'язку з прийняттям Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», який був

підписаний Президентом України 28 липня 2011 року. Цим Законом встановлено єдину процедуру визнання особи біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, втрати та позбавлення статусу біженця, додаткового захисту. За окремою процедурою визначається порядок надання та припинення тимчасового захисту в Україні. Законом також визначаються повноваження органів виконавчої влади, що беруть участь у вирішенні питань, пов'язаних із біженцями та особами, які потребують додаткового або тимчасового захисту.

В Законі також закріплено положення щодо захисту біженців та інших осіб: заборона вислання або примусового повернення біженця чи особи, яка потребує додаткового або тимчасового захисту до країн, де їх життю загрожує небезпека; сприяння збереженню єдності їхніх сімей, забезпечення безоплатною правовою допомогою, покращення правового статусу цих осіб [871].

Прийняття цього Закону є важливим кроком у напрямку узгодження національного законодавства з питань біженців з відповідними європейськими стандартами.

Цим Законом визначені і напрямки міжнародного співробітництва у вирішенні проблем зазначеного напрямку діяльності. Відповідно до цього Україна співпрацює з іншими державами, Управлінням Верховного Комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців, іншими міжнародними організаціями з метою усунення причин виникнення проблеми біженців, поліпшення їх матеріального становища і вдосконалення правового статусу, а також повернення біженців у країну їх громадянської належності (підданства) або попереднього постійного проживання, а також у разі потреби їх переселення до інших країн у разі наявності відповідних міжнародних договорів [871, ст.30].

Важливого значення в організації діяльності органів внутрішніх справ щодо протидії нелегальній міграції мало також прийняття нової редакції Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», визначає

правовий статус іноземців та осіб без громадянства, які перебувають в Україні, та встановлює порядок їх в'їзду в Україну та виїзду з України [872].

У питаннях захисту прав і законних інтересів біженців, а також протидії нелегальній міграції МВС України достатньо ефективно співпрацює з Регіональним Управлінням Верховного Комісара ООН з питань біженців (далі УВКБ ООН). Державний департамент у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб МВС України бере активну участь у започаткованій 2001 року УВКБ ООН ініціативі щодо сприяння діалогу з питань притулку і міграції серед країн Східної Європи – Седеркопінгському процесі. МВС України є активним учасником міжнародних зустрічей в рамках цього проекту, на яких висвітлює міграційну ситуацію в нашій державі, що дає можливість зорієнтуватись у міграційній політиці світу, обмінятися думками та виробити єдино прийнятну стратегію боротьби з незаконною міграцією. Крім того МВС України бере участь у фінансованому ЄС проекті «Підтримка діяльності УВКБ ООН у Східній Африці та Східній Європі». Який розроблено в рамках регіональних програм захисту. Цей проект упроваджується УВКБ ООН у Східній Європі під назвою «Проект із регіональної підтримки захисту» і включає діяльність у Білорусі, Молдові та Україні.

Таким чином аналіз вищевикладеного матеріалу дає підстави для таких висновків: щоб вибудувати ефективну міграційну політику в Україні, необхідні докорінні законодавчі, інституційні зміни. Зокрема, на законодавчому рівні слід прийняти Закон України «Про державну міграційну службу», доопрацювати та прийняти Закон України «Про Концепцію державної міграційної політики». На інституційному рівні найважливішим завданням залишається реформа Міністерства внутрішніх справ України, складовою компонентою якої є створена у складі МВС Державна міграційна служба, головним завданням якої є вироблення та реалізація державної міграційної політики на основі комплексного поєднання її імміграційної та еміграційної складових її діяльності.

Підрозділ 4.6. Становлення та розвиток міжнародного співробітництва МВС України щодо протидії злочинності у сфері високих технологій.

4.6.1. Діяльність органів державної влади та управління України щодо нормативно-правового та організаційного забезпечення міжнародного співробітництва у боротьбі з кіберзлочинністю.

Інтеграція України до світового та Європейського співтовариства передбачає входження нашої держави до інформаційного суспільства, яке характеризується широким використанням переваг нових інформаційних технологій у всіх сферах виробництва, науки, культури тощо.

В Україні, як і в інших державах світу, невпинно розвиваються якісно нові галузі економіки, що базуються, передусім, на використанні сучасних інформаційних технологій, локальних та глобальних комп'ютерних мереж, зокрема, мережі Інтернет. Темпи розвитку української складової «Світової павутини» сьогодні випереджають як європейські, так і загальносвітові. За даними міжнародних організацій за 2012 рік, Україна входить до першої десятки країн Європи за кількістю інтернет-користувачів — доступ до

всесвітньої мережі мають 15,3 млн. українців [873].

Водночас наслідком розбудови інформаційного суспільства є те, що пропорційно розвитку інформаційних ресурсів зростає й кількість правопорушень із використанням засобів комп'ютерної техніки. Інтернет є вільним середовищем зберігання, обміну та розповсюдження інформації, яке розвивається самостійно, за відсутності реального контролю з боку державних структур, надає користувачам високий рівень анонімності і створює сприятливе підґрунтя для розвитку високотехнологічної злочинності.

Незаконний доступ до комп'ютерів та їх систем, викрадення й розповсюдження інформації з обмеженим доступом або віднесеної до державної таємниці, викрадення і збут інших конфіденційних відомостей, баз даних державних органів, шахрайство (від введення в оману клієнтів інтернет-аукціонів до масштабних фінансових пірамід), вимагання, викрадення грошей шляхом шахрайських дій з платіжними картками або несанкціонованого доступу до облікових записів у системах типу «Клієнт-Банк», торгівля наркотиками і зброєю, сексуальна експлуатація дітей і розповсюдження дитячої порнографії, численні порушення авторських і суміжних прав – це лише деякі види таких злочинів, що в переважній більшості носять транснаціональний організований характер.

Наразі так звана «комп'ютерна», або «кіберзлочинність», є однією з найбільш серйозних проблем багатьох держав, щорічні збитки від якої становлять мільярди доларів США. Аналіз сучасних тенденцій розвитку нашої держави свідчить про те, що з'явилися нові загрози національній безпеці України – комп'ютерна злочинність та комп'ютерний тероризм. І це є закономірною платою за прогрес. Як свідчить історія, цим шляхом пройшли всі країни Західної Європи та США.

Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку (ХУІ розділ Кримінального Кодексу України) є найбільш різноплановими та технічно складними серед усіх кіберзлочинів, при цьому

вони є найбільш трудомісткими з огляду на їх документування та розкриття. Ці злочини мають високу динаміку росту, а середні збитки від них оцінюються в мільйонах гривень.

Безперечно, ефективна боротьба проти кіберзлочинності вимагає тісного, швидкого та ефективного, функціонального міжнародного співробітництва всіх державних структур, а щонайперше правоохоронних органів, у розслідуванні такого роду злочинів.

Зазначимо, що на Першому стратегічному конгресі з проблем кіберзлочинності «E-Crime congress 2002», який відбувся у грудні 2002 року в Лондоні, зазначалося, що високотехнологічна злочинність зростає високими темпами, Інтернет дозволяє організованим злочинним групам швидко отримувати прибуток із відносно незначним ризиком бути викритими. Перебуваючи в мережі, можна порушувати закон на відстані, швидко і незалежно від громадянства та місця перебування. Злочинцям легко приховувати докази і здобути злочинним шляхом. Відтак, вони стали значною загрозою для критичної інфраструктури багатьох держав, адже й енергетичні системи, і фінансові установи, і транспорт, і медицина залежать від надійної роботи комп'ютерної техніки [874].

Не випадково злочини у цій сфері ще у 1992 році були внесені ООН до переліку 14-ти видів транснаціональних організованих злочинів. Тим самим Організація Об'єднаних Націй поставила їх нарівні з «відмиванням» грошей, терористичною діяльністю, організованим наркобізнесом, викраденням витворів мистецтва, інтелектуальної власності, незаконною торгівлею зброєю, захопленням повітряних суден, морським піратством, заволодінням наземним транспортом, шахрайством, екологічними злочинами, торгівлею людьми, людськими органами [875, с. 13].

Зазначені проблеми є вельми актуальними і для розвитку української держави. Попри те, що темпи розвитку інформаційних технологій в Україні через соціально-економічні проблеми допоки поступаються потребам

сьогодення, наша держава сміливо входить у світовий інформаційний простір [876].

Водночас, розбудова в Україні інформаційного суспільства вимагає вирішення низки соціальних, організаційних, юридичних та інших проблем, що пов'язані як із упровадженням нових інформаційних технологій, так і з розвитком структури Internet зокрема. Однією з найгостріших із них в умовах глобалізації застосування сучасних комп'ютерних інформаційних технологій практично в усіх сферах життєдіяльності слід вважати активне використання представниками злочинного світу наданих їм можливостей для посилення організованості, розширення бандитських зв'язків, появу так званої «комп'ютерної» злочинності, включаючи комп'ютерний тероризм [877]. За оцінками Інтерполу, оголошеними на VI засіданні Робочої групи зі співробітництва правоохоронних органів країн Центральної та Східної Європи (м. Мюнстер, 28-30 серпня 2000 р.) із питань боротьби з комп'ютерною злочинністю, прибутки комп'ютерних злочинців у світі посідають третє місце після доходів наркоділків та нелегальних постачальників зброї. З огляду на це з початку 90-х років XX століття зазначеній проблематиці в багатьох державах приділяється значна увага.

Визначними міжнародно-правовими документами у питанні правового регулювання міжнародних відносин у даній сфері є Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності (ст. 20), Віденська декларація про злочинність і правосуддя: відповіді на виклики XXI століття (ООН), Конвенція Європейського Союзу про взаємну правову допомогу з кримінальних справ 2000 р. (глава 3); Європейська Конвенція про кіберзлочинність, Договір про співробітництво держав-учасниць СНД у боротьбі зі злочинами у сфері комп'ютерної інформації (підписаний учасниками у 2001 році); та ряд інших документів, зокрема рекомендацій Ради Європи, що застосовуються разом із прийнятими конвенціями. Застосуванню підлягають і положення інших правових документів, напри-клад, Конвенції про правову допомогу і правові відносини по цивільних, сімейних і кримінальних справах (держав-учасниць

СНД), Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах та ін. [878, с. 24; 7, с. 1049].

Протягом усього періоду незалежного розвитку окреслені проблеми перебувають також у полі зору Президента України, Верховної Ради та Уряду нашої держави. Підтвердженням цього слугує те, що у 1998 році Верховною Радою України прийнято Закон України «Про Національну програму інформатизації України», головною метою якої стало створення необхідних умов для забезпечення громадян і суспільства своєчасною, достовірною та повною інформацією шляхом широкого використання інформаційних технологій, забезпечення інформаційної безпеки держави, спрямованої на формування правових, організаційних, науково-технічних, економічних, фінансових, методичних та гуманітарних передумов розвитку інформатизації, інтеграції України у світовий інформаційний простір [879].

На цьому напрямку діяльності органів державної влади та управління вважаємо стимулом, серед іншого, взяті Україною зобов'язання щодо інтеграції у світове співтовариство, у їх числі згідно з Програмою інтеграції України до Європейського Союзу, де в розділі 13 «Інформаційне суспільство» визначені як проблеми, що стримують інтеграцію нашої держави в інформаційне суспільство ЄС, так і зобов'язання щодо їх подолання [880].

Підтвердженням усвідомлення того, що однією з вагомих загроз сучасності для розвитку нашої держави є зростання криміналізації процесів інформатизації та, зокрема, використання глобальних обчислювальних мереж, є те, що проблеми кіберзлочинності в контексті інформаційної безпеки як складової національної безпеки неодноразово розглядалися Радою національної безпеки і оборони України. Про це, зрештою, свідчать укази Президента України: «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 17 червня 1997 р. «Про невідкладні заходи щодо впорядкування системи здійснення державної інформаційної політики та удосконалення державного регулювання інформаційних відносин» від 21 липня 1997 р. за № 663; «Про рішення Ради національної безпеки і оборони від 31 жовтня 2001 р. «Про

заходи щодо вдосконалення державної політики та забезпечення інформаційної безпеки України» від 6 грудня 2001 р. за № 1193/2001. Окремі заходи були визначені Президентом України в указах: «Про заходи щодо зміцнення банківської системи України та підвищення її ролі у процесах економічних перетворень» від 14 липня 2000 р. за № 891; «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» від 31 липня 2000 р. за № 928/2000; «Про деякі заходи щодо захисту державних інформаційних ресурсів у мережі передачі даних» від 24 вересня 2001 р. за № 891/2001 та ін.

У цьому аспекті особливо своєчасним та важливим нормативно-правовим документом став Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 31 жовтня 2001 р., «Про заходи щодо вдосконалення державної інформаційної політики та забезпечення інформаційної безпеки України» від 6 грудня 2001 р. за № 1193/2001. Указом передбачено розроблення Концепції національної інформаційної політики та інформаційної безпеки України, здійснення заходів щодо оптимізації системи державних органів, які реалізують інформаційну політику, із забезпеченням чіткого розмежування повноважень і налагодженням їх взаємодії та координації, створенням організаційної структури системи забезпечення інформаційної безпеки, аналізом програм у інформаційній сфері, фінансованих з Державного бюджету України, вжиттям заходів стосовно першочергової реалізації та повноцінного фінансування найактуальніших із них та інших важливих заходів забезпечення інформаційної безпеки.

До того ж, у зазначеному Указі Президента України було ініційоване встановлення кримінальної відповідальності за незаконне втручання в роботу телекомунікаційного обладнання та передбачене створення Міжвідомчого центру з питань боротьби з комп'ютерною злочинністю [881].

Принагідно зазначимо, що в сучасних умовах тенденції вибору нашою країною шляху інтеграції до світового співтовариства перспективи вступу до Європейського Союзу й НАТО зумовлюють необхідність активної участі в

процесах створення та запровадження єдиних принципів формування інформаційного суспільства, законодавчого регулювання та управління інформаційною сферою.

Водночас українські спецслужби, порівняно з їх європейськими колегами, достатнього законодавчого підґрунтя для ефективної роботи не отримали. Однією з нагальних проблем, яка не дозволяє відповідним спецпідрозділам правоохоронних органів ефективно протидіяти активним використанням терористичними організаціями та оргзлочинністю інформаційних технологій для вчинення злочинів, є законодавча регламентація процедури надання судового дозволу на перехоплення телекомунікацій.

Сукупність усіх наведених чинників стала причиною розроблення законопроекту «Про моніторинг телекомунікацій», покликаного врегулювати порядок перехоплення телефонних розмов та іншої кореспонденції. Як і належить, його розробляли професіонали зі Служби безпеки України, котрі досконало знають практику перехоплень та всі проблеми щодо правозастосування. Позаяк СБУ не наділена правом законодавчої ініціативи, законопроект «Про моніторинг телекомунікацій» було внесено до Верховної Ради 7 серпня 2003 р. Кабінетом Міністрів України [882].

Необхідно вказати, що зазначений законопроект було розроблено на виконання п. 14 Розділу 2 «Програми реалізації положень Варшавської конференції щодо спільної боротьби проти тероризму», затвердженої постановою Кабміну від 14 грудня 2001 р. за №1694. Працюючи над законопроектом, робоча група враховувала рекомендації, викладені в Брюссельських резолюціях Ради Євросоюзу про законне перехоплення телекомунікації та з питань законного моніторингу телекомунікацій щодо нових технологій (ENFOPOL), у Будапештській Конвенції про кіберзлочинність, а також у проекті «Рамкового рішення стосовно утримання даних трафіка і доступу до цих даних у зв'язку з кримінальним розслідуванням чи судовим переслідуванням» Ради Європи. Також було взято до уваги

прогресивні положення відповідного законодавства розвинутих демократичних країн ЄС.

Указаним проектом Закону визначені правові та організаційні засади моніторингу телекомунікацій, регульовано відносини суб'єктів у сфері моніторингу телекомунікацій під час провадження оперативно-розшукової, контрозвідувальної та розвідувальної діяльності з метою забезпечення безпеки громадян, суспільства і держави.

Метою проекту Закону було вироблення механізму, який дозволяв би правоохоронним органам України мати сучасну ефективну технологію зняття інформації з каналів мереж телекомунікацій із метою попередження чи розкриття злочинів, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, а надто таких як кіберзлочини та тероризм, а також можливість здійснення ефективної взаємодії з правоохоронними органами іноземних держав щодо питань моніторингу телекомунікацій у процесі боротьби зі злочинністю.

Але, на жаль, проект не набув реального втілення. У ході громадських слухань на той час активну критичну позицію законопроект «Про моніторинг телекомунікацій» зайняли народні депутати фракції «Наша Україна», Харківська правозахисна група, а також Інтернет-Асоціація України. На їх думку, законопроект передбачає надмірні повноваження СБУ, перекладає фінансовий тягар із упровадження системи моніторингу на провайдерів, не дає ясних і чітких правових підстав для проведення моніторингу й не містить надійних гарантій проти зловживань. Зрештою, як висновок – у загалом законопроект загрожує порушенням прав людини й основних свобод, насамперед права на приватне життя.

Заслуговує на увагу пропозиція, яка була внесена Інститутом проблем законодавства ім. Ярослава Мудрого в березні 2005 року, – розробити єдиний законопроект із урахуванням положень трьох альтернативних та внести його на розгляд парламенту, – напевно так і залишилася поза увагою законотворців. Безумовно, прийняття закону, який би регулював відносини у сфері

телекомунікацій, конче необхідне для України, позаяк це відповідає нагальним потребам правоохоронних органів та вимогам європейського законодавства, підвищує інвестиційну привабливість інформаційно-телекомунікаційної галузі шляхом запровадження чітких і прозорих норм.

До того ж, за результатами науково-дослідної роботи науковцями Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю спільно з науковцями Національної академії внутрішніх справ та Науково-дослідного центру правової інформатики АПрН України розроблено проект Концепції стратегії реалізації державної політики щодо боротьби з кіберзлочинністю. Зазначений проект було обговорено з посадовцями зацікавлених органів центральної виконавчої влади (у їх числі СБУ, МВС та ін.), у наукових і вищих закладах освіти України, під час науково-практичних конференцій.

Однією з головних передумов попередження й протидії транснаціональної комп'ютерної злочинності та кібертероризму є розвиток міжнародного співробітництва. Перші серйозні кроки на шляху налагодження міжнародного співробітництва у протидії кіберзлочинності Україна зробила на початку ХХІ століття, коли 23 листопада 2001 року в Будапешті наша держава разом із 30-ма іншими державами підписала Європейську конвенцію «Про кіберзлочинність». Представники країн, які підписали зазначену конвенцію, усвідомлюючи глибокі зміни, викликані переходом на цифрові технології та глобалізацією комп'ютерних мереж, стурбовані ризиком того, що комп'ютерні мережі та електронна інформація можуть бути використані для вчинення злочинів, вважаючи, що ефективна боротьба проти кіберзлочинності вимагає тісного, швидкого та ефективного, функціонального міжнародного співробітництва у розслідуванні такого роду злочинів, погодилися з необхідністю вжиття конкретних заходів у кожній країні [883].

Наступним важливим кроком України на шляху до налагодження міждержавної співпраці розглядуваній сфері є ратифікація 7 вересня 2005 року зазначеної Конвенції, що передбачає надання повноважень, достатніх для

ефективної боротьби зі злочинами у сфері інформаційно-телекомунікаційних технологій як на внутрішньодержавному, так і міжнародному рівнях, укладення домовленостей щодо дієвого міжнародного співробітництва.

Необхідно зазначити, що в Україні за часів незалежності на урядовому рівні також було проведено низку організаційно-правових заходів спрямованих на протидію кіберзлочинності, а саме створено значну кількість робочих груп, що розробляють проекти законодавчих та підзаконних актів у сфері суспільних інформаційних відносин, де прямо чи опосередковано висвітлені питання боротьби з кіберзлочинністю та взаємодії з різними транснаціональними організаційними структурами.

На додаток, урядом України було створено спеціальні організаційні структури з питань координації напрацювання державної політики у сфері організаційно-правового забезпечення входження нашої держави у світове інформаційне суспільство. Серед них Урядова комісія з питань інформаційно-аналітичного забезпечення органів виконавчої влади, яка була створена 7 травня 2000 року Постановою Кабінету Міністрів України за № 777. Комісією, серед інших проектів нормативно-правових актів, розглянуто розроблений науковцями МНДЦ спільно з науковцями НАВСУ та НДЦ правової інформатики Академії правових наук України проект Концепції реформування законодавства України у сфері суспільних інформаційних відносин шляхом розроблення Кодексу про інформацію. За своїм змістом зазначена Концепція спрямована на системну, комплексну організаційно-правову реалізацію на законодавчому рівні державної політики у сфері суспільних інформаційних відносин. Безумовно, кодифікація інформаційного законодавства мала би сприяти, нарівні з іншим, правовому забезпеченню боротьби з кіберзлочинністю. Заходи стосовно розроблення остаточного варіанту й реалізації зазначеної Концепції було віднесено до завдань Національної програми інформатизації України. Проте, реалізація зазначеної Концепції не є можливою через низку організаційних та бюрократичних чинників.

Питаннями вдосконалення правового регулювання, визначення та організації реалізації державної політики у сфері інформаційних відносин у нашій державі різного часу займалися Міжвідомчий комітет з проблем захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, Міжвідомча робоча група з розроблення та узгодження Концепції легалізації програмних продуктів та боротьби з їх нелегальним використанням.

Згідно з Розпорядженням Уряду України від 6 травня 2001 р. за № 181-р., було створено Міжвідомчу робочу групу щодо розроблення проекту Концепції інформаційної безпеки та Програми боротьби зі злочинами у сфері інформаційних технологій. На жаль, інформації стосовно діяльності зазначеної групи в засобах масової інформації донині так і немає.

В сучасних умовах українська держава продовжує акумулювати зусилля на шляху нормативно-правового забезпечення боротьби з кіберзлочинністю. Підтвердженням цього слід вважати прийняття Верховною Радою України Закону «Про внесення змін до Закону України «Про ратифікацію Конвенції про кіберзлочинність». Цим законом передбачено, що в Україні органом, на який покладено повноваження щодо створення та функціонування цілодобової контактної мережі для надання термінової допомоги при розслідуванні злочинів, пов'язаних із комп'ютерними системами і даними про переслідування осіб, звинувачуваних у вчиненні таких злочинів, а також відносно збирання доказів у електронній формі, є Міністерство внутрішніх справ України. Також у законі зазначено, що цілодобовий контактний пункт із питань протидії кіберзлочинності буде створено на базі Міністерства внутрішніх справ у межах його штатного розпису.

На європейському напрямку важливого значення має започаткування з 2013 року діяльності Європейського Центру по боротьбі з кіберзлочинністю, який в якості структурного підрозділу Європолу буде знаходитись у штаб-квартирі Європейського поліцейського офісу у м. Гаага, Нідерланди. Основними напрямками та завданнями Центру є забезпечення координації та обміну інформацією між підрозділами правоохоронних органів Європейського

Союзу та Третіми країнами, боротьба з розповсюдженням у мережі Інтернет дитячої порнографії, підготовка кваліфікованих експертів в галузі боротьби з кіберзлочинністю, розробка та застосування методів припинення злочинів у сфері інформаційних технологій. Також Центр покликаний здійснювати захист стратегічно значущих Інтернет-ресурсів, комунікаційних систем та фінансових установ Європейського Союзу [884]. У зв'язку з цим підрозділи по боротьбі з кіберзлочинністю МВС України отримують нові можливості щодо посилення своїх можливостей у протидії цьому виду транскордонної злочинності.

Підбиваючи **підсумки**, зазначимо, що аналіз стану організаційного забезпечення та наявної нормативно-правової бази свідчить про те, що за часів незалежності в Україні створена і діє досить розгалужена система забезпечення безпеки інформації, її захисту. Існує певна законодавча база, яка складається із Законів України «Про інформацію», «Про захист інформації в автоматизованих інформаційних системах», «Про державну таємницю» тощо. Чинними є низка Указів Президента та Постанов Кабінету Міністрів України, якими регульовано конкретні напрями діяльності в галузі захисту інформації. Водночас, до сьогодні відсутній належний рівень взаємодії між державними структурами, координації їх діяльності. На законодавчому рівні на тлі сповідування ідей правового нігілізму до чинного законодавства лобіюються суперечливі антидержавні потреби та інтереси, що провокує правовий хаос, серед іншого у правотворчій діяльності. Наразі у сфері інформаційного законодавства ще не створено умов, які би дозволяли ефективно протидіяти злочинам, учиненим із використанням високих інформаційних технологій і телекомунікаційних систем.

Враховуючи провідну роль інформатизації в економіці України та її стрімку криміналізацію, на цей час особливої актуальності набуває внесення значущих змін і доповнень до чинного законодавства і відомчих нормативних актів, здатних забезпечити нормальне функціонування інформаційних систем і мереж, створити умови для мінімізації криміногенних процесів, своєчасного виявлення і превенції кіберзлочинів. Криміногенна ситуація у сфері

використання інформаційних технологій вимагає комплексного підходу як із боку правоохоронних органів, так і з боку інших зацікавлених відомств.

4.6.2. Історико-правові аспекти міжнародного співробітництва МВС України щодо протидії злочинності у сфері високих технологій.

Як ми вже зазначали, останнім часом в усьому світі спостерігається значне зростання чисельності злочинів, скоєних у сфері високих технологій, а надто інформаційних систем. Цей вид злочинів становить усе більшу загрозу як окремим установам, організаціям і фізичним особам, так і економічним системам кожної держави. Широке ж упровадження в економічні процеси сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій спричиняє появу і поширення нових видів правопорушень.

Водночас наслідком розбудови інформаційного суспільства є те, що злочинні групи та співтовариства усе частіше використовують у своїй діяльності новітні досягнення науки й техніки. Зокрема, комп'ютерні технології застосовують для створення систем конспіративного зв'язку, проникнення в бази даних приватних організацій та державних відомств; комп'ютери й мережні технології стали інструментами вчинення злочинів, а інформаційні ресурси – об'єктами злочинних зазіхань.

Розвиток та впровадження комп'ютерних технологій у всіх сферах суспільного життя потребує розв'язання питань забезпечення безпеки використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку, у числі іншого й кримінально-правовими засобами. У багатьох країнах, серед іншого й в Україні, ці посягання одержали умовну назву «комп'ютерні злочини» [1]. Нині вчені пропонують також інші назви означеної категорії злочинів – найчастіше вживаними є терміни «кіберзлочинність» чи «кіберзлочини», що вповні узгоджується з нормами міжнародних актів.

Комп'ютерна злочинність – це сукупність комп'ютерних злочинів, де комп'ютерна інформація становить предмет злочинних посягань. Ці діяння чинять замах на безпеку сфери комп'ютерної інформації, постаючи одним із найбільш небезпечних і шкідливих явищ сучасного світу [886]. Зокрема, якщо, згідно із дослідженням міжнародної компанії McAfee (МакАфі), у 2004 році прибутки від кіберзлочинності сягали 104 мільярдів доларів США, то відповідно до бюлетеня, опублікованого ФБР у 2009р., вони перевищили 1 трильйон доларів, що в десятки разів випереджає за прибутковістю торгівлю зброєю і наркобізнес [887]. За останніми даними, наведеними в липні 2013 р. в спільному аналізі американського Центру стратегічних і міжнародних досліджень та компанії McAfee, щорічні втрати світової економіки від кіберзлочинів досягли вже 500 мільярдів доларів [888].

Кіберзлочинність – один з найсерйозніших злочинів у всьому світі, відтак, боротьба з комп'ютерною злочинністю є одним із найважливіших завдань сучасності. За свідченням вітчизняних науковців комп'ютерна злочинність тісно пов'язана з різними видами організованої злочинності та корупції. Зокрема, «відмивання» грошей – зі злочинами у сфері застосування комп'ютерних технологій, що є частково непомітним виміром організованої злочинності. Організована кіберзлочинність посідає провідне місце поряд з наркобізнесом та торгівлею зброєю [889].

Зазначимо, що ефективна боротьба проти транснаціональної

комп'ютерної злочинності та кібертероризму вимагає тісного, швидкого, ефективного й функціонального міжнародного співробітництва усіх державних структур (і щонайперше правоохоронних органів) у розслідуванні такого роду злочинів.

Аналіз нормотворчої практики дозволяє висновувати, що основними елементами міждержавної співпраці у сфері боротьби з комп'ютерною злочинністю виділяють питання юрисдикції, розслідування комп'ютерних правопорушень, передачу кримінального правосуддя і екстрадиція, питання уніфікації кримінального законодавства

Як ми вже зазначали перші значущі кроки на шляху налагодження міжнародного співробітництва у протидії кіберзлочинності Україна зробила на початку XXI століття, коли 23 листопада 2001 року в Будапешті наша держава разом із 30-ма іншими державами підписала Європейську конвенцію «Про кіберзлочинність».

Означеною конвенцією передбачається надання повноважень, достатніх для ефективної боротьби зі злочинами у сфері інформаційно-телекомунікаційних технологій як на внутрішньому, так і міжнародному рівнях. Згідно з цим документом, сторони співпрацюють шляхом застосування відповідних міжнародних угод із кримінальних питань, укладених на основі єдиного або взаємного законодавства, а також внутрішнього законодавства з метою розслідування правопорушень, пов'язаних із комп'ютерними системами та даними і збиранням доказів у електронній формі.

Наступним важливим кроком України на шляху до налагодження міждержавної співпраці у розглядуваній сфері є ратифікація 7 вересня 2005 року зазначеної Конвенції із Додатковим протоколом від 28 січня 2003 року до неї, якою передбачене надання повноважень, достатніх для ефективної боротьби зі злочинами у сфері інформаційно-телекомунікаційних технологій як на внутрішньодержавному, так і міжнародному рівнях; укладення домовленостей щодо дієвого міжнародного співробітництва. У зв'язку з цим одним із нагальних завдань органів державної влади і управління нашої

держави, в тому числі і МВС України, варто вважати приведення чинних механізмів міжнародної взаємодії у відповідність до положень вищезгаданої Конвенції.

Принагідно зазначимо, що в Україні створена і діє досить розгалужена система забезпечення безпеки інформації, її захисту. Наявна певна законодавча база, яка складається із Законів України «Про інформацію», «Про захист інформації в автоматизованих інформаційних системах», «Про державну таємницю» тощо. Є чинними низка указів Президента та постанов Кабінету Міністрів України, якими регульовано конкретні напрями діяльності в галузі захисту інформації.

Одним із вагомих кроків на цьому шляху стало ухвалення Президентом України 21 вересня 2010 року закону «Про внесення зміни до Закону України «Про ратифікацію Конвенції про кіберзлочинність». За цим законом, Міністерство внутрішніх справ України стає єдиним органом, на який покладаються повноваження щодо створення та функціонування цілодобової контактної мережі для надання невідкладної допомоги при розслідуванні злочинів, пов'язаних з комп'ютерними системами та даними, переслідуванні осіб, що обвинувачуються у вчиненні таких злочинів, а також збирання доказів в електронній формі [890].

Серед останніх законодавчих ініціатив за цим напрямком ухвалений 6 березня 2013 р., Кабінетом Міністрів України законопроект «Про внесення змін до Закону України «Про основи національної безпеки України» щодо кібернетичної безпеки України». Цей проект Закону був розроблений Міністерством внутрішніх справ на виконання доручень Кабінету Міністрів, даних до рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 травня 2012 року «Про заходи щодо посилення боротьби з тероризмом в Україні».

Указаний законопроект спрямований на формування засад державної політики у сфері забезпечення кібернетичної безпеки України шляхом визначення основних реальних і потенційних загроз національній безпеці

кібернетичного характеру, основних напрямів державної політики та основних функцій суб'єктів забезпечення національної безпеки в цій сфері.

У законопроекті, зокрема, обумовлюється введення таких основоположних понять, як «кібернетична безпека (кібербезпека)» та «кібернетичний простір (кіберпростір)» [891].

На нашу думку прийняття законопроекту закладе правову основу для подальшої нормотворчої діяльності на законодавчому та підзаконному рівні, спрямованої на створення та вдосконалення національної системи кібернетичної безпеки, протидії кібернетичній злочинності тощо.

Безперечно, що розкрити такого роду злочини і викрити осіб, котрі їх скоїли, без допомоги правоохоронних органів держав-партнерів практично неможливо. З метою забезпечення ефективної протидії злочинності у сфері високих технологій МВС України впродовж усього періоду незалежного розвитку нашої держави повсякчас уживало організаційних і практичних заходів щодо забезпечення ефективної протидії цьому сучасному виду транснаціональної злочинності.

Основні зусилля були спрямовані, передусім, на законодавче забезпечення боротьби з комп'ютерними злочинами і створення відповідної нормативно-правової бази; профілактику, супроводження розслідування і розкриття резонансних правопорушень у сфері комп'ютерних технологій; напрацювання методик документування і розкриття злочинів означеної категорії, проведення семінарів і тренінгів для працівників спецпідрозділів; налагодження ефективної взаємодії з міжбанківськими установами, телекомунікаційними компаніями, зацікавленими центральними державними і правоохоронними органами інших країн із метою документування злочинних груп, що мають міжнародні зв'язки.

Суттєвим внеском у справу розвитку міжнародної співпраці є діяльність міжнародних правоохоронних структур. До прикладу, Генеральний Секретаріат Інтерполу ще 1994 року задля того, щоб інформація з інших держав мобільно і в доступній формі (мова спілкування, специфічні терміни, коди злочинів тощо)

надходила до національних спецпідрозділів, а також із метою оперативного обміну такими даними між країнами рекомендував державам-членам цієї організації створити Національний центральний консультативний пункт із проблем комп'ютерної злочинності.

З метою виконання рекомендацій Генерального Секретаріату Інтерполу щодо організації роботи по протидії комп'ютерним видам злочинів на базі ЦБ Інтерполу в Україні був створений національний центральний консультативний пункт з проблем комп'ютерної злочинності, основними функціями якого стали:

- збирання та накопичення інформації про комп'ютерні злочини, скоєні на території України, узагальнення практики їх розслідування;
- взаємодія з відповідними підрозділами інших країн, вивчення та використання позитивного міжнародного досвіду;
- інформаційне супроводження конкретних кримінальних справ, які мають транснаціональний характер, надання методичної допомоги, в тому числі організація взаємодії на міжнародному рівні;
- участь у підготовці національних фахівців з проблем комп'ютерної злочинності.

Крім того НЦБ Інтерполу було прийнято рішення закріпити двох офіцерів з числа співробітників бюро для роботи з інформацією про комп'ютерні злочини. Також розроблено типову форму повідомлення про комп'ютерні злочини, яку надіслати до головних управлінь та управлінь МВС. Начальникам ГУ, самостійних управлінь, відділів МВС України, ГУМВС. УМВС України в Криму, областях, м.Києві, м. Севастополі було поставлено вимогу – організувати системне надходження до нього відомостей про комп'ютерні злочини [560, арк.7].

Аналіз практики викриття та розслідування кримінальних справ у сфері високих технологій свідчить, що найбільш поширеними видами злочинів, пов'язаних із використанням комп'ютерних технологій на території сучасної України, є: злочини у сфері комп'ютерних та Інтернет-технологій – 26%, злочини у сфері функціонування електронних платежів чи платіжних карток –

16%, злочини у сфері телекомунікацій –11%, злочини у сфері використання комп'ютерних технологій при скоєнні традиційних злочинів – 47%. До того ж, самостійним видом злочинного промислу стало викрадення ідентифікаційних даних інших осіб, використовуючи які, правопорушники набувають доступ до чужих банківських рахунків, безоплатно отримуючи послуги Інтернет-провайдерів та операторів зв'язку. Такі злочини характеризуються високим рівнем технічного забезпечення, латентністю, організованістю, наявністю міжрегіональних та міжнародних зв'язків [892].

У сучасних умовах комп'ютерна злочинність має здебільшого організований і міжнародний характер, базується на стрімкому розвитку і використанні телекомунікаційних засобів повідомлень. Близько 62% комп'ютерних злочинів є учинюваними в складі організованих груп, часто на території декількох країн. Комп'ютерна злочинність також характеризується невинним нарощуванням і вдосконаленням способів учинення злочинів, кожен із них має безліч способів реалізації [886, с. 49-50].

Необхідно зазначити, що перші спроби на шляху протидії цьому виду злочинності були започатковані МВС ще наприкінці 90-тих років минулого століття, перш за все в межах взаємодії країн-участниць СНД.

У даний час в Україні набули поширення правопорушення, пов'язані з посяганнями на об'єкти інтелектуальної власності, що завдає значних збитків економіці держави, установам, організаціям і підприємствам всіх форм власності, окремим громадянам. Тому Президентом України та КМУ перед ОВС були поставлені завдання щодо забезпечення конституційних прав громадян України на захист інтелектуальної власності, створення сприятливих умов для розвитку українського ринку об'єктів інтелектуальної власності та підвищення ефективності боротьби з правопорушеннями у цій сфері.

Вкрай гостро також постала проблема щодо необхідності протидії правопорушенням у сфері високих технологій. Розвиток та розповсюдження власних засобів обчислювальної техніки сприяли створенню передумов для зростання злочинності, пов'язаної з неправомірним доступом до комп'ютерних

мереж, несанкціонованим отриманням або зміною інформації, інших правопорушень. Поширення масштабів користування мережею Інтернет при відсутності адміністративно-територіальних кордонів в електронному просторі і майже безконтрольності проходження інформації сприяють поширенню злочинності у цій сфері та її високій латентності. Це, у свою чергу, вимагає від ОВС спрямовувати свої зусилля на боротьбу з визначеними видами правопорушень.

З огляду на викладене та з метою підвищення ефективності розкриття та попередження ОВС правопорушень у сфері інтелектуальної власності та високих технологій було прийнято рішення створити у структурі Державної служби боротьби з економічною злочинністю підрозділи по боротьбі з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності та високих технологій.

Зазначений підрозділ було створено в структурі головного управління боротьби з економічною злочинністю МВС України в травні 2001 року. Його діяльність була орієнтована за двома основними напрямками – захист інтелектуальної власності та боротьба з кіберзлочинністю.

Основною причиною зосередження зусиль у боротьбі з таким новим видом злочинності в означеному напрямку стало те, що в другій половині 90-тих років Україну критикували з приводу значної кількості контрафактної продукції на її території. Саме тому робота новоствореного управління переважним чином була зосереджена на захисті прав інтелектуальної власності та боротьбі з незаконним поширенням контрафактної продукції.

Це потребувало подальшого удосконалення організаційно-штатної структури цих підрозділів. Відтак з метою посилення протидії посяганням на об'єкти інтелектуальної власності, захисту вітчизняних виробників від недобросовісної конференції, запобігання фактам виготовлення і реалізації контрафактної продукції, передусім з незаконним використанням товарних знаків та відповідно до рішення наради керівництва МВС України відділення, групи боротьби з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності та високих технологій у листопаді 2003 року були реорганізовані у відповідні

відділи (відділення) при ГУМВС (УМВС, УМВСТ) в регіонах нашої держави та на транспорті [893].

Практика діяльності новоствореного підрозділу мала результатом усвідомлення того, що необхідно приділяти більше часу, засобів та уваги справі боротьби з кіберзлочинністю. Тому в липні 2009 року в структурі Департаменту боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми було створено окремий відділ боротьби з кіберзлочинністю. Обов'язками підрозділу стало формування та реалізація державної політики в розглядуваній сфері правоохоронної діяльності, вироблення методичних рекомендацій щодо протидії злочинам такої категорії, організація міжнародного співробітництва у справах про комп'ютерні правопорушення, розроблення та внесення відповідних змін до чинного законодавства.

Також до переліку завдань цього відділу належить виявлення та документування організованих груп транснаціонального й регіонального характеру, учасники яких спеціалізуються на вчиненні злочинів із використанням високих технологій і телекомунікаційних систем. У перспективних планах з'явилась думка щодо необхідності створення в системі МВС України самостійного підрозділу боротьби зі кіберзлочинністю.

Аналіз тенденцій і динаміки комп'ютерної злочинності в Україні дозволяє висновувати, що найбільш ураженими цим явищем слід вважати регіони з розвинутою інформаційною інфраструктурою, де населення широко застосовує телекомунікаційні технології (Автономна Республіка Крим, Донецьк, Дніпропетровськ, Одеса, Львів, Харків). Лідером у цій сфері є місто Київ, де перебуває майже 60% усієї української інтернет-аудиторії [887].

Наступним кроком на шляху організаційних перетворень стало створення у липні 2010 року Департаменту боротьби з кіберзлочинністю і торгівлею людьми. У сучасних реаліях ці завдання покладені на Управління боротьби з кіберзлочинністю, яке було створено відповідно до наказу МВС України від 26.12.2011 № 941 з метою оптимізації структури кримінальної міліції апарату

Міністерства внутрішніх справ, забезпечення належного виконання оперативно-службових завдань [894].

Основними завданнями новоствореного підрозділу є участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики щодо попередження та протидії кримінальним правопорушенням, механізм підготовки, вчинення або приховування яких передбачає використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку, а також іншим кримінальним правопорушенням, учиненим з їх використанням (далі – сфера боротьби з кіберзлочинністю). Поступально ведеться робота щодо напрацювання методик попередження та припинення кіберзлочинності.

Характерною рисою злочинів, учинених за допомогою комп'ютерних систем і телекомунікаційних мереж, є їх транскордонність, тому в основі розкриття та документування таких протиправних посягань, як нами вже зазначено вище, лежить ефективне співробітництво з правоохоронними органами інших держав і міжнародними організаціями, які спеціалізуються на протидії кіберзлочинності.

Аналізуючи історичний перебіг організації міжнародної взаємодії на цьому напрямку діяльності спецпідрозділів української міліції необхідно зазначити, що наприкінці 90-х рр. інформаційні технології активно проникають у всі сфери життєдіяльності суспільства, а злочини, що здійснюються за їх допомогою, набувають транснаціонального характеру й створюють загрозу національній безпеці, як в Україні та і в країнах СНД. Відтак ефективна боротьба з кіберзлочинністю можлива лише на основі тісної взаємодії правоохоронних органів усіх як держав-учасниць Співдружності між собою так і з правоохоронними органами інших країн.

Перший крок на цьому напрямку у масштабі країн СНД був зроблений 17 лютого 1996 року на VII пленарному засіданні Міжпарламентської Асамблеї де був прийнятий Модельний кримінальний кодекс, в якому регламентується відповідальність за комп'ютерні злочини [895].

Подовжуючи зусилля на цьому напрямі, держави-учасники СНД з метою забезпечення ефективної боротьби із злочинами у сфері комп'ютерної інформації, будучи переконаними в тому, що погоджені дії сторін в боротьбі із злочинами у сфері комп'ютерної інформації є наполегливою необхідністю, прагнучи створити правові основи співпраці правоохоронних і судових органів в боротьбі із злочинами у сфері комп'ютерної інформації ініціювали підготовку Угоди про співпрацю держав-учасників Співдружності Незалежних Держав в боротьбі із злочинами у сфері комп'ютерної інформації [896, с. 44].

Відтак 1 червня 2001 року в Мінську була підписана Угода про співробітництво держав – учасниць СНД в боротьбі із злочинами у сфері комп'ютерної інформації. Підписання цієї угоди дозволило органам внутрішніх справ України налагодити співробітництво з компетентними органами країн-учасниць СНД для забезпечення ефективного запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів у сфері комп'ютерної інформації.

Серед основних форм міжнародної співпраці, які відображено Угоді про співробітництво держав-учасниць СНД в боротьбі зі злочинами у сфері комп'ютерної інформації є наступні: обмін інформацією різноманітного змісту, виконання запитів про проведення оперативно-розшукових заходів і слідчих дій; планування і проведення скоординованих заходів і операцій по попередженню, виявленню, припиненню, розкриттю і розслідуванню злочинів у сфері комп'ютерної інформації; надання допомоги у підготовці і підвищенні кваліфікації кадрів; створення інформаційних систем, які забезпечують виконання завдань з попередження, виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів у сфері комп'ютерної інформації; проведення спільних наукових досліджень з відповідних проблем; обміну нормативними правовими актами, науково-технічною літературою по боротьбі зі злочинами у сфері комп'ютерної інформації [897].

На сучасному етапі країни СНД мають намір вивести на новий рівень взаємодію у сфері протидії кіберзлочинності. В зв'язку з цим органи внутрішніх

справ України активно співпрацюють з відповідними підрозділами правоохоронних органів держав-учасників СНД для забезпечення ефективного запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів у сфері комп'ютерної інформації.

З цією метою в межах СНД протягом 2008-2010 рр. реалізовувалась Концепція співпраці держав – учасників Співдружності Незалежних Держав у сфері забезпечення інформаційної безпеки і Комплексний план заходів щодо її реалізації. Метою такої міждержавної співпраці є спільний захист інтересів людини, суспільства і держав – учасників СНД в інформаційній сфері [898].

У ній визначено принципи, завдання, основні напрямки, форми й система забезпечення взаємодії у сфері боротьби зі злочинами, що здійснюються з використанням інформаційних технологій. Документ направлений на розвиток правових і організаційних засад співробітництва й став основою для розробки програм і планів спільних дій. Згідно Концепції, держави Співдружності обмінюються оперативною, статистичною, науково-методичною інформацією, поповнюватимуть єдиний банк даних про транснаціональні злочинні групи й організації, що спеціалізуються на кіберзлочинах, проводять узгоджені слідчі дії, створять спеціалізовані підрозділи з протидії кіберзлочинності. Планується також розробляти й упроваджувати спільні технології та рекомендації із запобігання подібним злочинам.

Найбільш системно реалізація цих завдань прослідковується на рівні співробітництва міністерств внутрішніх справ України і Російської Федерації. Основними формами взаємодії є вдосконалення механізму оперативного обміну інформацією – відносно осіб, які розшукуються за вчинення злочинів, між інформаційними та прикордонними підрозділами міністерств з метою затримання цих осіб.

Крім того постійно вдосконалюються форми обміну оперативною інформацією стосовно осіб, які затримувалися правоохоронними органами на території обох держав за злочини, пов'язані з використанням підроблених чи викрадених платіжних пластикових карток банківських установ, шахрайством у

мережі Інтернет, незаконним проникненням до комп'ютерних баз даних міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, для їх перевірки на причетність до вчинення злочинів у сфері банківської діяльності та високих технологій [532].

Практичними формами реалізації взаємодії у протидії зазначеними формам транскордонної злочинності у сфері високих технологій стало проведення на виконання Програм співробітництва держав-учасниць СНД спільних спільних профілактичних оперативно-розшукових заходів з виявлення та припинення злочинів у сфері інтелектуальної власності. Одним з прикладів цього є проведення у період з 12 по 29 листопада 2007 року у взаємодії з правоохоронними та контролюючими органами держав-учасниць СНД., Державною митною службою України, Державною прикордонною службою України заходів з протидії ввезенню, виготовленню та розповсюдженню на території держави контрафактної продукції [899].

Міжнародне співробітництво у сфері запобігання та протидії кіберзлочинності не обмежується контактами з правоохоронними органами інших держав. В напрямку впровадження міжнародних стандартів у цій сфері спецпідрозділи по боротьбі з кіберзлочинністю наразі активно розвивають співпрацю з представниками Ради Європи та Європейського Союзу, іншими державними та неурядовими організаціями, посольством США в Україні.

Так, характеризуючи співпрацю у зазначеному напрямку з США необхідно зазначити, що за період незалежності нашої держави було організовано чимало українсько-американських операцій, під час яких заарештовано і притягнуто до кримінальної відповідальності сотні злочинців.

Найактуальніші напрями взаємодії між США та Україною на цій ниві – це протидія сексуальній експлуатації дітей, торгівлі людьми та кіберзлочинності. Свою діяльність з посольством США МВС координує з представником Федерального бюро розслідувань США – аташе з правових питань Посольства США.

Щодо боротьби зі злочинами, пов'язаними з високими технологіями, то рівень та інтенсивність співпраці між Україною та США вимагають вжиття радикальніших заходів. У зв'язку з цим при Посольстві США було введено додаткову посаду офіцера ФБР саме з питань протидії кіберзлочинності.

Співпраця правоохоронних органів України та Сполучених Штатів Америки регламентована Меморандумом про взаєморозуміння між Урядами обох держав щодо допомоги з правоохоронних питань, який був підписаний ще у 2002 році. Восени 2011 року між урядами України й Сполучених Штатів Америки було підписано новий Меморандум про взаєморозуміння щодо допомоги з правоохоронних питань. Крім того з метою ще більш тіснішої співпраці у цьому напрямку був підписаний меморандум про взаємини між ФБР США і МВС України. Ним передбачається надання іноземному представнику робочого місця на території міністерства для забезпечення максимально ефективного та оперативного процесу з працівниками Управління по боротьбі з кіберзлочинністю і торгівлею людьми.

І такий рівень співпраці дає свої позитивні наслідки. Про це свідчать результати проведеної у 2011 році операції, коли за повідомленням відповідного підрозділу ФБР США працівникам профільного підрозділу МВС України вдалося запобігти незаконному списанню грошей на суму 485 тис. доларів США з рахунку американської фірми Webster Financial Corporation та переведення їх до українського Укрексімбанку [900].

Необхідно зазначити, що про поширеність цього виду злочинної діяльності свідчить те, що починаючи з червня 2011 року на території України за аналогічною схемою було вчинено щонайменше шість злочинів (загальна сума збитків сягає 15 млн. гривень), а також декілька замахів, під час яких зловмисникам не вдалося реалізувати свого злочинного наміру завдяки своєчасній реакції банківських установ і професійним діям українських правоохоронців (попереджена шкода перевищує 25 млн. гривень) [901].

Також, на підставі Меморандуму про взаєморозуміння між урядом України та урядом США щодо допомоги з правоохоронних питань у

Міністерстві внутрішніх справ створено програмно-технічну інфраструктуру для забезпечення оперативно-розшукової діяльності підрозділів відомства. Крім того, іноземні фахівці провели навчальні тренінги з підготовки фахівців у сфері внутрішньої безпеки та боротьби з корупцією.

На сучасному етапі є ще декілька сфер в яких співпраця і робота правоохоронних органів в цілому дуже важлива для успішного просування країни. Одним із таких питань є боротьба з порушеннями прав інтелектуальної власності, зокрема, боротьба з інтернет-піратством.

Ще одним пріоритетним напрямком роботи підрозділів по боротьбі з кіберзлочинністю є боротьба з комп'ютерними злочинами у сфері економіки. Серед основних завдань на цьому напрямку діяльності необхідно назвати протидію легалізації тіньових доходів. Аналіз схем відмивання коштів свідчить про значну зацікавленість організованої злочинності у використанні можливостей електронних платіжних систем, які дозволяють здійснювати миттєві перекази коштів із забезпеченням практично повної анонімності контрагентів. Особливий інтерес у світлі проблеми становить і те, що електронні платіжні системи не належать до розряду суб'єктів первинного фінансового моніторингу, а відтак не зобов'язані інформувати наглядові органи про виявлення підозрілих транзакцій, зберігати відомості про транзакції, а також дані, що дозволяють ідентифікувати клієнта.

З метою протидії легалізації коштів, одержаних від злочинної діяльності, нині діюче Управління налагодило співпрацю з представництвами найбільш поширених в українському інтернет-просторі електронних платіжних систем та кредитно-фінансовими установами, які надають послуги з обслуговування суб'єктів електронної комерції та мають дані про факти шахрайств, втручань у роботу комп'ютерних систем та інших протиправних посягань, учинених із використанням високих технологій.

Одним з важливих напрямків міжнародної діяльності МВС у боротьбі з кіберзлочинністю є співпраця у протидії порушенням прав інтелектуальної власності, зокрема, боротьба з інтернетпіратством. Безумовно, що шлях

розвитку нашої країни напряму залежить від покращання інвестування в економіку держави. Зазначений напрямок є надзвичайно важливим з огляду на те, що ефективна боротьба з порушеннями інтелектуальної власності сприятиме збільшенню інвестицій в Україну. Безперечно, якщо боротьба за права інтелектуальної власності не буде ефективною, тоді Україна не буде інвестиційно привабливою.

Реалізуючи вимоги Президента та Уряду України, рішення міжвідомчого комітету з проблем захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності при КМУ України, МВС України було вжито ряд організаційних та практичних заходів з метою усунення кримінальних факторів із сфери інтелектуальної власності, авторських і суміжних прав, створення і вдосконалення законодавчої бази, необхідної для ефективної протидії цим правопорушенням. Завдяки цьому було досягнуто певного підвищення ефективності протидії «піратству» у сфері інтелектуальної власності.

Так, наприклад, за 1999 рік загальна кількість викритих правопорушень, пов'язаних з виробництвом і реалізацією «піратської» продукції, зросла до 1954 (у 3,4 раза більше проти 1998 року). Було складено 646 адміністративних протоколів, порушено 35 кримінальних справ. У правопорушників вилучено 44,3 тис. «піратських» відеокaset, 180,9 тис. аудіокaset і 50,8 тис. ком пакт-дисків [902].

На цьому напрямку особливо тісною є саме співпраця з відповідними службами США, з якою станом на початок 2011 року було підписано вісім протоколів про співробітництво. Підтвердженням того, що спецпідрозділи української міліції надають важливого значення цьому напрямку боротьби з кіберзлочинністю є те, що протягом 2011 року щомісячно ними порушувалось близько ста кримінальних справ, пов'язаних із порушенням інтелектуальної власності. Лєвова частка цих справ пов'язана саме із програмним забезпеченням або з носіями відео-та аудіо інформації [903].

Крім того американські правоохоронні органи та урядові організації надають допомогу у організації ефективного переслідування за вчинення

кіберзлочинів. Так, наприклад, під час візиту делегації представників МВС України на запрошення Організації Американської ради з міжнародної освіти, українським правоохоронцям була надана можливість ознайомитися із напрацюваннями американських колег у зборі відомостей про користувачів послуг зв'язку, про рух інформації та інших технічних даних під час розслідування справ про кіберзлочини. На особливу увагу, переконані фахівці, заслуговує досвід застосування правоохоронними підрозділами США програмного забезпечення для он-лайн-розслідувань, яке може бути адаптоване до аналогічних потреб українських правоохоронців [904].

Наступним практичним кроком на шляху розбудови міжнародної співпраці на зазначеному напрямку стало створення за ініціативи МВС національного контактного пункту реагування на кіберзлочини в Україні. Його зарахували до міжнародної мережі таких пунктів, і він успішно пройшов необхідні тестування та акредитацію.

Серед інших напрямів у протидії кіберзлочинності на європейському напрямі – розвиток міжнародного співробітництва в межах стратегії ЄС для Дунайського регіону (прийнята Єврокомісією у 2011 році та підтримана Європарламентом й Радою ЄС довгострокова політика Європейського Союзу щодо вирішення проблем Дунайського макрорегіону). Стратегія об'єднує 14 країн: Німеччину, Австрію, Угорщину, Чехію, Словаччину, Словенію, Болгарію, Румунію, Хорватію, Сербію, Боснію та Герцеговину, Чорногорію, Молдову та Україну. Боротьба з кіберзлочинністю визначена як один з пріоритетних напрямків співробітництва правоохоронних органів країн-учасників цієї європейської ініціативи.

Крім того необхідно відзначити високий рівень співробітництва МВС України та Європолу у сфері протидії кіберзлочинності. Особливо, з огляду на те, що Угода між Україною та Європолем про оперативне співробітництво відсутня.

Ще одним напрямом взаємодії на європейському рівні є участь МВС України у реалізації проекту «Cybercrime@EAP» у рамках механізму Східного

партнерства. У рамках проекту Україна продемонструвала значний прогрес у захисті прав громадян у протидії кіберзлочинності. Тим паче протягом 2010-2013 рр. були досягнуті значні результати у цій сфері. Підтвердженням цього є те, що в діяльності підрозділів боротьби з кіберзлочинністю в Україні досягнуті досить високі показники розкриття злочинів у банківській сфері (80% повернення вкрадених коштів). Відтак, створені українськими правоохоронцями механізми з протидії кіберзлочинності можуть послужити прикладом і для інших країн, а головне, що й інші країни можуть використовувати цей досвід у своїй роботі.

Необхідність й актуальність подальшого цього розвитку цього напряму співробітництва обумовлена тим, що сучасних умовах за даними іноземних опитувань, 12% користувачів Інтернету були жертвами шахрайських дій саме в кіберпросторі.

Зокрема, згідно зі статистикою, наведеною іноземними експертами, у 2011 році у всьому світі відбулося 5,5 мільярдів кібератак на інформаційні ресурси органів державної влади та підприємств приватного сектору.

На сучасному етапі щорічні збитки від таких протиправних дій складають значні суми, а кількість кіберзлочинів демонструє динаміку до зростання. До того ж, кіберзлочинність, з огляду на її ознаки – відсутність кордонів, вчинення злочинів у віртуальному просторі, як правило, знаходження злочинця на великій відстані від місця вчинення злочину (навіть за межами країни або континенту) – ставить перед правоохоронними органами всього світу нові виклики та змушує об'єднувати зусилля.

Для ефективного розвитку цього напряму діяльності необхідне тісне залучення до забезпечення кібербезпеки представників приватного сектору економіки як в сфері інформаційних технологій, так і тих, що обслуговують та здійснюють управління критичними інфраструктурами. На нашу думку, одним з важливих аспектів успішної співпраці є сумісність правових та практичних інструментів у сфері боротьби з кіберзлочинами. З цією метою необхідні зустрічі експертів та обмін досвідом, розвиток та розбудова мережі контактних

пунктів протидії кіберзлочинності.

Не менш важливим напрямком діяльності підрозділу боротьби з кіберзлочинністю є протидія обігу дитячої порнографії та сексуальному розбещенню дітей, учинюваним із використанням телекомунікаційних мереж. Доречно зазначити, що на цьому напрямку діяльності зусилля оперативного складу зосереджені не лише на виявленні осіб, причетних до вчинення злочину, але й на ідентифікації жертв сексуальної експлуатації.

Позитивним прикладом такої роботи слугує співпраця з Агентством боротьби з організованою злочинністю Великобританії (SOCA) щодо причетності підданих Об'єднаного Королівства до вчинення розпусних дій відносно українських неповнолітніх. Тож, із метою ідентифікації дітей, потерпілих від сексуальної експлуатації, поліцією Об'єднаного Королівства було надано копію вилучених у злочинців порноматеріалів. У ході аналізу отриманої інформації та подальшої перевірки вдалося встановити, що протизаконний контент виготовлено на території Київської області. У подальшому оперативні працівники ідентифікували та опитали шістьох неповнолітніх, залучених до зйомок порнографічного характеру й розпусних дій, які підтвердили факти сексуальної експлуатації, вчинені фігурантами. За цими фактами порушено кримінальну справу.

З метою превенції таких протиправних посягань спільно з правозахисними організаціями «Ла-Страда» та «ЕСРАТ» реалізуються ініціативи щодо просвітницької діяльності, спрямованої на запобігання комерційній сексуальній експлуатації дітей в Інтернеті, створено «гарячу лінію» з питань безпеки дітей в глобальній комп'ютерній мережі. Плідна співпраця триває і в рамках меморандуму «Про взаєморозуміння», підписаного між Міністерством внутрішніх справ та компанією «Майкрософт Україна» щодо інтенсифікації заходів, спрямованих на боротьбу з розповсюдженням «дитячої порнографії» в мережі Інтернет.

Серед позитивних здобутків новоствореного Управління боротьби з кіберзлочинністю МВС України є те, що за час його діяльності підрозділ

витіснив з українського інтернетпростору сайти порнографічного характеру. Але це не вирішило проблему, адже тепер ці вебресурси розгорнули свою діяльність за межами України, в країнах, де ці матеріали не вважаються протиправними. Таким чином зловмисники мають можливість рекламувати послуги інтимного характеру, що надаються в Україні, або будь яку іншу заборонену на території України інформацію через іноземні вебсайти. Це вимагає від українських правоохоронців пошуку нових форм і методів боротьби з цим ганебним явищем.

Доречним буде зазначити, що це Управління у складі силового відомства МВС України є надзвичайно молодим. Відтак, наразі проблема номер один, яка постала перед зазначеним спецпідрозділом – проблема підготовки кадрів. Це пов'язано з тим, що фахівці, які працюватимуть у цій сфері, повинні бути як оперативниками, так і фахівцями з комп'ютерної техніки. Вочевидь, що підготовка кваліфікованих кадрів для зазначеного підрозділу – одне з нагальних завдань вищих навчальних закладів МВС України. Для реалізації цього важливого завдання у 2012 році у Харківському університеті внутрішніх справ відкрито факультет з підготовки фахівців для підрозділів по боротьбі з кіберзлочинністю.

Безумовно, специфіка протидії таким протиправним посяганням у сучасних умовах вимагає особливого підходу до комплектування підрозділу боротьби з кіберзлочинністю. Зокрема, такі працівники, на додаток до знань у сфері високих інформаційних технологій, навичок отримання інформації та збору доказів у електронній формі, повинні достатнім чином володіти іноземними мовами.

Таким чином, проаналізувавши історичний досвід правового регулювання та організації міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України у боротьбі з комп'ютерною злочинністю, можна зробити висновки, що його важливими аспектами є міжнародно-правовий досвід уніфікації кримінального законодавства, визначення поняття комп'ютерного злочину, питання юрисдикції, розслідування комп'ютерних злочинів, екстрадиція тощо.

Аналіз викладеного матеріалу дає підстави дійти висновків, що, попри певні успіхи відповідних спецпідрозділів МВС України в боротьбі з кіберзлочинністю за доволі нетривалий час їх існування, існує ціла низка проблем, вирішення яких дозволило би суттєво підвищити ефективність на цьому напрямку їх діяльності.

Головними проблемами, що існують у зазначеній сфері, є такі. Насамперед, це недосконалість нормативно-правової бази щодо окремих напрямів діяльності з боротьби з комп'ютерною злочинністю. Чинне кримінальне та кримінально-процесуальне законодавство України наразі не забезпечує надійного захисту від кіберзлочинності. Його неузгодженість із міжнародно-правовими актами, а надто в частині того, які види діянь необхідно вважати злочинами, пов'язаними з використанням комп'ютерів і яку відповідальність повинен нести винний у їх учиненні, спричиняє труднощі в притягненні відповідних осіб до кримінальної відповідальності. По-друге, потребує вдосконалення і механізм оперативного обміну інформацією стосовно громадян, затримуваних на території інших держав за скоєння злочинів, пов'язаних із використанням підроблених або викрадених платіжних пластикових карток банківських установ, за шахрайство у мережі Інтернет, незаконне проникнення до комп'ютерних баз даних різних міністерств і відомств, для перевірки на причетність до скоєння злочинів у сфері банківської діяльності й високих технологій.

Зрештою, враховуючи те, що кіберзлочинність невпинно вдосконалює способи вчинення протиправних посягань та має тенденцію до зростання організованості, нагальним завданням є систематичне підвищення кваліфікації оперативних працівників шляхом ознайомлення з передовим зарубіжним досвідом та нововведеннями щодо методології розкриття й розслідування таких злочинів.

Зазначені проблеми потребують розроблення відповідної стратегії щодо боротьби з кіберзлочинністю всіма правоохоронними органами України,

зважаючи на те, що боротьба з цим найсучаснішим видом злочинності повинна стати однією з найважливіших їх функцій.

Процес інформатизації, комп'ютеризації суспільства постійно і динамічно рухається вперед, зокрема і в нашій державі. Тому вбачається за потрібне враховувати міжнародні напрацювання і рекомендації у сфері боротьби з даною категорією злочинів при розробці і втіленні в життя відповідних норм права та здійсненні практичної діяльності правоохоронними органами держави, а також прийняття і розробку практичних заходів щодо реалізації Концепції стратегії і тактики боротьби з комп'ютерною злочинністю в Україні.

РОЗДІЛ 5.

ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА РОЗВИТКУ СПІВПРАЦІ З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ ПРАВООХОРОННИМИ СТРУКТУРАМИ.

5.1. Генезис співпраці країн-членів Європейського Союзу та України в галузі безпеки, внутрішніх справ та правосуддя.

Кримінал давно оминув кордони окремих держав, і національні правоохоронні системи вже не можуть власними силами подолати загрози міжнародної організованої злочинності.

Така ситуація є наслідком того, що за останні 30 років злочинність у світі виросла в 4 рази. Поміж іншим, на територіях колишнього СРСР і США - у 8 разів, в 7 разів – у Великобританії й Швеції, в 6 разів – у Франції, в 4 рази – у Німеччині, вдвічі – у Японії. Як свідчать статистичні дані, за годину на планеті відбувається понад 200 тисяч злочинів. За різними оцінками, у світі щороку відмивається від \$900 млн. до \$3 млрд., що становить 2-5% світового валового

внутрішнього продукту [905]. При цьому, як стверджують фахівці Всесвітнього банку, щорічно на підкуп державних чиновників і політиків злочинні співтовариства витрачають понад 80 мільярдів доларів.

Слід сказати, що країни, які розвиваються, серед них і Україна, на боротьбу зі злочинністю витрачають до 14% валового продукту, тоді як розвинені держави - близько 5%. І як свідчить аналіз, ці показники мають стійку тенденцію до росту.

Таким чином, можна цілком упевнено говорити про те, що кримінал кинув виклик усьому людству, а тому створення єдиного міжнародного фронту антикримінальних сил на планеті – веління часу, тим більше, що злочинність перейшла в нову фазу – транснаціональну.

Зазначене дає змогу висновувати, що стрімкі процеси глобалізації організованої злочинності мали результатом розуміння, що проблему не можна вирішити тільки на національному рівні.

Необхідно вказати, що на початку XXI ст. перед країнами-членами Європейського Союзу постала низка проблем глобального характеру. Серед них, на нашу думку, можна визначити дві такі, що безпосередньо стосуються співробітництва у сфері внутрішніх справ і правосуддя: по-перше, наднаціональний характер інтеграції став викликом національній ідентичності та суверенності держав, тому що встановлюється біполярна структура влади на європейському рівні, всередині якої інститути ЄС та країни-члени ділять повноваження; по-друге, імміграція осіб до країн Європи з інших держав і частин світу, серед іншого територією України, а також нелегальне транспортування наркотиків, розповсюдження тероризму потребують адекватного підходу з боку Євросоюзу, спроможності забезпечити безпеку громадян у межах єдиного ринку, водночас дотримуючись прав вихідців із третіх країн, що легально проживають у країнах ЄС.

Як відомо, центром інституціоналізованої співпраці та інтеграції в економічній і політичній сфері є дві (раніше було три) Європейські спільноти: до 2002 року – Європейське об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС),

Європейська Спільнота (раніше мала назву Європейська економічна спільнота) ЄСп і Європейська спільнота з атомної енергії (Євратом) – ЄСпАЕ.

Термін чинності Договору про найстарішу з Європейських спільнот – Європейське об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС), завершився в 2002 році. Дві інші Спільноти пов'язані між собою якнайтісніше через спільні органи (Європейський Парламент, Раду, Комісію, Суд та Рахункову палату). Маастрихтським договором 1992 року (Договором про Європейський Союз) нинішню систему Спільнот було доповнено новими формами міжурядової співпраці у ще двох політичних сферах. Також цим Договором було засновано Європейський Союз як спільний «дах» над новим правопорядком. Європейські спільноти та нові форми співпраці часто називають «опорами» Європейського Союзу, з яких Спільноти є його першою (і найважливішою) опорою. Другу утворює спільна зовнішня та безпекова політика (СЗБП), тоді як співпрацю поліцій та судів у кримінальній сфері (раніше вона мала назву «співпраця у сфері правосуддя та внутрішніх справ») вважають третьою опорою Європейського Союзу [906].

Аналізуючи історичний досвід, необхідно зазначити, що співробітництво поліцій та судів у кримінальній сфері держав Європейських співтовариств почало розвиватися після оформлення в 1970 році інституціонального механізму – Європейського політичного співробітництва, який було створено, переважним чином, із метою координації їх зовнішньої політики та безпеки.

У грудні 1975 року за ініціативою урядів Великої Британії та Німеччини було створено міжурядову групу ТРЕВІ (TREVI group) у складі міністрів внутрішніх справ держав-членів ЄС. Абревіатура ТРЕВІ розшифровується як «міжнародний тероризм, радикалізм, екстремізм, насильство» (Terrorisme, Radicalisme, Extremisme, Violence Internationale). Спираючись на норми міжнародного права, група передусім спрямувала свої зусилля на протидію тероризму, пізніше її функції були розширені й розповсюджувалися на регулювання імміграції, візову політику, прикордонний контроль, протидію торгівлі наркотиками. Діяльність групи через секретність своєї роботи

викликала чимало нарікань у пресі, національних парламентах і громадських організаціях. До середини 80-х років країни-члени ЄС активізували свою спільну діяльність у сфері внутрішніх справ. Логіка створення єдиного ринку з відміненням внутрішніх і одночасним укріпленням зовнішніх кордонів вимагала координації відповідної політики країн Співтовариства.

Важливим досягненням співробітництва у сфері внутрішніх справ стала Дублінська конвенція 1990 року, що набула чинності з 1997 року. Основна її мета – усунення ситуацій, коли емігранти подають заяву з проханням надати політичний притулок одночасно в декілька країн ЄС чи коли одна з країн надає притулок, у той час як інші відмовляють у цьому [907].

Положення про співробітництво між державами-членами ЄС у сфері внутрішніх справ та правосуддя були упроваджені Маастрихтським договором про Європейський союз (підписаний у Маастрихті 7 лютого 1992 року, набув чинності одночасно зі створенням єдиного ринку Європейського співтовариства – 1 січня 1993 року після його ратифікації національними парламентами). Вони стосуються, як ми вже вказували, так званої «третьої опори» ЄС. Це означає, що рішення з питань правосуддя та внутрішніх справ приймаються на основі міжурядового співробітництва країн Союзу за мінімального втручання його інститутів. Можливості участі Комісії, Європейського парламенту та Суду ЄС у процесі розв’язання питань третьої «опори» обмежені консультаційними функціями.

Положення про співробітництво у сфері юстиції та внутрішніх справ були виділені в окремий розділ Договору (розділ VI). Вони визначали сфери політики внутрішніх справ та правосуддя, що мали спільний інтерес для країн-членів, а також обов’язки співпраці за такими напрямками як: охорона зовнішніх кордонів ЄС; імміграційна політика; надання притулку; візовий контроль; юридичне співробітництво; співробітництво органів охорони правопорядку; боротьба проти міжнародної злочинності, наркобізнесу, тероризму, корупції, шахрайства тощо [908]. Для здійснення співробітництва було створено Раду Міністрів внутрішніх справ та юстиції країн ЄС, під егідою

якої були розпочаті спільні поліцейські акції, у тому числі спрямовані на боротьбу з розповсюдженням наркотиків.

Наступним кроком на шляху співробітництва європейських країн у галузі внутрішніх справ і правосуддя став ухвалений головами держав та урядів країн-членів ЄС 2 жовтня 1997 року «Амстердамський договір про зміну Договору про Європейський союз, договорів, що засновували Європейські співтовариства, та пов'язаних із ними актів».

Пріоритетним завданням Європейського Союзу в Амстердамському договорі було проголошено формування Європейського простору свободи, безпеки та правопорядку [909]. Для її виконання на саміті у Відні в грудні 1998 року було прийнято спеціальний план дій.

У Віденському плані дій концепція «європейського простору» набула подальшого розвитку. Були сформовані її основні принципи – свобода, безпека та правовий захист, які тісно пов'язані між собою: громадяни повною мірою можуть користуватися свободою пересування, лише якщо вони перебувають під захистом поліції та судів, незалежно від того, в якій країні перебувають. Безпека в такому контексті означає, що «європейський простір свободи пересування» має стати безпечним та надійним для громадян. Віденський план дій містить зобов'язання боротися з найнебезпечнішими злочинами – тероризмом, торгівлею людьми та злочинами проти дітей, а також протизаконною торгівлею зброєю та наркотиками, корупцією та шахрайством [910].

Таким чином, Віденський план дій став першим етапом реалізації ідеї «європейського простору свободи, безпеки та правопорядку». Друга частина плану містить конкретні рекомендації та дії, які були розглянуті на позачерговому саміті ЄС у Тампері, що відбувся 15-16 жовтня 1999 року. Метою цього саміту було досягнення політичної згоди щодо шляхів реалізації амстердамського договору, визначення стратегічних напрямків створення «європейського простору», а також конкретних завдань інститутів ЄС у межах кожного напрямку.

Крім того, співробітництво з країнами Центральної Європи відбувається в рамках Пакту боротьби з організованою злочинністю, укладеного Радою Міністрів внутрішніх справ та юстиції ЄС і міністрами країн-кандидатів у травні 1998 року.

Зважаючи на те, що організована злочинність, усе впевненіше «ламаючи» державні кордони, перетворюється на всесвітню кримінальну систему, за ініціативи представників ООН, Ради Європи, Євросоюзу, Інтерполу й Європолу, видатних політиків й учених, бізнесменів і керівників найбільших громадських організацій, представників усіх релігійних конфесій із більше ніж 40 країн світу було висунуто ідею створення Всесвітнього антикримінального і антимонопольного комітету (ВААФ), який і був утворений в грудні 2000 року на Віденському саміті.

Підтримуючи ідеї новоствореної організації, ініціативна група ВААФ у жовтні 2001 року створила в Україні Міжнародну громадську організацію «Міжнародний антикримінальний і антимонопольний комітет» (МГО «МААК»). Аналогічні структури були створені в Російській Федерації (РНААФ), у державах Балтії (БААФ), Монголії та інших країнах.

21 вересня 2001 року на позачерговому саміті ЄС в Брюсселі глави держав висловили солідарність із народом США (з приводу подій 11 вересня 2001 року в Нью-Йорку) і наголосили на необхідності поєднати зусилля Рад зі спільних питань, транспорту, а також внутрішніх справ та правосуддя для вироблення конкретних положень із метою посилення протидії тероризму. Фактично події 11 вересня в США стали каталізатором процесу розвитку співробітництва у сфері внутрішніх справ та правосуддя.

Також був прийнятий План дій ЄС, основними напрямками якого повинні стати: посилення співробітництва у сфері правосуддя й діяльності поліції; розроблення міжнародної правової бази для антитерористичних дій; боротьба з фінансовим забезпеченням тероризму на основі нової директиви ЄС про відмивання грошей; зміцнення безпеки повітряних сполучень; заходи з координації глобальних дій ЄС (роль центру з координації політики і

нарощування активності ЄС у цій сфері закріплена за Радою із загальних питань).

19 листопада 2001 року відбулося засідання Ради Міністрів внутрішніх справ та правосуддя, де було прийнято важливі рішення про розширення мандату Європолу, початок роботи Євроюсту, впровадження єдиного європейського ордеру на арешт. Міністри визначили свої цілі: координація розслідування злочинів та посилення співробітництва в боротьбі з тероризмом усередині ЄС, а також із третіми країнами – США та країнами-кандидатами [911].

Передбачалося, що єдиний європейський ордер на арешт максимально полегшить наявну процедуру екстрадиції. Злочинця, якому загрожує хоча б чотири місяці позбавлення волі в одній з країн ЄС, може бути заарештовано в іншій країні та доставлено на місце лише після запиту відповідних юридичних властей. Саме запит має назву «єдиний європейський ордер на арешт». Таким чином, процедура не потребує адміністративних та політичних рішень, зводиться лише до юридичної сторони та займає щонайбільше 90 днів. Однак держава ЄС має право повернути свого громадянина після того, як його буде засуджено для відбування покарання.

Як ми вже зазначали, співробітництво європейських країн, в тому числі й України, в питаннях боротьби зі злочинністю та правосуддя здійснюється в рамках таких європейських інституцій як Європол та Євроюст.

Європейське поліцейське відомство (Європол) – організація, що координує оперативно-пошукові дії поліції держав ЄС, збір та обмін інформацією про діяльність міжнародних злочинних угруповань. Метою діяльності Європолу є підвищення ефективності співробітництва компетентних відомств у попередженні, аналізі причин і протидії особливо небезпечним злочинам європейського масштабу.

Конвенцію про умови поліцейського співробітництва держав-членів ЄС у боротьбі з тероризмом, нелегальною імміграцією, виробництвом та розповсюдженням наркотиків було розроблено на основі Декларації про

поліцейське співробітництво, яка увійшла до Заключного акту Маастрихтського договору. Положення про поліцейське співробітництво були підтверджені Амстердамським договором (розділ V). Залишаючи поліцейське співробітництво в компетенції національних урядів, ст. K1 Договору надає можливість спільних дій і зближення, де це необхідно, кримінального законодавства.

У 1994 році в Гаазі розпочав своє функціонування Європейський відділ боротьби з наркотиками (Europol Drug Unit). Європейська рада в Каннах у червні 1995 року схвалила Конвенцію про Європол, яка була ратифікована всіма країнами ЄС і набула чинності з 1 жовтня 1998 року. Пізніше було прийнято ще низку документів, що регламентують діяльність Європолу. Отож, він розпочав свою роботу з 1 липня 1999 року.

Європол відповідає за збір, аналіз та обмін інформацією з метою протидії створенню мереж нелегальної імміграції та транспортування людей; тероризму; нелегальній торгівлі наркотиками, ядерними, вибуховими та радіоактивними речовинами, зброєю, краденими автомобілями, творами мистецтва і антикваріатом, а також фальшивими документами; підробленню грошових знаків; корупції, замахам на власність та шахрайству, рекету, крадіжкам; кібер-злочинам; завданню шкоди навколишньому середовищу.

Мандат Європолу розповсюджений на боротьбу з відмиванням грошей у зв'язку з кожним із цих видів злочинів.

Європол підтримує країни ЄС шляхом аналізу оперативної роботи поліцейських відомств країн ЄС; підготовки доповідей стратегічного характеру, що містять дані про злочини загальноєвропейського масштабу; поліпшення обміну інформацією між зв'язковими офіцерами (Europol Liason Officers), у межах національного законодавства; проведення експертизи і надання технічної допомоги для розслідування і оперативних дій у межах усього Євросоюзу, під контролем і за відповідальності держави, на території якої було вчинено злочин.

Конвенцією про Європол передбачено створення комп'ютерної системи для отримання, надання та аналізу інформації. У Конвенції обумовлено умови захисту прав та безпеки людини й особистих даних. Контроль за функціонуванням системи повиння здійснювати спеціальна комісія (Joint Supervisor Body).

Європол підзвітний Раді Міністрів внутрішніх справ та юстиції, що відповідає за його діяльність, призначає директора та його заступників. Європол фінансують держави ЄС відповідно до ВВП кожного з них [912].

У березні 2002 року в Гаазі розпочав свою діяльність Євроюст. Цей орган замінив тимчасовий підрозділ, який упродовж півроку координував діяльність суддів, прокурорів та поліції. До складу Євроюсту входять представники держав-членів ЄС. Головні завдання – координація діяльності органів національної влади, відповідальних за розслідування злочинів; сприяння спрощенню процедури взаємної юридичної допомоги. Діяльність Євроюсту передбачено розповсюдити на випадки, коли в розслідуванні беруть участь декілька держав, але він може займатися також справами, що стосуються лише однієї з країн ЄС, а також третіх країн.

До компетенції Євроюсту належать усі злочини, перераховані в Конвенції про Європол, а також комп'ютерні злочини, відмивання грошей, злочини проти навколишнього середовища, шахрайство та корупція. Євроюст є колективним органом, представник кожної країни має один голос. Його діяльність фінансується з бюджету Співтовариств, за винятком заробітної плати суддів, прокурорів і поліцейських, які перебувають на утриманні держав-членів ЄС. Комісія ЄС бере участь у роботі без права голосу [913].

До того ж співробітництво європейських країн у боротьбі зі злочинністю і здійсненні правосуддя відбувається в межах Шенгенських правил, які складаються з Шенгеської угоди (додатково 5.1) та Конвенції, а також усіх постанов Виконкому Шенгенської групи.

З метою укріплення зовнішніх кордонів шенгенських країн, для обміну інформацією між їх імміграційними і поліцейськими відомствами в Страсбурзі

було створено комп'ютерну інформаційну систему. До неї надходить інформація про розшукуваних злочинців, зниклих безвісти людей тощо.

Початкової мети шенгенських угод, що полягала в поступовому скасуванні контролю на внутрішніх кордонах Співтовариств, досягнуто, на цей момент зусилля сконцентровані на укріпленні зовнішніх кордонів, створенні єдиного стандарту прикордонного контролю та візового режиму, обміні інформацією всередині та за межами Шенгенської інформаційної системи, формуванні поліцейського співробітництва.

Шенгенську групу очолював Виконавчий комітет, що складався з міністрів чи державних секретарів країн-учасниць. Із дня набуття чинності Амстердамським договором – 1 травня 1999 року – функції комітету були передані Раді ЄС (без Великої Британії та Ірландії). Шенгенську центральну групу, яка готувала рішення виконкому, замінив «Комітет 36-ї статті» (у справах, що стосуються третьої «опори») та комітет СКІФА (SCIFA – у справах першої «опори»). Спеціальний комітет, що відповідав за оцінку ступеня підготовки країн-кандидатів для вступу до шенгенської групи, передав свої повноваження спеціальній робочій групі в складі Ради ЄС (Schengen Evaluation working group) [914].

Шенгенські правила стали частиною *acquis communautaire* завдяки Протоколу до Амстердамського договору. Раді ЄС було доручено розділити шенгенські правила на дві частини: перша стосується питань візової політики та прикордонного контролю, друга частина містить положення про поліцейське співробітництво та Шенгенську інформаційну систему. Для кожної частини за допомогою спеціальної процедури (*Ventilation decision*) було розроблено юридичну основу. Складнощі виникли з тією частиною, що стосувалася роботи Шенгенської інформаційної системи. Було вирішено, що система матиме подвійну юридичну основу – відповідні статті Договору, котрі можуть бути віднесені як до першої, так і до третьої «опор».

Взаємовідносини України з країнами ЄС розпочинаються після здобуття Україною незалежності та визнання європейським співтовариством

незалежності, суверенітету і демократичного характеру Всеукраїнського референдуму. Вперше на законодавчому рівні політика розвитку взаємовигідного співробітництва з ЄС була сформульована в Основних напрямках зовнішньої політики України, що були схвалені Постановою Верховної Ради України 2 липня 1993 року. Зазначимо, що Україна стала першою серед країн СНД, що уклала Угоду про партнерство і співробітництво з Європейським Союзом (УПС), де було визначено правовий механізм взаємодії між двома сторонами (14 червня 1994, Люксембург). Після ратифікації УПС всіма державами-членами ЄС, вона набрала чинності з 1 березня 1998 року.

В свою чергу, у грудні 1999 року на Гельсінському саміті ЄС була вироблена Спільна стратегія ЄС щодо України і підтриманий проєвропейський вибір України. У документі також було чітко визначено, що стратегічне партнерство між ЄС та Україною, яке базується на спільних цінностях та інтересах, є важливим фактором миру, стабільності та процвітання у Європі. Важливу роль у розвитку взаємовигідного співробітництва між ЄС і Україною відіграє Представництво Європейської Комісії в Україні і Білорусі, відкрите у вересні у м. Києві.

Аналізуючи співпрацю європейських країн та правоохоронних органів України у боротьбі зі злочинністю і здійсненні правосуддя, необхідно зазначити, що системного характеру вона набула після видання Указу Президента України від 11 червня 1998 року за № 615/98, яким було затверджено Стратегію інтеграції України до Європейського Союзу. В Указі було визначено, що стратегічною метою України є набуття повноправного членства в ЄС, а отримання статусу асоційованого члена ЄС - головним зовнішньополітичним пріоритетом України у середньотерміновому вимірі [466]. Також, можна дійти висновку, що Стратегією інтеграції України до ЄС визначено основні пріоритети діяльності органів виконавчої влади на період до 2007 року, протягом якого необхідно було створити передумови, необхідні для набуття Україною повноправного членства в Європейському Союзі.

Крім того, означена Стратегія визначила основні напрями співпраці України з Європейським Союзом (ЄС) як організацією, котра в процесі свого розвитку досягла високого рівня політичної інтеграції, уніфікації права, економічного співробітництва, соціального забезпечення та культурного розвитку. Слід звернути увагу на те, що Стратегія інтеграції України до ЄС ураховує положення Стратегії ЄС щодо України від 4 жовтня 1994 р., Спільної позиції ЄС щодо України від 28 листопада 1994 р., Спільної стратегії ЄС щодо України від 11 грудня 1999 р., а також відповідних рішень Ради ЄС, декларацій та інших документів ЄС, які стосуються України [915].

Розвиваючи співробітництво за цим напрямом щороку Радою з питань співробітництва між Україною та ЄС, із урахуванням стану виконання пріоритетів, визначених на попередньому засіданні, схвалюються пріоритетні напрямки двостороннього співробітництва в рамках імплементації Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС на наступний період.

Важливого значення мало те, що на Шостому засіданні Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС (18 березня 2003 року, м. Брюссель) сторони визначили 7 пріоритетів імплементації Угоди про партнерство й співробітництво між Україною та ЄС. Одним із пріоритетів є співробітництво у сфері юстиції і внутрішніх справ.

Розширення Європейського Союзу, яке відбулося 1 травня 2004 року, привело до змін політичних, географічних та економічних умов для України та Євросоюзу. До Європейського Союзу увійшли наші найближчі сусіди та партнери – Польща, Угорщина й Словаччина. Сьогодні Європейський Союз та Україна мають спільний кордон і як безпосередні сусіди посилюватимуть свою політичну та економічну взаємопов’язаність. З огляду на це, розширення дає можливість для України та Європейського Союзу підтримувати якомога тісніші відносини, що виходитимуть поза межі звичайної співпраці аж до поступової економічної інтеграції та поглиблення політичного співробітництва.

Наступним важливим кроком у процесі європейської інтеграції нашої держави стало підписання 21 лютого 2005 року Плану дій «ЄС - Україна» [916],

який охоплював часові рамки в три роки. Його імплементація сприяла реалізації положень Угоди про партнерство та співробітництво як чинної основи співпраці України і ЄС та підтримало наміри України щодо подальшої інтеграції до європейських економічних і соціальних структур. До того ж імплементація Плану дій значно наблизилася українське законодавство, його норми та стандарти до законодавства Європейського Союзу. Означеним планом також закладено міцне підґрунтя для подальшої економічної інтеграції, серед іншого і через спільні зусилля, в напрямку Зони вільної торгівлі ЄС-Україна після вступу України до СОТ. Необхідно зазначити, що на сьогодні План дій «Україна – ЄС» втратив чинність у зв'язку із схваленням Порядку денного асоціації Україна – ЄС.

Крім того Україна як держава, що активно інтегрується до європейських структур, проводить політику врахування позитивного досвіду, нагромадженого країнами Європи, у такій важливій сфері, як етнополітика, зокрема у виробленні механізму захисту прав національних меншин [917, с.21].

В умовах сучасних революційних перетворень в нашій державі, безумовно, історичною подією сьогодення стало підписання політичної частини угоди про асоціацію між ЄС і Україною, яке відбулося 21 березня 2014 року. У підписаному сторонами документі наголошується передусім на повазі демократичних цінностей і прав людини, на дотриманні принципів вільної ринкової економіки, йдеться про європейську інтеграцію, тіснішу співпрацю в зовнішній політиці та у правовій сфері. Підписання політичної частини Угоди про асоціацію з ЄС – це надзвичайно важливий крок на шляху до того, щоб Україна стала повноправним членом ЄС. Це дасть можливість для подальшого розвитку співробітництва між нашою державою і ЄС в галузі безпеки, внутрішніх справ та правосуддя.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що згідно з тим, що вступ до Європейського Союзу визначено стратегічною метою зовнішньої політики України, основними завданнями програм, за якими з європейськими структурами співпрацюють правоохоронні органи України, є зміцнення

спроможності України забезпечити імплементацію європейських міжнародних договорів у сфері протидії криміналу. Безумовно, багато ініціатив було впроваджено в життя, але за викликом сучасності чимало проблем у правовому полі потребує подальшої спільної уваги.

Відповідно, вивчення історичного досвіду побудови та функціонування його інститутів і правової системи, серед іншого і в правоохоронній сфері, є ключовою умовою розвитку взаємовигідного співробітництва нашої держави з цим унікальним інтеграційним об'єднанням.

5.2. Історія становлення та основні напрями діяльності МВС щодо організаційного та правового забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу.

Реформування органів внутрішніх справ є невід'ємною складовою демократизації суспільного життя в Україні та побудови правової держави. Означений процес відбувається в часи змінення політичних традицій та економічних відносин в Україні. Глибокі зміни соціально-економічних і політико-правових умов функціонування системи МВС України, курс нашої країни на євроінтеграцію зумовлюють необхідність чіткої відповідності роботи міліції європейським стандартам правоохоронної діяльності. У зв'язку з цим особливої актуальності в діяльності МВС набуває участь у забезпеченні інтеграції України до Європейського Союзу (ЄС).

Необхідно підкреслити, що Стратегія інтеграції України до Євросоюзу мала забезпечити входження держави до європейського політичного (зокрема у сфері зовнішньої політики й політики безпеки), інформаційного, економічного і правового простору. Набуття на цій основі статусу асоційованого члена ЄС на той час постала одним з важливих зовнішньополітичних пріоритетів України. Визначаючи роль Міністерства внутрішніх справ України в цьому процесі, зазначимо, що воно протягом усього періоду розвитку співпраці на шляху європейської інтеграції

здійснює міжвідомчу координацію міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України з правоохоронними органами європейських держав, європейськими урядовими та неурядовими організаціями. Для організаційного забезпечення цього напрямку діяльності у складі УМЗ МВС України був створений відділ європейської та євроатлантичної інтеграції [392, арк. 6].

Необхідно зазначити, що МВС України протягом усього новітнього періоду історії нашої держави бере дієву участь у реалізації пріоритетних напрямків зовнішньої політики України. За своєю компетенцією МВС України було визначено виконавцем близько двадцяти заходів Плану дій «Україна - ЄС», зокрема в галузі «Юстиція, свобода і безпека», що у свою чергу дозволило запровадити активну роботу в сфері європейської та євроатлантичної інтеграції.

На виконання цих завдань щороку МВС України поквартально готує та надсилає до Секретаріату Української частини Комітету з питань співробітництва між Україною і Європейськими співтовариствами та до відповідних українських частин підкомітетів звіти про виконання заходів Плану дій «Україна - ЄС».

Так, наприклад, у 2005 році на виконання Плану дій «Україна - ЄС» Міністерство внутрішніх справ розробило практичний посібник щодо захисту авторського права й суміжних прав для використання в практичній діяльності підрозділів МВС України. Посібник був укладений та виданий за сприяння Представництва міжнародної федерації фонографічної індустрії (IFPI) в Україні. Тоді ж було розроблено методичні рекомендації щодо виявлення та документування адміністративних правопорушень, пов'язаних із розповсюдженням контрафактної аудіо-відеопродукції та компакт-дисків, для виконання в практичній діяльності служб та підрозділів МВС України.

Аналіз діяльності відповідних підрозділів органів внутрішніх справ (передусім, підрозділів ДСБЕЗ по боротьбі з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності та високих технологій) дозволяє дійти висновку, що МВС на системній основі вживає заходів, спрямованих на попередження і викриття правопорушень у сфері інтелектуальної власності, створення і

вдосконалення необхідної для протидії цим явищам законодавчої бази, з урахуванням вимог Президента України та Уряду України, положень Програми скоординованих дій правоохоронних та наглядових органів боротьби з незаконним виробництвом, розповсюдженням і реалізацією аудіо- і відеопродукції, компакт-дисків та інших об'єктів інтелектуальної власності. Зокрема, в 2005 р. МВС подало на розгляд Кабінету Міністрів проект Закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України» (щодо захисту прав інтелектуальної власності), який 09.02.2006 р. було прийнято як закон. Характеризуючи практичні здобутки в цьому напрямку діяльності підрозділів ДДСБЕЗ, можна навести такий приклад: за 7 місяців 2003 року 33-ма регіональними суб'єктами ОВС України (з яких 24 – обласних, 4 – транспортні, 3 – м. Київ, м. Севастополь та АР Крим) було виявлено 450 злочинів у «сфері інформаційних технологій», із яких розкрито 254. По лінії порушення прав на інтелектуальну власність було виявлено 266 та розкрито 125 злочинів [918].

Практичним кроком на шляху приведення вітчизняної нормативно-правової бази у відповідність до вимог Європейського Союзу став розроблений МВС і ухвалений постановою Кабінету Міністрів від 30.07.2005 р. за № 538 новий Порядок обліку дорожньо-транспортних пригод.

З метою організації своєчасної та якісної реалізації, у межах своєї компетенції МВС України, протягом усього періоду співробітництва з європейськими структурами подовжувало систематично здійснювати заходи щодо виконання відповідних Планів дій «Україна-ЄС». В якості прикладу можна навести організаційні заходи, які були здійснені МВС України на виконання Плану дій «Україна-ЄС» у 2006 році.

Так на виконання цього плану було подовжено виконання Спільної програми співробітництва між Європейською Комісією та Радою Європи для зміцнення демократії та стабільності в Україні.

Крім того органи внутрішніх справ забезпечили реалізацію заходів щодо виконання у 2006 році Загальнодержавної програми адаптації України до ЄС, що сприяло підвищенню кваліфікації працівників правоохоронних органів і

установ виконання покарань у сфері захисту прав людини, виконувались заходи, спрямовані на поліпшення умов утримання засуджених та осіб, узятих під варту. Особливу увагу було приділено заходам для боротьби з контрафактною/піратською продукцією [471].

Зокрема, на виконання вимог Президента України та Уряду держави, положень Програми скоординованих дій правоохоронних та наглядових органів боротьби з незаконним виробництвом, розповсюдженням і реалізацією аудіо – і відеопродукції, компакт-дисків та інших об'єктів інтелектуальної власності Міністерство внутрішніх справ на системній основі вживало заходів, спрямованих на запобігання й викриття правопорушень у сфері інтелектуальної власності, створення і вдосконалення необхідної для протидії цим явищам законодавчої бази.

Так, у результаті вжитих упродовж п'яти місяців 2006 р. заходів було виявлено 457 злочинів (на 53% більше, ніж за аналогічний період минулого року), пов'язаних із порушенням прав інтелектуальної власності, зокрема 148 – безпосередньо за фактами порушення авторських і суміжних прав, 276 – за фактами незаконного обігу дисків для лазерних систем зчитування, 21 – за фактами незаконного використання знаків для товарів і послуг. Кримінальні справи за 123 злочинами були закінчені розслідуванням та направлені до суду з обвинувальним висновком. Було також складено 2121 адміністративний протокол за фактами розповсюдження немаркованих голографічними контрольними марками аудіо-, відеокасет і компакт-дисків. У правопорушників вилучено 77 тис. відеокасет, 23 тис. аудіокасет і 697 тис. компакт-дисків (загалом – 798 тис. шт.) на загальну суму понад 8,2 млн. грн. та фальсифікованої продукції з незаконним використанням товарних знаків загальною вартістю 1,5 млн. грн. До того ж було припинено діяльність 51 підпільного цеху, де здійснювалося виробництво різного роду контрафактної продукції, серед них 31 цех із виробництва контрафактної аудіовізуальної продукції та 20 із виробництва фальсифікованої продукції.

З метою активізації протидії правопорушенням на ринку інтелектуальної власності в травні наступного 2007 року було організовано та реалізовано цільову загальнодержавну оперативно-профілактичну операцію «Інтелект».

У результаті проведених заходів виявлено 183 злочини, безпосередньо пов'язані з порушенням прав інтелектуальної власності, зокрема, з порушенням авторського права та суміжних прав (ст. 176 КК України) – 56, з порушенням прав промислової власності та незаконним використанням торговельної марки (ст. 177, 229 КК України) – 11, із незаконним обігом компакт-дисків (ст. 203-1 КК України) – 112 злочинів.

Ця системна діяльність знайшла своє продовження у виконанні Планів дій «Україна-ЄС» і у наступні роки.

Також МВС спільно з Міністерством юстиції України взяло участь у розробленні проекту Національної стратегії запобігання і боротьби з корупцією та плану дій із забезпечення реалізації стратегії. МВС України підтримало підготовлений проект Національної стратегії, в якому враховані нагальні проблеми сьогодення та вимоги підписаних Українською Стороною міжнародних конвенцій із питань боротьби з корупцією.

Після затвердження зазначеного проекту Президентом України, розроблення Міністерством юстиції України плану із забезпечення реалізації Концепції та надходження його до МВС України в Міністерстві були визначені заходи щодо його виконання [919].

У сучасних умовах міжнародна співпраця МВС України з європейськими правоохоронними структурами здійснюється за такими основними напрямками як боротьба зі злочинністю, зокрема її транснаціональними проявами (незаконний обіг наркотиків, зброї, викраденого автотранспорту, торгівля людьми тощо); миротворча діяльність; обмін досвідом за різними напрямками діяльності у боротьбі зі злочинністю; підготовка кадрів, проведення наукових досліджень; запозичення міжнародного досвіду; залучення міжнародних організацій до реалізації програм реформування органів внутрішніх справ України.

Відтак можна висновувати, що конкретними формами співробітництва МВС України з європейськими структурами є співпраця в рамках Комітету з питань співробітництва між Україною та Європейським Союзом (м. Брюссель, Бельгія), пов'язані з виконанням Плану дій Україна - ЄС у сфері юстиції та внутрішніх справ; розроблення оновленого документа і графіка його імплементації; співпраця з ЄС у галузі боротьби з наркобізнесом; співробітництво з інформаційно-аналітичним центром ЄС із питань контролю за обігом наркотичних речовин; залучення матеріально-технічної допомоги з боку Європейської Комісії з метою реформування ОВС; заходи щодо забезпечення виконання зобов'язань України, пов'язаних із виконанням угоди про реадмісію (План дій Україна - ЄС у сфері юстиції та внутрішніх справ від 2001 р. був практично перевиконаний до 2007 року). До того ж МВС України розвиває співпрацю в реалізації можливостей спільних програм Ради Європи та Європейської Комісії, зокрема програми «Верховенство права», покликаної забезпечити незворотність демократичних реформ.

МВС прийняло активну участь у реалізації програм співпраці згідно з планом дій співробітництва Ради Європи з Україною на період 2008-2011 рр. Зокрема, в контексті Плану дій для співробітництва РЄ з Україною здійснювалась реалізація шести спільних програм. Зокрема, це «Заохочення демократичних процесів в Україні та на Південному Кавказі», «Міжнародне співробітництво у галузі боротьби з кримінальною злочинністю» та «Підтримка належного врядування: проект проти корупції» із загальним бюджетом понад 3,4 млн. євро, а також підтримка системи правової допомоги в розслідуванні кримінальних справ і сприяння екстрадиції.

Спільні дії за «Проектом проти відмивання грошей та фінансування тероризму» із бюджетом 5,3 млн. євро, що передбачає здійснення низки заходів і поглиблення співпраці профільних органів державної влади з європейськими партнерами, завершилися в лютому 2008-го року. Основні завдання цієї програми — зміцнення спроможності України забезпечити імплементацію європейських міжнародних договорів у сфері протидії криміналу. Безперечно,

багато ініціатив було впроваджено в життя, але за викликом сучасності чимало проблем у правовому полі потребує подальшої спільної уваги.

В рамках виконання Плану дій Ради Європи для України 2008-2011 МВС прийняло участь у проекті «TRES», спрямованому на зміцнення прав жінок і дітей в Україні: тільки в його рамках було проведено 145 заходів: семінарів, тренінгів, зустрічей. Крім МВС, у цій програмі були задіяні Міністерство освіти, науки, молоді та спорту України, відповідні інститути Верховної Ради України. Як наслідок, народні депутати розробили проект змін до Закону України «про захист прав жінок і дітей» [920].

Позитивним наслідком співпраці в рамках зазначеного Плану є те, що МВС отримало доступ до європейських наукових ресурсів. В той же час при розробці нового документа необхідно урахувати і попередні його недоліки, в частині одержання більш детальнішої інформації з приводу європейських стандартів у роботі поліції, протидії злочинності, охороні громадського порядку.

Наразі із метою забезпечення дієвої участі МВС у реалізації пріоритетних напрямків зовнішньої політики України Міністерством активізовано роботу в сфері європейської та євроатлантичної інтеграції. Підтвердженням цього слугують нові програми співпраці МВС у рамках плану дій Ради Європи для України на 2011-2014 роки, прийнятий 23 червня 2011 року. На сучасному етапі МВС України приймає участь у реалізації восьми програм співпраці згідно Плану дій Ради Європи для України на 2011-2014 роки.

Серед проектів, в реалізації яких, поряд з іншими органами виконавчої влади, громадськими організаціями, приймає участь МВС України – «Посилення боротьби з жорстоким поведінням і безкарністю» (загальна вартість: € 700000), «Забезпечення ефективної імплементації на національному рівні Європейської конвенції з прав людини ключовими групами правників» (загальна вартість: € 500000), «Запобігання насильству проти жінок і насильству в сім'ї та боротьба з ними» (загальна вартість: € 1000000), «Підтримка розробки в Україні Національної стратегії боротьби з наркотиками

і Плану дій» (загальна вартість: € 70000), «Належне врядування та боротьба з корупцією в країнах Східного партнерства» (загальна вартість: € 187727), «Співробітництво в боротьбі з кіберзлочинністю країн Східного партнерства» (загальна вартість: € 120667), «Проект протидії кіберзлочинності в Україні» (загальна вартість: € 1200000), «Проект з протидії торгівлі людьми в Україні» (загальна вартість: €1500000) [473].

Аналіз їх змісту та очікуваних результатів дає можливість дійти висновку про зацікавленість європейської спільноти у подальшому співробітництві з органами внутрішніх справ України з метою упровадження європейських стандартів в галузі прав людини, реалізації національних стратегій на різних напрямках боротьби зі злочинністю, посилення на національному рівні спроможності України застосовувати превентивні і правоохоронні заходи з метою посилення належного врядування і боротьби з корупцією, зміцнення потенціалу кримінального правосуддя для боротьби з кіберзлочинністю на основі Будапештської конвенції.

Нині для України є важливим упровадження євростандартів, в тому числі і в діяльності правоохоронних органів, адже присутність нашої країни у РЄ і намагання наблизитися до європейських цінностей вимагає від державних інституцій сприяння і підтримки. Тому фахівцями українських міністерств і відомств, перш за все МЗС, Мінюсту, за участю представників МВС і європейських структур був підготовлений спільний План дій РЄ для України, що переважно стосується правоохоронних відомств. Найактуальнішим стало питання продовження реформування правоохоронної системи.

Удосконалення в МВС будуть спрямовані, щонайперше, на захист прав людини і поліпшення послуг, які ОВС надають населенню, посилення уваги на аспектах міграції і міжнародної правової допомоги. У зазначеній стратегії враховані висновки, зауваження й рекомендації звіту групи експертів РЄ, які у 2006 році вивчали систему українського МВС. Демократичні перетворення і традиції дедалі глибше укорінюватимуться в українські реалії та в діяльність міліції. Європейські структури всебічно підтримуватимуть такі тенденції й

надалі готуватимуть із Україною спільні програми та проекти, серед іншого й за фінансування РЄ [915]. Разом із цим, МВС України бере активну участь у роботі Урядового комітету з питань європейської та євроатлантичної інтеграції.

Зрештою, на постійній основі здійснюється моніторинг виконання та підготовка звітів щодо реалізації структурними підрозділами МВС України Заходів щодо виконання Плану дій «Україна – ЄС», Плану-графіка імплементації Плану дій ЄС у сфері юстиції та внутрішніх справ в Україні, Цільового плану «Україна – НАТО» в рамках Плану дій «Україна – НАТО».

У квітні 2005 року в Гаазі (Нідерланди) відбувся ознайомлювальний семінар Європолу для представників керівництва правоохоронних органів кількох держав, які не є членами ЄС, до участі в якому була запрошено Україну. У ході роботи семінару делегація України отримала офіційне запрошення розпочати переговорний процес із питання укладення угоди між Урядом України та Європолом про стратегічне співробітництво.

У лютому 2006 року було розпочато реалізацію спільного проекту технічної допомоги «Міжнародне співробітництво у сфері кримінальних справ в Україні (UPIC)», започаткованого Радою Європи та фінансованого Європейською Комісією. Метою проекту стало посилення можливостей України у здійсненні міжнародного співробітництва в рамках європейських конвенцій та інших міжнародних договорів у сфері кримінального судочинства.

Про досить високий рівень відносин МВС України з Європолом свідчить те, що, крім держав ЄС, за двосторонніми стратегічними та оперативними угодами Європол співпрацює також із Канадою, США, Ісландією, Норвегією, Росією, Швейцарією, Туреччиною, Албанією, Боснією і Герцеговиною, Хорватією, Македонією й такими міжнародними організаціями, як Євроюст, Європейський банк, Інтерпол, Міжнародна митна організація і Міжнародний моніторинговий центр із наркотиків та наркозалежності.

Відповідно до своїх зобов'язань перед європейською спільнотою наша держава має вводити європейські стандарти роботи щодо захисту прав та свобод її громадян. Безумовно, що без забезпечення належного рівня

правопорядку в державі неможливе дотримання основоположних прав та свобод людини і громадянина, тому Євросоюз усіляко підтримує роботу українських правоохоронців у цьому напрямі.

Практичним кроком на шляху дотриманням законності, створення умов для демократизації та прозорості в діяльності органів внутрішніх справ, попередження і недопущення порушень конституційних прав і свобод людини та громадянина, захисту їх законних інтересів, а також активізації участі України в процесах європейської інтеграції стало рішення про створення у 2005 році постійно діючих мобільних груп з моніторингу дотримання конституційних прав і свобод людини та громадянина в діяльності органів внутрішніх справ та затвердження Положення про ці групи.

Їх основними завданнями стали вивчення проблем дотриманні (порушення) конституційних прав і свобод людини та громадянина працівниками ОВС у їх оперативно-службовій діяльності; підвищення ефективності участі громадян у здійсненні цивільного контролю над правоохоронними органами, прискорення процесів запровадження принципів демократії, гласності та прозорості в діяльності органів внутрішніх справ; Вивчення причин та умов, що сприяють порушенням конституційних прав і свобод людини та громадянина працівниками ОВС; розроблення рекомендацій для органів внутрішніх справ, спрямованих на недопущення правопорушень у їх подальшій оперативно-службовій діяльності [921]. На жаль, незважаючи на позитивну практику діяльності цих груп, їх існування, починаючи з 2010 року, було припинено

Наступним прикладом практичної складової співпраці міліції України з міжнародними та європейськими правоохоронними організаціями у наближенні їх діяльності до європейських стандартів можна назвати реалізацію на території нашої держави проекту TACIS «Міжнародне співробітництво у кримінальних справах за допомогою Інтерполу».

Ідея проекту виникла ще в 2004-му році. Безпосереднім її ініціатором став очільник Інтерполу Рональд Ноубл. У грудні 2006-го, після двох літ перемовин,

було підписано офіційну угоду, встановлені джерела фінансування й послідовність реалізації запланованого. Контракт візувався на тристоронньому рівні - Єврокомісії, яка виділяла кошти під проект, Ген-секретаріату Інтерполу, що взявся його впроваджувати (організація тендерів, адміністрування тощо), та його НЦБ в Україні - отримувача такої допомоги. Суть ініціативи — надання технічної допомоги українському МВС за трьома основними напрямками: модернізація парку комп'ютерно-офісного обладнання і його програмного забезпечення, зокрема, Нацбюро Інтерполу; розширення комунікативних й операційних можливостей працівників центрального апарату відомства, особливо щодо участі в міжнародних заходах, які проводяться під егідою Інтерполу (частину бюджету TACIS якраз орієнтували на забезпечення гідного рівня участі української сторони в таких зустрічах); створення у НАВС спеціально обладнаної навчальної аудиторії, де слухачі та працівники практичних підрозділів мали б змогу на 15 сучасних ПЕОМ «наживо» набувати навичок використання можливостей Інтерполу в розкритті й розслідуванні злочинів. Примітно, що безпосередньо з цієї аудиторії можна скористатися банками даних Інтерполу. Бюджет цього проекту, розрахованого на два роки, становив 990 тис. євро [922].

Одним з позитивних прикладів міжнародної співпраці МВС України, якій вже має значущі здобутки є участь у розробленні програм «Твінінг», які впроваджуються з березня 2006 року. Вдаючись до історичного екскурсу зазначимо, що проекти Твінінг (назва походить від англійського «twins», що в перекладі означає «близнюки») вперше було втілено в життя у 1998 році в країнах Центральної та Східної Європи.

В Україні цей механізм співробітництва почав діяти відповідно до Угоди про партнерство й співпрацю між Україною та Європейським Союзом. Цей проект є механізмом інституційного розвитку, який було розроблено в процесі розширення Європейського Союзу, і є ефективним та потужним механізмом міжнародної технічної допомоги, який за часів його реалізації на території нашої держави вже має суттєвий вплив на процес реформування внутрішніх військ МВС України..

Проект «Твінінг» був розрахований на 2 роки і фінансується ЄС та програмою TACIS. Цей проект було завершено наприкінці 2010 року. Основними результатами роботи впродовж 18 місяців реалізації зазначеного проекту стало проведення 95 заходів різного формату: семінари, робочі зустрічі, тренінги, навчання. У цих заходах у якості експертів взяли участь 800 працівників МВС України та близько 300 співробітників національної поліції та Жандармерії Франції.

Також за час реалізації проекту Твінінг пройшли відповідну підготовку 315 працівників міліції та внутрішніх військ, 20 інструкторів, було видано 250 дипломів (сертифікатів) про проходження такої підготовки. Крім того за результатами цієї співпраці було видано два нових документи щодо організації початкової професійної підготовки, які підготовлені з урахуванням європейського досвіду, отриманого в результаті участі у заходах по Твінінгу. Крім того МВС України, з урахуванням методичних технологій Франції здійснило роботу з оновлення навчальних програм початкової підготовки інспекторів патрульної служби ДПС ДАІ, працівників спецпідрозділів «Беркут» та судової міліції «Грифон».

Європейський Союз прийняв рішення щодо продовження зазначеного проекту а рамках співпраці з органами внутрішніх справ та внутрішніми військами МВС України. Новий проект став логічним продовженням плідної співпраці і був направлений на отримання досвіду підтримки громадської безпеки під час громадських заходів, зокрема Євро-2012 [923].

Одним з останніх проектів за цією програмою стало відкриття на початку 2012 року проекту Твінінг «Сприяння вдосконаленню системи охорони громадського порядку внутрішніми військами МВС України». Новий проект Твінінг має чотири основні мети – це вдосконалення інституційних спроможностей внутрішніх військ, тактики дій ВВ під час виконання завдань з охорони громадського порядку, систем професійної підготовки, тилового та технічного забезпечення. Характеризуючи його змістовну частину зазначимо, що проект тривав до січня 2013 року, за цей період з військовослужбовцями

українських ВВ (крім того, до деяких заходів буде залучено представників міліції та СБУ) під час робочих зустрічей, практичної підготовки та навчальних візитів за кордон спілкуватимуться 115 французьких та румунських експертів. До речі, крім Франції та Румунії, проектом передбачені візити до Великобританії, Німеччини та Іспанії. Для реалізації зазначеного проекту Твінінг Європейським Союзом виділено кошти у розмірі понад 1,55 млн. євро.

Порівняно з іншими проектами міжнародної співпраці, Твінінг дає змогу вивчити не окреме питання чи певний напрям, а роботу тих чи інших структур у комплексі – за допомогою порівнянь, висновків, покращуючи дружні стосунки. Завдяки навчальним візитам до країн ЄС українські правоохоронці на власні очі побачили, як працюють їхні колеги з Франції, Великобританії, Румунії, Німеччини, Іспанії. Досвід цих держав, зокрема з питань боротьби з хуліганством на стадіонах, дуже став у нагоді органам та підрозділам внутрішніх справ під час проведення Євро-2012. Окрім того, у такий спосіб на практиці оцінювалися надані рекомендації.

Підбиваючи підсумки проекту Твінінг, можна висновувати, що він матиме суттєвий вплив на процес реформування української міліції, наближення їх до найвищих європейських стандартів. У лютому 2013 року цей проект було завершено [924].

З червня 2006 року в МВС України було також розпочато реалізацію проекту Ради Європи та Європейської Комісії для України в галузі боротьби з корупцією «Підтримка належного урядування: протидія корупції в Україні». Фінансування зазначеного проекту здійснюється Європейською Комісією та Радою Європи. За впровадження проекту відповідає Рада Європи. До роботи за вказаним проектом були залучені Міністерство юстиції України, Міністерство економіки України, Міністерство фінансів України, РНБОУ, Генеральна прокуратура України, МВС України та інші установи. Проект розпочато 8 червня 2006 року і розрахований він був на три роки.

Крім того завдяки програмі «Міжнародна допомога в рамках Національної програми дій для України на 2007 рік Європейського інституту сусідства та

партнерства» МВС України було надана допомога у створенні центрів затримання та тимчасового тримання нелегальних мігрантів в Україні.

Одним з найсучасніших проектів, в рамках якого реалізується співпраця з європейськими правоохоронними структурами є участь України у Стратегії ЄС для Дунайського регіону. Дунайська стратегія є політичним документом, що дає державам Придунав'я, членам і не членам Євросоюзу, та інституціям ЄС орієнтири для забезпечення інфраструктурного, екологічного, соціально-економічного та інституційного розвитку регіону. Ініціатива ця започаткована у грудні 2010 року, саме тоді Європейська Комісія ухвалила Стратегію ЄС для Дунайського регіону.

Участь МВС у реалізації цього політичного проекту ЄС зумовлена тим, що важливим фактором у боротьбі з організованою злочинністю та становлення безпеки в межах Дунайського регіону, Європи в цілому є постійна та якісна співпраця між правоохоронними органами країн-учасниць Стратегії. В рамках зазначеної Стратегії здійснюється ряд проектів, реалізація яких направлена на досягнення цілей, визначених нею. Серед них проекти «Верховенство права», «Єдині стандарти поліцейської діяльності». Головна мета цих ініціатив – пошук нових методів та узагальнення найкращих практик у сфері боротьби з корупцією, а також проведення спільних навчань країн-учасниць з питань боротьби з транскордонною злочинністю.

МВС України в рамках зазначеної Стратегії здійснює співробітництво з поліцейськими структурами країн-учасниць за такими напрямками як боротьба з організованою злочинністю, насамперед, із незаконним обігом наркотиків, протидія корупції та підвищення безпеки Дунаю як одного з найважливіших транспортних шляхів Європи [925].

Аналіз сучасного стану як двостороннього, так і багатостороннього співробітництва на євроінтеграційному напрямі свідчить про готовність Євросоюзу до активізації співробітництва, зокрема, у сфері надання сприяння подальшому реформуванню правоохоронних органів та виділення міжнародної

технічної допомоги в рамках існуючих проектів, а також можливості започаткування нових.

Прикладом такого підходу слугує співпраця в рамках реалізації проекту Європейського Союзу «Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні». Метою вказаного проекту є прискорення реформ у сфері юстиції. Проект передбачає надання органам державної влади України експертної, консультаційної та іншої допомоги. Донором цього проекту виступає Європейський Союз, згідно Угоди про фінансування зазначеного проекту, яка набрала чинності 22 грудня 2011 року [926].

Слід зазначити, що розвиток співпраці в рамках цього проекту має вкрай важливе значення, оскільки вказаний проект є наймасштабнішим з огляду на його тривалість та обсяг фінансової допомоги Україні.

Таким чином, аналіз діяльності МВС на шляху забезпечення євроінтеграційного спрямування української держави дозволяє дійти висновку, що набула актуальності необхідність подальшої активізації діяльності органів виконавчої влади, серед них Міністерства внутрішніх справ України, щодо поглиблення і розширення відносин між Україною та Європейський Союзом і НАТО, зокрема в контексті реалізації політики загальноєвропейської безпеки та боротьби зі злочинністю. Особливу увагу відтак необхідно приділити підготовці та забезпеченню участі представників МВС України у чергових засіданнях Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС, під час яких Європейській Стороні необхідно презентувати основні результати виконання Україною Плану дій «Україна-ЄС». Ця робота дозволить дійти висновків щодо реального прогресу нашої держави на шляху до інтеграції в європейське співтовариство.

Серед ключових євроінтеграційних завдань, віднесених до компетенції МВС України, що потребують якнайшвидшого розв'язання, слід зазначити вжиття ефективних заходів щодо попередження та протидії нелегальній міграції. Успішне розв'язання цих завдань дасть можливість Україні результативно провести переговори з ЄС щодо лібералізації візового режиму.

Разом із тим, у сучасних умовах провідними напрямками роботи у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції є такі:

- моніторинг та координація діяльності структурних підрозділів Міністерства з реалізації Заходів щодо виконання Плану дій «Україна – ЄС», підготовка щоквартальних звітів;

- моніторинг та координація діяльності структурних підрозділів Міністерства з реалізації Плану дій ЄС у сфері юстиції та внутрішніх справ в Україні, забезпечення його перегляду та оновлення;

- моніторинг та координація діяльності структурних підрозділів Міністерства з реалізації Цільового плану «Україна-НАТО» в рамках Плану дій «Україна-НАТО», підготовка щоквартальних звітів;

- забезпечення участі МВС України в міжнародних програмах підтримки та співробітництва Європейського Союзу;

- підготовка матеріалів та забезпечення дієвої участі керівництва МВС України у засіданнях Ради з питань співпраці між Україною та ЄС, Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС, Підкомітету № 6 «Юстиція, свобода, безпека», Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС, черговому саміті «Україна-ЄС».

- забезпечення діяльності Експертної ради з дотримання прав людини при Міністрові внутрішніх справ, завданням якої стане підготовка ініціатив з реформування МВС з метою гуманізації роботи органів внутрішніх справ.

Принагідно зазначимо, що, зважаючи на нові реалії в Європі, нагальним завданням видається адаптація правового режиму взаємодії між правоохоронними органами України та країнами - новими членами ЄС. Зважаючи на це, з метою створення ефективного правового поля взаємодії МВС України з іноземними правоохоронними органами з питань боротьби зі злочинністю, взаємодії у розслідуванні злочинів та розшуку злочинців Міністерством здійснюється комплекс заходів із розширення наявної договірно-правової бази міжнародного співробітництва. Це питання набуває особливої актуальності з огляду на розширення Європейського Співтовариства.

Як **висновок**, необхідно зазначити, що, попри певні здобутки, перед МВС України визначено завдання щодо подальшого вдосконалення механізмів взаємодії з правоохоронними органами Європейського Союзу, реалізації заходів галузевого співробітництва з Європейським Союзом та роботи з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, а також розроблення та впровадження заходів, спрямованих на розширення участі в підготовці органів внутрішніх справ України та внутрішніх військ МВС України до інтеграції в Європейський Союз. Оскільки такі обсяги роботи потребують неабияких знань і досвіду роботи, перед структурними підрозділами МВС, які забезпечують розв'язання завдань, пов'язаних із європейською та євроатлантичною інтеграцією нашої країни, постала необхідність всякчас підвищувати рівень професійної кваліфікації, пов'язаної з вивченням теорії міжнародного права, міжнародних договорів України, зокрема тих, що стосуються компетенції МВС України.

5.3. Співпраця органів внутрішніх справ України з європейськими правоохоронними інституціями, міжнародними та неурядовими організаціями у боротьбі зі злочинністю, забезпеченні прав та свобод людини.

Як ми вже зазначали у попередніх розділах, вітчизняні дослідники наголошують, що ефективна протидія організованій злочинності з урахуванням факту її глобалізації розмаху отриманих прибутків неможлива без скоординованої дії міжнародної спільноти, гармонізації та уніфікації законодавчих систем різних країн [521, с. 92].

Ряд укладених Україною з середини ХХ ст. міжнародних угод, приєднання до ряду конвенцій, договорів з міжнародним статусом, офіційно визначений Україною курс на євроінтеграцію вимагає від держави виконання взятих на себе зобов'язань. Ці зобов'язання охоплюють різні сфери суспільного і політичного життя. Серед позицій міжнародного співробітництва, учасником якого є й Україна, позначена сфера протидії організованій злочинності, яка на сьогодні є однією з найбільших небезпек сучасному суспільно-економічному ладу на міжнародному рівні [522, с. 163].

Виходячи з цього від України вимагається налагодження системи співробітництва з міжнародними організаціями, а також з конкретними державами на двосторонній основі з метою узгодження форм і методів протидії організованій злочинності спираючись, перш за все, на підходи Європейського Союзу та Ради Європи, які вже доказали свою ефективність.

Об'єднана Європа та Україна мають багато спільних цілей, які необхідно досягати, і проблем, що потребують свого вирішення через координацію зусиль. Це зумовлено тим, що Україна є своєрідним «антикримінальним фільтром» Європи. Завдяки цілеспрямованій та ефективній роботі органів внутрішніх справ на території нашої країни вдається щороку виявляти велику кількість мігрантів зі Східної та Південної Азії (особливо з таких країн як Китай, В'єтнам, Бангладеш, Пакистан, Афганістан), а також з деяких африканських країн, як Сомалі, Нігерія, Єгипет. З іншого боку, в Україні намагаються знайти притулок злочинці та кримінальні авторитети з ближнього (Росія, Молдавія, Грузія тощо), а іноді й дальнього (європейські країни, США) зарубіжжя. Окрім того, зацікавлені кола намагаються використати транзитний потенціал нашої держави не лише у різноманітних бізнес-проектах. На його можливості постійно звертає увагу і транснаціональна організована злочинність, яка займається оборудками із наркотиками, зброєю, «живим товаром» та іншими найбільш прибутковими видами кримінального бізнесу.

Тому дуже необхідним є налагодження постійної та ефективної співпраці органів внутрішніх справ України з європейськими правоохоронними структурами, використання всіх можливостей для інтеграції у процесі міжнародної поліційної співпраці. За визначенням науковців інтернаціональна поліційна співпраця – об'єднання зусиль органів поліції та міліції різних держав із метою вироблення більш ефективних організаційно-правових заходів, стратегії й тактики діяльності у боротьбі з правопорушеннями, вдосконалення її кадрового, науково-методичного, інформаційного й технічного забезпечення. Значну роль у цьому процесі відіграють Організація Об'єднаних Націй та її спеціалізовані інститути, Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол), Європол [522, с. 217].

Ми вже зазначали вище, взаємодія щодо боротьби зі злочинністю на глобальному, універсальному та міжурядовому рівнях здійснюється в рамках співпраці з міжнародною організацією кримінальної поліції – Інтерполом. Крім цього взаємодія щодо боротьби зі злочинністю у межах Європейського

Співтовариства здійснюється в межах співпраці з Європейським поліцейським офісом (Європол) та Європейською організацією з питань юстиції (Євроюст).

Як ми вже зазначали, Європол був створений на основі Маастрихтського договору про Європейський Союз від 7 лютого 1992 р., у ст. 29 якого йшлося про попередження злочинності - організованої та іншої, тісної співпраці країн-членів у сфері внутрішніх справ та правосуддя. Європол відноситься до так званої третьої опори Європейського Союзу, тобто до сфери міждержавного співробітництва держав-членів і являє собою установу правопорядку Європейського Союзу, яка збирає інформацію щодо кримінальних злочинів.

Свою діяльність він розпочав з січня 1994 року як управління з боротьби з наркотиками і поступово поширював свою діяльність на боротьбу з іншими видами кримінальної злочинності. 1 жовтня 1998 року, після ратифікації в усіх державах-членах набули чинності Конвенція про створення Європолу та пов'язані з нею правові акти. Як наслідок, 1 липня 1999 року Європол розпочав повномасштабну роботу в усіх сферах своїх повноважень, а саме: незаконна торгівля наркотиками; незаконні мережі імміграції; тероризм, незаконна торгівля автотранспортом; торгівля людьми і дитяча порнографія; виготовлення фальшивих грошей та інших платіжних засобів; відмивання грошей. Крім того, до пріоритетних сфер дослідження Європолу належать злочини проти особи, фінансові та кіберзлочини. Діяльність Європолу обмежена структурами організованої злочинності, в яких задіяні дві чи більше країни ЄС. Крім того Європол допомагає державам-членам в обміні інформацією; здійснює оперативний аналіз заходів, до яких вдаються держави-члени; готує стратегічні звіти (зокрема, формулює загрози) та дослідження злочинності; виконує експертизу і надає технічну підтримку в рамках розслідувань і операцій всередині ЄС; а також сприяє гармонізації процедур розслідування у державах-членах.

Характеризуючи діяльність Європолу як європейської міждержавної організації поліцейського напрямку з питань протидії організованій злочинності

необхідно зазначити, що завдання, структура, техніка, методи та компетенція Європолу були вибудовані таким чином, щоб вони не перекривали поліцейні повноваження держав-членів ЄС. Науковці і практики вважають, що вказані сфери злочинної діяльності відповідають у переважній частині тим, що відносяться до організованої злочинності [548, с.164].

Аналізуючи співробітництво компетентних органів нашої держави з цією міжнародною правоохоронною організацією необхідно зазначити, що суттєвим кроком на шляху розвитку співробітництва між Україною та Європолем стало рішення Ради міністрів ЄС з питань юстиції та внутрішніх справ у жовтні 2009 року, яким вона вповноважила директора Європолу на укладення двосторонньої угоди про стратегічне співробітництво з Україною.

Зазначена Угода була підписана четвертого грудня 2009 року. Верховна Рада України 5 жовтня 2010 року прийняла Закон «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво», який 26 жовтня 2010 року підписав Президент України та який вступив у силу 12 листопада 2010 року [475]. Метою цієї Угоди є посилення співробітництва держав - членів Європейського Союзу, які діють через Європол, з Україною в запобіганні серйозним формам міжнародної злочинності, їхньому виявленні, припиненні та розслідуванні у сферах, злочинності в рамках мандата Європолу, зазначеного в установчому документі Європолу, зокрема шляхом обміну стратегічною й технічною інформацією

Документ визначає загальні сфери взаємодії і розповсюджується на такі види злочинів, як тероризм і його фінансування, незаконний обіг наркотиків, майнові і фінансові злочини, включаючи відмивання коштів й фальшивомонетництво, злочини у сфері високих технологій.

Визначаючи роль та завдання органів внутрішніх справ в реалізації завдань зазначеної угоди, необхідно зазначити, що відповідно до цієї угоди Україна призначає Міністерство внутрішніх справ діяти як національний контактний пункт між Європолем та іншими компетентними органами України. Для організаційного забезпечення цього напрямку 8 січня 2011 року наказом

Міністра внутрішніх справ України у структурі Робочого апарату Укрбюро Інтерполу створено відділ взаємодії з Європол, на який і було покладено функції Національного контактного пункту по взаємодії з Європейським поліцейським офісом (Європол).

Зокрема до функцій відділу входять організація та координація співробітництва компетентних органів України (Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки України, Міністерства доходів і зборів України, Державної прикордонної служби України, Державної служби фінансового моніторингу України, Генеральної прокуратури України) з Європол, а також напруження заходів, спрямованих на вдосконалення механізму взаємодії.

Засідання на високому рівні між Європол і компетентними органами України проводяться регулярно для обговорення питань, які стосуються цієї угоди та співробітництва в цілому. Контактний пункт, призначений Україною, і той, що призначено Європол, проводять між собою регулярні консультації з питань політики й питань, що становлять взаємний інтерес, з метою виконання їхніх завдань і координації їхніх відповідних дій [474].

Набуття чинності Угодою про стратегічне співробітництво дозволяє органам внутрішніх справ розпочати шлях до нового рівня співпраці з європейськими поліцейськими структурами, є тим самим кроком, який дозволить українським правоохоронцям повною мірою залучити всі сили та можливості в сфері боротьби з міжнародною та транскордонною організованою злочинністю.

В той же час поглиблення співпраці і встановлення безпосередніх каналів зв'язку з Європейським поліцейським офісом потребує укладення Угоди про оперативну співпрацю, яка визначає порядок обміну персональними даними. З цією метою 12 жовтня 2011 року Кабінет Міністрів України схвалив розроблений Міністерством внутрішніх справ України проект розпорядження Президента України «Про делегацію України для участі в переговорах з Європейським поліцейським офісом щодо укладення Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне співробітництво».

Безумовно, підписання Президентом України розпорядження «Про делегацію України для участі в переговорах між Україною та Європейським поліцейським офісом щодо підготовки проекту Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне співробітництво» дозволить суттєво прискорити проведення переговорного процесу з Європейським поліцейським офісом щодо підготовки згаданої вище Угоди.

Наразі МВС України у співпраці з центральними органами виконавчої влади України опрацьовується проект Угоди про оперативне співробітництво з Європолем. Після відповідного вивчення Українською стороною положень проекту вказаної Угоди і напрацювання узгодженої позиції буде започатковано переговорний процес між Україною та Європолем з метою підписання Угоди про оперативне співробітництво.

Укладення Угоди про оперативне співробітництво є важливим кроком співпраці між Україною та Європейським поліцейським офісом. Зазначена Угода надасть можливість Україні не тільки здійснювати обмін стратегічною та технічною інформацією з Європолем, як це передбачено чинною Угодою між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво, але й безпосередньо брати участь у спільних заходах з розслідування злочинів, обмінюватись оперативними та персональними даними тощо [884].

До тогож зазначена угода дала можливість визначити організаційні форми реалізації досягнутих домовленостей, зокрема облаштування в Україні Європейського поліцейського офісу.

Крім того однією з дієвих форм організації співпраці з Європолем є участь делегацій МВС України у роботі З'їзду керівників європейських правоохоронних органів. Як приклад на З'їзді, який проходив за участю української делегації у липні 2011 року обговорювались питання щодо стану співробітництва у боротьбі з міжнародною організованою злочинністю, у сферах боротьби з незаконним обігом наркотиків, торгівлею людьми, нелегальною міграцією, фінансовими злочинами, злочинами у сфері високих

технологій, а також щодо розшуку осіб, які переховуються від слідства та суду [927].

Європейська організація з питань юстиції була створена рішенням Ради ЄС від 28 лютого 2002 року на допомогу державам-членам у розслідуванні та судовому покаранні важких транскордонних злочинів і організованих злочинних дій і має на меті зміцнити загальноєвропейську співпрацю з кримінальних справ.

Завданням Євроюсту є сприяння органам кримінального переслідування у ЄС спільно діяти у боротьбі проти серйозної транскордонної злочинності, включаючи комп'ютерні злочини, шахрайство і корупцію, відмивання грошей та злочини проти довкілля. У першу чергу, діяльність Євроюсту направлена на спрощення обміну інформацією, надання правової допомоги та видачі правопорушників. Євроюст заохочує і поліпшує координацію між слідчими й судовими установами держав-членів, зокрема, полегшуючи надання взаємної міжнародної правової допомоги та виконання запитів про екстрадицію.

Крім того Євроюст створив і підтримує першу в світі мережу судових установ. Він надає приміщення й перекладацькі послуги для зустрічей слідчих і прокурорів з різних країн, під час яких відбувається як обмін досвідом з конкретних справ, так і обговорення стратегічних завдань і специфічних проявів злочинності.

Що стосується питань співпраці правоохоронних органів нашої держави, в тому числі і міліції, з цією європейською правоохоронною інституцією то тут важливим чинником стало те, що Україна та Євроюст 8 грудня 2011 року у м. Гаага (Королівство Нідерландів) за результатами переговорів парафували проект Угоди про співробітництво.

Необхідно зазначити те, що після ратифікації Угоди буде створено правову основу для використання нашою державою можливостей Євроюсту щодо швидкого обміну інформацією, координації дій у протидії транскордонній злочинності, сприяння збору доказів.

На нашу думку така співпраця, підніме на новий рівень ефективність діяльності правоохоронних органів України та Європейського Союзу у розслідуванні і переслідування тяжких злочинів транснаціонального характеру.

Крім того МВС України співпрацює з європейськими структурами, які забезпечують конкретні напрямки правоохоронної діяльності. Прикладом цього є співробітництво Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України (ДНДЕКЦ МВС України) з Європейською мережею судово-експертних установ (ЄМСЕУ). Доречно вказати на те, що ЄМСЕУ отримало визнання Європейського Союзу, так званий монопольний статус.

ЄМСЕУ включає в себе 58 провідних експертно-криміналістичних установ з 34 країн Західної, Центрально-Східної та Східної Європи. До ЄМСЕУ входить 16 робочих груп з дослідження документів, ДНК-досліджень, дослідження наркотиків, волокон, відбитків пальців, вогнепальної зброї та продуктів пострілу, пожеж і вибухів, судових інформаційних технологій, дослідження мови й аудіоаналізу, дослідження почерку, трасологічних досліджень, дослідження фарби і скла, аналіз дорожніх пригод огляд місця пригоди, а також два спеціальних комітети: комітет із якості та компетентності й європейська академія криміналістики. Керівним органом ЄМСЕУ є Правління, основною організаційно-дорадчою формою роботи – щорічна зустріч керівників експертно-криміналістичних установ-членів ЄМСЕУ.

Співпраця Державного науково-дослідного експерт-криміналістичного центру з провідними експертними установами Європи сприяє запозиченню досвіду європейських країн в експертному забезпеченні розслідування й розкриття злочинів, впровадженню системи якості в усіх лабораторіях експертної служби Міністерства внутрішніх справ, акредитації їх за міжнародним стандартом, прискоренню процесу наближення стандартів експертного забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України до європейського та світового рівнів [928].

Крім того за результатами міжнародного аудиту 2002 року ДНДЕКЦ МВС України прийняли на правах постійного члена до Європейської мережі криміналістичних наукових установ (ЕН⁸¹), яка об'єднує 63 провідні експертно-криміналістичні установи з 36 країн Європи. Невдовзі, 2006-го, була розпочата робота з виконання вимог до акредитації лабораторії Експертної служби за міжнародним стандартом ISO/IEC 17025. Вони, зокрема передбачають створення системи навчання висококваліфікованих судових експертів, оснащення лабораторних комплексів на сучасному науково-технічному рівні та запровадження системи управління якістю експертних проваджень. Усе це є необхідною умовою визнання результатів проведених експертних досліджень на міжнародному рівні. На початку 2012 року ця масштабна робота була успішно завершена. За результатами аудиту, що провела комісія Криміналістичного центру Департаменту поліції при МВС Латвії за участю представника Міжнародної програми підвищення кваліфікації для органів кримінального розслідування Департаменту юстиції США, Національне агентство з акредитації України видало ДНДЕКЦ МВС України атестат акредитації, яким засвідчено компетентність лабораторій Державного центру відповідно до вимог ISO/IEC 17025 [929].

Таким чином членство українських експертів-криміналістів в європейській експертній спільноті є потужним стимулюючим фактором для подальшого розвитку експертної служби МВС України.

Наступним напрямком є започаткований у 2006 році на території Хорватії проект «Безпечний туристичний сезон», який підтримали Австрія, Угорщина, Чехія, Словаччина, Німеччина, Франція та Польща, які щороку направляють до Хорватії свої поліцейські команди для забезпечення безпеки під час туристичного сезону на території цієї країни. У 2011 році до цього проекту приєдналася Україна. Правовою основою участі представників МВС України в згаданому проекті є Протокол між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Республіки Хорватія про співпрацю упродовж туристичного сезону 2011 року.

В межах реалізації зазначеного проекту українські правоохоронці несуть службу в національній уніформі без зброї, виконуючи спільне патрулювання з хорватськими колегами. Основне завдання полягає у покращанні відносин між місцевою поліцією та туристами завдяки прямому мовному контакту з громадянами нашої держави, які перебувають на відпочинку в Хорватії. Безумовно, що участь у зазначеному проекті сприяє наближенню діяльності нашої міліції до європейських правоохоронних стандартів, дозволяє обмінюватись з європейськими поліцейськими структурами досвідом у забезпеченні громадського порядку.

Також активно розвивається співпраця МВС України з поліцією інших країн Європи. У цьому напрямку діяльності вищою формою співпраці стала спільна оперативна розробка з подальшим арештом та екстрадицією злочинців, проведення спільних операцій щодо знешкодження міжнародних злочинних угруповань, які скоюють злочини, пов'язані з торгівлею людьми. Зусилля МВС України спрямовані на досягнення високих міжнародних стандартів поліцейської діяльності, а надто в галузі розвитку інформаційних технологій, у сфері організації охорони громадського порядку, боротьби з організованою злочинністю.

Активізовано взаємодію з органами внутрішніх справ та поліцією держав, які мають спільний кордон з Україною. Значного розвитку набула прикордонна співпраця з польською поліцією (Управління МВС України у Львівській та Волинській областях), з угорською поліцією (УМВС України у Закарпатській області), з поліцією Румунії (УМВС України у Чернівецькій області).

Крім європейських правоохоронних структур та Інтерполу МВС України активно співпрацює з посольством США, ФБР, Американською асоціацією юристів, організаціями, які діють під егідою ООН, передусім, МОМ – міжнародна організація з міграції. Така співпраця вкрай актуальна для органів внутрішніх справ. Головні її напрями – постійний обмін інформацією про організовані злочинні угруповання, спільні оперативно-розшукові заходи, а

також дво-і багатостронні операції зі звільнення людей, які потребують допомоги.

Загальновідомо, що у демократичному суспільстві сама громадськість повинна активно співпрацювати з правоохоронними органами, спеціальними службами та профільними міжнародними й неурядовими організаціями для своєчасного виявлення, попередження та подальшої адекватної реакції на виклики та загрози суспільству. Виходячи з цього органи внутрішніх справ України постійно співпрацюють з організаціями, які ставлять за мету своєї діяльності надання дієвої допомоги правоохоронним органам у боротьбі зі злочинністю.

В Україні однією з потужних неурядових громадських організацій, яка вживає ефективних заходів з протидії корупції та міжнародній організованій злочинності, є Міжнародна поліцейська корпорація громадської безпеки. Основний напрям її роботи – сприяння у консолідації зусиль міжнародних правоохоронних органів і спеціальних служб держав, а також надання підтримки органам місцевого самоврядування та виконавчої влади зарубіжних країн з метою боротьби з корупцією, організованою злочинністю, а також захисту та реалізації законних прав і свобод громадян з питань гарантування громадської безпеки, охорони правопорядку та безпеки дорожнього руху.

Для виконання статутних зобов'язань за межами України, Корпорація створила Департамент міжнародної співпраці та зовнішньоекономічної діяльності, на який покладено функції встановлення контактів та розвитку міжнародного обопільного співробітництва із закордонними правоохоронними органами, спеціальними службами та іншими спорідненими структурами та іноземними (неурядовими) організаціями з метою гарантування громадської безпеки та безпеки дорожнього руху.

Міжнародне співробітництво Корпорації реалізується через офіційні закордонні представництва (комісаріати) організації. Нині такі офіційні осередки Корпорації функціонують у 15 іноземних державах. Найефективнішими щодо гарантування громадської безпеки вважаються

комісаріати в Італії, Іспанії, Австрії, Чехії, Угорщині, Польщі, Азербайджані та Вірменії. На черзі – відкриття таких представництв у деяких країнах Близького Сходу та Африки. Ефективна співпраця органів внутрішніх справ України з зазначеною організацією в сфері гарантування громадської безпеки сприяє розвитку партнерських відносин з державними органами, силовими структурами (спеціальними службами) та громадськими організаціями вищезгаданих держав.

Характеризуючи систему організації роботи цієї організації зазначимо, що, як правило, закордонні комісаріати Корпорації акредитуються при системі правоохоронних органів (спеціалізованих відомств) держави та є невід’ємною складовою її функціонування, організації всебічного спостереження, раннього попередження правопорушень, або завчасного виявлення можливих транснаціональних загроз. Особлива увага зосереджується на необхідності зміцнення захисту безпеки та здоров’я громадян України за кордоном, включаючи протидію торгівлі людьми. Завдяки діяльності офіційних представництв зазначеної організації за кордоном, силовими структурами країн акредитації розкривається чимало злочинів. Крім того, Корпорація також надає сприяння (консультації) відповідним закордонним структурам щодо організації та досягнення максимального рівня громадської безпеки.

У закордонній роботі Корпорація також ставить за мету отримання й надання відповідним національним органам (службам) випереджувальної інформації щодо можливих дій, які можуть становити реальну загрозу нашій державі, її цілісності та недоторканності кордонів. Забезпечення найтіснішої співпраці із зовнішніми партнерами Корпорація здійснює з метою організації вчасної реакції українських силових структур на події, що відбуваються у суміжних державах та можуть впливати на ухвалення оперативних рішень на національному рівні.

Враховуючи активну міжнародну діяльність, керівництво організації було офіційно уповноважено представляти в Україні інтереси однієї зі складових частин Єврокомісії – Європейського консультативного комітету з питань адаптації

міжнародного митного та податкового законодавства. Займаючи активну громадянську позицію та виконуючи статутні зобов'язання щодо захисту міжнародної громадської безпеки, Корпорація ефективно співпрацює з Міжнародним комітетом з питань протидії тероризму, організованій злочинності та корупції, головний офіс якого розташований у Парижі, а також його офіційним бюро в Києві.

Підсумовуючи, слід відзначити, що співпраця міліції України з європейськими правоохоронними інституціями, міжнародними та неурядовими організаціями у боротьбі зі злочинністю, забезпеченні прав та свобод людини дозволяє суттєво підвищити рівень взаємодії з європейськими поліцейськими структурами на зазначеному напрямку діяльності, дозволяє українським правоохоронцям повною мірою залучити всі сили та можливості в сфері боротьби з міжнародною та транскордонною організованою злочинністю. Крім того співпраця з міжнародними організаціями, які надають допомогу в організації ефективної протидії корупції та міжнародній організованій злочинності дозволяє здійснювати ще одну важливу функцію притаманну демократичному суспільству – постійний моніторинг діяльності українських силових структур і спецслужб, а також питання контролю ефективності використання бюджетних коштів.

Серед завдань, які потребують свого подальшого вирішення реалізація програм стратегічного та оперативного співробітництва між Україною та Європолом; доопрацювання проектів відповідних угод між Європейським поліцейським офісом та Україною з метою подальшого підписання, що сприятиме успішній спільній боротьбі з транснаціональною злочинністю, а також значно прискорить процес євроінтеграції України та лібералізації візового режиму з країнами Європейського союзу; подальші спільні дії, спрямовані на розвиток та поглиблення поліцейської взаємодії з Європолом та країнами Європейського Союзу.

5.4. Нормативно-правове забезпечення та організація міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України з підготовки забезпечення безпеки та правопорядку під час проведення чемпіонату з футболу ЄВРО-2012.

ЄВРО-2012 є одним із найбільш значущих у сенсі міжнародного іміджу та соціально-економічного розвитку держави проєктів. За своїм значенням це – історична подія для нашої держави.

Одним із найбільш складних завдань у рамках підготовки України до ЄВРО-2012 слід вважати забезпечення громадського порядку під час проведення чемпіонату.

У зв'язку з цим проведення фінальної частини чемпіонату Європи з футболу потребувало від української міліції розв'язання складних завдань щодо забезпечення громадської безпеки й правопорядку з урахуванням вимог УЄФА та досвіду чемпіонатів із футболу, що відбулися в 2004, 2006 і 2008 роках. Відтак, усю роботу правоохоронного відомства з питань підготовки до Євро-2012 було побудовано на визначальному принципі УЄФА – гарантувати безпеку учасникам і гостям турніру.

В опублікованих роботах із зазначеної проблематики здебільшого здійснений аналіз окремих аспектів діяльності органів внутрішніх справ у сфері охорони громадського порядку. Водночас, з огляду на історичне значення, питання, пов'язані з підготовкою та забезпеченням безпеки й правопорядку під час проведення чемпіонату з футболу ЄВРО-2012, є актуальними й потребують

систематизації та аналізу нормативно-правового й організаційного забезпечення зазначеного напрямку діяльності міліції України.

Відтак, основною метою дослідження є аналіз досвіду й напрямів міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України у частині нормативно-правового й організаційного забезпечення безпеки та громадського порядку під час проведення чемпіонату з футболу ЄВРО-2012.

Розпочинаючи безпосереднє висвітлення проблеми, зазначимо, що підготовка до проведення в Україні ЄВРО-2012 є одним з найважливіших заходів України часів незалежності. Практично всі питання охорони громадського порядку та більшість заходів безпеки під час ЄВРО були покладені на органи внутрішніх справ.

Проведення такого масштабного заходу, яким є фінальний турнір чемпіонату Європи з футболу УЄФА ЄВРО-2012, пов'язане з широким спектром ризиків, серед яких одним із найнебезпечніших є порушення громадського порядку та хуліганство з боку футбольних фанатів, спроби здійснення терористичних актів, злочини проти життя, здоров'я, особистої недоторканності особи та її власності, загроза безпеці в місцях мешкання офіційних делегацій і т. ін. Запобігання зазначеним ризикам вимагало від правоохоронних органів здійснення комплексу заходів щодо забезпечення безпеки та охорони громадського порядку під час проведення матчів. Однією зі складових означеного процесу стала організація належного міжнародного співробітництва правоохоронних органів у галузі безпеки під час цього турніру. Метою такого співробітництва є вивчення та використання передового досвіду країн, які вже проводили турніри аналогічного рівня (Португалії, Німеччини, Угорщини, Австрії, Швейцарії, Південно-Африканської Республіки), запровадження нових стандартів безпеки з урахуванням європейських та світових стандартів.

Слід зазначити, що міжнародне поліцейське співробітництво під час проведення чемпіонату ґрунтується на принципах законності, відповідальності країни-організатора за забезпечення безпеки і правопорядку, уникнення

використання сили щодо натовпу, сприйняття учасниками чемпіонату доцільності дій міліції (поліції), запровадження в Україні єдиних із іншими країнами-учасницями підходів до забезпечення безпеки і охорони громадського порядку відповідно до міжурядових і міжвідомчих міжнародних договорів [930].

Відповідно до цього, необхідно вказати, що в Україні було напрацьовано досить серйозну законодавчу базу, що стосується підготовки до чемпіонату і є адаптованою до загальноприйнятих європейських норм. Серед основних нормативно-правових актів, якими регламентовано питання забезпечення безпеки і правопорядку на стадіоні та поза його межами перед, протягом і після футбольного матчу, є постанови Кабінету Міністрів України від 18 грудня 1998 р. за № 2025 «Про порядок підготовки спортивних споруд та інших спеціально відведених місць для проведення масових спортивних та культурно-видовищних заходів»; від 29 червня 2004 р. за № 823 «Про затвердження Порядку організації робіт із забезпечення громадського порядку та безпеки під час проведення футбольних матчів» [931]; від 23 липня 2008 р. за № 679 «Про затвердження Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про співробітництво під час організації фінального турніру Чемпіонату Європи з футболу УЄФА Євро 2012» [932]; Указ Президента України «Про комітет з підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу» від 2 квітня 2010 року за № 470 [933].

До того ж, зазначене питання регламентовано Державною цільовою програмою підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2010 р. за № 357 [934], досьє-заявкою та гарантійними листами Уряду України, інших державних органів до УЄФА, переданими разом із заявкою на проведення чемпіонату, галузевими, регіональними й міськими програмами підготовки та проведення Чемпіонату. Разом із розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2008 р. за № 1244-р «Про схвалення Інтегрованої концепції

забезпечення безпеки і правопорядку під час підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу» [935] зазначені нормативно-правові акти достатньою мірою дають змогу забезпечити організацію і проведення чемпіонату відповідно до європейських стандартів.

Одним із пріоритетних завдань, яке підлягає обов'язковому розв'язанню в контексті підготовки та проведення свята європейського футболу, є забезпечення охорони громадського порядку і безпеки для всіх учасників чемпіонату, виконання його покладено саме на органи внутрішніх справ. Відповідно до вказаного, структурними підрозділами апарату Міністерства та органами внутрішніх справ на місцях було здійснено ряд організаційних і практичних заходів щодо підготовки до проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу [936].

Щонайперше МВС України взяло активну участь у формуванні необхідної для забезпечення її діяльності нормативної бази. В переліку нормативно-правових актів, що стосуються повсякденної діяльності міліції на зазначеному напрямку її діяльності, передусім варто навести Закон України «Про організацію та проведення фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу в Україні» від 19 квітня 2007 року за № 962 [937]; а також вищезазначену постанову Кабінету Міністрів України від 29 червня 2004 року за № 823 (зі змінами, внесеними постановою уряду від 27.08.2008 за № 753).

Саме цим документом передбачений чіткий розподіл функціональних обов'язків і повноважень усіх учасників процесу забезпечення охорони громадського порядку та безпеки під час підготовки й проведення футбольних матчів з єдиною метою – не допустити порушень громадського порядку та скоєння злочинів уболівальниками і глядачами.

Крім того на виконання Закону України «Про організацію та проведення фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу в Україні» та у зв'язку із затвердженням постанови КМУ від 22 лютого 2008 року №107 «Про затвердження Державної цільової програми підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу» наказом МВС

України від 20.03.2008 № 133 було затверджено Галузевої цільову програму МВС підготовки та проведення Євро-2012 [938].

Також на виконання протокольного рішення Координаційної ради та розпорядження КМУ від 15 лютого 2008 року № 292 МВС було розроблено проект Концепції забезпечення безпеки та правопорядку Євро-2012 (затверджена розпорядженням КМУ від 17 вересня 2008 року № 1244-р) [936, арк. 3].

Зрештою, з метою належного організаційного забезпечення правопорядку під час футбольних матчів за ініціативи МВС України розроблено та затверджено постанову Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2008 року за № 753. Цим нормативно-правовим актом внесено зміни до постанов Кабінету Міністрів України від 18 грудня 1998 року за № 2025 «Про порядок підготовки спортивних споруд та інших спеціально відведених місць для проведення масових спортивних та культурно-видовищних заходів» і від 29 червня 2004 року за № 823 «Про затвердження Порядку забезпечення громадського порядку під час проведення футбольних матчів». Постанова дозволила інтегрувати українське законодавство у забезпеченні правопорядку під час футбольних матчів до загальноєвропейських параметрів та правил УЄФА.

Зазначеними змінами був передбачений чіткий розподіл функціональних обов'язків і повноважень усіх учасників процесу забезпечення охорони громадського порядку та безпеки під час проведення футбольних матчів із метою недопущення порушень громадського порядку й скоєння злочинів із боку вболівальників та глядачів [939, с. 4]. Наступним кроком на шляху адаптації відповідної нормативно-правової бази до загальноприйнятих європейських норм стала розроблена за ініціативи МВС України вищезазначена Інтегрована концепція забезпечення безпеки забезпечення безпеки і правопорядку під час підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу.

У зв'язку з необхідністю законодавчого регулювання питань повноважень і обов'язків суб'єктів, залучених до забезпечення безпеки футбольних матчів,

МВС унесло пропозиції, які було покладено в основу проекту Закону України «Про забезпечення безпеки та громадського порядку під час проведення масових спортивних та фізкультурно-оздоровчих заходів» [936, арк.4].

Принагідно зазначимо, що в числі нормативно-правових актів, які забезпечують адміністративно-правове регулювання охорони громадського порядку, важливе значення має Закон України «Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів» від 8 липня 2011 року за № 3673 [940]. Метою законопроекту є розподіл повноважень суб'єктів забезпечення правопорядку та попередження порушень громадського порядку під час масових спортивних заходів із урахуванням важливості забезпечення громадського порядку в ході проведення Євро-2012. У лютому 2011 року МВС погодило проект Закону України «Про особливості провадження у справах про адміністративні правопорушення та примусове видворення іноземців та осіб без громадянства під час проведення Євро 2012» (розроблений Міністерством юстиції України). 7 липня 2011 року його прийнято Верховною Радою України як Закон. Особливістю вказаного документа є норма щодо судової заборони футбольним правопорушникам відвідувати спортивні змагання під час турніру [941, с. 15].

Із-поміж всього комплексу заходів щодо забезпечення безпеки та охорони громадського порядку під час проведення матчів європейської першості однією з важливих складових є вивчення та використання досвіду тих країн, у яких такі масові спортивні заходи вже відбулися. Необхідно зазначити, що МВС України та його структурними підрозділами впродовж чотирьох років у цьому напрямку здійснено масштабну роботу [942, с. 3].

Варто вказати, що на додаток до розроблення нормативно-правової бази міністерством та його структурними підрозділами було сплановано і вжито комплекс необхідних організаційних заходів. Перш за все був сформований відомчий Оперативний штаб до складу робочої групи якого увійшли

працівники блоку громадської безпеки, Головного штабу, блоку кримінальної міліції, Робочого апарату Укрбюро Інтерполу тощо.

Відповідно до Указу Президента України від 10 грудня 2010 року за № 1117, з метою сприяння оптимізації взаємодії правоохоронних органів, органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, організацій, узгодженості їх діяльності із забезпечення безпеки та правопорядку під час підготовки й проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу був утворений Міжвідомчий координаційний штаб з питань безпеки та правопорядку (далі – Міжвідомчий штаб) як допоміжний орган при Президентові України. Одним із його основних завдань слід вважати підготовку та подання Президентові України пропозицій щодо здійснення взаємодії правоохоронних органів, органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, організацій у сфері забезпечення безпеки та правопорядку в містах, де відбудуться матчі фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу [943].

Заступником керівника Міжвідомчого штабу був призначений Перший заступник Міністра внутрішніх справ, до його складу увійшов також начальник Департаменту охорони громадського порядку (ДОГП) МВС України.

На державному рівні МВС було налагоджено взаємодію з державним координатором заходів з підготовки ЄВРО – Національним агентством з питань підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу та реалізації інфраструктурних проектів (далі Укрєвроінфрапроект). Узято участь у доопрацюванні Інтегрованої концепції безпеки та правопорядку ЄВРО-2012 [944, арк. 6].

Також було визначено структуру управління заходами з підготовки до чемпіонату. У Департаменті громадської безпеки МВС створено відповідний відділ, а в центральному апараті Міністерства – постійно діючу робочу групу, до якої входить керівний склад структурних підрозділів та ГУВВ. У ГУМВС, УМВС України в місті Києві, Донецькій, Закарпатській, Львівській, Харківській областях уведено посади заступників начальників з питань ЄВРО-

2012, ав ГУМВС та в Київській області створено спеціалізовані сектори (від 3 до 6 посад). Надалі в структурі ДОГП МВС України було створено Управління масових, охоронних заходів та з питань ЄВРО 2012. [941, с.12].

Крім того в Україні на базі МВС та Національної академії внутрішніх справ України Національної академії внутрішніх справ України був створений Міжнародний центр поліцейського співробітництва (Оперативний штаб МВС), який став основним органом управління та контролю за реалізацією правоохоронних завдань ОВС. Працівники оперативного штабу МВС координували роботу правоохоронців щодо забезпечення правопорядку під час проведення футбольних матчів. До Міжнародного центру поліцейського співробітництва ввійшли три основні робочі групи: група оперативного штабу МВС; група з представників інших правоохоронних органів та центральних органів виконавчої влади; група, яка складалася з представників іноземних поліцейських організацій. Крім того до його складу було введено представників іноземних поліцейських делегацій з 14 країн Європи, серед яких – правоохоронці Великобританії, Білорусі, Данії, Німеччини, Польщі, Франції, Португалії, Росії та інших країн [945].

Разом із цим на базі Оперативного штабу МВС функціонував Міжвідомчий оперативний штаб, до складу якого входили представники Міжнародного олімпійського комітету, Національного агентства з питань підготовки та проведення в Україні ЄВРО-2012, СБУ, МНС, Держприкордонслужби тощо.

Окремо зауважимо, що окрім цього в Україні під час проведення чемпіонату працювало 133 представники закордонних поліцейських структур, які спостерігали за поведінкою своїх співгромадян на стадіонах та у фанзонах під час матчів. Частина цих поліцейських – 107 осіб, так звані спотери, тобто правоохоронці, які безпосередньо супроводжували організовані колони вболівальників зі своїх країн і проводили із ними, насамперед, профілактичну роботу. Це зумовлено тим, , що ці фахівці краще за всіх знають своїх футбольних хуліганів, тож вони контролювали усі їх дії на території України.

До речі, така тактика сповна себе виправдала під час попередніх чемпіонатів Європи та світу – 2006-го, 2008-го і 2010 років.

Також для закордонних представників поліцейських структур на території Національної академії внутрішніх справ України був заснований Міжнародний поліцейський центр, де створено всі потрібні умови для ефективної роботи та проживання поліцейських інших держав. На цей штаб були покладені завдання із взаємодії та координації діяльності іноземних делегацій, забезпечення безпеки громадян і правопорядку в країні. До речі, у зазначеному Міжнародному центрі залучено 22 іноземних поліцейських з 16 країн та 4 працівники Інтерполу. Такі центри працювали і в містах, які приймали Євро-2012.

Одним з значущих кроків на шляху до перетворення органів внутрішніх справ України на правоохоронне відомство європейського зразка стало відкриття у травні 2012 року у м. Донецьку першого в державі Центру оперативного реагування міліції (ЦОРМ) – новітньої системи управління силами і засобами, котра значно покращить якість відпрацювання ОВС подій, повідомлень і заяв громадян. Діяльність таких центрів дозволить вдосконалювати наявні методи управління ресурсами ОВС і впроваджувати передові технології.

Дієву участь у розв'язанні проблем, що виникали під час проведення Євро-2012, брали працівники Робочого апарату Укрбюро Інтерполу. Доречним видається зазначити, що відповідно до рішення Ради Європейського Союзу від 25 квітня 2002 року «Про забезпечення безпеки у зв'язку з проведенням міжнародних футбольних матчів» було висунуто вимогу щодо створення в кожній країні-члені ЄС спеціального поліцейського підрозділу Національного футбольного інформаційного пункту (National Football Information Point/NFIP).

На базі Робочого апарату Українського бюро Інтерполу був створений відповідний відділ із питань безпеки міжнародних масових заходів, який, власне, й виконував функції Національного футбольного інформаційного пункту (NFIP). Працівники цього підрозділу здійснюють обмін інформацією з

такими ж пунктами в державах-членах ЄС стосовно проблемних уболівальників, а також готують пропозиції щодо застосування превентивних заходів, щоб подавати їх для реалізації в межах підготовки до чемпіонату з футболу 2012 року. У 2010-2011 рр. відділом забезпечено взаємодію з поліцейськими підрозділами іноземних держав під час проведення понад 70 міжнародних футбольних матчів за участю українських команд [944, арк. 7].

Цей напрямок діяльності дає позитивні результати й на регіональному рівні. Так, наприклад, у ГУМВС України в Донецькій області з метою відслідковування руху радикально налаштованих іноземних уболівальників та обмеження їх в'їзду до України налагоджено роботу з національними інформаційними пунктами поліції європейських країн. Слід указати, що така система забезпечення безпеки виявила певні результати – із 50 проведених матчів на стадіоні «Донбас Арена» на прилеглій території не допущено скоєння жодного грубого порушення громадського порядку. Також на підставі отриманих знань та міжнародного досвіду в ГУМВС України в Донецькій області вже проводиться робота з відбору практичних працівників міліції для залучення їх як працівників-комунікаторів під час Євро 2012 (їх плановано залучати на вулицях і в місцях зі значним скупченням людей із метою залагодження конфліктів) [946, с. 21-22].

Позитивний результат зумовлює також створення в Україні єдиної інформаційної бази даних МВС «Проблемний уболівальник», до якої внесені дані відносно осіб, схильних до скоєння правопорушень під час проведення спортивних змагань, а також радикально налаштованих уболівальників, які пропагують рух футбольних хуліганів [947].

До того ж, МВС розробило попередні розрахунки сил і засобів органів внутрішніх справ, які забезпечуватимуть правопорядок у приймаючих місцях під час Євро 2012, за якими до охорони громадського порядку залучатимуть до 40 тисяч правоохоронців, безпосередньо в містах, що прийматимуть, - близько 18,3 тисячі. Було сплановано вивчення іноземної мови працівниками міліції, які забезпечуватимуть правопорядок під час чемпіонату як у приймаючих місцях,

так і в інших регіонах, територією яких прямуватимуть гості турніру. Навчання здійснюється на базі вищих навчальних закладів МВС, і до нього залучено близько 38 тис. осіб [941, с. 14].

Доречно вказати, що під час проведення чемпіонату Євро 2012 охорону громадського порядку в день проведення ігор забезпечувало близько 22 тис. працівників міліції та військовослужбовців внутрішніх військ МВС, у інші дні – 11 тис. [945, с. 3].

Наступним практичним кроком на шляху міжнародного поліцейського співробітництва під час проведення чемпіонату можна вважати залучення поліцейських делегацій країн-учасниць чемпіонату до вжиття заходів із забезпечення безпеки та охорони громадського порядку. Метою їх перебування в Україні є надання додаткової допомоги в управлінні поведінкою уболівальників (а надто проблемних) тих країн, які беруть участь у фінальній частині чемпіонату Європи 2012 року з футболу; надання інформації, необхідної для мінімізації ризиків, які виникають під час забезпечення безпеки і охорони правопорядку.

Одним із пріоритетних напрямків стала співпраця з польськими правоохоронцями, які також інтенсивно готуються до Євро-2012. Цю діяльність регульовано Спільною декларацією Президентів України й Республіки Польща щодо зміцнення співпраці між Україною та Республікою Польща у підготовці до фінальної частини чемпіонату Європи з футболу Євро-2012, а також Декларацією про співпрацю у сфері забезпечення безпеки під час чемпіонату, яка була підписана між МВС України та Міністерством внутрішніх справ і адміністрацією Республіки Польща 22 січня 2008 року. Цим документом, крім іншого, передбачено створення Комітету з питань безпеки, що складатиметься з представників МВС обох країн, УЄФА, Федерації футболу України та Польської футбольної асоціації [936, арк. 5].

Декларацією передбачене, зокрема, створення відповідних підрозділів, які відповідатимуть за координацію та втілення стратегії безпеки під час

проведення чемпіонату, процедуру уніфікації польських і українських рішень, нормативних документів у сфері безпеки масових спортивних заходів.

До речі, 27 травня 2009 року та 17 червня 2011 року українською і польською сторонами підписані Спільні заяви з питань співробітництва у правоохоронній сфері. Відповідно до цього затверджено План діяльності й регулярно проводяться засідання українсько-польської Робочої групи з питань координації безпеки та правопорядку Євро-2012 та спільна концепція безпеки та правопорядку Євро-2012.

Протягом 2008-2011рр. року у межах українсько-польського співробітництва відбулося понад 15 робочих зустрічей працівників МВС із представниками Міністерства внутрішніх справ і Адміністрації Республіки Польща. За цей період вдалося досягти чіткої організації роботи вітчизняних правоохоронців прикордонних областей та відповідних підрозділів поліції Республіки Польща. Заплановані заходи спрямовані, передусім, на запровадження в Україні єдиних із нашими сусідами підходів до гарантування безпеки й охорони громадського порядку відповідно до міжурядових і міжвідомчих договорів. Також на рівні міністрів внутрішніх справ України та Польщі було досягнуто домовленості про обмін інформацією щодо підготовки до Євро-2012, про спільне вирішення проблем щодо боротьби з криміналом та про взаємодію відповідних структурних підрозділів правоохоронних відомств.

Наступним напрямком міжнародної діяльності МВС України є плідне співробітництво з представниками Федеральних МВС Німеччини, що зумовлено необхідністю вивчення правоохоронцями нашої держави досвіду цієї країни щодо проведення чемпіонату світу з футболу, який відбувся тут ще 2006 року. Основними формами співпраці є направлення фахівців МВС України до навчальних, координаційних та тренувальних заходів німецьких правоохоронних органів із підготовки масових спортивних заходів на території ФРН. На запрошення МВС України німецькі фахівці ділилися досвідом і брали участь у підготовці навчально-методичних матеріалів для вітчизняних

правоохоронців, брали участь у навчаннях і тренінгах на території всієї України.

Необхідно відзначити, що основною метою всіх заходів, ужитих поліцією Німеччини, було «кураторство» над уболівальниками та відвідувачами, а також забезпечення безпеки на стадіонах і охорона місць тренувань, квартир і готелів із застосуванням принципу: максимум безпеки за мінімум обмежень [948, с.26]. Можливість упровадження такого підходу до організації діяльності підрозділів органів внутрішніх справ України під час чемпіонату є практичним результатом міжнародного співробітництва правоохоронних відомств наших країн.

Готуючись до проведення чемпіонату, МВС чимало уваги приділило виробленню нових підходів до професійного навчання майбутніх фахівців або їх перепідготовки. Насамперед, посадовці, які відповідають за реалізацію державної політики у сфері забезпечення безпеки й правопорядку під час підготовки та проведення Євро-2012, особисто успішно засвоїли програми численних семінарів і тренінгів. Так, приміром, працівники МВС і головних управлінь правоохоронного відомства в приймаючих містах, відповідальних за підготовку до проведення чемпіонату, проходили стажування за програмою УЄФА в Лондоні (Великобританія). Нові знання набули застосування у професійній підготовці правоохоронців. За відповідним розпорядженням керівництва у підрозділах міліції всіх обласних центрів організовано навчання особового складу англійської мови.

Крім того з метою організації роботи в Україні іноземних поліцейських делегацій, які працювали у Міжнародному центрі поліцейського співробітництва МВС та містах, що приймали чемпіонат Європи 2012 року з футболу (ЄВРО 2012), було відібрано 120 працівників та курсантів ВНЗ МВС України, які вільно володіли іноземною мовою для супроводження іноземних поліцейських делегацій [949].

Необхідні організаційно-практичні заходи здійснювалися і на рівні Головного управління внутрішніх військ, управлінь територіальних командувань координаційними групами з питань підготовки до проведення

Євро-2012. Визначальними за цим напрямком діяльності внутрішніх військ МВС України став обмін досвідом забезпечення правопорядку під час проведення міжнародних футбольних форумів і широкомасштабних футбольних змагань у розвинутих країнах Європи та світу, реалізація спільних міжнародних програм двостороннього співробітництва з Поліцією готовності Німеччини та Жандармерією Французької Республіки.

Загалом в період проведення в Україні Євро-2012 охорону громадського порядку в приймаючих містах в дні матчів забезпечували близько 22 тис. співробітників міліції і військовослужбовців внутрішніх військ МВС.

Водночас, попри певні успіхи, на шляху підготовки української міліції до забезпечення безпеки та правопорядку під час проведення Євро-2012 виникало чимало проблем, які потребують негайного вирішення. Головною проблемою міліції, на жаль, являлося недостатнє матеріально-технічне забезпечення підрозділів, які буде залучено до забезпечення громадського порядку під час футбольного чемпіонату.

В той же час за час підготовки до заходів Євро-2012 МВС України вдалося в певній мірі оновити автомобільний парк територіальних підрозділів органів внутрішніх справ. Відповідно до Галузевої цільової програми МВС з підготовки та проведення в Україні Євро-2012, МВС придбано значний обсяг техніки, зброї, спецзасобів та іншого технічного обладнання для використання органами й підрозділами внутрішніх справ у повсякденній службовій діяльності.

Весь проведений комплекс заходів, важливою складовою якого був високий рівень міжнародного співробітництва, дозволив досягти гідного рівня підготовки та професіоналізму працівників ОВС України у забезпеченні безпеки та громадського порядку під час проведення чемпіонату. Професійні дії працівників міліції дозволили недопустити інцидентів з участю вітчизняних та іноземних вболівальників як у фаншонах, так і на прилеглих до спортивних споруд територій. Зокрема, завдяки професійним діям українських правоохоронців вчасно був припинений інцидент у фанзоні на столичному

Хрещатику, а також не допущено правопорушень під час традиційної ходи шведських фанатів вулицями Києва [945, с. 3].

Підсумовуючи, можна визначити основні завдання, які потребують розв'язання на шляху подальшого розвитку міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України і правоохоронних відомств інших країн щодо забезпечення безпеки та охорони громадського порядку під час проведення матчів європейської першості, а саме: опрацювання спільної концепції безпеки, спільних дій; створення відповідних підрозділів, відповідальних за координацію та втілення безпеки під час проведення чемпіонату; участь у заходах із уніфікації польських та українських рішень, нормативних документів у сфері безпеки масових спортивних заходів, адаптації рекомендацій Ради Європи та Європейського Союзу, які стосуються забезпечення охорони громадського порядку та безпеки під час проведення спортивних заходів зазначеного масштабу; здійснення спільної інформаційно-аналітичної роботи з метою аналізу оперативної обстановки, удосконалення як інформаційної бази «проблемний уболівальник», так і окремо баз даних проблемних уболівальників, які прибудуть на чемпіонат із інших країн.

Вивчення й використання досвіду правоохоронних органів зарубіжних країн під час підготовки і проведення масштабних міжнародних спортивних змагань дозволить визначити ефективні напрямки діяльності із забезпечення правопорядку й безпеки громадян під час проведення матчів європейської першості з футболу, виконати усі зобов'язання, взяті нашою державою перед УЄФА.

РОЗДІЛ 6.
ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ УЧАСТІ ПРАЦІВНИКІВ
ОРГАНІВ ТА ПІДРОЗДІЛІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ В
МІЖНАРОДНИХ МИРОТВОРЧИХ ОПЕРАЦІЯХ ООН: ІСТОРИЧНА
РЕТРОСПЕКТИВА ТА СУЧАСНИЙ СТАН.

6.1. Історичні передумови та нормативно-правове забезпечення участі суверенної України у миротворчій діяльності ООН.

Розвиток України відбувається у складному зовнішньому безпековому середовищі, що протягом усього періоду після здобуття нашою державою незалежності зазнало фундаментальних змін. Із завершенням блокового протистояння, яке домінувало у минулому столітті, значно знизилася загроза тотального ядерного знищення цивілізації. Однак на зміну цьому постали нові види загроз міжнародній безпеці і миру, в тому числі діяльність терористичних організацій, прояви сепаратизму, національного і релігійного екстремізму, транснаціональна організована злочинність, міждержавні та внутрішні збройні конфлікти, розповсюдження зброї масового ураження, екологічні катастрофи та епідемії тощо. В умовах глобалізації світового розвитку, посилення взаємозв'язку і взаємозалежності держав це стало загрозою для регіональної, а нерідко і глобальної безпеки.

Особливу небезпеку становлять міждержавні та внутрішні збройні конфлікти, які не лише мають руйнівний потенціал, але й суттєво впливають на міжнародну стабільність і безпеку. Проведення ефективних заходів, спрямованих на запобігання виникненню таких конфліктів та їх врегулювання, як свідчить світовий досвід, можливо лише за умови колективних зусиль багатьох держав у рамках міжнародної миротворчої діяльності - дій держав з підтримання або відновлення міжнародного миру і безпеки під егідою ООН, ОБСЄ та інших міжнародних організацій у сфері безпеки.

За сучасних умов основним гарантом міжнародного миру та безпеки є

ООН. Наслідком цього слід вважати значну зацікавленість світової спільноти у кваліфікованих миротворчих силах. Після проголошення незалежності Україна як одна з держав-засновниць Організації Об'єднаних Націй (ООН) та держава - член Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), враховуючи геополітичну ситуацію у Європі та світі, а також власні військово-політичні можливості, розпочала активну участь в операціях із підтримання миру та безпеки. Відповідно до Закону України «Про участь України в міжнародних миротворчих операціях», наша країна розглядає участь у міжнародних миротворчих операціях як важливу складову своєї зовнішньої політики [950]. Участь України у міжнародних зусиллях з відновлення та підтримання миру забезпечує активну її присутність у світових політичних процесах і є одним з пріоритетних напрямків зовнішньополітичної діяльності держави та політики з питань національної безпеки.

Упродовж усього періоду становлення та розвитку нашої держави активну участь у реалізації зазначеного зовнішньополітичного напрямку діяльності держави бере МВС України. Це зумовлено тим, що на сучасному етапі основним змістом миротворчих операцій, які проводяться під егідою ООН, є підтримання громадської безпеки і правопорядку, охорона прав і свобод громадян на території конфлікту, тобто виконання поліцейських функцій. Відповідно, дедалі вагомішу роль у реалізації визначених перед миротворцями завдань відіграють представники поліцейських (міліцейських) підрозділів [951].

Таким чином, зазначена проблема є актуальною і заслуговує на серйозну увагу з боку українських науковців.

Питанням миротворчої діяльності присвячено низку праць, у яких висвітлюються окремі аспекти миротворчої діяльності України. Зокрема Р. Біркович, аналізуючи проблеми реформування ООН, описує окремі миротворчі операції, учасником яких була Україна, Г. Шелест аналізує діяльність українських миротворців на Близькому Сході, А. Гуменюк приділяє увагу політико-правовим аспектам миротворчої діяльності України. Генезу законодавства України щодо участі України в міжнародних миротворчих

операціях досліджувала О.В. Мещерякова. Адміністративно-управлінські аспекти участі МВС України у міжнародних миротворчих операціях розглядали у своїх роботах В.О. Заросило, І.М. Коропатник, М.Н. Курко, М.О. Міхеєв, О.О. Телічкін.

Водночас, досвід миротворчої діяльності МВС за роки незалежності нашої держави потребує систематизації та аналізу нормативно-правового й організаційного забезпечення зазначеного напрямку діяльності МВС. В той же час миротворчі операції МВС необхідно розглядати в контексті загальної участі суверенної України у миротворчій діяльності ООН.

Аналізуючи участь України у міжнародному миротворчому русі перш за все необхідно визначити зміст та характерні ознаки сучасних миротворчих операцій. На цей час міжнародна миротворча діяльність здійснюється державами з метою: запобігання виникненню міждержавних або внутрішніх збройних конфліктів; врегулювання або створення умов для врегулювання міждержавних, а також внутрішніх збройних конфліктів за згодою сторін конфлікту або з використанням примусових заходів за рішенням Ради Безпеки ООН; надання гуманітарної допомоги населенню, яке постраждало внаслідок міждержавних або внутрішніх збройних конфліктів; забезпечення безпеки і додержання прав людини; надання допомоги у подоланні наслідків конфліктів; усунення загрози миру, порушень миру чи акту агресії.

Будучи членом-засновником Організації Об'єднаних Націй, тим не менше, Україна почала брати участь у миротворчих операціях лише після проголошення незалежності. Участь нашої держави у миротворчих операціях розпочалася із затвердження Верховною Радою України Постанови від 3 липня 1992 року № 2538-XII «Про участь батальйонів Збройних сил України в Миротворчих Силах Організації Об'єднаних Націй у зонах конфліктів на території колишньої Югославії» [952]. Разом з Постановою Верховної Ради України від 19 листопада 1993 року «Про збільшення чисельності батальйону Збройних сил України в Миротворчих Силах ООН на території колишньої Югославії та групи військових спостерігачів» вони створили правову основу

для формування українського миротворчого контингенту у складі 1220 військовослужбовців, який складався з двох окремих батальйонів, групи офіцерів штабних структур миротворчих сил ООН, підрозділу військової поліції та групи військових спостерігачів [953, с. 183-184].

Починаючи з 1992 року більше 37 тисяч військовослужбовців Збройних Сил України взяли участь у 27 міжнародних миротворчих операціях.

Характеризуючи нормативно-правове забезпечення миротворчої діяльності нашої держави необхідно зазначити, що першим комплексним документом, який закріпив політику України щодо участі у миротворчих операціях став вищезазначений Закон України «Про участь України в міжнародних миротворчих операціях» від 23 квітня 1999 року [950]. Необхідно зважити на те, що Закон обмежував миротворчу діяльність України лише операціями у рамках ООН та ОБСЄ, залишаючи поза увагою миротворчу діяльність у рамках Північноатлантичного альянсу, Європейського союзу, інших регіональних організацій.

Світло на процеси, що відбувались у світі та їх проєкцію на визначення зовнішньополітичного курсу, певною мірою проливають закони та рішення провідних державних установ, в яких мова йшла про визначення необхідності проведення миротворчої операції з включенням до неї представників України. Своєю Постановою «Про участь Українського контингенту в операції багатонаціональних сил з виконання угоди на території Боснії та Герцеговини» в грудні 1995 р. [954] Кабінет Міністрів керувався не тільки запрошенням у відповідності резолюції Ради Безпеки ООН №1031 від 15 грудня, але й врахуванням стратегічних інтересів України.

Поширення конфлікту на Балканах, потреба в українських миротворцях в інших республіках колишньої Югославії стали причиною прийняття Постанови Верховної Ради «Про участь контингенту Збройних Сил України в миротворчих Силах Організації Об'єднаних Націй у Східній Славонії» в 1996 р. [955]. А в 1999 р. відносно цього регіону з'являється Указ Президента «Про направлення миротворчого контингенту для участі України у

міжнародній миротворчій операції в Косово, Союзна Республіка Югославія» [956], який закріплюється відповідним законом України. Базою для обговорення і прийняття рішення стала Резолюція Ради Безпеки ООН №1244 від 10 червня 1999 р.

Особливої гостроти в питаннях проведення миротворчих операцій набула проблема Іраку, навколо якої точились гострі дискусії в парламенті та поза його межами. І все ж силу закону набуває документ «Про схвалення рішення Президента України про направлення миротворчого контингенту для участі України у міжнародній миротворчій операції в Республіці Ірак» [957] від 5 червня 2003 р.

Враховуючи, що Україна є членом міжнародних та регіональних організацій, безперечним чинником для її участі в миротворчих операціях виступають сформульовані юридичні засади та базові документи цих структур. Зупиняючись на питанні формування законодавчої бази нашої країни з цих питань, ми повинні фіксувати, що завжди витримувалась міжнародна норма, яка надає легітимного характеру миротворчим операціям за участю нашої країни. У першу чергу це Статут Організації Об'єднаних Націй, рішення її Генеральної Асамблеї та Ради Безпеки, по-друге – це базові документи Організації безпеки та співробітництва в Європі, членом яких Україна є відповідно з 1945 та 1994 років. Дотримання Україною цих провідних засад надає їй переваг у визначенні її ролі в миротворчості і підтримці світової безпеки.

В той же час потреба збереження миру і пропозиції до України брати участь у миротворчих операціях стає основою співпраці з Організацією Північноатлантичного Договору. Для здійснення співпраці, зокрема в миротворенні, безумовною вимогою стало укладання договірної бази, без якої не може здійснюватись жодна ефективна співпраця. Започатковано процес розвитку відносин введенням в дію програми практичного двостороннього співробітництва «Партнерство заради миру» [958] в 1994 році. Знаковим для посилення рівня співпраці стало підписання у 1999 році «Хартії про Особливе

партнерство Україна-НАТО» [959], що зміцнило можливості України в здійсненні миротворчих операцій і досягненні певних результатів. Врахування цих договорів, безумовно, впливає не тільки на сам факт проведення миротворчої операції, але й на законодавче обґрунтування її засад.

У 2000р. був прийнятий Закон України «Про порядок направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав» [960]. У ньому головне місце посідає визначення порядку направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав та умов тимчасового перебування на території цих держав, принципи формування, організації підготовки зазначених підрозділів та гарантії соціального захисту осіб, їх військового і цивільного персоналу, членів їх сімей. Особлива увага надається направленню підрозділів Збройних Сил України до інших держав і тимчасовому перебуванню їх в цих державах на підставі міжнародних договорів України та в порядку і на умовах, визначених законодавством України.

Цей Закон сформулював основні положення стосовно мети, строків та порядок перебування; видів діяльності та підпорядкованість підрозділів Збройних Сил України; місце і межі дислокації підрозділів Збройних Сил України; склад та структуру підрозділів Збройних Сил України, а також типи і кількість озброєння та військової техніки; чисельність осіб військового і цивільного персоналу; правовий статус осіб військового і цивільного персоналу; фінансові, матеріально-технічні та інші питання, пов'язані із забезпеченням перебування підрозділів Збройних Сил України на території іншої держави, що впливають із міжнародних зобов'язань сторін за міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Закон України «Про порядок допуску та умови перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України» [961], прийнятий у 2000р., регламентує порядок допуску підрозділів збройних сил інших держав на територію України та умови їх перебування в Україні, а також порядок здійснення контролю за їх діяльністю під час перебування на території України.

Він встановив вимоги для допуску підрозділів збройних сил інших держав на територію України та мету їх перебування. Цей закон доповнює законодавчу базу відносно ставлення нашої країни до справ захисту як міжнародної, так і внутрішньої безпеки.

Розвиток миротворчої діяльності України сприяв створенню у 1999 – 2000 роках національної законодавчої бази, яка упорядкувала допуск та умови перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України, порядок направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав, приведення їх у відповідність із загальноприйнятою світовою нормативно-правовою базою.

Важливим етапом у розвитку нормативно-правової миротворчої діяльності України став Закон «Про рішення Президента України про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України у 2000 році в рамках військового співробітництва для участі у багатонаціональних миротворчих навчаннях «Кооператив партнер – 2000», «Щит миру-2000» та «Козацький степ» [962]. Це суттєво посилило професійний рівень наших миротворчих контингентів, які після прийняття цього закону беруть участь в українсько-американських навчаннях «Щит миру», українсько-польсько-британських навчаннях «Козацький степ», українсько-британських навчаннях «Козацький експрес».

Логічним продовженням на шляху нормативно-правового забезпечення миротворчої діяльності стала затверджена Указом Президента України від 15 червня 2009 року «Стратегія міжнародної миротворчої діяльності України», яка визначила перспективне, стратегічне бачення подальшої миротворчої діяльності нашої держави. Серед позитивних елементів цього документу, варто відзначити розширення кола міжнародних організацій, з якими Україна готова спільно працювати для забезпечення миру та стабільності [963].

Необхідно зазначити, що за останнє десятиліття характер миротворчих операцій зазнав певних змін. Ускладнилися миротворчі завдання, поширилася практика застосування сили. У сучасних миротворчих операціях, мандат яких

передбачає виконання примусових заходів для врегулювання конфліктів, сила застосовується не лише для самооборони, але і в інших випадках: у разі перешкоджання проведенню гуманітарних операцій в умовах воєнних дій, для захисту цивільного населення та для роз'єднання конфліктуючих сторін з метою досягнення національного примирення.

Сучасні міжнародні миротворчі операції за своїм характером здебільшого не є суто військовими. Вони все більше набувають комплексного характеру з широким спектром поліцейських функцій. Відповідно, такі операції потребують залучення як військовослужбовців, так і цивільних осіб, а також зусиль одразу декількох міжнародних і регіональних організацій з безпеки та неурядових організацій.

Суттєвою характерною ознакою сучасних миротворчих операцій є також відновлення миру та надання допомоги у подоланні наслідків конфліктів. Лише реалізація такої концепції, за висновками ООН та регіональних організацій з безпеки, дає можливість усунути рецидив конфлікту і сприяє стабілізації ситуації в конфліктному регіоні. У зв'язку з цим до миротворчих завдань віднесено: надання консультативної допомоги і підтримки національним урядам у виконанні програм роззброєння, демобілізація та реінтеграція учасників конфлікту; надання їм допомоги у виконанні функції гарантування безпеки своїх громадян; підтримка їх зусиль з реформування національних збройних сил та поліції; економічна та соціальна відбудова тощо.

Основними завданнями поліцейських підрозділів під час виконання миротворчих операцій є нагляд за дотриманням прав людини згідно з міжнародно-визнаними нормами та мандатам відповідної місії; виконання функцій з підтримання правопорядку та боротьби зі злочинністю згідно з мандатом відповідної місії; надання консультативних послуг у галузі правоохоронної діяльності, реформування системи місцевих судових та правоохоронних органів згідно з мандатом відповідної місії; відбір та підготовка кадрів для місцевих правоохоронних органів згідно з мандатом відповідної місії; інші завдання, визначені мандатом відповідної місії.

Українські миротворці зарекомендували себе як досвідчені, технічно підготовлені підрозділи, в місіях їм доручають виконувати найбільш відповідальні завдання. Українські миротворці виконували обов'язки у країнах Колишньої Югославії (Боснія і Герцеговина, Східна Славонія, Македонія, Сербія і Чорногорія, Хорватія), на Африканському континенті (Ангола, Сьєрра-Леоне), у країнах Близького Сходу (Ліван, Держава Кувейт, Ірак), та інших регіонах світу.

Таким чином аналіз вищевикладеного матеріалу дає підстави зробити наступні висновки. Україна, ставши важливим елементом миротворчого процесу, робить свій внесок у розв'язання міжнародних конфліктів, надання допомоги мирному населенню. В цьому полягає головне завдання, задля якого приймалися рішення щодо включення в миротворчі операції, формувались соціально-політичні засади їх проведення, створювалась відповідна моральна та психологічна основа для впевненості в діях представників України. Здійснення цих завдань не було б можливим за відсутності відповідної законодавчої бази, формування якої йшло одночасно з формуванням і розвитком української державності. Важливим її компонентом стало визначення миротворчості як суттєвого елементу співпраці із світовим співтовариством. Це стосувалось як Організації Об'єднаних Націй, так і міжнародних організацій, які також причетні до здійснення миротворчих операцій. У першу чергу це стосувалось НАТО, ОБСЄ, ЄС, СНД як провідних регіональних структур, покликаних не тільки діяти в межах міжнародного права, а й сприяти недопущенню криз. В разі їх виникнення вони повинні застосовувати методи для досягнення миру.

Наведені законодавчі та інші нормативно-правові акти визначають правові, організаційні і фінансові засади участі України у міжнародній миротворчій діяльності, загальні принципи та порядок формування військового і цивільного миротворчого персоналу, організацію їх підготовки та всебічного забезпечення. Існуюча нормативно-правова база дає змогу Збройним Силам та органам внутрішніх справ України забезпечити участь в усіх типах миротворчих операцій.

6.2. Нормативно-правове та організаційне забезпечення діяльності МВС України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки

Важливим елементом миротворчих операцій за сучасних умов є миротворча діяльність поліцейських підрозділів. Розпочинаючи безпосереднє висвітлення проблеми, зазначимо, що як ми вже зазначали у попередньому підрозділі, національна нормативна база, якою визначена участь України в миротворчих операціях, почала формуватися відразу після здобуття незалежності, а саме у 1992 р. – із затвердженням Верховною Радою України Постанови від 3 липня 1992 року за № 2538-XII «Про участь батальйону Збройних Сил України в Миротворчих Силах Організації Об'єднаних Націй у зонах конфліктів на території колишньої Югославії» [952].

Необхідно зазначити, що перед МВС України з самого початку участі в міжнародних миротворчих операціях постала необхідність розглядати та розв'язувати надзвичайно багато питань, пов'язаних із участю працівників органів внутрішніх справ України в міжнародних миротворчих місіях. На цьому напрямку своєї діяльності Міністерство щонайперше спрямувало свої зусилля на розроблення необхідної нормативно-правової бази, здійснюючи координувальну функцію всієї миротворчої діяльності працівників органів внутрішніх справ України та організаційні заходи щодо практичної підготовки й відправлення кандидатів до міжнародних миротворчих операцій.

Характеризуючи стан нормативно-правового забезпечення миротворчої діяльності МВС України необхідно зазначити, що правову основу такої діяльності перш за все становить низка міжнародно-правових актів, зокрема Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року, та Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, прийнятий 34/169 Сесією Генеральної Асамблеї ООН 17 грудня 1979 року. Крім того миротворча діяльність МВС України здійснюється згідно

із Законом України «Про участь України в міжнародних миротворчих операціях» (№ 613-14 від 08.08.2003), Стратегією міжнародної миротворчої діяльності України (затвердженою Указом Президента України від 15 червня 2009 року № 435/2009), Указом Президента України від 1 лютого 2000 року № 153 «Про Порядок розгляду пропозицій щодо участі України в міжнародних миротворчих операціях», відповідними постановами Кабінету Міністрів України.

Ми підтримуємо думку В.О. Заросила, в розвитку миротворчої діяльності МВС України можна виокремити три етапи. Перший – це прийняття принципових рішень щодо відправлення працівників органів внутрішніх справ України до міжнародних миротворчих операцій та поступове створення певної нормативно-правової бази для зазначеної діяльності. Тривав перший етап із 1994 до 1996 року [964].

Починаючи з 1994 року представники МВС України беруть участь у міжнародних миротворчих операціях під егідою ООН, ОБСЄ та ЄС. Направлення миротворчого персоналу МВС України вперше відбулося 21 травня 1994 року, коли українських правоохоронців було відряджено до місії ООН на території колишньої Югославії. Цей крок мав підґрунтям Постанову Верховної Ради України від 19 листопада 1993 року за № 3626-ХІІ «Про збільшення чисельності батальйону Збройних Сил України в Миротворчих Силах ООН на території колишньої Югославії та надіслання групи військових спостерігачів», відповідно до якої МВС було доручено виділити до 20 осіб для їх можливого використання в силах цивільної поліції Сил ООН у колишній Югославії [965].

Протягом 1993–1998 рр. основним нормативно-правовим актом, на підставі якого МВС України здійснювало відбір, підготовку та направлення працівників органів внутрішніх справ до миротворчих операцій ООН в у різних регіонах планети, була зазначена вище Постанова Верховної Ради від 19 листопада 1993 року «Про збільшення чисельності батальйону Збройних Сил України в Миротворчих Силах ООН на території колишньої Югославії та

надіслання групи військових спостерігачів». Принагідно зазначимо, що процес формування нормативно-правової бази та вдосконалення організаційної діяльності набув більш чітких обрисів у травні 1996 року після того, як за результатами першого, до речі, візиту у квітні 1996 року до місії ООН у колишній Югославії одного з керівників МВС (а саме заступника міністра внутрішніх справ України генерал-майора міліції М.І. Ануфрієва) було підготовлено розпорядження МВС України від 14 травня 1996 року за № 107, відповідно до якого було заплановано здійснити низку заходів, спрямованих на підвищення рівня підготовки миротворців-поліцейських [966]. Наступним визначальним етапом на шляху розвитку миротворчої діяльності став листопад 1998 р., коли за узгодженням із МЗС України МВС започаткувало участь у миротворчих операціях ОБСЄ [967].

У подальшій діяльності Міністерства щодо належної організації миротворчої діяльності були враховані недоліки перших років, більш предметного застосування набув закордонний досвід. Основними правовими документами, на підставі яких було вжито заходів із підготовки працівників органів внутрішніх справ до участі в складі міжнародних миротворчих місій, стали розпорядження та службові доручення МВС України [968-969].

У результаті активної діяльності МВС України у 1996–1998 роках було сформовано певну систему відбору та підготовки працівників органів внутрішніх справ до міжнародних миротворчих місій. Цей період можна визначити як етап становлення миротворчої діяльності МВС. Визначною подією цього історичного етапу стало прийняття Конституції України, що дозволило більш фахово та системно провадити роботу щодо формування нормативно-правової бази та вдосконалювати систему відбору й підготовки працівників органів внутрішніх справ до міжнародних миротворчих операцій. Результатом цієї роботи стало створення в структурі Національної академії внутрішніх справ України Центру підготовки кадрів до міжнародних миротворчих місій ООН.

Зазначений центр був створений з метою подальшого вдосконалення організації відбору та підвищення підготовки працівників ОВС України до участі в міжнародних миротворчих місіях ООН.

На зазначений Центр було покладено підготовку працівників ОВС до участі миротворчих місіях ООН, а також розробку матеріалів навчально-методичного забезпечення, узагальнення та поширення набутого практичного досвіду, проведення методичної роботи та наукових досліджень у цьому напрямку.

Необхідно зазначити, що попередньо був створений резерв кандидатів на навчання до участі в міжнародних миротворчих місіях ООН, а до навчального процесу в Центрі залучено найбільш досвідчений професорсько-викладацький склад академії, керівників провідних служб, органів і підрозділів внутрішніх справ України, інших відомств і організацій, працівників, які брали участь у міжнародних миротворчих місіях ООН [970].

На третьому етапі розвитку миротворчої діяльності МВС, який розпочався з 1998 року і, на нашу думку, триває до сьогодні, вагомим кроком на шляху формування нормативно-правової бази, який суттєво вплинув на подальше його вдосконалення, став Закон України «Про участь України в міжнародних миротворчих операціях», прийнятий Верховною Радою України 23 квітня 1999 року. Оцінюючи його значущість, можна висновувати, що він заклав підвалини законодавчої бази в галузі миротворчої діяльності всіх причетних до цієї важливої справи органів державної влади та управління незалежної України.

У подальшому нормативно-правова база миротворчої діяльності МВС була доповнена Указом Президента України від 1 лютого 2000 року за № 153 «Про порядок розгляду пропозицій щодо участі України в міжнародних миротворчих операціях» [971], відповідними постановами Кабінету Міністрів України.

Характеризуючи нормотворчу діяльність безпосередньо МВС, необхідно зазначити, що протягом 2000-2003 рр. було підготовлено низку розпоряджень та наказів, якими впорядковано систему відбору, підготовки, навчання та відправлення працівників органів внутрішніх справ до міжнародних

миротворчих операцій. Так, 29 січня 2000 року МВС України направило на місця розпорядження «Про порядок відбору кандидатів для участі у міжнародних миротворчих місіях ООН» [972], яким було частково упорядковано систему відбору кандидатів.

Як уже зазначено, певний вплив на формування нормативно-правової бази миротворчої діяльності МВС мав суб'єктивний чинник. Підтвердженням цього слід вважати те, що потому, як у травні 2000 року в миротворчих підрозділах МВС України у Косово побував тодішній міністр внутрішніх справ України Ю.Ф. Кравченко, з метою вдосконалення роботи МВС України із забезпечення участі працівників ОВС у міжнародних миротворчих місіях був підготовлений наказ МВС України від 31 травня 2000 року за № 342 «Про затвердження Положення про миротворчий персонал працівників органів внутрішніх справ України, відряджених для участі у міжнародних миротворчих операціях, Порядку відбору та направлення працівників органів внутрішніх справ України для участі в міжнародних миротворчих операціях, Положення про комісію МВС України з відбору та направлення працівників органів внутрішніх справ України для участі у міжнародних миротворчих операціях та її склад», яким упорядковано цілу низку питань, які стосувалися відбору, підготовки та відправлення працівників органів внутрішніх справ до міжнародних миротворчих місій.

В цьому наказі було визначено, що на миротворчий персонал працівників ОВС України відряджених для участі у міжнародних миротворчих операціях покладається виконання міліцейських (поліцейських) функцій із забезпечення безпеки, додержання прав людини, а у разі необхідності спостереження і контроль за додержанням міжнародних угод.

Крім того в якості основних завдань миротворчого персоналу було визначено забезпечення нагляду за додержанням норм міжнародного права щодо безпеки суспільства; оцінка криміногенної ситуації під час проведення миротворчих операцій; інші завдання, визначені міжнародними угодами та чинним законодавством України [973].

Наступним кроком у справі формування нормативно-правового забезпечення миротворчої діяльності стало затвердження наказом МВС від 18 квітня 2001 р. № 286 Положення про миротворчий персонал працівників органів внутрішніх справ України, осіб, звільнених з органів внутрішніх справ за віком або вислугою років, та відібраних для відрядження для участі в міжнародних миротворчих операціях.

У цьому документі було сформовано зміст поняття «миротворчий персонал» та його складові. Так Положенням визначалося, що миротворчий персонал працівників органів внутрішніх справ України, відібраних для відрядження для участі у міжнародних миротворчих операціях, це особи начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ України та які звільнені з органів внутрішніх справ за віком або вислугою років, що направляються Україною для участі в миротворчих операціях і входять до складу миротворчого контингенту.

Миротворчий спеціальний підрозділ МВС України та спеціальний кінологічний підрозділ МВС України входять до миротворчого персоналу працівників органів внутрішніх справ і формуються згідно з нормативно-правовими актами МВС України [974, арк. 4].

У подальшому з метою вдосконалення роботи МВС України з організації та правового забезпечення участі працівників ОВСУ в міжнародній миротворчій діяльності, створення належних умов їх соціального захисту, а також приведення нормативних актів МВС України у відповідність до сучасних вимог норм міжнародного права було прийнято рішення про створення Комісією з питань організації та правового забезпечення міжнародної миротворчої діяльності ОВС України (далі Комісія). Комісія з питань організації та правового забезпечення міжнародної миротворчої діяльності стала аналітичним та консультативно-дорадчим органом при Міністрі ВСУ [975, арк. 185].

Основними завданнями Комісії стала підготовка рекомендацій Міністрі ВСУ щодо організації та правового забезпечення участі працівників ОВСУ в міжнародних миротворчих силах, представництва МВСУ в міжнародних

організаціях; аналіз проектів нормативних актів та чинних наказів, які стосуються соціального захисту, організації та правового забезпечення діяльності працівників ОВСУ, які беруть участь у міжнародних миротворчих операціях, і внесення пропозицій щодо їх удосконалення; визначення і наукове обґрунтування пріоритетних напрямків організації відбору, підготовки та участі працівників ОВСУ в міжнародних миротворчих операціях, представництва МВСУ в міжнародних організаціях; вивчення і аналіз законодавства іноземних держав, практики його застосування при направленні працівників правоохоронних органів України до інших держав для підтримання міжнародного миру і безпеки та внесення пропозицій щодо вдосконалення нормативних актів з урахуванням чинного законодавства України та світового досвіду [975, арк. 186].

У цьому аспекті також необхідно підкреслити значущість наказу МВС України від 07.12.2003 за № 1490 «Про організаційне забезпечення миротворчої діяльності МВС України». Цим наказом, відповідно до Закону України «Про участь України в міжнародних миротворчих операціях», з метою вдосконалення роботи МВС України із забезпечення участі працівників органів та підрозділів внутрішніх справ, військовослужбовців внутрішніх військ МВС України, відібраних для відрядження для участі в міжнародних миротворчих операціях, було затверджено низку положень та інструкцію щодо визначення порядку відбору, організації проходження служби працівниками органів внутрішніх справ, військовослужбовцями внутрішніх військ МВС України, котрі перебувають у відрядженні у складі миротворчих підрозділів МВС України та підрозділів міжнародної цивільної поліції в миротворчих місіях Організації Об'єднаних Націй, Організації з Безпеки та Співробітництва в Європі, Європейського Союзу, інших міжнародних організацій.

Серед них: Положення про миротворчий персонал МВС України;

- Порядок відбору та направлення працівників органів внутрішніх справ, військовослужбовців внутрішніх військ МВС України для участі в міжнародних миротворчих операціях;

- Положення про Комісію МВС України з відбору та направлення працівників органів внутрішніх справ, військовослужбовців внутрішніх військ МВС України для участі в міжнародних миротворчих операціях;

- Інструкцію щодо організації проходження служби працівниками органів внутрішніх справ, військовослужбовцями внутрішніх військ МВС України, які перебувають у відрядженні у складі миротворчих підрозділів МВС України та підрозділів міжнародної цивільної поліції в миротворчих місіях Організації Об'єднаних Націй, Організації з Безпеки та Співробітництва в Європі, Європейського Союзу, інших міжнародних організацій або тих, що створені на підставі двосторонніх чи багатосторонніх міжнародних договорів України;

- Положення про Комісію з питань організації та правового забезпечення міжнародної миротворчої діяльності органів внутрішніх справ України; - Положення про нагрудний знак миротворчого персоналу МВС України «POLICE OF UKRAINE» та персоніфікаційну табличку

Зазначеним наказом було конкретизовано зміст та структура поняття «миротворчий персонал». Відповідно до цього миротворчий персонал – це працівники органів внутрішніх справ України, військовослужбовці внутрішніх військ, що направлені Україною в закордонне відрядження (далі – відрядження) для участі в міжнародних миротворчих операціях і не належать до складу миротворчого контингенту. Відтак до складу миротворчого персоналу належать працівники Спеціального миротворчого підрозділу МВС України (далі Спецпідрозділ), Кінологічного миротворчого підрозділу МВС України (далі Кінологічний підрозділ), інших миротворчих підрозділів МВС України, а також окремі працівники, направлені для роботи в підрозділах міжнародної цивільної, інших міжнародних організацій поліції або тих, що створені на підставі двосторонніх чи багатосторонніх міжнародних договорів України, як експерти з поліцейських питань (далі спостерігачі) [976].

В сучасних умовах зміст організації миротворчої діяльності дістав свого вдосконалення, тому відповідними наказом МВС України від 03.06.2013 № 544

з метою приведення нормативно-правових актів МВС України у відповідність до законодавства України поняття «миротворчої діяльності МВС України» замінено аббревіатурою «діяльності МВС України з підтримання миру і безпеки», поняття «миротворчі операції» у замінено поняттям «операції з підтримання миру і безпеки; поняття «миротворчий персонал» замінено поняттям «національний персонал» [977]. На нашу думку ці зміни є цілком слушними з огляду на зміст, завдання та характер сучасної поліційної діяльності з підтримання миру і безпеки в різних регіонах світу.

Усі вище названі документи є загальними, тобто стосуються и усієї миротворчої діяльності МВС без винятку. Поряд із ними правову базу діяльності МВС з підтримання миру і безпеки складають спеціальні правові акти, що стосуються конкретних миротворчих місій. Зокрема, миротворчу діяльність МВС України в Косово регламентують наступні нормативні акти та міжнародні угоди:

- Указ Президента України від 02.10.1999 р. № 1261 «Про направлення миротворчого персоналу України до Місії ООН у справах тимчасової адміністрації в Косово, Союзна Республіка Югославія»;

- Указ Президента України від 01.07.2000 р. № 848 «Про чисельність миротворчого персоналу України у складі Місії ООН у справах тимчасової адміністрації в Косово, Союзна Республіка Югославія»;

- Постанова Кабінету Міністрів України від 05.11.1999-р. № 2047 «Про забезпечення діяльності миротворчого персоналу України в Місії ООН у справах тимчасової адміністрації в Косово, Союзна Республіка Югославія»;

- Постанова Кабінету Міністрів України 08.11.2000 р. № 1653 «Про фінансове забезпечення діяльності миротворчого персоналу України у складі Місії ООН у справах тимчасової адміністрації в Косово, Союзна Республіка Югославія»;

- Постанова Кабінету Міністрів України 23.04.2001 р. № 373 «Про внесення зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2000 року №1653»;

- Меморандум взаєморозуміння між Україною та ООН від 20.12.2000 р. № DPKO/UNMIK/UKR/01 щодо участі Спеціального миротворчого підрозділу МВС України в місії ООН у Косово;

- Меморандум взаєморозуміння між Україною та ООН від 13.03.2001 р. № DPKO/UNMIK/UKR/02 щодо участі Кінологічного миротворчого підрозділу МВС України в місії ООН у Косово;

- Угода про допомогу (щодо перевезення особового складу), підписана в 2004 році представником Департаменту миротворчих операцій ООН та Постійним представником України при ООН Кучинським В.П. UKRAINE/UNMIK/2001/21, реєстраційний № MIK/MOV/2004-01.

У подальшому важливим кроком на шляху вдосконалення миротворчої діяльності став Указ Президента України від 15 червня 2009 року, яким було затверджено «Стратегію міжнародної миротворчої діяльності України», – документ, який за своїм сенсом визначив перспективне, стратегічне бачення подальшої миротворчої діяльності нашої держави. Серед позитивних моментів цього документа варто відзначити розширення кола міжнародних організацій, із якими Україна готова спільно працювати для забезпечення миру та стабільності [963].

Загалом за роки незалежного розвитку нашої держави поступово сформувалася національна нормативна база, якою визначено участь України у миротворчих операціях. На додаток до вищезазначених нормативних актів, сюди необхідно віднести цілу низку указів Президента, постанов Кабінету Міністрів України, меморандумів взаєморозуміння між Україною та ООН та угод, якими регламентовано миротворчу діяльність у тих регіонах світу, до яких були направлені миротворчі підрозділи нашої держави.

Таким чином, можна висновувати, що впродовж 1992-2013 років було в цілому сформовано нормативно-правову базу для участі працівників органів внутрішніх справ України в міжнародних миротворчих операціях.

Визначаючи напрямки діяльності МВС у ході проведення операцій з підтримання миру і безпеки, маємо вказати, що основними завданнями

українських миротворців стало виконання поліцейських функцій із охорони громадського порядку і боротьби зі злочинністю, функції прикордонної поліції, провадження слідчих дій, патрулювання зон відповідальності, припинення масових порушень громадського порядку.

Керівництво МВС України розглядає питання участі працівників органів внутрішніх справ України у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, як одне з найважливіших завдань та пріоритетних напрямків діяльності МВС. В сучасних умовах на миротворчі місії за участю підрозділів МВС України покладаються наступні основні завдання:

- виконання поліцейських функцій по охороні громадського порядку та боротьбі зі злочинністю;
- функції прикордонної поліції та проведення слідчих дій;
- відбір, підготовка та навчання рекрутів до місцевої поліції;
- цілодобове патрулювання зони відповідальності;
- припинення масових заворушень;
- спеціальні операції із затримання злочинців (у тому числі тих, які визнані військовими злочинцями);
- охорона та захист членів міжнародної спільноти на території місії;
- супровід та забезпечення охорони особливо важливих осіб з числа керівництва місії та офіційних гостей місії;
- активна посередницька діяльність, спрямована на попередження небажаного негативного розвитку подій та загострення ситуації в країні;
- участь у підготовці нового професійного національного поліцейського персоналу;
- постійне інформування про розвиток подій центральних структур ООН.

Для забезпечення виконання цих завдань МВС України протягом усього періоду незалежного розвитку нашої держави здійснило низку управлінських та організаційних заходів. Передусім була сформована система управлінських органів МВС України, відповідальних за опрацювання та визначення рішення про участь МВС України в міжнародних миротворчих операціях, а також

створено механізм кадрового забезпечення участі працівників органів внутрішніх справ України в міжнародних миротворчих операціях. З 1993 р., коли розпочалася робота з відбору та підготовки направлення першої групи працівників органів внутрішніх справ України до місії ООН на території колишньої Югославії, цими питаннями опікувався відділ зовнішніх зносин МВС України (назву подано в термінології того часу).

Головному управлінню кадрів (ГУК), яке в 1995 р. було реорганізовано в Головне управління по роботі з особовим складом (ГУРОС), було доручено відбирати та вивчати кандидатури працівників органів внутрішніх справ України, котрих могло бути відібрано як кандидатів для направлення до миротворчих місій. До підготовки пропозицій Міністерства внутрішніх справ України відносно доцільності направлення миротворчих контингентів і персоналу для участі в міжнародних миротворчих операціях були залучені й структурні підрозділи Міністерства внутрішніх справ України [978].

У 2000 році у зв'язку зі збільшенням кількості працівників органів внутрішніх справ, які підлягали направленню до міжнародних миротворчих операцій, у складі Департаменту роботи з персоналом МВС України було створено відділ організаційного та методичного забезпечення участі в міжнародних миротворчих операціях МВС України.

Крім того наказом МВС України від 14 січня 2002 року № 33 на Департамент роботи з персоналом МВС України були покладені завдання з відбору та організації роботи з підготовки та перепідготовки, підвищення кваліфікації працівників для участі в миротворчих операціях, кадрове, організаційно-правове, аналітичне та методичне забезпечення участі працівників органів і підрозділів внутрішніх справ у міжнародних миротворчих місіях [979, арк. 128]. В сучасних умовах цю функцію здійснює Департамент кадрового забезпечення МВС України.

Шлях становлення миротворчого руху правоохоронців з України нерозривно пов'язаний з Національною академією внутрішніх справ. Необхідно зазначити, що кадри для першої миротворчої місії готували за

прискореною програмою. В 1994 році серйозні тестування і перші підготовчі збори майбутніх захисників миру проводились саме на базі Української академії внутрішніх справ. Тоді до процесу вишколу миротворців за прискореною програмою долучилися представники спеціального відділу апарату кадрового забезпечення МВС. Невдовзі оперативно сформований загін «блакитних шоломів» із числа міліціонерів у складі 10 чоловік рушив до охопленої війною Югославії.

Як ми вже зазначали, у лютому 1998 року був створений Центр підготовки кадрів до міжнародних миротворчих місій ООН. Наступним кроком стало створення у травні 2001 р. наказом МВС України Спеціального миротворчого центру при МВС України. У грудні 2001 р. зазначений Центр було передано в підпорядкування Національної академії внутрішніх справ України, де наразі він і перебуває.

Необхідно відмітити, що у 2003 році експерти, залучені до підготовки миротворців МВС, дійшли висновку, що основні організаційні заходи з відбору, підготовки, оснащення, фінансування й відправки оберегів миру в різні правоохоронні проекти ООН, ЄС, ОБСЄ краще проводити на базі спеціального підрозділу. Його представники мали б перебрати на себе й питання виплати грошового забезпечення українським міліціонерам – учасникам згаданих проектів, присвоєння їм спеціальних звань тощо.

Тож незабаром виконання цих функцій було повністю покладено на зазначений Спеціальний миротворчий центр НАВС (СМЦ НАВС). Принагідно необхідно зазначити, що всі надзвичайно важливі завдання по підготовці миротворчого персоналу виконують всього 10 працівників цього підрозділу. За часи існування центру створена сучасна матеріально-технічна база, яка включає мультимедійні тири для тренування із пістолетної стрільби, ультрасучасний функціональний тир для стрільби з автоматичної зброї, сучасний стадіон і майданчик для фізичних занять та ін.

Необхідно закцентувати увагу на те, що організація підготовки майбутніх миротворців у зазначеному центрі постійно вдосконалювалася. На початку

2000-х років у процесі підготовки працівників органів внутрішніх справ України виникла гостра потреба реформування навчання майбутніх миротворців (цивільних поліцейських).

Це пов'язано передусім із пошуками відповідей на глобальні виклики сучасності планетарного, інституційного, нормативного та інструментального рівня; переосмисленням самої миро творчості, її закономірностей, принципів, функцій та системи способів миротворчої діяльності. На відміну від існуючого навчання, де акцент зроблено на мовну комп'ютерну, фізичну та спеціальну підготовку цивільних поліцейських, виникла необхідність навчати їх також вмінню забезпечити верховенство права у діяльності місцевої поліції, вмінню реформувати її у контексті забезпечення прав людини.

Йдеться про глибоке розуміння миротворцями превентивних заходів по забезпеченню миру та попередженню конфліктів, конкретній участі поліцейських у діяльності по підтриманню миру, пост конфліктної перебудови та здійсненню гуманітарних заходів.

Майбутні миротворці мають глибоко вивчити діяльність миротворчих місій ООН та ОБСЄ, враховувати набутий досвід у своїх конкретній діяльності. Йдеться також про навчання, яке має бути забезпечене кореляцією українських принципів правового регулювання з міжнародно-правовими нормами.

Всі ці питання були досліджені та викладені у спеціальному комплексі «Конфлікти, миротворчість та миробудівництво у сучасному світі». Проект було реалізовано шляхом створення робочої групи, яка складалася із науковців і викладачів НАВСУ, Інституту держави і права НАЕ України та ін. [980].

На сучасному етапі державотворення світового визнання країні вдалося досягти в тому числі і завдяки копіткій і тривалій роботі представників МВС і Спеціального миротворчого центру, зокрема, над вирішенням проблеми якісної підготовки миротворчого поліцейського персоналу. За свідченням міжнародних експертів ООН Україна – одна з десяти країн світу, де зуміли створити надсучасний Центр підготовки міжнародних поліцейських. Як результат Україна може стати 10 країною, яка готуватиме миротворців.

Вирішальним кроком на цьому шляху повинна була стати Оцінка розробленого НАВСУ учбового курсу для міжнародних поліцейських ООН, які направляються в міжнародні місії ООН з підтримання миру і безпеки. Сертифікація такого учбового курсу – це прямий шлях до створення в Україні Міжнародного регіонального центру з підготовки миротворців, який не тільки готуватиме українських та іноземних правоохоронців, а зможе стати тренувальним майданчиком ООН у Європейському регіоні.

При цьому необхідно зазначити, що в сучасних умовах МВС України, за підтримки Уряду, відповідно до міжнародних стандартів, розроблено спеціалізовані навчальні курси з підготовки спостерігачів цивільної поліції ООН та командного складу миротворчих поліцейських підрозділів. Потужний потенціал сучасного учбового комплексу на базі Спеціального миротворчого центру та його сертифікація сприяли досягненню поставленої мети. Ця діяльність була підтримана ООН в особі її відповідних підрозділів (Службою інтегрованої професійної підготовки Департаменту миротворчих операцій та Департаменту польових місій Секретаріату ООН).

Треба також наголосити, що представники Служби інтегрованої професійної підготовки Секретаріату ООН загалом високо оцінили рівень фахової підготовки українських миротворців і 13 грудня 2013 року офіційно вручили представникам України Сертифікат ООН, який визнає відповідність розробленого представниками СМЦ учбового курсу для підготовки міжнародних поліцейських ООН, які виконують завдання з підтримання миру і безпеки, стандартам цієї міжнародної організації. Додамо, оригінал Сертифіката особисто підписав заступник Генерального секретаря ООН з миротворчих операцій Ерве Ладсу [981]. В сучасних умовах жоден миротворець не направляється до місії без відповідної підготовки та навчання у Спеціальному миротворчому центрі НАВСУ.

Таким чином в процесі державотворення України була вибудована доволі ефективна організаційна структура діяльності МВС України з підтримання миру і безпеки, яка виглядає наступним чином:

- національний персонал – це працівники органів внутрішніх справ України та військовослужбовці внутрішніх військ, що направлені Україною для участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки і не входять до складу національного контингенту

До складу національного персоналу належать працівники спеціального підрозділу з підтримання миру і безпеки МВС України (далі Спецпідрозділ), Кінологічного підрозділу з підтримання миру і безпеки МВС України (далі – Кінологічний підрозділ}, інших підрозділів з підтримання миру і безпеки МВС України, а також окремі працівники, направлені для роботи в підрозділах міжнародної цивільної поліції ООН, інших міжнародних організацій або тих, що створені на підставі двосторонніх чи багатосторонніх міжнародних договорів України, як експерти з поліцейських питань (далі-спостерігачі}.

Спецпідрозділ – це окремий підрозділ , який комплектується та направляється до міжнародної місії з підтримання миру і безпеки згідно із запитом міжнародної організації, що здійснює керівництво місією або на підставі двосторонніх чи багатосторонніх міжнародних договорів України. Спецпідрозділ комплектується працівниками органів внутрішніх справ та військовослужбовцями внутрішніх військ МВС України. Чисельність, порядок матеріально-технічного забезпечення та структура Спецпідрозділу встановлюються згідно з нормативно-правовими актами МВС України з урахуванням вимог міжнародної організації, яка здійснює керівництво місією. Спецпідрозділ структурно входить до складу Спеціального миротворчого центру Національної академії внутрішніх справ України (далі –Центр НАВСУ)..

Кінологічний підрозділ з підтримання миру і безпеки МВС України - це підрозділ, який комплектується та направляється до місії згідно із запитом міжнародної організації, що здійснює керівництво місією. Кінологічний підрозділ комплектується працівниками органів внутрішніх справ та військовослужбовцями внутрішніх військ МВС України, переважно представниками підрозділів службового собаківництва. Чисельність,

матеріально-технічне забезпечення та структура Кінологічного підрозділу встановлюються згідно з нормативно-правовими актами МВС України з урахуванням вимог міжнародної організації, яка здійснює керівництво місією. Кінологічний підрозділ структурно входить до складу Центру НАВСУ [982].

Спостерігачі - окремі працівники органів внутрішніх справ України, що направляються до місії згідно із запитом міжнародної організації, яка здійснює керівництво місією, для роботи міжнародними експертами з поліцейських питань. На час перебування у відрядженні в складі місії спостерігачі призначаються на посади спеціальних співробітників Центру НАВСУ.

У своїй діяльності національний персонал керується міжнародними актами, що визначають правовий статус місії та її персоналу, актами керівництва місії, загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права, міжнародними договорами та угодами про статус миротворчих сил, які укладає міжнародна організація-керівник місії з урядами держав-учасниць миротворчих операцій, Конституцією та законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, нормативно-правовими актами МВС України, а також Положенням про миротворчий персонал МВС.

Порядок організації проходження служби національним персоналом МВС України на час участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки визначається згідно з Інструкцією щодо організації проходження служби працівниками органів внутрішніх справ, військовослужбовцями внутрішніх військ МВС України, які направлені для участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, затвердженою наказом МВС України від 07 грудня 2003 року № 1490, зареєстрованою в Міністерстві юстиції України 03 березня 2003 року за N 280/8879, зі змінами, внесеними до неї вищезазначеним наказом МВС України від 03.06.2013 № 544.

Отже, в зазначений історичний період було сформовано систему управлінських органів МВС України, відповідальних за опрацювання та визначення рішення про участь МВС України в міжнародних операціях з

підтримання миру і безпеки, створено механізм кадрового забезпечення участі працівників органів внутрішніх справ України у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, сформована організаційна структура цього важливого напрямку міжнародної діяльності української міліції [983].

На сучасному етапі в МВС України завдання щодо координації роботи структурних підрозділів Міністерства внутрішніх справ України та забезпечення координації дій інших міністерств і відомств України, міжнародних організацій, інших структур, задіяних у забезпеченні діяльності з підтримання миру і безпеки представників МВС України, належать до компетенції Департаменту кадрового забезпечення. На нього покладений контроль за аналітичною й організаційно-методичною роботою стосовно участі МВС та інших міністерств і відомств держави у міжнародній миротворчій діяльності України, за вивченням досвіду інших держав, а також контроль за своєчасним розробленням відомчих нормативних документів, проектів нормативних актів державної влади, якими регламентовано участь представників МВС України в миротворчих операціях.

Ефективну співпрацю, крім загальної підготовки миротворців, ми вбачаємо у подальшому розвитку професійної підготовки інструкторів з миротворчої тематики, а також командного складу Спеціальних миротворчих підрозділів. У Національній академії внутрішніх справ спільно з міжнародними експертами необхідно нарощувати комплекс заходів з метою вироблення нових методик з професійної підготовки поліцейських миротворців.

6.3. Характеристика основних етапів участі працівників органів та підрозділів внутрішніх справ України у міжнародних миротворчих операціях.

Українська держава надає великого значення діяльності з підтримання міжнародного миру та безпеки, розглядаючи участь у ній як важливий чинник зовнішньої політики. Одним із пріоритетів визначена участь нашої держави у миротворчій діяльності, спрямованій на відвернення і врегулювання міжнародних конфліктів. Адже безпека країни починається далеко за її кордонами.

Якщо зробити невеликий історичний відступ, то ми побачимо, що розвиток миротворчого руху відбувався поступово. Як ми вже зазначали, направлення миротворчого персоналу МВС України вперше було здійснено 21 травня 1994 року на підставі постанови Верховної Ради України від 19 листопада 1993 року № 3929-XII, коли перший загін миротворців-правоохоронців МВС України вирушив до охопленої війною Югославії задля встановлення миру та врегулювання кривавого конфлікту. Вони першими проклали шлях до участі працівників міліції України у цій благородній справі.

Україна стала незалежною і, як самостійна держава, повинна була формувати свою внутрішню та зовнішню політику. Адже не секрет, що всіх перших миротворців в Югославії ототожнювали з росіянами. Треба було заявити, що є держава Україна, що це миролюбна держава, що її правоохоронці високопрофесійні і можуть виконувати завдання поставлені світовим співтовариством.

Після проголошення незалежності України працівники ОВС України стали брати активну участь у миротворчих операціях ООН на територіях інших держав, що значно піднесло авторитет нашої країни на міжнародному рівні.

Аналізуючи історичний процес формування цього абсолютно нового напрямку діяльності, можна стверджувати, що 1994-1996 роки можна назвати роками становлення участі працівників органів та підрозділів внутрішніх справ України у міжнародній миротворчій діяльності. В ці керівництвом держави

було сформована відповідна доктрина про участь України у миротворчих операціях, а миротворці показали себе як відповідальні високопрофесійні поліцейські.

1996-2000 роки Україна утверджувалась як миротворча держава на міжнародній арені. Починаючи з 1997-го і до 2005 року включно вітчизняні вартіві правопорядку щорічно відбували в ту чи іншу «гарячу точку» на мапі світу. Принагідно зазначимо, що протягом усього періоду МВС поступово нарощувало свої зусилля на шляху миротворчої діяльності. Прикладом тому можна назвати такі факти. У 1996 році вперше кількість працівників органів внутрішніх справ, котрі брали у миротворчих операціях, перевищила 40 осіб. У 1997 році наші миротворці вперше відбули до Анголи. 1998 року українських правоохоронців запрошують до участі в місії ОБСЄ у Косово. У 1999 році кількість миротворців-правоохоронців зростає до 100 осіб у різних країнах та місіях. У 2000 році як знак визнання високого професіоналізму поліцейського персоналу України в миротворчій діяльності нашої державі пропоновано направити перші спеціальні миротворчі підрозділи до Косово.

Відтак, із жовтня 2000 року в провінції Косово несе службу Спеціальний миротворчий підрозділ, який діє на підставі Резолюції Ради Безпеки ООН та Меморандумів взаєморозуміння між Україною та ООН від 20 грудня 2000 року й від 13 березня 2001 року. Кінологічний миротворчий підрозділ (SPU K-9), направлений до Косово у тому ж 2000 році, став єдиним у світі формуванням такого типу. Як відомо у цій країні процвітає нелегальний кримінальний бізнес, а саме торгівля наркотиками та зброєю. Тому керівництво ООН неодноразово користалося послугами українського Кінологічного миротворчого підрозділу, а результати діяльності вповні засвідчили його надзвичайну ефективність і дієздатність.

Із 2000 року участь України у миротворчій діяльності незмінно розширюється з кожним роком. Підтвердженням цього варто вважати хронологію миротворчої діяльності МВС: у 2001 році українські миротворці вперше прибули до Східного Тимору; у 2002 році – до Конго; у 2003 році

Україні було запропоновано взяти участь у першій миротворчій місії Європейського Союзу в Боснії та Герцеговині, й уперше українські правоохоронці почали працювати в місії ЄС; у 2004 році представників МВС України було направлено до Ліберії та місії ОБСЄ в Македонії; у 2005 році наші миротворці вперше відбули до місії ООН у Судані.

Зазначена тенденція має своє продовження. Починаючи з 2004 року, зростає загальна чисельність працівників органів внутрішніх справ України, які беруть участь у миротворчих операціях. Так, упродовж 2000 – 2007 років у складі Спеціальних миротворчих підрозділів пройшли службу 216 військовослужбовців внутрішніх військ, серед них 78 офіцерів та 138 прапорщиків. До тогож, якщо в чотирьох місіях у 2004 році налічувалося 202 особи, то у 2008 році в міжнародних миротворчих місіях перебуває вже 222 представники МВС України, з яких 220 у місіях ООН (Косово – 187, Судан – 10, Ліберія – 14, Конго – 5, Східний Тимор – 3, Грузія – 1 та 2 – у Місії ОБСЄ в Македонії). Загалом протягом 2009-2012 рр. чисельність миротворчого персоналу МВС збільшилася майже вдвічі.

В цей час миротворчий персонал МВС України бере участь у миротворчих операціях у Косово (миротворчий персонал МВС вивели звідти ще у 2008 році й нині там перебуває один представник – начальник Інтерполу місії), Ліберії, Судані, Конго, Східному Тиморі, Боснії та Герцеговині, Кот-Д'Івуарі, на Кіпрі. – кількість миротворців із числа представників МВС України становить понад 200 працівників.

Необхідно відзначити той факт, що у 2009 році делегація МВС України взяла участь у черговій сесії Спеціального комітету ООН з миротворчих операцій, що відбулася у Нью-Йорку. Під час зустрічей у ході сесії з керівництвом Департаменту миротворчих операцій ООН та його Поліцейського управління підкреслювався високий професіоналізм українських миротворців, неодноразово висловлювалась на їхню адресу подяка за службу в Косові, а також зацікавленість Секретаріату ООН у подальшій участі нашого персоналу в миротворчих операціях. Українській стороні була запропонована участь

миротворчого персоналу у складі міжнародної миротворчої місії ЄС, проте через невирішеність на міжнародному рівні фінансово-правових аспектів на той час це не представлялось можливим. Департаментом миротворчих операцій ООН була висловлена МВС України пропозиція щодо направлення спеціального підрозділу до місії ООН у Конго [984].

У грудні 2011 року Президентом України було прийнято рішення направити для участі України в Місії ООН зі стабілізації у Демократичній Республіці Конго миротворчий контингент загальною чисельністю до 200 військовослужбовців [985]. Зазначене рішення було схвалено Законом України № 4274-VI від 22.12.2011 [986]. Протягом 2011 року 73 посланці міліцейського відомства України працювали спостерігачами міжнародної поліції ООН, ЄС та ОБСЄ в 11 країнах [987].

Крім того, враховуючи високий рівень системи організації підготовки миротворців Секретаріат ООН звернувся до України із проханням про організацію на території нашої держави Міжнародного регіонального центру підготовки миротворчого персоналу ООН. Цей Центр планується створити на базі Спеціального миротворчого центру, який діє на базі НАВСУ.

У 2012 році миротворчу службу під егідою ООН у восьми країнах несли 78 представників МВС України. Загалом МВС України брало участь у чотирнадцяти миротворчих операціях ООН, п'яти миротворчих операціях ОБСЄ та двох миротворчих операціях ЄС (деякі з них тривають дотепер) [988].

Узагальнена хронологія участі працівників органів внутрішніх справ та військовослужбовців ВВ у цих операціях виглядає наступним чином. У миротворчих операціях ООН:

- у колишній Югославії (1994-1996 рр.);
- у Боснії і Герцеговині (1996-2002 рр.);
- у Косово, колишня Югославія (1999 – по т.ч.);
- у Східній Славонії, Хорватії (1996-1998 рр.);
- у Македонії (1996-1999, 2002-2009 рр.);
- в Анголі (1997-1998 рр.);

- у Грузії (2006-2009 рр.);
- у ДР Конго (2002-2005 рр., 2006 – по т.ч.);
- у Ліберії (2006 – по т.ч.);
- у Судані (2005-2011 рр.);
- у Південному Судані (2011 – по т.ч.);
- у Східному Тиморі (2007-2012 рр.);
- у Кот-Д'Івуарі (2009 – по т.ч.);
- на Кіпрі ((2009 – по т.ч.);

у миротворчих операціях ОБСЄ:

- у колишній Югославії (1999-2003 рр.);
- у Хорватії (2002-2004 рр.);

у миротворчих операціях ЄС:

- Поліцейській місії ЄС у Боснії і Герцеговині (2006-2007, 2009-2011 рр.).

Також відповідно до рішень керівництва України МВС забезпечувало направлення та діяльність Спеціального та Кінологічного миротворчих підрозділів у Косово (2001-2008 рр.), які зробили значний внесок у встановлення миру та безпеки у цьому регіоні. В даний час на чотирьох континентах розгорнуто 16 операцій ООН з підтримання миру різного розміру, складу та кола виконуваних завдань, у 7 з яких приймають участь працівники міліції України. Станом на 01.09.2013 у складі миротворчих місій перебувало 80 працівників МВС України. Так, у Судані проходило службу 37 працівників міліції України, в Ліберії – 20, на Кіпрі – 8, в Кот-Д'Івуарі – 7, в Конго – 5 и у Косово – 2. Ще один офіцер міліції знаходився у складі місії ОБСЄ у Киргизії [989].

Отож, починаючи з 1994 року в міжнародних миротворчих операціях, що проводилися під егідою ООН, ЄС та ОБСЄ на території 18 країн узяли участь близько трьох тисяч працівників ОВС та військовослужбовців ВВ. Станом на кінець 2013 року у 7 миротворчих операціях несли службу 87 правоохоронців.

Розширення географії та збільшення чисельності українських правоохоронців, які беруть участь у миротворчій діяльності, стало результатом

визнання високого рівня професіоналізму наших працівників та їх відповідального ставлення до виконання своїх завдань. Наведені дані є свідченням того, що Україна стала одним з лідерів миротворчого руху у світі.

Характеризуючи загальні здобутки МВС України на ниві миротворчої діяльності, необхідно зазначити, що за період участі представників МВС України в миротворчих операціях надійшли виключно позитивні оцінки їх діяльності. При цьому українські миротворці здобули високий авторитет у керівництва UNMIK та колег із інших країн. Завдяки тому, що під час виконання службових завдань військовослужбовці внутрішніх військ виявили відмінну професійну підготовку, високий рівень виконавчої дисципліни, впевненість та рішучість, за що неодноразово були заохочувані керівництвом Миротворчої місії ООН. На їхньому рахунку сотні успішних операцій, безліч затриманих злочинців, вилучених зброї, боєприпасів, наркотиків, урятованих життів.

Також свідченням поцінування українських правоохоронців є той факт, що чимало наших працівників посідали й посідають у місіях керівні посади вищого рівня. Вважаємо доречними такі приклади. Так, кандидатуру полковника міліції Олексія Олексійовича Теличкіна, в результаті конкурсного відбору в серпні 2006 року Секретаріатом ООН було відібрано на посаду головного поліцейського радника місії ООН у Грузії, де Олексій Теличкін проходив службу до завершення місії в 2009 році, очолюючи поліцейський компонент цієї місії ООН. Уже у листопаді 2009 року його кандидатуру було відібрано та затверджено Департаментом миротворчих операцій Секретаріату ООН, а згодом направлено на посаду офіцера - координатора підготовки місцевої поліції миротворчої операції ООН у Ліберії. Полковник міліції Олег Степанович Савченко з 1999 до 2000 року обіймав посаду командира регіону місії ООН у Боснії та Герцеговині (280 підлеглих із 28 країн), а у 2000-2001 роках перебував на посаді начальника штабу згаданої місії (2500 підлеглих із 34 країн). Підполковник міліції Петро Володимирович Горпинчук у період з 2003 по 2005 рік обіймав посаду начальника штабу місії ООН у Конго. 2009 року

Петра Горпинчука знову направлено до місії ООН у Конго, де він працює на посаді начальника Департаменту роботи з персоналом місії. Підполковник міліції Юрій Олександрович Дерев'янченко з 19 квітня 2009 року після проходження конкурсного відбору в Секретаріаті ОБСЄ за рекомендаціями МЗС України був відряджений у розпорядження Секретаріату ОБСЄ та призначений на професійну посаду консультанта з підготовки представників правоохоронних органів місії ОБСЄ в Сербії. Майора міліції Олександра Сергійовича Коренюка в серпні 2008 року було направлено до миротворчої операції ООН у Косово, де він працював на посаді начальника Інтерполу цієї миротворчої операції.

Як ми вже зазначали, українські миротворці зарекомендували себе як досвідчені, технічно підготовлені фахівці, їм доручають виконання найбільш відповідальних завдань. На жаль, навіть високий професіоналізм не зміг стати оберегом для українців. Від початку участі МВС України в міжнародній миротворчій діяльності (з травня 1994 року) один працівник загинув та 37 отримали поранення, вісім працівників МВС України отримали тілесні ушкодження під час виконання службових обов'язків у миротворчих місіях, п'ять із яких визнані тяжкими.

Майже десять років посланці України захищали мир і спокій Автономного краю Косово. У 1999 році вони одними з перших під егідою ООН дислокувалися на його території. Найбільш трагічними для українських миротворців стали події 17 березня 2008 року в Косовській Митровиці. Необхідно вказати, що ці трагічні події можна було передбачити, утім, на нашу думку, із боку керівництва Місії не було вжито всіх необхідних заходів для збереження життя та здоров'я миротворців. Як наслідок, – розлючений натовп закидав гранатами миротворців, котрі не могли застосовувати вогнепальну зброю у відповідь на напад, хоча й мали її при собі. Воєнізовані підрозділи, які мають забезпечувати безпеку миротворців, перейшли до радикальних дій лише тоді, коли з'явилися поранені. Серед них було 22 українці. Один наш співвітчизник старший лейтенант Ігор Кіналь, отримавши не сумісні з життям

поранення від гранати, яка розірвалася практично під ним, помер за кілька годин. Загалом під час сутички постраждало 102 миротворці з різних країн.

Відповідно до Указу Президента України від 11 квітня 2008 року № 336/2008 за мужність і самовіддані дії, виявлені під час виконання спеціального завдання у міжнародній миротворчій операції в Косово були нагороджені орденом «За мужність» III ступеня офіцери Спеціального миротворчого підрозділу МВС України в Косово: капітан міліції Євстаф'єв В'ячеслав Ігорович, старший лейтенант міліції Киналь Ігор Богданович (по смертно), старший лейтенант міліції Маринич Олександр Іванович [990].

16 грудня 2008 року спеціальний та кінологічний миротворчі підрозділи МВС були виведені з території краю. Виведення українських цих підрозділів із Косова було здійснено у зв'язку із припиненням функціонування місії ООН у краї та передачею пов'язаних з цим повноважень до місії Європейського Союзу. Місія миру нашої держави в Косові була завершена.

З огляду на здобутки МВС на ниві миротворчої діяльності, необхідно вказати, що в сучасних умовах керівництво нашої держави все більше уваги приділяє питанням миротворчої діяльності та участі в ній працівників міліції. Щороку 29 травня, відповідно до Указу Президента України від 30.04.2003 року, в Україні святкується Міжнародний день миротворців Організації Об'єднаних Націй. Також у 2004 році Президентом України був підписаний Указ «Про День вшанування учасників бойових дій на території інших держав» [991].

До речі, вдаючись до історичного екскурсу, необхідно зазначити, що до появи професійного свята миротворців всього світу найбільш причетна Україна. Розроблена нашою державою резолюція Генеральної Асамблеї ООН, яка визначила це свято, була схвалена у грудні 2002-го понад 50-ма країнами з числа більшості держав-учасниць ЄС, США, Російською Федерацією, Китаєм, Японією, Канадою, а також найбільшими контрибуторами поліцейських і військових контингентів у миротворчі операції ООН.

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що результати миротворчої діяльності, в їх числі й за участю МВС, дозволяють висновувати, що за роки незалежності Україна стала одним зі світових лідерів миротворчого руху. Починаючи з 1993 року, реалізуючи послідовну політику України з виконання взятих на себе зобов'язань як держави-члена ООН щодо підтримання міжнародного миру та безпеки, МВС здійснило системні управлінські та організаційні заходи, які дозволили досить ефективно виконувати завдання щодо участі МВС України в операціях з підтримання миру і безпеки. Це уможливило визначення структури цього процесу, його напрямів, напрацювання необхідної нормативно-правової бази; відпрацювання системи кадрового забезпечення участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки; формування підрозділів, що його забезпечують.

За сучасних умов діяльність працівників органів внутрішніх справ України, військовослужбовців внутрішніх військ МВС України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки сприяє зростанню та зміцненню авторитету та позитивного іміджу України на міжнародному рівні, просуванню національних інтересів нашої держави та її зовнішньополітичних пріоритетів, забезпечуючи підвищення ефективності багатостороннього міжнародного співробітництва у зонах конфліктів, які загрожують міжнародному миру й безпеці, надаючи працівникам органів внутрішніх справ, військовослужбовцям внутрішніх військ можливість розширити досвід роботи в умовах міжнародного співробітництва.

Крім того активна участь МВС України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки позитивно впливає на підвищення ролі України серед держав-членів ООН, зміцнення її позицій на ключових напрямках діяльності ООН, отримання міжнародного досвіду та його використання у реформуванні правоохоронної системи України.

Зазначене дозволяє резюмувати, що питання участі працівників органів внутрішніх справ України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки є одним із найважливіших завдань та пріоритетних напрямів діяльності

МВС.

Крім того численність миротворчого персоналу, зокрема поліцейського за останні п'ять років виросла у три рази і станом на початок 2010 року складала 11 тисяч осіб. У цьому контексті Україна може зробити додатковий внесок, який виявлятиметься у кваліфікованих спеціалістах, новітній техніці, військовими та посиленням поліцейського контингенту.

Науковий аналіз результатів діяльності МВС України щодо участі у міжнародному миротворчому русі дозволяє висновувати, що Україна як держава яка набула достатньо великий миротворчий поліцейський потенціал та значний досвід участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки має всі умови для збільшення своєї присутності у миротворчих операціях під егідою ООН, ОБСЄ та ЄС. Це є необхідним не тільки для зміцнення міжнародного престижу та забезпечення присутності на міжнародній геополітичній арені, але і для підвищення боєздатності та професіоналізму української міліції шляхом отримання та упровадження міжнародного досвіду поліційної діяльності в контексті реформування правоохоронних органів нашої держави.

Виходячи з цього перспективами подальших розвідок у даному напрямку є проблеми удосконалення нормативно-правового, матеріально-технічного та кадрового забезпечення участі України у міжнародному миротворчому русі.

РОЗДІЛ 7.

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМ РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ.

7.1. Становлення системи та основні напрями міжнародного співробітництва у сфері підготовки кадрів та професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ України.

7.1.1. Кадрове забезпечення діяльності органів внутрішніх справ незалежної України: історія, сучасний стан і тенденції розвитку

Складний характер завдань, що постали перед правоохоронними органами в умовах трансформації українського суспільства у напрямку побудови незалежної держави, демократичної політичної системи та ринкової економіки, визначив винятково високі вимоги до професійних якостей працівників органів внутрішніх справ.

Із набуттям незалежності принципового значення набули завдання реформування системи МВС України, приведення її до вищих стандартів діяльності правоохоронних органів демократичної правової соціальної держави. Одним із найголовніших із-поміж них є здійснення комплексу заходів, спрямованих на поліпшення роботи з кадрами, щодо їх відбору, підготовки та готовності діяти у нових історичних умовах.

Актуальність розглянутих у підрозділі питань зумовлена тим, що для належного організаційного та правового забезпечення реалізації кадрової політики в системі МВС України, створення її наукових засад важливим є не тільки аналіз ефективних зарубіжних моделей, але й узагальнення історичного досвіду кадрового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ упродовж усього періоду розвитку незалежної української держави.

Проблеми кадрового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ різною мірою висвітлені в працях М.І. Ануфрієва, О.М. Бандурки, В.С.

Венедіктова, М.І. Іншина, Н.П. Матюхіної, А.А. Стародубцева, В.П. Петкова, І.М. Шопіної, О.Н. Ярмиша та інших учених.

В опублікованих роботах із зазначеної проблематики здебільшого здійснений аналіз окремих аспектів діяльності щодо кадрового забезпечення органів внутрішніх справ, а отже питання пов'язані зі становленням, розвитком та сучасними тенденціями на шляху вдосконалення системи підготовки кадрів, розвитку міжнародного співробітництва на цьому напрямку діяльності української міліції, за часів незалежності в науковому плані, залишаються малодослідженими саме в історико-правовому аспекті.

Відтак, зазначений аспект дослідження є актуальним і заслуговує на більш серйозну увагу з боку українських науковців.

Завдання розбудови в Україні демократичної правової держави, невід'ємним елементом якої є органи внутрішніх справ, зумовило необхідність пошуку та впровадження якісно нових підходів до організації їх діяльності. З перших років існування України як незалежної держави питанням розвитку правоохоронних органів було приділено значну увагу, про що, зокрема, свідчить весь комплекс нормативно-правових актів прийнятих за цей час як на загальнодержавному рівні, так і безпосередньо МВС. Це, передусім, питання визначення завдань, принципів, прав та обов'язків МВС і його структурних підрозділів, організаційних засад побудови та багато інших. Важливе місце в їх переліку посідають питання кадрового забезпечення, позаяк ніяка реформа органів внутрішніх справ не могла досягти своєї мети без створення нової системи якісного комплектування МВС особовим складом та виконання ним повною мірою своїх службових обов'язків.

Досліджуючи питання діяльності МВС у сфері підготовки кваліфікованих кадрів правоохоронців, щонайперше необхідно вказати на те, що з перших днів свого існування як правоохоронного органу незалежної держави керівництво МВС України повсякчас приділяло увагу підготовці та зміцненню кадрового потенціалу міліції.

Загальновідомо, що успіх будь-якої справи значною мірою залежить від людей, які її виконують, від їхньої фахової, фізичної та психологічної підготовки, відданості справі та розуміння своєї ролі й місця в колективних діях, рівня особистої дисциплінованості, відповідальності за доручену ділянку роботи тощо. Формування цих найнеобхідніших якостей можливе лише за умов правильної організації та здійснення добору, підготовки, розстановки та виховання особового складу. Саме в цьому напрямку в другій половині 90-х рр. XX ст. було розпочато реформування кадрових підрозділів міліції України, основним завданням якого, фактично, стало створення нової системи підготовки кадрів. У процесі реформування керівництво МВС обрало за мету створити таку систему кадрової політики, яка би стала запорукою подальшої злагодженої та ефективної діяльності ОВС у боротьбі зі злочинністю та охороні правопорядку.

Історичний досвід діяльності органів внутрішніх справ незалежної України свідчить про те, що за доволі короткий строк була створена багатoproфільна відомча система підготовки кадрів, яка забезпечувала підготовку фахівців для всіх галузевих служб системи МВС України. Систематично вдосконалювалися порядок комплектування та організація навчання кандидатів на службу, у навчальний процес були запроваджені нові інтегровані програми, що сприяло більш якісній професійній підготовці майбутніх працівників міліції.

З набуттям незалежності в основу реформування кадрової політики в органах внутрішніх справ були покладені Закон України «Про міліцію», «Про внутрішні війська Міністерства внутрішніх справ України», затверджені постановами Кабінету Міністрів «Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ України», «Положення про Міністерство внутрішніх справ України», «Концепція реформування системи МВС України», які на той час дали змогу не тільки створити умови для реформування системи служби в ОВС, а й заклали нові підвалини підготовки майбутніх фахівців для української міліції. У

подальшому принципового значення для розвитку ОВС набувають затверджена Указом Президента України від 17 вересня 1996 р. «Комплексна цільова програма боротьби зі злочинністю на 1996-2000 роки» [353], «Концепція розвитку системи Міністерства внутрішніх справ», схвалена Постановою Кабінету Міністрів України від 24 квітня 1996 р. [992], Указ Президента України від 20 березня 2008 р. за № 245 «Про заходи щодо реформування системи органів Міністерства внутрішніх справ України» [993]. В кожному з цих документів чільне місце посідають заходи, спрямовані на поліпшення роботи з кадрами.

МВС України через систему наказів, інструкцій, рекомендацій спрямовувало та регулювало цю діяльність. Неодноразово різні аспекти роботи з кадрами підлягали обговоренню на засіданнях колегій МВС України, де були прийняті відповідні рішення. Одним із найбільш важливих нормативних актів цього часу, спрямованих на вдосконалення роботи з кадрами ОВС, є «Комплексна програма вдосконалення роботи з кадрами та підвищення авторитету міліції на 1999-2005 роки», затверджена наказом МВС України від 29 січня 1999 р. [994].

Одночасно вдосконалювалася й розвивалася організаційна структура кадрових апаратів. Із метою забезпечення належного рівня управління роботою з кадрами у 1992 році в структурі апарату МВС України було створено Головне управління кадрів, що функціонувало як самостійна служба. Відповідні управління кадрами були організовані в ГУМВС Автономної Республіки Крим та УМВС областей [995]. На місцях кадровою роботою займалися відділи та групи кадрів. Відділи кадрів увійшли також до структури деяких галузевих служб (управління по боротьбі з організованою злочинністю, управління державної служби охорони, управління виконання покарань). У штатний розпис УВС, міськрайорганів було уведено посаду заступника начальника по роботі з кадрами.

Наступним кроком на шляху подальшого організаційного вдосконалення діяльності кадрових підрозділів став наказ МВС України від 14 січня 1996 р.

«Про реорганізацію кадрових апаратів органів внутрішніх справ», яким на виконання рішення колегії МВС України кадрові підрозділи були реорганізовані в апарати по роботі з особовим складом [996]. Поява цього документа була викликана наявністю суттєвих прорахунків у сфері кадрової роботи, які негативно позначалися на результатах діяльності ОВС загалом, їх авторитеті в суспільстві, як от формалізм у роботі кадрових апаратів, неякісність відбору кадрів, відсутність дієвої системи їх професійного супроводження, нездатність керівників усіх ланок з'єднувати колектив, провадити правильну дисциплінарну практику, недбале ставлення до професійної підготовки, соціально-побутових проблем підлеглих, низький рівень виховної роботи і т. ін.

Необхідно звернути увагу й на те, що реорганізація кадрових апаратів у апарати по роботі з особовим складом була не елементарним зміненням назв, а спробою закласти принципово нові підходи до всієї системи підбору, розстановки та формування кадрів. Відтак, кадрове забезпечення ОВС, підготовка фахівців із високим інтелектуальним і моральним потенціалом, виховання у них високого рівня свідомості були визначені як одне з головних завдань. У січні 1996 р. із метою підвищення службової дисципліни та законності серед особового складу було затверджено Кодекс честі працівника органів внутрішніх справ [997], а у жовтні 2000 року Колегією МВС України був схвалений Етичний кодекс працівника органів внутрішніх справ України [998].

До того ж, на кадрові апарати, на додаток до звичних для них функцій, покладалися функції соціального захисту працівників, психологічного забезпечення службової діяльності та здійснення культурно-масової роботи. В контексті реформування МВС кадрова робота повинна була стати найважливішим компонентом усієї системи виховного впливу на особовий склад.

Наприкінці 90-х рр. XX ст. робота з удосконалення організації та здійснення добору, підготовки, розстановки й виховання особового складу

тривала. Усвідомлюючи важливість проблеми і необхідність нових підходів до розв'язання питань кадрової політики, колегія МВС затвердила Комплексну програму кадрового забезпечення оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ на період до 2000 р. і план її реалізації. Було вжито заходів, спрямованих на подальше поліпшення роботи з персоналом ОВС в особливих, екстремальних умовах [582, с. 237-238].

Варто наголосити, що стратегічним напрямком став курс на формування нової психології працівників ОВС – як виконавців, так і керівного складу. Подальше реформування міліції потребувало здійснення підготовки і виховання нового покоління правоохоронців, підоснову світогляду яких, на відміну від радянських часів, становитимуть загальнолюдські цінності, принципи гуманізму та демократизму, усвідомлення свободи і прав людини як найважливішого досягнення суспільства.

За цих умов авторитет міліції – той наріжний камінь, який опинився у центрі уваги підрозділів роботи з особовим складом. Але, попри певні позитивні зрушення у сфері правоохоронної діяльності, органи міліції на кінець 90-х рр. XX ст. не отримали повної довіри і підтримки населення.

Така ситуація зумовила необхідність у подальшому вдосконаленні роботи з комплектування міліції відповідними кадрами та забезпечення проходження служби особовим складом. Ця робота з кінця 90-х рр. XX ст. базується на «Комплексній програмі вдосконалення роботи з кадрами, підвищення авторитету міліції на 1999-2005 роки», Програмі розвитку партнерських відносин між міліцією та населенням на 2000-2005 роки [999], Комплексній програмі кадрової політики в органах та підрозділах внутрішніх справ та забезпечення законності і дисципліни на 2001 - 2005 роки [1000], інших концептуальних документах. Були змінені підходи до комплектування органів міліції. Вони були орієнтовані, насамперед, на досягнення головної мети: поповнення лав міліції працівниками, які не тільки за покликом душі бажають присвятити життя справі боротьби зі злочинністю, а й за своїми

фізичними, діловими (а головне – моральними) якостями відповідали би вимогам сьогодення.

З цією метою у 2000 р. запроваджений новий порядок відбору на службу. Він полягає в більш глибокому та ретельному вивченні кандидатів, серед іншого із застосуванням новітніх методів психологічного тестування та подальшим навчанням в училищах професійної підготовки на основі нової модульної програми. Тільки після проходження цих етапів кандидати отримують право посісти відповідні посади [1001, с. 14].

Була продовжена робота щодо вдосконалення організаційної структури кадрових апаратів. У грудні 2001 року на базі Головного управління роботи з особовим складом МВС України був створений Департамент роботи з персоналом МВС України та затверджене відповідне положення [979]. У 2008 році його було реорганізовано у Департамент кадрового забезпечення [1002].

Зазначені заходи певною мірою сприяли підвищенню ефективності системи підготовки та підбору кадрів, що дозволяло добирати високопрофесійних і перспективних працівників для комплектування керівних посад. Кадрова політика стала ще одним визначальним фактором на шляху створення міцної правоохоронної системи нашої держави.

Необхідно вказати на те, що з перших кроків створення міліції незалежної України колегія МВС активно працювала над зміцненням високопрофесійного ядра органів, служб та підрозділів внутрішніх справ, здатного ефективно, на високому рівні розв'язувати завдання правоохоронного спрямування. Перефразовуючи сакраментальне «кадри вирішують все», можна сказати, що керівництво МВС із перших днів існування міліції як правоохоронного органу незалежної держави намагалося втілити в життя формулу «професіонали визначають все».

Принагідно зазначимо, що з розпадом Радянського Союзу Україна втратила навчальну базу, але вже 1992 року було утворено 13 вищих навчальних закладів системи МВС, які почали щороку випускати близько 6 тис. фахівців. На виконання постанови Кабінету Міністрів України від 27 січня 1992

року Наказом МВС України від 15 лютого 1992 року на базі Київської вищої школи МВС СРСР ім. Ф.Е. Держинського та Київського філіалу Всесоюзного інституту підвищення кваліфікації керівних працівників МВС СРСР було створено Українську академію внутрішніх справ [1003].

Постановою Кабінету Міністрів України від 18 травня 1994 року вперше на теренах незалежної України був затверджений новий Перелік напрямів підготовки фахівців із вищою освітою за професійним спрямуванням, спеціальностей різних кваліфікаційних рівнів та робітничих професій, до якого за поданням Міністерства внутрішніх справ у галузі знань «Право» до спеціальностей кваліфікаційних рівнів «спеціаліст» і «молодший спеціаліст» було додано нову спеціальність «Правоохоронна діяльність», а Постановою Кабінету Міністрів України від 24 червня 1997 року її було поширено на підготовку бакалаврів і магістрів, що дозволило розпочати повноцінну підготовку високопрофесійних фахівців-юристів для міліції незалежної України [1004].

У 2000 р. система підготовки кадрів для ОВС налічує вже 14 відомчих навчальних закладів, 9 інститутів та 2 училища, де за державним замовленням навчається понад 26,7 тис. курсантів та слухачів. Цього ж року ними було випущено 9 тис. фахівців. У системі підготовки кадрів для ОВС України було закладено підвалини ступеневої освіти. Довишівська підготовка здійснюється в юридичних ліцеях, післядипломна – в магістратурах та інститутах перепідготовки й підвищення кваліфікації. Упродовж 1996-2000 рр. магістерську підготовку завершили 373 особи [317, с. 128]. У 2009 році система відомчої освіти Міністерства об'єднує вже шість університетів внутрішніх справ, шість юридичних інститутів, Академію внутрішніх військ та Академію управління МВС, у яких навчається понад 15 тис. курсантів, 7 тис. слухачів та 938 слухачів магістратури [1005].

Щороку міліцейські лави поповнюють близько 3,5 тис. випускників вищих навчальних закладів МВС [1006]. На сьогодні здійснюється підготовка спеціалістів майже для всіх галузевих служб ОВС. Відомчі заклади освіти

мають значний науково-педагогічний потенціал, який протягом всіх років існування міліції незалежної України невпинно зростає. Якщо в 1992 р. він становив 12 докторів та 205 кандидатів наук, то в 2000 р. – 130 докторів та 740 кандидатів наук. У 2009 році навчальний процес забезпечують уже близько 3 тис. викладачів, із яких 274 мають учений ступінь доктора наук і 1670 – кандидата наук [1005].

Створена за роки незалежності система підготовки кваліфікованих кадрів для правоохоронних органів дозволила досягти певних результатів. Так, наприклад, питома вага працівників із вищою освітою серед начальницького складу з 1997 до 2000 рр. збільшилася майже на 5%, а юристів – на 7 %. У підрозділах ДСБЕЗ питома вага юристів серед начальницького складу зросла на 13,6%, карного розшуку – на 9,0%, БОЗ – на 8,3%, слідства – на 8% [1007, арк. 7].

Водночас необхідно зазначити, що нарівні з позитивними здобутками в роботі з кадрами наприкінці першого десятиріччя 2000-х рр. почали накопичуватися досить суттєві проблеми. Серед них невинуватене збільшення управлінського апарату, постійне створення нових підрозділів, які нерідко дублювали функції один одного. Як наслідок – суттєве зниження ефективності розв’язання завдань щодо зміцнення правопорядку. Вагомі недоліки виникли і в питаннях добору й розстановки кадрів, а надто керівної ланки. Із суб’єктивних і об’єктивних причин фактично розмивалося професійне ядро, втрачалася наступність у роботі, нівелювалися напрацьовані позитивні службові традиції. Подоланню цих нагальних проблем не сприяла й система галузевої освіти, яка поступово втрачала свою індивідуальність, що зумовлено особливими вимогами до підготовки фахівців для органів внутрішніх справ.

Така ситуація спонукала нове керівництво МВС починаючи з 2010 року до вжиття радикальних заходів, спрямованих на розв’язання наявних проблем у роботі з кадрами. Передусім, здійснено суттєву роботу з упорядкування структури і штатної чисельності органів внутрішніх справ. Нова організаційна побудова центрального апарату Міністерства, його регіональних і

транспортних главків і управлінь дозволила скоротити їх загальну чисельність на 30%. Було вжито заходів щодо перегляду, впорядкування та об'єднання багатьох їх функцій, зосередження переважно на контрольно-управлінській та представницькій діяльності [1008, арк. 26].

Здійснено низку заходів, спрямованих на підвищення ефективності роботи керівної ланки органів внутрішніх справ, яка провадиться за двома напрямками. З одного боку, вживається заходів щодо суттєвого скорочення кількості таких посад; із іншого, – провадиться цілеспрямована робота щодо заміщення їх працівниками, здатними на високому професійному рівні організувати діяльність підпорядкованих підрозділів. Триває робота з удосконалення відбору кадрів на службу. Зокрема, запроваджено Єдину систему професійної орієнтації населення щодо набуття професій працівників органів внутрішніх справ. До роботи в міліції залучають громадян, котрі мають стійку мотивацію до правоохоронної діяльності та психологічну готовність до пов'язаних із нею проблем. Запроваджена в практику принципово нова система критеріїв оцінки діяльності служб, яка докорінно змінила власне підхід до визначення її результативності. Новацією цієї системи є те, що в її основі не кількісні показники, що стосуються складених протоколів, розкритих чи розслідуваних злочинів, а, переважним чином, оцінка населення, яку відстежують незалежні експерти.

Суттєвому реформуванню піддано й систему підготовки фахівців вищої кваліфікації. Значно розширена підготовка кадрів за спеціальністю «Правоохоронна діяльність» як найбільш адаптованою до завдань міліції. З 2010 року вступає в дію експериментальна модель навчання за схемою «курсант – військовослужбовець – курсант», що дозволить курсантам не лише набутти практичного і життєвого досвіду під час виконання правоохоронних завдань у патрульній службі, але й сприятиме відбору професійно орієнтованої молоді зі стійкою мотивацією до служби в органах внутрішніх справ.

Якіснішому розв'язанню цих завдань сприятимуть і нові підходи до підготовки науково-педагогічних кадрів для системи МВС. Насамперед, такі

кадри формуватимуться з практиків, здатних виробити в майбутнього фахівця навички й уміння, потрібні для розв'язання правоохоронних завдань. Докорінно змінюються вимоги й до змісту наукових досліджень. Відтепер усі вони матимуть прикладний характер і будуть спрямовані на впровадження в практику найефективніших способів розв'язання оперативно-службових завдань [1006].

В той же час, аналіз діяльності системи підготовки кадрів свідчить про те, що сучасних умовах існуюча мережа міліцейських навчальних закладів не в повній мірі спроможна реалізувати себе як галузь державної освітньої системи, яка покликана на різних етапах історичного розвитку нашої молоді держави, в різних ситуаціях вирішувати найважливіші проблеми соціально-економічного і культурно-політичного розвитку суспільства.

Відтак, в сучасних умовах, на шляху проведення ефективної реформи відомчої освіти слід враховувати як позитивний досвід попередніх років, так і прорахунки. До їх числа можна віднести вимушений екстенсивний розвиток відомчої освіти, зорієнтований на кількісні показники, відсутність належного аналізу і прогнозування потреб практичних підрозділів у фахівцях різних кваліфікаційних рівнів.

Відтак, пріоритетними завданнями, які необхідно вирішити у процесі започаткованих революційних перетворень в Україні є забезпечення безпеки людей, захист прав і свобод особистості, протидія таким негативним соціальним явищам, як корупція, докорінна модернізація відомства з метою перетворення його у правоохоронну інституцію європейського зразка.

Таким чином, історичний аналіз досвіду МВС у напрямку кадрового забезпечення його діяльності впродовж існування України як незалежної держави дає підстави висновувати що, попри певні здобутки, реформування системи правоохоронних органів потребує подальшого вдосконалення системи підготовки та виховання особового складу. На сучасному етапі здійснюються заходи щодо докорінного системного реформування, вдосконалення організаційної структури системи МВС України, приведення її до міжнародних

стандартів правоохоронної діяльності. Це потребує абсолютно нового рівня її кадрового забезпечення. Реалізувати це можливо за умов підвищення ефективності функціонування органів внутрішніх справ, серед іншого і шляхом раціональної побудови їх основних і допоміжних організаційних структур та систем управління ними, оптимізації штатної чисельності працівників, організації сучасної системи добору, комплектування, підготовки та перепідготовки особового складу і, щонайперше, керівної ланки; підвищення ефективності службової, соціально-гуманітарної та професійно-психологічної підготовки особового складу; здійснення заходів із поліпшення матеріального і соціального забезпечення працівників міліції.

7.1.2. Основні напрями міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України у сфері підготовки кадрів та професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ України.

У підрозділі розглянуто питання діяльності МВС України щодо розвитку міжнародного співробітництва з правоохоронними органами інших країн у підготовці висококваліфікованих кадрів для органів внутрішніх справ протягом усього періоду існування незалежної держави. Проаналізовано основні цілі, напрямки та форми зазначеного напрямку міжнародного співробітництва МВС, надана характеристика практичних форм реалізації за результатами міжнародної співпраці у сфері підготовки кадрів, формування позитивного іміджу міліції, приведення її у відповідність до європейських стандартів діяльності.

Завдання розбудови України як демократичної правової держави, входження України в європейські та євроатлантичні структури вимагає комплексного розв'язання питань оптимізації складу та чисельності органів внутрішніх справ, удосконалення їх діяльності, серед іншого і в питаннях кадрового забезпечення та професійної підготовки працівників. Відтак цілком природно, що правоохоронці багатьох держав прагнуть до фахового партнерства з тим, щоб найефективніше об'єднати зусилля в боротьбі проти спільного лиха – організованої злочинності, корупції, наркоторгівлі, незаконної міграції, боротьби з торгівлею людьми, кіберзлочинністю та іншими протиправними діями.

Для належного організаційного та правового забезпечення реалізації кадрової політики в системі МВС України, створення її наукових підвалин важливим є не тільки аналіз ефективних зарубіжних моделей, але й узагальнення історичного досвіду розвитку міжнародної співпраці в питаннях роботи з кадрами щодо їх відбору, професійної підготовки та готовності діяти у нових історичних умовах.

Досліджуючи питання міжнародного співробітництва МВС у сфері підготовки кваліфікованих кадрів правоохоронців, щонайперше необхідно

вказати на те, що з перших днів свого існування як правоохоронного органу незалежної держави керівництво МВС України приділяло постійну увагу підготовці та зміцненню кадрового потенціалу міліції.

За нових історичних умов важливою умовою виконання міліцією своїх функцій щодо забезпечення правопорядку та громадської безпеки у державі стало реформування (а фактично створення) нової системи підготовки кадрів. Необхідно наголосити, що стратегічним напрямком став курс на формування нової психології працівників ОВС – як виконавців, так і керівного складу. Подальше реформування міліції потребувало підготовки і виховання нового покоління правоохоронців, базисом світогляду яких, на відміну від радянських часів, слугуватимуть загальнолюдські цінності, принципи гуманізму та демократизму, усвідомлення свободи і прав людини як найважливішого досягнення суспільства.

Сучасна історія відкрила у формуванні української міліції нову сторінку – міжнародне співробітництво за різними напрямками її діяльності, в числі іншого і в підготовці висококваліфікованих кадрів. Розвиваючи міжнародне співробітництво з правоохоронними органами країн ближнього та дальнього зарубіжжя, керівництво МВС основними цілями підготовки кадрів убачало: створення умов та можливостей для ознайомлення і застосування зарубіжного практичного досвіду організації навчання, усталених вимог щодо організації та результатів підготовки кадрів правоохоронних органів; визначення та розвиток напрямів діяльності щодо підвищення рівня якості підготовки кадрів для правоохоронних органів на рівні світових стандартів; удосконалення організації навчального процесу; здійснення наукових досліджень із питань організації правоохоронної діяльності, боротьби зі злочинністю тощо.

Для реалізації цих завдань упродовж усього періоду становлення та розвитку системи підготовки кадрів для органів внутрішніх справ незалежної держави були започатковані й набули розвитку досить різноманітні напрямки та форми міжнародного співробітництва: співпраця з міжнародними поліцейськими організаціями, обмін делегаціями з метою ознайомлення з

досвідом діяльності у певних сферах правоохоронної діяльності, участь у міжнародних конференціях та семінарах, у спільних міжнародних проектах, організація стажувань, підвищення кваліфікації кадрів тощо.

В цьому контексті одним з перших відомчих нормативно-правових актів у якому було визначено комплекс заходів із розвитку міжнародного співробітництва за цим напрямком стала затверджена МВС у січні 1999 року Комплексна програма вдосконалення роботи з кадрами та підвищення авторитету міліції.

На виконання цієї програми передбачалося розробити цільову програму міжнародного співробітництва з обміну досвідом, участі фахівців системи МВС у міжнародних семінарах, конференціях, нарадах з питань кадрових проблем, роботи з особовим складом та правоохоронної діяльності; вдосконалити договірно-правову базу міжнародного співробітництва МВС України, ініціювати укладання нових угод про співробітництво з відповідними органами інших держав у сфері правоохоронної діяльності і підготовки кадрів відповідних органів; встановити робочі контакти і організувати співпрацю з профільними навчальними закладами правоохоронних органів інших країн з питань спільної розробки методів вирішення кадрових проблем і роботи з особовим складом міліції (поліції).

Крім того була визначена низка організаційних заходів, спрямованих на удосконалення міжнародної діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ у напрямку підготовки кадрів. Так, наприклад, у галузевих службах МВС, ГУМВС, УМВС, УМВСТ, закладах освіти де не введені посади працівників, що відповідають за організацію та координацію міжнародної діяльності, було прийнято рішення закріпити відповідні функції за конкретними співробітниками.

Також при виконанні угод і програм про міжнародне співробітництво МВС України з правоохоронними органами інших держав було передбачено направлення працівників ОВС за кордон з метою навчання та підвищення кваліфікації, стажування, обміну досвідом роботи з кадрами та по зміцненню

зв'язків з населенням. Запроваджувалася практика запрошення іноземних фахівців для проведення спільних семінарів із зазначених питань. Для системної роботи щодо вивчення міжнародного досвіду було прийнято рішення, що під час службових відряджень за кордон (крім пов'язаних з оперативно-розшуковими та слідчими діями) визнати обов'язковим включення до планів-завдань конкретних доручень щодо вивчення досвіду роботи з кадрами поліції та зміцненню її зв'язків з населенням. Для отримання таких матеріалів використовувати можливості каналів Інтерполу.

Крім того було поставлено завдання за підтримки міжнародних фондів сприяння демократизації суспільства визначити можливості і умови розширення участі МВС України, його служб, закладів освіти і наукових установ у розробці міжнародних цільових програм подальшого вдосконалення діяльності поліції, впровадження міжнародних стандартів підготовки поліцейських кадрів, отримання з їх боку відповідної методичної та фінансової допомоги.

Серед інших заходів, які були направлені на розвиток міжнародного співробітництва у сфері підготовки кадрів – через представництва України в іноземних державах отримання правової бази, методичних матеріалів, практичних рекомендацій стосовно організації роботи з о/с поліції та її взаємодії з населенням для наступного їх впровадження у практичну діяльність органів внутрішніх справ.

Також була запроваджена регулярна участь збірних команд МВС, ГУМВС, УМВС, закладів освіти в міжнародних спортивних змаганнях поліцейських, Всесвітніх спортивних іграх поліцейських, що у свою чергу сприяло підвищенню іміджу української міліції в світі та укріпленню взаємодії з іноземними колегами [1009, арк. 167-168].

Варто зазначити, що ці заходи позитивно вплинули на організацію міжнародної діяльності МВС України. Так, наприклад, аналіз результатів службових відряджень працівників ОВС за кордон у 2000 році та за 4 місяці 2001 року дозволяє висновувати про значне розширення географії зв'язків

органів внутрішніх справ з відповідними відомствами інших країн. Підтвердженням цього є те, що протягом 2000 року та 4-х місяців 2001 року працівники ОВС виїжджали до 49 країн світу, що на 11 більше ніж у відповідний період минулого року. Більше всього виїздів здійснено до Російської Федерації – 207, Республіки Молдова – 61, ФРН – 50, Республіка Польща – 45, Республіки Білорусь – 38, Угорської Республіки – 38, Словацької Республіки – 19.

Керівництво МВС України виїжджало до 24 країн світу. Під час виїздів керівництва Міністерства за кордон підписано 12 міжнародно-правових документів про співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю. Було взято участь у двох засіданнях Міністрів внутрішніх справ країн-учасниць СНД, в засіданні Міністрів внутрішніх справ країн ЧЕС та в зустрічі Міністрів внутрішніх справ країн країн-членів Ради Європи.

Слід також відзначити, що за вказаний період закордонним виїздам надався більш конкретний та практичний напрямок. У загальній кількості відряджень по системі МВС 33% склали відрядження, які безпосередньо мали на меті проведення заходів щодо запобігання, розслідування та розкриття злочинів. Для регіональних та транспортних ОВС цей показник складає 71%.. Що стосується напрямку підготовки кадрів, то відрядження для ознайомлення з досвідом роботи партнерів з-за кордону склали 18%, навчання та стажування працівників – 9,5% [1010, арк. 54].

Системні заходи направлені на удосконалення кадрової роботи на основі всебічного використання досягнень науки, передового вітчизняного та зарубіжного досвіду були також визначені наказом МВС України від 30 червня 2001 р. № 515. У ньому була поставлена вимога вдосконалити договірно-правову базу міжнародного співробітництва МВСУ з правоохоронними органами інших країн, ініціювати укладення нових міжнародних угод про співробітництво з відповідними органами інших держав у сфері правоохоронної діяльності і підготовки кадрів; встановити робочі контакти і організувати співпрацю з профільними навчальними закладами

правоохоронних органів інших країн з питань спільної розробки методів вирішення кадрових проблем і роботи з о/с міліції (поліції). Крім того ставилося завдання при виконанні угод і програм «Міжнародне співробітництво МВСУ з правоохоронними органами інших держав» передбачати направлення працівників ОВС за кордон з метою навчання та підвищення кваліфікації, стажування, обміну досвідом роботи з кадрами та зміцнення зв'язків з населенням; участі МВСУ, його служб, закладів освіти і наукових установ у розробці міжнародних цільових програм подальшого вдосконалення діяльності поліції, впровадження міжнародних стандартів підготовки поліцейських кадрів [1011, арк. 268.].

Варто зазначити, що заходи щодо розвитку міжнародного співробітництва у сфері підготовки кадрів здійснювались і на рівні двосторонніх зв'язків МВС України з відповідними відомствами інших країн. Так наприклад, МВС України та МВС Російської Федерації співробітничали в області підготовки кадрів з 1992 року. Всі ці роки основна увага була зосереджена на розвиток прямих контактів між навчальними закладами міністерств, направлених на обмін технологіями навчання і навчально-методичними матеріалами, взаємної участі фахівців в наукових конференціях, семінарах і круглих столах, проведенні стажувань.

Практичною формою реалізації зазначеного напрямку діяльності стали рішення спільних засідань колегій МВС України та МВС РФ. В цьому контексті важливого значення мало спільне засідання колегій МВС України та МВС РФ, яке відбулося у жовтні 2004 року і було присвячене питанням підготовки кадрів. За наслідками його проведення було визначено низку заходів організаційного, навчального і наукового характеру направлених на подальший розвиток співпраці у сфері підготовки кадрів.

Серед них за напрямку організації навчальної роботи: розробка перспективних планів спільних заходів МВС РФ і МВС України по взаємодії у сфері підготовки кадрів; погодження тем курсів підвищення кваліфікації фахівців МВС РФ і МВС України, організація на безвідплатній основі на базі

навчальних закладів міністерств не менш як 4-х короткострокових навчальних курсів (семінарів) з актуальних проблем правоохоронної діяльності.

На напрямку наукової діяльності – визначення тематики і виконання спільних наукових досліджень з актуальної для міністерств проблематики, а також термінів і механізмів їх виконання. Також було поставлено завдання вивчити можливості проведення взаємного навчання або стажування в магістратурах і ад'юнктура навчальних закладів, прийому до захисту дисертацій при спеціалізованих вчених радах; узгодження з відповідними органами двох країн механізмів визнання дипломів кандидатів і докторів юридичних наук, забезпечення взаємного обміну авторефератами дисертацій з юридичних спеціальностей; взаємному запрошенні для опонування при захисті в спеціалізованих вчених радах при ВНЗ; обмін матеріалами для їх публікації в збірниках наукових праць ВНЗ [531, арк. 144].

Крім того міжнародне співробітництво у сфері підготовки кадрів отримало свій подальший розвиток і на регіональному рівні. Підтвердженням цього є те, що відповідно до п.2 рішення Ради міністрів внутрішніх справ держав-участниць СНД від 22 квітня 2005 року «О развитии сотрудничества в сфере подготовки кадров и повышении квалификации специалистов» була започаткована практика щорічного проведення наради керівників кадрових апаратів МВС держав-участниць СНД, за результатами яких визначаються конкретні заходи щодо удосконалення співпраці за цим напрямком. Так, наприклад, на засіданні, яке відбулося 18-21 вересня 2008 року в містах Дніпропетровськ та Запоріжжя було розглянуто питання та визначені заходи щодо форм взаємодії навчальних закладів та практичних підрозділів органів внутрішніх справ у підготовці фахівців [1012].

Таким чином можна стверджувати, що наприкінці 90-х-початку 2000-х рр. керівництвом МВС проводилась достатньо системна робота направлена на розвиток процесу інтеграції МВС України у міжнародне співробітництво в правоохоронній сфері, розширення його договірно-правової бази,

вдосконалення практичної взаємодії з іноземними партнерами, в тому числі і у сфері підготовки кадрів.

Удосконалення кадрового забезпечення та професійної підготовки працівників міліції як складова процесу реформування правоохоронної системи спирається на розвиток законотворчого процесу та оптимізацію законодавства України в зазначеній сфері. Ця діяльність, своєю чергою здійснювалася із урахуванням позитивного вітчизняного досвіду і рекомендацій провідних міжнародних організацій, а саме: Ради Європи, Європейського Союзу, ГАТТ/СОТ. Необхідно зазначити, що експерти Ради Європи ще у 2006 р. проаналізували діяльність органів внутрішніх справ України, надали певні оцінки та відповідні рекомендації, які, зокрема, стосувалися й питань реалізації кадрової політики та професійної підготовки правоохоронців [1013]. Прикладом практичної співпраці МВС із європейськими інституціями став здійснюваний спільно з офісом ОБСЄ в Україні проект «Міліція та права людини: європейський вимір», спрямований на вдосконалення навчальних програм підготовки працівників органів внутрішніх справ із урахуванням європейських стандартів у галузі правоохоронної діяльності.

Аналізуючи характер та зміст міжнародного співробітництва МВС України у сфері підготовки кадрів та вдосконалення професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ, можна визначити комплекс напрямків та форм цієї діяльності, які довели свою найвищу ефективність. Одним із пріоритетних із-поміж них є участь у міжнародних поліцейських організаціях. Принагідно зазначимо, що цей напрямок співробітництва дозволив не тільки забезпечити вихід органів внутрішніх справ на якісно новий рівень їх діяльності, але й засвідчив визнання міжнародного авторитету української міліції, її відповідність світовим вимогам, принципам діяльності у цій сфері. Міжнародні відносини розширюють світогляд працівників ОВС, коло їх професійних знань, збагачують досвід, дають можливість ознайомитись із досягненнями зарубіжних колег, зіставити їх із вітчизняними здобутками і таким чином внести певні корективи у власну діяльність.

Однією з перших міжнародних організацій, із якою органи внутрішніх справ України налагодили зв'язки, в тому числі і в питаннях підготовки кадрів, була Міжнародна організація кримінальної поліції – Інтерпол. Як ми вже зазначали, Національне центральне бюро Інтерполу (Укрбюро Інтерполу) представляє Україну в Інтерполі та є осередком координації взаємодії правоохоронних органів країни з компетентними органами зарубіжних країн у частині ведення боротьби зі злочинністю, що має транснаціональний характер або виходить за межі країни [1014]. Одним із основних завдань цього підрозділу є обмін аналітичною і статистичною інформацією з питань боротьби зі злочинністю та організації роботи правоохоронних органів, що дозволяє певною мірою використовувати її також у процесі вдосконалення кадрової роботи та професійної підготовки працівників міліції.

До того ж, доволі перспективним напрямом міжнародного співробітництва ОВС України є налагодження та розвиток зв'язків із Міжнародною асоціацією шефів поліції, яка об'єднує у своєму складі понад 13 тис. керівників поліції з 85-ти країн світу. Взаємодія з цією організацією в питаннях удосконалення кадрового забезпечення ОВС опирається на її завдання: вдосконалення наукового забезпечення і якості поліцейської служби; впровадження у практику передових прийомів та методів управління поліцейськими органами; розвиток міжнародного співробітництва; обмін досвідом роботи; постійний контроль підвищення професійної майстерності працівників поліції, їх стимулювання відносно досягнення високих професійних стандартів тощо [1015]. Форми реалізації цих завдань є досить різноманітними: розроблення та впровадження спеціальних програм для підготовки поліцейських і підвищення їх кваліфікації, проведення конференцій та семінарів для керівників поліцейських систем, розроблення кваліфікаційних вимог до правоохоронних органів, сучасних моделей управління тощо. Асоціація має статус консультативного органу ООН.

Накопичений досвід діяльності вищезгаданої Асоціації та інших, серед них і багатьох національних поліцейських асоціацій, переконує в доцільності

створення таких професійних організацій, які би об'єднували працівників різних рангів у ОВС України.

Також важливе значення для вдосконалення кадрової роботи та професійної підготовки працівників ОВС України має створення у 1996 р. Української національної секції в складі Міжнародної поліцейської асоціації. Як відомо, Міжнародна поліцейська асоціація (МПА) – це незалежна неурядова організація, яка існує більше 50 років та об'єднує понад 300 тис. поліцейських із 64 країн світу, становлячи собою професійну організацію поліцейських, метою якої є розвиток дружніх стосунків між поліцейськими різних країн, широке міжнародне співробітництво, підвищення загальноосвітнього та професійного рівня поліцейських, формування привабливого іміджу поліції в очах громадськості й громадян [1016].

Практичною складовою співробітництва МВС України з Асоціацією є можливість підвищення рівня професійності працівників міліції за рахунок участі в програмі навчання та підготовки в інформаційно-освітньому центрі Асоціації «Замок Тішборі» (Німеччина). Також практикуються місцеві, регіональні та міжнародні зустрічі соціального й освітнього спрямувань. Представники поліції - члени асоціації, що підвищують свій освітній рівень за кордоном, отримують від Асоціації стипендію. Щороку для молодих працівників організуються семінари, недорогі подорожі за кордон, що дає можливість обмінятися з колегами досвідом, ознайомитися з поліцейським спорядженням, обладнанням.

Усі ці можливості розповсюджуються й на працівників ОВС України за умови їх членства в Асоціації. Створення у 1996 році Української національної секції в складі Міжнародної поліцейської асоціації уможливило виконання цієї умови. На цей час у її складі діють 25 регіональних відділень та осередків, які об'єднують близько 5 тисяч працівників правоохоронних органів, силових структур та добровільних помічників міліції [1017, с. 38].

Крім того за ініціативою МВС України та Української секції Міжнародної поліцейської асоціації видаються щомісячна всеукраїнська суспільно-правова

газета «Кримінальна хроніка» і щоквартальний журнал «Вісник Міжнародної поліцейської асоціації», які відіграють важливу роль у справі об'єктивного висвітлення діяльності ОВС, підвищення авторитету міліції (поліції), зміцнення міжнародних зв'язків, а також зв'язків із громадськістю, поліпшення інформаційного забезпечення працівників правоохоронних органів і населення.

У газеті та журналі широко висвітлюються робота відносно розшуку злочинців, запобігання зникненню людей, установлення місцезнаходження безвісті зниклих дітей та громадян похилого віку, попередження торгівлі людьми, заходи боротьби з організованою злочинністю, а також широкі аспекти взаємодії правоохоронних органів у цих сферах діяльності міліції та поліції багатьох країн світу [1018].

Враховуючи те, що наразі на службу до ОВС усе частіше вступають жінки, одним із засобів подальшої інтеграції ОВС України в міжнародне поліцейське співробітництво стала плідна співпраця з Європейською асоціацією жінок-поліцейських (ЄАП), створеною у 1989 р. на міжнародній конференції в Нідерландах. Прикладом того, що зазначений напрямок удосконалення кадрового забезпечення є перспективним, слід вважати те, що продовж останніх років жінки-працівники ОВС України брали участь у роботі кількох міжнародних конференцій ЄАП у статусі запрошених. Організація та діяльність жіночих організацій у межах ОВС сприяє підвищенню якості роботи жінок-працівників, обміну досвідом, налагодженню контактів з колегами із зарубіжних країн. Вони дають можливість більш цілеспрямовано, адресно ставити й розв'язувати питання забезпечення прав жінок та їх соціального захисту, питань сімейно-побутового характеру й багато інших [1017, с. 39].

МВС України протягом усього періоду незалежного розвитку нашої держави активно розвивало зв'язки з правоохоронними органами різних країн, серед іншого й у напрямку вдосконалення роботи з кадрами. Прикладом інтенсивної та продуктивної співпраці МВС із правоохоронними органами різних країн є співробітництво з поліцією Баварії та землею Рейнланд-Пфальц (ФРН), яке розпочалось у 1993 р., здійснюється за посередництва та

фінансового сприяння Фонду Ганса Зайделя і з 1996 р. відбувається в рамках міжвідомчого співробітництва МВС України та Державного міністерства внутрішніх справ Баварії. Однією з основних форм цього співробітництва у напрямку вдосконалення професійної підготовки кадрів стало проведення фахових поліцейських семінарів за участю провідних фахівців поліції Баварії та землі Рейнланд-Пфальц. У них беруть участь викладачі, слухачі й курсанти відомчих закладів освіти МВС України, практичні працівники органів внутрішніх справ та інших правоохоронних органів України. За сучасних умов успішно втілюється програма допомоги Європейського співтовариства країнам Східної Європи (у їх числі Україні) з підготовки кадрів для поліції [1019].

Не менш важливим напрямом діяльності щодо підвищення ефективності кадрового забезпечення та професійної підготовки в діяльності ОВС є міжнародне співробітництво з навчальними закладами іноземних держав. Воно є одним із чинників, який сприяє зростанню фахового потенціалу науково-педагогічних працівників, розвитку навчально-методичного та матеріально-технічного забезпечення навчально-виховного процесу, поширенню авторитету вищих навчальних закладів МВС як в Україні, так і поза її межами.

На початку 2000-х рр. основні напрямки співпраці в системі відомчої освіти на міжнародному рівні були визначені в програми розвитку системи відомчої освіти та вузівської підготовки на період 2001-2005 рр. Відповідно до неї передбачалося розширити співпрацю з навчальними закладами правоохоронних органів інших країн з питань спільної розробки методів вирішення кадрових проблем і роботи з особовим складом міліції(поліції). Серед основних організаційних заходів міжнародної спрямованості, які передбачалися цією програмою – поглиблене вивчення у вищих відомчих навчальних закладах іноземної мови та міжнародно-правових аспектів діяльності правоохоронних органів; направлення працівників, слухачів та курсантів відомчих навчальних закладів за кордон з метою навчання і підвищення кваліфікації, стажування, обміну досвідом роботи з кадрами та

зміцнення зв'язків з населенням; поширення запрошення іноземних фахівців для проведення семінарів із зазначених питань.

Було поставлено завдання за підтримки міжнародних фондів сприяння демократизації суспільства визначити можливості і умови участі МВС України, його підрозділів, ВНЗ та НДУ у розробці міжнародних цільових програм подальшого вдосконалення діяльності поліції, впровадження міжнародних стандартів підготовки поліцейських кадрів, отримання з їх боку відповідної методичної та фінансової допомоги; постійно вивчати позитивний досвід інших країн щодо організації розкриття тяжких, резонансних злочинів, скоєних злочинними угрупованнями з міжнародними зв'язками.

Прийняття означеної програми дозволило активізувати участь у роботі міжнародних науково-практичних конференцій, вивченні, узагальненні та впровадженні у навчальний процес передового досвіду роботи навчальних закладів Європи, Америки, увести в практику стажування працівників ВНЗ, які проводять дослідження актуальних для МВС проблем, у провідних наукових центрах [1020, арк. 210].

Надалі системні заходи щодо розвитку міжнародного співробітництва дістали свого подальшого розвитку в Концепції (далі Концепція) та Програмі реформування системи освіти МВС України та підвищення якості підготовки фахівців для органів внутрішніх справ (далі Програма), які були затверджені наказом МВС України від 28.10.2007 року № 411 [1021].

Концепцією визначалося, що розвиток міжнародних зв'язків навчальних закладів на найближчу та подальшу перспективу повинен бути спрямований на забезпечення ефективного співробітництва зі спорідненими закладами освіти правоохоронних органів та підрозділами поліції зарубіжних країн. З цією метою вважалося за доцільне забезпечити: вивчення та використання передового зарубіжного досвіду з питань протидії злочинності, проведення наукових досліджень щодо тенденцій розвитку злочинності, у тому числі злочинів, що носять міжнародний характер або потребують об'єднання міжнародної спільноти для боротьби з ними; інтеграцію науково-дослідних

установ і навчальних закладів держав учасників СНД щодо наукового забезпечення діяльності у сфері боротьби зі злочинністю; розвиток зв'язків навчальних закладів МВС України зі світовими поліцейськими навчальними установами щодо підвищення ефективності підготовки кадрів.

Також Концепцією були визначені основні напрями розвитку міжнародного співробітництва у сфері підготовки фахівців для правоохоронних органів (поліції/міліції) , основними з яких визначалися: організація на взаємовигідних умовах обміну групами працівників навчальних закладів з метою навчання, стажування та підвищення кваліфікації; налагодження спільної навчальної діяльності за напрямами, спеціальностями правоохоронного профілю з європейськими вищими навчальними закладами в межах положень Болонської декларації; відпрацювання системи обміну необхідними інформаційними матеріалами дидактичного та практичного характеру, результатами досліджень актуальних проблем діяльності правоохоронних органів, і в першу чергу тих, що носять міжнародний характер, та проведення спільних наукових досліджень [1021, арк. 158].

У свою чергу Програмою визначалися конкретні форми співпраці за цими напрямами, якими передбачалося: обмін групами практичних працівників, курсантів і слухачів навчальних закладів для проходження стажування відповідно до напрямів оперативно-службової діяльності і спеціалізації; можливість для проходження навчання за окремими курсами практичної підготовки курсантів і слухачів у навчальних закладах правоохоронних органів закордонних країн; відпрацювати систему обміну необхідними інформаційними матеріалами дидактичного та практичного характеру, результатами досліджень актуальних проблем діяльності правоохоронних органів, і в першу чергу тих, що носять міжнародний характер, між правоохоронними органами і навчальними закладами МВС України, Росії та європейських країн.

Передбачалося також забезпечити проведення спільних наукових досліджень, міжнародних конференцій, семінарів з актуальних проблем діяльності правоохоронних органів, а також підготовку та видання наукової і

навчальної літератури; вивчення досвіду професійного відбору на роботу в правоохоронних органах (у поліції) зарубіжних країн, провести його узагальнення та підготувати пропозиції щодо його використання в системі відбору в ОВС України.

Реалізація зазначених форм взаємодії суттєвим чином дозволило підвищити ефективність взаємодії на рівні міжнародної співпраці навчальних закладів системи МВС України з відповідними навчальними закладами з підготовки правоохоронців інших країн.

В сучасних умовах міжнародне співробітництво ВНЗ та НДУ МВС із навчальними закладами та правоохоронними органами іноземних держав організовано відповідно до вимог наказу МВС від 24.05.2011 за № 233 «Про організацію міжнародної діяльності органів внутрішніх справ України».

Серед беззастережних здобутків поліцейської освіти в розвинених країнах слід назвати її високу технічну оснащеність, прикладність навчального процесу і наукових досліджень, навчання конкретної роботи, вироблення навичок і вмінь (часто доведених до автоматизму). Тут готують фахівців з конкретних напрямів діяльності, адаптованих до реальних умов. Це, безумовно, той стандарт, якого повинні прагнути ВНЗ МВС України [1022, с. 133].

Виходячи з цього, основними формами співпраці з іноземними навчальними та науковими закладами, а також правоохоронними органами є участь представників ВНЗ та НДУ в міжнародних наукових заходах та програмах; направлення науково-педагогічних працівників, курсантів і слухачів на навчання і стажування до іноземних навчальних закладів та підрозділів правоохоронних органів; публікація результатів НД і ДКР науково-педагогічних працівників навчальних закладів у наукових виданнях інших держав; участь у міжнародних спортивних змаганнях, культурних заходах, соціальних акціях тощо [1023, с. 9].

Як свідчить аналіз указаного напрямку діяльності, вищі навчальні заклади та науково-дослідні установи МВС налагодили постійну співпрацю з міжнародними організаціями, навчальними закладами та поліцейськими

установами Австрії, Білорусі, Великобританії, Латвії, Молдови, Польщі, Російської Федерації, Федеративної Республіки Німеччини, Франції та інших держав (Академія управління МВС Росії, Всеросійський науково-дослідний інститут МВС Росії, Ростовський юридичний інститут МВС Росії, Волгоградська академія МВС Росії, Академія МВС Республіки Білорусь, Академія «Штефан чел Маре» Республіки Молдова, Академія поліції Латвії, Академія прав Литви, Фрайбурзький інститут порівняльного права ім. М. Планка, Лейденський університет та ін.).

Одним з конкретних прикладів співпраці з поліцейськими навчальними закладами інших країн є навчання українських правоохоронців у турецькій міжнародній академії боротьби з організованою злочинністю та контрабандою наркотиків (TADOC). У цій академії розроблені програми навчання для працівників міжнародних відділів БОЗ та підрозділів БНОН МВС України. Зокрема у 2008 році навчання за вказаними програмами пройшли 14 працівників із обласних підрозділів та головного управління БОЗ.

Вищі навчальні заклади МВС активно співпрацюють із такими авторитетними міжнародними неурядовими організаціями як Асоціація вищих навчальних закладів МВС/поліції держав-учасниць СНД, Асоціація поліцейських європейських коледжів.

Особливо активно розвивається співробітництво у сфері підготовки кадрів з навчальними закладами держав-учасниць СНД. Діяльність МВС у сфері співпраці з навчальними закладами МВС держав-учасниць СНД здійснюється на підставі положень рішення Ради міністрів внутрішніх справ держав-учасниць СНД про активізацію взаємодії у сфері підготовки кадрів і підвищення кваліфікації, а також Положення про асоціацію МВС/Поліції держав-учасниць СНД. Проблемні питання у сфері підготовки і перепідготовки кадрів підлягають розгляду і розв'язанню в рамках зазначеної вище асоціації. Однією з форм реалізації завдань у зазначеній сфері є, як ми вже зазначали вище, участь у нарадах керівників кадрових апаратів МВС держав-учасниць СНД. У рамках реалізації договорів про співробітництво між вищими

навчальними закладами Міністерства внутрішніх справ України і відповідних міністерств держав-учасниць СНД ефективно функціонує інститут обміну досвідом зі здійснення освітянської діяльності та результатами наукових досліджень у сфері протидії злочинності, а також підвищення ефективності підготовки фахівців для правоохоронних органів.

Варто зазначити, що, вивчаючи зарубіжний досвід, наша країна одночасно надавала систематичну допомогу в підготовці кадрів правоохоронців іншим країнам, передусім країнам-учасницям СНД. Так, упродовж тільки 1992-1997 рр. вищими навчальними закладами МВС України було підготовлено понад 2 тис. фахівців для МВС зарубіжних країн, серед яких, насамперед, представники країн-учасниць СНД, а саме МВС Російської Федерації, Молдови, Киргизстану, Вірменії, Узбекистану. Натепер у Національній академії внутрішніх справ України на постійних засадах відбувається стажування представників Академії МВС Республіки Білорусь.

Принагідно зазначимо, що на додаток до країн так званого «близького зарубіжжя» та країн Західної Європи, плідно розвиваються відносини правоохоронних органів України з поліцією США. Прикладом цього є досвід реалізації проекту «Гармонія» у Львівському регіоні. Проект був розроблений та започаткований із ініціативи школи кримінального права Мічиганського університету США (поміж іншим, фінансове забезпечення проекту здійснює державний департамент США). Метою цього проекту є налагодження контактів між працівниками правоохоронних органів США та України, ознайомлення з їх практичною діяльністю, системою підготовки і перепідготовки фахівців, організації навчання курсантів і практичних працівників обох країн у відомчих навчальних закладах. Активними співвиконавцями цього проекту з боку України стали підрозділи міліції УМВС України у Львівській області й, зокрема, викладацький склад, курсанти та слухачі Львівського державного університету внутрішніх справ.

Ще одним прикладом упровадження у навчальний процес ВНЗ системи МВС України найліпших здобутків зарубіжного досвіду щодо підготовки

фахівців із соціальної роботи став сумісний проект МВС України та університету De Montfort (Велика Британія), реалізовуваний у межах Програми регіонального партнерства Фонду ноу-хау і фінансований Британською Радою. Назва проекту – «Навчання працівників органів внутрішніх справ соціальної роботи».

За своїми остаточними результатами проект розрахований на вдосконалення процесу навчання курсантів та слухачів навчальних закладів системи МВС України соціальної роботи і передусім за такими її напрямками як соціальна робота працівників ОВС із дітьми позбавленими батьківського нагляду, та соціальна робота працівників кадрових апаратів і керівників із персоналом ОВС.

Однією з об'єднавчих інституцій, яка надає допомогу правоохоронним органам України у підготовці кадрів, є Міжнародна правоохоронна академія в Будапешті (далі – ILEA). Основною метою навчальної сесії в ILEA є ознайомлення її учасників – офіцерів-правоохоронців інших держав – із новітньою практикою планування, організації та безпосереднього провадження боротьби з найбільш небезпечними кримінальними злочинами. Використання найбільш цінного і корисного з досвіду колег має сприяти підвищенню фахової кваліфікації правоохоронців, а головне, дає можливість безпосередньо ознайомитись із набутим досвідом правоохоронців США та Євросоюзу у сфері боротьби з транснаціональною організованою злочинністю, корупцією, контрабандною діяльністю, нелегальною імміграцією, трафіком наркотичних речовин, комп'ютерною злочинністю, торгівлею людьми, дитячою порнографією.

Набуває поширення практика проведення наукових заходів за участю іноземних працівників. Зазначені заходи спрямовані на вирішення актуальних проблем реформування органів внутрішніх справ України, боротьби зі злочинністю, незаконною міграцією, пошук шляхів їх розв'язання та механізму взаємодії, підготовки і навчання кадрів та підвищення їх кваліфікації.

Завдяки проведенню спільних наукових заходів, як у початківців, так і у досвідчених вчених є унікальна можливість представити на розгляд колег та апробувати результати наукових досліджень у сфері психології, педагогіки, соціології, юриспруденції. Регулярне проведення наукових зібрань сприяє розширенню міжнародної співпраці, активному вивченню та впровадженню передового закордонного досвіду, впровадженню європейських стандартів у підготовку кадрів для правоохоронної діяльності.

Необхідно відзначити, що ВНЗ та НДУ МВС також співпрацюють із зарубіжними та міжнародними неурядовими організаціями. Серед таких організацій Фонд народонаселення ООН, Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), Міжнародний комітет червоного хреста, Міжнародний благодійний фонд «Міжнародний альянс з ВІЛ/СНІД в Україні», Американська асоціація юристів, Фонд Ганса Зайделя та ін. У рамках співпраці з неурядовими організаціями ВНЗ і НДУ МВС отримують гранти на розроблення наукових проектів, зокрема від Міжнародного фонду «Відродження», фонду «Freedom House», Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні, Харківського центру з вивчення організованої злочинності спільно з Американським університетом у Вашингтоні тощо [1024].

Співпраця ВНЗ МВС України з навчальними закладами та правоохоронними органами іноземних держав має і практичні результати. Прикладом цього слід вважати співпрацю Донецького юридичного інституту й поліції Баварії та Нюрнберзької школи поліції, початок якої покладено ще в лютому 1994 року. Результатом вивчення й узагальнення фахівцями Донецького юридичного інституту сучасного зарубіжного досвіду проведення тренінгової роботи з поліцейськими, а також аналізу психологічних закономірностей професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ України стало створення в інституті 2002 року Центру впровадження психотренінгових технологій. Із 2006 р. він отримав статус науково-дослідного центру (НДЦПТ). Його завданням є розроблення й упровадження в практику тренінгів різної спрямованості. На сьогодні в ньому пройшли навчання понад

2,5 тисячі осіб, серед яких психологи, керівники й працівники різних служб і підрозділів міліції, фахівці інших екстремальних видів діяльності, викладачі, курсанти [1025].

Психологічно здоровий та підготовлений персонал - запорука успішної діяльності будь-якої організації. Керуючись цим принципом, за ініціативи керівництва Донецького юридичного інституту МВС України з 2005 року було започатковано проведення міжнародних конференцій, присвячених проблемам психологічного забезпечення професій екстремального профілю діяльності.

Завдяки конференціям нині на практиці застосовується чимало корисних новацій. Так, до програм підвищення кваліфікації працівників ОВС України включено обов'язкове проходження тренінгу «Комунікація - Стрес - Безпека». Впроваджено також тренінгову підготовку керівників правоохоронних органів за програмою «Психологія ефективного керівника». Тренінгові технології активно використовують у вищих навчальних закладах МВС України. А завдяки плідній співпраці науковців та практиків була розроблена та представлена на затвердження в МВС України «Комплексна цільова програма впровадження психотренінгових технологій у діяльність органів внутрішніх справ».

Багато рекомендацій і пропозицій нині перебувають у стадії успішної реалізації. Але при цьому залишається ще чимало завдань. Не вирішені питання щодо відкриття регіональних тренінгових центрів, затвердження комплексних відомчих програм впровадження тренінгових технологій, сертифікації тренерів, стандартизації тренінгових програм, включення тренінгів до програм навчання ВНЗ МВС.

Підсумовуючи, слід відзначити, що вдосконалення кадрових апаратів, регулювання умов служби, формування системи психологічного забезпечення службової діяльності, розвиток соціальної роботи, становлення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів ОВС, розвиток міжнародного співробітництва, серед іншого і у сфері роботи з кадрами – все це та багато іншого, що започатковано за час незалежного розвитку України, свідчить про те, що питання кадрового складу ОВС, організації роботи з

особовим складом піддано розгляду МВС України протягом усього зазначеного періоду як одне з головних завдань. Це був час пошуку не тільки шляхів удосконалення кадрової роботи, але й загалом визначення напрямів діяльності ОВС.

Дослідження основних напрямів міжнародної співпраці у галузі підготовки кадрів для органів внутрішніх справ України дозволяє висновувати про необхідність розроблення та закріплення нових форм співпраці з міжнародними організаціями, навчальними закладами, науковими та поліцейськими установами іноземних держав, відносно подальшого впровадження у діяльність кадрових підрозділів, навчальний процес та науково-дослідницьку діяльність ВНЗ МВС України досвіду їх роботи, видання за результатами міжнародної співпраці навчально-методичних матеріалів, у яких висвітлювався би досвід боротьби зі злочинністю, форми та механізми взаємодії підрозділів МВС та правоохоронних органів інших держав, підготовки і навчання кадрів та підвищення їх кваліфікації.

7.2. Діяльність МВС щодо розвитку міжнародної співпраці у реалізації програм реформування правоохоронної системи України та приведення її у відповідність до міжнародних та європейських стандартів.

Співпраця з ООН, Європейським Союзом та іншими міжнародними інституціями, які опікуються проблемами співробітництва у сфері юстиції та внутрішніх справ, є одним із ключових аспектів європейської інтеграції України. Зокрема, Планом дій ЄС у сфері юстиції та внутрішніх справ в Україні передбачено прикордонне співробітництво, взаємодію у сфері міграції та притулку, боротьби проти організованої злочинності, а також співпрацю в правоохоронній сфері та сфері судочинства [849].

У контексті зазначеного важливою складовою діяльності Міністерства внутрішніх справ України є співпраця з правоохоронними органами інших держав та міжнародними інституціями, які опікуються проблемами забезпечення прав і свобод людини, боротьбою з транснаціональними формами злочинності. Розглядаючи проблему діяльності МВС України щодо міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю, необхідно зазначити, що вивчення становлення та розвитку цього важливого напрямку потребує глибокої уваги вітчизняних науковців.

Зазначимо, що з метою реалізації національної політики поглиблення міжнародного співробітництва у сфері боротьби з транснаціональною організованою злочинністю центральні органи виконавчої влади нашої держави у межах своєї компетенції взаємодіють із відповідними підрозділами визначених міжнародних організацій, зокрема Організації Об'єднаних Націй (ООН), Організації Північноатлантичного договору (НАТО), Європейського Союзу (ЄС), Центральноевропейської ініціативи (ЦЄІ), Південно-Східної європейської ініціативи (ПСЄІ), Ради Євроатлантичного Партнерства (РЄАП), Організації з питань безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), Ради Європи (РЄ), Організації Чорноморського Економічного Співтовариства (ОЧЕС),

Міжнародної організації з міграції (МОМ), Співдружності Незалежних Держав (СНД), Організації за демократію та економічний розвиток – ГУАМ (Грузія, Україна, Азербайджан та Молдова), Міжнародної організації з міграції (МОМ) та ін.

Характеризуючи співпрацю з ООН та іншими міжнародними організаціями у сфері правоохоронної діяльності, забезпечення прав та основних свобод людини, необхідно вказати, що Україна приєдналася до таких основоположних міжнародних документів у сфері прав людини як Загальна декларація прав людини 1948 року; Міжнародний пакт про політичні та громадянські права; Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права; Конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації; Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок; Факультативний протокол до Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок; Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання; Факультативний протокол до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання й багатьох інших.

Відтак, зазначене покладає на нашу державу відповідні міжнародні зобов'язання, а саме як Сторона згаданих міжнародних договорів Україна має надавати періодичні доповіді щодо їх виконання до відповідних Комітетів ООН. У цих доповідях окреслено наявні основні положення політики держави; заходи, вживані щодо їх упровадження (в числі іншого, на законодавчому рівні); інформація про виконання рекомендацій відповідних Комітетів ООН, визначених у заключних висновках до кожної періодичної доповіді України; статистичні відомості тощо.

Аналізуючи співпрацю правоохоронних органів України з відповідними правоохоронними органами та міжнародними інституціями європейських країн та в боротьбі зі злочинністю й здійсненні правосуддя, необхідно зазначити, що як ми вже зазначали, системного характеру вона набула після видання Указу Президента України від 11 червня 1998 року за № 615/98, яким було затвердже-

но Стратегію інтеграції України до Європейського Союзу [466]. У подальшому Рада з питань співробітництва між Україною та ЄС із урахуванням стану виконання пріоритетів, визначених на попередньому засіданні, щороку схвалює пріоритетні напрямки двостороннього співробітництва у рамках імплементації Угоди про партнерство й співробітництво між Україною та ЄС на наступний період.

Співробітництво з Європейським Союзом у сфері юстиції та внутрішніх справ є одним із головних аспектів європейської інтеграції України. Спільною Стратегією ЄС щодо України, схваленою Європейською Радою 11 грудня 1999 року, цю сферу співробітництва визначено як одну з найважливіших [1026].

Як ми вже зазначали, підмурівок для такого співробітництва закладений Планом дій ЄС у галузі юстиції та внутрішніх справ в Україні від 12 грудня 2001 р., яким передбачений широкий спектр дій, зокрема за напрямками управління кордонами та віз, міграції та притулку, боротьби зі злочинністю і тероризмом, а також у сфері зміцнення судової влади, верховенства права та належного управління. Цей документ сформував розділ «Юстиція, свобода і безпека» Плану дій Україна — ЄС 2005 року. До нього також доданий План-графік, який дає змогу відслідковувати виконання Плану дій у сфері юстиції, свободи та безпеки [849].

Після четвертого (1 травня 2004 р.) та п'ятого (1 січня 2007 р.) розширення Європейського Союзу, ЄС і Україна вперше почали межувати і як безпосередні сусіди стикатися зі спільними викликами у боротьбі зі злочинністю, тероризмом та іншими видами незаконної діяльності транскордонного характеру. Відповідно до своїх положень, План дій у сфері юстиції, свободи та безпеки повинен бути переглянутий із метою посилення в конкретний спосіб співробітництва між Україною та ЄС із урахуванням розвитку зони свободи, безпеки і юстиції в ЄС та безпосереднього сусідства.

Як ми вже зазначали, правовий і практичний базис для подальшого розвитку відносин Україна — ЄС забезпечений Угодою про партнерство та співробітництво України з ЄС разом із Планом дій «ЄС — Україна», підписаним

21 лютого 2005 року. Це стало ще одним важливим кроком у справі європейської інтеграції нашої держави. Планом дій визначені стратегічні рамки співробітництва, він спрямований на розбудову двосторонніх відносин на основі спільних європейських цінностей та містить перелік пріоритетів як у рамках, так і поза рамками Угоди про партнерство й співробітництво між Україною та ЄС [1027].

До того ж, набувши в листопаді 1995 року членства в РЄ, Україна взяла на себе низку зобов'язань у сфері реформування чинного законодавства на основі норм та стандартів РЄ. Варто відзначити, що за взаємодії з органами влади України РЄ успішно здійснила кілька програм співробітництва з Україною, спрямованих на розв'язання таких актуальних питань як забезпечення свободи пересування на континенті, регулювання міграційних потоків на континенті, боротьба проти торгівлі людьми.

Як ми вже зазначали, на цей час основні напрями взаємодії України та Ради Європи, зокрема такі як забезпечення прав людини, реформування судової системи, боротьба з корупцією, соціальна єдність, покладені в основу Плану дій РЄ для України на 2011-2014 роки, ухваленого Комітетом міністрів РЄ 6 липня 2011 р. Загальний бюджет Плану дій на 2011-2014 роки складає 23 991 375 євро. План дій спрямований на надання Україні підтримки у виконанні її статутних та індивідуальних зобов'язань як держави-члена Ради Європи, передбачаючи пакет пріоритетних заходів, покликаних допомогти в адаптації українського законодавства, інститутів та практики у відповідності до європейських стандартів щодо прав людини, верховенства права і демократії. Це включає, зокрема, забезпечення вільних і справедливих виборів, реформування судової влади, боротьбу з корупцією, протидію легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, а також свободу вираження поглядів та посилення соціальних гарантій [473].

Допомога Україні в рамках Плану дій РЄ для України має форму конкретних проектів, реалізовуваних в Україні з метою розширення можливостей нашої держави у таких сферах як забезпечення захисту і розвитку

прав людини, верховенства права, демократичного виборчого процесу, зміцнення прав жінок та дітей, застосування Європейської конвенції з прав людини, боротьба проти фінансування тероризму, відмивання грошей та корупції. МВС України у межах своїх повноважень є безпосереднім учасником реалізації зазначених проектів.

Позитивним прикладом практичної реалізації програм правового співробітництва України та європейських інституцій, упровадженням у процесі співпраці, серед іншого, і з МВС України, став проект TRES. Проект спрямований на з'ясування низки потреб – зокрема, на потребу забезпечення гендерної рівності та виконання положень Соціальної хартії (недискримінація, насильство щодо жінок), захисту прав дітей (дитяча праця, жорстоке поводження й насильство щодо дітей), а також захист дітей, зокрема, від ризиків торгівлі людьми й сексуальної експлуатації. Також реалізується програма Moli-UA-2, метою якої є запобігання процесу відмивання грошей в Україні та контроль за діяльністю фінансових органів відповідно до європейських стандартів [1028].

Необхідно відзначити також співпрацю в рамках програми Ради Європи та Європейської Комісії для країн Південного Кавказу, Молдови та України «Боротьба з проявами жорстокого поводження і безкарністю». Зазначена програма є продовженням попередніх програм і розрахована на 2009-2010 роки. Мета програми – навчання з питань підвищення ефективності розгляду скарг на жорстоке поводження з боку працівників правоохоронних органів, а також притягнення винних до встановленої законом відповідальності [1029].

Зрештою, в межах співробітництва з Радою Європи та з метою дотримання статті 3 Статуту Ради Європи під час вступу до РЄ 9 листопада 1995 року Україна взяла на себе низку зобов'язань, унесених до Висновку Парламентської Асамблеї Ради Європи (далі – ПАРЄ) за № 190 (1995). Для реалізації цього важливого напрямку міжнародної співпраці 20 січня 2006 року Указом Президента України за №39/2006 затверджений План заходів із

виконання обов'язків та зобов'язань України, що впливають із її членства у Раді Європи (далі – План заходів).

План заходів, затверджений Указом Президента, передбачав близько 70 заходів, обов'язкових для виконання органами виконавчої влади з метою забезпечення функціонування демократичних інститутів і верховенства права й захисту прав та свобод людини. Зазначені заходи переважним чином стосуються розроблення та прийняття нових законів і підзаконних актів України або змін до вже наявних із метою завершення реформування судової та пенітенціарних систем; здійснення заходів, спрямованих на подолання корупції та легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; створення в Україні умов для виконання рішень Європейського Суду з прав людини; забезпечення реалізації прав людини у різних сферах; ужиття заходів щодо забезпечення участі України у договорах Ради Європи. Протягом 2006-2010 років було виконано переважну більшість завдань, окреслених Планом заходів із виконання обов'язків та зобов'язань України, що впливають із її членства у РЄ. Загалом, станом на грудень 2010 року Україна ратифікувала 75 конвенцій РЄ та підписала 95 [1030].

До зазначеного, наша держава у напрямку забезпечення прав і свобод людини, правового співробітництва активно співпрацює з низкою Комітетів експертів Ради Європи. Серед них Європейський комітет із кримінальних питань (CDPC) (European Committee on crime problems), що є відповідальним за нагляд та координацію напрямів діяльності Ради Європи у галузі попередження злочинів та контролю за злочинністю; Комітет експертів із питань застосування Європейської конвенції у сфері кримінального судочинства (PC-OC) (Committee of experts on the operation of european conventions on co-operation in criminal matters), головним завданням якого є розроблення напрямів поглиблення міжнародного співробітництва у кримінальних справах та пошуку шляхів розв'язання практичних проблем, окреслених у заявах до конвенцій РЄ у вказаній сфері.

Міжнародні договори з питань співпраці у кримінальних справах охоплюють такі форми співробітництва як екстрадиція, взаємна правова допомога та передача засуджених осіб; їх положення, спрямовані на співробітництво з метою виявлення злочинів, що мають транскордонний характер, як от організована злочинність, тероризм і кіберзлочинність.

Також розвивається співпраця з Комітетом експертів із оцінювання заходів у боротьбі з відмиванням брудних коштів MONEYVAL (Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism). Комітет заснований у 1997 році для здійснення контролю за ефективністю систем держав-членів РЄ у боротьбі з відмиванням брудних коштів та фінансуванням тероризму, а також дотримання відповідних міжнародних стандартів у цій сфері. Такими стандартами, наприклад, є рекомендації FATF, включаючи Спеціальні рекомендації щодо фінансування тероризму й терористичних актів та пов'язані з питаннями відмивання грошей, Конвенція ООН про незаконний обіг наркотичних засобів та психотропних речовин 1998 року, Конвенція ООН про боротьбу з транснаціональною організованою злочинністю, відповідні директиви Європейського Союзу з попередження використання фінансової системи для відмивання брудних коштів та Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт і конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом.

В цьому контексті необхідно акцентувати увагу на те, що саме МВС ініціювало розробку пропозицій щодо внесення змін до законодавчих актів з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму в частині впровадження Сорока рекомендацій з відмивання грошей (FATF), затверджених у новій редакції на Берлінському засіданні Групи в червні 2003 року, та подальшої імплементації дев'яти Спеціальних рекомендацій зазначеної групи щодо боротьби з фінансуванням тероризму і Резолюції 1373 (2001 рік), прийнятої Радою Безпеки ООН на 4385-му засіданні.

Наступною важливою міжнародною інституцією, із якою розвиваються міжнародні відносини, є Група держав Ради Європи проти корупції (GRECO) (Group of States against Corruption), заснована 1999 року Радою Європи з метою здійснення моніторингу, виконання антикорупційних стандартів, затверджених цією міжнародною організацією. Метою GRECO є розширення можливостей країн – членів групи відносно боротьби з корупцією, дотримування ухвалених державами рішень, а також ужиття відповідних антикорупційних заходів. Зазначене сприяє виявленню прогалин у національній антикорупційній політиці держав, прискоренню реалізації необхідних для цього реформ на законодавчому, інституційному та практичному рівнях. GRECO також забезпечує платформу для розповсюдження прикладів найефективнішої практики в питаннях превенції та викриття фактів корупції. Україна приєдналася до Групи держав Ради Європи проти корупції (GRECO) 1 січня 2006 року, ратифікувавши Цивільну Конвенцію проти корупції.

Визначаючи роль МВС у питаннях співпраці з міжнародними організаціями, необхідно зазначити, що Міністерство бере дієву участь у реалізації пріоритетних напрямків зовнішньої політики України і, як ми вже вказували на це, відповідно до своєї компетенції є виконавцем близько двадцяти заходів Плану дій «Україна - ЄС», зокрема, в галузі «Юстиція, свобода і безпека», розглядувана інституція провадить активну роботу в сфері європейської та євроатлантичної інтеграції.

Як уже зазначено вище, нині для України є важливим упровадження євростандартів у всіх галузях діяльності органів державної влади та управління. Найактуальнішим питанням є продовження реформування правоохоронної системи. Отже, фахівцями українських міністерств і відомств (передусім МЗС, Мінюсту) за участю представників МВС і європейських структур був підготовлений спільний План дій РЄ для України, що здебільшого стосується правоохоронних відомств. Найактуальнішим у вказаному аспекті видається питання продовження реформування правоохоронної системи.

Удосконалення в МВС будуть спрямовані, щонайперше, на захист прав

людини і поліпшення послуг, які ОВС надають населенню, на посилення уваги на аспектах міграції та міжнародної правової допомоги. Необхідно зазначити, що в стратегії реформування, розроблений МВС України, враховано висновки, зауваження й рекомендації звіту групи експертів РЄ, які в 2006 році вивчали систему українського МВС. Це дозволяє дійти висновку, що демократичні перетворення й традиції дедалі глибше проникатимуть в українські реалії та діяльність міліції і слугує підтвердженням того, що європейські структури всебічно підтримуватимуть такі тенденції й надалі готуватимуть спільні з Україною програми та проекти, серед іншого й за фінансування РЄ [915]. Разом із цим, МВС України бере активну участь у роботі Урядового комітету з питань європейської та євроатлантичної інтеграції.

Зрештою, на постійній основі здійснюється моніторинг виконання та підготовка звітів щодо реалізації структурними підрозділами МВС України Заходів щодо виконання Плану дій «Україна – ЄС», Плану-графіка імплементації Плану дій ЄС у сфері юстиції та внутрішніх справ в Україні, Цільового плану «Україна – НАТО» в рамках Плану дій «Україна – НАТО».

Варто відзначити, що в березні 2011 року представники Директорату внутрішнього спостереження Ради Європи разом із фахівцями Міністерства внутрішніх справ України проаналізували виконання Плану дій «Рада Європи – Україна, 2008-2011». Насамперед сторони дослідили стан виконання пунктів Плану, що стосуються пріоритетних напрямів роботи МВС України, зокрема, в частині дотримання прав людини в діяльності органів внутрішніх справ. МВС узяло активну участь у реалізації проекту «TRES», спрямованому, як уже зазначено вище, на розширення прав жінок і дітей в Україні. Тільки в його рамках проведено 145 заходів: семінарів, тренінгів, зустрічей. До речі, разом із МВС у цій програмі були задіяні Міністерство освіти, науки, молоді та спорту, відповідні інститути Верховної Ради України. Як наслідок, розроблений і поданий до Верховної Ради проект змін до Закону України «Про захист прав жінок і дітей» [1031].

Заходи з реформування Міністерства внутрішніх справ України та внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ України є здійснюваними також у рамках виконання щорічних національних програм із підготовки України до набуття членства в Організації Північноатлантичного договору. В основу цього процесу покладено принципи структурної цілісності та оптимізації функціонування системи Міністерства внутрішніх справ України, визначення його пріоритетних завдань і функцій, ефективного використання ресурсів, прозорості його діяльності, а також взаємодії з іншими суб'єктами правоохоронної діяльності.

Співпраця в рамках зазначених програм дозволяє продовжити підтримку та розвиток співпраці з НАТО, а також застосування відповідного досвіду правоохоронних органів держав - членів та держав - партнерів Альянсу з питань забезпечення внутрішньої безпеки держави; продовжити виконання програм, якими передбачено співробітництво внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ України з правоохоронними органами держав - членів НАТО у справі підготовки підрозділів громадської безпеки та спеціального призначення щодо забезпечення охорони громадського порядку під час проведення масових заходів.

Конкретним прикладом практичного результату за програмами міжнародного співробітництва Міністерства внутрішніх справ України є реалізація за підтримки Європейського Союзу проекту Твінінг «Впровадження та розвиток управління якістю в українській міліції та внутрішніх військах». Цей проект є механізмом інституційного розвитку, розробленим у процесі розширення Європейського Союзу – нині ж він став доступним і для країн-сусідів ЄС.

У лютому 2012 року стартував новий етап зазначеного проекту «Твінінг: Сприяння вдосконаленню системи охорони громадського порядку внутрішніми військами МВС України». Принагідно необхідно зазначити, що «Твінінг» є дієвим механізмом співробітництва між правоохоронцями країн Європейського Союзу та їх партнерами. Вдосконалення системи охорони громадського

порядку - ось основна мета заходів, які здійснюються в процесі його реалізації. В рамках проекту, 115 європейських експертів відвідуватимуть Україну та передаватимуть українським правоохоронцям власний досвід.

Ще одним прикладом практичної співпраці з європейськими організаціями, які опікуються проблемами впровадження європейських стандартів дій поліції на країни Східної Європи стала співпраця на напрямку підвищення рівня психологічної готовності працівників міліції для дій в екстремальних умовах службової діяльності. На цьому напрямку з метою впровадження європейських стандартів дій поліції на країни Східної Європи, покращання взаємодії працівників правоохоронних органів з населенням, захисту прав громадян, підвищення громадської безпеки, зокрема протидії латентним злочинам, що сполучаються на побутовому ґрунті, а також безпеки професійної діяльності працівників в системі службової підготовки було запроваджено використання розроблених інститутом «Відкритого суспільства» (Угорщина) за участю голландських фахівців організації навчання і тренінгів «Cirquest» навчальних модулів: «Навички спілкування», «Втручання в конфлікти», «попередження стресу та посттравматичного синдрому», «Застосування вогнепальної зброї», «Дорожньо-транспортні пригоди», «Поліція і жертви», «Сучасні методи роботи поліції» [1032, арк. 214].

Також із червня 2006 року в МВС України розпочато реалізацію проекту Ради Європи та Європейської Комісії для України в галузі боротьби з корупцією «Підтримка належного урядування: протидія корупції в Україні». Фінансування зазначеного проекту здійснюють Європейська Комісія та Рада Європи. За впровадження проекту відповідає Рада Європи. До роботи за вказаним проектом залучені Міністерство юстиції України, Міністерство економіки України, Міністерство фінансів України, РНБОУ, Генеральна прокуратура України, МВС України та інші установи. Проект розпочатий 8 червня 2006 року, він був розрахований на три роки. На цей час робота над проектом триває.

Принагідно зазначимо, що Україна як держава, яка є активно інтегрованою до європейських структур, провадить політику врахування позитивного досвіду, накопиченого країнами Європи в такій важливій сфері як етнополітика, а саме у виробленні механізму захисту прав національних меншин [1033]. У контексті зазначеного важливим напрямком діяльності з реформування МВС є запобігання правопорушенням на ґрунті расизму та нетерпимості. На цьому напрямку МВС співпрацює з Європейською комісією проти расизму та нетерпимості (ECRI), до складу якої входять представники всіх 47 країн Євросоюзу.

Також ефективно розвивається співпраця між МВС України та Регіональним представництвом Управління Верховного Комісара ООН із питань біженців у Республіці Білорусь, Молдові та Україні (далі – УВКБ ООН) як щодо проблем біженців, так і загалом стосовно протидії нелегальній міграції. В рамках цього співробітництва Державний департамент із питань громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб МВС України бере активну участь у започаткованій ще 2001 року УВКБ ООН ініціативі щодо сприяння діалогу з питань притулку й міграції серед країн Східної Європи – Седеркопінгському процесі. Участь у цьому процесі дозволяє представникам відповідних служб МВС стати активними учасниками міжнародних зустрічей, на яких вони мають змогу висвітлювати міграційну ситуацію в Україні, отримують можливість зорієнтуватись у міграційній політиці світу, обмінятися думками та виробити єдино прийнятну стратегію боротьби з незаконною міграцією.

МВС також бере участь у фінансованому Європейським Союзом проекті «Підтримка діяльності УВКБ ООН у Східній Африці та Східній Європі», розробленому в рамках регіональних програм захисту. Цей проект під назвою «Проект із регіональної підтримки захисту» у Східній Європі упроваджує УВКБ ООН. Він передбачає діяльність у Білорусі, Молдові та Україні. Участь у реалізації зазначених проектів дозволяє більш ефективно вирішувати проблеми, що виникають як у осіб без громадянства, так і у біженців [1034].

До речі, як відомо, наразі вибудовується нова система управління державою, яка передбачатиме й нову систему управління питаннями міграції та біженців. Свідченням цього є Державної міграційної служби України створення та затвердження Положення про неї [853]. Наступним етапом стало прийняття 8 липня 2011 року Верховною Радою України закону «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» [871].

В сучасних умовах із урахуванням досвіду діяльності європейських правоохоронних інституцій та напрацьованих результатів за вищезазначеними напрямками міжнародного співробітництва в українській міліції розпочато масштабну трансформацію якою передбачено низку заходів, ужиття яких повинна гарантувати позитивний остаточний результат: міліція має максимально відійти від каральних методів, акцентуючись на профілактичній роботі з недопущення правопорушень.

В сучасних умовах за ініціативи нового керівництва країни започатковано нові підходи до реформування органів внутрішніх справ. Головним завданням, що ставить перед собою держава, є забезпечення високої якості життя для всіх українців. Звичайно, одним з його показників є відчуття особистої безпеки, впевненість, що МВС надійно охороняє суспільний лад, громадський порядок, й ефективно бореться із злочинністю.

З метою визначення цілей, пріоритетних напрямів та основних завдань реформування в інтересах захисту прав і свобод людини та громадянина системи органів МВС України, впровадження європейських стандартів у цій сфері новим керівництвом відомства було ініційовано підготовку проекту концепції комплексного підходу до цього питання, що передбачає проведення у відомстві змін стратегічного характеру. Основними напрямками, за якими на той час планувалося здійснити реформування системи органів внутрішніх справ є зокрема робота з персоналом, оптимізація структури відомства, розподіл функцій між підрозділами та усунення їх дублювання тощо.

У зв'язку з цим нагальним є необхідність концентрації функцій органів, що відповідають за забезпечення порядку всередині держави, під егідою одного

відомства. Крім того проект концепції передбачав посилення контролю за роботою правоохоронного відомства. Пріоритетним, зокрема, стане вивчення громадської думки про діяльність того чи іншого органу внутрішніх справ, а також системи в цілому.

Однією з найважливіших проблем, які необхідно вирішити в процесі реформування є забезпечення комплектування лав правоохоронного відомства. Вирішити її можливо лише за умови виконання державою соціальних зобов'язань перед працівниками міліції. Через це постає інша проблема: внесення необхідних змін до нормативно-правової бази, що регламентує діяльність МВС. З цією метою фахівцями робочої групи МВС було підготовлено пакет необхідних змін до законодавчих актів, у тому числі – до 14 законів, а також до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України [1035].

Концепцією було передбачені й етапи реформування правоохоронної структури. Перший з них тривав упродовж 2012-2013 років, за цей час планувалося створити ефективну нормативну базу для діяльності МВС.

Револьюційні зміни, які відбулися в нашій державі, підписання Україною 21 березня 2014 року політичної частини Угоди України з ЄС, надали нового імпульсу процесам реформування системи МВС України у напрямку європейських стандартів правоохоронної діяльності. Вже сьогодні підготовлений проект закону про поліцію, який, за словами першого віце-прем'єр-міністра України Віталія Яреми наразі проходить відповідні погодження і передбачає реформування міністерства внутрішніх справ до складу якого мали б входити також прикордонники, МНС, Національна гвардія та фінансова поліція.

У цьому документі визначено, що поліція - це правоохоронний орган, на який покладено, зокрема, забезпечення безпеки громадян, їх конституційних прав та свобод. У цьому зв'язку пропонується нова структурна модель МВС [1036].

Підсумовуючи, необхідно зазначити: в дусі того, що вступ до

Європейського Союзу визначено стратегічною метою зовнішньої політики України, в сучасних умовах основними завданнями програм, за якими з європейськими структурами співпрацюють правоохоронні органи України, є зміцнення спроможності України в плані забезпечення імплементації європейських міжнародних договорів у сфері протидії криміналу. Безумовно, багато ініціатив було впроваджено в життя, але за викликом сучасності чимало проблем у правовому полі потребує подальшої спільної уваги.

Підписання Україною політичної частини Угоди про асоціацію з ЄС стало символом підтримки нашої держави з боку Євросоюзу. Успішна реалізація положень Угоди значно підвищить якість життя громадян України. Головним чинником забезпечення відповідності правоохоронних органів України європейським нормам і стандартам, безумовно, є їхня реформа. Стратегічною метою реформування повинно стати поетапне перетворення системи органів МВС у цивільне правоохоронне відомство європейського зразка.

Наразі суттєво вдосконалюється система судочинства, модернізуються інститути правової держави, правоохоронні органи. Зокрема, для реформування органів внутрішніх справ також потрібні зміни до законів, указів Президента, постанов Уряду та відомчої нормативної бази, яку складають близько 1,3 тисяч наказів. Крім того, необхідно працювати над покращанням сервісної функції міліції, зміною критеріїв оцінки її діяльності.

Сьогодні МВС, як і наша держава в цілому, переживає непростий період. Одним із головних критеріїв співробітництва є взаєморозуміння і наближення правоохоронних органів до загальних європейських стандартів, яких можна досягти шляхом відповідного реформування.

Відтак серед основних завдань, які підлягають нагальному розв'язанню в рамках міжнародного співробітництва з європейськими інституціями на шляху подальшого реформування органів внутрішніх справ України, є необхідність отримання більш детальної інформації з приводу європейських стандартів у роботі поліції, протидії злочинності, охорони громадського порядку, виконання

заходів із дотримання прав людини в діяльності органів внутрішніх справ як пріоритетного напрямку в роботі відомства, забезпечення можливості більш широкого доступу до європейських наукових ресурсів.

Необхідно посилювати взаємодію в межах співробітництва з ОБСЄ. Спільна робота, закріплена положеннями Меморандуму про взаєморозуміння між Урядом України та ОБСЄ щодо створення нової форми співробітництва, триває вже не перший рік і дає відчутні результати. Проекти, спрямовані на підтримку боротьби з торгівлею людьми та кіберзлочинністю, а також удосконалення практики взаємодії між правоохоронними органами та представниками мас-медіа мали великий успіх.

Ми вважаємо необхідним продовження та поглиблення співпраці з ОБСЄ за цими напрямками, де ми маємо результат. І звичайно ж треба продовжувати роботу по виробленню довіри у представників цивільного населення, а також у ЗМІ до правоохоронців. Щоб фразу «Моя міліція мене береже» кожен із мешканців України міг вимовити щиро і з повною мірою її змісту. МВС - не тільки постійний партнер, але й один з тих, хто використовує можливості ОБСЄ з урахуванням широкого спектру напрямків і великому числі проектів.

Серед пріоритетних напрямків роботи також співпраця з населенням і громадськими організаціями. При цьому необхідно зважати на те, що відносини європейського зразка передбачають невтручання правоохоронних органів у сферу особистого життя, неможливість кримінального переслідування без реальних правових підстав тощо. Також важливою передумовою громадської довіри та підтримки є ознайомлення населення з роботою міліції.

Саме такі принципи закладені в діяльності європейської правоохоронної системи і вони повинні стати дорожньою картою на шляху реформування органів внутрішніх справ нашої держави.

ВИСНОВКИ

Наукова проблема, вирішенню якої присвячено дослідження, полягала у визначенні змісту, основних напрямків та форм міжнародного поліцейського співробітництва органів внутрішніх справ у протидії основним формам транснаціональної злочинності, забезпеченні національної безпеки та укріплення міжнародного авторитету України у новітню історію її державності. До основних результатів дослідження належать такі висновки.

1. Сучасна історія становлення та розвитку української державності сформувала новий напрямок діяльності органів внутрішніх справ – міжнародне поліцейське співробітництво як складову компоненту міждержавних відносин та один із напрямів зовнішньої політики держави.

2. З огляду на те, що розвиток міжнародного співробітництва держав у цій сфері пройшов тривалий історичний шлях від найпростіших форм взаємодії до допомоги та координації дій практично у всіх сферах боротьби зі різними формами транснаціональної організованої злочинності, включаючи статистику, наукові дані про причини, тенденції, прогнози розвитку злочинності, а також те, що координація та взаємодія у боротьбі з транснаціональними формами злочинності перш за все базується на створенні й гармонізації відповідної міжнародної нормативно-правової бази, співробітництво правоохоронних органів у міжнародній сфері, як складова компонента зазначеного напрямку, можна характеризувати як історико-правове явище.

3. Аналіз результатів практичної діяльності органів внутрішніх справ України, звітів міжнародних організацій, статистичних даних про стан боротьби зі злочинністю підтверджує важливе значення міжнародного співробітництва у протидії транснаціональному криміналітету. Необхідність розвитку міжнародного співробітництва правоохоронних органів країн у сфері протидії злочинності зумовлено загрозою національній і міждержавній безпеці з боку транснаціональної злочинності, що є наслідком діяльності транszлочинних організацій, конгломератів, що підривають

соціальні норми та звичаї, посягають на національний суверенітет, економіку й порушують національні кордони.

Крім того, та обставина, що уряд кожної країни не може самостійно завдати серйозного удару міждержавній злочинності, є ще одним важливим чинником, який зумовлює необхідність міжнародного співробітництва їх правоохоронних органів.

4. Важливість та необхідність розвитку міжнародної співпраці органів внутрішніх справ зумовлено також тим, що Україні, як незалежній державі, яка обрала шлях створення та удосконалення системи власних правоохоронних органів, завжди корисно реально оцінити свій власний досвід і, разом з тим, звернутися до практики та напрацювань як учених так і практичних підрозділів поліції інших країн у цій галузі. Зарубіжні держави - як різні суспільно-політичні утворення зі своєю історією, особливостями державного устрою, політичною системою, культурою та традиціями - мають свої підходи до координації та діяльності власних правоохоронних органів. З метою співпраці в міжнародному масштабі вони розробили й застосовують ефективне законодавство, знайшли можливість фінансового забезпечення, створення та функціонування низки міжнародних правоохоронних організацій по боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю, яку визнано загрозою світового масштабу.

Вивчення позитивного досвіду співпраці закордонних поліцейських структур та міжнародних правоохоронних організацій, впровадження ефективних форм та засобів у практичну діяльність органів внутрішніх справ суверенної України дозволить суттєвим чином підвищити результативність боротьби з найбільш небезпечними формами транснаціональної злочинності.

5. Міжнародне поліцейське співробітництво міліції України можна визначити як один з напрямків міжнародної правоохоронної діяльності. Узагальнюючи думку як вітчизняних та і зарубіжних вчених-правознавців, під міжнародною правоохоронною діяльністю, на нашу думку, слід розуміти вид міжнародної діяльності, заснований на системі міжнародних договірних і

звичайних норм, що створюються державами і іншими суб'єктами міжнародного права і направлений на встановлення і розвиток міжнародної співпраці в правовій сфері в цілях підтримки миру і зміцнення міжнародної безпеки, забезпечення захисту законних прав і інтересів держав, народів, націй і кожної людини, боротьби з найбільш небезпечними формами транснаціональної злочинності та сприяння ефективному відправленню правосуддя.

6. Аналіз досвіду діяльності української міліції та формування нормативно-правової бази зазначеного напрямку дозволяє висновувати, що міжнародне поліцейське співробітництво органів внутрішніх справ України за своїм змістом є зовнішнім напрямом кримінальної політики держави і направлене на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом встановлення та розвитку взаємовигідного співробітництва з правоохоронними органами та міжнародними правоохоронними організаціями інших країн за загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права.

7. Міжнародне поліцейське співробітництво органів внутрішніх справ є комплексним, інтегрованим поняттям і розглядається у широкому контексті, охоплюючи не тільки співпрацю на підставі конкретних оперативно-розшукових чи кримінальних справ, але включає в себе такі важливі складові компоненти як діяльність МВС у реалізації програм щодо організаційного та правового забезпечення інтеграції України до ЄС, упровадження європейських стандартів роботи щодо захисту прав та свобод її громадян. Крім того одним з найважливіших завдань та пріоритетних напрямків міжнародної діяльності МВС, що сформувався у новітню історію нашої держави, є участь працівників органів внутрішніх справ України у міжнародних миротворчих операціях з підтримання миру під егідою Організації Об'єднаних Націй, Організації з Безпеки та співробітництва в Європі, Європейського Союзу.

Серед інших важливих завдань необхідно виокремити організацію міжнародного співробітництва з правоохоронними органами інших країн у підготовці висококваліфікованих кадрів для органів внутрішніх справ, розвиток

міжнародної співпраці у реалізації програм реформування правоохоронної системи України та приведення її у відповідність до міжнародних та європейських стандартів.

8. Правову основу міжнародного поліцейського співробітництва органів внутрішніх справ України у галузі боротьби зі злочинами міжнародного характеру складають, насамперед, міжнародно-правові акти, серед яких можуть бути виділені:

- багатосторонні міжнародно-правові угоди щодо регламентації галузей або інститутів міжнародного права, в яких містяться правові норми стосовно певних злочинів міжнародного характеру (наприклад, Женевська конвенція щодо боротьби з підробкою грошових знаків 1929 р.; Конвенція ООН з морського права 1982 р; Конвенція ООН щодо боротьби проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 р).

- двосторонні міжнародно-правові угоди щодо надання правової допомоги і видачі злочинів, боротьби з окремими видами злочинів міжнародного характеру, договори про взаємну правову допомогу по кримінальних справах і екстрадиції, угоди – засновницькі документи міжнародних органів і організацій, що займаються питаннями боротьби із злочинністю;

- регіональні міжнародно-правові угоди щодо боротьби зі злочинами міжнародного характеру.

Таким чином, міжнародне поліцейське співробітництво органів внутрішніх справ України як самодостатнє явище має власну законодавчу базу, яку умовно можна поділити на дві складові. Перша – це міжнародні документи щодо забезпечення демократичних прав людини, боротьби зі злочинами міжнародного характеру і державні угоди з надання правової допомоги.

Друга група безпосередньо стосується взаємодії правоохоронних органів, зокрема міліції, і визначає механізм спільної боротьби зі злочинністю. Ці документи слугують правовою основою взаємодії в процесі міжнародного співробітництва МВС України з правоохоронними структурами інших країн.

Характерною особливістю цього процесу є те, що міжнародне співробітництво органів внутрішніх справ України базується на дотриманні основних міжнародно-правових документів, що регламентують захист прав і свобод людини, визначають світові підходи до боротьби зі злочинністю. Крім того важливою складовою, яка забезпечила необхідні умови для формування нормативно-правової бази міжнародного співробітництва МВС України у боротьбі з транснаціональною злочинністю стало приєднання України до основних конвенцій у галузі кримінального права та судочинства.

Подальший розвиток договірно-правової бази міжнародного співробітництва дозволить правоохоронним органам передбачати та своєчасно вносити до своїх дій певну автономність регулювання взаємовідносин у межах чинного законодавства, що в свою чергу дозволить цілеспрямовано розширювати компетенцію тих чи інших підрозділів органів внутрішніх справ України за рахунок її перерозподілу, поєднувати методи централізованого керівництва з оперативним управлінням і самостійністю правоохоронних органів, спрощувати процедури міжвідомчого узгодження рішень для реалізації завдань, визначеними відповідними договорами про співпрацю в галузі боротьби зі злочинністю.

В процесі подальшого розвитку міжнародної співпраці міліції України одним із найважливіших питань є вдосконалення власного законодавства, спрямованого на організацію, координацію і взаємодію з правоохоронними органами інших країн, що потребує необхідність розробки змін до чинного кримінального законодавства та підготовка нового законопроекту у сфері міжнародної співробітництва у боротьби зі злочинністю.

9. Протягом усього періоду діяльності міліції України, як правоохоронного органу суверенної держави, склалася та довела свою ефективність система міжнародної співпраці з правоохоронними структурами інших країн, складовою якої є такі форми її реалізації як:

- підписання та реалізація міжнародних договорів щодо надання допомоги в кримінальних справах;

- виконання рішень і запитів іноземних правоохоронних органів;
- регламентація кримінально-правових питань;
- спільні засідання колегій, оперативні наради; обмін інформацією та досвідом роботи;
- спільні виїзди в регіони (області, райони) для надання допомоги;
- створення спільних слідчо-оперативних груп; запровадження й використання єдиних банків даних;
- розробка й здійснення спеціальних операцій щодо попередження та припинення діяльності транснаціональних злочинних угруповань;
- взаємне використання можливостей підготовки кадрів;
- проведення спільних семінарів, конференцій; організація та проведення спільних наукових досліджень із питань боротьби зі злочинністю та видання науково-практичних та методичних рекомендацій та інших організаційно-розпорядчих документів щодо здійснення боротьби зі злочинністю;
- взаємне надання матеріально-технічної і консультативної допомоги.

Ці форми взаємодії необхідно розглядати як систему міжнародної діяльності міліції України в частині запобігання і боротьби із злочинністю, оскільки кожне з них, маючи своє самостійне значення, в той же час тісно взаємозв'язане з іншими.

В той же час ефективність зазначених основних складників координації міжнародної співпраці правоохоронних органів потребує вдосконалення та забезпечення всебічного й постійного ресурсного забезпечення, що дозволить підвищити ефективність реалізації потенціалу зазначених форм взаємодії. Доцільним є також визначення пріоритетним зміцнення багатосторонньої, в першу чергу в межах СНД та країн Європейського Союзу, міжнародно-правової бази співробітництва по боротьбі зі злочинністю, особливо злочинів із використанням високоякісних технологій, корупцією й легалізацією (відмиванням) доходів від злочинної діяльності, а також інших національних законодавчих актів.

10. Аналіз розвитку та наявний стан міжнародної співпраці органів внутрішніх справ України з правоохоронними органами зарубіжних країн свідчить про те, що на шляху побудови демократичної, правової держави й реалізації національної політики поглиблення міжнародного співробітництва у сфері боротьби з транснаціональною організованою злочинністю центральні органи виконавчої влади нашої держави, в тому числі і МВС, у межах своєї компетенції налагодили взаємодію із відповідними підрозділами Організації Об'єднаних Націй (ООН), Організації Північноатлантичного договору (НАТО), Європейського Союзу (ЄС), Центральноєвропейської ініціативи (ЦЄІ), Південно-Східної європейської ініціативи (ПСЄІ), Ради Євроатлантичного Партнерства (РЄАП), Організації з питань безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), Ради Європи (РЄ), Організації Чорноморського Економічного Співтовариства (ОЧЕС), Міжнародної організації з міграції (МОМ), Співдружності Незалежних Держав (СНД), Організації за демократію та економічний розвиток – ГУАМ (Грузія, Україна, Азербайджан та Молдова), Міжнародної організації з міграції (МОМ) та ін. в сфері права, свободи та безпеки

Співробітництво в рамках зазначених організацій сприяло втіленню у діяльність органів внутрішніх справ України міжнародних стандартів у забезпеченні прав і свобод людини, опрацюванню та запровадженню реформ у правоохоронній сфері в частині розширення можливостей правоохоронних органів та підвищення професійності української міліції.

11. Визначаючи роль МВС у питаннях співпраці з міжнародними організаціями, можна висновувати, що Міністерство, наряду з безпосередньою організацією боротьби з міжнародними формами злочинності, бере дієву участь у реалізації пріоритетних напрямків зовнішньої політики України, в межах своєї компетенції провадить активну роботу в сфері європейської та євроатлантичної інтеграції української держави. Свідченням цього є реалізація низки програм співпраці МВС згідно з планом дій співробітництва Ради Європи з Україною, участь представників вітчизняного правоохоронного відомства у

підготовці та подальшій реалізації спільного Плану дій РЄ для України, що здебільшого стосується правоохоронних відомств. Найактуальнішим у вказаному аспекті видається питання продовження реформування правоохоронної системи в контексті європейських стандартів правоохоронної діяльності.

Крім того, одним з найбільш значущих здобутків на шляху реалізації структурними підрозділами МВС України Заходів щодо виконання Плану дій «Україна – ЄС», Плану-графіка імплементації Плану дій ЄС у сфері юстиції та внутрішніх справ в Україні, Цільового плану «Україна – НАТО» в рамках Плану дій «Україна – НАТО» є те, що демократичні перетворення і традиції дедалі глибше укорінюватимуться в українські реалії та в діяльність міліції.

Серед основних завдань подальшого розвитку співпраці міліції з європейськими структурами у напрямку європейської та євроатлантичної інтеграції є зміцнення спроможності України в плані забезпечення імплементації європейських міжнародних договорів у сфері протидії міжнародній злочинності. Незважаючи на те, що, багато ініціатив завдяки наполегливій діяльності структурних підрозділів МВС України, було впроваджено в життя, але сучасний стан боротьби зі злочинністю свідчить про наявність чималих проблем у правовому полі, які потребують подальшої спільної уваги.

Серед завдань, які підлягають нагальному розв'язанню в рамках міжнародного співробітництва з європейськими інституціями на шляху подальшого реформування органів внутрішніх справ України, є необхідність отримання більш детальної інформації з приводу європейських стандартів у роботі поліції та допомога у їх впровадженню в практичну діяльність міліції, протидії злочинності, охорони громадського порядку, виконання заходів із дотримання прав людини в діяльності органів внутрішніх справ, як пріоритетного напрямку в роботі відомства, забезпечення можливості більш широкого доступу до європейських наукових ресурсів.

12. Характеризуючи розвиток міжнародної співпраці міліції України з найбільш небезпечними формами транснаціональної злочинності можна висновувати, що зазначена взаємодія на протязі усього періоду існування новонародженої української держави на глобальному, універсальному та міжурядовому рівнях, здійснюється в рамках співпраці з відповідними спеціалізованими інститутами ООН, міжнародною організацією кримінальної поліції – Інтерполом, а у межах Європейського Співтовариства – з Європейським поліцейським офісом (Європол) та Європейською організацією з питань юстиції (Євроюст), з іншими європейськими структурами, які забезпечують конкретні напрямки правоохоронної діяльності (Європейською мережею судово-експертних установ (ЄМСЕУ), Європейською мережею криміналістичних наукових установ (ЕН81) та ін.).

Крім того, у тих сферах, які потребують залучення міжнародного досвіду або додаткових ресурсів, органи внутрішніх справ України виходячи з того, що у демократичному суспільстві сама громадськість повинна активно співпрацювати з правоохоронними органами інших держав для своєчасного виявлення, попередження та подальшої адекватної реакції на виклики та загрози суспільству, налагодили співпрацю з міжнародними та неурядовими організаціями, які ставлять за мету своєї діяльності надання дієвої допомоги правоохоронним органам у боротьбі зі злочинністю.

Найбільш ефективні напрямки співробітництва склалися в рамках взаємодії з Координатором проєктів ОБСЄ в Україні, Представництвом Міжнародної організації з міграції в Україні, Міжнародним жіночим правозахисним центром «Ла Страда-Україна», Міжнародною поліцейською асоціацією, Міжнародною поліцейською корпорацією громадської безпеки, Міжнародною асоціацією шефів поліції, Фондом Ганса Зайделя (ФРН).

13. Аналіз діяльності органів внутрішніх справ дозволяє висновувати, що на протязі історичного періоду становлення та розвитку суверенної України, була створена достатньо чітка й ефективна система міжнародного співробітництва у протидії міжнародному криміналу. Основними складовими її

формування і реалізації є боротьба з економічною злочинністю і корупцією, наркозлочинністю, боротьба з торгівлею людьми, злочинами проти суспільної моралі, незаконною міграцією. Крім того на тлі численних сучасних викликів безпеці України пріоритетного значення у міжнародній співпраці правоохоронних органів набула боротьба з міжнародним тероризмом та екстремізмом.

Аналіз сучасних тенденцій розвитку нашої держави свідчить, що внаслідок розбудови в Україні інформаційного суспільства з'явилися нові загрози національній безпеці – комп'ютерна злочинність та комп'ютерний тероризм, які мають транснаціональний характер. Відтак ефективна боротьба проти кіберзлочинності потребувала тісного, швидкого та ефективного, функціонального міжнародного співробітництва всіх державних структур, а щонайперше правоохоронних органів, у розслідуванні такого роду злочинів.

В той же час історико-правовий аналіз практичної діяльності підрозділів МВС України на різних напрямках боротьби з найбільш небезпечними формами транснаціональної злочинності дозволяє висновувати, що діяльність по розкриттю злочинів, які здійснюються злочинними групами, що мають міжнародний характер, вимагає постійного підвищення рівня взаємодії правоохоронних органів різних країн, що неможливе без вдосконалення законодавчої бази, форм, способів і методів спільних дій.

14. На етапі побудови нового демократичного суспільства особливу небезпеку для становлення та розвитку української державності становлять транснаціональні організовані злочинні угруповання економічної спрямованості. Посилення їх кримінального тиску на економіку української держави зумовлене значною кількістю різнопланових факторів – розширенням міжнародної економічної діяльності, вдосконаленням засобів зв'язку, збільшенням масштабів міжнародних перевезень, зростаючими міграційними потоками, суттєвими розбіжностями в національних законодавствах, формуванням вільних економічних зон. Масштабність діяльності міжнародної злочинності на протязі усього періоду незалежності суттєвим чином впливає

на соціально-економічну й навіть політичну структуру країни й об'єктивно перетворилося на одну з найреальніших загроз на шляху подальшого розвитку української державності.

Отже, діяльність транснаціональних організованих злочинних співтовариств на території держави, координація їхніх дій зі злочинними організаціями нашої країни, намагання забезпечити канали переправлення незаконних товарів і послуг, зумовило необхідність міжнародного співробітництва правоохоронних органів у боротьбі з цим небезпечним видом криміналу.

Характеризуючи стан міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ на зазначеному напрямку можна висновувати, що рівень взаємодії вітчизняних підрозділів по боротьбі з економічною злочинністю з відповідними спецпідрозділами інших країн визначається постійним динамічним розвитком, що дає можливість цілеспрямовано, комплексно й кваліфіковано розв'язувати спільні масштабні завдання, покладені на органи внутрішніх справ.

В той же час необхідно нарощувати спільні міжнародні зусилля правоохоронних органів у протидії криміналітету за такими основними напрямками як протидія злочинам, пов'язаним із зовнішньоекономічною діяльністю, кредитно-фінансовій сфері, зокрема з розкраданням бюджетних коштів, припинення незаконним переміщенням товарів через державний кордон, вжиття спільних заходів щодо боротьби з кримінальним відмиванням коштів, отриманих злочинним шляхом; протидія та припинення злочинності у сфері інтелектуальної власності та комп'ютерних технологій; боротьба з виготовленням та розповсюдженням контрафактної продукції та підробленням грошей.

15. Можна стверджувати, що транснаціональна корупція й організована злочинність набули статусу чинників, які реально загрожують не тільки економічній, а й загалом національній безпеці України. Боротьба з цими негативними явищами потребувала розвитку співпраці МВС із

правоохоронними органами країн СНД, насамперед Росії, європейськими правоохоронними інституціями, як от Інтерпол, Європол, Євроюст.

Аналіз сучасної нормативно-правової бази, результатів діяльності органів внутрішніх справ, дозволяє дійти висновку, що в рамках міжнародного поліцейського співробітництва МВС України приймало активну участь у діяльності спрямованій на гармонізацію та уніфікацію положень вітчизняного законодавства з міжнародними стандартами, нормами та правилами з протидії корупції, формуванні пропозицій для перегляду національного антикорупційного законодавства, ліквідації його прогалин і суперечностей. З-поміж інших пріоритетних напрямків міжнародного співробітництва МВС України у сфері протидії корупції найбільш ефективними є: правова допомога у справах про корупційні правопорушення; участь у проведенні антикорупційних досліджень та експертиз; обмін фахівцями і технологіями; обмін досвідом роботи та організація науково-методичного забезпечення заходів, створення інформаційних систем, орієнтованих на протидію корупції; взаємодопомога в підготовці й підвищенні кваліфікації кадрів підрозділів, завданням яких є боротьба з корупцією.

Конкретними формами реалізації зазначених напрямків стали участь спецпідрозділів по боротьбі з корупцією МВС України в роботі міжнародних організацій, реалізації міжнародних проектів, пов'язаних із протидією корупції, з урахуванням інтересів національної безпеки України; участь в спільних програмах боротьби з корупцією, програмах технічної співпраці, поглиблення практичної міжнародної співпраці з правоохоронними органами зарубіжних країн, європейськими та міжнародними правоохоронними інституціями.

Визначаючи перспективи подальшого розвитку міжнародного співробітництва МВС у протидії транснаціональним формам корупції, можна стверджувати, що вони перебувають у площині подальшого розширення міжнародної співпраці щодо боротьби з організованою злочинністю та корупцією, участі фахівців МВС у підготовці проектів міждержавних угод

щодо правових відносин та правової допомоги; розширення практики укладання угод МВС України з відповідними структурами зарубіжних країн про співпрацю в боротьбі зі злочинністю та корупцією, рішучого поліпшення практичної взаємодії на підставі укладених угод; створення інституту правових аташе при посольствах України за кордоном; активізації участі в реалізації заходів проти корупції, передбачених міжнародними конвенціями у галузі боротьби з організованою злочинністю і корупцією, передусім Конвенцією Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності. Також потребують негайне розв'язання організаційні питання активної діяльності МВС України у діяльності міжнародних організацій, насамперед структур ООН, Ради Європи, СНД, які координують практичну діяльність та наукові дослідження у сфері боротьби з організованою злочинністю та корупцією.

16. Науковий аналіз та вивчення досвіду міжнародної співпраці МВС України з правоохоронними органами інших держав у боротьбі з корупцією і організованою злочинністю дозволяє дійти висновків, що ефективність усієї правоохоронної системи України й МВС зокрема, попри постійну активізацію зусиль, не відповідає темпам, якими розвиваються суспільно-економічні відносини в державі. Наявна кількість розрізнених, слабо скоординованих у своїх діях правоохоронних органів у державі є малопродуктивною в остаточному підсумку. Виходячи з цього, необхідно нарощувати зусилля на шляху міжнародного співробітництва МВС України з правоохоронними структурами інших країн, підвищувати якість антикримінальної роботи підрозділів по боротьбі з економічною злочинністю.

17. Із набуттям незалежності в Україні виникла і спостерігається стійка тенденція до загострення проблем, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. За роки незалежності наркозлочинність на території нашої держави перетворилася на масштабний, високорентабельний, чітко організований кримінальний бізнес,

що створює безпосередню загрозу генофонду нації, забезпеченню правопорядку та національній безпеці країни.

З огляду на надприбутковість цього виду кримінального бізнесу, вітчизняні організовані злочинні угруповання активно інтегрувались у міжнародну мережу торгівлі наркотиками, що в свою чергу викликало нагальну необхідність вдосконалення механізмів міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ у протидії міжнародній наркомафії. Відтак взаємодія з правоохоронними органами та міжнародними організаціями є одним із стратегічних напрямків поліцейського співробітництва у профілактиці наркоманії та протидії наркозлочинності протягом усього періоду незалежності України.

Зважаючи на транснаціональний характер цього виду злочинності, діяльність спеціальних підрозділів боротьби з незаконним обігом наркотиків МВС зосередилась на комплексному вирішенні проблем міжнародно-правового співробітництва у справі превенції незаконного обігу наркотичних речовин на основі тісної співпраці держав у рамках відпрацьованих правових та організаційних механізмів як на універсальному, так і на регіональному рівнях.

Аналіз діяльності на зазначеному напрямку дозволяє висновувати, що МВС України прийняло активну участь у створення цілісної системи боротьби з наркоманією та підвищення результативності державного управління в цій сфері.

Основними формами його діяльності стала активна участь у формуванні нормативно-правової бази з протидії цьому виду транснаціональної злочинності; правових та організаційних механізмів взаємодії з відповідними поліцейськими підрозділами інших країн як на універсальному, так і на регіональному рівнях; розробленні Концепції реалізації державної політики у сфері протидії поширенню наркоманії, боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів на 2011-2015 роки з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду, участь у реалізації стратегічно-цільового плану дій Євросоюзу по боротьбі з наркотиками

18. Аналіз зовнішньополітичної діяльності України як незалежної держави дозволяє дійти висновку, що надзвичайно серйозною проблемою стало підвищення рівня терористичної загрози в державі. Відтак для України боротьба з тероризмом є одним із визначальних напрямів державної політики. В свою чергу на забезпечення цього напрямку державної політики МВС України прийняло активну участь у розробленні стратегії та механізмів забезпечення ефективної протидії терористичним проявам.

Органам внутрішніх справ України вдалося сформувати певну систему взаємодії з відповідними правоохоронними органами країн-учасниць СНД, європейськими та міжнародними правоохоронними інституціями в напрямку антитерористичної діяльності, що в свою чергу дозволило унеможливити виникнення прямої терористичної загрози для держави.

Основними формами взаємодії Міністерства внутрішніх справ України з правоохоронними органами держав-учасників СНД у сфері протидії тероризму й екстремізму стали такі форми як обмін інформацією; надання взаємної правової, оперативної, методичної, технічної та іншої допомоги; проведення спільних або погоджених оперативних та інших заходів; підготовка кадрів; розроблення правових актів у сфері боротьби з тероризмом і екстремізмом; спільна або погоджена робота із запобігання і усунення причин і умов, сприятливих для здійснення актів тероризму і екстремізму. Ці форми взаємодії набули практичного застосування в різного виду практичних заходах, у реалізації яких беруть участь органи внутрішніх справ України.

Однак ефективність цього напрямку діяльності органів внутрішніх справ може бути посилена за рахунок:

- удосконалення нормативно-правової бази протидії тероризму, посиленні координації та взаємодії між правоохоронними та іншими державними органами, а також інформаційної підтримки антитерористичних заходів;
- подальший розвиток взаємодії з правоохоронними органами інших держав, міжнародними антитерористичними структурами, в тому числі

Контртерористичним комітетом ООН (КТК ООН), Відділом попередження тероризму Управління ООН з наркотиків і злочинності (UNODC/TPB), Контртерористичною мережею ОБСЄ, Комітетом експертів Ради Європи з питань боротьби з тероризмом (CODEXTER), Антитерористичним центром країн-участниць СНД, а також у форматі Організації за демократію та демократичний розвиток, Глобальної ініціативи щодо боротьби з актами ядерного тероризму (ГІБЯТ);

- розширення правового простору для співпраці з правоохоронними органами інших держав у сфері протидії погрозам тероризму і екстремізму, а саме – участь у підготовці проектів законів про протидію екстремізму, про посилення відповідальності за незаконне виготовлення, переробку чи ремонт зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв та їх комплектуючих і складових; про кібернетичну безпеку України; внесення змін до діючого законодавства (зокрема до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» в частині надання підрозділам, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, додаткових повноважень із застосування спеціальних технічних засобів для запобігання вчиненню злочинів, пов'язаних із терористичною діяльністю);

- крім того нагальним є розробка і впровадження у практику діяльності територіальних органів внутрішніх справ комплексних заходів організаційного, інформаційного і роз'яснювального характеру щодо всебічного висвітлення заходів із реалізації державної політики боротьби з тероризмом та інформування населення стосовно антитерористичної діяльності;

- міліцейські підрозділи повинні посилити свою діяльність у протидії порушенням законодавства стосовно заборони розповсюдження матеріалів із закликами до насильницької зміни, повалення конституційного ладу, захоплення державної влади, до посягання на територіальну цілісність і недоторканність України, проявам розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, до вчинення терористичних актів, дій, що

загрожують громадському порядку, а також матеріалів, що пропагують расову, національну чи релігійну нетерпимість й дискримінацію;

- актуальним завданням є подальша розробка і впровадження програм поліпшення підготовки відповідних підрозділів органів внутрішніх справ, які можуть використовуватися під час проведення антитерористичних операцій; активізація роботи щодо розкриття і розслідування злочинів, пов'язаних із завідомо неправдивими повідомленнями про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності.

19. Одним з найбільш небезпечних видів міжнародного злочинного бізнесу з яким з набуттям незалежності на початку 90-х років зіткнулася новонароджена українська держава та її правоохоронні органи є торгівля людьми, зміст якого становлять усі форми сексуальної експлуатації, втягнення у боргову кабалу, рабство чи звичаї, подібні до рабства, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, проведення дослідів над людиною без її згоди, вилучення органів, примусова вагітність тощо.

Головними передумовами поширення цього нового виду транснаціональної організованої злочинності, що грубо порушує права людини, стали недосконале правове поле, соціальна та економічна нестабільність, відсутність механізму й методики протидії цьому виду злочинів.

Новонароджена українська держава з самого початку свого існування бере активну участь у багатосторонній та двосторонній співпраці у протидії міжнародній торгівлі людьми. Основними напрямками цієї діяльності є участь України в діяльності різноманітних міжнародних організацій;

виконання зобов'язань за універсальними багатосторонніми договорами у сфері захисту прав людини, які в цілому, або окремі положення яких стосуються боротьби з торгівлею людьми (Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 року; Конвенція про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року, Конвенція про права дитини 1989 року, Конвенції Ради Європи про заходи з протидії торгівлі людьми та ін.);

підписання двосторонніх і багатосторонніх локальних та регіональних міжнародних договорів, спрямованих на боротьбу з міжнародною злочинністю.

Протидія торгівлі людьми на національному рівні – це комплексна проблема, до вирішення якої залучені працівники багатьох міністерств та відомств, однак аналіз діяльності правоохоронних відомств дозволяє дійти висновку, що основне навантаження щодо боротьби з цим видом транснаціональної злочинності, нарівні з іншими правоохоронними органами взяло на себе МВС України.

Перш за все міліцейське відомство прийняло активну участь у формуванні нормативно-правової бази направленої на імплементацію положень міжнародних конвенцій та інших нормативних актів щодо протидії торгівлі людьми, формуванні національного законодавства на зазначеному напрямку. Законодавчу ініціативу МВС України було реалізовано прийняттям Закону України «Про внесення змін до Кримінального Кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за торгівлю людьми та втягнення в заняття проституцією». За активної участі МВС було затверджено низку Комплексних державних програм протидії торгівлі людьми, утворено Міжвідомчу координаційну раду з питань протидії торгівлі людьми, яка є постійнодіючим консультативно-дорадчим органом при Кабінеті Міністрів України.

Характеризуючи основні напрямки практичної взаємодії МВС України на шляху протидії незаконному міжнародному трафіку людьми можна висновувати, що найбільш ефективними є: співпраця з міжнародними правоохоронними організаціями та правоохоронними органами країн вивозу, транзиту та призначення «живого товару»: Турецькою Республікою, Російською Федерацією, Республікою Польща, Чеською Республікою, ФРН та Державою Ізраїль; проведенні спільних оперативних розробок транснаціональних злочинних угруповань, що спеціалізуються на торгівлі людьми, обмін оперативною інформацією; організація та проведення спільних заходів щодо реалізації ефективних механізмів захисту потерпілих і свідків у кримінальних справах зазначеної категорії; документування злочинної

діяльності організованих груп, члени яких займаються міжнародним трафіком. Одним із нових напрямків роботи у боротьбі з цим явищем стала участь представників правоохоронних органів України у проведенні міжнародних операцій, спрямованих на протидію торгівлі людьми («Соняшник», «Химера», «Перехват», «Міраж»).

Крім того важливими напрямками діяльності органів внутрішніх справ є організація міжнародного поліцейського співробітництва у протидії організованим злочинностям у сфері суспільної моралі, із ввезенням, виготовленням, збутом і розповсюдженням порнографічних предметів, порушенні встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини, протидія комерційній сексуальній експлуатації дітей, оскільки існування злочинних груп такої спрямованості стало своєрідним підґрунтям для процвітання «сучасного рабства».

Усвідомлюючи те, що без об'єднання зусиль на державному та громадському рівні домагатися досягнення позитивних результатів у протидії торгівлі людьми та злочинам проти суспільної моралі було би просто неможливо спецпідрозділи МВС України спромоглися налагодити плідну співпрацю з міжнародними організаціями та громадськими об'єднаннями, які представлені в Україні й працюють у зазначеному напрямку. Це перш за все із представниками МОМ, ОБСЄ, правозахисного центру «Ла-Страда Україна», «Вінрок Інтернешнл», іншими урядовими та неурядовими організаціями. Ефективним кроком стала участь МВС України у реалізації проектів Ради Європи направлених на посилення спроможності українських інституцій у переслідуванні торгівлі людьми та наданні допомоги жертвам.

Виокремлюючи проблеми, які існують на шляху ефективної співпраці спецпідрозділів української міліції з відповідними компетентними органами інших держав у протидії цьому небезпечному виду транснаціональної злочинності можна висновувати, що головними серед них на загальнодержавному рівні є знижений адміністративно-організаційний рівень протидії торгівлі людьми, відсутність належного рівня координації діяльності різних

державних установ, серед них і правоохоронних органів, та недержавних і міжнародних організацій. На загальнонаціональному рівні одним із кроків до подолання зазначеної ситуації може стати розроблення та прийняття комплексного закону проти торгівлі людьми.

На рівні системи МВС України ефективній протидії цьому виду транснаціональної злочинності заважає нескоординованість роботи різних правоохоронних органів; слабка забезпеченість кадровими, фінансовими, матеріальними ресурсами, недостатність уваги до питань навчання працівників МВС поведінки та дій у ситуаціях торгівлі людьми (як на рівні початкової підготовки, так і у ВНЗ) і, як наслідок – відсутність навичок роботи в працівників органів внутрішніх справ у розслідуванні злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми. Вирішення цих проблем дозволило би суттєво посилити протидію організованій злочинності на цьому напрямку їх діяльності.

20. Із набуттям незалежності одним із чинників, який протягом всього періоду становлення України як незалежної держави суттєво впливає на зростання злочинності й постає провокативно-конфліктогенним фактором у соціальній, політичній та інших сферах суспільного життя української держави, стала нелегальна міграція. Відтак регулювання міграційних процесів постало як абсолютно нове завдання нашої держави, яке зумовило необхідність формування необхідної нормативно-правової бази, концепції державної міграційної політики з чітко визначеними цілями і завданнями, системи органів державної влади, які адекватно могли би протидіяти незаконній міграції.

Аналіз наявної нормативно-правової бази дозволяє висновувати, що основним здобутком державної міграційної політики протягом усього періоду становлення та розвитку суверенної України є те, що вона сформувалася на основі загальновизнаних міжнародних норм та стандартів, що забезпечує надійний фундамент для її вдосконалення відповідно до сучасних вимог. Необхідно вказати і на пріоритетну роль зовнішніх чинників у формуванні міграційної політики та міграційного законодавства української держави, перш за все політика країн Євросоюзу, спрямована, по-перше, на обмеження

зовнішньої легальної міграції з країн СНД, а по-друге, – на жорстку політику протидії незаконній міграції, в числі іншого з України. В той же час за весь період становлення та розвитку незалежної держави органи державної влади так і не спромоглися прийняти нормативний документ, який би заклав підвалини міграційної політики України.

Все це певною мірою негативно впливає на діяльність МВС України, яке впродовж усього періоду своєї діяльності як правоохоронного органу незалежної держави бере активну участь у реалізації державної політики боротьби з нелегальною міграцією, є державним органом, який постає одним із суб'єктів протидії нелегальній міграції. В сучасних умовах рішенням уряду на МВС покладено координувальну роль у реалізації державної політики у сфері міграції, що в свою чергу потребувало створення Державної міграційної служби, як центрального органу виконавчої влади, у складі МВС.

Концептуальним досягненням української влади стало утворення нового центрального органу виконавчої влади – Державної міграційної служби головним завданням якої є реалізація державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

Вивчення досвіду міжнародної співпраці МВС дозволяє зробити висновки про те, що у питаннях захисту прав і законних інтересів біженців, а також протидії нелегальній міграції МВС України налагодило достатньо ефективний механізм взаємодії з основними міжнародними організаціями, які займаються питаннями міграції, зокрема й протидією розповсюдження нелегальної міграції на світовому рівні, а саме ООН та її спеціалізованими установами – Управлінням Верховного Комісара ООН у справах біженців (УВКБ) та Міжнародною Організацією Праці (МОП); Міжнародною Організацією з Міграції (МОМ); на європейському (регіональному) рівні – з відповідними інституціями Ради Європи та Європейського Союзу, які мають свої представництва на Україні, що дає можливість зорієнтуватись у

міграційній політиці світу, обмінятися думками та виробити єдино прийнятну стратегію боротьби з незаконною міграцією.

Крім того Положення про Державну міграційну службу України покладає на ДМС функцію міжнародного співробітництва, участі у розробленні проектів та укладенні міжнародних договорів України з питань громадянства, міграції, біженців, реєстрації фізичних осіб та реадмісії, забезпечення в межах своїх повноважень виконання укладених міжнародних договорів України.

Шляхами вдосконалення діяльності спец підрозділів МВС на зазначеному напрямку міжнародного співробітництва на нашу думку є участь у подальшому вдосконаленні міжнародно-правової бази співробітництва правоохоронних органів у протидії нелегальній міграції; узагальнення накопиченого досвіду взаємодії правоохоронних органів різних держав, розробка на цій основі нових методик оперативно-розшукової діяльності протидії цьому виду транснаціональної злочинності та їх впровадження у практику діяльності новостворених підрозділів міліції міграційного контролю, налагодження погодженої діяльності з відповідними компетентними органами інших держав.

21. З входженням нашої держави до світового інформаційного суспільства, яке характеризується широким використанням переваг нових інформаційних технологій у всіх сферах виробництва, науки, культури тощо, з'явилися нові загрози національній безпеці України – комп'ютерна злочинність та комп'ютерний тероризм. Це зумовлено тим, що наслідком розбудови інформаційного суспільства є те, що пропорційно розвитку інформаційних ресурсів зростає й кількість правопорушень із використанням засобів комп'ютерної техніки.

У сучасних умовах комп'ютерна злочинність має здебільшого організований і міжнародний характер, базується на стрімкому розвитку і використанні телекомунікаційних засобів повідомлень. Відтак, ефективна боротьба проти кіберзлочинності потребувала тісного, швидкого та ефективного, функціонального міжнародного співробітництва всіх державних структур, а щонайперше правоохоронних органів, у розслідуванні такого роду

злочинів, які ще у 1992 році були внесені ООН до переліку 14-ти видів транснаціональних організованих злочинів.

Аналіз оперативної діяльності та практичних результатів дозволяє висновувати, що з метою забезпечення ефективної протидії злочинності у сфері високих технологій МВС України впродовж усього періоду незалежного розвитку нашої держави повсякчас уживало організаційних і практичних заходів щодо забезпечення ефективної протидії цьому сучасному виду транснаціональної злочинності. Ідучи шляхом зміни стереотипів та методів боротьби зі злочинністю керівництво міліцейського відомства пішло на створення в системі МВС абсолютно нового самостійного підрозділу боротьби з кіберзлочинністю.

Науковий аналіз результатів діяльності цього новоствореного підрозділу дозволяє виокремити основні напрями міжнародного поліцейського співробітництва на зазначеному напрямку.

Серед них:

законодавче забезпечення боротьби з комп'ютерними злочинами і створення відповідної нормативно-правової бази;

виявлення та документування організованих груп транснаціонального й регіонального характеру, учасники яких спеціалізуються на вчиненні злочинів із використанням високих технологій і телекомунікаційних систем;

боротьба з комп'ютерними злочинами проти конституційних прав і свобод людини й громадянина (комп'ютерне піратство, різноманітні способи порушення таємниці електронних повідомлень і неправомірний доступ до автоматизованих систем підрахунків голосів тощо);

протидія комп'ютерним злочинами у сфері економіки (протидія легалізації коштів, одержаних від злочинної діяльності, різні форми розкрадання шляхом неправомірного доступу до автоматизованих систем забезпечення діяльності, передусім, фінансових установ, розкрадання коштів у міжнародній міжбанківській системі електронних платежів, дії, спрямовані на виготовлення кредитних або розрахункових карток, тощо);

боротьба з порушенням прав інтелектуальної власності, зокрема, боротьба з інтернетпідприємством, налагодження ефективної взаємодії з міжнародними міжбанківськими установами, телекомунікаційними компаніями, зацікавленими центральними державними і правоохоронними органами інших країн із метою документування злочинних груп, що мають міжнародні зв'язки;

створення в Україні, за ініціатииви МВС контактного пункту реагування на кіберзлочини, який зарахували до міжнародної мережі таких пунктів.;

протидія обігу дитячої порнографії та сексуальному розбещенню дітей, вчинюваним із використанням телекомунікаційних мереж;

профілактика, супроводження розслідування і розкриття резонансних правопорушень у сфері комп'ютерних технологій, напрацювання методик документування і розкриття злочинів означеної категорії, надання взаємодопомоги а організації ефективного переслідування за вчинення кіберзлочинів; проведення семінарів і тренінгів для працівників спецпідрозділів.

Спецпідрозділи МВС за роки діяльності новоствореного підрозділу досягли певних успіхів у протидії міжнародній кіберзлочинності. Підтвердженням цього є проведення у взаємодії з компетентними органами інших держав успішних операцій направлених на розкриття комп'ютерних злочинів у сфері економіки, з порушенням прав інтелектуальної власності, організації ефективного переслідування за вчинення кіберзлочинів, витіснення з українського інтернетпростору сайтів порнографічного характеру.

В той же час ефективність міжнародного співробітництва на зазначеному напрямку протидії міжнародній злочинності потребує вирішення ряду конкретних проблем, вирішення яких дозволило би суттєво підвищити ефективність на цьому напрямку їх діяльності.

Найбільш значущими є недосконалість нормативно-правової бази щодо окремих напрямів діяльності з боротьби з комп'ютерною злочинністю, його неузгодженість із міжнародно-правовими актами; потребує вдосконалення і механізм оперативного обміну інформацією стосовно громадян, затримуваних

на території інших держав за скоєння злочинів у сфері банківської діяльності й високих технологій., за шахрайство у мережі Інтернет, незаконне проникнення до комп'ютерних баз даних різних міністерств і відомств, для перевірки на причетність до скоєння злочинів.

Необхідність вирішення завдань, направлених на систематичне підвищення кваліфікації оперативних працівників підрозділів по боротьбі з кіберзлочинністю шляхом ознайомлення з передовим зарубіжним досвідом та нововведеннями щодо методології розкриття й розслідування таких злочинів.

Відтак перед керівництвом МВС України постає нагальне завдання – розроблення відповідної стратегії щодо боротьби з кіберзлочинністю, зважаючи на те, що боротьба з цим найсучаснішим видом злочинності повинна стати однією з його найважливіших їх функцій.

22. Визначаючи міжнародне поліцейське співробітництво як багатобічне історико-правове явище необхідно зазначити, що його складовою, окрім співпраці за різними напрямками боротьби зі злочинністю, були і інші напрями, пов'язані з розбудовою і розвитком української державності. Так, зважаючи на те, що одним з пріоритетних напрямків зовнішньої політики України є курс на євроінтеграцію, одним з пріоритетних напрямків міжнародної діяльності стала участь МВС у забезпеченні інтеграції України до Європейського Союзу. Зокрема, відповідно до своєї компетенцією МВС України стало виконавцем близько двадцяти заходів Плану дій «Україна - ЄС», зокрема в галузі «Юстиція, свобода і безпека». Крім того міліцейське відомство взяло дієву участь у приведенні вітчизняної нормативно-правової бази у відповідність до вимог Європейського Союзу. На виконання Плану дій «Україна-ЄС» спецпідрозділи української міліції провели низку успішних операцій, спрямованих на попередження і викриття правопорушень у сфері інтелектуальної власності, боротьби з наркобізнесом, протидіїй нелегальній міграції та ін.

Важливою складовою міжнародного співробітництва є організація діяльності щодо упровадження євростандартів в правоохоронній сфері,

особливо тих, що стосуються забезпечення прав і свобод кожного громадянина.

На протязі всього існування України як незалежної держави, МВС України в рамках міжнародного поліцейського співробітництва започаткувало і активно розвивало співпрацю в рамках реалізації сумісних проектів, метою яких є упровадження європейських стандартів правоохоронної діяльності (наприклад, проект TACIS «Міжнародне співробітництво у кримінальних справах за допомогою Інтерполу», програм «Твінінг», проекти в галузі боротьби з корупцією, проекти «Верховенство права», «Єдині стандарти поліцейської діяльності» т ін).

Серед основних завдань, які необхідно вирішувати на зазначеному напрямку міжнародного поліцейського співробітництва є подовження роботи щодо розширення наявної договірно-правової бази міжнародного співробітництва з метою створення ефективного правового поля взаємодії МВС України з європейськими правоохоронними органами з питань боротьби зі злочинністю, взаємодії у розслідуванні злочинів та розшуку злочинців, реалізації заходів галузевого співробітництва з Європейським Союзом та роботи з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, а також розроблення та впровадження заходів, спрямованих на розширення участі в підготовці органів внутрішніх справ України та внутрішніх військ МВС України до інтеграції в Європейський Союз.

23. Безперечно, що однією з найбільш значущих сторінок у міжнародній поліцейській співпраці в історії незалежної української держави стало співробітництво органів внутрішніх справ України з правоохоронними органами зарубіжних країн щодо нормативно-правового й організаційного забезпечення безпеки та громадського порядку під час проведення чемпіонату з футболу Євро-2012.

Необхідно зазначити, що комплекс запланованих МВС для його успішного заходів проведення заходів був глибоким і всеосяжним, а його реалізація – складним і відповідальним процесом. За результатами проведення

чемпіонату можна констатувати, що головне завдання, яке поставило керівництво держави щодо забезпечення громадського порядку та безпеки учасників чемпіонату Євро-2012 українською міліцією було виконано.

Однією з ефективних складових цього успіху те, що МВС України, незважаючи на те, що наша держава не є членом Євросоюзу, налагодило тісну співпрацю з поліцейськими структурами країн Європи. Результатом тісної співпраці з європейською поліцією під час підготовки і проведення чемпіонату є набуття українськими правоохоронцями корисного досвіду, впровадження новітніх методів роботи у протидії злочинності. Прикладом цього є створення в м. Донецьку новітнього підрозділу – Центру оперативного реагування міліції, здатного якнайшвидше організовувати взаємодію всіх підрозділів міста для негайного реагування на одержану інформацію про злочин або правопорушення. Подібно до Центру в Донецьку, аналогічні структури були введені в дію в усіх містах, які приймали Євро-2012.

Керівництво держави та УЄФА високо оцінило діяльність міліції під час проведення футбольного чемпіонату Євро-2012, де українські правоохоронці успішно склали іспит на міцність, професіоналізм та оперативність.

24. Важливою складовою зовнішньої політики незалежної України є участь у міжнародній миротворчій діяльності. Це зумовлено зобов'язаннями її як держави – члена Організації Об'єднаних Націй та Організації з безпеки і співробітництва в Європі, необхідністю розвитку співробітництва у сфері безпеки з Європейським Союзом та Організацією Північноатлантичного договору. Участь України у міжнародній миротворчій діяльності забезпечує активну її присутність у світових політичних процесах і є одним з основних напрямів державної політики з питань національної безпеки.

Відтак сучасна історія становлення та розвитку української державності сформувала абсолютно новий напрямок міжнародного поліцейського співробітництва органів внутрішніх справ нашої держави – участь в міжнародних миротворчих операціях, яка є однією з найбільш результативних форм міжнародної миротворчої діяльності. Одним із завдань, покладених на

МВС України відповідно до Закону України від «Про участь України у міжнародних миротворчих операціях», є забезпечення участі миротворчого персоналу з працівників органів внутрішніх справ у міжнародних миротворчих операціях, тому зазначений напрямок міжнародного співробітництва став одним з найважливіших завдань та пріоритетних напрямків діяльності МВС в новітню історію української державності..

Аналіз становлення та розвитку участі органів внутрішніх справ у міжнародній миротворчій діяльності дозволяє висновувати, що в зазначений історичний період МВС здійснило системні управлінські та організаційні заходи, які дозволили досить ефективно виконувати завдання щодо участі представників та підрозділів української міліції в миротворчих операціях під егідою Організації Об'єднаних Націй та Організації з безпеки і співробітництва в Європі. Була створена необхідна нормативно-правова база, вибудована система управлінських органів МВС України, відповідальних за опрацювання та визначення рішення про участь міліцейських підрозділів нашої держави в міжнародних миротворчих операціях, створено механізм кадрового забезпечення участі працівників органів внутрішніх справ України у міжнародних в миротворчих операціях, сформована організаційна структура миротворчої діяльності.

Аналіз результатів миротворчої діяльності українських правоохоронців дозволяє висновувати, що українські миротворці, на протязі всього періоду участі у зазначеному напрямку зарекомендували себе як досвідчені, технічно підготовлені фахівці, їм доручають виконання найбільш відповідальних завдань. Діяльність працівників органів внутрішніх справ України, військовослужбовців внутрішніх військ МВС України в міжнародних миротворчих операціях сприяла зростанню та зміцненню авторитету України на міжнародному рівні, надала працівникам органів внутрішніх справ, військовослужбовцям внутрішніх військ можливість розширити досвід роботи в умовах міжнародного співробітництва, сприяла вивченню та впровадженню в

практику боротьби зі злочинністю новітніх форм і методів діяльності правоохоронних органів інших країн.

З метою удосконалення нормативно-правового та організаційного забезпечення участі органів і підрозділів внутрішніх справ у міжнародній миротворчій діяльності необхідно: здійснити заходи щодо підвищення ефективності системи управління процесом підготовки та участі підрозділів МВС України в миротворчих операціях шляхом удосконалення системи керівництва, координації дій та взаємодії структурних підрозділів МВС відповідальних за зазначений напрямок діяльності, забезпечити високий рівень підготовки до виконання усіх видів миротворчих завдань, оснащення сучасним озброєнням, технікою та спеціальними засобами, постійного опрацювання питань організації взаємодії з поліцейським і цивільним миротворчим персоналом у ході міжнародних миротворчих операцій з урахуванням їх особливостей та комплексного характеру. Нагальним завданням є забезпечення більш високого правового та соціального захисту працівників ОВС – учасників міжнародних миротворчих операцій та членів їх сімей.

25. Завдання розбудови України як демократичної правової держави, входження України в європейські та євроатлантичні структури поставило на порядок денний питання підготовки нового покоління правоохоронців, базисом світогляду яких слугуватимуть загальнолюдські цінності, принципи гуманізму та демократизму, усвідомлення свободи і прав людини як найважливішого досягнення суспільства, здатних в нових історичних умовах фахового вирішувати питання забезпечення охорони громадського порядку та боротьби зі злочинністю. Це в свою чергу потребувало комплексного розв'язання питань оптимізації складу та чисельності органів внутрішніх справ, удосконалення їх діяльності, серед іншого і в питаннях кадрового забезпечення та професійної підготовки працівників.

Вирішувати ці проблеми необхідно було з урахуванням міжнародного досвіду. Відтак сучасна історія відкрила у формуванні української міліції нову сторінку – міжнародне співробітництво в числі іншого і в підготовці

висококваліфікованих кадрів. Розвиваючи міжнародне співробітництво з правоохоронними органами країн ближнього та дальнього зарубіжжя, керівництво МВС основні зусилля сконцентрувало на вирішенні наступних завдань: створення умов та можливостей для ознайомлення і застосування зарубіжного практичного досвіду організації навчання, усталених вимог щодо організації та результатів підготовки кадрів правоохоронних органів; визначення та розвиток напрямів діяльності щодо підвищення рівня якості підготовки кадрів для правоохоронних органів на рівні світових стандартів; удосконалення організації навчального процесу з урахуванням досвіду діяльності кращих поліцейських навчальних центрів інших держав; здійснення спільних наукових досліджень із питань організації правоохоронної діяльності, боротьби зі злочинністю.

Для реалізації цих завдань упродовж усього періоду становлення та розвитку системи підготовки кадрів для органів внутрішніх справ незалежної держави були започатковані й набули розвитку досить різноманітні напрямки та форми міжнародного співробітництва. Аналіз характеру та змісту міжнародного співробітництва МВС України у сфері підготовки кадрів та вдосконалення професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ, можна визначити комплекс напрямків та форм цієї діяльності, які довели свою найвищу ефективність: участь у розвитку законотворчого процесу та оптимізації законодавства України в зазначеній сфері із урахуванням позитивного досвіду і рекомендацій провідних міжнародних організацій (ООН, НАТО, ЄС, ОБСЄ, РЄ, СНД та ін.), зокрема, і тих, що стосувалися питань реалізації кадрової політики та професійної підготовки правоохоронців.

Наступним напрямком співпраці МВС із європейськими інституціями стали здійснювані спільно з офісом ОБСЄ в Україні проекти, спрямовані на вдосконалення навчальних програм підготовки працівників органів внутрішніх справ із урахуванням європейських стандартів у галузі правоохоронної діяльності.

Одним із пріоритетних напрямків співпраці стала участь МВС України у діяльності міжнародних поліцейських організацій (Інтерпол, Міжнародна асоціація шефів поліції, Міжнародна поліцейська асоціація (МПА), Європейська асоціація жінок-поліцейських (ЄАП). Цей напрямок співробітництва дозволив не тільки забезпечити вихід органів внутрішніх справ на якісно новий рівень їх діяльності, але й засвідчив визнання міжнародного авторитету української міліції, відповідність її діяльності світовим вимогам та принципам. Співробітництво в рамках діяльності зазначених організацій розширюють світогляд працівників ОВС, коло їх професійних знань, збагачують досвід, дають можливість ознайомитись із досягненнями зарубіжних колег, зіставити їх із вітчизняними здобутками і таким чином внести певні корективи у власну діяльність.

Важливим напрямом діяльності щодо підвищення ефективності кадрового забезпечення та професійної підготовки в діяльності ОВС стало міжнародне співробітництво з навчальними закладами, науковими установами іноземних держав, які займаються підготовкою правоохоронців та розробкою ефективних форм та методів протидії криміналу, в тому числі і міжнародному. Зазначена форма міжнародного поліцейського співробітництва сприяє зростанню фахового потенціалу науково-педагогічних працівників ВНЗ та науково-дослідних установ МВС України, розвитку навчально-методичного та матеріально-технічного забезпечення навчально-виховного процесу, поширенню авторитету вищих навчальних закладів та науково-дослідних установ МВС як в Україні, так і поза її межами.

Наполеглива та цілеспрямована організаційна діяльність МВС, ВНЗ та НДУ дозволила сформувати достатньо ефективні форми співпраці на зазначеному напрямку міжнародної взаємодії. Серед них: участь представників ВНЗ та НДУ в міжнародних наукових заходах та програмах; направлення науково-педагогічних працівників, курсантів і слухачів на навчання і стажування до іноземних навчальних закладів та підрозділів правоохоронних органів; ознайомлення з їх практичною діяльністю, системою підготовки і

перепідготовки фахівців, організації навчання курсантів і практичних працівників іноземних країн, публікація результатів науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт науково-педагогічних працівників навчальних закладів у наукових виданнях інших держав. Характерною особливістю є те, що крім питань вивчення новітньої практикою планування, організації та безпосереднього провадження боротьби з найбільш небезпечними кримінальними злочинами, активно вивчався та упроваджувався досвід соціальної роботи працівників кадрових апаратів і керівників із персоналом ОВС України.

Крім того МВС, ВНЗ та НДУ налагодили активну співпрацю із такими авторитетними міжнародними неурядовими організаціями як Фонд народонаселення ООН, Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), Міжнародний комітет червоного хреста, Міжнародний благодійний фонд «Міжнародний альянс з ВІЛ/СНІД в Україні», Американська асоціація юристів, Фонд Ганса Зайделя, Асоціація вищих навчальних закладів МВС/поліції держав-учасниць СНД, Асоціація поліцейських європейських коледжів,

Необхідно відзначити, що найбільш ефективно розвивається співробітництво у сфері підготовки кадрів з навчальними закладами держав-учасниць СНД. Тут свою результативність довели такі форми співробітництва як участь у нарадах керівників кадрових апаратів МВС держав-учасниць СНД, ефективно функціонує інститут обміну досвідом зі здійснення освітянської діяльності та результатами наукових досліджень у сфері протидії злочинності, а також підвищення ефективності підготовки фахівців для правоохоронних органів. Варто відзначити, що в свою чергу що, вивчаючи зарубіжний досвід, навчальні заклади одночасно надавали і продовжують надавати систематичну допомогу в підготовці кадрів правоохоронців іншим країнам, передусім країнам-учасницям СНД.

В той же час в питаннях подальшого розвитку міжнародного поліцейського співробітництва у сфері підготовки кадрів для органів внутрішніх справ нашої держави є ряд проблемних питань, які необхідно

вирішувати., а саме: необхідність розроблення та закріплення нових форм співпраці з міжнародними організаціями, навчальними закладами, науковими та поліцейськими установами іноземних держав відносно подальшого впровадження у діяльність кадрових підрозділів, навчальний процес та науково-дослідницьку діяльність ВНЗ МВС України досвіду їх роботи, затвердження комплексних відомчих програм впровадження передового досвіду правоохоронних органів інших держав у практику підготовки вітчизняних правоохоронців, необхідність організації систематичного видання за результатами міжнародної співпраці навчально-методичних матеріалів, у яких висвітлювався би досвід боротьби зі злочинністю, форми та механізми взаємодії підрозділів МВС та правоохоронних органів інших держав, підготовки і навчання кадрів та підвищення їх кваліфікації. Вирішення цих завдань дозволило б розширенню міжнародної співпраці, активному вивченню та застосуванню передового закордонного досвіду, впровадженню європейських стандартів у підготовку кадрів для правоохоронної діяльності.

26. В контексті процесів європейської інтеграції нашої держави важливим напрямком міжнародного поліцейського співробітництва стала співпраця МВС із європейськими та міжнародними інституціями та організаціями в реалізації програм реформування органів внутрішніх справ України відповідно до міжнародних стандартів у галузі правоохоронної діяльності. Реалізація зазначеного напрямку здійснювалась в рамках виконання Україною зобов'язань, пов'язаних з її приєднанням до основоположних міжнародних документів у сфері прав людини.

Найбільш системним та ефективним напрямком взаємодії стала співпраця з правоохоронними органами та міжнародними інституціями європейських країн в боротьбі зі злочинністю й здійсненні правосуддя в рамках реалізації Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу, співробітництва з Європейським Союзом у сфері юстиції та внутрішніх справ, відповідно до виконання Плану дій ЄС у галузі юстиції та внутрішніх справ в Україні, Угоди про партнерство та співробітництво України з ЄС.

Визначаючи роль МВС у питаннях співпраці з міжнародними організаціями, необхідно зазначити, що Міністерство на протязі усього періоду бере дієву участь у реалізації пріоритетних напрямків зовнішньої політики України і, відповідно до своєї компетенції є виконавцем заходів Плану дій «Україна – ЄС», зокрема, в галузі «Юстиція, свобода і безпека», провадить активну роботу в сфері європейської та євроатлантичної інтеграції.

Аналізуючи результати цього співробітництва, можна висновувати, що воно має форму конкретних програм та проектів, реалізовуваних в Україні з метою розширення можливостей нашої держави у таких сферах як забезпечення захисту і розвитку прав людини, верховенства права, демократичного виборчого процесу, зміцнення прав жінок та дітей, застосування Європейської конвенції з прав людини, боротьба проти фінансування тероризму, відмивання грошей та корупції. МВС України у межах своїх повноважень є безпосереднім учасником реалізації зазначених проектів.

Крім того у напрямку забезпечення прав і свобод людини, правового співробітництва МВС приймає участь у співпраці з низкою Комітетів експертів Ради Європи. Серед них Європейський комітет із кримінальних питань (CDPC) (European Committee on crime problems), що є відповідальним за нагляд та координацію напрямів діяльності Ради Європи у галузі попередження злочинів та контролю за злочинністю; Комітет експертів із питань застосування Європейської конвенції у сфері кримінального судочинства (PC-OC) (Committee of experts on the operation of european conventions on co-operation in criminal matters), головним завданням якого є розроблення напрямів поглиблення міжнародного співробітництва у кримінальних справах та пошуку шляхів розв'язання практичних проблем, окреслених у заявах до конвенцій РЄ у вказаній сфері; Комітетом експертів із оцінювання заходів у боротьбі з відмиванням брудних коштів MONEYVAL (Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism); Групою держав Ради Європи проти корупції (GRECO).

27. Важливою складовою міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України є діяльність направлена на реформування правоохоронної системи України та приведення її у відповідність до європейських та міжнародних стандартів. Практичним наслідком взаємодії на зазначеному напрямку стало те, що в стратегії реформування, розробленій МВС України, було враховано висновки, зауваження й рекомендації звіту групи експертів РЄ, які в 2006 році вивчали систему українського МВС.

Це співробітництво здійснюється в рамках Плану дій «Україна – ЄС», Плану-графіка імплементації Плану дій ЄС у сфері юстиції та внутрішніх справ в Україні, Цільового плану «Україна – НАТО» в рамках Плану дій «Україна – НАТО», реалізації конкретних проектів Ради Європи та Європейської Комісії для України. Крім того заходи з реформування Міністерства внутрішніх справ України та внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ України є здійснюваними також у рамках виконання щорічних національних програм із підготовки України до набуття членства в Організації Північноатлантичного договору. В основу цього процесу покладено принципи структурної цілісності та оптимізації функціонування системи Міністерства внутрішніх справ України, визначення його пріоритетних завдань і функцій, ефективного використання ресурсів, прозорості його діяльності, а також взаємодії з іншими суб'єктами правоохоронної діяльності.

Основними напрямками, за якими буде здійснено реформування системи органів внутрішніх справ є зокрема робота з персоналом, оптимізація структури відомства, розподіл функцій між підрозділами та усунення їх дублювання тощо.

Урахування досвіду європейських організацій та правоохоронних структур дозволяє дійти висновку, що демократичні перетворення й традиції дедалі глибше проникатимуть в діяльність української міліції і слугує підтвердженням того, що європейські структури всебічно підтримують такі тенденції й готові й надалі сприяти реформуванню МВС України.

28. Зважаючи на те, що міжнародне співробітництво органів внутрішніх справ України, як один з найважливіших напрямків міжнародної правоохоронної діяльності, має потребу в організації, всебічному забезпеченні і постійному удосконаленні можна визначити ряд конкретних пропозицій спрямованих на подальший його розвиток за основними напрямками боротьби з транснаціональними формами злочинності, подальшого реформування системи МВС, упровадження в практику її діяльності міжнародних та європейських стандартів, а саме:

- подовження процесу приєднання до основних міжнародних угод в царині боротьби із злочинністю і кримінального правосуддя;
- імплементація основних положень міжнародних конвенцій та угод в чинне національне законодавство (наприклад Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності, Конвенції ООН проти корупції,);
- послідовний розвиток тісної співпраці з відповідними структурами ООН та ЄС в царині боротьби із злочинністю та реалізації відповідних програм (Управлінням ООН з наркотиків та злочинності (УНЗ ООН), як основним органом ООН для реалізації співробітництва в сфері боротьби зі злочинністю, нелегальним виробництвом і споживанням наркотиків, терористичною загрозою, корупцією, торгівлею людьми; науково-дослідними інститутами ООН по запобіганню злочинності; Інтерполом, Європолем, Євроюстом, в рамках співпраці з Групою фахівців з кримінального права та кримінологічних аспектів організованої злочинності (PC-S-CO); Групою держав боротьби з корупцією (GRECO), Програмі ООН по запобіганню злочинності і кримінальному правосуддю; Програмі ООН з міжнародного контролю за наркотиками, програмі ЄС «Фальконе» (Falcone) щодо відмивання грошей та стеження за активами, з приводу кримінальної участі в злочинних організаціях та з приводу поліпшення процесу взаємодопомоги та ін.), міжурядовими і неурядовими організаціями з доведенням інформації про таку співпрацю до широкої громадськості;

- розвиток співробітництва щодо реалізації програм у сфері юстиції та внутрішніх справ ініціативи ЄС «Східне партнерство», спрямованого на підвищення можливості правоохоронних органів країн «Східного партнерства» протидіяти злочинності.

- забезпечення активної співпраці на практичних напрямках боротьби із злочинністю і окремими, найбільш небезпечними її видами, на міжвідомчому рівні;

- всебічне та постійне забезпечення вирішення питань технічної співпраці, особливо в інформаційній сфері і особливо сучасних інформаційних технологій, які використовуються в боротьбі із злочинністю;

- активізація діяльності щодо залучення експертів ООН, Ради Європи для розробки конкретних програм боротьби із злочинністю і окремими її видами;

- організаційне і фінансове забезпечення виконання Міждержавної програми спільних заходів боротьби з організованою злочинністю і іншими видами небезпечних злочинів на території держав – учасників Співдружності Незалежних Держав та міжурядових угод з іншими державами, спрямованими на боротьбу зі злочинністю.

Вивчення досвіду міжнародної співпраці міліції України з правоохоронними структурами інших країн дозволяє визначити та вдосконалювати найбільш ефективні методи управління ОВС і впроваджувати передові технології за всіма напрямками боротьби зі злочинністю.

29. Таким чином міжнародне поліцейське співробітництво органів внутрішніх справ за основними напрямками протидії найбільш небезпечним формам транснаціональної організованої злочинності є вагомим чинником забезпечення національної безпеки України. Відповідно до того, що МВС є одним з суб'єктів забезпечення національної безпеки, протягом усього періоду свого функціонування як правоохоронного органу незалежної держави її діяльність була зосереджена на прогнозуванні, своєчасному виявленні, попередженні і нейтралізації загроз національній безпеці України у сфері

державної безпеки (поширення корупції, хабарництва в органах державної влади, організованої злочинної діяльності, нелегальна міграція), в економічній («тінізація» національної економіки) та в інформаційній сфері (комп'ютерна злочинність та комп'ютерний тероризм). Основні зусилля при цьому були зосереджені на забезпеченні особистої безпеки, конституційних прав і свобод людини і громадянина, викоріненні злочинності, вдосконаленні системи державної влади, зміцненні законності і правопорядку та збереженні соціально-політичної стабільності суспільства.

Крім того постійна, довгострокова участь працівників органів внутрішніх справ, військовослужбовців внутрішніх військ МВС України у міжнародних миротворчих операціях сприяє зростанню та зміцненню авторитету та позицій нашої держави на міжнародній арені, міжнародного іміджу України як надійного і дієвого партнера ООН у сфері миротворчості.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про основи національної безпеки України» // ВВР України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.
2. Вербловский И. Г. О взаимной выдаче преступников и дезертиров: // Юридический вестник: Декабрь. Издание Московского Юридического Общества. - М.: Тип. А.И. Мамонтова и Ко, 1867, Кн. 6. – С. 3-48.
3. Ивановский И. А. Взаимное содействие государств в производстве следствий по делам уголовным. Одесса: Тип. Одесский Вестник, 1889. – 160 с.
4. Казанский П. Конвенция о взаимной выдаче между Россией и Люксембургом // Юридический вестник. 1892. Том X.. Кн. III. С. 475-477.
5. Казанский П. Международный противоневольничий союз. Одесса, 1897. – 61 с.
6. Казанский П. Ратификация Брюссельской конвенции 1890 года (Об уничтожении неготорговли и черного рабства) // Юридический вестник. 1892. Том X. Кн. III. С. 479-481.
7. Казанский П. Швейцарский закон о выдаче преступников 22 января (н.с.) 1892 года // Юридический вестник. 1892. Том X. Кн. III. С. 477-479.
8. Шостак Е. Я. О выдаче преступников по договорам России с иностранными державами // Труды Киев. юрид. о-ва. Науч. хроника. Киев, 1880. С. 18 и след.
9. Гефтер А. В. Европейское международное право. - СПб.: Типография В. Безобразова и Ко, 1880. – 478 с.
10. Казанский П. Учебник международного права публичного и гражданского / П. Казанский. – Одесса: Экономическая типография, 1902. – 532 с.
11. Камаровский Л. А. Первое трехлетие института международного права, 1873 - 1876 / Камаровский Л.А. - М.: Тип. К. Индриха, 1877. – 105 с.
12. Камаровский Л. А. Основные вопросы науки международного права. – М: Типография Общества распространения полезных книг, 1892. (Основные

вопросы науки международного права / Л. А. Камаровский. М.: Юрид. лит, 1982. – 133 с.

13. Котляревский С. А. История международных отношений в Новое время. / С. А. Котляревский. Очерки. М.: «Русский книжник», 1922. – 100 с.

14. Люблинский П. И. Международные съезды по вопросам уголовного права за десять лет (1905 - 1915) Пг.: Сенатская типография, 1915.- 412 с.

15. Мартенс Ф. Ф. Собрание Трактатов и Конвенций, заключенных Россией с иностранными державами: По поручению МИДа. Т. 4. Трактаты с Англией. 1815 – 1849. С.-Пб.: Тип. МПС, 1878. 601 с.; Т. 7. Трактаты с Германией. 1811 – 1824. С.-Пб.: Тип. МПС, 1885. 440 с.; Трактаты России с Австриею с 1648 – 1878 гг.: В 4-х тт. С.-Пб., 1874-1879. – 367 с.

16. Мартенс Ф. Ф. Современное международное право цивилизованных народов. С.-Пб.: Тип. А. Бенке, 1895. – 607 с.

17. Александренко В. Н. Собрание важнейших трактатов и конвенций, заключенных Россией с иностранными державами. Варшава, Тип. Варшавского Учебного Округа. 1906. – 602 с.

18. Никольский Д. О выдаче преступников по началам международного права. Спб., 1884. 539, XI с.

19. Ткаченко М. Договоры о выдаче, заключенные в России с иностранными государствами и их отношение к ст.ст. 168-174 Уложения о

20. Штиглиц А. Исследование о выдаче преступников / Штиглиц А. - С.-Пб.: Тип. бр. Пантелеевых, 1882. – 240 с.

21. Денисов В. Н., Савчук К.О. Антологія української юридичної думки в 10-ти томах. / Редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Том 8: Міжнародне право / Упорядники: В. Н. Денисов, К. О. Савчук; відп. редактор В. Н. Денисов. – К. : Вид. Дім «Юридична книга», 2004. – С. 7–35.

22. Грабарь В. Э. Материалы к истории литературы международного права в России (1647–1917) / В. Э. Грабарь. – М. : Юрид. лит., 1958. – 344 с.

23. Курс международного права профессора Д. Каченовского. – Ч. 1. – Х.: Университетская типография. – 1863. – Репринт-издание в кн.. «Золотой фонд

русской науки международного права». – Т. 1. – М.: Международные отношения, 2007. – С. 39-166.

24. Стоянов А.Н. Очерки истории и догматики международного права.— Харьков: Тип.Харьковского ун-та, 1875. – 743 с.

25. Даневский В.П. Пособие к изучению истории и системы международного права.— Вып. 1.—Харьков: Тип. А.Н. Гусева, 1892. –230 с.

26. Даневский В. П. Основание международного права, его принципы и цель / В. П. Даневский // Юридический вестник. – 1880. – № 5. – С. 120–142.

27. Догель, М. И. Международное право во время войны ... 6 марта 1904 года Текст. / М.И. Догель. Казань, 1905. - 17 с.

28. Догель М. И. Юридическое положение личности во время сухопутной войны / Комбатанты / М. Догель. - Казань : типо-лит. Имп. ун-та, 1894. – 372 с.

29. Таубе М. История зарождения современного международного права (средние века): Т. 1: Введение и часть общая. - 1894; Т. 2: Часть особенная. Принципы мира и права в международных столкновениях средних веков. 1899; Т. 3: Международный строй средневековой Европы во время мира. - 1902. Т. 1-3 / Таубе М. - С.-Пб.: Тип. В. Киршбаума, Типо-лит. П. И. Шмидта, Паровая тип. и лит. Зильберберг, 1894. – 839 с.

30. Уляницкий В. А. Международное право/ В. А. Уляницкий. Томск: Макушин, 1911. – 460 с.

31. Ивановский И. А. Определение, основные начала, задача и значение международного права / И. А. Ивановский. – Одесса : Экономическая типография, 1884. – 19 с.

32. Ивановский И. А. Взаимное содействие государств в производстве следствий по делам уголовным. / И. А. Ивановский. – Одесса, Типография «Одесского вестника», 1889. – 163 с.

33. Кожевников Ф. И. Русское государство и международное право / Ф.И. Кожевников – М.: Просвещение, 1947. – 320 с.

34. Кожевников Ф. И. Советское государство и международное право. / Ф. И. Кожевников– М.: Просвещение, 1948. – 112 с.
35. Левин Д. Б.. Наука международного права в России в конце XIX и начале XX в.: Общие вопросы теории международного права. / Д. Б. Левин– М.: «Международные отношения», 1982. 197 с.
36. Левин Д. Б. История международного права / Д. Б. Левин – М.: Юрид.лит, 1962. – 194 с.
37. Баскин Ю. Я. История международного права / Ю. Я.Баскин, Фельдман Д. И. - М. : Междунар. отношения, 1990. – 205 с.
38. Коровин Е. А. Международное право переходного времени / Е. А Коровин. – 2-е изд. – М.: Госиздат, 1924. – 143 с.
39. Стучка П. И. Избранные произведения по марксистско-ленинской теории права / П. И. Стучка – Рига: Латв. гос. изд-во, 1964. – 748 с.
40. Соколов С. Институт выдачи преступников и советское законодательство / С.Соколов // Революционная законность – 1926. – № 11. – С.94-95.
41. Лозинский М. М. Міжнародне право./ М. М. Лозинський – Полтава: Пролетар, 1931. – 513 с.
42. Ромашкин П. С. К вопросу о понятиях и источниках международного права / П. С. Ромашкин // Сов. государство и право. – 1948. – № 3. – С. 26-32.
43. Шаргородский М. Д. Некоторые вопросы международного уголовного права / М. Д. Шаргородский // Сов. государство и право. – 1947. – № 3. – С. 30-41.
44. Шаргородский М. Д. Выдача преступников и право убежища в международном уголовном праве. / М.Д. Шаргородский //Вестник ленинградского университета. – 1947. – № 8. – С. 42-57.
45. Бувайлик Г. Е. Международный контроль над производством и распределением наркотических веществ: Автореф. дис. ...канд. юрид. наук. Киев, 1968. – 18 с.

46. Анисимов Л. Н. Наркотики: правовой режим (Международно-правовые и внутригосударственные проблемы регулирования производства, применения и распространения наркотических и психотропных веществ). / Л. Н. Анисимов – Л.: Изд-во ЛГУ, 1974. – 144 с.
47. Звирбуль В. К. Выдача уголовных преступников / В. К. Звирбуль, В. П. Шупилов – М.: Юридическая литература, 1974. – 102 с.
48. Валеев Р. М. Выдача преступников в современном международном праве. Некоторые вопросы теории и практики. / Р. М. Валеев – Казань: Изд. Казанского у-та, 1976. – 126 с.
49. Родионов К. С. Международная организация уголовной полиции (Интерпол) / К.С. Родионов. М.: ВНИИ МВД СССР, 1972. – 116 с.
50. Knypl Z. Extradycja jako instytucja prawa miedzynarodowego i wewnetrznego. Warszawa., Wydawn prawnicze, 1975. – 202 p.
51. Geamanu G. Dreptul international penal si infractiunile internationale. Bucuresti. Editura Academiei. Republicii Socialiste Romania, 1977. – 363 p.
52. Shearer J.A. Extradition in International Law. Manchester, University Press, 1971. – 283 p.
53. Bedi S.D. Extradition in International Law and Practice. Rotterdam, Brondur Offset, 1966. – 299 p.
54. Fooner M. Interpol: The Inside Story of the International Crime-Fighting Organisation. Chicago: Henry Regnery Company, 1973.
55. Oehler D. Internationales Strafrecht. Munchen. Köln, Heymann, 1973, 655 p.
56. Василенко В. А. Ответственность государства за международные правонарушения. – Киев.: Изд-во «Вища Школа» 1976. – 267 с.
57. Василенко, В. А. Международно-правовые санкции / В.А. Василенко. – Киев: Издательское объединение Вища школа, 1982. – 230 с.
58. Галенская Л. Н. Право убежища в современном международном праве. .Автореф. дис. ...канд. юрид. наук. /Л. Н. Галенская ; Ленинградский

государственный университет им. А. А. Жданова. – Л., 1965. – 16 с.

59. Галенская Л. Н. Право убежища. /Л. Н. Галенская М.: Междунар. отношения, 1968. – 128 с.

60. Галенская Л. Н. Международная борьба с преступностью / Л. Н. Галенская. - М.: Междунар. отношения, 1972. – 165 с.

61. Галенская Л. Н. Правовые проблемы сотрудничества государств в борьбе с преступностью. / Л. Н. Галенская. Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1978. – 86 с.

62. Галенская Л. Н. Основные направления сотрудничества государств по борьбе с преступностью: Правовые проблемы: Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук. Специальность 12.00.10 - Международное право / Ленинградский государственный университет им. А. А. Данова. Л., 1979. –д 44 с.

63. Карпец И. И. Преступления международного характера / И. Карпец. М.: Юрид. лит., 1979. – 264 с.

64. Карпец И. И. Международная преступность / И.И. Карпец. М.: Наука, 1988. – 112 с.

65. Гавердовский А. С. Проблема предупреждения преступности в современном международном праве // А. С. Гавердовский. Киевская высшая школа МВД СССР: Материалы теорет. конф. Киев, 1973. – С. 131-142.

66. Гавердовский А. С. Социально-экономические и международно-правовые основы сотрудничества стран социализма в борьбе с преступностью // А. С. Гавердовский. Киев. ВШ МВД СССР. – Вып. 8. – 1974. – С. 117-133.

67. Гавердовский А. С. Актуальные вопросы международной борьбы с преступностью / А. С. Гавердовский.// Сов. право. Киев. – 1975. – № 2. – С. 95-98. (На укр. яз.)

68. Гавердовский А. С. Имплементация норм международного права / А. С. Гавердовский. - К. : Вища школа, 1980. - 318 с.

69. Жвания Г. Е. Международное сотрудничество в борьбе с преступностью / Г. Е. Жвания Тбилиси: Мецниереба, 1975. – 50 с. (На груз. яз.).

70. Игнатенко Г. В. Международное сотрудничество в борьбе с преступностью. Учебное пособие / Г. В. Игнатенко - Свердловск: Изд-во Урал. ун-та, 1980. – 73 с.

71. Решетов Ю. А. Борьба с международными преступлениями против мира и безопасности / Ю. А. Решетов. - М. : Инфра, 1983. – 279 с.

72. Бородин С. В., Ляхов Е. Г. Международное сотрудничество в борьбе с уголовной преступностью. Проблемы деятельности ООН в области предупреждения преступности и обращения с правонарушителями / С. В. Бородин, Е. Г. Ляхов. - М.: Междунар. отношения, 1983. – 200 с.

73. Павлова И. В. Выдача преступников как средство борьбы с уголовными преступлениями международного характера (правовые проблемы). Автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Павлова И.В. - М.: МГУ, 1984. – 24 с.

74. Александрович Т. Выдача преступников и ее значение в борьбе с международным терроризмом. Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / Александрович Т. - М., 1986. – 182 с.

75. Блищенко И. П., Жданов И. В. Сотрудничество государств в борьбе с преступлениями международного характера: учеб. пособие. М.: Ун-т дружбы народов, 1984. – 88 с.

76. Богатырев А.Г. Международное сотрудничество государств по борьбе с преступностью: Учеб. пособие. М.: МВШМ МВД СССР, 1989. – 61 с.

77. Богатырев А.Г. Конвенции по борьбе с преступлениями международного характера. М.: МВШМ МВД СССР, 1990. – 110 с.

78. Бельсон Я.М. Международная организация уголовной полиции (Интерпол): учеб. пособие / МВД СССР. ВНИИ. М., 1981. – 76 с.

79. Бельсон Я.М. Интерпол в борьбе с уголовной преступностью / Я.М. Бельсон; тв. ред.: Карпец И.И. - М.: Наука, 1989. - 240 с.

80. Бельсон Я.М. Россия в Интерполе: Учебное пособие //Под общ. ред. С.Ф.Зыбина. СПб.: Санкт-Петербургский юридический институт МВД России. 1995. – 240 с.

81. Бастрыкин А.И. Формы и направления сотрудничества государств в борьбе с преступностью / А.И. Бастрыкин // Вестн. ЛГУ. – 1989. – Сер. 6. – Вып. 3. – С. 68-75.

82. Зимин В.П. Международное сотрудничество правоохранительных органов / В.П. Зимин -М.: Международные отношения, 1990. – 53с.

83. Шеварега А. Б. Сотрудничество государств в борьбе с международными уголовными преступлениями. Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / А.Б. Шеварега - Киев, 1990. –193 с.

84. Зимин В.П., Зубов И.Н. Международное сотрудничество в области борьбы с преступностью и охраной общественного порядка: Учеб. пособие.- М.: ВНИИ МВД РФ, 1993. – 160 с.

85. Панов В. П. Сотрудничество государств в борьбе с международными уголовными преступлениями / В. П. Панов. – М. : Юрист, 1993. – 157 с.

86. Альхименко В.В., Жданов Ю.Н. Организационно-правовые основы международного сотрудничества в борьбе с преступностью. Учебное пособие / Альхименко В.В., Жданов Ю.Н. - М.: Изд-во МЮИ МВД России, 1998. – 59 с.

87. Иванов Э.А. Понятие транснациональной преступности и международно-правовое регулирование борьбы с ней // Преступность и законодательство. Преступность и правовое регулирование борьбы с ней. - М.: Криминолог. Ассоц., 1997. – С. 366-374.

88. Иванов Э.А. Отмывание денег и правовое регулирование борьбы с ним / Иванов Э.А. - М.: Рос. Юрид. изд. дом, 1999. - 176 с.

89. Волеводз А.Г. Правовое регулирование новых направлений международного сотрудничества в сфере уголовного процесса / Волеводз А.Г. - М.: Юрлитинформ, 2002. - 528 с.

90. Волеводз А.Г. Международный розыск, арест и конфискация полученных преступным путем денежных средств и имущества (правовые

основы и методика) / Научн. редактор проф. А.Б. Соловьев. – М.: Юрлитинформ, 2000. – 477 с.

91. Волеводз А.Г. Противодействие компьютерным преступлениям: правовые основы международного сотрудничества / Волеводз А.Г. – М.: Юрлитинформ, 2002. – 496 с.

92. Лунеев В. В. Преступность XX века: мировые, региональные и российские тенденции / В. В. Лунеев. - Изд. 2-е, перераб. и доп. - М.: Волтерс Клувер, 2005. - 912 с.

93. Международное сотрудничество в борьбе с преступностью и правовая система РФ : Учебно-практическое пособие /П. Н. Бирюков -Воронеж : Истоки,1997. – 173 с.

94. Международное сотрудничество в борьбе с преступностью. Сборник документов / Составители П.Н. Бирюков, В.А. Панюшкин. Воронеж,: Истоки ,1997. - 378с.

95. Международно-правовые акты государств-участников СНГ в области борьбы с преступностью: Сб. документов. М.: Интер-универсал, 1999. – 456 с.

96. Транснациональная организованная преступность: дефиниции и реальность. Монография. (под ред. В.А. Номоконова – Владивосток: Изд-во Дальневост. ун-та. 2001. – 375с.

97. Ромашев Ю.С. Борьба с преступлениями международного характера, совершаемыми на море (тероризм, незаконный оборот наркотиков и другие преступления). /Ю. С. Ромашев. - М. : РосКонсульт, 2001.– 300 с.

98. Осипенко Л.А. Борьба с преступностью в глобальных компьютерных сетях: Международный опыт. Монография. – М.: Норма, 2004. – 432 с.

99. Гасанов Э.Г. Борьба с наркотической преступностью: Международный и сравнительно-правовой аспекты. - М.: ЮрИнфоР, 2000. – 209 с.

100. Осмаев И.Б. Международные и национальные правовые средства борьбы с отмыванием преступных доходов. / И.Б. Осмаев М.: Изд-во РУДН, 1999. – 296 с.

101. Баранник И.Н. Транснациональная организованная преступность и сотрудничество стран Азиатско-Тихоокеанского региона в борьбе с ней / И. Н. Баранник. - Москва : Российская криминологическая ассоциация, 2007. – 246 с.

102. Геворгян Г.М. Проблемы борьбы с транснациональной организованной преступностью в СНГ / Под ред. д.ю.н., проф. В.Е. Эминова. – М., Норма, 2006. –л 112 с.

103. Цепелев В.Ф. Уголовно-правовые, криминологические и организационные аспекты международного сотрудничества в борьбе с преступностью : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / Цепелев Валерий Филиппович. – М., 2001. – 418 с.

104. Репецкая А.Л. Транснациональная организованная преступность : Дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Репецкая Анна Леонидовна: Иркутск, 2001. – 388 с.

105. Волеводз А.Г. Правовые основы новых направлений международного сотрудничества в сфере уголовного процесса : Дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Волеводз Александр Григорьевич : Москва, 2002. – 462 с.

106. Нигматуллин Ришат Вахидович. Сотрудничество государств в борьбе с преступлениями международного характера в XX - начале XXI столетия : историко-правовой аспект : диссертация ... доктора юридических наук : 12.00.01 / Ришат Вахидович Нигматуллин; [Акад. упр. МВД РФ].- Москва, 2007. – 450 с.

107. Еркенов С.Е. Взаимодействие правоохранительных органов стран СНГ при раскрытии и расследовании транснациональных преступлений : Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук. Специальность 12.00.09. – Уголовный процесс; Криминалистика; Теория оперативно-розыскной деятельности / Серик Есжанович Еркенов. Академия управления МВД России. – М.,2000. – 48 с.

108. Голубовский В.Ю. Межгосударственное сотрудничество в борьбе с преступностью (теоретико-правовой аспект): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Голубовский В.Ю. - С.-Пб., 1995. - 211 с.

109. Чирикин В.А. Международное сотрудничество правоохранительных органов России по борьбе с преступностью, 1861-1917 гг. : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Чирикин Виктор Александрович. – М., 1999. – 178 с. – РГБ ОД, 61:99-12/397-1.

110. Тамаев Р.С. Международное сотрудничество в сфере борьбы с преступностью (политические проблемы законодательного регулирования правовой помощи). Дис. ... канд. юрид. наук: 23.00.04 / Тамаев Р.С. - М., 2002. - 163 с.

111. Шорор А.О. Уголовно-правовые и криминологические проблемы международного полицейского сотрудничества: (Опыт системного исследования): автореф. дис. на соиск. учен. степ. к.ю.н.: Спец. 12.00.08 / Шорор Александр Олегович; [Ин-т междунар. права и экономики им. А. С. Грибоедова]. - М.: 2003. – 26 с.

112. Мансуров, Т.Т. Правовые основы международного сотрудничества в борьбе с преступлениями международного характера : Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность 12.00.10. - Международное право; Европейское право /Т.Т. Мансуров. –М., 2004. –16 с.

113. Мазаева Н. Н. Международное сотрудничество в сфере уголовного судопроизводства Российской Федерации в стадии предварительного расследования: автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук: специальность 12.00.09 <Уголов. процесс, криминалистика и судеб. экспертиза; оператив.-розыскная деятельность> / Мазаева Наталья Николаевна; [Рос. тамож. акад.]. - М.: 2004. - 28 с..

114. Шарифуллин Р.А. Международное сотрудничество в области предупреждения преступности и уголовного правосудия : Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата

юридических наук. Специальность 12.00.10 - Международное право; Европейское право /Р. А. Шарифуллин ; Казань, 2006. -31 с.

115. Феоктистоваа Е. Е. Международное сотрудничество органов предварительного расследования по уголовным делам: процессуально-правовые и криминалистические аспекты : автореферат дис. ... кандидата юридических наук : 12.00.09 / Елена Евгеньевна Феоктистова; [Место защиты: Всерос. науч.-исслед. ин-т МВД РФ] Москва, 2007 27 с. : 9 07-1/3467

116. Бояринова В.О. Субъекты международно-правового сотрудничества по противодействию транснациональной преступности : диссертация ... кандидата юридических наук : 12.00.10 / Бояринова Владислава Олеговна : Моск. ун-т МВД РФ, 2010. – 204 с.

117. Нурбеков И.М. Тактико-организационные особенности взаимодействия при расследовании преступлений международного характера : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Нурбеков Искандер Маликович. — М., 2010. — 308 с.

118. Зорин, Г. А. Стратегия борьбы с транснациональной преступностью / Г. А. Зорин, О. В. Танкевич ; под ред. Г. А. Зорина. – Гродно: Гроднен. гос. ун-т, 1997. - 103 с

119. Фисенко И.В. Борьба с международными преступлениями в международном уголовном праве / И.В. Фисенко. Минск: Тесей, 2000. – 336 с.

120. Егiazарян Гамлет Грантович. Стратегия борьбы с организованной преступностью в Содружестве Независимых Государств: автореф. дис. на соиск. учен. степ. к.ю.н.: Спец. 12.00.08 / Г.Г. Егiazарян. Акад. МВД Респ. Беларусь. - Минск: 2001. – 20 с.

121. Меркушин В.В. Борьба с транснациональной организованной преступностью / В.В. Меркушин. – Минск: Амалфея, 2003. – 207 с.

122. Меркушин В.В. Противодействие транснациональной организованной преступности / Под общ. ред. В.Ф. Ермоловича. – М., Изд. деловой и учебной литературы, 2005. – 256 с.

123. Шарафутдинов А.О. и др. Основополагающие документы Содружества независимых государств по борьбе с преступностью. Сборник международных нормативных актов. – Т.: Министерство внутренних дел Республики Узбекистан, 2005. – 359с.

124. Гусарев С. Д. Конституційні основи формування в Україні правової держави та вдосконалення діяльності міліції: Автореф. дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 «Конституційне право» / С. Д. Гусарев. – Укр. акад. внутр. справ. – К., 1994. – 19 с.

125. Сливка С.С. Професійна етика працівника міліції: теоретико-правовий аналіз: Дис...канд.юрид.наук: 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень / С.С.Сливка. – ДДУ ім. І. Франка. – Львів, 1994. – 168 с.

126. Іщенко Ю. В. Державна служба та особливості її проходження в ОВС: дис... к.ю.н.: спец. 12.00.02 «Конституційне право» / Ю. В. Іщенко. – УАВС. – К., 1995. – 175 с.

127. Тарасенко А. М. Эффективность предупреждения преступности органами внутренних дел : Дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / А. М. Тарасенко. – Украинская академия внутренних дел. – К., 1995. – 210с.

128. Бандурка О. М. Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи удосконалення / Олександр Маркович Бандурка. – Харків : Основа, 1996. – 398 с.

129. Україна в міжнародно-правових відносинах: Зб.док. – К. : Юринком, 1996. – Кн. 1. Боротьба із злочинністю та взаємна правова допомога / Упоряд. В.А. Чубарєв, А.С. Мацко. – 1184 с.

130. Зелинская Н. А.. Міжнародно-правова концепція міжнародного злочину : дис... д-ра юрид. наук: 12.00.11 «Міжнародне право» / Зелінська Наталія Анатоліївна Одеська національна юридична академія. — О., 2006. — 486 арк.

131. Зелинская Н. А. Международные преступления и международная преступность: Монография. / Наталия Анатолиевна Зелинская – Одеса: Юридична література, 2006. – 568 с.

132. Зелинская Н. А. Политические преступления в системе международной преступности Монография. / Наталия Анатолиевна Зелинская – Одесса: Фенікс, 2003. – 400 с.

133. Дремина Н. А. (Зелинская) Законодательное регулирование международного сотрудничества Украины в сфере уголовной юстиции //Актуальні проблеми держави та права: Зб. Наук. праць. – Вип. 9. – Одеса, 2000. – С. 289 – 295.

134. Зелинская Н. А. Концепция «международного преступления государства»: политические и международно-правовые аспекты// Актуальні проблеми політики: Збірник наук. праць. – Вип.10 –11. – Одеса, 2001. – С.178 – 184.

135. Зелінська Н. А. Структура міжнародної злочинності //Актуальні проблеми держави та права: Зб. Наук. праць. – Вип. 11. – Одеса, 2001. – С. 623 – 627.

136. Дремина (Зелинская) Н. А. Транснациональное преступление и транснациональное право//Актуальні проблеми політики: Збірник наук. праць. – Вип. 15. – Одеса, 2002. – С. 287 – 293.

137. Дремина (Зелинская) Н. А. Транснациональное преступление и транснациональное право//Актуальні проблеми політики: Збірник наук. праць. – Вип. 15. – Одеса, 2002. – С. 287 – 293.

138. Дремина (Зелинская) Н. А. Основные параметры и виды международных преступлений// Актуальні проблеми держави та права: Зб. Наук. праць. – Вип. 14. – Одеса, 2002. – С. 52 – 57.

139. Зелінська Н. А. Криза концепції «міжнародних злочинів» держав //Наукові праці Одеської національної академії. Том 1. – Одеса, 2002. – С.288 – 294.

140. Дремина (Зелинская) Н. А. Международно-правовое определение транснационального организованного преступления // Информационное обеспечение противодействия организованной преступности: Сб. науч. статей. – Одесса, 2003. – С.83 – 98.

141. Зелинская Н. А. Международное преступление как основание международной уголовной ответственности индивидов// Український часопис міжнародного права. – № 4 (Спеціальний випуск: міжнародний кримінальний суд). – 2003. – С.93 – 99.

142. Дремина (Зелинская) Н. А. Международно-правовое определение транснационального организованного преступления // Информационное обеспечение противодействия организованной преступности: Сб. науч. статей. – Одесса, 2003. – С.83 – 98.

143. Зелинская Н. А. Международная преступность: политическая или общеуголовная?// Правовые проблемы противодействия организованной преступности: Сборник научных статей. – Одесса, 2005. – С. 122 – 135.

144. Баймуратов М. О. Міжнародне публічне право. Підручник. – Х.: Одісей, 2002. – 672 с.

145. Яценко С. С. Міжнародне кримінальне право / С.С. Яценко // Юридична енциклопедія: в 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: «Укр. Енцикл.», 1998. – Т. 3 : К – М. – 2001. – 792 с.

146. Міжнародне право : Навч. посібник / За ред. М. В. Буроменського – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 336 с.

147. Міжнародне право : Підручник / За ред. В. Г. Буткевича. – К. : «Либідь», 2004. – 816 с.

148. Лукашук И. И. Международное право : особенная часть : учебник для студентов юридических факультетов и вузов. – Изд. 3-е, перераб. и доп. – М. : Волтерс Клувер, 2005. – 517 с.

149. Політологія: Навч. посіб. для студентів, викладачів ВНЗ / За ред. М. П. Гетьманчука. – К.: Знання, 2010. – 415 с.

150. Биленчук П. Д. Транснациональная преступность: состояние и трансформация: Учебное пособие / П. Д. Биленчук, С. Е. Еркенов, А. В. Кофанов / Под ред. П. Д. Биленчука. – К.: Атика, 1999. – 272 с.

151. Пшеничний І. В. Організована транснаціональна злочинність і роль правоохоронних органів у протидії їй : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Пшеничний І. В. – К., 2000. – 16 с.

152. Вербенський М. Г. Транснаціональна злочинність : монографія / М.Г. Вербенський – Д.: Ліра, 2009.- 356 с.

153. Вербенський М. Г. Транснаціональна злочинність: кримінологічна характеристика та шляхи запобігання: автореф. дис ... д-ра юрид. наук / М. Г. Вербенський. – Дніпропетровськ : 2010 . – 40 с.

154. Виноградова О.І. Міжнародне співробітництво України у галузі боротьби зі злочинністю: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук.: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / О.І. Виноградова. – Харків, 2000. – 20 с.

155. Серватко Т. Проблемы борьбы с организованной преступностью в Польше и в Украине: дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Серватко Тадеуш. – К., 2002. – 207с. – Библиогр.: с. 191-207.

156. Боняк В.О. Міжнародне співробітництво у боротьбі з транснаціональними злочинними групами / В.О. Боняк // Науковий вісник Дніпропетровського юридичного інституту МВС України. – 2001. – № 2. – С.192-197.

157. Тертишник В.М. Проблеми міжнародного співробітництва у сфері правосуддя: екстрадиція та конфіскація / В.М. Тертишник // Юридична Україна. – 2003. - № 6. – С. – 34-40.

158. Смирнов М.І. Сутність і правова природа міжнародного співробітництва держав у сфері кримінального процесу / М.І. Смирнов // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2004. – № 1. – С. 187 –196.

159. Зозуля Є.В. Зміст, основні напрями та форми міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю (історико-правові аспекти). // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. - 2011. - № 1. - С. 25-31.

160. Зозуля Є.В. Генезис співпраці країн-членів Європейського Союзу та України в галузі безпеки, внутрішніх справ та правосуддя. / Є.В. Зозуля // Вісник ААУ – 2011. – число 2. – С. 182-189.

161. Міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю. Учбовий посібник. – Ірпінь: Національна академія державної податкової служби України, 2005. – 202 с.

162. Емельянов В. П. Терроризм и преступления террористической направленности / В.П. Емельянов– Харків: Рубікон, 1997. – 176 с.

163. Емельянов В. П. Терроризм как явление и как состав преступления / В.П. Емельянов. – Харьков: Право, 1999. – 269с.

164. Емельянов В. П. Терроризм и преступления с признаками терроризирования (уголовно-правовое исследование) / В.П. Емельянов. – М.: NOTA BENE, 2000. – 320 с.

165. Ліпкан В. А. Тероризм і національна безпека України /Володимир Анатолійович Ліпкан. – К.: Знання, 2000. – 184 с.

166. Боротьба з міжнародним тероризмом: нормативна база / упор. В.А. Ліпкан. – К. : КНТ, 2007. – 248 с.

167. Антипенко Владимир Федорович. Современный терроризм: состояние и пути его предупреждения в Украине: Дис... к.ю.н.: 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Владимир Федорович Антипенко. – НАН Украины; Институт государства и права им. В.М.Корецкого. – К., 1999. – 178с.

168. Антипенко В. Ф. Борьба с современным терроризмом : международно-правовые подходы / Владимир Федорович Антипенко. – К. : НБУВ; Юнона-М, 2002. – 723 с.

169. Антипенко В. Ф. Международная криминология: опыт исследования терроризма / В.Ф.Антипенко: монографія. – О.: Фенікс, 2011. – 356 с.

170. Іванов Ю.А. Міжнародно-правове регулювання боротьби з тероризмом у сучасних умовах: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.11 / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М.Корецького. — К., 2000. — 173 с.

171. Кивалов С. В. Международное и национально-правовое регулирование противодействия терроризму // Социально-правовые аспекты терроризма. – Одесса, 2003. – С. 7 – 21.

172. Бандурка С. А. Наркомафия : уголовно-правовые средства борьбы : учеб. пособие / С. А. Бандурка, С. В. Слинько. — Х. : Арсис, 2001. — 320 с.

173. Бульба В.В. Міжнародні та національні питання кримінальної відповідальності за злочини у сфері обігу наркотичних засобів: навч. посібник / Бульба В.В., Савченко А.В., Осадчий В.І. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2004. – 112 с.

174. Гриненко И. Наркобизнес и национальная безопасность / Гриненко Игорь Максимович – К. : Сфера, 2004. – 282 с.

175. Тимошенко В. А. Наркобизнес : національна та міжнародна протидія новим викликам : монографія / Тимошенко В. А. — К. : НА СБ України, 2006. — 440 с.

176. Тимошенко В.А. Формування системи національної та міжнародної протидії сучасному наркобізнесу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спец. 12.00.08 / В.А. Тимошенко ; Націон. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. - Х., 2006. – 36 с.

177. Писаренко К.Ю. Міжнародно-правові аспекти участі України у боротьбі із незаконним обігом наркотичних засобів : дис... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Писаренко Костянтин Юхимович. Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. — Л., 2007. — 201 с.

178. Столярський О.В. Міжнародно-правове співробітництво у боротьбі з відмиванням грошей від наркобізнесу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук:

12.00.11 «Міжнародне право» / Столярський Олег Васильович. – Київський національний ун-т імені Тараса Шевченка.-К., 2006. –19 с.

179. Расюк Е.В. Кримінологічна характеристика та запобігання транснаціональному наркобізнесу в Україні : дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Расюк Едуард Вікторович. Національна академія внутрішніх справ України. - К., 2005. – 324 с.

180. Іващенко В. А. Кримінологічні та кримінально-правові аспекти боротьби з торгівлею жінками і дітьми : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія» / В. А. Іващенко. — К., 2000. — 48 с.

181. Іващенко В.О. Торгівля жінками та дітьми (кримінологічні та кримінально-правові аспекти боротьби): монографія. / Віта Олександрівна – К. : Атіка, 2004. – 109 с.

182. Наден О.В. Торгівля жінками як кримінально-правова та соціальна проблеми сучасності: монографія / О.В. Наден. – К.: Атика, 2004. – 288 с.

183. Орлеан А. М. Кримінально-правова характеристика торгівлі людьми: монографія / А. М. Орлеан. – Х.: СІМ, 2005. – 180 с.

184. Скулиш Є. Д. Транснаціональна торгівля людьми : [монографія] / Є. Д. Скулиш. — К. : наук.-вид. відділ НА СБ України, 2007. – 308 с.

185. Кохан Г.Л. Міжнародно-правове співробітництво в боротьбі з рабством і работоргівлею: дис... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Кохан Ганна Леонідівна. – Х., 2002. – 176 с.

186. Плахотнюк Н.В. Міжнародно-правові аспекти боротьби з торгівлею жінками та дітьми: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.11 «Міжнародне право» / Наталія Вікторівна Плахотнюк. –К., 2002. –18 с.

187. Петрашко С.Я. Міжнародно-правовий механізм протидії корупції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.11 «Міжнародне право» / Сергій Ярославович Петрашко. К., 2012. –18 с.

188. Київець О.В. Міжнародно-правове регулювання боротьби з відмиванням «брудних» грошей : дис.. ...канд. юрид. наук : 12.00.11 / О.В. Київець. – Х., 2003. – 189 с.

189. Рымарук А.И., Лысенко Ю.М., Капустин В.В., Синянский С.А. Отмывание грязных денег: международные и национальные системы противодействия / Под ред. А.И. Рымарука – К.: Юстиниан, 2003. – 244 с.

190. Войціховський А.В. Міжнародне співробітництво держав у боротьбі з фальшивомонетництвом : дис... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Андрій Васильович Войціховський. – Х., 2004. – 217 с.

191. Серова І.І. Міжнародно-правові механізми протидії нелегальній міграції: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.11 «Міжнародне право» / Ірина Ігорівна Серова. – К., 2004. – 17 с.

192. Борисова Л.В. Транснаціональні комп'ютерні злочини як об'єкт криміналістичного дослідження : автореф. дис... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / Л.В. Борисова. – К., 2007. – 22 с.

193. Міняйло Н.Є. Транснаціональна злочинна діяльність у сфері незаконного обігу вогнепальної зброї: кримінально-правове та кримінологічне дослідження: дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Ніна Євгенівна Міняйло. – К., 2012. – 255 с.

194. Леженіна О.І. Міжнародна правоохоронна діяльність: поняття, цілі, завдання, принципи, функції // Вісник Національного університету внутрішніх справ. - 2003. – № 21. - С.164-170.

195. Леженіна О.І. Аналіз та шляхи підвищення ефективності системи управління міжнародною правоохоронною діяльністю ОВС України: організаційно-правовий аспект // Вісник Запорізького юридичного інституту МВС України. – 2002. – № 3. – С. 121-128.

196. Леженіна О. І. Організаційно-правові засади участі органів внутрішніх справ України у міжнародній правоохоронній діяльності : автореф. дис. на

здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О. І. Леженіна. – Х., 2004. – 20 с.

197. Левицька М.Б. Теоретико-правові аспекти забезпечення національної безпеки органами внутрішніх справ України: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень»/ М.Б. Левицька. – К., 2002. – 17с.

198. Романюк В.О. Міжнародне співробітництво в боротьбі проти незаконного обігу наркотиків (міжнародно-правові аспекти): автореф. дис. ... канд. юрид. наук 12.00.11 «Міжнародне право» / В.О. Романюк. – К., 1998. – 16 с.

199. Горова О.Б. Конституційні громадянські права людини в Україні і їх забезпечення міліцією (роль міжнародно-правових норм у цьому процесі): автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.02 «Конституційне право» / О.Б. Горова. – К., 2000. – 16 с.

200. Касараба Ю.Я. Адміністративно-правове забезпечення впровадження міжнародно-правових стандартів у діяльність органів міліції України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Ю.Я. Касараба. - К, 2009. – 18 с.

201. Заросило В.О. Адміністративно-правове забезпечення участі працівників органів внутрішніх справ України у міжнародній миротворчій діяльності: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07«Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / В.О. Заросило. – К., 2009. – 40 с.

202. Лешукова І.В. Процесуальні особливості міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України при розслідуванні злочинів: дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Лешукова І.В. - Х., 2004. – 217 с.

203. Афанасіаді Д.М. Адміністративно-правові засади взаємодії правоохоронних та інших органів при розслідуванні злочинів міжнародного характеру: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07«Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Д.М. Афанасіаді. – Херсон, 2012. – 20 с.

204. Карпов О.Н. Використання можливостей міжнародних поліцейських організацій у розшуку злочинців: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / О.Н. Карпов. – К, 2011. – 20 с.

205. Гуславський В.С. Співробітництво у правоохоронній сфері: Україна та Співдружність Незалежних Держав: Монографія / За загальною редакцією О.М. Бандурки. – Харків: Нац. ун-т внутрішніх справ, 2005. – 364 с.

206. Гуславский В.С. Управление сотрудничеством ОВС Украины с правоохранительными органами стран СНГ : организационно-правовые принципы: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / В.С. Гуславский. – Х., 2006. – 38 с.

207. Олійник І.Л. Організаційно-правові засади взаємодії міліції (поліції) країн-учасниць СНД у боротьбі з правопорушеннями: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / І.Л. Олійник. – Ірпінь, 2005. – 26 с.

208. Курко М. Н. Діяльність Міністерства внутрішніх справ України щодо Європейської інтеграції: організаційно-правові засади : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право» / М. Н. Курко. – К., 2004. – 21 с.

209. Кривошеєв С. Огляд механізмів та заходів правоохоронних органів протидії торгівлі людьми в Україні. К.: МОМ, 2001 – 207 с.

210. Діяльність органів внутрішніх справ по запобіганню торгівлі людьми : навч. посібник / за ред. акад. О. М. Бандурки. — Х. : Вид-во НУВС, 2001. – 244 с.

211. Васильєва М. О., Орлеан А. М., Стрекалов Є.Ф., Ганова Г. О., Касько В. В.. Протидія торгівлі людьми в Україні: матеріали для практичного

використання працівниками правоохоронних органів та суддями. – К., 2009. – 112 с.

212. Березняк В.С., Вербенський М.Г. Правове регулювання взаємодії МВС України та правоохоронних органів зарубіжних країн у сфері протидії злочинності: Практичний посібник. – Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2009. – С. 89

213. Посібник для співробітників правоохоронних органів з питань виявлення, розкриття та розслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми / [авт. Пол Холмс; ред. рада: Ільковець Л. Б. (голова) та ін.]. – К. : Тютюкін, 2009. – 512 с.

214. Професійна підготовка співробітників поліції в зарубіжних країнах : досвід і можливості його використання : [навч. посібник] / О. Д. Поліщук, П. Д. Біленчук, М. Г. Мельник, Г. І. Прокопенко. – К., 1995. – 60 с.

215. Варунц Л.Д. Досвід організації діяльності королівської канадської кінної поліції та шляхи його використання в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Л.Д. Варунц. – Дніпропетровск, 2012. – 20 с.

216. Об общих видах преступлений на территории государств-участников Содружества Независимых Государств: Решение Совета глав правительств Содружества Независимых Государств (г. Москва, 12 марта 1992 г.) // Содружество. Информационный вестник Совета глав государств и Совета глав правительств СНГ. – 1992. – № 6. – С. 36–41.

217. Соглашение о взаимоотношениях министерств внутренних дел в сфере обмена информацией: Решение Совета министров внутренних дел от 3 августа 1992 г. // Содружество. Информационный вестник Совета глав государств и Совета глав правительств СНГ. – 1992. – № 10. – С. 24–28.

218. Межгосударственная программа совместных мер борьбы с преступностью на период с 2000 до 2003 года: Решение Совета глав государств Содружества Независимых государств от 25 января 2000 г. // Содружество.

Информационный вестник Совета глав государств и Совета глав правительств СНГ. – 2000. – № 1 (34). – С. 62–78.

219. Правові основи міжнародної діяльності МВС України / Відп. за вип.: відділ міжнародних зв'язків МВС України (Безрутенко С.М., Свислоцький Г.О., Болбот О.М.): У 2-х т. – Т. 2. – К., 1997. – 262 с.

220. Результаты работы Бюро по координации борьбы с организованной преступностью и другими опасными видами преступлений на территории государств-участников СНГ в 2000 г.: Справка. – М., 2000. – 22 с.

221. Міжнародна поліцейська енциклопедія: У 10 т. / Відп. ред. Ю.І. Римаренко, Я.Ю. Кондратьєв, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко. — К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. – 1224 с.

222. Бандурка О.М. Інтерпол: Міжнародна організація кримінальної поліції: наук.-практ. посібник / Бандурка О.М. – Харків: Держ. спеціалізоване вид-во «Основа», 2003. – 324 с.

223. Інтерпол. Міжнародна організація кримінальної поліції: [навчальний посібник] / Старжинський В. С., Старжинський С. В., Хотенець П. В. — Харків : Бурун Книга, 2006. — 112 с.

224. Смелік В.Б. Міжнародно-правові засади інституційної системи Інтерполу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 «Міжнародне право» / В.Б. Смелік. – К., 2006. – 21с.

225. Душейко Г. О. Міжнародний розшук : теорія та практика : монографія / Г. О. Душейко, В. А. Некрасов, В. Я. Мацюк, Д. О. Компанієць. — К. : КНТ, 2006. — 168 с.

226. Карпенко Є.М. Запобігання незаконному обігу наркотичних засобів міжнародними правоохоронними організаціями (на матеріалах Інтерполу та Європолу): дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Карпенко Євген Миколайович. — К, 2011. – 250 с.

227. Bassiouni M.C. International Extradition and World Public Order. – New York: Oceana publication inc. – Dobbis Ferry, 1974. – 268 p.

228. Bassiouni M.C. International Extradition and World Public Order. – New York: Oceana publication inc. – Dobbis Ferry, 1974. – 268 p.
229. Bassiouni M.C. An Appraisal of the Growth, Developing Trends of International Criminal Law // *Revue Internationale de Droit Penal*. – 1974. – № 45. – P. 405 – 433.
230. Bassiouni M.C. The Political Offence Exception in Extradition Law and Practice// *Intentional Terrorism and Political Crime*/Ed. by M.C. Bassiouni. – 1975. – P. 401 – 455.
231. Bassiouni M.C. International Terrorism and Political Crimes. – Charles C Thomas Publications Ltd, 1975. – 452 p.
232. Bassiouni M. C. The Penal Characteristics of Conventional International Criminal Law// *Case Western Reserve Journal of International Law*. – № 15. – 1983. – P. 27 – 37.
233. Bassiouni M.Ch. Characteristics of International Criminal Law Conventions // *International Criminal Law*. N. Y., 1986. Vol. 1. P.I.
234. Bassiouni M.C. International criminal law conventions and their penal provisions. – Irvington-on-Hudson, New York: Transnational Publishers Inc., 1997. – 748 p.
235. Bassiouni M. C. International Extradition in American Practice and World Public Order//*International criminal law* /Ed. by M. C. Bassiouni. 2nd ed.– Vol.1 – Transnational Publishers Inc., 1999. – P. 360 – 420.
236. Bassiouni M.C. Introduction to International Criminal Law. – Transnational Publishers Inc., 2003. – 800 p.
237. Bantekas I., Nash S., Mackarel M. International Criminal Law. – London: Cavendish Publishing Limited, 2001. – 678 p.
238. Blakesley C.L. Terrorism, Drugs, International Law and the Protection of Human Liberty – New York: Transnational Publishers Inc., 1992. – 350 p.
239. Blakesley C.L. Extraterritorial jurisdiction// *International Criminal Law*. – Vol. II Jurisdiction and Cooperation /Ed. by M.C. Bassiouni, V.P. Nanda. – Illinois, 1998. – P. 25 – 27.

240. Blakesley C. L. Jurisdiction as Protection Against Terrorism // Connecticut Law Review. – Vol. 19. – 1987. – P. 895 – 904.

241. Blakesley C. L. The Law of International Extradition: A Comparative Study// Revue Internationale de Droit Penal. – 1991. – № 62. – P. 381– 466.

242. Bossard A. Transnational Crime and Criminal Law. – Chicago: The Office of International Criminal Justice The University of Illinois at Chicago, 1990. – 463 p.

243. Wise E. M. Terrorism, the Problems of an International Criminal Law// Connecticut Law Review. – 1987. – № 19. – P. 799 – 830.

244. Wyngaert C. van den. The Political Offence Exception to Extradition: How to Plug the «Terrorists’ Loophole» Without Departing from Fundamental Human Rights// Israel Yearbook on Human Rights. – 1989. – № 19. – P. 297 – 316.

245. International Criminal Law and Procedure/Ed. by J. Dugard, C. van den Wyngaert. – Dartmouth Aldershot, Brookfield USA, Singapore, Sydney: Dartmouth Publishing Company Limited, 1996. – 524 p.

246. Cassese A. International Criminal Law. – Oxford: Oxford University Press, 2005. – 616 p.

247. Kittichaisaree K. International Criminal Law. – New York: Oxford University Press, 2001 – 678 p.

248. Malekian F. The Monopolization of International Criminal Law in the United Nations: a Jurisprudential Approach. – Stockholm, Sweden: Almqvist & Wiksell International, 1995. – 450 p.

249. Marek K. Criminalizing State Responsibility // Revue Beige de Droit International. – №14 – 1978. – P. 461 – 485.

250. Mueller G.O.W. Transnational Crime: Definitions and Concepts. Paper presented at the International Conference on Responding to the Challenges of Transnational Crime, Courmayeur, Italy, 25 – 27 September 1998.

251. Mueller G.O. W., Berharov D.I. Evolution and Enforcement of International Law // International Criminal Law. N. Y., 1986. Vol. 1. P. 59-64.

252. Pellet A. Can a State Commit a Crime? Definitely, Yes!// European Journal of International Law. – 1999. – Vol. 10. – №. 2. – P.425 – 434.

253. Sadat L. International Criminal Court and the Transformation of International Law: Justice for the New Millennium. – New York: Transnational Publishers Inc., 2002. – 566 p.

254. Saland P. International Criminal Law Principles // The International Criminal Court. The Making of the Rome Statute Issues, Negotiations, Results/ Ed. by R. S. Lee. – The Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 1999. – P.189 – 216.

255. Shearer I.A. Extradition in International Law. – Manchester University Press, Oceana Publications Inc. – 1971. – 284 p.

256. Schultz H. The General Framework of Extradition and Asylum the Classic Law of Extradition and Contemporary Needs // International criminal law /Ed. by M. C. Bassiouni. 2nd ed. – Vol.1 – Transnational Publishers Inc., 1999. – P. 313 – 325.

257. Schomburg W., Lagodny O. Gesetz über die Internationale Rechtshilfe in Strafsachen (IRG). – München:Beck. – 1992. – 844 s.

258. Fooner M. The Inside Story of the International Crime / M. Fooner. – Chicago, 1973.

259. Степаненко К. Взаємодія міліції з поліцейськими організаціями іноземних країн. // Право України. – 2003. – № 3. – С. 148-152.

260. Цепелев В.Ф. Международное сотрудничество в борьбе с преступностью: уголовно-правовые, криминологические и организационно-правовые аспекты: монография / В.Ф. Цепелев. – М.: Академия управления МВД России, 2001. – 137 с.

261. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 18.

262. Устав Международного военного трибунала для суда и наказания главных военных преступников европейских стран оси: Устав, Международный документ от 08.08.1945 – [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/998_201

263. Проект кодекса преступлений против мира и безопасности человечества [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1278896>

264. Римський статут міжнародного кримінального суду: Міжнародні суди, ООН; Статут, Міжнародний документ від 17.07.1998 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_588

265. Про приєднання України до Європейської конвенції про передачу засуджених осіб: Закон України від 22 вересня 1995 р. № 337/95-ВР// Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 31. – Ст. 248.

266. Конвенція про правову допомогу й правові відносини по цивільних, сімейних і кримінальних справах: Конвенція, Міжнародний документ від 22 квітня 1993 року [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_009

267. Про скасування рабства, работоргівлі та інститутів і звичаїв, схожих з рабством: Додаткова Конвенція від 7 вересня 1956 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_160

268. Международная конвенция о пресечении обращения порнографических изданий и торговли ими (Женева, 12 сентября 1923 года). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_592

269. Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами: Конвенція, Протокол, Міжнародний документ від 02.12.1949 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_162

270. Міжнародна конвенція по боротьбі з підробкою грошових знаків: Конвенція, Протокол, Міжнародний документ від 20.04.1929 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.nau.ua/doc/?code=995_589

271. Конвенція ООН про запобігання злочину геноциду і покарання за нього: ООН, Конвенція, Міжнародний документ від 09.12.1948 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_155

272. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації // Відомості Верховної Ради Української Радянської Соціалістичної Республіки. – 1989. – № 13. – Ст. 108.

273. Конвенція о пресечении преступления апартеида и наказания за него от 30 ноября 1973 года: ООН, Конвенція, Міжнародний документ від 30.11.1973 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_149

274. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання. // Відомості Верховної Ради Української Радянської Соціалістичної Республіки. – 1989. – № 13. – Ст.108.

275. Конвенція про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів: ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 14.12.1973 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_389

276. Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників: ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 17.12.1979 http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_087

277. Конвенцію про фізичний захист ядерного матеріалу та ядерних установок: МАГАТЕ; Конвенція, Міжнародний документ від 26.10.1979 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_024

278. Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства: ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 10.03.1988 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_220

279. Протокол про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки стаціонарних платформ, розташованих на континентальному шельфі: ООН; Протокол, Міжнародний документ від 10.03.1988 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_093

280. Конвенція про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців: ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 04.12.1989[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_103 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_103

281. Записка Особого Отдела Департамента полиции Министерства внутренних дел от 17 марта 1904 г. за № 3756. – ГАРФ, ф. 102, 2-е делопроизводство, оп. 60, 1903, ед. хр. 28, ч.2, стр. 5.

282. Отпуск (письмо, записка) министра внутренних дел В.К. Плеве графу В.Н. Ламздорфу 16 марта 1904 г. за №1487. – ГАРФ, ф. 102, 2-е делопроизводство, оп. 61, 1904, ед. хр. 33, с. 1-19.

283. Копия письма графа Ламздорфа Его Высочайшему Правительству В.К. Плеве от 5 Марта 1904 года за № 80. – ГАРФ, ф. 102, 2-е делопроизводство, оп. 60, 1903, ед. хр. 28, ч.2, стр. 9.

284. Чирикин Виктор Александрович. Международное сотрудничество правоохранительных органов России по борьбе с преступностью, 1861-1917 гг.: дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.01. / Чирикин Виктор Александрович. – М., 1999. – 178 с.

285. Гуров А.И. Профессиональная преступность: прошлое и современность / А.И. Гуров. – М.: Юридическая литература, 1990. – 304 с.

286. О задержании в Константинополе преступника Николая Савина. – ГАРФ, ф. 102, 2-е делопроизводство, оп.44, 1887, ед. хр. 84, стр. 1-92.

287. Письмо Заведующего Военно-судною частью и надзора за бригадными судами Управления Отдельного Корпуса Пограничной Стражи Директору Департамента Государственной Полиции А.А. Лопухину от 5 Мая 1904 г. за № 19. – ГАРФ, ф. 102, 2-е делопроизводство, оп.61, 1904, ед. хр. 73, стр. 1-59.

288. По отношению Министра Иностранных Дел о заключении Конвенции с Испанией о взаимной выдаче преступников. – ГАРФ, ф. 102, 2-е делопроизводство, оп. 44, 1887, ед. хр. 159, стр. 1-4.

289. По указу Правительствующего Сената о заключении между Россиею и Нидерландами конвенции касательно взаимной выдачи преступников. – ГАРФ, ф. 102, 2-е делопроизводство, оп.38, 1881, ед. хр. 260, стр. 1-17.

290. Конвенция о пресечении торга женщинами. Собр. узак. и расп. Правит. за 1912 г., № 226, Отд. I, ст. 2037 [Электронный ресурс] Режим доступа: http://mid.ru/spm_md.nsf/twowebspubl?RestrictToCategory

291. Бувайлик Г.Е. Международный контроль над наркотиками / Г.Е. Бувайлик // Советское государство и право – 1967. – № 10. – С. 124-125.

292. Бородин С.В. Международное сотрудничество в борьбе с уголовной преступностью / С.В. Бородин, Е.Г. Ляхов.. – М.: Международные отношения, 1983. – 200 с.

293. О съезде Начальников Полиций Соединенных Штатов, Канады, Мексики и других стран в г. Новом Орлеане, Штат Луизиана США. – ГАРФ, ф. 102, 2-е делопроизводство, оп. 44, оп. 60, 1903, ед. хр. 28, ч.2, стр. (лист) 1-19.

294. Об учреждении кабинета научно-судебной экспертизы: Закон 28 июня 1912 г. // Собр. узак. за 1912 г. Ст. 1237. [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://www.knigafund.ru/books/25038>

295. Пфеффер.Э.Г. Школа научной полиции в Риме и дактилоскопическая регистрация в Италии / Э.Г. Пфеффер // Журнал Министерства юстиции. – 1914. – № 4. – С. 163-177.

296. Конституційні акти України. 1917-1920. Невідомі конституції України. - К.: Філософська і соціологічна думка, 1992. - 269 с.

297. Михайленко П.П. Історія міліції України у документах і матеріалах: [у 3-х т.]-Т. 1.1917-1925/П.П. Михайленко, Я.Ю. Кондратьєв.-К.: Генеза, 1997. – 504 с.

298. Український національно-визвольний рух. Березень-листопад 1917 року: док. і матеріали / ред. кол.: В. Верстюк (відп. ред.) та ін.; упоряд.: В. Верстюк (керівник) та ін.-К.: Вид-во ім. Олени Теліги, 2003. –1024 с.

299. Українська Центральна Рада: док. і матеріали: [у 2-х т.] - Т. 1. 4 березня - 9 грудня 1917 р. / ред. кол. В.А. Смолій (відп. ред.) та ін.; упоряд.: В. Верстюк (керівник) та ін.-К.: Наукова думка, 1996. – 588 с.

300. Українська Центральна Рада: док. і матеріали: [у 2-х т.] - Т. 2. 10 грудня - 29 квітня 1917 р. / ред. кол. В.А. Смолій (відп. ред.) та ін.; упоряд.: В. Верстюк (керівник) та ін.-К.: Наукова думка, 1997. – 422 с.

301. Из истории милиции Советской Украины / [авт. кол.: Ю.В. Александров, Б.А. Воронин, И.А. Гельфанд и др.]; под ред. д-ра. юрид. наук проф. П.П. Михайленко. - К.: Мин-во охраны обществ. порядка Укр. ССР, 1965. – 399 с.

302. Дурнов Є.С. Суспільно-політична обстановка в Україні за доби Української Центральної Ради та політико-правові підходи її керівництва до створення правоохоронних органів // Дурнов Є.С. / Міліція України. – 2011. № 5-6. – С. 23-25.

303. Довбня В. Правові підстави усунення органів місцевого самоврядування від участі у керівництві міліцією у період Української революції 1917-1920 рр. / В.А. Довбня // Юридична Україна. – 2006. – № 3. – С. 4-7.

304. Про зміну існуючих законів про міліцію і утворення Державної варти : постанова Ради Народних Міністрів Української Держави від 18 травня 1918 р. // Київські губерніальні вісті. -1918.-18 черв.

305. Український Національно-Державний Союз; Український Національний Союз // Енциклопедія українознавства: в 11 т. / гол. ред. В. Кубійович. –Т.9. –Львів, 2000. – С.3436.

306. Верстюк В.Ф. Україна від найдавніших часів до сьогодення: хронологічний довідник / В.Ф. Верстюк, О.М. Дзюба, В.Ф. Репринцев. - К.: Наукова думка, 1995. – 487 с.

307. Винниченко В. Відродження нації (Історія української революції [марець 1917 р. - грудень 1919 р.]): у 3 ч. [репринтне видання 1920 року] / В.К. Винниченко. К.: Політвидав України, 1990. - Ч. III. – 542 с.

308. Субтельний О. Україна: історія. - 3 вид., перероб. і доп. / О.

Субтельний - К.: Либідь, 1993. – 716 с.

309. Конституційні акти України. 1917-1920. Невідомі конституції України. - К.: Філософська і соціологічна думка, 1992. – 269 с.

310. Нариси історії державної служби в Україні /Аркуша О.Г., Бородін Є.І., Віднянський С.В., Гай-Нижник П.П. та інш. - К.: Ніка-Центр, 2008. –536 с.

311. Дурнов Є.С. Політико-правові підходи керівництва УНР за доби Директорії до проблеми організації охорони правопорядку створення національних правоохоронних органів // Дурнов Є.С. / Міліція України. – 2011. № 3-4. – С. 23-25.

312. П.п. губерніяльним комісарам: Обіжник МВС від 31 липня 1919 р. // Вісник УНР. -1919. - 7 серпня.

313. Шинкарук Я.І. МВС УНР за доби Директорії: організаційно-правові засади діяльності (листопад 1918-1921 рр.): моногр. / Я.І. Шинкарук - К.: Атіка, 2007. –220 с.

314. Промова Винниченка // Робітнича газета. -1917.-8 груд.

315. Тищик Б. Й. Вівчаренко О А. Західноукраїнська Народна Республіка. 1918-1923 рр. / Б. Й. Тищик, О А. Вівчаренко. - Коломия, 1993.- 120 с.

316. Довбня В. Органи правопорядку Західноукраїнської Народної Республіки // Володимир Довбня, Євген Дурнов / Міліція України. – 2008. – № 11-12. – С. 36-37.

317. Зозуля Є.В. Міліція України в умовах становлення незалежної держави (90-ті рр. XX ст.): монографія. – Донецьк: НД та РВВ ДЮІ МВС, 2004. – 188 с.

318. Закон України «Про міліцію» (зі змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 4. – Ст. 20.

319. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 1993. – № 35. – Ст. 5.

320. Про боротьбу з корупцією: Закон України //Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 34. – Ст. 4.

321. Об объявлении Указа Президиума Верховного Совета СССР о порядке сношений государственных учреждений СССР и их должностных лиц с учреждениями и должностными лицами иностранных государств: Приказ Министра Внутренних Дел Союза ССР от 22 декабря 1947 г. № 593. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 62, ф.17., дело 17. т.2., арк. 234-235.

322. С объявлением Указа Президиума Верховного Совета СССР от 12 сентября 1958 г. № 110/7 и Постановления Президиума Верховного Совета СССР от 12 сентября 1958 г. № 110/6: Приказ Министра Внутренних Дел Союза ССР от 17 сентября 1958 г. № 605. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх.277, ф.17. дело 7. т.3, арк. 130-133.

323. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР// Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

324. Про правонаступництво України: Закон України від 12 .09. 1991 № 1543-ХІІ // Відомості Верховної Ради . –1991. – № 46. – Ст. 617.

325. Про дію міжнародних договорів на території України» : Закон України від 10.12.1991 № 1953-ХІІ // Відомості Верховної Ради. – 1992. – № 10. – Ст. 137.

326. Про міжнародні договори України: Закон України від 22 .12.1993 року № 3767-ХІІ // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1994. – № 10. – Ст. 45.

327. Про приєднання Української Радянської Соціалістичної Республіки до Віденської конвенції про право міжнародних договорів: Указ Президії Верховної Ради УРСР від 14 квітня 1986 р. № 2077-ХІ / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

328. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

329. Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України: Закон України від 21.01.1994 № 3857-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 18. – Ст. 101.

330. Про дипломатичну службу: Закон України від 20.09.2001 № 2728-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 5. – Ст. 29.

331. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010 № 1861-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 14-15., № 16-17. – Ст. 133.

332. Про службові відрядження за кордон посадових осіб органів виконавчої влади: Указ Президента України від 28 серпня 1993 року № 357/93 / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/357/93>.

333. Про затвердження Положення про порядок роботи з законопроектами та іншими документами, що вносяться Президентом України на розгляд Верховної Ради України: Указ Президента України від 30.03.1995 № 270/95 / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/95>.

334. Про порядок проведення експертизи і підготовки на підпис Президентів України законів України: Розпорядження Президента України від 30.05.1997, № 221/97-рп / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/221/97-рп>.

335. Про дипломатичний та службовий паспорти України: Указ Президента України від 26.02.1998 № 153/98 / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/153/98>.

336. Про Положення про порядок підготовки та внесення проектів актів Президента України: Указ Президента України від 15.11.2006 № 970/2006 / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/970/2006>.

337. Про заходи щодо вдосконалення координації діяльності органів виконавчої влади у сфері зовнішніх зносин: Указ Президента України від 18

вересня 1996 року № 841 / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/841/96>.

338. Про вдосконалення порядку здійснення службових відряджень за кордон: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 грудня 1992 р. № 698 / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-92-п>.

339. Про затвердження Положення про порядок укладення, виконання та денонсації міжнародних договорів України міжвідомчого характеру: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 червня 1994 р. № 422698 / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/422-94-п>.

340. Про затвердження Правил оформлення і видачі паспортів громадянина України для виїзду за кордон і проїзних документів дитини, їх тимчасового затримання та вилучення: Постанова Кабінету Міністрів України від 31.03.1995 № 231/ Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту: <http://zakon.rada.gov.ua/go/231-95-п>.

341. Про затвердження Положення про умови матеріального забезпечення осіб, направлених за кордон на навчання: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.1996 № 287 / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287-96-п>.

342. Про деякі питання удосконалення роботи з координації діяльності органів виконавчої влади у сфері зовнішніх зносин: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.12.2001 № 1629 / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-2001-п>.

343. Про затвердження Правил підготовки проектів актів Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.09.2005 № 870 / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту: <http://zakon.rada.gov.ua/go/870-2005-п>.

344. Про затвердження порядку здійснення офіційного перекладу багатосторонніх міжнародних договорів України на українську мову: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.06.2006 № 353 / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту: <http://zakon.rada.gov.ua/http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/353-2006-п>.

345. Про затвердження Регламенту Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.07.2007 № 950 / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту: <http://zakon.rada.gov.ua/http://zakon.rada.gov.ua/go/950-2007-п>.

346. Про суми та склад витрат на відрядження державних службовців, а також інших осіб, що направляються у відрядження підприємствами, установами та організаціями, які повністю або частково утримуються (фінансуються) за рахунок бюджетних коштів: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.02.2011 № 98 / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту: <http://zakon.rada.gov.ua/http://zakon.rada.gov.ua/show/98-2011-п>.

347. Статут Міжнародної організації кримінальної поліції Інтерполу: Інтерпол; Статут, Міжнародний документ від 13.06.1956 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

348. Про вступ України до Інтерполу: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.1992 № 555 / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

349. Про Національне центральне бюро Інтерполу : Постанова Кабінету Міністрів України від 25 березня 1993 р. № 220/ Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

350. Про Національне центральне бюро Інтерполу: Положення затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 25 березня 1993 року, № 220 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.uazakon.com/documents/date_29/pg_igwyof.htm. – Заголовок з екрана.

351. Про створення підрозділів Укрбюро Інтерполу: наказ МВС України від 15 лютого 1995 р. № 104. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 61, ф.20., д.3. т.1, с. 201-202.

352. Про заходи щодо виконання Державної програми боротьби зі злочинністю, затвердженої Верховною Радою України 25 липня 1993 року. наказ МВС України від 28 серпня 1993 року №. 536. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, ф. 20, спр. 3, т. 9, арк. 156.

353. Про Комплексну цільову програму боротьби зі злочинністю на 1996-2000 роки: Указ Президента України від 17 вересня 1996 р., № 837 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

354. Про Комплексну програму профілактики злочинності на 2001-2005 роки : Указ Президента України від 25 грудня 2000 р., № 1376 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

355. Про організацію виконання Комплексної цільової програми боротьби зі злочинністю на 1996-2000 роки. наказ МВС України від 20 жовтня 1996 р. № 722 // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області. – арх. 80, ф.20., д.3. т.6, арк. 12-36.

356. Про Національну програму протидії зловживанню наркотичними засобами та їх незаконному обігу на 1994-1997 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 14 грудня 1993 р., № 1034 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

357. Про затвердження Програми реалізації державної політики у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів на 2003-2010 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.06.2003 № 877. Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

358. Про затвердження Програми боротьби з нелегальною міграцією на 1996-1997 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 15 січня 1996 р., № 83. – К., 1996. – 34 с. (Офіц. док.).

359. Про затвердження Програми боротьби з нелегальною міграцією на 1999-2000 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.02.1999, № 273 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

360. Про Концепцію боротьби з корупцією на 1998-2005 роки: Указ Президента України від 24 квітня 1998 року № 367/98 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.com.ua

361. Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією: Указ Президента України від 06.02.2003 №84/2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.com.ua

362. Про систему заходів щодо усунення причин та умов, які сприяють злочинним проявам і корупції: Указ Президента України від 09.02.2004 №175/2004. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.com.ua

363. Про Концепцію подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності»: Указ Президента України від 11 вересня 2006 року, № 742/2006 // Офіційний вісник України. – № 37. – 2006. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gdo.kiev.ua/zmist/2006/zmist>. – Заголовок з екрана.

364. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції : ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 31.10.2003. / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

365. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 27.01.1999 № ETS173. / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

366. Про ратифікацію Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією: Закон України від 18.10.2006 № 252-V // Відомості Верховної Ради . – 2006. – № 50. – Ст. 497.

367. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення: Закон України від 11.06.2009 № 1508-VI // Відомості Верховної Ради України – 2009. – № 46. – Ст.699.

368. Про засади запобігання і протидії корупції: Закон України від 07.04.2011 № 3206-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 40. – Ст. 404.

369. Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень: Закон України від 11.06.2009 № 1507-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2009. – № 45. – Ст.692.

370. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції»: Закон України від 11.06.2009 № 1508-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 46. – Ст.699.

371. Про затвердження Державної програми щодо запобігання і протидії корупції на 2011-2015 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.11.2011 № 1240 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

372. Про Національну антикорупційну стратегію на 2011-2015 роки: Указ Президента України від 21.10.2011 № 1001/2011 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

373. Програма антикорупційних заходів у системі МВС: наказ МВС України від 08.07.2011 № 409 // Поточний архів Донецького юридичного інституту МВС України. Архівна справа з наказами, розпорядженнями, вказівками МВС України за 2011 рік, арк. 3-5.

374. Про Стратегію національної безпеки України : указ Президента України від 12 лютого 2007 р. № 105/2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.portal.rada.gov.ua>.

375. Про основи національної безпеки України : закон України від 19 червня 2003 р. № 964-IV [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.portal.rada.gov.ua>.

376. Про міжнародні договори України: Закон України. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 50. – Ст. 540.

377. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму: Закон України від 28.11.2002 № 249-IV[Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

378. Про заходи щодо виконання Постанови КМУ від 25 березня 1993 року № 220 «Про Національне центральне бюро Інтерполу». наказ МВС України від 07 квітня 1993 року № 194 // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 34, ф.20., д.3. т.5, арк. 83-86.

379. Про створення підрозділів Укрбюро Інтерполу. наказ МВС України від 15.02.1995 № 104 // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 61, ф.20., д.3. т.1, арк. 201-202.

380. Про затвердження Програми розвитку МВС України як Національного центрального бюро Інтерполу в Україні на 1997-2000 роки. наказ МВС України від 10 жовтня 1996 р. № 704. // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 79, ф.20., д.3. т.5, арк. 205-224.

381. Про порядок зносин ОВС України з компетентними правоохоронними органами іноземних держав з питань запобігання, розкриття та розслідування злочинів. наказ МВС України від 06.09 1995 р. № 600 // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 68, ф.20., д.3. т.8, арк. 41-47.

382. Про затвердження Інструкції про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів. Спільний наказ МВС України, СБУ України, Державної митної служби України, Генеральної Прокуратури України, Державного Комітету у справах охорони державного

кордону України, Державної податкової Адміністрації України від 09 січня 1997 р. № 3/1/2/5/2/2 // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 87, ф.20., д.3. т.1, арк. 4-37.

383. Про затвердження «Інструкції про порядок виконання європейських конвенцій з питань кримінального судочинства». Спільний наказ Міністерства юстиції України, СБУ, Верховного Суду України, Державного департаменту з питань виконання покарань, Генеральної прокуратури України, МВС України, Державної податкової Адміністрації України від 29 червня 1999 року № 34/5/22/103/512/326/73 // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 123, ф.20., д.3. т.5., арк. 202-209.

384. Про затвердження Інструкції з організації відряджень у структурі Міністерства внутрішніх справ України: наказ МВС України від 31.12.2004 № 1666 // Поточний архів Донецького юридичного інституту МВС України. Архівна справа з наказами, розпорядженнями, вказівками МВС України за 2004 рік, арк. 243-245.

385. Про затвердження Інструкції про приймання осіб, які підлягають видачі (екстрадиції) з держав, що не мають спільних кордонів з Україною та не є членам СНД: наказ МВС України від 24.05.2005 № 369 // Поточний архів Донецького юридичного інституту МВС України. Архівна справа з наказами, розпорядженнями, вказівками МВС України за 2005 рік, арк 3-4.

386. Про затвердження Положення про Головне управління по боротьбі з організованою злочинністю МВС. наказ МВС України від 18 квітня 2001 р. № 286. // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 149, ф.20., д.1., т.4., арк. 107-110.

387. Про затвердження Положення про Департамент Державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України. наказ МВС України від 31 серпня 2002 року № 874. // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 169, ф.20., д.1., т.8., арк. 253-256.

388. Про затвердження Положення про Управління міжнародних зв'язків МВС України та Інструкції про порядок виїзду працівників ОВС України зам

кордон наказ МВС України від 4 листопада 2003 року № 1314. // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 191, ф.20., д.1. т.7., арк. 315.

389. Про затвердження Положення про Департамент боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми МВС України та примірного Положення про управління (відділ) боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми головних управлінь МВС в АР Крим, м. Києві та Київській області, управлінь МВС в областях та м. Севастополі. наказ МВС України від 20.10.2005 року № 931. // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 237, ф.20., спр.1. т.8., арк. 158-165.

390. Про затвердження Положення про Департамент боротьби з незаконним обігом наркотиків МВС України. наказ МВС України від 08.08.2006 року № 800. // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 257, ф.20., спр.1. т.8., арк. 28-31.

391. Про затвердження Положення про Департамент освіти та науки Міністерства внутрішніх справ. наказ МВС України від 29.08.2007 № 323. // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 280, ф.20., спр.1. т.6., арк. 3-33.

392. Про організацію міжнародної діяльності органів внутрішніх справ України: наказ МВС України від 15.05.2007 № 158. // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 277, ф.20., спр.1. т.3, арк. 4-33.

393. Про організацію міжнародної діяльності органів внутрішніх справ України. наказ МВС України від 10.08.2010 № 377 // Поточний архів Донецького юридичного інституту МВС України. Архівна справа з наказами, розпорядженнями, вказівками МВС України за 2012 рік, арк 210-215.

394. Про організацію міжнародної діяльності органів внутрішніх справ України: наказ МВС України від 24.05.2011 № 233 // Поточний архів Донецького юридичного інституту МВС України. Архівна справа з наказами, розпорядженнями, вказівками МВС України за 2011 рік, арк 140-142.

395. Про визначення працівників, відповідальних за міжнародну діяльність: наказ МВС України від 28.09.2012 № 837 // Поточний архів

Донецького юридичного інституту МВС України. Архівна справа з наказами, розпорядженнями, вказівками МВС України за 2012 рік, арк 182-185.

396. Войціховський А. В. Міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю як пріоритетний напрямок зовнішньої політики України / А. В. Войціховський // Право і безпека. – 2010. – № 3 (35). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pib/2010_3/

397. Договір між Україною і Китайською Народною Республікою про правову допомогу у цивільних та кримінальних справах: Договір, Міжнародний документ від 31.10.1992 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

398. Договір між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах: Договір, Міжнародний документ від 24.05.1993р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

399. Договір між Україною і Канадою про взаємну правову допомогу у кримінальних справах: Договір, Міжнародний документ від 23.09.1996р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

400. Договір між Україною і Литовською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах: Договір, Міжнародний документ від 07.07.1993р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

401. Договір між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах: Договір, Міжнародний документ від 13.12.1993р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

402. Договір між Україною і Республікою Грузія про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах: Договір, Міжнародний документ від 09.01.1995р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

403. Договір між Кабінетом Міністрів України та Урядом Латвійської Республіки про співробітництво в боротьбі з тероризмом, незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів та організованою злочинністю від 24 лютого 2000 р. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державної служби по контролю за наркотиками – Режим доступу: www.narko.gov.ua/index.php/mapa-sajtu

404. Угода між Кабінетом Міністрів України й Урядом Республіки Польща про співробітництво у сфері боротьби з організованою злочинністю від 3 березня 1999 р. Угода, Міжнародний документ від 03.03.1999 / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

405. Угода між Кабінетом Міністрів України й Урядом Словацької Республіки про співробітництво у боротьбі з організованою злочинністю від 5 грудня 2000 р. Угода, Міжнародний документ від 05.12.2000 / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

406. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Грецької Республіки про боротьбу з тероризмом, незаконним обігом наркотиків, організованою та іншими формами злочинності від 24 квітня 2001 р. Угода, Міжнародний документ від 24.04.2001 / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

407. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Кіпр про співробітництво у боротьбі зі злочинністю від 04 січня 2008 р. / Офіційний сайт посольства України в Республіці Кіпр. – Режим доступу до сайту : cyprus.mfa.gov.ua/ua/ukraine-cy/legal-acts

408. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Французької Республіки про співробітництво між правоохоронними органами від 3 вересня 1998 р./ Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

409. Зозуля Е.В. Нормативно-правовое и организационное обеспечение международного сотрудничества МВД Украины с правоохранительными

органами стран-участниц СНГ в борьбе с транснациональной преступностью (историко-правовой аспект)/ Е.В.Зозуля // Вестник Воронежского института МВД России. – 2013. – № 1. – С. 129-135.

410. Про оголошення Угод про співробітництво між МВС України та МВС інших держав: наказ МВС України від 06.05.1992 № 241 // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 13., ф. 20, д. 3., т.6., арк. 49-66.

411. Про оголошення Регламенту Народи міністрів внутрішніх справ та Угод про співробітництво між МВС України та інших держав: наказ МВС України від 12 серпня 1992 року № 524 // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, ф. 20, д. 3., т.15, арк. 214-231.

412. Про оголошення Угод про співробітництво між МВС України та МВС інших держав. наказ МВС України від 1992 року № // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, ф. 20., д.3., т.18, арк. 228-253.

413. Про оголошення Угоди про співробітництво між МВС України та МВС Республіка Молдова. наказ МВС України від 18 листопада 1992 року № 640. // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, ф. 20., д.3., т.18, арк. 220-227.

414. Про оголошення документів про міжнародне співробітництво між МВС України та МВС інших держав. наказ МВС України від 09 червня 1992 року № 420. // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, ф. 20, д. 3, т.12, арк. 51.

415. Про оголошення Угоди про взаємодію МВС незалежних держав та Спільної Заяви МВС України та МВС землі Саксонія-Анхальт про співробітництво в сфері боротьби зі злочинністю: наказ МВС України від 14 травня 1993 року № 306. // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 35, ф.20., д.3. т.6., арк. 121-126.

416. Про оголошення Угод про співробітництво між МВС України та МВС інших держав. наказ МВС України від 12 червня 1993 року № 379 // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 36, ф.20., д.3. т.7., арк. 78-89.

417. Про оголошення Протоколу Наради міністрів внутрішніх справ, Угоди про співробітництво МВС у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, Угоди про співробітництво МВС у питаннях повернення неповнолітніх у держави їх проживання, Рішення про підготовку у 1993-1994 роках багатосторонніх договорів про співробітництво органів внутрішніх справ. Про оголошення угоди про співробітництво між МВС України та МВС Словацької Республіки. наказ МВС України від 10 листопада 1993 р. № 703. // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 40, ф.20., д.3. т.11, арк. 181-203.

418. Про оголошення Угоди про співробітництво між МВС України та Федеральним міністром Австрійської Республіки у боротьбі з незаконним оборотом наркотиків та організованою злочинністю. наказ МВС України від 30 вересня 1992 року № 564 // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 36, ф. 20, д. 3, т.17, арк. 37-40.

419. Про оголошення Протоколу про принципи і форми співробітництва служб, які здійснюють боротьбу із злочинністю в сфері економіки МВС Білорусі, Росії й України. наказ МВС України від 19 липня 1993 року № 421. // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, ф.20., д.3., т.8., арк. 1-11.

420. Про оголошення Протоколу зустрічі представників МВС України та МВС Республіки Італія: наказ МВС України від 24 березня 1993 року № 155 // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 32, ф.20., д.3. т.3., арк. 201-204.

421. Про оголошення Протоколу про конкретні напрямки та форми співробітництва ГУ Державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України та Управління економічної поліції Республіки Молдова. // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 68, ф.20., д.3. т.8., арк. 41-47.

422. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах: Конвенція, Міжнародний документ від 22 квітня 1993 року [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

423. Письмо Исполнительного секретариата СНГ «О Конвенции о правовой помощи и правовых отношениях по гражданским, семейным и уголовным делам». – ЦДАВО, ф. № Р-2, опис 15, спр. 5643, арк. 102.

424. Протокол до Конвенції про правову допомогу і правові відносини в цивільних, сімейних і кримінальних справах: Закон України від 03.03.1998 № 140/98-ВР [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

425. Угода про взаємодію Міністерств внутрішніх справ незалежних держав у сфері боротьби із злочинністю: Угода, Міжнародний документ від 24.04.1992[Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

426. Угода про співробітництво Міністерств внутрішніх справ у сфері боротьби з організованою злочинністю.: Угода, Міжнародний документ від 17 лютого 1994 року [Електронний ресурс] – Режим доступу до сайту : zakony.com.ua

427. Угода про співробітництво міністерств внутрішніх справ у боротьбі зі злочинністю на транспорті СНД: Угода, Міжнародний документ від 25.10.1995 / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

428. Угода про співробітництво держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав у боротьбі зі злочинністю від 25 листопада 1998 року: Угода, Міжнародний документ від 25.11.1998 / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

429. Договір про співробітництво держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав у боротьбі з тероризмом: Договір, Міжнародний документ від 04.06.1999 / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

430. Договір про порядок перебування і взаємодії співробітників правоохоронних органів на територіях держав-учасників СНД: Договір,

Міжнародний документ від 04.06.1999 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

431. Договір держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав щодо протидії легалізації (відмивання) злочинних доходів і фінансуванню тероризму: Договір, Міжнародний документ від 05.10.2007 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

432. Про оголошення Угод про співробітництво між МВС України та МВС інших держав. наказ МВС України від 1992 року № // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 22., ф.20., д.3. т.18., арк. 228-253.

433. Соглашение между министерствами внутренних дел о сотрудничестве в области обеспечения материально-техническими средствами и изделиями специальной техники: Соглашение, Международный документ от 03.08.1992 [Електронний ресурс] – Режим доступу до сайту : www.levonevski.net

434. Про оголошення міжнародної Угоди про співробітництво в боротьбі зі злочинами у сфері економіки: наказ МВС України від 17 серпня 1996 р. № 592. // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 79, ф.20., д.3. т.5., арк. 24-27.

435. Про заходи по виконанню Протоколу міжнародної робочої зустрічі щодо проблем боротьби із незаконним обігом наркотиків: наказ МВС України від 01 липня 1993 року № 451. // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 37, ф.20., д.3. т.8, с. 140-142.

436. Про оголошення Програми сумісних заходів по боротьбі з організованою злочинністю та іншими небезпечними видами злочинів на території держав учасників СНД: наказ МВС України від 10 травня 1993 року № 281. // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 34, ф.20., д.3. т.5, арк. 228-233.

437. Рішення про Бюро з координації боротьби з організованою злочинністю та іншими небезпечними видами злочинів на території

Співдружності Незалежних Держав: Рішення, Міжнародний документ, Положення від 24.09.1993 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

438. Рішення про Положення про Раду міністрів внутрішніх справ держав-учасниць Співдружності Незалежних СНД: Рішення, Положення, Міжнародний документ від 17.05.1996 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

439. Доклад о выполнении в 2011 году программ сотрудничества государств – участников Содружества Независимых Государств в борьбе с преступностью, терроризмом, незаконным оборотом наркотиков, незаконной миграцией и торговлей людьми на 2011–2013 годы/ Офіційний інтернет-портал СНД [Електронний ресурс] – Режим доступу до сайту : www.e-cis.info/page.php?id=23421

440. У співдружності – проти спільних проблем. Матеріали засідання Ради міністрів внутрішніх справ держав-учасниць СНД (3-5 червня 2009 року, м. Ялта). // Іменем Закону. – 2009. – № 24. – С.3.

441. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод Рада Європи: Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1950 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

442. Європейська конвенція про видачу правопорушників: Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 13.12.1957 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

443. Додатковий протокол до Європейської конвенції про видачу правопорушників : Рада Європи; Протокол, Міжнародний документ від 15.10.1975 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

444. Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про видачу правопорушників від 1978 р: Рада Європи; Протокол, Міжнародний документ

від 17.03.1978[Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України.
– Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

445. Про ратифікацію Європейської конвенції про видачу правопорушників, 1957 рік, Додаткового протоколу 1975 року та Другого додаткового протоколу 1978 року до Конвенції : Закон України від 16.01.1998 № 43/98-ВР [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

446. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах: Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 20.04.1959 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

447. Додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах : Рада Європи; Протокол, Міжнародний документ від 17.03.1978 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

448. Про ратифікацію Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах, 1959 рік, та Додаткового протоколу 1978 року до Конвенції: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 23. – Ст.130.

449. Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах: Рада Європи; Протокол, Міжнародний документ від 08.11.2001[Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

450. Про ратифікацію Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 50. – Ст.545.

451. Європейська конвенція про нагляд за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками: Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 30.11.1964 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: [http:// zakon.rada.gov.ua /laws/show/994_007](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_007)

452. Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків: Рада Європи; Конвенція, Перелік, Міжнародний документ від 28.05.1970 № ETS-70 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

453. Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах (ETS № 73): Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 15.05.1972 № ETS N 73 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

454. Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом (ETS N 90): Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 27.01.1977 № ETSN90: [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

455. Протокол, що вносить зміни до Європейської конвенції про боротьбу з тероризмом (ETS N 190): Рада Європи; Протокол, Міжнародний документ від 15.05.2003 № ETS N 190 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

456. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних: Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 28.01.1981 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

457. Конвенція про передачу засуджених осіб: Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 21.03.1983 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

458. Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом: Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 08.11.1990 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

459. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173): Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 27.01.1999 № ETS173

[Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

460. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1999 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

461. Конвенція про кіберзлочинність: Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 23.11.2001 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

462. Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність, який стосується криміналізації дій расистського та ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи: Рада Європи; Протокол, Міжнародний документ від 28.01.2003 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

463. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми: Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 16.05.2005 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

464. Європейський союз: консолідовані договори / В. Муравйов (наук. ред.). – К.: Port-Royal, 1999. – 206 с.

465. Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами: Угода, Протокол, Міжнародний документ від 14.06.1994 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

466. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу: Указ Президента України від 11 червня 1998 р., № 615/98. // Інформаційний додаток до газети «Урядовий кур'єр». – 1998. – 18 червня. – С. 1–3.

467. Запобігання та контроль організованої злочинності: Стратегія Європейського Союзу на початок нового тисячоліття (2000/С 124/01).

Європейський Союз; Рекомендації, Міжнародний документ від 01.01.2000. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

468. План дій Україна – ЄС у сфері юстиції, свободи та безпеки [Електронний ресурс] – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

469. Угода між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз: Угода, Протокол, Міжнародний документ від 18.06.2007 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

470. Угода між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб: Угода, Список, Декларація від 18.06.2007 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

471. Про організацію виконання Плану дій «Україна-ЄС» у 2006 році: розпорядження МВС України від 01.06.2006 року № 457. // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 264, ф.20., спр. 3., т.4, арк. 99.

472. План дій Ради Європи для України 2008-2011: Рада Європи; План, Проект, Міжнародний документ від 25.06.2008 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

473. План дій Ради Європи для України на 2011-2014 роки : Рада Європи; План від 23.06.2011 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_b25

474. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво від 4 грудня 2009 року : Закон України «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво» від 5 жовтня 2010 р. № 2576-VI / [Електронний ресурс]. / Офіційний сайт Верховної Ради України.– Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>

475. Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво: Закон України від 05.10.2010 № 2576-VI[Електронний ресурс]. / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>

476. Про делегацію України для участі в переговорах між Україною та Європейським поліцейським офісом щодо підготовки проекту Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне співробітництво: Розпорядження Президента України від 04.11.2011 № 315/2011-рп [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>

477. Про ратифікацію Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних та Додаткового протоколу до Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних стосовно органів нагляду та транскордонних потоків даних : Закон України від 06.07.2010 № 2438-VI [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>

478. Родионов К.С. Интерпол: вчера, сегодня, завтра / К. С. Родионов. – М. : Международные отношения, 1990. – 191 с.

479. UNODC and organized crime [Електронний ресурс]. – Vienna : UNODC International Centre, 2009. – Режим доступу: <http://www.unodc.org/unodc/en/organized-crime/index.html?ref=menuaside>

480. The European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations [Електронний ресурс]. – Helsinki : HEUNI. – Режим доступу: <http://www.heuni.fi/>

481. United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute [Електронний ресурс]. – Turin : UNICRI Headquarters, 2009. – Режим доступу: <http://www.unicri.it/www/wwwa.php>

482. The United Nations Asia and Far East Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders [Електронний ресурс]. – Vienna.: UNODC

International Centre, 2009. – Режим доступу:
<http://www.unodc.org/unodc/en/commissions/CCPCJ/institutes-UNAFEI.html>

483. United Nations Latin American Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders; San José, Costa Rica (ILANUD) [Електронний ресурс]. – Vienna : UNODC International Centre, 2009. – Режим доступу:
<http://www.unodc.org/unodc/en/commissions/CCPCJ/institutes-ILANUD.html>

484. United Nations African Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders; Kampala, Uganda (UNAFRI) [Електронний ресурс] – Vienna: UNODC International Centre, 2009. – Режим доступу:
<http://www.unodc.org/unodc/en/commissions/CCPCJ/institutes-UNAFRI.html>

485. Войціховський А. В. Міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю як пріоритетний напрямок зовнішньої політики України. / А. В. Войціховський // Право і безпека. – 2010. – № 3 (35). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pib/2010_3/

486. Загальна декларація прав людини: ООН; Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

487. Мінімальні стандартні правила поведження з в'язнями: ООН; Правила, Міжнародний документ від 30.08.1955 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

488. Міжнародний пакт про громадянські й політичні права: ООН; Пакт, Міжнародний документ від 16.12.1966 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

489. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження і покарання: ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 10.12.1984 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

490. Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку: ООН; Принципи,

Міжнародний документ від 07.09.1990 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www. zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua)

491. Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників: ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 17.12.1979 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www. zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua)

492. Типовий договір про взаємну допомогу в галузі кримінального правосуддя: ООН; Протокол, Міжнародний документ від 14.12.1990 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www. zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua)

493. Факультативний протокол до Типового договору про взаємну допомогу в галузі кримінального правосуддя, стосовно прибутків від злочинів: ООН; Протокол, Міжнародний документ від 14.12.1990 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www. zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua)

494. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин: ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 20.12.1988 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : [http://zakon. rada. gov. ua/](http://zakon.rada.gov.ua/)

495. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів, що її доповнюють, Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї і Протоколу проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітря: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 2004. – № 19. – Ст. 263.

496. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції: Закон України від 18 жовтня 2006 року, № 251-V // Офіційний вісник України. – № 44. – 2006. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uapravo.net/data/base04/ukr04638.htm>. – Заголовок з екрана.

497. Про ратифікацію Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією: Закон України. // Відомості Верховної Ради. – 2005. – № 16. – Ст. 266.

498. Про ратифікацію Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією: Закон України від 18 жовтня 2006 року, № 252-V // Офіційний вісник України. – № 44. – 2006. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uapravo.net/data2008/base32/ukr32620.htm/>. – Заголовок з екрана.

499. Про ратифікацію Додаткового протоколу до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією: Закон України від 18 жовтня 2006 року, № 253-V // Офіційний вісник України. – № 44. – 2006. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gdo.kiev.ua/zmist/2006/zmist /2006/zmist>. – Заголовок з екрана.

500. Про затвердження Положення про відділ зовнішніх зносин МВС України. наказ МВС України від 10.03.1992 № 137. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 11., ф. 20, спр. 3, т.4. – арк. 133-136.

501. Положення про Управління міжнародних зв'язків Міністерства внутрішніх справ України: наказ МВС України від 24.05.2011 № 233. / Міністерство внутрішніх справ України. – Поточний архів Донецького юридичного інституту МВС України. Справа з наказами МВС України за 2011 рік., арк. 165-166.

502. Віденська конвенція про дипломатичні зносини: ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 18.04.1961 / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

503. Віденська конвенція про консульські зносини: ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 24.04.1963 / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

504. Віденська конвенція про право міжнародних договорів: ООН; Конвенція, Міжнародний документ, Заява від 23.05.1969 / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

505. Про затвердження Інструкції з організації нормотворчої діяльності в Міністерстві внутрішніх справ України : наказ МВС України 27.07.2012 №

649 / Офіційний сайт МВС України. – Режим доступу до сайту : <http://mvs.gov.ua>

506. Угода між Урядом України Урядом Федеративної Республіки Німеччини про співробітництво в боротьбі з організованою злочинністю, тероризмом та іншими тяжкими злочинами : Угода, Міжнародний документ від 06.02.1995 / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

507. Угода між Україною та Королівством Іспанія про співробітництво у галузі боротьби зі злочинністю : Угода, Міжнародний документ від 07.11.2001 / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

508. Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Турецької Республіки про співробітництво правоохоронних органів : Угода, Міжнародний документ від 04.12.2009 / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

509. Про затвердження Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Словенія про співробітництво в боротьбі зі злочинністю: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.10.2012 № 928 / Офіційний вісник України від 28.12.2012, № 97, ст. 3959.

510. Про Укрбюрол Інтерполу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://42827.ncbint00.web.hosting-test.net/>

511. Про затвердження Положення про Робочий апарат Укрбюро Інтерполу : наказ МВС України від 22.06.2012 № 560. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://42827.ncbint00.web.hosting-test.net/>

512. Про Державну програму боротьби із злочинністю: Постанова Верховної Ради України від 25.06.1993 № 3325-XII / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

513. Становлення Укрбюро. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://42827.ncbint00.web.hosting-test.net/?page_id=1418

514. Інформація Укрбюро Інтерполу щодо візиту в Україну Генерального секретаря Інтерполу пана Рональда К. Ноубла [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://42827.ncbint00.web.hosting-test.net/?p=2160>).

515. Про розмежування функцій між службами МВС України в організації діяльності органів внутрішніх справ, профілактичній роботі і боротьбі із злочинністю: наказ МВС України від 09 січня 1997 р. № 26. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 87, ф.20., д.3. т.1., арк. 37.

516. Договір про співробітництво між Урядом України і Урядом Республіки Хорватія у боротьбі з тероризмом, контрабандою, зловживанням наркотиками, організованою та іншою злочинністю : Договір, Міжнародний документ від 26 жовтня 1993 р / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

517. 3. Додатковий протокол про імплементацію Статті 1 Угоди про співробітництво між Урядом України та Урядом Турецької Республіки в боротьбі зі злочинністю від 15 квітня 1994 р. / Офіційний сайт МВС України. – Режим доступу до сайту : <http://mvs.gov.ua>

518. Угода про співробітництво між МВС України та МВС Республіки Болгарія від 18 квітня 1994 р. / Офіційний сайт МВС України. – Режим доступу до сайту : <http://mvs.gov.ua>

519. Угода між МВС України і МВС Республіки Білорусь про співробітництво органів внутрішніх справ прикордонних регіонів від 12 травня 1997 р. / Офіційний сайт МВС України. – Режим доступу до сайту : <http://mvs.gov.ua>

520. Угода між МВС України і МВС Російської Федерації про співробітництво органів внутрішніх справ прикордонних регіонів від 15 травня 1998 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.document.ua>

521. Шостко О.Ю., Дунаєва Т.Є. Нормативно-правові акти Європейського Союзу і Ради Європи у сфері протидії організований злочинності // Питання боротьби зі злочинністю. Вип. 16. Академія правових наук України. - Х.: Кроссрод, 2008. - 304 с. - С. 92-102.

522. Губанов А. В. Полиция зарубежных стран. Организационно-правовые основы, стратегия и тактика деятельности / А. В. Губанов.– М.: МАЭП, 1999.– 288 с.

523. Про оголошення протоколу міжнародної конференції представників кримінальної поліції/міліції, яка проходила 16-19 листопада у м. Легіонові Республіки Польща : наказ МВС України від 30 листопада 1992 року № 678. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, ф. 20, д. 3, т.19., арк. 59-66.

524. Про організацію підготовки і проведення чергової зустрічі Міністрів внутрішніх справ незалежних держав у м. Києві: наказ МВС України від 18 серпня 1992 року № 477. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, ф. 20, д. 3, т.13., арк. 160.

525. Решение Совета глав государств Содружества Независимых Государств от 19 января 1996 г. «О Совете министров внутренних дел государств-участников Содружества Независимых Государств» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://wwwcis.minsk.by>

526. Рішення про Бюро з координації боротьби з організованою злочинністю та іншими небезпечними видами злочинів на території Співдружності Незалежних Держав: Рішення, Міжнародний документ, Положення від 24.09.1993 / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/>

527. Протокол спільного засідання колегій МВС України та Російської Федерації від 24 вересня 2013 року (м. Одеса). Офіційний сайт МВС України. – Режим доступу до сайту : <http://mvs.gov.ua/control/main/uk/publish/article/892145>

528. Договор о дружбе, сотрудничестве и партнерстве между Российской Федерацией и Украиной. – ГАРФ, ф. 10096, оп. 2, дело 925, с. 46-50.

529. Сторожук Г. Спільне засідання колегії МВС Росії та України: проблеми і здобутки / Г. Сторожук // Міліція України. – 2004. – №10. – С. 4.

530. Про проведення спільної оперативно-профілактичної операції «Кордон».: Розпорядження МВС України від 18.03.2006 року № 238. – Архів

РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 263, ф.20., спр.Д-3. т.3., арк. 75.

531. Про затвердження рішень спільного засідання колегій міністерств внутрішніх справ України та Російської Федерації : Сумісний наказ МВС України та МВС РФ від 01 жовтня 2004 року № 1129/609. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 220, ф.20., спр.1. т.10, арк. 142-145.

532. Про виконання рішення спільного засідання колегій міністерств внутрішніх справ України і Російської Федерації : розпорядження МВС України від 19.10.2004 № 958. // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 230, ф.20., спр.3. т.8., арк. 4-5.

533. Про можливості використання інноваційних технологій МВС Російської Федерації та впорядкування роботи щодо використання в практичній діяльності новітніх форм і методів роботи: розпорядження МВС України від 03.03.2007 року № 224. // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 286, ф.20., спр.3. т.3., арк.140.

534. Про інформування ДКР МВС України щодо протиправних посягань пов'язаних з громадянами Республіки Білорусь : вказівка МВС України від 05.06.2006 року № 566. // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 265, ф.20., спр. 3. т.5., арк. .28.

535. Основні заходи щодо виконання Директиви МВС України на 1998 рік. Схвалено колегією МВС України 24 травня 1997 року. // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 95, ф.20., д.3. , т.9., арк.. 135-152.

536. Про заохочення працівників ОВС: наказ МВС України від 16.11.2005 року № 1021. // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 238, ф.20., спр.1. т.9, арк. 71.

537. Про оголошення рішення спільного засідання колегії МВСУ та Державного комітету у справах охорони державного кордону України від 19 червня 2001 року №4 км/1/9 «Про поліпшення взаємодії органів і підрозділів МВСУ та Державного комітету у справах охорони державного кордону України з питань боротьби з нелегальною міграцією, контрабандою, незаконним обігом

наркотиків : наказ МВС України від 27 червня 2001 р. № 493/390 // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 150, ф.20., д.1. т.5., арк. 190-195.

538. Про проведення міждержавної спеціальної оперативно-профілактичної операції «Розшук»: розпорядження МВС України від 12 березня 2004 року № 216. // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 225, ф. 20., д.3. т.3., арк. 229.

539. Про заохочення працівників ДКР МВС України, ГУМВС України в АР Крим, УМВС України в Дніпропетровській, Миколаївській, Одеській, Рівненській областях та м. Севастополі : наказ МВС України від 27 грудня 2002 року № 1216. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 171, ф. 20., д.1. т. 10., арк. 288-289.

540. Про заохочення працівників ДКР МВС України, УКР ГУМВС України в Київській області, УМВС України в Дніпропетровській та Херсонській областях : наказ МВС України від 25.12.2006 року № 1244. // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 261, ф.20., спр.1. т.12., арк. 62.

541. Про підсумки роботи ОВС за 9 місяців 2000 року та завдання відповідно до вимог Президента України, Уряду та Координаційного Комітету щодо поліпшення боротьби зі економічною злочинністю та посилення охорони громадського порядку: рішення колегії МВС України від 12 жовтня 2000 року №7км/1. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 132, ф.20., д.53. т.1, арк. 39-43.

542. Матеріали засідання Ради міністрів внутрішніх справ держав-учасниць СНД (3-5 червня 2009 року, м. Ялта). // Іменем Закону. – 2009. – № 23. – С..3.

543. Губанов А.В. Полиция зарубежных государств: основные черты организации и деятельности / А.В. Губанов. – М.: ВНИИ МВД СССР, 1991. – 275 с.

544. Ірінеєва В. Євроюст у системі кримінально-правового співробітництва Європейського Союзу / Владислава Ірінеєва // Віче. – 2012. – № 10. Електронний ресурс. – Режим доступу: viche.info/journal/3124/

545. Договір про Європейський Союз: Договір, Міжнародний документ від 07.02.1992 / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : http://zakon.rada.gov.ua/go/994_029.

546. Неволя В. В. Інтерпол та Європол: співвідношення діяльності міжнародних організацій в боротьбі з організованою злочинністю / В. В. Неволя // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2011. - № 24. – С. 15-20.

547. Рішення № 2009/371/ПВД Ради про створення Європейського поліцейського відомства (Європол) ЄС: Рішення, Міжнародний документ від 06.04.2009 № 2009/371/ПВД / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : http://zakon.rada.gov.ua/aws/show/994_a78.

548. Сорочик Ю. Ю. Європол : новітні тенденції у протидії організованим злочинностям // Ю. Ю. Сорочик / Південноукраїнський правничий часопис. – 2009. – № 1. – С. 162-164.

549. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво: Угода, Міжнародний документ від 04.12.2009 / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : http://zakon.rada.gov.ua/aws/show/994_954

550. Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво : Закон України від 05.10.2010 № 2576-VI ПВД / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2576-17>

551. Про делегацію України для участі у переговорах з Європейським поліцейським офісом щодо укладення Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне співробітництво: Розпорядження Президента України від 04.11.2011 № 315/2011-рп / Офіційний сайт Верховної

Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/go/315/2011-pp>

552. Consolidated version of The Treaty on the functioning of the European Union // OJ. — 2008. — № 115. — P. 49.

553. Про ратифікацію Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних та Додаткового протоколу до Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних стосовно органів нагляду та транскордонних потоків даних від 06.07.2010 № 2438-VI / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2438-17>

554. Щодо зустрічі з представниками Парламентської асамблеї Ради Європи. «Проблеми торгівлі людьми та стан протидії цьому явищу в Україні» (№7/8-1011 від 29.05.2004): Інформація ДКР МВС України // Державний архів МВС України., ф., оп. 1, спр.905., арк. 157-158.

555. Угода між Урядом України і Урядом Сполучених Штатів Америки про гуманітарне і техніко-економічне співробітництво: Міжнародний документ від 07.05.1992 / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/840_295

556. Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки щодо допомоги з правоохоронних питань : Міжнародний документ від 09.12.2002. / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до сайту : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/840_103

557. Представники МВС та ФБР США обговорили перспективи подальшого співробітництва : інформація прес-служби МВС України/ Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. – Режим доступу до сайту : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246099818&cat_id=244276429

558. Актуальні аспекти міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України на напрямку протидії торгівлі людьми / Гаврилюк В.І., Данилюк М.П., Дубина В.І. – К., Цифра, 2007. – 175 с.

559. Спільна заява про домовленість подальшого розвитку співробітництва між МВС України та МВС Угорської Республіки від 12 травня 2005 р. / Офіційний сайт МВС України. – Режим доступу до сайту :

560. Про створення на базі ЦБ Інтерполу в Україні національного центрального консультативного пункту з проблем комп'ютерної злочинності. наказ МВС України від 17 серпня 1996 р. № 572. // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 79, ф.20., д.3. т.5., арк. 6-7.

561. Співпраці України з Інтерполом виповнилося 20 років / Інформація прес-служби МВС України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246198897

562. Співпраця ЄС з Україною в правоохоронній сфері /Бюлетень представництва Європейської Комісії в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: eeas.europa.eu/delegations/ukraine/documents/eucooperation.

563. Щодо співробітництва України з Організацією Об'єднаних Націй у сфері підвищення якості і доступності статистичних даних про злочинність на національному і міжнародному рівнях. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1274/>

564. МОМ в Україні: Довідкова інформація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dmsu.gov.ua/mizhnarodne-spivrobitnytstvo/637-spivrobitnytstvo-z-mom>

565. Про встановлення премії МВС «За міжнародне співробітництво у правоохоронній діяльності»: наказ МВС України від 19 травня 1998 р. № 369. // Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 103, ф.20., д.3. т.3, арк. 224-227.

566. Про затвердження Положення про відомчі заохочувальні відзнаки Міністерства внутрішніх справ України: наказ МВС України від 05.08.2011 № 520. – Поточний архів Донецького юридичного інституту МВС України. Справа з наказами, розпорядженнями, вказівками МВС України за 2011 рік, арк. 176.

567. Вербенський М. Г. Генеза транснаціональної організованої злочинності в Україні / М. Г. Вербенський // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2010. – № 1. – С. 3-11.

568. Рецензія на книгу: Джужа О. М., Василевич В. В., Кулакова Н. В. та ін. Організована злочинність в Україні та країнах Європи: посібник / М.А. Погорецький; за заг. ред. проф. О. М. Джужі. – К.: Київськ. нац. ун-т внутр. справ, 2007. – 248 с.

569. Савченко А. В. Кримінально-правова протидія організованим злочинностям та корупції в Україні та США: порівняльний аналіз / А. В. Савченко // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2005. – № 5. – С. 131-141.

570. Юридический словарь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakony.com.ua/juridical.html?catid=45682>

571. Копан О. В. Проблеми організації центрального управління в системі боротьби з організованою злочинністю та корупцією в Україні / О. В. Копан // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика: – К., 2004. – Вип. № 9. – С.221-224.

572. Долговой А. И. Организованная преступность / А. И. Долговой, С. В. Дьякова. – М.: Юридическая литература, 1989. – 182 с.

573. Наумов Ю. Г. Коррупция и организованная преступность: методологические аспекты / Ю. Г. Наумов // Вестник Московского университета МВД России. – 2008. – № 6. – С. 117.

574. Номоконов В. А. Коррупция в современной России и перспективы борьбы с ней / В. А.Номоконов // Следователь. – 2009. – № 2. – С. 33-37.

575. Сборник стандартов и норм Организации Объединенных Наций в области предупреждения преступности и уголовного правосудия - Нью-Йорк: Изд-во ООН, 1992. – 334 с.

576. Нікітенко О. І. Деякі особливості протидії організованій злочинності / О. І. Нікітенко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2007. – № 2. – С. 175.

577. Об усилении борьбы с преступностью. Информация МВД СССР в ЦК Компартии Украины. – ЦДАГОУ, ф 1, оп.32, спр. 2818, арк.. 33-35.

578. Доклад Международной Амнистии «Украина – Смертная казнь: жестокое, бесчеловечное и унижительное наказание». – ЦДАВО, ф. Р-2, опис 15, спр. 4793, арк. 46-60.

579. О применении судами смертной казни. В ЦК Компартии Украины. Информация. – ЦДАГОУ, ф 1, оп.32, спр. 2974, арк. 3-5.

580. Про стан боротьби із злочинами проти громадян. Лист МВС УССР від 23 травня 1991 року № 1487/Вк. – ДАДО., ф. Р-2794, оп. 2, спр. 6467, арк. 41-44.

581. Филонов В. П. Состояние, причины преступности в Украине и её предупреждение / В. П. Филонов – Донецк: Донеччина, 1999. – 640 с.

582. Кравченко Ю. Ф. Міліція України./ Ю. Ф. Кравченко – К.: Генеза, 1999. – 431 с.

583. Про стан контролю за вогнепальною зброєю : лист МВС України від 02 вересня 1994 р. – ЦДАВО, ф. № Р-2, оп. 15, спр. 4835, арк. 4-5.

584. Державна статистика. МВС України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/doccatalog/list>

585. План додаткових заходів покращання діяльності органів внутрішніх справ. – ДА МВС України, ф. 77, оп. 1, спр. 4, арк. 41.

586. Радіонова І. Макроекономічні чинники дефіциту бюджету в Україні / І. Радіонова // Економіка України. – 1998. – № 9. – С. 15-23 .

587. Марчук Є. К. Поняття злочинної організації за кримінальним правом України / Є. К. Марчук // Вісник Університету внутрішніх справ. – 1997. – № 2. – С. 134-140.

588. Аналіз результатів боротьби зі злочинністю за 10 місяців 2009 року. Міжвідомчий НДЦ при РНБО України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rainbow.gov.ua/files/2009/1120law1.pdf

589. Про оголошення рішення колегії МВС: наказ МВС України від 01.11.2012 № 994. – Поточний архів Донецького юридичного інституту МВС України, справа з наказами, розпорядженнями, вказівками МВС України, арк. 2-3.

590. Головний штаб МВС України. Основні результати боротьби зі злочинністю органів внутрішніх справ України за 1994 – 1999 роки. – ДА МВС України, ф. 55, оп. 2, спр. 322, арк. 187.

591. Кулик В. Приватизація життя по-українськи / В. Кулик // Український журнал. – 2008. – № 7. – С. 24-28.

592. Долженков О. Ф. Криміналізація економіки як прояв організованої злочинності / О. Ф. Долженков // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 2000. – № 2. – С. 42-46.

593. Смирнов Ю. В центрі уваги – протидія злочинності та тероризму. Матеріали розширеного засідання колегії МВС України за підсумками 9 місяців 2001 р. // Іменем Закону. – 2001. – № 43, 26 жовтня. – С. 1.

594. Калиновський В. Б. Геополітика і міжнародна злочинність: дослідження проблем превентивних дій / В. Б. Калиновський, П. В. Цимбал // Вісник Університету внутрішніх справ. – 1997. – № 2. – С. 21-26.

595. Смирнов Ю. Робота має бути ефективною, люди – захищені // Міліція України – 2001. – № 5. – С. 2.

596. Кальман О. Що протиставити злочинності? / Олександр Кальман // Дзеркало тижня. – 2009. – № 8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн.: <http://www.dt.ua/1000/1050/65593>

597. Період умовлянь закінчився. Виступ Президента України Л. Д. Кучми на розширеному засіданні Координаційного комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президентіві України 14 грудня 1999 року // Міліція України. – 2000. – № 1. – С. 2-3.

598. Зозуля Є.В. Діяльність міліції України в умовах становлення незалежної держави (90-тв рр.. ХХ ст.) : дис. ...кандидата. іст. наук : 07.00.01 / Зозуля Євген Вікторович. – Донецьк , 2002. – 229 с.

599. Про заходи по посиленню боротьби з найбільш небезпечними злочинами і їх організованими формами. Указ Президента СРСР від 4 лютого 1991 року. – ДА МВС України, ф. 41, оп. 1, спр. 169, арк. 192.

600. Про результати діяльності підрозділів Міжрегіональне управління по боротьбі з організованою злочинністю МВС СРСР - МВС УРСР за 1991 р. – ДА МВС України, ф. 77, оп. 1, спр. 34, арк. 174.

601. Про оголошення Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність і постанови Верховної Ради України від 18 лютого 1992 року № 2136-ХІІ «Про введення в дію Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»: наказ МВС України від 25.03.1992р. № 170. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 12, ф. 20, д. 3, т.5, арк. 122-129.

602. Матеріали до зустрічі керівництва МВС з представниками ПАРЄ. УМЗ МВС України. – ДА МВС України, ф. 74, оп. 1, спр.905, арк. 160-166.

603. Про заохочення працівників ОВС УВС Закарпатської, Львівської областей, м. Києва, ГУКР і РНДІЦ при МВС України, співробітників Мостиської митниці: наказ МВС України від 03.04.1992р. № 183. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх.. 12, ф. 20, д. 3, т.5., арк. 158.

604. Про знешкодження злочинної групи фальшивомонетників і заохочення працівників ОВС України: наказ МВС України від 08 грудня 1992 року № 681. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 23, ф. 20, д. 3, т.19, арк. 71-72.

605. Про затвердження Положення про Головне управління по боротьбі з організованою злочинністю МВС України : наказ МВС України від 13 лютого 1998 р. № 181. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 102, ф.20., д.3. т.2., арк. 38-43.

606. Про створення міжрегіональних підрозділів по боротьбі з міжнародними організованими злочинними угрупованнями в прикордонних

областях та Криму: наказ МВС України від 06 квітня 1999 р. № 286. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 121, ф.20., д.3. т.3, арк. 208-227.

607. Про затвердження структури центрального апарату МВС України : наказ МВС України від 23 липня 2002 року № 650. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 167, ф.20., д.1. т.6, арк. 246-251.

608. Про вдосконалення діяльності підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю МВС України: наказ МВС України від 29.08.2005 року № 725. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 236, ф.20., спр.1. т.8, арк 172.

609. Рішення Координаційного комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю від 15 червня 1994 року № 18. – ДАДО, ф. Р-2794, оп. 5, спр. 345, арк. 2-7.

610. Лист Координаційного комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президентові України. – ЦДАВО, ф. № Р-2, опис 15, спр. 4835, арк. 37.

611. Про організаційно-штатні питання: наказ МВС України від 6 лютого 1995 року № 5. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області. – ф. 20, спр. 2, арк. 7.

612. Додаток до Рішення Координаційного комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю від 15 червня 1994 року № 18.– ДАДО, ф. Р-2794, оп. 5, спр. 345. – Арк 4-7.

613. Доповідна записка про хід виконання доручень Президента України щодо посилення охорони громадського порядку у містах та населених пунктах України. (17 квітня 1995 року. №31/6/83). – ЦДАВО, ф. № Р-2, опис 15, спр. 4835., арк. 62-64.

614. Протокол № 9 от 22 ноября 2002 года заседания постоянной комиссии по вопросам депутатской деятельности и этики, правовой политики, законности, правопорядка. – ДАДО, ф. Р-2794, оп. 5, спр. 1383, арк. 2-3.

615. Информация о работе Совета руководителей приграничных областей Республики Беларусь, Российской Федерации и Украины. – ДАДО, Ф. Р-2794, оп. 5, спр. 1383, арк. 13-14.

616. Про заходи МВС України щодо посилення протидії злочинності відповідно до вимог Президента України та Уряду країни: лист МВС України прем'єр-міністру України від 24.07.1997 № 3901/кВ. – ЦДАВО, ф. № Р-2, опис 15, спр.6214, арк. 4-5.

617. Про хід виконання Розпорядження Президента України від 25 лютого 1997 року. Лист МВС України першому віце-прем'єр-міністру України від 12.04.1997 р. № 1876/кВ. – ЦДАВО, ф. № Р-2, опис 15, спр.6217, арк. 1.

618. О взаимодействии с МВД Украины. Письмо МВД России Министру Российской Федерации по сотрудничеству с государствами-участниками СНГ от 23.06.1997 № 1/ 11379. – ГАРФ, ф. 10096, оп. 2, дело 925, стр. 95-96.

619. Протокол № 1 украинской части подкомиссии по вопросам правопорядка и борьбы с организованной преступностью в составе Украинской части смешанной российско-украинской комиссии по сотрудничеству от 21 октября 1997 года. – ГАРФ, ф. 10096, оп. 2, дело 931., стр. 72-75.

620. Узагальнені довідки Служби безпеки України щодо виконання Указу Президента України № 837/96 від 17.09.96 р. від 21 липня 1997 р. № 942. – ЦДАВО, ф. № Р-2, опис 15, спр.6214, арк. 99-119.

621. Про хід виконання Комплексної цільової програми боротьби зі злочинністю на 1996-2000 рр., постанови КМУ «Про невідкладні заходи щодо зміцнення законності і правопорядку» від 1 жовтня 1996 року № 1201. Інформація Сумської обласної державної адміністрації до КМУ від 16.07.98 №1-2/793. – ЦДАВО, ф. № Р-2, опис 15, спр. 7067, арк.245-251.

622. Рішення оперативної наради при Першому заступникові міністра внутрішніх справ України. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 134, ф.20., д.3. т.1, арк. 60-91.

623. Про заохочення працівників апарату МВС України, які відзначились при проведенні комплексних оперативно-профілактичних заходів по

знешкодженню організованих злочинних угруповань та зміцненню правопорядку в Донецькій області : наказ МВС України від 02 березня 1999 р. № 157. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 121, ф.20., д.3. т.2, арк. 213-214.

624. Проект програми Донецької обласної ради «Правопорядок-2002». – ДАДО, ф. Р-2794, оп. 5, спр. 1267, арк. 175-186.

625. Проект програми Донецької обласної ради «Правопорядок-2003». – ДАДО, ф. Р-2794, оп. 5, спр. 1382, арк. 239-252.

626. Аналитическая справка УМВС Украины в Донецкой области в постоянную комиссию по вопросам депутатской деятельности, законности, правопорядка, охраны прав, свобод и законных интересов граждан Донецкого областного совета. – ДАДО, ф. Р-2794, оп. 5, спр. 1171, арк. 127-136.

627. Материалы к выступлению заместителя начальника УМВД Украины в Донецкой области Подкопаева В.И. на заседании постоянной комиссии Донецкого областного совета 28 марта 2003 г. – ДАДО, ф. Р-2794, оп. 5, спр. 1621, арк. 140-144.

628. Угода про співробітництво між міністерствами внутрішніх справ у боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів та психотропних речовин від 21 жовтня 1992 року : Угода, Міжнародний документ від 21.10.1992 / Офіційний сайт Верховної ради України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/997_246

629. Про взаємодію між органами внутрішніх справ держав-участниць СНД : Лист МВС України від 02 жовтня 1997 р. №6100/Бч. – ЦДАВО, ф. № Р-2, опис 15, спр. 6194., арк 3-4.

630. Проект Межгосударственной программы совместных мер борьбы с организованной преступностью и иными видами опасных преступлений на территории государств-участников СНГ на период до 2000 года. – ГАРФ, ф. 10096, оп. 2, дело 482., стр. 165-166.

631. Письмо Председателя Координационного Совета Генеральных Прокуроров государств-участников СНГ, Генерального Прокурора Российской

Федерации Ю.И. Скуратова Председателю Правительства Российской Федерации В.С. Черномырдину от 23.10.1997 года № 35/ 598-97. – ГАРФ, ф. 10096, оп. 2, дело 719, стр. 98.

632. Про участь України в роботі над Протоколом до Конвенції : лист МВС України від 13.01.1997 р. №6109/Вн. – ЦДАВО, ф. № Р-2, опис 15, спр. 6194, стр. 28.

633. Доклад Совету глав государств и Совету глав правительств СНГ о ходе выполнения Межгосударственной программы совместных мер борьбы с организованной преступностью и иными видами опасных преступлений на территории государств-участников Содружества на период до 2000 года. – ЦДАВО, ф. № Р-2, опис 15, спр. 7058, арк. 150-154.

634. Про спеціальну операцію «Щит»: розпорядження МВС України від 9 лютого 2000р. № 25. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 132, ф.20., д. 53. т.1., арк. 182-186.

635. Про проведення операції «Мігрант». Розпорядження МВС України від 4 лютого 2000р. № 22. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 132, ф.20., д. 53. т.1., арк. 181-182.

636. Письмо МИДа России (Г.В. Берденникова) от 10.02.2000 № 453/ГС. – ГАРФ, ф. 10097, опись 1, дело 560, стр.91.

637. Рішення про Рішення про Міждержавну програму спільних заходів боротьби із злочинністю на 2011-2013 роки : СНД; Рішення, Програма від 10.12.2010 / Офіційний сайт Верховної ради України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_m94)

638. Письмо Исполнительного Секретариата СНГ премьер-министру Украины от 18 февраля 1998 года № 10/74. – ЦДАВО, ф. № Р-2, опис 15, спр. 7058, арк. 1),

639. Звіт про участь делегації експертів у нараді в м. Мінськ: Лист МВС України до КМУ від 14.04.1998 № 2058/кВ. – ЦДАВО, ф. № Р-2, опис 15, спр. 7058., арк. 73-74.

640. Копия письма Министра иностранных дел Российской Федерации Е. Примакова на имя Председателя Правительства Российской Федерации В.С. Черномырдина «О проекте Соглашения о сотрудничестве государств-участников СНГ в борьбе с преступностью». – ГАРФ, ф 10096, оп. 2, дело 719, стр. 50.

641. Рішення про Концепцію взаємодії держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав у боротьбі із злочинністю : Рішення, Концепція, Міжнародний документ від 02.04.1999. – Офіційний сайт Верховної ради України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/997_340)

642. Особое мнение делегаций Республики Армения, Кыргызской Республики, Республики Молдова, Российской Федерации и представителей МВД, ГСК, Верховного Суда и Минюста Республики Казахстан. – ГАРФ, ф10096, оп. 2, дело 482, стр. 57.

643. Письмо Исполнительного секретаря СНГ Председателю Совета глав правительств СНГ, Председателю Совета Правительства Российской Федерации В.С. Черномырдину от 15.05.1996 года № 10/ 565. – ГАРФ, ф10096, оп. 2, дело 482, стр. 51.

644. Украина договорится с СНГ о межгосударственном розыске и борьбе с терроризмом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jurliga.ligazakon.ua/news/2013/9/30/98611.htm>.

645. Про заохочення працівників спецпідрозділів БОЗ та УМВС України в Донецькій області: наказ МВС України від 16 серпня 2000 р. № 550. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 137, ф.20., д.3. т.4, арк. 82.

646. Про заохочення працівників органів внутрішніх справ України: наказ МВС України від 15 квітня 2002 року № 353. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 165, ф.20., д.1. т.4., арк. 161.

647. Про присвоєння звання Герой України : Указ Президента України від 15 квітня 2002 року № 338/2002 [Електронний ресурс].– Режим доступу : http://www.uazakon.com/documents/date_2p/pg_ituawl.htm.

648. Про заохочення працівників Управління МВС в Донецькій області: наказ МВС України від 01.07.2005 № 512. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 234, ф.20., спр.1. т.5, арк. 146.

649. Про заохочення працівників МВС України: наказ МВС України від 15.02.2006 року № 145. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 252, ф.20., спр.1. т.3, арк. 246-251.

650. Про проведення спеціальної комплексної оперативно-профілактичної операції «Трал»: розпорядження МВС України від 13.02.2007 року № 133. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 284, ф.20., спр.3. т.2., арк. 216-217.

651. В Укрбюро Інтерполу підбили підсумки роботи у 2013 році :інформація УЗГ МВС України від 13.02.2014 [Електронний ресурс].– Режим доступу : <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/>.

652. Угода про співробітництво в боротьбі зі злочинами у сфері економіки від 12.04.1996. – ЦДАВО, ф. № Р-2, опис 15, спр. 5643, арк. 22-26.

653. На виконання доручення КМУ №9148/46 від 05 травня 1996 р. : Лист МЗС України. – ЦДАВО, ф. № Р-2, опис 15, спр. 5643, арк. 32.

654. Пояснювальна записка щодо Угоди про співробітництво у сфері економіки. – ЦДАВО, ф. № Р-2, опис 15, спр. 5643, арк. 35.

655. Про організацію діяльності підрозділів державної служби боротьби з економічною злочинністю Міністерства внутрішніх справ України: наказ МВС України від 03.09.2012 № 769. – Офіційний сайт Верховної ради України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1588-12>

656. Про оголошення Протоколу про конкретні напрямки та форми співробітництва ГУ Державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України та Управління економічної поліції Республіки Молдова (підписаний у м. Києві 15 лютого 1995 року) : наказ МВС України від 23 вересня 1995 р. № 614 – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 68, ф.20., д.3. т.8, арк. 41-47.

657. Про виконання розпорядження Президента України від 25 лютого 1997 року № 98/97, рішення Координаційного комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю від 14 лютого 1997 року та Комплексної цільової програми боротьби зі злочинністю на 1996 - 2000 рр. Рішення розширеного засідання колегії МВС України від 5 квітня 1997 року. – ДА МВС України, ф. 55, оп. 3, спр. 174, арк. 41.

658. Звіт перед українським народом про оперативно-розшукову діяльність органів внутрішніх справ України в 1998 році // Іменем Закону. – 1999. – № 7, 19 лютого. – С.1 - 7.

659. Про активізацію боротьби з контрабандою в рамках проведення міжнародної операції: вказівка МВС України від 20 серпня 2004 року № 752. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 229, ф.20., спр.3. т.7, арк. 20.

660. Редько А. І. Деякі питання провадження у справах про злочини, вчинені організованими злочинними угрупованнями. Узагальнення судової практики / А. І. Редько, С. О. Єфремов // Вісник Верховного Суду України. – 2001. – № 1. – С. 29 – 31.

661. Мінські домовленості міністрів // Іменем Закону. – 2006. – № 50. – С. 3.

662. Матеріали робочої зустрічі керівників служб БЕЗ МВС України, Російської Федерації та Республіки Білорусь // Міліція України. – 2007. – № 5. – С. 1.

663. Матеріали зустрічі міністрів МВС країн СНД у Баку // Іменем Закону. – 2007. – № 37. – С. 3.

664. Антикризисний пакт: Інформація за результатами зустрічі глав МВС Білорусі, України і Російської Федерації // Іменем закону. – 2009. – № 10. – С. 2.

665. Матеріали брифінгу в МВС України // Іменем Закону – 2007. – № 1. – С. 6.

666. Про оголошення рішення колегії МВС України: наказ МВС України від 22.07.2011 № 477. Поточний архів ДЮІ МВС України. Справа з наказами, розпорядженнями, вказівками МВС України за 2011 рік, арк. 9.

667. Поручение Правительства Российской Федерации от 7 февраля 2000 г. № ХВ_ПЧ_03267 по разработке проекта Соглашения о сотрудничестве государств-участников СНГ в борьбе с преступлениями в сфере компьютерной информации и Договора в рамках СНГ о борьбе с легализацией доходов, полученных незаконным путем. – ГАРФ, ф.10097, оп. 1, д. 561, стр.1-74.

668. О проекте договора в рамках СНГ о борьбе с легализацией доходов, полученных незаконным путем: проект письма МВД Российской Федерации. – ГАРФ, ф.10097, оп. 1, д. 561, стр. 70.

669. Кузьменко Б.В. Корупція та економічна злочинність у сучасній Україні: політико-економічні засади / Б.В. Кузьменко // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України: Спеціальний випуск. –1999. – Ч. 2. – С. 149-155.

670. Кузьменко Б.В. Політологічний і кримінологічний аналіз корупції, тіньової економіки і організованої злочинності у пострадянській Україні / Б.В. Кузьменко // Право України. – 1998. – № 6. – С. 103-105.

671. Кулеба В. Запобігання корупції: українська версія / Володимир Кулеба // Освіта регіону. – 2009. – № 2. – С. 65 -70.

672. Пасенюк О.М. Стан правового забезпечення боротьби організованою злочинністю та корупцією в Україні: матеріали міжнародної науково-практичної конференції з проблем боротьби з організованою злочинністю в регіоні (Харківська та Полтавська області) Харків, 1999. – Х.: ХНУВС, 1999. – 279 с.

673. Литвак О. Основні засади антикорупційної політики держави / О. Литвак, О. Челюк // Вісник прокуратури. – 2009. – № 7. – С. 68-73.

674. Мельник М.І. Корупційна злочинність в Україні: стан, тенденції, вплив на соціально-економічні процеси / М.І. Мельник // Науковий вісник

Дніпропетровського юридичного інституту МВС України.– 2001. – №1. – С. 77-87.

675. Мельник М.І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії: монографія / М.І. Мельник — К.: Атіка, 2001. – 304 с.

676. Мельник М.І. Антикорупційна діяльність в органах державної влади та її наукове забезпечення / М.І. Мельник // Право України. – 2000. – №3. – С.67-70.

677. Про Координаційний комітет по боротьбі з корупцією організованою злочинністю: Указ Президента України від 26 листопада 1993 р., № 561[Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=362%2F2004. – Заголовок з екрану.

678. Про боротьбу з корупцією: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 34. – Ст. 266.

679. Комплексна цільова Програма боротьби зі злочинністю на 1996-2000 роки: Затверджено Указом Президента України від 17 вересня 1996 року № 837/96. – ДАДО, ф. Р-2794, оп. 5, спр. 813, арк. 56-57.

680. Про Національну програму боротьби з корупцією : Указ Президента України від 10.04.1997 № 319/97[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/319/97>.

681. Про Концепцію подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності»: Указ Президента України від 11 вересня 2006 р., № 742/2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.president.gov.ua/documents/4908.html. – Заголовок з екрану

682. Про проведення цільової оперативно-профілактичної операції «Корупціонер»: Розпорядження МВС України від 09.06.2007 року № 559. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 288, ф.20., спр.3. т.6, арк. 4.

683. Підсумки роботи прокуратури за 2009 рік // Правовий тиждень. – 2010. – № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.legalweekly.com.ua/article/

684. Про засади запобігання і протидії корупції: Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР) – 2011. – № 40. – ст. 404.

685. Про Національну антикорупційну стратегію на 2011-2015 роки : Указ Президента України, від 21.10.2011 № 1001/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1001/2011>).

686. Тищенко Ю. Протидія корупції: дії, пропозиції та ініціативи кандидатів у президенти / Юлія Тищенко // Твій вибір – 2010: Електронний бюлетень – Випуск № 6. – С. 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ucipr.kiev.ua/print.php?sid=1329. – Заголовок з екрану

687. The 2012 corruption perceptions index measures the perceived levels of public sector corruption in 176 countries and territories around the world - See more at: <http://www.transparency.org/cpi2012#sthash.6E4ZYKqS.dpuf>

688. The 2013 corruption perceptions index measures the perceived levels of public sector corruption in 177 countries and territories See more at: <http://cpi.transparency.org/cpi2013/#sthash.pMLJjv8M.dpuf>

689. Про приєднання України до Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: Закон України від 2 квітня 2013 року № 159-VII. Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://inter.criminology.onua.edu.ua/?p=6387>).

690. Зозуля Є.В. Соціально-економічні проблеми регіонів та боротьба з економічною злочинністю в сфері економіки (90-ті рр. XX ст.) / Є.В. Зозуля // Історія України. Маловідомі імена, події, факти: зб. ст. – Київ-Донецьк: Видавництво Донецького нац. ун-ту, 2001. – 395 с.

691. Про стан роботи з кадрами в підрозділах БОЗ та заходи щодо зміцнення дисципліни і законності серед особового складу. наказ МВС України від 23 червня 1995 року № 419. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, ф. 20, спр. 3, т. 5, арк. 220.

692. Звіт перед українським народом про оперативно-розшукову діяльність органів внутрішніх справ України в 1998 році // Іменем Закону. – 1999. – № 7, 19 лютого. – С. 7.

693. Про заохочення працівників підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю МВС України та УМВС України в Житомирській області. наказ МВС України від 4 листопада 1997 року № 760. – ДА МВС України, ф. 46, оп. 3, спр.373, арк. 63.

694. Спільні перший та другий раунди оцінювання. Оціночний звіт по Україні: Затверджено GRECO на 32-му пленарному засіданні (м. Страсбург, 19-23 березня 2007 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/.../GRECO_Ukr.pdf – Заголовок з екрану.

695. Про додаткові заходи щодо посилення боротьби з корупцією в органах внутрішніх справ України: наказ МВС України від 20 вересня 2004 року № 1082. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 220, ф.20., спр.1. т.10, арк. 54.

696. Боротьбу із корупцією поки що буде відкладено: аналітична довідка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ukr-pravo.com.ua/index.php?.com.

697. Інформація спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції про вжиті в 2011 році заходи щодо протидії корупції та про осіб, притягнутих до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень[Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/ – Заголовок з екрану.

698. (Інформація прес-служби ГУБОЗ МВС України Електронний ресурс. – Режим доступу <http://mvs.gov.ua/mvs/article/938346?annId=938347&timeSta>)

699. World Drug Report. Oxford University Press, 1997. – Р. 127.

700. Основы борьбы с организованной преступностью: монография / Под ред. В.С. Овчинского, В.Е. Эминова, Н.П. Яблокова. – М.: ИНФРА-М, 1996. – 400 с.

701. Погорецький М.А., Сапальов В.П. Подолання протидії організованої злочинності у ході досудового слідства / М.А. Погорецький, В.П. Сапальов // Наук. вісник НА СБ України. – 2005. – № 13. – С. 148-152.

702. О мерах по дальнейшему усилению борьбы с наркоманией : постановление секретариата Донецкого обкома Компартии Украины от 21 ноября 1985 года, протокол № 24 – ДАДО, ф. 326, оп.136, спр.445, арк .2-3.

703. О мерах по реализации требований постановлений ЦК КПСС от 21 апреля 1987 года «Об улучшении пропаганды знаний о вреде употребления наркотических веществ» и от 12 июня 1987 года «О неудовлетворительном выполнении постановлений ЦК КПСС об усилении борьбы с наркоманией». Секретно. Постановление бюро Донецкого обкома КПУ от 23 июля 1988 года, протокол № 40. – ДАДО, ф. 326, оп. 136, спр. 439. арк. 180-195.

704. Інформація про стан злочинності в Українській РСР за 9 місяців 1987 р. – ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 25, спр.3190, арк.64.

705. Інформація про стан злочинності в Українській РСР за 1987 р. – ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 25, спр.3190, арк.. 93.

706. О мерах по дальнейшему усилению борьбы с наркоманией. Секретно. Постановление секретариата Донецкого обкома КПУ от 21 ноября 1985 года, протокол № 24. Информация о борьбе с наркоманией в области. – ДАДО, ф. 326, оп. 136, спр. 445, арк. 4-13.

707. О состоянии борьбы с наркоманией в области: Информация УВД исполкома Донецкого областного Совета народных депутатов. – ДАДО, ф. 326, оп.136, спр.445, арк. 17-25.

708. Анализ состояния работы по выполнению постановлений ЦК КПСС, ЦК Компартии Украины и бюро областного комитета партии по вопросам усиления борьбы с наркоманией. – ДАДО, ф. 326, оп.136, спр.445, арк. 6-12.

709. О создании Межрегионального отдела МВД СССР по борьбе с наркобизнесом. Приказ МВД СССР от 12 июня 1990 года № 228. – ДА МВС України, ф. 45, оп. 2, спр. 329, арк. 276.

710. Отчет о работе Постоянного представительства Украинской ССР при ООН в 1989 году. – ЦДАГОУ, ф.1, оп.32, спр. 2666, арк. 210-211.

711. Геворгян Г.М. Некоторые тенденции транснациональной организованной преступности в отдельных государствах-участниках СНГ / Г.М. Геворгян // Человек: преступление и наказание. – 2009. – № 2. – С. 25-29.

712. Міжнародна програма ООН по контролю за наркотиками. Проект Уряду України. – ЦДАВО, ф. № Р-2, опис 15, спр. 4273, арк. 93-132.

713. Довідка МВС України про стан розповсюдження наркоманії на території України і відповіді щодо виконання рекомендацій другої наради ХОНЛЕА країн Європи (лист МВС України першому віце-прем'єр-міністру України, Голові Національної координаційної Ради боротьби з наркоманією при КМУ Марчуку Є.К. від 26.12.1994 №6977/Бч. – ЦДАВО, ф. № Р-2, опис 15, спр. 4273, арк. 171-175.

714. Музика А.А. Наркоманія і незаконний обіг наркотичних засобів як зловбоденна проблема національної безпеки України / А.А. Музика, О.П. Горох: матеріали українсько-німецької наук.-практ. конф. [Протидія наркозлочинності: вітчизняний та міжнародний досвід співпраці правоохоронних та судових органів], (м. Донецьк, 26-27 травня 2011 р.) / ДЮОІ ЛДУВС, 2011. – 308 с.

715. Бабенко А.М. Запобігання органами внутрішніх справ незаконному культивуванню наркотиковмісних рослин: дисс. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.08/ Бабенко Андрій Миколайович – К., 2007. – 258 с.

716. Щодо виконання п.3 Національної програми: Лист МВС України першому віце-прем'єр-міністру України . – ЦДАВО, ф. № Р-2, опис 15, спр. 4273, арк. 193.

717. Вигівська Л.В. Стан законодавства та проблеми регулювання обігу в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів./ Вигівська Л.В. // Вісник академії прокуратури. – 2010. – № 3 (19). – С. 83-91.

718. Про внесення змін до Закону України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів»: Закон

України від 22 грудня 2006 р. № 530-V // Відомості Верховної Ради України – 2007. – № 10. – Ст.89.

719. Комюніке про зустріч віце-прем'єр-міністра України, Голови Національної координаційної Ради боротьби з наркоманією при КМУ Марчука Є.К. з заступником Генерального секретаря ООН, Виконавчим директором Міжнародної програми ООН по контролю за наркотиками Дж. Джакомеллі. (Київ, 18 жовтня 1994 р.). – ЦДАВО, ф. № Р-2, опис 15, спр. 4273, арк. 91.

720. Лист МВС України віце-прем'єр-міністру України, Голові Національної координаційної Ради боротьби з наркоманією при КМУ Марчуку Є.К. – ЦДАВО, ф. № Р-2, опис 15, спр. 4273, арк. 82-83.

721. Про затвердження Настанови з організації та здійснення ОВС боротьби з незаконним наркотичних засобів. Наказ МВС України від 25 травня 1992 року № 289. – Архів РСУ УМВС України в Донецькій області, ф. 20, спр. 3, т.7, арк. 67.

722. Положення про Управління по боротьбі з незаконним обігом наркотиків МВС України. Наказ МВС України від 13 березня 1997 року № 166. – Архів РСУ УМВС України в Донецькій області, ф. 20, спр. 3, т. 2, арк. 97.

723. Предупреждение, выявление и расследование преступлений, связанных с незаконным оборотом наркотиков, совершенных на территориях нескольких государств-участников СНГ: Пособие: ВНИИ МВД России, Бюро по координации борьбы с организованной преступностью и иными опасными видами преступлений на территории государств-участников СНГ. – М., 2005. – 155 с.

724. Сапальов В.П. Місце спеціальних підрозділів по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю СБ України у протидії транснаціональному наркобізнесу / В.П. Сапальов, Дорошенко П.Т. // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2007. - № 17. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua – Заголовок з екрану.

725. Філімонов Є.В. Про стан наркоситуації в Україні та заходи посилення боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів / Є.В. Філімонов: матеріали українсько-німецької наук.-практ. конф. [Протидія наркозлочинності: вітчизняний та міжнародний досвід співпраці правоохоронних та судових органів], (м. Донецьк, 26-27 травня 2011 р.) / ДЮІ ЛДУВС, 2011. – 308 с.

726. Олег Школьний. Наркоманія - зло національного рівня, тож боротися з ним треба усією громадою. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/970265>

727. Половніков В.В. Координаційна діяльність Державної прикордонної служби України у сфері протидії незаконному обігу наркотиків / В.В.Половніков: матеріали українсько-німецької наук.-практ. конф. [Протидія наркозлочинності: вітчизняний та міжнародний досвід співпраці правоохоронних та судових органів], (м. Донецьк, 26-27 травня 2011 р.) / ДЮІ ЛДУВС, 2011. –308 с.

728. Письмо Генерального прокурора Российской Федерации Ю.И. Скуратова Председателю Правительства Российской Федерации Е.М. Примакову от 26.11.1998 № 43-26-98. – ГАРФ, ф. 10097, опись 1, дело 22, с.1-32.

729. Поручение Правительства Российской Федерации и вышестоящих органов; документы по выполнению поручений о конфликтных ситуациях, коллективной безопасности и миротворчестве. – ГАРФ, ф. 10097, опись 1, дело 22, с.1-32.

730. Пояснительная записка по вопросу о создании Межгосударственного Центра по борьбе с наркоманией и наркобизнесом. – ГАРФ, ф. 10097, опись 1, дело 22, с.16-17.

731. Угода про співробітництво держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав у боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів : Угода, Міжнародний документ

від 30.11.2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_754

732. Рішення про Концепцію співробітництва держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав у протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів: Концепція, Міжнародний документ від 07.10.2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/997_831 – Заголовок з екрану.

733. Про підсумки роботи ОВС у 1-му півріччі 2000 року та завдання відповідно до вимог Президента України, Уряду та Координаційного Комітету щодо поліпшення боротьби зі злочинністю та посилення охорони громадського порядку : рішення колегії МВС України від 17 липня 2000 року № 6 км/1. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області. – арх.. 132, ф.20., д.53. т.1. с. 27-32.

734. Про проведення загальнодержавної операції «Редут-2002»: розпорядження МВС України від 4 липня 2002 року № 282. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області. – арх. 161, ф.20., д.3. т.2, арк. 88-89.

735. Про заохочення працівників БНОН УМВС України в Запорізькій області: наказ МВС України від 5 жовтня 2000 р. № 681. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області. – арх. 137, ф.20., д.3. т.4, арк. 312

736. Про заохочення працівників органів внутрішніх справ: наказ МВС України від 16 липня 2004 року № 799. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області. – арх. 225, ф.20., спр.3. т.3, арк. 224.

737. Про виявлення та постановку на облік споживачів наркотиків: вказівка МВС України від 17.04.2005 року № 267. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області. – арх. 241, ф.20., спр.3. т.3, арк. 193.

738. Про затвердження Програми реалізації державної політики у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів на 2003-2010 роки: Постанова КМУ від 04.06.2003 № 877 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/877-2003-%D0%BF>– Заголовок з екрану

739. Про організацію виконання Програми реалізації державної політики у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів на 2003-2010 роки, затвердженої постановою КМУ від 04.06.03 № 877: розпорядження МВС України від 25 червня 2003 року № 327. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 199, ф.20., д.3. т.2, арк. 60-67.

740. Про оголошення рішення розширеного засідання колегії МВС України: наказ МВС України від 29.11.2007 року № 452. Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 282, ф.20., спр.1. т.8., арк.14-17.

741. Тези виступу міністра внутрішніх справ на колегії МВС за підсумками роботи органів внутрішніх справ за 9 міс. 2008 року // Іменем Закону. – 2008. – № 40. – С. 5.

742. Інформація ДБНОН МВС України// Моменти. – 2009. – 26 червня 2009 р. – С. 4.

743. Андреев М. Україна змінює тактику боротьби з наркозлочинністю. / М. Андреев // Моменти. – 2009. – 23 жовтня 2009 р. – С. 3.

744. Смирнова І.В. Тенденції трансграничної контрабанди наркотичних засобів і психотропних речовин / І.В. Смирнова // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика) – 2008. – № 18. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/bozk/18text/g18_10.htm) – Заголовок з екрану.

745. Інформація за матеріалами зустрічі Міністра внутрішніх справ України та директора Федеральної служби Російської Федерації з контролю за обігом наркотиків // Іменем Закону. – 2011. – № 5. – С. 3.

746. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері протидії поширенню наркоманії, боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів на 2011-2015 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2010 року, № 1808. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua – Заголовок з екрану.

747. Про схвалення Концепції створення системи моніторингу ситуації у сфері протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2011 року № 1193-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.nau.ua. – Заголовок з екрану.

748. Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом / Рада Європи; Конвенція; Міжнародний документ від 27.01.1977 р., № ETSN90. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.coe.kiev.ua. – Заголовок з екрану.

749. Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом / ООН; Конвенція; Міжнародний документ від 15.12.1997 р., Резолюція 52/164 Генеральної Асамблеї ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua. – Заголовок з екрану.

750. Отчет о работе Постоянного представительства Украинской ССР при ООН в 1989 году. – ЦДАГОУ, ф № 1, оп.32, спр. 2666, арк. 196-225.

751. Про Антитерористичний центр: Указ Президента України від 11 грудня 1998 року, № 1343/98. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: search.ligazakon.ua. – Заголовок з екрану.

752. Указ Президента України від 14 квітня 1999 року № 379/99 «Про Положення про Антитерористичний центр та його координаційні групи при регіональних органах Служби Безпеки України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/379/99>. – Заголовок з екрану.

753. Тероризм в Україні. Бібліотека Гринчука [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.grinchuk.lviv.ua. – Заголовок з екрану.

754. Про заохочення Прилуцького В.В.: наказ МВС України від 03 листопада 1999 р. № 856. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 126, ф.20., д.3. т.8, арк. 45.

755. Про заохочення працівників вибухотехнічних підрозділів експертно-криміналістичної служби ОВС України: Наказ МВС України від 23.02 2000 р.

№ 109. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 134, ф.20., д.3. т.1., арк. 236.

756. Аналітична довідка Управління СБ України в Донецькій області від 17.XI.2000р. №3/2310но. – ДАДО, ф. Р-2794, оп. 5, спр. 1172, арк. 44-47.

757. Про вжиття додаткових організаційних заходів щодо розслідування і розкриття злочинів по фактах виявлення невідомих речовин та анонімних повідомлень про загрозу вибуху: розпорядження МВС України від 30 жовтня 2001 р. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 145, ф.20., д.3. т.2., арк. 191.

758. Про додаткові заходи МВС України щодо припинення діяльності непередбачених законом воєнізованих, збройних формувань, попередженню розпалювання міжетнічної та міжконфесійної ворожнечі : розпорядження МВС України від 15 квітня 2002 року № 160. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області., арх. 161, ф.20., д.3. т.2, арк. 18-19.

759. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 р., № 638-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР) – 2003. – № 25. – Ст.180.

760. Про створення в МВС України Центру з моніторингу діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ щодо запобігання, виявлення та припинення злочинів, вчинених з терористичною метою: наказ МВС України від 16 травня 2003 року № 497. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 186, ф.20., д.1. т.2., арк. 342-345.

761. Про проведення тактико-спеціальних навчань з антитерористичної тематики на 2004 рік.: розпорядження МВС України від 21січня 2004 року № 50. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 225, ф.20., д.3. т.3., арк. 18.

762. Про створення та організацію роботи Оперативного штабу. Розпорядження МВС України від 24 березня 2004 року № 246. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 225, ф.20., д.3. т.3, арк. 229.

763. Гугнін Е.А. Тероризм як виклик сучасній українській демократії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Startp/2009. – Заголовок з екрану.

764. Про обласну програму «Суспільна стабільність і економічна безпека: рішення Донецької обласної ради. – ДАДО, ф. Р-2794, оп. 5, спр. 1622, арк. 139.

765. Дещо про питання про тероризм // Український незалежний центр політологічних досліджень. – 2000. – № 187. – 18 вересня. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ucirg.kiev.ua. – Заголовок з екрану.

766. Письмо МИДа России от 21 ноября 1998 года № 3648/ИС. – ГАРФ, ф. 10097, опись 1, дело 22, стр. 19-21.

777. Послание Президента Киргизии А. Акаева Президенту Российской Федерации В. Путину от 24.02.2000 № 12-428. – ГАРФ, ф. 10097, опись 1, дело 22, с. 82-84.

778. Решение Совета глав государств СНГ от 25 января 2000 года о разработке целевой программы борьбы с международным терроризмом и экстремизмом и создании международного антитеррористического центра. – ГАРФ, ф. 10097, опись 1, дело 560, с. 74-79.

779. Україна договориться с СНГ о межгосударственном розыске и борьбе с терроризмом. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jurliga.ligazakon.ua/news/2013/9/30/98611.htm>

780. Рішення про Антитерористичний центр держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав від 1 грудня 2000 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1014.5309.0>. – Заголовок з екрану.

781. Про оголошення рішень спільного засідання колегій міністерств внутрішніх справ України та Російської Федерації: наказ МВС України від 23.09.2005 року № 807. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 236, ф.20., спр.1. т.8, арк. 246-251.

782. Протокол об утверждении Положения о порядке организации и проведения совместных антитеррористических мероприятий // Бюллетень международных договоров. – 2004. – № 10. – октябрь. – С.16.

783. Противодействие угрозам террористических актов на экологически и техногенно-опасных объектах: методическое пособие. — М.: МФГ «Знание», 2008. – 76 с.

784. О выполнении распоряжения Правительства Российской Федерации от 19 октября 1999 г. № 463П-П4 о принятии дополнительных мер по противодействию терроризму в Российской Федерации: Письмо Минсодружества России от 17 января 2000 года № ЛД-24. – ГАРФ, ф. 10097, опись 1, дело 560, с. 74-75.

785. Про запобігання протиправній діяльності радикальних молодіжних угруповань : вказівка МВС України від 06.04.2007 року № 434. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області. – арх. 286, ф.20., спр.3. т.4, арк.126.

786. Про затвердження Плану заходів МВС України щодо протидії расизму та ксенофобії на період до 2012 року: розпорядження МВС України від 18.02.2010 № 94. – Поточний архів Донецького юридичного інституту МВС України, справа з наказами, розпорядженнями вказівками МВС України за 2010 рік, арк. 41.

787. Запобігання проявам расизму, ксенофобії та нетерпимості в українському суспільстві". Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/671/>– Заголовок з екрану

788. За матеріалами брифінгу Міністра внутрішніх справ України. // Іменем Закону. – 2012. – № 18-19. – С.2.

789. Інформація УЗГ МВС України за результатами зустрічі з керівництва МВС України з виконавчим директором Контртерористичного комітету ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/img/>

790. Про визначення дати відзначення Дня працівників служби боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми : Наказ МВС України від 29.04.2006 року № 445. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 254, ф.20., спр.1. т.5., арх. 78.

791. Щодо зустрічі з представниками Парламентської асамблеї Ради Європи. Проблеми торгівлі людьми та стан протидії цьому явищу в Україні : Інформація ДКР МВС України. – ДА МВС України, ф. 74, оп. 1, спр.905, арк. 156-159.

792. Левченко К.Б. Торгівля людьми як проблема сучасності (соціально-правовий аналіз новітніх тенденцій / К. Б. Левченко // Український соціум. – 2004. – № 2 (4). – С.34-39.

793. Лист першому заступнику начальника ГУРОС МВС України генерал-майору внутріш. служби Янчуку Ю.П. від 03.08.1998 року. – ДАДО, ф. Р-2794, оп. 5, спр. 1067, арк. 55-56.

794. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін і доповнень до кодексу про шлюб та сім'ю України»: Закон України від 24.03.1998, № 210/98-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.lastrada.org.ua/content/doc/dov4.rtf – Заголовок з екрану.

795. Пояснительная записка председателю постоянной комиссии по вопросам депутатской деятельности, правопорядка, охраны прав, свобод и законных интересов граждан. – ДАДО, ф. Р-2794, оп. 5, спр. 1067, арк. 45-47.

796. Про заходи щодо подальшого зміцнення правопорядку, охорони прав і свобод громадян: Указ Президента України від 18.02.2002, № 143 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.nau.ua – Заголовок з екрану.

797. Про затвердження Комплексної програми протидії торгівлі людьми на 2002-2005 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.06.2002, № 766 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.nau.ua – Заголовок з екрану.

798. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.

799. Про затвердження Державної програми протидії торгівлі людьми на період до 2010 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.03.2007, № 410 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.nau.ua – Заголовок з екрану.

800. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 36. – Ст.299.

801. Про затвердження переліку органів ліцензування: Постанова Кабінету Міністрів України від 14.11.2000, № 1698 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.nau.ua – Заголовок з екрану.

802. Про затвердження Типового положення про центр реабілітації для осіб, які постраждали від торгівлі людьми: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.06.2003, № 987. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.nau.ua – Заголовок з екрану.

803. Права людини в Україні – 2004: Доповідь правозахисних організацій / Книга у PDF форматі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://khrpg.org.index.php?id=1124785217>– Заголовок з екрану.

804. Конвенція про права дитини. Міжнародний документ від 20.11.1989. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua

805. Про ратифікацію Конвенції про права дитини: Постанова Верховної Ради Української РСР // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). – 1991. – № 13. – Ст. 145.

806. Про охорону дитинства: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 30. – Ст.142.

807. Інформаційні матеріали слухань у Комітеті з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: portal.rada.gov.ua

808. Н.М. Крестовска Ювенальне право України: генезис та сучасний стан [Текст] : автореферат дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 Теорія та історія

держави і права; історія політ. і правових вчень / Н. М. Крестовська. - О. : Б. в., 2008. - 40 с.

809. Інформація за матеріалами семінару «Профілактика злочинності серед неповнолітніх: стратегії реагування кримінальної міліції у справах дітей» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: mvs.gov.ua

810. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20.09.2011 № 3739-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3739-17> – Заголовок з екрану.

811. Заява Міжнародного жіночого правозахисного центру «Ла Страда – Україна» з приводу руйнування системи реалізації державної політики у сфері протидії торгівлі людьми [Електронний ресурс]. – Режим доступу: motilek.com.ua

812. Про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.03.2012 № 350. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/350-2012-%D0%BF> – Заголовок з екрану.

813. О выделении денежных средств для образования подразделения по борьбе с правонарушениями в сфере общественной морали. Письмо начальника УМВС Украины в Донецкой области на имя главы Донецкой областной государственной администрации от 07 декабря 1998 г. – ДАДО, ф. Р-2794, оп. 5, спр. 1067, арк 49-50.

814. О финансировании специального подразделения по борьбе с правонарушениями, связанными с иностранными гражданами и в сфере общественной морали УМВД Украины в Донецкой области. Аналитическая справка. – ДАДО, ф. Р-2794, оп. 5, спр. 1171, арк. 109.

815. Про створення та фінансування окремих підрозділів ГУ МВС України у м. Києві. Рішення II сесії XXIII скликання Київської міської ради від 02.07. 1998р. № 62. – ДАДО, ф. Р-2794, оп. 5, спр. 1067, арк. 57.

816. Лист Головного управління МВС України в м. Києві від 22 липня 1998 року №1/2862. – ДАДО, ф. Р-2794, оп. 5, спр. 1067, арк. 58.

817. Про затвердження Положення про відділ ГУКР МВС України по організації боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, та типового положення про відділ (відділення, групу) по боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми УКР, ВКР ГУМВС України в Криму, м. Києві, Київській області, МВС України в областях та м. Севастополі: Наказ МВС України від 30 вересня 2000 р. № 670. Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 137, ф.20., д.3. т.4. с. 200-205.

818. Довідка про хід виконання розділу «Основні напрямки зміцнення законності та правопорядку в Донецькій області у 1998-2000 рр.» у Програмі соціально-економічного розвитку Донецької області на 1998-2000 рр. – ДАДО, ф. Р-2794, оп. 5, спр. 1266, арк. 117-126.

819. Аналитическая справка УМВС Украины в Донецкой области в постоянную комиссию по вопросам депутатской деятельности, законности, правопорядка, охраны прав, свобод и законных интересов граждан Донецкого областного совета от 05.03.2002 № 1056/Кр. – ДАДО, ф. Р-2794, оп. 5, спр. 1381, арк. 92-95.

820. Информация Управления СБ Украины в Донецкой области «Об областной программе «Общественная стабильность и экономическая безопасность». – ДАДО, ф. Р-2794, оп. 5, спр. 1383, арк. 84-95.

821. Про створення підрозділів боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми: наказ МВС України від 30.03.2005 року № 197. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 232, ф.20., спр.1. т.3., арк. 74.

822. Про реорганізацію підрозділів боротьби пов'язаними з торгівлею людьми: наказ МВС України від 29.08.2005 року № 725. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 236, ф.20., спр.1. т.8, арк. 106.

823. Про організаційно-штатні зміни в підрозділах кримінальної міліції апарату Міністерства: наказ МВС України від 06.09 2011 № 645 // Поточний архів Донецького юридичного інституту. Справа з наказами, вказівками, розпорядженнями МВС України за 2011 рік, арк. 2.

824. Про внесення змін до штатів підрозділів кримінальної міліції.: наказ МВС України від 14 жовтня 2013 року № 981. Електронний ресурс]. – Режим доступу: mvsinfo.gov.ua – Заголовок з екрану.

825. Про проведення міжнародної оперативно-профілактичної операції «Міраж-2003»: розпорядження МВС України від 23 серпня 2003 року № 437. . – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 199, ф.20., д.3. т.2, арк. 142.

826. Права людини в Україні - 2006. XXI. Основні проблеми порушення прав людини в торгівлі людьми: Доповідь правозахисної організації «Українська Гельсінська спілка з прав людини» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: helsinki.org.ua – Заголовок з екрану.

827. За даними відповіді Першого заступника Голови Державної судової адміністрації України О.Гашицького (від 16.02.2007 № 14-942/07вих) на депутатське звернення народного депутата України К.Б. Левченко (від 06.02.2007, № 133-07-03/3) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: helsinki.org.ua – Заголовок з екрану.

828. Інформація за результатами зустрічі начальника Департаменту боротьби зі злочинами пов'язаними з торгівлею людьми МВС України з Уповноваженим Верховної Ради з прав людини // Моменти: Додаток до громадсько-правового тижневика МВС України «Іменем Закону». –2010. – № 6. – С. 2.

829. Якшин В. На полях полуничних фантазій пасуться кримінальні монстри / В. Якшин // Моменти: Додаток до громадсько-правового тижневика МВС України «Іменем Закону». –2009. – № 9. – С. 6.

830. Скандал з «чорними трансплантологами»: хто винен? Коментарі / Львівська газета «Поступ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: postup.brama.com – Заголовок з екрану.

831. Угода про співробітництво між МВС та Міжнародною організацією з міграції відкриває нові перспективи співробітництва: Інформація

Департаменту зв'язків з громадськістю МВС. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: mvsinfo.gov.ua – Заголовок з екрану.

832. Брифінг начальника Департаменту боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми // Іменем Закону. – 2007. – № 6. – С. 4.

833. Інформація за результатами робочої зустрічі керівництва МВС і представників офісу ОБСЄ в Україні // Моменти: додаток до газети МВС «Іменем Закону». – 2011. – № 12. – С. 5.

834. ECPAT International. Global Monitoring Report on the status of action against commercial sexual exploitation of children – Belarus – The Russian Federation – Ukraine. 2006. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ecpat.net>

835. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за торгівлю людьми та втягнення в заняття проституцією: Закон України від 12.01.2006 № 3316-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T063316.html

836. Миграция населения в Россию и в Украину: справка Минсотрудничества России. – ГАРФ, ф. 10096, оп. 2, дело 925, с. 58.

837. Декларація про державний суверенітет України // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990. – № 31. – Ст. 429.

838. Регулирование миграции в странах СНГ: законотворчество и трансграничне сотрудничество // Открытый форум МОМ. – 2002. – Спецвып. № 3. – С.1.

839. Маслаков В. Інформаційна довідка щодо діяльності Міністерства праці та соціальної політики України / Володимир Маслаков. Збірник «Жінки та міграція». – Харків: Права людини, 2010. – 96 с.

840. Про ратифікацію Європейської угоди про правила, що регулюють пересування осіб між державами - членами Ради Європи: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 1. – Ст. 13.

841. Координація міграційної політики України: уроки Польщі: [Документ] / Інститут справ публічних; Варшава, Міжнародний центр перспективних досліджень. – Київ, 2006. – 55 с.

842. Малиновська О. Основні засади міграційної політики України та майбутні сценарії розвитку / О. Малиновська. Міграція і ринки праці Польщі та України: Warsaw. – 2003. – 382 с.

843. Проект Закону про Концепцію державної міграційної політики / Верховна Рада України: Реєстрація від 16.09.2009 № 5085-1; Сесія реєстрації: 5 сесія VI скликання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: gska2.rada.gov.ua/pls.

844. Про Концепцію державної міграційної політики: Указ Президента України від 30 травня 2001 року № 622/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/622/2011>.

845. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22.09.2011 № 3773-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 19-20. – Ст. 179.

846. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за порушення правил перебування в Україні : Закон України від 19.03.2009 № 1159-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 30. – Ст. 429.

847. Деякі питання Державного комітету у справах національностей та релігій: Постанова Кабінету Міністрів України від 14.02.2007, № 213 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua

848. Про Цільовий план Україна - НАТО на 2006 рік у рамках Плану дій Україна – НАТО: Указ Президента України від 07.04.2006, № 295/2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/

849. План дій Європейського Союзу в галузі юстиції та внутрішніх справ: Погоджено на V засіданні Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС 12.12.2001р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_494

850. Про утворення Державної міграційної служби України: Постанова Кабінету Міністрів від 24.06.2009, № 643 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/

851. Деякі питання державного управління у сфері міграції: Постанова Кабінету Міністрів від 07.07.2010, № 559 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/

852. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 09.12.2010 № 1085/2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1085/2010>

853. Питання Державної міграційної служби України : Указ Президента України від 06.04.2011 № 405/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/405/2011>

854. Про заходи щодо посилення боротьби з незаконною міграцією : Указ Президента України від 18 січня 2001 року № 22/2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: president.gov.ua/documents/680.html

855. Аносенков А.А. Деякі питання боротьби з нелегальною міграцією / А.А. Аносенков // Південноукраїнський правничий часопис. – 2009. – № 1. – С. 153-154.

856. Про Участь галузевих служб в організації діяльності органів внутрішніх справ щодо протидії нелегальній міграції.: наказ МВС України від 20 травня 1998 р. № 365. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 104, ф.20., д.3. т.4, арк. 26-27.

857. Про хід реалізації ОВС заходів щодо виконання державної програми боротьби з нелегальною міграцією на 1999-2000 роки : рішення колегії МВС України від 4 липня 2000 року № 5км/1– Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 132, ф.20., д.53. т.1, .арк. 271-272.

858. Про результати проведення правоохоронних заходів по протидії нелегальній міграції, роль галузевих служб МВС України в організації цієї роботи та шляхи її поліпшення: рішення колегії МВС України від 30

листопада.2001 року № 9км/1. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 144, ф.20., д.3. т.1, арк. 58-61.

859. Про проведення широкомасштабної оперативно-профілактичної спільної операції «Кордон-2001».: спільний наказ МВС України, Міністерства транспорту України, Міністерства освіти і науки України, Державного комітету охорони громадського кордону України, СБУ, ДПА України, Державної митної служби України, Державного комітету молодіжної політики, спорту і туризму України. № 171/212/167/155/85/133/200/718 від 28 березня 2001 року. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 148, ф.20., д.1. т.3., арх. 83-86.

860. Про утворення Державного департаменту у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб: наказ МВС України від 10 серпня 2002 року № 812. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 169, ф.20., д.1. т.8, арк. 121.

864. Про затвердження Порядку формування квоти імміграції, Порядку провадження за заявами про надання дозволу на імміграцію і поданнями про його скасування та виконання прийнятих рішень : постанова Кабінету Міністрів України від 26 грудня 2002 р. № 1983 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1983-2002-%D0%BF>

865. Про затвердження Основних напрямків службової діяльності структурних підрозділів центрального апарату МВС України та відповідних органів і підрозділів ГУМВС, УМВС, УМВСТ, внутрішніх військ МВС України по протидії нелегальній міграції : наказ МВС України від 8 січня 2002 року № 19. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 162, ф.20., д.1. т.1, арк. 56-57.

866. Державна прикордонна служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pvu.gov.ua/control/uk/publish>.

867. Пищуліна О. Інституційне забезпечення міграційної політики держави / О. Пищуліна: відділ економічної та соціальної стратегії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/januar2009/7.htm>.

868. Інформація директора Державного департаменту у справах громадянства, іміграції та реєстрації фізичних осіб МВС України // Іменем Закону. – 2011. – № 27. – С. 18.

869. Про створення Управління міліції міграційного контролю: наказ МВС України від 03.04.2012 № 281. – Поточний архів Донецького юридичного інституту МВС України, справа з наказами, розпорядженнями, вказівками МВС України за 2012 рік, арк.78.

870. Про ліквідацію підрозділів міліції міграційного контролю: наказ МВС України від 01.12.2012 № 1108. – Поточний архів Донецького юридичного інституту МВС України, справа з наказами, розпорядженнями, вказівками МВС України за 2012 рік, арк.3.

871. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту : Закон України від 08.07.2011 № 3671-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3671-17>

872. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 № 3773-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – 19-20. – Ст.179.

873. Топ-10 країн Європи за кількістю інтернет-користувачів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.internetworldstats.com/stats4>.

874. Гуцалюк М. Перший міжнародний стратегічний конгрес «E-CRIME 2002» / М. Гуцалюк // Крок. – 2002. – № 24. – С. 7.

875. Целесообразность разработки международных документов, включая конвенции, о борьбе против организованной транснациональной преступности // Всемирная конф. на уровне министров по орг. транснациональной преступности (Неаполь, 21-23 ноября 1994 г.). – E/CONF. 88/6. – 1994. – 29 Sept.

876. Голубєв В.О. Інформаційна безпека: проблеми боротьби зі злочинами у сфері використання комп'ютерних технологій / Голубєв В.О.,

Гавловський В.Д., Цимбалюк В.С.; / за заг. ред. докт.юрид.наук, проф. Р.А. Калюжного. – Запоріжжя: Просвіта, 2002. – С. 3.

877. Гуцалюк М.В. Інтернет: протидія кримінальним проявам та боротьба зі злочинністю. / М.В. Гуцалюк // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією: науково-практичний журнал. – К., 2001. – № 3. – С.184.

878. Тertiшник В.М. Науково-практичний коментар до Кримінально-процесуального кодексу України. - К.: АСК, 2002. – 1056 с.

879. Про Національну програму інформатизації України: Закон України від 04.02.1998, № 74/98-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua. – Заголовок з екрану.

880. Про Програму інтеграції України до Європейського Союзу: Указ Президента України від 14.09.2000, № 1072/2000. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua.

881. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 31 жовтня 2001 року «Про заходи щодо вдосконалення державної інформаційної політики та забезпечення інформаційної безпеки України»: Указ Президента України від 06.12.2001, № 1193/2001 // Урядовий Кур'єр. – 2001. – № 50. – С. 5-6.

882. Про моніторинг телекомунікацій: проект Закону України від 07.08.2003, № 4042. // ЛІГА: ЗАКОН. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ligazakon.ua

883. Конвенція про кіберзлочинність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua. – Заголовок з екрану.

884. Інтерпол. Укрбюро. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://42827.ncbint00.web.hosting-test.net/?p=1854>

885. Бабанін С.В. Комп'ютерні злочини за кримінальним законодавством України, США та Польщі / С.В. Бабанін / Співпраця поліції/міліції зі службами безпеки Інтернет-сайтів (аукціонів, соціальних мереж тощо) у боротьбі з інтернет-злочинністю на підставі національного законодавства та законодавства, яке діє у Європейському Союзі: тези доповідей міжнародної

науково-практичної конференції (Хмельницький, 16-17 листопада 2010 року) / МВС України; УМВС України в Хмельницькій області. - Хмельницький: УМВС, 2010. – 100 с.

886. Стеблинська О.С. Актуальні проблеми комп'ютерної злочинності в Україні / О.С. Стеблинська / Співпраця поліції/міліції зі службами безпеки Інтернет-сайтів (аукціонів, соціальних мереж тощо) у боротьбі з інтернет-злочинністю на підставі національного законодавства та законодавства, яке діє у Європейському Союзі: тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Хмельницький, 16-17 листопада 2010 року) / МВС України; УМВС України в Хмельницькій області. – Хмельницький: УМВС, 2010. – 100 с.

887. Матеріали брифінгу в МВС України щодо новітніх напрацювань органів внутрішніх справ у боротьбі з кіберзлочинністю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: mvs.gov.ua

888. Кіберзлочинність: проблеми боротьби і прогнози [Електронний ресурс]. Кіберзлочинність в Україні – Режим доступу: http://anticyber.com.ua/article_detail.php?id=140 – Заголовок з екрану.

889. Концепція стратегії і тактики боротьби з комп'ютерною злочинністю в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.crime-research.org/zip/Draftcon.pdf> – Заголовок з екрану.

890. Про внесення зміни до Закону України «Про ратифікацію Конвенції про кіберзлочинність»: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 5. – Ст.32.

891. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про основи національної безпеки України» щодо кібернетичної безпеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45998

892. Гвоздецький В. Проблеми міжнародного співробітництва в протидії злочинності у сфері високих технологій / Віктор Гвоздецький // Вісник Академії управління МВС. – 2007. – №2-3. – С- 6.

893. Про зміцнення підрозділів боротьби з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності та високих технологій при ГУМВС, УМВС УМВСТ: наказ МВС України від 30 листопада 2003 року № 1463. – Архів ГУМВС України в Донецькій області, арх. 193, ф.20., д.1. т.9., арк. 54.

894. Про зміни структурі кримінальної міліції апарату Міністерства: наказ МВС України від 26.12.2011 № 941. – Поточний архів Донецького юридичного інституту МВС України, справа з наказами, розпорядженнями, вказівками МВС України за 2011 рік, арк 71-72.

895. Модельный Уголовный кодекс СНГ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cisatc.org/135/154/241>

896. Проект Соглашения о сотрудничестве государств-участников Содружества Независимых Государств в борьбе с преступлениями в сфере компьютерной информации. – ГАРФ, ф. 10097, опись 1, дело 561, стр. 44-51.

897. Соглашение о сотрудничестве государств-участников СНГ в борьбе с преступлениями в сфере компьютерной информации, 1 июня 2001 г.// Содружество. Информ. вестн. Совета глав гос-в и Совета глав Правительств СНГ. – 2001. – № 1.– С. 23-31.

898. Решение о Концепции сотрудничества государств-участников Содружества Независимых Государств в сфере обеспечения информационной безопасности и о Комплексном плане мероприятий по реализации Концепции сотрудничества государств-участников Содружества Независимых Государств в сфере обеспечения информационной безопасности на период с 2008 по 2010 год [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_k15

899. Про проведення профілактичних оперативно-розшукових заходів з виявлення та припинення злочинів у сфері інтелектуальної власності: вказівка МВС України від 07.11.2007 року № 1050. – Архів ГУМВС України в Донецькій області, арх. 291, ф.20., спр.3. т.9., арк.18.

900. Лист Надзвичайного та повноважного Посла США в Україні Д. Теффта до Міністра внутрішніх справ України // Іменем Закону. – 2012. – № 3. – С- 7.
901. Третьяк Т. Хакерам бій / Тамара Третьяк // Іменем Закону. – 2012. – № 3. – С- 7.
902. Про недоліки в організації боротьби з правопорушеннями на ринку інтелектуальної власності та покарання винних: наказ МВС України від 16 травня 2000 р. № 330. – Архів ГУМВС України в Донецькій області, арх. 135, ф.20., д.3. т.2, арк. 295.
903. Інформація за результатами зустрічі Міністра внутрішніх справ України із Надзвичайним та Повноважним послом США в Україні Ф. Теффтом // Моменти. – 2011. – №13. – С- 2.
904. Інформація за результатами візиту делегації представників МВС України на запрошення Організації Американської ради з міжнародної освіти АСТРА/ACCELS (American Councils) // Моменти. – 2011. – №13. – С-3.
905. Транснаціональна злочинна корпорація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zgroup.com.ua/article>.
906. Європейське право: підручник. / М. Гердеген – К.: Вид-во «К.І.С.», 2008. – 528 с.
907. Конвенция, определяющая государство, ответственное за рассмотрение заявлений о предоставлении убежища, поданных в одном из государств-членов Европейских Сообществ (Дублинская конвенция) // Сб-к междунар. прав. актов, регулирующих вопросы миграции. — М.: МОМ, 1994.
908. Договор о Европейском Союзе. Консолидированная версия. – М.: Интердиалект+, 2001. – 224 с.
909. Астапенко В.А. Изменения концепции сотрудничества государств-членов ЕС в области правосудия и внутренних дел по Амстердамскому договору / В.А. Астапенко // Вестник БГУ. Серия 3–1999. – № 1. – С. 65-70.

910. Центр європейських досліджень. Офіційний сайт. Інформація. Політика в галузі внутрішніх справ та правосуддя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eu.org.ua/ipo/>.

911. Пристайко О.Є. Збірники [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niisp.gov.ua/vydanna>.

912. Европол. Матеріал из Википедии – свободной энциклопедии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki/>.

913. Единая полиция и юстиция [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ruseu.org/>.

914. Потемкина О. Новые тенденции развития законодательства ЕС по охране границ // Интернет-журнал «Вся Европа. Ru.»—2008.— № 12. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.alleurpa.ru/>.

915. Карпюк Г. РЄ підтримує «європейськість» МВС / Г. Карпюк // Іменем Закону. – 2007. – № 51. – С. 4.

916. Старий Твінінг завершено. Починається новий: інформація ДЗГ та МД МВС України // Іменем Закону. – 2010. – № 11. – С. 2.

917. Бородінов В.Д. Україна – ЄС: захист прав національних меншин в контексті інтеграційних процесів / В.Д. Бородінов, О.Л. Круподер // Наука. Релігія. Суспільство. – 2008. – № 3. – С. 18-23.

918. Литвинов М. Аналіз діяльності оперативних підрозділів ДСБЕЗ МВС України по боротьбі зі злочинами у сфері високих (інформаційних) технологій / М. Литвинов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.crime-research.ru/articles/Litvinov0104>. – Назва з екрану.

919. Обертинський О. Внутрішні справи України: чи стане МВС «акумулятором» європейського досвіду / Олег Обертинський // Іменем Закону. – 2008. – № 3. – С. 4-5.

920. Інформація за результатами зустрічі фахівців МВС України з представниками Директорату внутрішнього спостереження Ради Європи // Іменем Закону. – 2011. – № 12. – С. 2.

921. Про створення постійно діючих мобільних груп з моніторингу

дотримання конституційних прав і свобод людини та громадянина в діяльності органів внутрішніх справ та затвердження Положення про ці групи: наказ МВС України від 18.07.2005 року № 536. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 234, ф.20., спр.1. т.5, арк. 243-246.

922. Інформація за результатами проведення в МВС України церемонії завершення проекту TACIS // Іменем Закону. – 2008. – № 50. – С. 4.

923. План дій «ЄС - Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_693. – Інформація з екрану.

924. Макаrenchuk I. Твінінг: шлях до європейських стандартів / І. Макаrenchuk // Іменем Закону. – 2013. 31 березня. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imzak.org.ua/articles/article/id/2876>

925. Інформація за результатами участі делегації МВС України у Міжнародній конференції керівників поліції країн-учасниць Стратегії ЄС для Дунайського регіону // Іменем Закону. – 2012. – № 6. – С. 5.

926. Щодо зустрічі Міністра внутрішніх справ України з Послом ЄС в Україні: Інформація прес-служби МВС України від 25.03.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=247143429

927. Інформація Управління зв'язків з громадськістю МВС України. // Іменем Закону. – 2011. – № 27. – С.2.

928. Європа чекає наших експертів. Матеріали спільного засідання правління голів робочих груп та комітетів Європейської мережі судово-експертних установ // Іменем Закону. – 2009. – № 47. – С.2.

929. Яковенко О. Аттестат для українських експертів / Олеся Яковенко // Іменем Закону. – 2012. – № 12. – С.2.

930. Про порядок підготовки спортивних споруд та інших спеціально відведених місць для проведення масових спортивних та культурно-видовищних заходів : Постанова Кабінету Міністрів України від 18 грудня 1998 р., № 2025 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 51. – Ст. 1894.

931. Про затвердження Порядку організації робіт із забезпечення громадського порядку та безпеки під час проведення футбольних матчів : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 червня 2004 р., № 823 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 26. – Ст. 1707.

932. Про затвердження Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про співробітництво під час організації фінального турніру Чемпіонату Європи з футболу УЄФА Євро 2012: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 липня 2008 р., № 679 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 56. – Ст. 1882.

933. Про комітет з підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу: Указ Президента України від 2 квітня 2010 року, № 470 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/

934. Про затвердження Державної цільової програми підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу : Постанова Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2010 р., № 357 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 39. – Ст. 1297.

935. Про схвалення Інтегрованої концепції забезпечення безпеки і правопорядку під час підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2008 р., № 1244-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.minjust.gov.ua.

936. Про готовність органів внутрішніх справ до забезпечення охорони громадського порядку під час підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу : рішення колегії МВС України від 18.04.2008 – Поточний архів Донецького юридичного інституту МВС України, справа з наказами, розпорядженнями, вказівками МВС України за 2008 рік, арк. 2-5.

937. Про організацію та проведення фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу в Україні: Закон України від 19 квітня 2007 року № 962 // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 31. – Ст.405.

938. Про затвердження Галузевої цільової програми підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу : наказ МВС України від 20.03.2008 № 133. – Поточний архів Донецького юридичного інституту МВС України, справа з наказами, розпорядженнями, вказівками МВС України за 2008 рік, арк. 126-127.

939. Сіденко Ю.Г. Заходи МВС щодо нормативно-правового забезпечення охорони громадського порядку під час проведення Євро-2012. / Ю.Г. Сіденко, Г.Л. Старенький // Співпраця поліції, органів адміністрації та місцевої громадськості задля забезпечення безпеки під час масових заходів Євро-2012: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (І.-Франківськ, 17-19 листопада 2008 року). – Івано-Франківськ: ПЮІ ЛьвДУВС, 2009. – 203 с.

940. Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів: Закон України від 8 липня 2011 року № 3673 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/

941. Ратушняк В. І. Основні заходи Міністерства внутрішніх справ з підготовки забезпечення безпеки та правопорядку під час проведення Євро 2012 / В.І. Ратушняк // Забезпечення охорони громадського порядку і безпеки під час проведення матчів чемпіонату Європи 2012 року з футболу: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Донецьк, 7 вересня 2011 року) / Донецький юридичний інститут МВС України. – Донецьк: ДЮІ МВС України, 2011. – 218 с.

942. Звернення Міністра внутрішніх справ України до учасників міжнародної науково-практичної конференції «Забезпечення охорони громадського порядку і безпеки під час проведення матчів чемпіонату Європи 2012 року з футболу» (м. Донецьк, 7 вересня 2011 року) / А.В.Могильов : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Донецьк, 7 вересня 2011 року) / Донецький юридичний інститут МВС України. – Донецьк: ДЮІ МВС України, 2011. – 218 с.

943. Про Міжвідомчий координаційний штаб з питань безпеки та правопорядку: Указ Президента України від 10 грудня 2010 року № 1117 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.president.gov.ua/documents/

944. Про стан підготовки органів внутрішніх справ до проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу: рішення колегії МВС України від 09.04.2011. Поточний архів Донецького юридичного інституту МВС України, справа з наказами, розпорядженнями, вказівками МВС України за 2001 рік, арк. 6-9.

945. Матеріали брифінгу Міністра внутрішніх справ України. Іменем Закону. – 2012. – № 24. – С. 3.

946. Дубовик В.Б. Підготовка особового складу ГУМВС України в Донецькій області до охорони громадського порядку та громадської безпеки під час проведення Євро 2012 / В.Б. Дубовик, І.І. Башта. // Забезпечення охорони громадського порядку і безпеки під час проведення матчів чемпіонату Європи 2012 року з футболу: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Донецьк, 7 вересня 2011 року) / Донецький юридичний інститут МВС України. – Донецьк: ДЮІ МВС України, 2011. – 218 с.

947. Про створення єдиної бази осіб категорії обліку «проблемний вболівальник»: вказівка МВС України від 20.01.2011, № 56 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: umdppl.info/files/docs/1319482923.rtf

948. Мартинов М. Д. Міжнародне співробітництво правоохоронних органів у сфері охорони громадського порядку і забезпечення безпеки під час проведення чемпіонату з футболу Євро 2012 / М.Д. Мартинов // Забезпечення охорони громадського порядку і безпеки під час проведення матчів чемпіонату Європи 2012 року з футболу: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Донецьк, 7 вересня 2011 року) / Донецький юридичний інститут МВС України. – Донецьк: ДЮІ МВС України, 2011. – 218 с.

949. Про закріплення працівників ОВС за іноземними поліцейськими делегаціями на час Євро 2012: наказ МВС України від 08.05.2012 № 406 –

Поточний архів Донецького юридичного інституту МВС України, справа з наказами, розпорядженнями, вказівками МВС України за 2012 рік, арк. 2.

950. Про участь України в міжнародних миротворчих операціях: Закон України від 23.04.1999, № 613-XIV // Відомості Верховної Ради. – 1999. – №№ 22-23. – Ст.202.

951. Мещерякова О.В. Генеза законодавства України щодо участі України в міжнародних миротворчих операціях / О.В. Мещерякова // Право і безпека – 2009. – № 4. – С. 1-5.

952. Про участь батальйонів Збройних сил України в Миротворчих Силах Організації Об'єднаних Націй у зонах конфліктів на території колишньої Югославії: Постанова Верховної Ради України від 3 липня 1992 року, № 2538-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 38. – Ст. 564.

953. Біркович Р. Україна в контексті миротворчої діяльності ООН // Актуальні проблеми міжнар. відносин. – 2005. – Вип. 58 (Ч.ІІ). – С. 182-187.

954. Про участь українського контингенту в операції багатонаціональних сил з виконання угоди на території Боснії та Герцеговини // Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 1995 р. – Інфодиск «Законодавство України». – С.1.

955. Постанова Верховної Ради України «Про участь контингенту Збройних Сил України в миротворчих Силах Організації Об'єднаних Націй у Східній Славонії». // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 14. – С.66.

956. Про схвалення Указу Президента України «Про направлення миротворчого контингенту для участі України у міжнародній миротворчій операції в Косово, Союзна Республіка Югославія»: Закон України від 16.07.1999 р. № 1006-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 41. – Ст. 376.

957. Закон України «Про схвалення рішення Президента України про направлення миротворчого контингенту для участі України у міжнародній миротворчій операції в Республіці Ірак» від 5 червня 2003 р.// Відомості Верховної Ради. – 2003. – №38. – С.312.

958. Партнери з миротворчості. // Партнерство в дії. Брюссель.: Відділ інформації та преси НАТО. – 2001. – С. 9-13.

959. Оборона за умов перехідного періоду // Партнерство в дії. – Брюссель: Відділ інформації та преси НАТО. – 2001. – С.14-16; Хартія про Особливе партнерство Україна – НАТО, 9 липня 1997 року [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.nato.int/docu/basic/txt/ukrchrt.htm>. – Назва з екрану.

960. Про порядок направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав: Закон України від 02.03.2000 р. № 1518-III-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 19. – Ст. 144.

961. Про порядок допуску та умови перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України: Закон України від 22.02.2000 р. № 1479-III -ВР. – Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 17. – Ст. 122.

962. Про рішення Президента України про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України у 2000 році в рамках військового співробітництва для участі у багатонаціональних миротворчих навчаннях «Кооператив партнер – 2000», «Щит миру – 2000» та «Козацький степ»: Закон України від 08.06.2000 р. № 1789-III-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 36. – Ст. 301.

963. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 24 квітня 2009 року «Про Стратегію міжнародної миротворчої діяльності України»: Указ Президента України від 15 червня 2009 року, № 435/2009 [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.rnbo.gov.ua/documents/237.html?PrintVersion>

964. Заросило В. О. Адміністративно-управлінські аспекти розширення участі та збільшення чисельності працівників органів внутрішніх справ України у міжнародних миротворчих операціях / В. О. Заросило // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2009. – № 1. – С. 82-90.

965. Про збільшення чисельності батальйону Збройних Сил України в Миротворчих Силах ООН на території колишньої Югославії та надіслання групи військових спостерігачів: Постанова Верховної Ради України від 19.11.1993, № 3626-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.portal.rada.gov.ua>

966. Про вдосконалення організації системи підготовки працівників органів внутрішніх справ України у миротворчих місіях ООН: розпорядження МВС України від 14.05.1996, № 107. – Поточний архів Донецького юридичного інституту. Справа з наказами, розпорядженнями, вказівками МВС України за 1996 рік, арк. 3-5.

967. Про участь українського персоналу у місії ОБСЄ з верифікації в Косово: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.1999, № 313 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1060.2368.0>

968. Про учбово-організаційні збори кандидатів на посади поліцейських спостерігачів в колишній Югославії : розпорядження МВС України від 10.04.1996, № 2167/Бч. – Поточний архів Донецького юридичного інституту. Справа з наказами, розпорядженнями, вказівками МВС України за 1996 рік., арк. 7-12.

969. Про проведення екзаменаційного збору працівників органів внутрішніх справ України з метою тестування на предмет володіння англійською мовою та вміння керувати автомобілем для їх подальшого відбору та направлення до складу підрозділів цивільної поліції ООН у колишній Югославії: службове доручення МВС України від 18.09.1997, № 501. – Поточний архів Донецького юридичного інституту. Справа з наказами, розпорядженнями, вказівками МВС України за 1997 рік, арк. 9-12.

970. Про створення в Національній академії внутрішніх справ України Центру підготовки кадрів до міжнародних миротворчих місій ООН: наказ МВС України від 24 лютого 1998 р. № 113. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 101, ф.20., д.3. т.1, арк. 135-136.

971. Про порядок розгляду пропозицій щодо участі України в міжнародних миротворчих операціях: Указ Президента України від 01.02.2000, № 153/2000. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 19. – Ст. 144.

972. Про порядок відбору кандидатів для участі в міжнародних миротворчих місіях ООН: розпорядження МВС України від 29 січня 2000 року № 27/Ан. – Поточний архів Донецького юридичного інституту. Справа з наказами, розпорядженнями, вказівками МВС України за 2000 рік, арк.5-7.

973. Про затвердження Положення про миротворчий персонал працівників ОВС України відібраних для участі у міжнародних миротворчих операціях, Порядку відбору та направлення працівників ОВС України для участі у міжнародних миротворчих операціях, Положення про комісію МВС України відбору та направлення працівників ОВС України для участі у міжнародних з миротворчих операціях та її склад : наказ МВС України від 31 травня 2000 р. № 342. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 135, ф.20., д.3. т.2, арк. 295.

974. Про затвердження Положення про миротворчий персонал працівників органів внутрішніх справ України, осіб, звільнених з органів внутрішніх справ за віком або вислугою років, та відібраних для відрядження для участі в міжнародних миротворчих операціях: наказ МВС України від 18 квітня 2001 р. № 286. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 149, ф.20., д.1. т.4., арк. 3-20.

975. Про Комісію з питань організації та правового забезпечення міжнародної миротворчої діяльності ОВС України: наказ МВС України від 25 червня 2001 р. № 489. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 150, ф.20., д.1. т.5, арк. 185-186.

976. Про організаційне забезпечення миротворчої діяльності МВС України: наказ МВС України від 07.12.2003 за № 1490. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 193, ф.20., д.1. т.9, арк. 124-144.

977. Про внесення змін до наказу МВС України від 07 грудня 2003 року № 1490: наказ МВС України від 03.06.2013 № 544 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1032-13>

978. Заросило В. О. Адміністративно-правовий механізм забезпечення участі працівників органів внутрішніх справ в міжнародних миротворчих операціях: монографія / В. О. Заросило. – Черкаси: Вид. «Беденко В.П.», 2009. – 414 с.

979. Про затвердження Положення про Департамент роботи з персоналом МВС України: наказ МВС України від 14 січня 2002 року № 33. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 162, ф.20., д.1. т.1., арк. 126-136.

980. Реформування підготовки працівників міліції України до міжнародної миротворчої діяльності : Проектна пропозиція – ДА МВС України, ф. 74, оп. 1, спр.905, арк. 62-63.

981. Україна - в десятці країн світу, де готуватимуть міжнародний миротворчий персонал: інформація УЗГ МВС України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/947498>

982. Про затвердження Тимчасового положення про миротворчий спеціальний кінологічний підрозділ МВС України та типової штатної структури миротворчого спеціального кінологічного підрозділу МВС України : наказ МВС України від 07 листопада 2000 р. № 786. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 138, ф.20., д.3. т.5, арк. 86-91

983. Міхеєв М. В. Аспекти адміністративно-правового механізму прийняття рішень МВС України про направлення персоналу до міжнародних миротворчих операцій / М. В. Міхеєв // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. –2010. – № 2. – С. 122-130.

984. Коментар начальника сектору організації міжнародної миротворчої діяльності ДКЗ МВС України О. Савченка // Іменем Закону. – 2009. – № 12. – С. 10.

985. Про направлення миротворчого контингенту для участі України в Місії ООН зі стабілізації у Демократичній Республіці Конго: Указ Президента

України від 16.12.2011, № 1128/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakony.com.ua/lawbase/sedcontent.html?id=249081&p=1>

986. Про схвалення рішення Президента України щодо направлення миротворчого контингенту для участі України в Місії ООН зі стабілізації у Демократичній Республіці Конго: Закон України від 22.12.2011 № 4274-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1148.5013.0>

987. Кулеха І. Лицарі блакитних шоломів. / Іван Кулеха // Іменем Закону – 2011. – № 34. – С. 26.

988. Гулевич М. Україна готуватиме іноземних миротворців / Микола Гулевич // Моменти [«Іменем Закону», № 22]. – 2012. – № 5. – С. 2.

989. Міжнародна миротворча діяльність МВС України. Перспективи розвитку на 2013 рік: інформаційний буклет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.naiau.kiev.ua/smc/images/stories/mmdu_2013.pdf

990. Про оголошення Указу Президента України: наказ МВС України від 15.04.2008 № 705 о/с. – Поточний архів Донецького юридичного інституту МВС України. Справа з наказами, розпорядженнями, вказівками МВС України за 2008 рік, арк. 2.

991. Про оголошення Указу Президента України «Про Міжнародний день миротворців»: наказ МВС України від 8 травня 2003 року № 472. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх. 186, ф.20., д.1. т.2, арк. 274.

992. Про Концепцію розвитку системи МВС України: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.04.1996, № 456. – ДА МВС України, ф. 41, оп. 1, спр. 598, арк. 100.

993. Про заходи щодо реформування системи органів Міністерства внутрішніх справ України: Указ Президента України від 20.03.2008, № 245/2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakony.com.ua/lawbase/sedcontent.html?id=237213&p=1>

994. Про затвердження Комплексної програми вдосконалення роботи з кадрами та підвищення авторитету міліції на 1999-2005 роки: наказ МВС

України від 29.01.1999, № 61 / Поточний архів Донецького юридичного інституту. Справа з наказами, розпорядженнями, вказівками МВС України за 1999 рік, арк 2-7.

995. Про затвердження Положення про Головне управління кадрів МВС України: наказ МВС України від 06.06.1992, № 334. – ДА МВС України, ф. 46, оп. 2, спр. 174, арк. 22.

996. Про реорганізацію кадрових апаратів органів внутрішніх справ України: наказ МВС України від 14.01.1996, № 20. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, ф. 20, спр. 3, т. 1, арк. 17.

997. Про затвердження Кодексу честі працівника органів внутрішніх справ України: наказ МВС України від 11.01.1996, № 18. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, ф. 20, спр. 3, т. 7, арк. 122.

998. Етичний кодекс працівника органів внутрішніх справ України: схвалений Колегією МВС України 05.10.2000, № 7 км/8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bc-mvs.gov.ua/index.php/legislationarticle/352-etichni-kodeks-pratsivnika-mvs>

999. Програма розвитку партнерських відносин між міліцією та населенням на 2000-2005 роки: рішення Колегії МВС України «Про підсумки роботи органів внутрішніх справ у 1999р. та завдання відповідно до вимог Президента та Уряду України щодо поліпшення боротьби зі злочинністю і посилення охорони громадського порядку» від 28.12.1999, №8 км/1. – Поточний архів Донецького юридичного інституту. Справа з наказами, розпорядженнями, вказівками МВС України за 1999 рік, арк. 21-26.

1000. Про затвердження Комплексної програми кадрової політики в органах та підрозділах внутрішніх справ та забезпечення законності і дисципліни на 2001-2005 рр.: наказ МВС України від 30.06.2001, № 515. – Поточний архів Донецького юридичного інституту. – Поточний архів Донецького юридичного інституту. Справа з наказами, розпорядженнями, вказівками МВС України за 2001 рік, арк. 2-6.

1001. Звіт перед українським народом Про оперативно-службову діяльність органів внутрішніх справ України у 2000 році // Міліція України. – 2001. – № 1. – С. 3-16.

1002. Про підрозділ: інформація Департаменту кадрового забезпечення МВС України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.mvs.gov.ua/mvs/control/uk/publish...

1003. Про створення Української академії внутрішніх справ: наказ МВС України від 15.02.1992, № 73. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, ф. 20, спр. 3, т. 3, арк. 56.

1004. Лукашевич В. Г. Підготовка фахівців - юристів за спеціальністю «Правоохоронна діяльність» у відомчих вищих закладах освіти // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 1997. – № 1. – С. 135-143.

1005. Горбачевський В. Відомча юридична освіта в системі МВС / Віталій Горбачевський // Правовий тиждень. – 2009. – № 21 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [legalweekly.com.ua > article/?uid=1149](http://legalweekly.com.ua/article/?uid=1149)

1006. Казанський Ю.С. Старт реформі / Ю.С. Казанський // Іменем Закону - інтернет видання. – 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.imzak.org.ua

1007. 20. Михайленко П. Громадські формування з охорони порядку і боротьба зі злочинністю: минуле і сьогодення // Міліція України. – 2001. – № 4. – С. 7-9.

1008. Казанський Ю.С. Кадрова служба: робота, в якій немає дрібниць / Ю.С. Казанський // Іменем Закону. – 2011. – № 15. – С. 27-29.

1009. Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України: Схвалена Європейською Радою 11.12.1999 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>.

1010. План дій Україна-ЄС: затверджений на засіданні Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС 21 лютого 2005 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kmu.gov.ua/kmu/control.

1011. Програми співробітництва з Радою Європи: Інформація Міністерства юстиції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.minjust.gov.ua.

1012. Боротьба з проявами жорстокого поводження і безкарністю у країнах Південного Кавказу, Молдові й Україні. Короткий огляд заходів проекту: Інформаційні матеріали Офісу Ради Європи в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.coe.kiev.ua/

1013. Виконання зобов'язань України перед Радою Європи: Інформаційний матеріал / Урядовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=223566290

915. Карпюк Г. РЄ підтримує «європейськість» МВС / Г. Карпюк // Іменем Закону. – 2007. – № 51. – С. 4.

1014. Гаврилюк О. Рада Європи – Україна: план у дії / Оксана Гаврилюк // Іменем Закону. – 2001. – № 2. – С. 2.

1015. Про затвердження комплексної програми вдосконалення бойової та психологічної підготовки органів та підрозділів внутрішніх справ України: наказ МВС України від 10.06.2005 року № 536. – Архів РСУ ГУМВС України в Донецькій області, арх.. 233, ф.20., спр.1. т.4, арк. 204-215.

1016. Бородінов В.Д. Україна – ЄС: захист прав національних меншин в контексті інтеграційних процесів / В.Д. Бородінов, О.Л. Круподер // Наука. Релігія. Суспільство – 2008. – № 3. – С. 21.

1017. ООН опікується біженцями та мігрантами – за допомогою МВС: Інформація МВС України // Іменем Закону. – 2010. – № 41. – С. 2.

1018. Інформація Управління зв'язків з громадськістю МВС України за результатами роботи круглого столу, присвяченого представленню проекту Концепції реформування МВС України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: mvs.gov.ua

1019. Українську міліцію реформують і перейменують у поліцію [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?ukrayinsku_militsiyu_reformuyut_i_pereymenuyut_u_politsiyu&objectId=1305921

